

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(1828 - 1831)

ΜΕΤΑ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ - Π. Ε. ΖΑΝΟΥΛΑΚΗΣ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ

1894

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(1828 – 1831)
ΜΕΤΑ 60 ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ – Π. Ε. ΖΑΝΟΥΔΑΚΗΣ – ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ

1894

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(1828 – 1831)

**ΜΕΤ' ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ – ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΩΝ**

ΤΡΥΦΩΝΟΣ Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

«Δύναμαι κάλλιστα να προσφέρω
εις την Ελλάδα το γηραλέον σαρκίον
μου». [Καποδίστριας].

**ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Π. Ε. ΖΑΝΝΟΥΔΑΚΗ**

1894

ΤΩ ΕΠΑΞΙΩΣ
ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΦΕΡΟΝΤΙ

ΓΕΩΡΓΙΩ Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Εξακολουθούντες το ούπερ από διετίας προκατηρξάμεθα έργον της συγγραφής της Εθνικής Ιστορίας μονογραφικώς, σπεύδομεν εις την έκδοσιν της Ιστορίας του πρώτου της νεωτέρας Ελλάδος κυβερνήτου, του αοιδίμου κόμητος Ιωάννου Καποδιστρίου, του ανδρός εκείνου, όστις τας εν Ρωσία τιμάς και μεγαλεία καταλιπών και υπό της χήρας αυτοκρατείρας του αυτοκράτορος πασών των Ρωσιών Αλεξάνδρου (1827) παρακαλούμενος να παραμείνη εν Πετρούπολει, εν ρωσική υπηρεσία, είπε το λόγιον εκείνο, όπερ εν προμετωπίδι του παρόντος έργου προυτάξαμεν : «Δύναμαι κάλλιστα να προσφέρω εις την Ελλάδα το γηραλέον σαρκίον μου».

Την ιστορίαν του Καποδιστρίου διττώς θεωρούμεν αναγκαίαν· πρώτον μεν, διότι αυτός υπήρξεν ο ανήρ εκείνος, όστις εν τη ελληνική αυτού καταγωγή ετίμησε το Ελληνικόν όνομα, μέγα διαδραματίσας, κατά τας τρεις πρώτας δεκαετηρίδας του προς το τέρμα δολιχοδρομούντος ΙΘ' αιώνος, πρόσωπον, γενόμενος ο διστιγής της Ευρώπης, ο Βίσμαρκ της εποχής αυτού· δεύτερον δε, διότι αυτόν, πάντων των συγχρόνων Ελλήνων άριστον διπλωμάτην γενόμενον, εξέλεξεν η τρίτη εν Τροιζήνι εθνική συνέλευσις (2 Απριλίου 1827) ως πρώτον της ελευθερουμένης Ελλάδος κυβερνήτην, εις χείρας αυτού εμπιστευθείσα τους οίακας του υπό της αλλοπροσάλλου διπλωματίας κλυδωνιζομένου εθνικού σκάφους. Και όντως, πόσας αναμνήσεις δεν διεγείρει το όνομα του Καποδιστρίου ! Το όνομα του Μπά ρ μ π α - γ ι ά ν ν η , ως απεκάλει τον σεπτόν γέροντα Κυβερνήτην ο ελεύθερος Ελληνικός λαός, όστις νυχθημερόν εν τω εν Αιγίνη εισέτι περισωζομένω μεγάρω της Κυβερνήσεως ειργάζετο υπέρ του εθνικού μεγαλείου, υπέρ της ευρύνσεως των στενών μέχρις αποπνιγμού της αναγεννωμένης Ελλάδος ορίων, άπερ η ανθελληνική διπλωματία των περι τον Μέττερνιχ επέβαλεν αυτή.

Πλείσθ' όσα έχουσι γραφή περί του πρώτου της Ελλάδος κυβερνήτου παρά τε ημετέρων και ξένων και ίσως πολλά άλλα θα γραφώσιν εν τω μέλλοντι, διότι η ιστορία εισέτι δεν επιλοτέχνησε το αληθινόν και αθάνατον του ανδρός εκείνου μνημείον, όστις πρώτος αυτός έθηκε τα θεμέλια της εν Ελλάδι ελευθέρας πολιτείας, αλλά και δεν ενόμισε πρέπον να οιοχοήση άκρατον την ελευθερίαν προς άνδρας χώρας επί μακρόν ταλαιπωρηθείσης, ής το μεν ήμισυ κατείχετο εισέτι υπό

των Τούρκων, το δ' έτερον είχε καταστή έρμαιον εσωτερικῶν πολέμων και ολεθρίων αντεγκλήσεων.

Ο βίος του Ιωάννου Καποδιστρίου δύναται να διαιρεθῆ εις τρεις ιδίως περιόδους, καθ' ας ανεφάνη, ανεπτύχθη και ωρίμασεν ο έξοχος εκείνος νους της Ελλάδος. Και εν μεν τη πρώτη υπηρετεί το κρατίδιον, εν ώ εγεννήθη, άρτι ανακύψαντι της μακράς βενετικής δουλείας, εν δε τη δευτέρα, εν τοις ευρωπαϊκοίς συνεδρίοις παρακαθήμενος παρά τοις διασημοτέροις των πολιτικῶν και διπλωματικῶν ανδρῶν της εποχής, συσκέπτεται περί των τυχῶν των λαῶν, εν δε τη τρίτη δημιουργεί την πολιτικὴν Ελλάδα, ἣς πολλοί μεν παρεσκεύασαν την ελευθερίαν και ανεξαρτησίαν αντί πάσης θυσίας, αλλ' εκείνος εδημιούργησεν, ως επιτήδειος αρχιτέκτων το πολιτικόν οικοδόμημα αυτής.

Τοιούτου γενομένου του κυβερνήτου Καποδιστρίου, και ως βάσιν της εργασίας ημῶν πάσας τας μέχρι τούδε περί αυτού εκδεδομένας ιστορικάς πραγματείας ημετέρων τε και ξένων λαβόντες, προβαίνομεν επί την έκδοσιν της ιστορίας του κυβερνήτου (1828 — 1831), τα μεν από της γεννήσεως αυτού μέχρι του 1828, εν τη Εισαγωγή συντόμως διεξερχόμενοι, τα δε από του θανάτου αυτού, ἤτοι από του 1831 μέχρι της αντιβασιλείας, εν παραρτήματι δια βραχέων διεξιόντες.

Έγγραφον εν Αιγίνη κατ' Αύγουστον 1893.

ΤΡΥΦΩΝ Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Εἴτε ὑπὸ τίνος πόλεως ἐπιθυμῆς τιμᾶσθαι,
τὴν πόλιν ὠφελητέον, εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος
πάσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν
Ἑλλάδα πειρατέον εὐ ποιεῖν».

[Ξενοφώντος Απομνημονεύματα Β'. 1.]

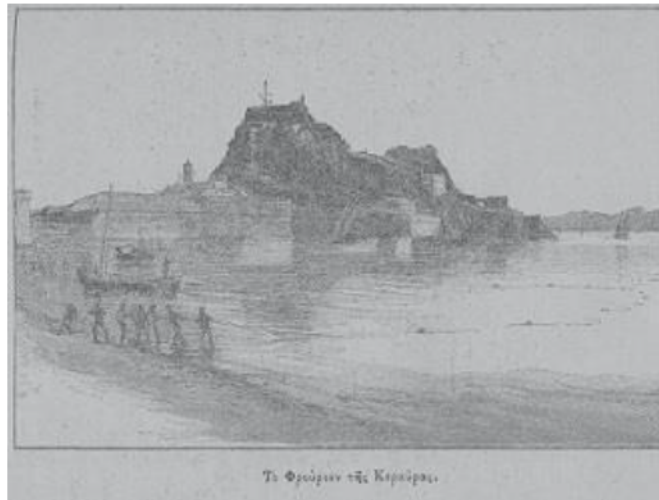
Πρὶν ἢ περὶ τοῦ πρώτου τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος ἀρχόντος τὸν λόγον ποιησώμεθα, ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ τις ἦτο ὁ *Ἰωάννης Καποδίστριας*, εἰς ὃν ἡ ἐν Τροιζήνι Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐνεπιστεύθη τὰς τύχας τῶν ὑπὸ τοῦ μακροῦ πολέμου καταπεπονημένων Ἑλλήνων καὶ ὁποῖα τις ἦτο ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν τοῦ ἐξαετοῦς πολέμου, ἦν ἐκλήθη νὰ κυβερνήσῃ, πρῶτος αὐτὸς Ἕλληνα κυβερνήτης μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους γενόμενος.

Ὁ Ἰωάννης Α. Καποδίστριας ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα τῆ 31ῆς Ἰανουαρίου 1776 (1) ἐν τῷ παρά τὴν *Σπιανάδαν*, κατὰ τὴν παραλίαν, κειμένῳ οἰκογενειακῷ μεγάρῳ (2). Πατὴρ αὐτοῦ ἦν ὁ *Αντώνιος Μαρίας Καποδίστριας*, μήτηρ δὲ ἡ *Ἀδελφὴ Χριστοδοῦλου Γονέμη*. Ἡ οἰκογένεια Καποδιστρίου εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἀναγομένη μέχρι αὐτοῦ τοῦ ἸΓ' αἰῶνος μ. Χ. Πρόγονός τις αὐτῆς ἀνδραγαθήσας κατὰ τὸ 1250 παρά τῷ αυτοκράτορι τῆς Γερμανίας Φρειδερίκῳ τῷ Β' ἔλαβε τὸν τίτλον καὶ τὴν κομητείαν τῆς Ἰουστινουπόλεως, τῆς εἴτα ὑπὸ τῶν Βενετῶν ὡς πρωτεύουσις καταστάσῃ τῆς ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσης Ἰστρίας (3) «Καποδίστριας» κληθείσῃ (Caro d' Istria = πρωτεύουσα τῆς Ἰστρίας). Δύο δὲ ἀδελφοὶ — πιθανόν οἱ τούτου υἱοὶ — Βίκτωρ καὶ Νικόλαος Βιπτόρη (Καποδίστριαι) ἀφίκοντο τῷ 1329 ἢ 1373, κατ' ἄλλους, εἰς Κέρκυραν καταδιωκόμενοι παρά τοῦ ὑπερισχύσαντος ἐν τῇ πόλει Καποδίστρια κόμματος τοῦ *Πατριάρχου τῆς Ἀκυληίας*, οὗτινος ἐπὶ κεφαλῆς ἴστατο ἡ κραταιὰ οἰκογένεια *Γουέρκη*, ἥτις, τῆ ἀρωγῇ τοῦ πατριάρχου, ἐπεδίωκε τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως Καποδίστριας (4). Ἐν Κερκύρα ἀποκαταστάντων τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν, ὁ Βίκτωρ ἐνυμφεύθη τὴν μονογενῆ θυγατέρα τοῦ πλουσίου καὶ ευγενοῦς Κερκυραίου κόμητος *Κονδόκαλη*. ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἔλκει τὸ γένος ἡ οἰκογένεια Βιπτόρη ἡ εἴτα Καποδιστρίου ἐπικληθείσα (5). Το γένος τούτο τῷ 1477 προσεγράφη μετὰ τῶν ευγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Κερκύρας καὶ ἐν ἔτει 1689 ἔλαβε τὸν τίτλον τῶν ευπατριδῶν: *Κόμητος* (6) παρά τοῦ Καρόλου Εμμανουήλ,

Δουκός της Σαβοΐας και επιτίμου βασιλέως της Κύπρου. Ουτωσί τιμηθείσης της οικογενείας ταύτης (7), ο Νικόλαος Καποδίστριας μετέβη εις Κωνσταντινούπολιν προς εξαγοράν Ελλήνων αιχμαλώτων, τω δε 1690 ο Γεώργιος, Αλοΐσιος και Σταύρος Καποδίστριαι ηγούμενοι Χειμαρριωτών, ίδια δαπάνη στρατολογηθέντων, αντεπεξήλθον γενναίως κατά των Τούρκων. Βραδύτερον δε (1716) ο Φραγκίσκος και ο Βίκτωρ Καποδίστριαι διεκρίθησαν εν τη πολιορκία της Κερκύρας και τέλος ο Αντώνιος Μαρίας Καποδίστριας πατήρ του Ιωάννου Καποδιστρίου, του δοξάσαντος το γένος αυτών, διάσημος νομολόγος γενόμενος, κατέλαβεν ύψιστα αξιώματα εν Κερκύρα γενόμενος μάλιστα πρεσβευτής της Γερουσίας, σταλείς μετά του Νικολάου Γρεναδίνου Σιγούρου εις Κωνσταντινούπολιν προς επικύρωσιν του νέου Ιονίου συντάγματος υπό της Υψηλής Πύλης. Η πρεσβεία ανεχώρησε λαβούσα ως γραμματέα αυτής τον νεώτατον των υιών του Καποδιστρίου Αυγουστίνον.

ΚΕΡΚΥΡΑ, πατρίς του Κυβερνήτου.

Εἶναι δε περίεργος ἡ υποδοχή, ἢς ηξιώθησαν οἱ δύο ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἐκτάκτοι ἀπεσταλμένοι τῆς Ἰονικῆς Γερουσίας, κατὰ τὴν εἰς Βυζάντιον ἀφιξίν αὐτῶν πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ συμφώνως τῆ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελίμ τοῦ Γ', τοῦ Τσάρου Παύλου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, 21 Μαρτίου 1800, υπογραφείσῃ συμβάσει γενομένου Συντάγματος. Τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ *Βυζαντιανοῦ συντάγματος* ἐπικληθέντος γενομένης ἐν τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, ὁ Σουλτάνος ἀνέθηκεν αὐτοῖς, ὅπως ἐγχειρίσωσι τὸ *Σύνταγμα* ἐκεῖνο πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Ἰονικῆς γερουσίας ἤδη διὰ τοῦ τίτλου *Ἡγεμόνος* τιμηθέντος καὶ προσπαθήσωσι νὰ ἐφαρμοσθῇ ὀριστικῶς. Λίαν δε συγκινητικὴ ὑπήρξεν ἡ σκηνή, καθ' ἣν ὁ Αὐγουστίνος Καποδίστριας ἐν θριάμβῳ ἔφερε τὴν Ἰονικὴν σημαίαν, σημαίαν ἐλευθέρου ἐλληνικοῦ κρατιδίου, μετὰ τετρακοσιετῆ τουρκικὴν δουλείαν, ἀπὸ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης μέχρι τοῦ ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχικοῦ ναοῦ, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων καὶ πολλοῦ χριστιανικοῦ πλήθους. Ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Ζ', τὸ δεύτερον τότε πατριαρχεῦων, ψαλείσῃ δοξολογίας, ἠυλόγησε τὴν σημαίαν, ἣν αὐθις ἀναλαβὼν ὁ Αὐγουστίνος ἐν πομπῇ ἔφερεν εἰς τὸ ἐφ' οὗ ἐπέβαινον οἱ ἀπεσταλμένοι πλοῖον, ὅπερ ὁ ναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐχαιρέτησε δι' εἴκοσι καὶ ἐνός κανονοβολισμῶν (8).

Κατὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῆς ἐκτάκτου πρεσβείας εἰς Κέρκυραν ἐπιστροφὴν, ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, διωρίσθη παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τῇ 25 Ὀκτωβρίου 1800 (19 Τζεμάζιουλ Αχῆρ 1215) Ἀυτοκρατορικὸς ἐπίτροπος μετὰ τοῦ Νικολάου Σιγούρου κόμητος Δεσύλλα πρὸς διοργάνωσιν τῶν

Επτά νήσων συμφώνως προς το επιβληθέν Βυζαντιανόν Σύνταγμα. Αλλά περί τούτων μεν άλις· επανέλθωμεν δε εις τον ημέτερον ήρωα.

Ο Ιωάννης Α. Καποδίστριας αυξηθείς την ηλικίαν εσπούδασε το μεν πρώτον εν τοις σχολείοις της Κερκύρας, τοσαύτην δ' επεδείξατο μάθησιν και ευφυϊαν, ώστε προσείλκυσε την προσοχήν Κερκυραίου τινός, όστις λέγεται, ειπών : «Κρίμα ότι είναι Έλλην !» Βραδύτερον δε δεκαεπταέτης γενόμενος (1794) απελθών εις Ιταλίαν ενεγράφη εν τοις μητρώοις του Πανεπιστημίου Παταβίου, εν ώ εσπούδασε την ιατρικήν. Περί δε το τέλος του 1797 αποπερατώσας τας σπουδάς αυτού επέστρεψεν εις Κέρκυραν, περιηγηθείς πρότερον διαφόρους πόλεις της Ιταλίας και επισκεψάμενος τα επισημότερα αυτής Νοσοκομεία. Εν Κερκύρα αποκαταστάς μετήρχετο το επάγγελμα αυτού υπέρ των ενδεών τους εαυτού πόρους διατιθέμενος. Αλλ' ότε επέστρεψεν εις Κέρκυραν ο Ιωάννης, δεν εύρε πλέον την πατρίδα εν ομαλαίς περιστάσεσι. Κατά το έτος 1797 η Κέρκυρα ευρίσκετο εν δειναίς μεταπολιτευτικαίς περιπλοκαίς, διότι οι Δημοκρατικοί Γάλλοι του Ναπολέοντος πολεμούντες την Ενετικήν Αριστοκρατίαν, έθηκαν τέρμα εις την ύπαρξιν αυτής, και, κυριεύσαντες την Ενετίαν και τας κτήσεις αυτής, ήλθον και εις τας Ιονίους νήσους και εις Κέρκυραν, αίτιοι πολλών κακών γενόμενοι, ζητούντες διά πυρός και σιδήρου να υποτάξωσι και αναγκάσωσι πάντας, μάλιστα δε τους αριστοκρατικούς, οίτινες επί Ενετοκρατίας είχαν προνόμιά τινα, να ασπασθώσι τας δημοκρατικάς αυτών αρχάς. (Συνθήκη του *Κάμπο Φόρμιο*, 17 Οκτωβρίου 1797). Ανηρπάγησαν περιουσίαι, εφυλακίσθησαν αδίκως έντιμοι πολίται, απεγυμνώθησαν ναοί και μοναστήρια, εφονεύθησαν αθώοι πολίται. Μεταξύ των φυλακισθέντων, ήτο και ο πατήρ του Ιωάννου Καποδιστρίου κατηγορούμενος ότι μετ' άλλων αντέπραπτε κρυφίως κατά των Γάλλων. Μετά παρέλευσιν δύο ετών (1799) συμμαχήσασαι η Ρωσία και η Τουρκία επολέμησαν από κοινού κατά των Γάλλων, ούς εκδιώξασαι των Ιονίων νήσων, έλαβον αυτάς υπό την κατοχήν και την προστασίαν αυτών. Η Κέρκυρα όμως των εν αυτή Γάλλων μη υποχωρούντων, αλλ' επί τέσσαρας σχεδόν μήνας εναντιουμένων, πολιορκηθείσα τέλος ηναγκάσθη ένεκεν ελλείψεως τροφών, να παραδοθή τοις συμμάχοις. Αρχηγοί των στρατιών των δύο συμμαχων δυνάμεων ήσαν ο ρώσος ναύαρχος *Ουζακώφ* και ο τούρκος ναύαρχος *Κατήρ Μπέης*.

Αλλ' εκάτερος αξιών να εξουσιάζη της Κερκύρας, υπέθαλπε μεταξύ των Κερκυραίων την διχόνοιαν, επί ίδια εθνική ωφελεία.

Εν τούτοις, ότε ο ναύαρχος *Ουζακώφ*, αρχηγός των συνηνωμένων δυνάμεων Τουρκίας και Ρωσίας, μετά την άλωσιν της Κερκύρας, ενησχολήθη εις την διοργάνωσιν του τόπου, ο Ιωάννης Α. Καποδίστριας ήρξατο γινόμενος γνωστότερος. Ο ναύαρχος μάλιστα *Κατήρ Βέης* διώρισεν αυτόν αρχίατρον του Στρατιωτικού Τουρκικού Νοσοκομείου, και ως τοιούτος ανεγνωρίσθη και παρά της προσωρινής Γερουσίας διά θεσπίσματος αυτής (5 Σεπτεμβρίου 1799).

Αι παρά των πρακτόρων του Γαλλικού Διευθυντηρίου συστάσαι νομαρχιακαί και δημοτικαί διαχειρίσεις κατηργήθησαν, η δε κυβέρνησις των Ιονίων νήσων ανετέθη εις το συμβούλιον των Ευγενών, ανορθωθέν μεν, ως υπήρχεν επί Ενετών, αλλ' έχον πολύ ευρυτέραν δικαιοδοσίαν, διότι η

εν τω συμβουλίω τούτω είσοδος εγένετο μάλλον προσιτή διά μέτρων τεινόντων να καταστήσωσιν ευκολωτέραν την εις το σώμα των ευγενών κατάταξιν πάντων των απολαυόντων υπολήψεως ένεκα της ικανότητος ή του πλούτου αυτών.

Αλλά το πολίτευμα τούτο ήτο προσωρινόν· αι κυβερνήσεις της Ρωσίας και της Πύλης επεφυλάχθησαν το δικαίωμα να ρυθμίσωσιν οριστικώς, εκ συμφώνου, την τύχην των Ιονίων. Εγένετο δε τούτο, ως είπομεν, διά συμβάσεως υπογραφείσης εν Κωνσταντινουπόλει (21 Μαρτίου 1800). Διά της συμβάσεως ταύτης, αι νήσοι Κερκύρας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Λευκάδος, Ιθάκης, Παξών, Κυθήρων, ως και άπασαι αι νήσοι, μικραί και μεγάλαι, κατωκημέναι και ακατοίκητοι, κείμεναι απέναντι των παραλίων της Πελοποννήσου και της Αλβανίας, απετέλεσαν, υπό το όνομα «*Δημοκρατία των ηνωμένων επτά νήσων*», πολιτείαν κατά πάντα ομοίαν προς την της Ραγούζης, τουτέστιν υποκειμένην τίτλω υποτελείας εις την Υψηλήν Πύλην, αλλά κυβερνωμένην ελευθέρως υπό των προκρίτων της χώρας. Ούτω δε πρώτην ταύτην φοράν η Επτάνησος υπεβλήθη υπό την επικυριαρχίαν της Τουρκίας.

Ἐν τούτοις, ἡ ἀπὸ 21 Μαρτίου 1800 σύμβασις ἐδημοσιεύθη καὶ αἱ διάφοροι νῆσοι ἐξελέξαντο τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῶν, ἐπιτετραμμένους νὰ υποβάλωσιν εἰς τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν αὐλῶν Πετροπούλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως τὸ πρὸ ἔτους ὑπὸ τοῦ Οὐζακῶφ δημοσιευθὲν σύνταγμα. Ἀλλ' οἱ ἀντιπρόσωποι παραβιάζοντες τὴν ἐντολὴν αὐτῶν συνήλθον ἵνα συντάξωσιν ἄλλο σχέδιον συντάγματος πολλῶ ἤττον φιλελεύθερον τοῦ ἐν ἰσχύϊ προσωρινοῦ· διότι πᾶσα ἐξουσία δι' αὐτοῦ ἀνετίθετο εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀριστοκρατίαν καὶ οὐδεὶς πλέον ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς τάξεις αὐτῆς, καθότι αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον παραχωρηθεῖσαι εὐκολίαι ἀνεκλήθησαν. Τὸ σύνταγμα τούτο παρουσιάσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἡ ομόθυμος ἐκφρασις τῆς εὐχῆς τῶν Ἰονίων νήσων, ἐπικυρωθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν (Ρεῖζ — Εφένδης), ἐκηρύχθη σύνταγμα τῆς

πολιτείας και αμέσως εφηρμόσθη (Βυζαντιανόν σύνταγμα). Διοργανωθείσης της τοπικής της Κερκύρας κυβερνήσεως υπό των αυτοκρατορικών επιτρόπων Καποδιστρίου και Νικολάου Γρεναδίνου Σιγούρου, ο έτερος των αυτοκρατορικών επιτρόπων Αντώνιος Μαρίας Καποδίστριας δικαιούμενος να διορίση αντικαταστάτην προς διοργάνωσιν και των άλλων νήσων, διώρισε τον υιόν αυτού Ιωάννην, όστις μετά την αποπεράτωσιν του έργου επανέκαμψεν εις Κέρκυραν, ένθα εξήσκει το ιατρικόν επάγγελμα. Αύτη είναι η πρώτη, μετά τον διορισμόν αυτού ως αρχιάτρου του στρατιωτικού τουρκικού νοσοκομείου, δημοσία υπηρεσία του ημετέρου Ιωάννου Καποδιστρίου, εν ή έδειξεν ου μόνον ζήλον αλλά και διορατικότητα μεγίστην, τιμήσασαν αυτόν (9).

Το δημοτικόν όμως κόμμα ηρνήθη να αποδεχθή το σύνταγμα τούτο, όπερ παρέδιδε τας Ιονίους νήσους εις την δεσποτείαν ολιγαρχίας παραπλησίας της Ενετικής αριστοκρατίας. Μεταξύ των δύο κομμάτων εξερράγη εμφύλιος πόλεμος· η Λευκάς, η Ιθάκη και η Κεφαλληνία συνέταξαν ίδια πολιτεύματα. Η Ζάκυνθος προέβη περαιτέρω· απωθήσασα τα στρατεύματα, άπερ κατ' αυτής απέστειλεν η, δυνάμει του βυζαντιανού συντάγματος, ιδρυθείσα κυβέρνησις, απεχωρίσθη της Ιονίου Ομοσπονδίας, αποβαλούσα δε την Ρωσικήν προστασίαν, εζήτησεν εν ετέρα δυνάμει την ελευθερίαν, ής εισέτι δεν είχεν απολαύσει, και τη 7η Φεβρουαρίου 1801, οι Ζακύνθιοι ανεπέτασαν την βρεττανικήν σημαίαν.

Επί τοσούτον δε προέβη η αναρχία, ώστε η Γερουσία ηναγκάσθη να συγκαλέση εθνικήν συνέλευσιν. Αύτη συνήλθε κατά Νοέμβριον 1801 και παρεδέξατο σύνταγμα συνάδον προς το δημοκρατικόν πνεύμα. Η μεταξύ αριστοκρατών και δημοκρατών πάλη υπήρξε διαρκής, των μεν υποστηριζόντων το βυζαντιανόν σύνταγμα, των δε το της *Αξιοτίμου* (Onoranda), δι' ής επικλήσεως διεκρίνετο η συνέλευσις του 1801.

Τα πολιτικά πραξικοπήματα και αι μεταβολαί διεδέχοντο αλλήλας. Τέλος κατά Σεπτέμβριον 1802, οι Ρώσοι γενόμενοι αποκλειστικοί προστάται της Δημοκρατίας απεφάσισαν να δώσωσι πέρας εις την κατάστασιν ταύτην, ήν οι πάντες απέστεργον. Προς τούτο δε εδόθη ήδε η ευκαιρία. Η Γερουσία της Δημοκρατίας ωφεληθείσα της ευκαιρίας της εις τον θρόνον αναβάσεως του Αυτοκράτορος πασών των Ρωσιών

Αλεξάνδρου Α', απέστειλεν εις Πετρούπολιν έκτακτον απεσταλμένον, όστις έμελλε πρώτον μεν να προσφέρη τα συγχαρητήρια της Δημοκρατίας, έπειτα δε να ζητήσει την επάνοδον του ρωσικού στρατού, όστις είχε αναχωρήσει, συντηρουμένου αναλώμασι της Δημοκρατίας. Απεσταλμένος τοιούτος εστάλη ο Ζακύνθιος κόμης Γεώργιος Μοτσενίγος, γνωστός τοις Ρώσοις και υιός του άλλοτε πρέσβεως της Ρωσίας εν Φλωρεντία και εν ενεργεία σύμβουλος της Επικρατείας (22 Μαΐου 1801). Ο απεσταλμένος αφίκετο εις Μόσχαν, ένθα έμενεν ο αυτοκράτωρ, προς όν παρουσιασθείς ωνομάσθη *πληρεξούσιος υπουργός* της Ρωσίας· παρά τη εν Επτανήσω Πολιτεία και *Αρχηγός του αποσταλησομένου επικουρικού στρατού*. Ο στρατός ούτος έμελλε να μεταβεί εις Κέρκυραν εκ Νεαπόλεως δι' εξόδων της «Αυτού Σικελιανής Μεγαλειότητος», επειδή όμως αύτη τότε δεν ευρίσκετο εν ευαρέστω οικονομική θέσει, ως εκ τούτου, η άφιξις του στρατού και του Μοτσενίγου παρετάθη μέχρι τέλους Αυγούστου του 1802.

Μόλις αφίκετο εις Κέρκυραν ο επικουρικός στρατός, και η Γερουσία διελύθη και η εξουσία αυτής έμεινε τω ηγεμόνι Σπυρίδωνι Γεωργίω Θεοτόκη, όστις την 1ην Σεπτεμβρίου (1802) διά θεσπίσματος διώρισε τους επτά αντιπροσώπους αυτού εν ταις επτά νήσοις. Επειδή δε η Κεφαλληνία ην εν εξαιρετική θέσει, και μέχρι της εκείσε μεταβάσεως του διορισθέντος αντιπροσώπου, απέστειλε προσωρινόν αντιπρόσωπον τον Ιωάννην Καποδίστριαν, εις όν και ο Μοτσενίγος ως αρχηγός του ρωσικού στρατού ενεπιστεύθη την αρχηγίαν της σταλείσης φρουράς υπό την διοίκησιν του συνταγματάρχου Σωροκίν. Ο Καποδίστριας διέμεινεν εν Κεφαλληνία μέχρι μέσων Οκτωβρίου, και μεταβάς εις Ιθάκην αφίκετο εις Κέρκυραν περί τα τέλη του αυτού μηνός, όπου διέτριβεν ιδιωτεύων μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1803, ότε συνέστη προσωρινή τις Γερουσία, ήτις διώρισεν αυτόν *Γραμματέα της Επικρατείας*, μόλις το εικοστόν έβδομον έτος της ηλικίας άγοντα.

Εν τω μεταξύ όμως ο φιλοτιμότεος εκείνος νέος δεν κατέτριβε τον πολύτιμον χρόνον αυτού εφ' ά μη έδει, αλλ' ησχολείτο περί πολλών τε άλλων και περί της ελληνοπρεπούς διαπαιδαγωγήσεως των Ελλήνων, οίτινες ως εκ της μακραιώνου ξενοκρατίας απέστησαν, κατά πολλά, των πατριών. Οπαδός δ' ων της σοφωτάτης θεωρίας ότι «*έπρεπε*

*πρώτον να μορφωθώσιν Έλληνες και είτα να ιδρυθή Ελλάς», κατά Μάιον του 1802 συνενωθείς μετά 10 ή 12 συνομηλικών φίλων, οι οποίοι βραδύτερον διεκρίθησαν διά την παιδείαν αυτών, παρεκίνησε τούτους να συστήσωσι, και συνέστησαν, ιδιωτικόν φιλολογικόν σύλλογον υπό τον τίτλον «Εταιρίας των φίλων», εν τω καταστήματι του οποίου συνερχόμενοι εμελέτων και διεσκέπτοντο περί πολλών και ωφελίμων τη πατρίδι πραγμάτων, μάλιστα δε περί του τρόπου της επιδόσεως και προαγωγής των ελληνικών γραμμάτων. Εκ του συνεταιρισμού τούτου προήλθεν ο μετ' ολίγον συστάς και περιώνυμος καταστάς *Εθνικός Ιατρικός Σύλλογος*, ούτινος η σύστασις αποδίδεται τω Καποδίστρια εκλεγέντι αμέσως και Γραμματεί του Συλλόγου. Ενώπιον του Συλλόγου τούτου ανέγνω διάφορα επιστημονικά μελετήματα, άτινα είχε γράψει ιταλιστί. Σπουδαιότερα δε πάντων τούτων εκρίθησαν υπό των αρμοδίων το «*Περί της αρχής των ατομικών διαφορών τον οργανισμού*» αναγνωσθέν κατά Μάιον του 1803, και το «*Επί τη περιπτώσει του τοκετού Ισραηλίτιδος γεννησάσης ομού 5 επταμηνιαία τέκνα,*» όπερ ανεγνώσθη κατά το 1806.*

Η τοιαύτη του νέου Κερκυραίου δραστηριότης και το άγαν φίλεργον, έδωκαν αυτώ, ως είπομεν, την θέσιν του γραμματέως της Επικρατείας, θέσιν ήτις εθεωρείτο μέγιστον απόκτημα εν Ιονίω Πολιτεία.

Πρώτον του Καποδιστρίου μέλημα εν τω νέω υπουργήματι υπήρξεν η διευθέτησις της Γραμματείας της Επικρατείας, συμφώνως προς τον πρό του διορισμού αυτού ψηφισθέντα «*Οργανισμόν της Γραμματείας της Επικρατείας.*» Την δε πρώτην Ιουνίου, επειδή η Γερουσία διά θεσπίσματος αυτής διώρισεν Επιτροπήν, ίνα ακολουθήση τω πληρεξουσίω της Ρωσίας Μοτσενίγω επισκεπτομένω τας νήσους, ής μέλη διωρίσθησαν ο εκ Ζακύνθου Γερουσιαστής Σπυρίδων Ναράντσης, ο Σπυρίδων Βατάλιας ευπαίδευτος πολίτης Κερκυραίος και ο Ύπαρχος εκάστης νήσου, εν ή διέτριβεν ο πληρεξούσιος, ο Καποδίστριας ως Γραμματεύς της Επικρατείας ηκολούθησεν αυτή, ίνα εκτελή παρ' αυτή τα καθήκοντα Γραμματέως της Επικρατείας ως και παρά τη Γερουσία.

Πάνθ' όσα ενήργησαν εν ταις νήσοις η Επιτροπή, ο Καποδίστριας και ο Μοτσενίγος καθυπέβαλον αυτά τη Γερουσία δι' εκτεταμένων εκθέσεων.

Ο δε Καποδίστριας επανελθών εις Κέρκυραν μετά του πληρεξουσίου και της Γερουσιαστικής Επιτροπής εξηκολούθει εκτελών τα καθήκοντα του Γραμματέως της Επικρατείας, ότε τη 12 Νοεμβρίου 1803 ετελεύτησεν ο ηγεμών και η Γερουσία ενετείλατο αύτω να εκφωνήση τον επικήδειον λόγον, ούτινος η αξία και η εντύπωσις, ήν ενεποίησεν εις το κοινόν, υπήρξε μεγίστη διά τε την ευγλωπτίαν και την άλλην οικονομίαν (10).

Ο Καποδίστριας έμεινε Γραμματεός της Επικρατείας μέχρι της 15 Μαΐου 1806, ότε διεδέξατο αυτόν ο Σπυρίδων Βατάλιας· διότι η Γερουσία διά θεσπίσματος αυτής (7 Απριλίου 1806) διώρισε τον Καποδίστριαν επιτετραμμένον παρά τη Αυλή της Πετρούπολεως, αντί του τότε παραιτηθέντος Δημητρίου Ναράντση Ζακυνθίου, αλλά την 18 Ιουνίου, διά διακοινώσεως του πληρεξουσίου της Ρωσίας, προς την Γερουσίαν, εγνωστοποιεί αυτή, ότι : *«η Αυλή της Πετρούπολεως εδέχετο μεν ευχαρίστως τον διορισμόν του Καποδιστρίου ως διαδόχου του Ναράντση, αλλ' ότι η θέσις αύτη είναι ασυμβίβαστος μετά της του επιτίμου Συμβούλου, ήν ο Αυτοκράτωρ είχεν απονείμει πρότερον προς τον Καποδίστριαν.»*

Συνεπεία της διακοινώσεως ταύτης η Γερουσία απήλλαξε τον Καποδίστριαν της θέσεως ταύτης διά του από 30 Ιουνίου του αυτού έτους θεσπίσματος αυτής, ότε διωρίσθη «Επιθεωρητής των προσωρινών σχολείων της Τενέδου» (11), θέσιν, ήν διετήρησε μέχρι της 15ης Μαρτίου 1807, ότε η Γερουσία διά θεσπίσματος επέτρεψεν αύτω ιδιωτεύοντι ν' απάρη της νήσου προς διάσωσιν της Λευκάδος απειλουμένης υπό του Αλή-Πασά, και διώρισε προσωρινόν επιθεωρητήν, διαρκούσης *«της βραχείας απουσίας αυτού »*, τον Εμμανουήλ Θεοτόκην.

Ανεχώρησεν ο Καποδίστριας μετά πολλών Κερκυραίων περί τα μέσα Μαρτίου (12) διευθυνόμενος εις Λευκάδα και αναλαβών τα της Γερουσίας και του πληρεξουσίου Μοτσενίγου εμπιστευθέντα αύτω υψηλά καθήκοντα, εξετέλεσε ταύτα μετά μεγίστου εθνικού αισθήματος, πατριωτισμού και αυταπαρνήσεως, νυχθημερόν εργαζόμενος μετά των περί αυτόν εν τω *Ιονικώ στρατοπέδω*, όπερ συνεκροτείτο εξ Ελλήνων αρματωλών και κλεφτών (13) εκ τε της Ακαρνανίας, του ηρωικού Σουλίου και της Πελοποννήσου υπέρ του Ιερού αγώνος κατά του Αλή Πασά, υπό των Γάλλων βοηθουμένου, προσδραμόντων. Μεταξύ των ανδρείων εκείνων μαχητών υπήρξαν και οι μετέπειτα εν τω κατά των Τούρκων μεγάλω εθνικώ αγώνι διαπρέψαντες στρατηλάται: ο Οδυσσεύς, ο Βότσαρης, ο Τσόγκας, ο Μακρής, ο Τσαβέλλας, ο Νικήτας, ο Κολοκοτρώνης, οίτινες εθαύμασαν την ανδρείαν και τον άκρον του Καποδιστρίου υπέρ της ελευθερίας ενθουσιασμόν και έκτοτε ήρξαντο να ανορώσιν εν αυτώ τον μέλλοντα συναγωνιστήν εν τη μελλούση απελευθερώσει της πατρίδος. Δυστυχώς όμως τας αμοιβαίας ταύτας συμπαθείας των εν Λευκάδι συναγωνιστών διέκοψεν ο μεταξύ Ρωσίας και Γαλλίας πόλεμος, όστις κατέληξεν εις την εν Τίλσιππ συνθήκην (14) (25/7 Ιουλίου 1807).

Διά της Συνθήκης ταύτης η Ρωσία παρεχώρει την προστασίαν της Επτανήσου προς τον Αυτοκράτορα Ναπολέοντα, όστις απέστειλεν εις Κέρκυραν τον αυτού υπασπιστήν αντισυνταγματάρχην Τερριέ (28 Ιουλίου), ίν' αναγγείλη τη Γερουσία την πολιτικήν ταύτην μεταβολήν της Επτανήσου, τη 29 δε Ιουλίου ο Πληρεξούσιος Μοτσενίγος ανήγγειλεν επισήμως τη Γερουσία ότι: «*διά της αυτής Συνθήκης η Πολιτεία της Επτανήσου τίθεται υπό την προστασίαν της Α. Μ. του Αυτοκράτορος Ναπολέοντος και ότι γαλλικός στρατός φρουρήσει τας νήσους*».

Συνεπεία των συμβάντων τούτων, η Γερουσία εξέδοτο (31 Ιουλίου) θέσπισμα, δι' ού διέταττε τον Καποδίστριαν να διαλύση την πολιτοφυλακήν, ν' αποπέμψη τα ναυλωθέντα πλοία, και να καταλίπη την Λευκάδα.

Ο Καποδίστριας επανελθών τη 31 Αυγούστου εκ Λευκάδος παρέμενε έκτοτε εν Κερκύρα ιδιωτεύων και συχνάζων εις την

κατ' εκείνην την εποχήν αυτόθι ιδρυθείσαν, ταις ενεργείαις αυτού και βραδύτερον (1824) διοργανισθείσαν υπό του λόρδου Γκίλφορδ «*Ιόνιον Ακαδημίαν*», ής μέλη ετύγχανον αυτός τε και οι αδελφοί αυτού Βιάρος και Γεώργιος (15), περί τα τέλη δε του έτους 1808 ανεχώρησεν εις Ρωσίαν, μη στέρξας την υπό του Μεγάλου Ναπολέοντος διά του αντιστρατήγου Καίσαρος Βερτιέ και του Δονζελό προσενεχθείσαν αυτώ υπηρεσίαν εν τη οικεία πατρίδι «ως ακροατού εν τω της Επικρατείας Συμβουλίω». Και δεν είχεν άδικον ο Καποδίστριας μη αποδεξάμενος την νέαν υπό την γαλλικήν προστασίαν θέσιν, εν ή οι Γάλλοι υπέσχοντο αυτώ λαμπρόν στάδιον διότι διά ταύτης αι υπό των Γάλλων εν έτει 1797 εις δημοκρατίαν ανυψωθείσαι Ιόνιοι νήσοι ήδη διά των γαλλικών και αύθις όπλων απώλεσαν την εθνικήν αυτών κυβέρνησιν και υπήχθησαν υπό την γαλλικήν σημαίαν.

Τοιαύτα είναι της αλλοπροσάλλου διπλωματίας τα τεχνάσματα και ούτως αι τύχαι των λαών κανονίζονται υπό των ισχυρών της γης!

Όπως ποτ' αν η, ο Καποδίστριας μη ανεχόμενος την συντελεσθείσαν εν τη πατρίδι πολιτικήν μεταβολήν, προς δε και διακαιόμενος υπό της θρησκευτικής και πολιτικής της εποχής κείνης ιδέας, ότι η δεδουλωμένη Ελλάς έμελλε να σωθή διά των ρωσικών όπλων, απεφάσισε να αναχωρήση εις Ρωσίαν, οπόθεν, ενόμιζεν, ηδύνατο να υπηρετήση κάλλιον τη πατρίδι. Ούτω δε, ως έφθημεν ειπόντες, περί τα τέλη του 1808, ότε ανεχώρησαν παντάπασι και τα ρωσικά πλοία, ήτοι έν έτος μετά την των Ιονίων νήσων τοις Γάλλοις υπαγωγήν, καθ' ό ο Καποδίστριας ιδιωτεύων επεδόθη όλως εις την μελέτην και την σπουδήν, ανεχώρησεν εκ Κερκύρας και κατ' Ιανουάριον έφθασεν εις την ωραιάν πρωτεύουσαν πασών των Ρωσιών, εις Πετρούπολιν.

Εκεί προσελήφθη αμέσως ως *σύμβουλος της αυλής*, εν τω τμήματι του Υπουργείου των Εξωτερικών· υπό τας διαταγάς του κατά το έτος εκείνο αρχιγραμματέως της αυτοκρατορίας Ρωμαντσώφ. Ενταύθα διαμείνας επί διετίαν, έσχε την ευκαιρίαν να μελετήση καλώς τον χαρακτήρα του ρωσικού λαού καθ' όλας αυτού τας διαστάσεις και να βολιδοσκοπήση τα πνεύματα των εν τοις πράγμασιν, οίτινες εβάδιζον επί τοις ίχνεσι των σχεδίων του Μεγάλου Πέτρου. Εις τούτο δε μεγάλως υπεβοήθησαν αυτώ η ευφυία και η λαμπρά

συμπεριφορά του νέου διπλωμάτου, όστις εντός μικρού είχε κατακτήσει τας καρδίας πάντων των αυλικών. Ακριβώς δε κατά το έτος εκείνο (1809), κατά παράδοξον σύμπτωσιν, είχε εισέλθει εις ρωσικήν υπηρεσίαν καταταχθείς εν τω στρατώ ως ανθυπολοχαγός και ο *Αλέξανδρος Υψηλάντης* δεκαεξαέτης μόλις, μεθ' ού βραδύτερον τοσούτον συνειργάσθη υπέρ της εθνικής παλιγγενεσίας. Μεγάλως δε ωφέλησε τω Καποδίστρια και η φιλία του *Αλεξάνδρου Στούρτσα* συναδέλφου αυτού εν τω Υπουργείω των Εξωτερικών, μεγάλην δε έχοντος επιρροήν εν τω πόλει του Πέτρου, χάρις εις την αδελφήν αυτού *Ρωξάνην δεσποινίδα της τιμής* εν τη αυτοκρατορική αυλή. Διά του Στούρτσα επεξέτεινε τον κύκλον των εν Ρωσία φίλων, ιδίως δ' ηδυνήθη να συστηθή προς τον μέγα τότε ισχύοντα ναύαρχον και Υπουργόν των Ναυτικών *Τσιτσακώφ*, όστις μεγάλως ευηργέτησε τον Καποδίστριαν, ως θέλομεν ιδεί. Ενταύθα επίσης εγνώρισε και τον είτα γραμματέα αυτού ιδιαίτερον γενόμενον και μέγαν του έθνους ευεργέτην *Ιωάννην Δομπόλην* ή *Τομπόλην*, άνδρα ηπειρώτην εκ των άγαν φιλοπατρίδων, μεθ' ού συναπεφάσισε την διάδοσιν της δημοσίας παιδεύσεως εν Ελλάδι, ως λέγει αυτός ούτος ο Δομπόλης εν τη διαθήκη αυτού γραφείση τη (4 Φεβρουαρίου 1849 ([16](#))):

«Ότε τω 1809 εγνώρισα τον μακαρίτην κόμητα *Ιωάννην Καποδίστριαν*, υπεσχέθημεν αλλήλοις να μεταχειρισθώμεν παν μέσον προς διάδοσιν της δημοσίας παιδεύσεως εν Ελλάδι. Έκτοτε ο σταθερός σκοπός της ζωής μου υπήρξε να κατορθώσω να εκπληρώσω πρεπόντως την δοθείσαν υπόσχεσιν. Προς τούτο προσεπάθησα ν' αυξήσω τα κεφάλαιά μου ουχί διά κερδοσκοπίας, αλλά διά των κόπων μου και μάλιστα διά μεγάλης οικονομίας. Το συναχθέν μοι κεφάλαιον εκ ρουβλίων αργυρών 285,744, ορίζω εις εκπλήρωσιν της υποσχέσεώς μου, δηλονότι εις διάδοσιν της δημοσίας παιδεύσεως εν Ελλάδι. Τα χρήματα ταύτα κατατεθήσονται επί τόκω εν πιστωτικοίς καταστήμασι της Ρωσίας μέχρι της 1 Ιανουαρίου 1906, αι δε ληφθησόμεναι ομολογίαι της καταθέσεως ταύτης τηρηθήσονται εν τω Υπουργείω των Εξωτερικών (της Ρωσίας). Εις την ορισθείσαν εποχήν, δηλονότι τω 1906, η ρωσική κυβέρνησις θέλει φροντίσει να συνεννοηθεί μετά της ελληνικής προς μεταφοράν εις την Ελλάδα ολοκλήρου του κεφαλαίου τούτου μετά και των τόκων προς ανίδρυσιν εν Αθήναις ή εν οιαδήποτε άλλη πόλει, ήτις

έσται πρωτεύουσα της Ελλάδος τω 1906, Πανεπιστημίου ονομασθησομένου «*Καποδιστριακού*». Εις την οικοδομήν του Πανεπιστημίου τούτου μετά παρεκκλησίου ορθοδόξου, βιβλιοθήκης και τινων επιστημονικών συλλογών ορίζω το 1)4 ή το πολύ το 1)3 του όλου κεφαλαίου του αθροισθησομένου μέχρι της 1 Ιανουαρίου 1906, τα δε υπόλοιπα 3)4 ή 2)3 προσδιορίζω εις αγοράν ακινήτων εν Ελλάδι, των οποίων τα εισοδήματα χρησιμεύσουσιν ανεξαιρέτως εις συντήρησιν των καθηγητών, των σπουδαστών και εν γένει ολοκλήρου του «*Καποδιστριακού Πανεπιστημίου*». Το χρυσούν ωρολόγιον του Κυβερνήτου μετά των εμβλημάτων και της επιγραφής της πόλεως Γενεύης δωρηθέν μοι υπό των αδελφών του μακαρίτου κόμητος Ιωάννου Καποδιστρίου, ως και η χρυσή ταμβακοθήκη, δωρηθείσα μοι υπό του κόμητος Αυγουστίνου Καποδιστρίου, να φυλαχθώσιν εν τω Υπουργείω των Εξωτερικών (της Ρωσίας) μέχρι της αποστολής του κεφαλαίου μου εις την Ελλάδα, τότε δε συναποσταλώσι και κατατεθώσιν εν τη συλλογή των περιέργων αντικειμένων του «*Καποδιστριακού Πανεπιστημίου*».

Εν τούτοις δύο παρήλθον από της εν Ρωσία αποκατάστασεως αυτού έτη και ο Έλλην διπλωμάτης βαρυνθείς τον απράγμονα εκείνον βίον εζήτησε την θέσιν συμβούλου εν τη εν Βραζηλία αυτοκρατορική αποστολή, αλλά χάρις τω Στούρτσα αντί της εις το έτερον ημισφαίριον απομακρύνσεως κατώρθωσε μετά διετίαν (1811) να διορισθή υπεράριθμος υπάλληλος της εν Βιέννη ρωσικής πρεσβείας, διευθυνομένης υπό του βαρώνου *Στάκκελβεργ*, ένθα ηυδοκίμησε μεγάλως (17). Μετά έν έτος (1812) διωρίσθη εν τη ρωσική στρατιά των παραδουναβίων ηγεμονιών διευθυντής του διπλωματικού γραφείου. Εις την νέαν ταύτην θέσιν προσεκλήθη υπό του διαδεξαμένου τον εν ταις ηγεμονίαις στρατηγόν Κουτούζωφ ναυάρχου Τσιτσακώφ, γνόnton, ως είδομεν, την διπλωματικήν δεινότητα του Έλληνοσ διπλωμάτου, ευθύς άμα τω πρώτη συναντήσσει αυτού μετά του Αλεξάνδρου Στούρτσα. Ο Καποδίστριασ έφθασεν εις Βουκουρέστιον και εμφανισθείς προς τον Τσιτσακώφ παρουσίασεν αυτώ *Υπόμνημα* περιέχον πληροφορίας περί των χωρών, άσ διήλασεν από Βιέννης μέχρι Βουκουρεστίου. Το νέον τούτο δείγμα της ευφυίας αυτού κατέστησεν αυτόν αγαπητότερον παρά τω ναυάρχω. Μετ' ου πολύ όμως, της Κρήνης επελθούσης μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας, ο Τσιτσακώφ διετάχθη να συνενωθή προς την

μεγάλην των συμμάχων στρατιάν. Ο Καποδίστριας απεφάσισε να ακολουθήση τω προστάτη αυτού, αλλ' εκείνος απέτρεψεν αυτόν, ειπών ότι ο αποχωρισμός ως εκ της εις ξένας χώρας μεταθέσεως ήτο αναπόφευκτος. Συνεστήθη όμως πατρικώς υπ' αυτού προς τον νέον αρχηγόν κόμητα Βαρκλαί Δετολλύ ενώπιον πάντων των αξιωματικών του Επιτελείου ως νέος ευφυής και δραστήριος, κατά πάντα δυνάμενος να υπηρετήση ευδοκίμως παρ' αυτώ. Εν τούτοις ο Καποδίστριας κεκμηκώς εκ των καμάτων της εκστρατείας του 1812, καθ' ήν επεδείξατο ζήλον εν τη υπηρεσία ανυπέμβλητον, ακολουθών τω στρατώ ως άλλος πιστός στρατιώτης, ασθενήσας παρέμεινεν εν Βρόνβεργ νοσηλευόμενος. Ευτυχώς εν βραχεί ανακτησάμενος την κλονηθείσαν προς στιγμήν υγείαν, μετέβη εις Σέφφενβουργ έδραν του στρατοπέδου του Βαρκλαί Δετολλύ, όστις εδέξατο αυτόν ευμενώς και ανέθηκεν αυτώ την ήν και παρά τω Τσιτσακώφ εξετέλει υπηρεσίαν.

Εντεύθεν η τύχη του Καποδιστρίου μεταβάλλεται επί τα κρείττω. Η διπλωματική ικανότης, ήν επεδείξατο πρότερόν τε διατηρών την πολιτικήν αλληλογραφίαν μεταξύ Βιέννης, Κωνσταντινουπόλεως, Σερβίας και των ανωτάτων συμβουλιών των Παραδουναβίων ηγεμονιών, και νυν εν τη μετά του Βαρκλαί Δετολλύ αποστολή, διηγείρε την προσοχήν του αυτοκράτορος Αλεξάνδρου, όστις αμείβων τας υπηρεσίας του Καποδιστρίου ωνόμασεν αυτόν *πραγματικόν σύμβουλον της Επικρατείας* και εξέφρασεν αυτώ την υψηλήν ευαρέσκειαν αυτού.

Νυν μάλιστα, ὅτε ο Δετολλύ μετέβη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Μάιν Φραγκφούρτην, ἐδόθη ευκαιρία εἰς τὸ κατόπιν ευρὺ στάδιον τοῦ Ἑλληνοῦ διπλωμάτου. Μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, οὐτινος τὰς στρατιάς διεσκόρπισαν οἱ ἠνωμένοι στρατοί, πάλιν, ὁ αυτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἀφικόμενος εἰς Φραγκφούρτην ἐπήξεν αὐτόθι τὸ στρατόπεδον. Ἐντεῦθεν ἐξεδόθη τῇ 30ῇ Νοεμβρίου 1813 ἡ περιβόητος προκήρυξις πρὸς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, δι' ἧς οἱ Γάλλοι προσεκαλοῦντο νὰ χωρίσωσι τὰ ἐαυτῶν συμφέροντα τῶν τοῦ Ναπολέοντος. Ὁ Βαρκλαί Δετολλύ ἀφίκετο ἵνα συγχαρῆ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἐπὶ τὰς νίκαις, ὅτε μεταξὺ ὁμιλῶν ὁ αυτοκράτωρ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἔχη διπλωμάτην τινὰ πεπειραμένον καὶ ἰκανὸν δυνάμενον νὰ διαπραγματευθεῖ μετὰ τῶν ελβετικῶν τοπαρχιῶν καὶ νὰ ἀποσπάσῃ αὐτὰς τῆς μετὰ τοῦ Ναπολέοντος συμπράξεως.

Ὁ στρατηγὸς ἀντὶ παντός ἄλλου συνέστησε τῷ αυτοκράτορι τὸν ἡμέτερον Καποδίστριαν, ὅστις, καθὰ αὐτὸς τε ἐγνώ καὶ κατὰ τὰς συστάσεις τοῦ ναυάρχου Τσιτσάκωφ, ἦτο δραστηριώτατος καὶ ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν δυσχερεστάτων διπλωματικῶν ἀποστολῶν. Ὁ αυτοκράτωρ ἀκούσας ταῦτα καὶ ἐκ φήμης γινώσκων τὸν Ἕλληνα διπλωμάτην, ἐδέξατο τὴν

σύστασιν επειών: «*Καλώς, αποστείλατε αυτόν παρ' εμοί, διότι θέλω να γνωρίσω αυτόν και προσωπικώς*» (18).

Ο στρατηγός ανήγγειλε τω Καποδίστρια την επιθυμίαν του αυτοκράτορος, ο δε επί τη απροσδοκίη ταύτη διαταγή σπεύσας παρουσιάσθη προς τον Αλέξανδρον ευσεβάστως. Ο Τσάρος εκπλαγείς επί ταις μεγίσταις αρεταίς του διευθυντού της πολιτικής αλληλογραφίας του κόμητος Δετολλύ, συνεπάθησε προς τον Καποδίστριαν, όν διέταξε να εξακολουθήση την υπηρεσίαν εν τω ιδίω γενικώ στρατοπέδω, παρά τω άρτι τον Ρωμαντσώφ διαδεξαμένω υπουργώ των Εξωτερικών κόμητι Νέσσελροδ. Ο Καποδίστριας και εν τη νέα ταύτη θέσει δεν εφάνη κατώτερος των του Αυτοκράτορος προσδοκιών· τουναντίον μάλιστα επεδείξατο ικανότητα διπλωματικήν τοιαύτην, ώστε πασών των εις αυτόν ανατεθεισών ακανθωδών υποθέσεων την λύσιν διεξήγεν υπέρ του υψηλού κυρίου αυτού. Ούτως, ότε βραδύτερον τω 1814 η ειρήνη αποκατέστη εν απάση σχεδόν τη Ευρώπη, ο Τσάρος ωνόμασε τον Καποδίστριαν *έκτακτον απεσταλμένον* και *πληρεξούσιον υπουργόν* παρά τη Ελβετική ομοσπονδία μετά της λεπτής αποστολής να συμφιλιώση προς άλλα τα από του 1803 διεστώτα κόμματα εν Ελβετία, τη χώρα ταύτη της κατ' εξοχήν ελευθερίας. Ο Καποδίστριας διέγραψε το σχέδιον των μελλουσών ενεργειών και υποβαλών αυτό τω Τσάρω, έσχε το ευτύχημα να εγκρίνη αυτό ολοσχερώς ο υψηλός αυτού κύριος. Ο Έλλην διπλωμάτης ανεχώρησεν εις Ελβετίαν. Φθας εις Ζυρίχην επελήφθη της ακανθώθους αποστολής αυτού, έχων συνεργάτην τον ιππότην *Λεβζέλτερν*. Τοσοούτον δε ευφυώς ενήργησεν, ώστε κατέστησε δυνατήν την ουδετερότητα της Ελβετίας, αλλ' αίφνης ο συνεργάτης αυτού λαμβάνει διαταγάς να ζητήσωσι παρά της ομοσπονδίας άδειαν ελευθέρας διαβάσεως των συμμαχικών στρατευμάτων. Η είδησις αύτη κατεθορύβησε τον Καποδίστριαν φωρώμενον ούτω ψευδόμενον, αλλ' εν τη πολιτική αυτού περινοία, παρά την διαταγήν του αυτοκράτορος, υπέγραψε την διακοίνωσιν του *Λεβζέλτερν* και ευθύς ανεχώρησε μεταβαίνων εις το στρατόπεδον του Τσάρου. Μετ' ου πολύ τα αυστριακά στρατεύματα διήλθον τον Ρήνον, ο δε Καποδίστριας παρέστη προς τον αυτοκράτορα ως ένοχος παραβάσεως μεν του γράμματος, ουχί όμως και του πνεύματος των οδηγιών αυτού. Ως εκ τούτου δε, εγκριθέντος του ευστόχου και αξιοπρεπούς της διαγωγής του Έλληνος

διπλωμάτου, απεστάλη και αύθις εις Ελβετίαν, ένθα μετά τοσαύτης επιτυχίας διεξήγαγε τα της διπλωματικωτάτης αποστολής, ώστε εφείλκυσε την γενικήν των Ελβετών ευγνωμοσύνην, δύο δε ή κατ' άλλους τρεις εκ των ομοσπόνδων πόλεων η Γενεύη, η Βω και η Λωζάνη, ίνα την προς αυτόν ευγνωμοσύνην διατρανώσωσιν, έδωκαν αυτό τω 1815 δικαίωμα πολίτου της Ελβετίας διά του εξής διπλώματος:

«Τω προσφιλεστάτω και τετιμημένω συμπολίτη, πιστώ συμβούλω του μεγάλου Αυτοκράτορος Αλεξάνδρου, τω τιμώντι την απελευθερωθείσαν Επτάνησον, τω ευγενεί απογόνω των Φαιάκων, τω υπό της Αθηνάς εμπνευσθέντι το ευ πράττειν και την σοφίαν, απονέμομεν το δίπλωμα τούτο, εις μνήμην της νέας αυτού πατρίδος» (19).

Περαιώσας την εν Ελβετία αποστολήν αυτού ο Καποδίστριας ανεκλήθη υπό του Τσάρου, όπως λάβη μέρος εν ταις συνεδρίασις του εν Βιέννη συγκληθέντος συνεδρίου. Έκτοτε δε

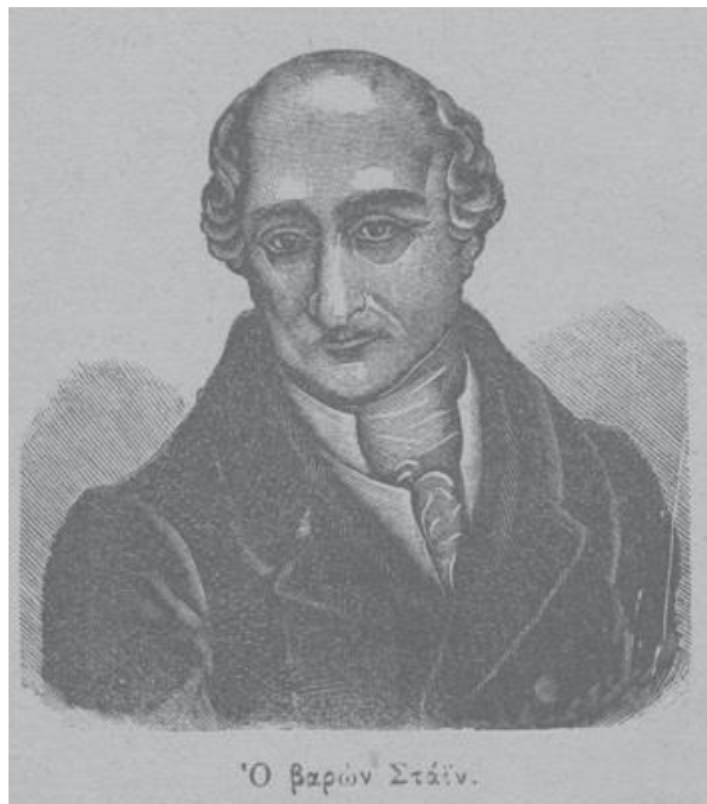
το όνομα του περιφανούς Έλληνας διπλωμάτου Καποδιστρίου πασίγνωστον καταστάν ανά τον ευρωπαϊκόν κόσμον συνδέεται μετά της ιστορίας των από της εποχής ταύτης μέχρι του θανάτου αυτού συνυπογραφεισών συμβάσεων και συνθηκών των διαφόρων κρατών της Αγίας Συμμαχίας των αφορωσών την ευρωπαϊκήν ισορροπίαν. Το εν Βιέννη Συνέδριον συνεκλήθη. Τα βλέμματα της Ευρώπης ήσαν προσηλωμένα εις την μεγαλοπρεπή ταύτην σύνοδον, ήτις ήρξατο των συνεδριών αυτής την 1 Νοεμβρίου 1814 και επελάβετο του δυσχερούς έργου της ρυθμίσεως των επί εικοσιπενταετίαν όλην διαταραχθέντων πραγμάτων της Ευρώπης. Η τύχη πολλών εκατομμυρίων ανθρώπων προύκειτο να ορισθή· αι αξιώσεις, ευχαί και ελπίδες των εθνών και ηγεμόνων, ιδίως των στερηθέντων της κυριαρχικής εξουσίας αυτών, οίτινες ουδεμίαν έλαβον αποζημίωσιν να πληρωθώσι, να διαταχθώσι τα προς θεραπείαν των ανεωγμένων πληγών· να τεθώσι βάσεις εις κρείττονα και μάλλον προς τον χρόνον ανάλογα πολιτεύματα και να συσφιγχθώσι στενώτερον και επωφελέστερον οι μεταξύ αρχόντων και αρχομένων και οι μεταξύ διαφόρων εθνών δεσμοί. Εις λύσιν λοιπόν τοιούτων δυσκόλων προβλημάτων συνήλθον εν Βιέννη οι αυτοκράτορες της *Ρωσίας* και *Αυστρίας*, οι βασιλείς της *Πρωσσίας*, *Δανίας*, *Βαυαρίας* και *Βυρτεμβέργης* και πλήθος υποδεεστέρων ηγεμόνων, πλείους των οποίων ουδέποτε άλλοτε είδον επί ταυτώ συνηγμένους· συν τούτοις δε και οι πρωτεύοντες πολιτικοί άνδρες της Ευρώπης, εν οίς διέπρεπον ο πρίγκηψ Μέπτερνιχ, ο Γάλλος Ταλλεϋράνδ, ο Ρώσος Νέσσελροδ, ο πρίγκηψ Ραζουμόφσκη μετά των συμβοηθών αυτού κόμητος Ιωάννου Καποδιστρίου και του Άρδενμπεργ, ο Πρώσος Αλέξανδρος Ούμβολδ, ο Άγγλος δουξ Ουέλλιγκτων, ο Δανός Βερνστόρφ, ο Βάγερν, ο Βαυαρός στρατηγός Βρεδ, ο κόμης Μύνστερ και άλλοι. Αι μυστικάί διαπραγματεύσεις περιεπλάκησαν τα μέγιστα και αι δυσκολίαι συνεσωρεύθησαν ότε, προκειμένου να συμφωνήσωσι περί των πρώτων βάσεων του νέου πολιτικού οικοδομήματος, ήρξαντο να επικρατώσιν εν τη συνόδω *φιλαυτία*, *πλεονεξία* και *διαφωνία*. Η επήρεια του Ταλλεϋράνδ εντός αυτής ην τα μάλιστα ολεθρία. Καθ' υπαγόρευσιν αυτού το κυριώτερον υποκείμενον των έργων και σκέψεων αυτής εγένετο ουχί η ελευθερία και η παραγωγή της ευδαιμονίας των εθνών, αλλ' η αποκατάστασις και το απεριόριστον των ηγεμονικών οίκων, κατά την υπ' αυτού επινοηθείσαν αρχήν της *νομιμότητος*. Αι διαπραγματεύσεις

προέβαινον βραδέως και απεφασίσθη μόνον η αποζημίωσις της Αυστρίας, η αποκατάστασις του βασιλείου των Κάτω Χωρών, υπό την αραυσικήν δυναστείαν, η αύξησις της Σαρδηνίας διά της Γενούης, η προαγωγή του Αννοβέρου εις βασίλειον και η αναγνώρισις της Κρακοβίας ως ελευθέρας πόλεως. Τας μεγίστας δε δυσκολίας απετέλουν αι απαιτήσεις της Πρωσσίας και της Ρωσίας των κυριωτέρων προμάχων της ελευθερίας της Ευρώπης, εξ ών εκείνη μεν εζήτηει την Σαξωνίαν, αύτη δε την Πολωνίαν.

Εν τω συνεδρίω τούτω κατεδείχθησαν όντως άπασαι αι διπλωματικάι αρεταί του ημετέρου Καποδιστρίου. Ούτος ζητών να φανή άξιος της εμπιστοσύνης του Τσάρου, ουδαμώς επαύσατο προσέχων τον νουν εις τα υπό της πολιτικής του Μέττερνιχ τεκταινόμενα, εναντίον των οποίων αντεπεξήρχετο επιτηδειότατα· ουδ' επί στιγμήν έλειψε να συνηγορή υπέρ των υποθέσεων της Ελβετίας μετά του ενδόξου βαρώνου Στάιν και των άλλων της Γερμανίας πρέσβων. Τοσαύτην δ' επεδείξατο

ευφύιαν εν τη περιστάσει ταύτη, ὥστε υπέδειξε τῷ συνεδρίῳ τὴν ἀνάγκην, ὅπως αἱ διάφοροι συνθήκαι επικυρῶνται εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν βάσεων τῶν συμφωνιῶν καὶ νὰ μὴ μένωσιν ἀνεπικύρωτοι μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ συνεδρίου, ὅτε ἐμελλον πάσαι αἱ πράξεις νὰ επικυρῶνται. Τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Ἑλληνοῦ διπλωμάτου τινὲς μὲν ἀντέκρουσαν, ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες· ἀπεδέξαντο αὐτήν, χάρις δὲ τῷ Καποδίστρια, ὅτε ὁ Ναπολέων φυγὼν ἐκ τῆς νήσου Ἑλβας ἀπεβιβάζετο εἰς τὸν κόλπον Ζουάν παρὰ τὰς Κάννας (1ῆ Μαρτίου 1815), αἱ κυριώτεραι συνθήκαι τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης εὐρέθησαν επικεκυρωμέναι.

Ὁ βαρὼν Στάιν.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ζητημάτων, ἅτινα ἀπασχόλησαν τὴν προσοχὴν τοῦ Βιενναίου συνεδρίου, ἦν καὶ τὸ *Ἑπτανησιακὸν Ζήτημα*, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν ἐνδιέφερε καὶ τὸν Ἕλληνα, Κερκυραῖον διπλωμάτην Καποδίστριαν.

Ἡ Ἰόνιος Γερουσία ἐν ἐγγράφῳ αὐτῆς πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντι τῆ 9)21 Μαΐου 1814 ἔλεγε τάδε:

«Ἡ Ἀγγλία ἐπιτεθείσα κατέλαβέ τινὰς τῶν νήσων· ἀλλ' οἰαδῆποτε υπῆρξεν ἡ τυχαία τῶν συμβάντων ἐπήρεια, ἡ Γερουσία δὲν ἔπαυσε θεωροῦσα τὰς διαφοροὺς ταύτας τῆς

χώρας κατοχάς ως απλώς στρατιωτικές, επιβληθείσας υπό των περιστάσεων και υπ' ουδεμίαν έποψιν διαφερούσας των ταυτοχρόνως εις τα άλλα της Ευρώπης μέρη ληφθέντων προσωρινών μέτρων. Η Γερουσία έσχε πάντοτε την πεποίθησιν, ότι μετά το τέλος του πολέμου, η χώρα αυτής ήθελε κενωθή και αποδοθή, ως αι των άλλων εθνών.

«Μετά τα εν Γαλλία συμβάντα, καθ' ήν στιγμήν πρόκειται να συγκροτηθή γενική σύνοδος, ίνα συζητήση και διαρρυθμίση τα συμφέροντα της Ευρώπης απάσης, και ίνα προσδιορίση τας βάσεις μονίμου ειρήνης, η Γερουσία, εν ονόματι του επτανησιακού έθνους, διακηρύττει ενώπιον των συμμάχων δυνάμεων, ότι ο μόνος σκοπός αυτού είναι:

«α' Να αναγνωρισθή επισήμως η Δημοκρατία της Επτανήσου ανεξάρτητος και ελευθέρα πάσης οιασδήποτε υποτελείας.

«β' Να ενωθώσι και συσσωματωθώσι μετά της Δημοκρατίας αι άλλοτε Ενετικάί πόλεις Πρέβεζα, Πάργα και Βόνιτσα, προς δε η περιφέρεια Βουθρωτού, συν τοις επί της τουρκικής ηπείρου εξαρτήμασιν
αυτών.

«Είναι αντάξιον της δικαιοσύνης και της γενναιότητος των Ευρωπαϊκών δυνάμεων να διατηρήσωσι την πολιτικήν ύπαρξιν λαού εξησθενημένου μεν εκ των περιπετειών, ών εγένετο έρμαιον, αλλ' ουδόλως την καταγωγήν αυτού διαψεύδοντος».

Ο Καποδίστριας παρουσίασε το υπόμνημα τούτο προς τον αυτοκράτορα Αλέξανδρον, ικετευόμενον υπό των Ιονίων να υποστηρίξη την υπόθεσιν αυτών παρά τοις άλλοις μονάρχαις.

Η θέσις όμως και τα σχέδια του ηγεμόνος τούτου δεν ήσαν πλέον, τω 1814, οποία κατά το 1805 και 1806. Ο πόλεμος του 1812, η φοβερά πάλη εν ή τέλος κατέβαλε την ισχύν του Ναπολέοντος, είχαν εξαντλήσει τας δυνάμεις της Ρωσικής αυτοκρατορίας. Δεν διελογίζετο πλέον να εξεγείρη τους Έλληνας και να εφορμήση κατά της Τουρκίας· όθεν η προστασία των Ιονίων νήσων ήτο του λοιπού αδιάφορος διά την πολιτικήν αυτού. Αφ' ετέρου δε οι πόθοι αυτού διηυθύνοντο αλλαχού. Εγλίχετο της Πολωνίας, και ίνα απολαύση αυτής, ήτο έτοιμος να ποιήση απείρους παραχωρήσεις προς την Αυστριαν και την Αγγλίαν.

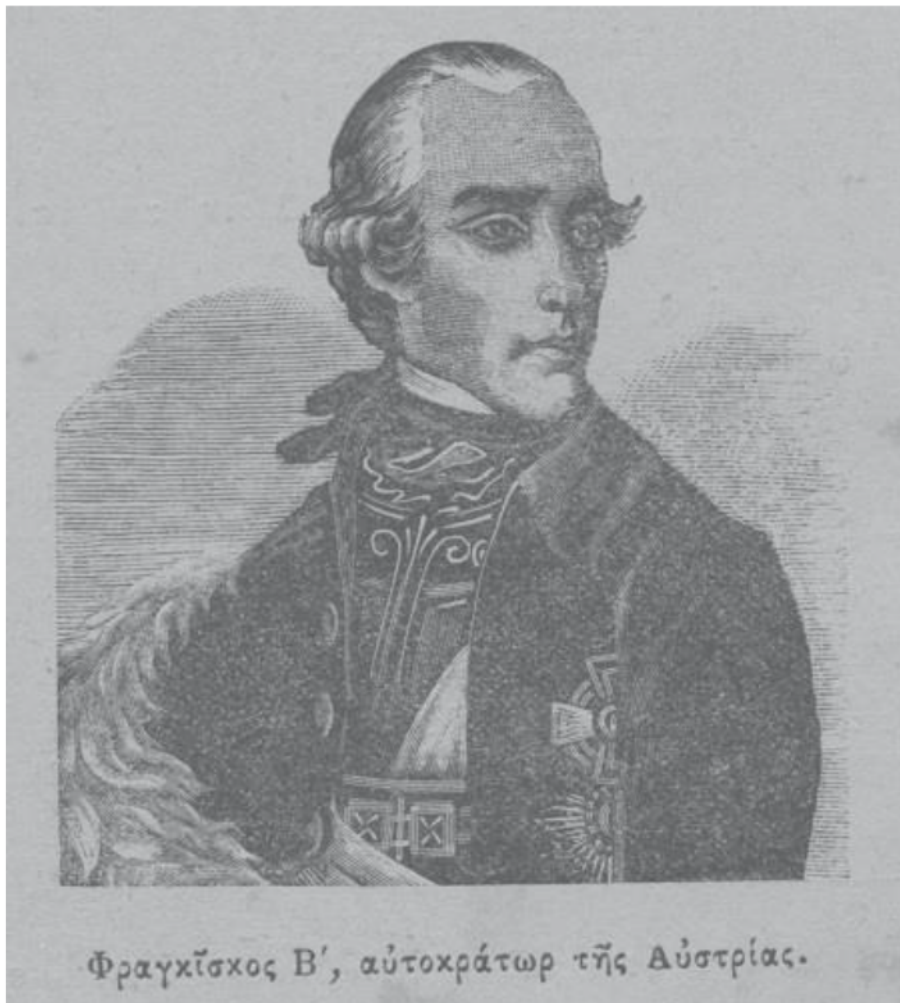
Η απαίτησις των Ιονίων λοιπόν έφθανεν εν στιγμαίς αντιξόοις, η δε παρ' αυτών ζητουμένη υποστήριξις δεν έμελλε να δοθή κατεσπευσμένως. Ο Καποδίστριας προσεπάθησε, διά της παρ' αυτού προς την Γερουσίαν Κερκύρας δοθείσης απαντήσεως, να υποκρύψη όσον οίον τε την ψυχρότητα του κυρίου αυτού γράψας αυτή: «*Εάν υπάρχη τι δυνάμενον να γλυκάνη την τύχην του μακράν της πατρίδος του ζώντος, είναι βεβαίως η ευτυχία του εργάζεσθαι δι' αυτήν, και η ελπίς του ν' αξιωθή της επιδοκιμασίας αυτής· τα αισθήματα ταύτα, κύριοι, μετά της υπάρξεώς μου συνταυτιζόμενα, με συνετήρησαν και με συντηρούσιν αφ' ής ημέρας διάγω μακράν υμών. Εκρίνατε πρόπον να τιμήσητε αυτά, αναθέντες μοι διά των γραμμάτων υμών τα συμφέροντα της πατρίδος. Η προς υμάς ευγνωμοσύνη μου εξισούται προς τον ζήλον και την αφοσίωσίν μου υπέρ της τιμής της γενετείρας ημών γης, μεθ' ής συνδέονται αι προσφιλέστεραι αναμνήσεις μου, αι γλυκύτεραι των ελπίδων μου και τα ιερώτερα καθήκοντά μου. Ο μεγάλθυμος Ηγεμών, όστις ηυδόκησε να με έχη υπό την εύνοιαν αυτού, εκορύφωσε τας ευεργεσίας, επιτρέψας μοι να εκπληρώσω τας διαταγάς υμών και να γίνω συγχρόνως παρά τοις συμμάχοις Αυτού το όργανον της ευμενείας, εν η Αυτοκρατορική Αυτού Μεγαλειότης εις την ημετέραν πατρίδα επεδαψίλευσεν».*

Αλλ' η Αγγλία ειχεν εξ ολοκλήρου ρίψει το προσωπειον· δεν ωμίλει πλέον περί της ανεξαρτησίας και της ελευθερίας των *Ιονίων νήσων*. Ως επιχείρημα δε έχουσα την εν Τίλσιτ συνθήκην, ήτις κατήργησε την Δημοκρατίαν, ηξίου την άνευ όρων κατοχήν της χώρας αυτής, τίτλω κατακτήσεως (20). Ήρξαντο διαπραγματεύσεις· διακοινώσεις, πρωτόκολλα και σχέδια συνθηκών αντηλλάγησαν. Αλλ' η εν Βιέννη συνθήκη αφήκεν άλυτον το ζήτημα των Ιονίων νήσων· πριν ή όμως η σύνοδος διαλυθή, τη 30 Μαΐου 1815, οι πληρεξούσιοι της Ρωσίας προύτειναν:

«Αι Ιόνιοι νήσοι και τα εν τω θαλάσση και επί της αντικρύ ηπείρου εξαρτήματα αυτών, οία η Πάργα και αι λοιπαί περιφέρειαι, να εγκατασταθώσιν εκ νέου κράτος ελεύθερον υπό την επωνυμίαν Δημοκρατία της Επτανήσου· επειδή δε, αφ' ενός μεν τα όπλα της Αυτού Μεγαλ. ηλευθέρωσαν έξ των νήσων, αφ' ετέρου δε συνεπεία της εν Παρισίοις συνθήκης η Κέρκυρα (η πρωτίστη νήσος) απεσπάσθη ωσαύτως της γαλλικής δεσποτείας, αι

συνυπογράψασαι την εν Σιωμόν συνθήκην δυνάμεις, τουτέστιν η Μεγάλη Βρεττανία, η Αυστρία, η Ρωσία και η Πρωσσία, να επιφυλάξωσιν εαυταίς το δικαίωμα του να αποδεχθώσιν εκ συμφώνου, μετά τον παρόντα πόλεμον, τα καταλληλότερα μέτρα όπως εξασφαλισθή η εσωτερική ησυχία της ειρηνένης δημοκρατίας, προστατευθή δε και εγγυηθή η ελευθερία και η ανεξαρτησία αυτής».

Αλλ' εις το σχέδιον τούτο των Ρώσων πληρεξουσίων η Αυστρία αντέταξε νέαν αξίωσιν, υποστηριζομένην και υπό της Αγγλίας. Κατ' αυτήν, αι Ιόνιοι Νήσοι μετά των εξαρτημάτων αυτών, Βουθρωτού, Πάργας, Πρεβέζης και Βονίτσης, αποτελέσασαι μέρος της Ενετικής Επικρατείας, δεν ηδύναντο ν' ανήκωσιν άλλω τινί ειμή τω διαδεξαμένω τα της Ενετικής Δημοκρατίας δικαιώματα, ήγουν τω Αυτοκράτορι της Αυστρίας Φραγκίσκω. Ώφειλον επομένως να τεθώσιν υπό την προστασίαν αυτού. Ο Αυτοκράτωρ, άλλως τε, υπεχρεούτο να διατηρήση τας ελευθερίας και τους νόμους του τόπου, ονομαστί δε την ελευθερίαν της θρησκευτικής λατρείας και του εμπορίου, εις ήν υπήρχον κατάστασιν κατά τας εν Επτανήσω ισχυούσας θεσμοθεσίας. Τέλος, προσέθετον οι Αυστριακοί πληρεξούσιοι, ότι ως προς τα ληφθησόμενα μέτρα διά την εκπλήρωσιν των υπό της αγγλικής κυβερνήσεως δοθεισών υποσχέσεων, ο Αυτοκράτωρ ήθελε σπεύσει να συνεννοηθή εν προκειμένω μετά του Βασιλέως της Μεγάλης Βρεττανίας. Αλλ' η αξίωσις αύτη της Αυστρίας ήτο πάντη ανυπόστατος· διότι η τε σύμβασις της Κωνσταντινουπόλεως (21 Μαρτίου 1800) και αι εν Αμβιανώ και Τίλσιτ συνθήκαι είχαν προ πολλού αποχωρίσει τας Ιονίους νήσους των άλλων Ενετικών κτήσεων. Η Αυστρία όμως έχουσα το πλεονέκτημα να επιφέρη την περί απαραδέκτου ένστασιν κατά των προτάσεων της Ρωσίας, υπεστηρίχθη προθύμως υπό της Αγγλίας. Πλην, μετά μικρόν, η αυστριακή πρότασις ετέθη εκτός συζητήσεως, η δε Αγγλία υποστηριζομένη υπό της Αυστρίας ήγειρε τας αληθείς αυτής αξιώσεις.

Εν τούτοις, ἐφθασεν εἰς Βιέννην υπόμνημα, ἀγνώστου εἰσέτι πηγῆς, ἀπόρροια πιθανῶς τῶν ἐν ταῖς νήσοις εὐαρίθμων φίλων τῆς ἀγγλικῆς δεσποτείας, διὰ τοῦ οὐοίου ἐξεφράζετο: «ἐν ονόματι τοῦ ὅλου Ἰονίου λαοῦ», ὁ πόθος τοῦ διαμεῖναι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Τοσαύτην δε πίστιν ἔδωκεν εἰς αὐτὸ ἡ Σύνοδος, ὥστε οἱ Ῥῶσοι πληρεξούσιοι ἐπὶ τέλους ἐδήλωσαν «ὅ,τι ὁ Αυτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, κύριον σκοπὸν προθέμενος να πράξη υπέρ των Ἰονίων ὅ,τι εἰς τὴν νησιωτικὴν αὐτῶν θέσιν ἦτο μάλλον ὠφέλιμον καὶ ἀρμόδιον, ἐνόμιζεν ὅτι ὠφείλε να υποστηρίξη τὴν παρ' αὐτῶν ἐκδηλωθεῖσαν εὐχὴν τοῦ διαμεῖναι ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν».

Τῆς δηλώσεως ταύτης γενομένης τῆ εσπέρα τῆς 4 Ἰουνίου 1815, ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς Συνόδου συνεδριάσει, συνεφωνήθη να ἀναβληθῆ πάσα ὀριστικὴ ἀπόφασις μέχρι τῆς προσεχοῦς συνελεύσεως τῶν πληρεξουσίων ἐν Παρισίοις.

Επαναληφθεισών τέλος των διαπραγματεύσεων κατ' Αύγουστον 1815, μετά την μάχην του Βαρτελώ και την δευτέραν εις Γαλλίαν είσοδον των συμμάχων, η αμοιβαία θέσις των διαφόρων δυνάμεων δεν ήτο πλέον η αυτή. Ένεκα της επιτυχίας των αγγλικών όπλων οι αντιπρόσωποι της βρεταννικής κυβερνήσεως υπερίσχυον εν ταις συζητήσεσιν. Ήλλαξαν τόνον, και ηύξησαν απαιτήσεις αυτών. Τη δε 4 Αυγούστου, οι Άγγλοι προύτειναν τοις πληρεξουσίοις των άλλων δυνάμεων το εξής σχέδιον συνθήκης:

«Αι νήσοι της Κερκύρας, Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, Παξών, Λευκάδος, Ιθάκης και Κυθήρων, μετά των εξαρτημάτων αυτών, συμπεριλαμβανομένων όλων των, είτε επί της ηπείρου, είτε αλλαχού, όπως δήποτε εις τας νήσους ταύτας ανηκόντων τόπων, θέλουσι κατέχεσθαι και κρατείσθαι διά παντός υπό της Αυτού Βρεττανικής Μεγαλειότητος και υπό των κληρονόμων και διαδόχων αυτής, οίτινες θέλουσιν εκ αυτών εξασκεί πλήρη και απεριόριστον κυριαρχίαν. Η Αυτού Βρεττανική Μεγαλειότης, εκ συμφώνου μετά των προκρίτων των νήσων τούτων και των άνω μνησθέντων εξαρτημάτων αυτών, υπόσχεται να εγκαθιδρύση πολίτευμα εγγυώμενον τοις λαοίς τούτοις την ελευθέραν εξάσκησιν της θρησκείας αυτών, την προσήκουσαν αστικήν ελευθερίαν και το ακώλυτον του εμπορίου. Επειδή δε όλα τα προς κυβέρνησιν των ειρημένων νήσων και των εξαρτημάτων αυτών έξοδα και τα προς συντήρησιν της προσδιορισθησομένης να προστατεύη αυτάς φρουράς θέλουν είσθαι εις βάρος των κατοίκων, η Αυτού Μεγαλειότης ο Βασιλεύς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρεττανίας και της Ιρλανδίας υπόσχεται να παραχωρήση τοις μνησθείσι κατοίκοις τα αυτά εμπορικά προνόμια, άτινα απολαύουσι και οι λοιποί της Αυτού Μεγαλειότητος υπήκοοι, επιφυλαττόμενος να εκδώση προς το τέλος τούτο, και εφ' όσον η ανάγκη το απαιτήση, κανονισμούς ικανούς να συναρμολογήσωσι την θέσιν και τα προνόμια αυτών προς τους νόμους της βρεττανικής Αυτοκρατορίας.»

Η αξίωσις αύτη ήτο υπέρογκος, οι δε πληρεξούσιοι της Ρωσίας, εν οίς και ο ημέτερος Καποδίστριας, ηρνήθησαν να αποδεχθώσιν αυτήν. Η αποποίησης αυτών, άλλως τε, δεν ηρείδετο επί των δικαίων και των ευχών του Ιονίου λαού, αλλά μόνον επί πολιτικών λόγων της ευρωπαϊκής ισορροπίας, επί του φόβου του να παραδώσωσι την Κέρκυραν αποκλειστικώς εις τας χείρας των Άγγλων. Αντέταξαν δε τάδε: «*Αν ήναι*

αδιαφιλονείκητον, έλεγον, ότι έξ των Ιονίων νήσων κατελήφθησαν υπό μόνων των αγγλικών όπλων, τουλάχιστον καθ' όσον αφορά την νήσον Κέρκυραν, είναι βέβαιον ότι, κατά τους όρους των εν Παρισίοις και εν Σιωμόν συνομολογηθεισών συνθηκών του 1814, αύτη ώφειλε να παραδοθή εις τας συμμαχους δυνάμεις συλλήβδην. Άρα, η Κέρκυρα, υπό την στρατιωτικήν και πολιτικήν έποψιν είναι μία των φοβερωτέρων θέσεων της Ευρώπης· εθεωρήθη δε πάντοτε ως το προπύργιον τον Αδριατικού πελάγους, και η πρωτεύουσα των Ιονίων νήσων».

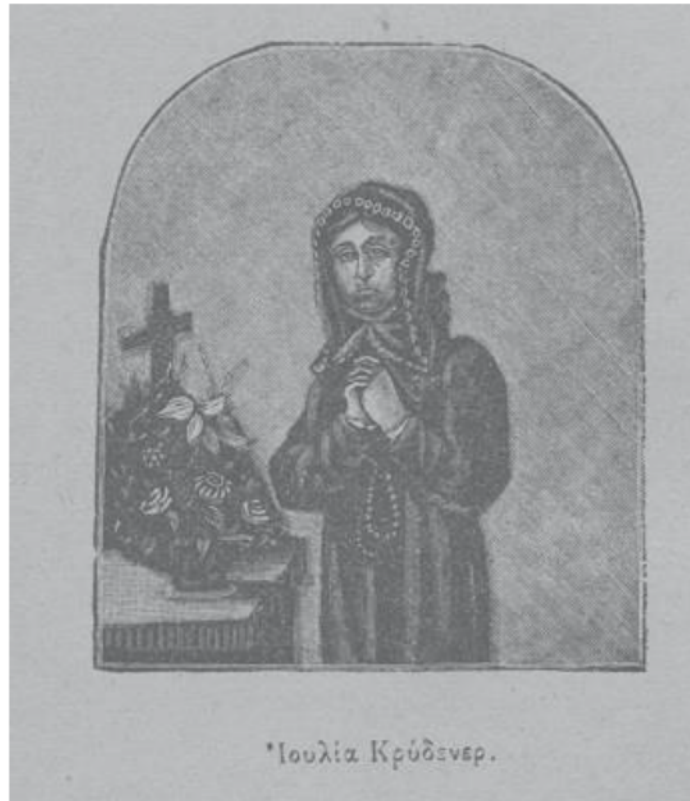
Συνεπεία της διακοινώσεως ταύτης, οι Ρώσοι πληρεξούσιοι συντάξαντες σχέδιον συνθήκης, επέδοσαν αυτό τοις πράκτορσι των άλλων κυβερνήσεων (8 Σεπτεμβρίου) Δι' αυτού αι Ιόνιοι νήσοι εκηρύττοντο «*ελεύθεραι και ανεξάρτητοι*» υπό την προστασίαν της Αγγλίας. Η εσωτερική κυβέρνησις και διαχειρίσις των νήσων απεδίδετο εις το Ιόνιον έθνος· η δε προστάτις δύναμις, αντιπροσωπευομένη υπό *πληρεξουσίου υπουργού*, ώφειλε μόνον, επί τα πρώτα δέκα έτη, να επαγρυπνή εκ του πλησίον επί των εσωτερικών της Επτανήσου υποθέσεων, να φροντίση δε όπως διά της αμέσου αυτού επιρροής διοργανωθεί η μηχανή της νέας κυβερνήσεως. Επί τέλους το υπό της Ρωσίας προταθέν σχέδιον υπερίσχυσεν. Εχρησίμευσε δε ως βάση της από 9 Νοεμβρίου 1815 εν Παρισίοις υπογραφείσης συνθήκης, δι' ής ερρυθμίσθη οριστικώς η τύχη των Ιονίων.

Εν τη Συνθήκη ταύτη εκηρύττετο μεν η Επτάνησος «*Κράτος ελεύθερον και ανεξάρτητον*», αλλά την ανεξαρτησίαν αυτής εκόλαζον άρθρα τινά καθιερώσαντα τον θεσμόν εκείνον τον και εν τω Συντάγματι του έτους 1806 εισαχθέντα, τουτέστι την επέμβασιν της προστάτιδος Δυνάμεως εν τω σχηματισμώ του Συντάγματος και της Νομοθεσίας, δικαιουμένης επίσης να επαγρυπνή επί της γενικής εσωτερικής διοικήσεως του Κράτους και να διορίζη τον Πρόεδρον. Ωσαύτως δε η Συνθήκη εκείνη διελάμβανεν ότι «*η στρατιωτική δύναμις του Ηνωμένου Κράτους έσται και αύτη υπό τας διαταγάς του αρχηγού του αγγλικού στρατού*». Οι τοιούτοι θεσμοί, εννοείται ότι απήρεσκον τοις πλείστοις των Επτανησίων και την γνώμην ταύτην της πλειονότητας συνεμερίζετο και ο υπογράψας την συνθήκην Καποδίστριας, όστις μετά ενδεκαετή εκ της πατρίδος αυτού απουσίαν επανελθών εις Κέρκυραν τη 10 Ιουνίου 1819 προς επίσκεψιν του γέροντος πατρός και των συγγενών,

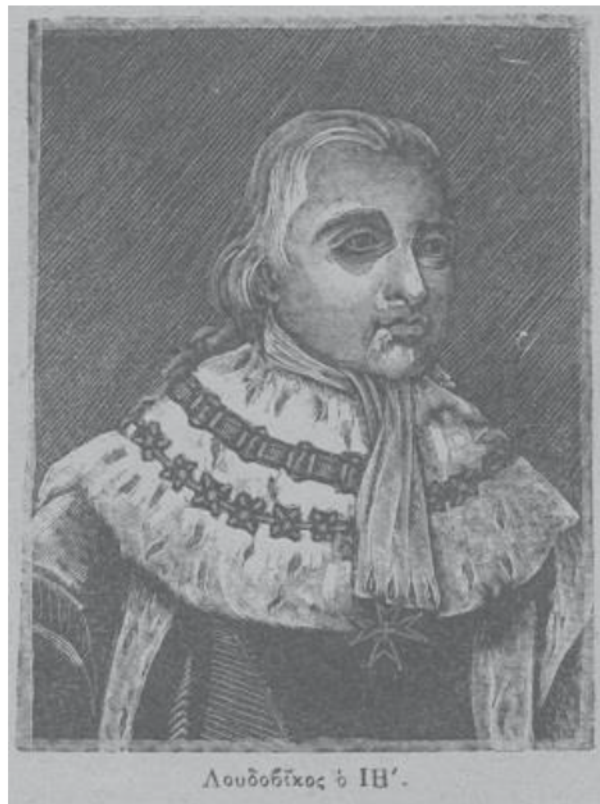
παρετήρησεν εκ του πλησίον ότι το δοθέν παρά της Αγγλίας Σύνταγμα εβασίζετο επί εσφαλμένης ερμηνείας της Συνθήκης, δι' ό απέστειλε προς το αγγλικόν υπουργείον υπόμνημα υποστηριχθέν και παρά του ρωσικού υπουργείου περί της ορθής ερμηνείας της Συνθήκης· αλλ' ο Άγγλος αρμοστής Μαίτλανδ, υπερήσπισεν εαυτόν και τα της συνθήκης ενώπιον υπουργού, διά του εις Λονδίνον σταλέντος επιτρόπου αυτού Ιωάννου Καπάδοκα. Του αρμοστού Μαίτλανδ δικαιωθέντος, το τερατώδες εκείνο Σύνταγμα ίσχυσεν εν Επτανήσω, ως είχε, μέχρι του 1849.

Η εν Παρισίοις υπογραφείσα τω 20 Νοεμβρίου 1815 Συνθήκη, εν ή περιλαμβάνοντο πάσαι αι επανορθωτικάί συνομολογήσεις, είναι κατ' εξοχήν έργον του ημετέρου διπλωμάτου Καποδιστρίου, επιδείξαντος εν τη περιστάσει ταύτη ακάματον όντως καρτερίαν και σπανίαν περινοίαν, δι' άς ο Τσάρος διώρισεν αυτόν γραμματέα της Επικρατείας. Επειδή δε ο αυτοκράτωρ Αλέξανδρος είχε πλέον πίστιν εις τας πολιτικάς συνθήκας και αυτάς τας διπλωματικώτατα συνωμολογημένας, απεφάσισε να ιδρύση την επικληθείσαν *ιεράν συμμαχίαν*. Και όντως οι της Ευρώπης βασιλείς, οίτινες κατά τον κατά του Ναπολέοντος πόλεμον εξείχον των άλλων, ως ο Αλέξανδρος της Ρωσίας, ο Φραγκίσκος της Αυστρίας και ο Γουλιέλμος της Πρωσσίας, εννοήσαντες, μετά την καταπολέμησιν της πολλών κακών αιτίας επαναστάσεως, ότι υψηλοτέρα τις δύναμις προΐστατο αυτών παρήγορος και αρωγός, και εκ της επιγνώσεως ταύτης εμπνεόμενοι και συγχρόνως χάριτας προς τον Ύψιστον οφείλοντες, διενοήθησαν, κατ' εισήγησιν ιδίως του υπό την οδηγίαν της θρησκομανούς κυρίας Κρύδενερ (21) διατελούντος Αλεξάνδρου, την μεγαλουργόν γνώμην της συστάσεως *ευρωπαϊκού δεσμού*, έχοντος ως βάσιν ουχί την άστατον ανθρωπίνην πολιτικήν, αλλά την εξ ουρανού, την στηριζομένην επί της χριστιανικής θρησκείας. Της συμμαχίας ταύτης τους όρους εσχεδίασεν, ως λέγεται, ο αυτοκράτωρ Αλέξανδρος διά μολυβδίδος ίδια χειρί, βραδύτερον δε ο Καποδίστριας κατέστρωσεν αυτήν πανομοιοτύπως, εξέφρασεν όμως απαισιοδοξίαν τινά περί της επιτυχίας αυτής. Εντεύθεν η συμμαχία αύτη κλεισθείσα τη 26 Σεπτεμβρίου του 1815 ωνομάσθη *ιερά συμμαχία*. Μετέσχον δε ταύτης *Ρωσία, Αυστρία και Πρωσσία*, απέσχον δε *Αγγλία, Βόρειος Αμερική, Γαλλία και Παπικόν Κράτος*. Και η μεν Αγγλία και Αμερική

απέσχον, διότι εν αύτη διέβλεπον την *αυταρχίαν*, ξένην ούσαν του πολιτεύματος αυτών· η δε Γαλλία, διότι εκεί η βουλή ήν η πολιτεία και ουχί έν πρόσωπον· ο δε πάπας, διότι πλην εαυτού ουδείς άλλος ηδύνατο να η ο φύλαξ της θείας αληθείας· ουδείς άρα άλλος κατά τον πάπαν ηδύνατο να η αρχηγός επί της γης συμμαχίας ιεράς. Αλλ' η Γαλλία επί τέλους τω 1818 επί τη αποχωρήσει του συμμαχικού στρατού εκ Παρισίων μετέσχε της ιεράς συμμαχίας βουλήσει και ενεργεία του Λουδοβίκου του ΙΗ'. Ούτω δε απέσχον της ιεράς συμμαχίας μέχρι τέλους ο πάπας και η Αγγλία. Και οι μεν ηγεμόνες της συμμαχίας ταύτης εζήτουν υπό το πρόσχημα της ιερότητος την αμοιβαίαν κραταίωσιν των θρόνων αυτών τουναντίον δε οι λαοί ηβούλοντο ν' απολαύσωσιν ελευθεριών μειζόνων κατά της αυταρχίας των ηγεμόνων. Εντεύθεν κατά τους χρόνους τούτους προέκυψαν κατά το παράδειγμα του συνταγματικού της Αγγλίας πολιτεύματος διάφοροι φατρίαί ή τα κοινώς λεγόμενα κόμματα, τα μεν μάλλον *αριστοκρατικά* υπέρ εαυτών και των αρχόντων, τα δε δημοκρατικά υπέρ του λαού. *Ανθρακείς* δε (καρβονάροι), *ριζοσπάσται*, *φιλελεύθεροι* και οι τούτων αντίδοξοι *συντηρητικοί*, *δουλόφρονες* και ει τις τούτοις όμοιος, είναι διάφοροι φατρίαί προσκείμεναι αι μεν τοις αριστοκρατικοίς, αι δε τοις δημοκρατικοίς. Εκ των αγώνων δε των φατριών τούτων προς αλλήλας και ίδια των δημοκρατικών προς τους άρχοντας προήλθον αι πολιτικά μεταβολαί αρξάμεναι αμέσως από της ιδρύσεως της ιεράς συμμαχίας· διότι οι λαοί εν τη συμμαχία ταύτη, ως είρηται, διέβλεπον την ροπήν των αρχόντων εις κραταίωσιν της εξουσίας αυτών επί βλάβη της ελευθερίας των αρχομένων. *Συμπολίτευσις* άρα υπέρ των αρχόντων και του καθεστώτος εν γένει και *αντιπολίτευσις* υπέρ του λαού και πάσης πολιτικής κινήσεως είναι η στρόφιγξ, περί ήν γοργότερον στρέφονται πάντες οι πολιτικοί αγώνες από της ιδρύσεως της ιεράς συμμαχίας. Ο σκοπός λοιπόν αυτής περί κοινής δήθεν συμπράξεως οικτρώς απέτυχεν, οι δε λαοί, έκαστος το επ' αυτόν, ανεπτύχθησαν πολιτικώς ως ηδύνατο έκαστος, ως η πατρίς ημών, η Ελλάς.

*Ιουλία Κρύδενερ.

Λουδοβίκος ὁ ΙΗ΄.

Αλλά μεθ' όλον τον θρίαμβον, ὃν ἤρατο ο Καποδίστριας εν τῷ
τῷ συνεδρίῳ τῆς Βιέννης και τῷ δευτέρῳ συνεδρίῳ των

Παρισίων, όστις δύναται να θεωρηθεί ο πρώτος πολιτικός θρίαμβος του ανδρός, δεν ηδύνατο να ησυχάση, αν δεν συνετέλει και υπέρ της ελληνικής της τε πνευματικής και πολιτικής παλιγγενεσίας, εφ' ώ και ενήργησε μεγάλως, ως λέγει ο Α. Σούτσος εν τη *Ιστορία της Ελληνικής Επαναστάσεως* (σελ. 12) παρά τη αγία Συμμαχία, όπως επέλθη αρωγός τη εν Αθήναις τω 1814 ιδρυθείση «*Εταιρία των Φιλομούσων*», ής σκοπός ην η ανά το ελληνικόν διάδοσις της παιδείας. Της εταιρίας ταύτης εγένετο και αυτός μέλος ένθερμον. Δεν είναι όμως ωρισμένως βέβαιον, αν εμυήθη και εις τα της εν έτει 1814 εν Οδησσώ ιδρυθείσης *Φιλικής Εταιρίας*. εάν όμως κρίνωμεν εκ του αδελφού αυτού Βιάρου, όστις κατά Φιλήμονα (22) ήτο μεμυημένος, εκ του ότι έδρα της εταιρίας ην η Ρωσία και ότι ο Καποδίστριας κατήλθεν εις Κέρκυραν κατά τας αρχάς του 1819 ουχί μόνον χάριν της υγείας, δυνάμεθα να εικάσωμεν ότι και ο Ιωάννης Καποδίστριας ην μεμυημένος εις τα των Φιλικών.

Όπως ποτ' αν η, ο Καποδίστριας μεγάλως συνετέλεσε, διά θέσεως ήν κατείχεν, εις την Ελληνικήν επανάστασιν, χάριν της οποίας, ως θέλομεν ιδεί, κατέλιπε και την εν Ρωσία υψίστην θέσιν αυτού.

Ο Έλλην διπλωμάτης μετά την εν Παρισίοις συνθήκην, των βασιλέων και των άλλων διπλωματών απελθόντων εις τα ίδια, διετάχθη υπό του Τσάρου να απέλθη εις Πετρούπολιν. Εις μάτην ηγωνίσθη να μεταπείση τον αυτοκράτορα, ότι ωφελιμώτερον ήθελεν υπηρετήσει την Ρωσίαν εν τω εξωτερικώ ή εν τω εσωτερικώ. Ο Αλέξανδρος επέμενε και ο Καποδίστριας ανεχώρησεν εις Πετρούπολιν. Μετά την των Παρισίων ειρήνην η Ρωσία είχε φθάσει εις το άκρον άωτον της ισχύος και της πολιτικής και διπλωματικής αυτής επί της Ευρώπης επιρροής, ο δε Καποδίστριας του πανισχύρου Τσάρου έχων την υψηλήν εύνοιαν διέτριβεν εν τη πρωτευούση της Ρωσίας ασχολούμενος εν τοις περί της ευρωπαϊκής ειρήνης σχεδίοις από κοινού μετά του υπουργού των Εξωτερικών κόμητος Νέσελροδ, ανδρός χρηστού και αβρόφρονος, μεγάλην ενδείξαντος εκτίμησιν των έργων του συνεργάτου αυτού Καποδιστρίου. Ο Έλλην διπλωμάτης εν τη μετριοφροσύνη αυτού έφερε τον τίτλον βοηθού ή υφυπουργού των Εξωτερικών. Αυτός μετά του Νέσελροδ είχαν την πολιτικήν αλληλογραφίαν μεθ' όλων των ανακτοβουλιών του κόσμου· δις δε της εβδομάδος συνειργάζοντο μετά του

Τσάρου, όστις ιδιαιτέραν τρέφων στοργήν προς τον Καποδίστριαν ενεπιστεύθη αυτώ και τας υποθέσεις της νέας κτήσεως της Ρωσίας, της Βεσσαραβίας, ήν κατέστησε χώραν ευνομουμένην, και της Πολωνίας. Ιδιαιτέρας δε μνείας αξία του Καποδιστρίου είναι η προς την Γαλλίαν ενδειχθείσα συμπάθεια, ενεργήσαντος όπως ελαττωθή ο εξ 150,000 ανδρών συμμαχικός στρατός της κατοχής της Γαλλίας, ήτις επεβαρύνετο ως εκ τούτου μεγάλως, σύναμα δε όπως μειωθώσιν αι υπό της Γαλλίας οφειλόμεναι αποζημιώσεις τη μικτή των συμμάχων δυνάμεων επιτροπή κατά 600,000,000 και πλέον. Βραδύτερον δε, ότε συνεκλήθη το εν Ακυΐσγράνω συνέδριον κατ' Οκτώβριον του 1818, θέλομεν ίδει ότι αυτός είπερ τις και άλλος ειργάσθη υπέρ της γνώμης, όπως τα συμμαχικά της κατοχής της Γαλλίας στρατεύματα αναχωρήσωσιν εκ του Γαλλικού εδάφους.

Τοιαύτη ήτο η ισχύς του Έλληνοσ διπλωμάτου και τοιαύτη η υψηλή θέσις, ήν κατέσχευ εν Ρωσία. Τούτο όμως δεν έβλεπον μετ' ευχαριστήσεως οι Ρώσοι και εφθόνουν τους Έλληνας ως παραγκωνίζοντας τους ιθαγενείς. Τον φυσικόν τούτον φθόνον φοβούμενος και ο Καποδίστριας απέστερξεν όπως και ο κατά το 1816 εις Πετρούπολιν μεταβάς αδελφός αυτού Βιάρος Καποδίστριας λάβη θέσιν τινά εν τη αυλή προσφερομένην υπό του αυτοκράτορος ειπών τω Βιάρω: *«Αν συ αποφασίσης τούτο, εγώ αύριον δίδω την παραίτησίμ μου, διότι, επιθυμώ να γίνωμεν ου μόνον ημείς οι δύο αδελφοί, αλλά και άπαντες οι εν Ρωσία Έλληνες αντικείμενον φθόνου εκ μέρους των Ρώσων, και απολέση ούτω το έθνος ημών έν άσυλον, πολλάκις εν ανάγκη χρησιμεύσαν αυτώ»*. Ο Βιάρος επειόσθη και την επαύριον απήλθεν εσπευσμένως εκ Πετρουπόλεως. Πράγματι η Ρωσία αείποτε μεν παρέσχευ ικανήν φιλοξενίαν και προστασίαν τοις εις το Κράτος αυτής προσφεύγουσιν ομογενέσι, τινάς μάλιστα τούτων περιέθαλψε και ευηργέτησεν εξόχως. Μετά δε την αποκατάστασι του Καποδιστρίου εν Ρωσία η ευμενής διάθεσις της ομοδόξου ταύτης δυνάμεως, υπέρ των εις το κράτος αυτής καταφευγόντων Ελλήνων ηύξησε μεγάλως. Ιδιαιτέραν όμως ευμένειαν έδειξε κατά το 1818 τοις εν Μαρνανουπόλει προ χρόνων εκρωσισθεισι σχεδόν ομογενέσιν, επιδαψιλεύσασα αυτοίς επικερδή τινα προνόμια. Οι Μαρνανουπολίται, γινώσκοντες, ότι τα προνόμια ταύτα παρεχωρήθησαν τη συνηγορία του Καποδιστρίου, έπεμψαν προς αυτόν πρεσβείαν ίνα εκφράση μεν την ευγνωμοσύνην

αυτών, προσφέρη δε σύναμα και ποσόν τι χρημάτων, ως υλικόν τεκμήριον ευγνωμοσύνης, αλλ' ο Καποδίστριας έμεινεν αμετάπειστος να δεχθεί το δώρον επιμενόντων δε των Μαρριανουπολιτών και θεωρούντων τούτο ως προσβολήν, ο Καποδίστριας ηρώτησέ τινας της επιτροπής, αν ηννόουν την μητρικήν γλώσσαν, την ελληνικήν. Επί τη αρνητική δε απαντήσει ανέκραξε: «Δέχομαι το δώρον, αλλ' υπό τον όρον να καταθέσητε τα χρήματα ταύτα παρά τινι Τραπεζή και διά των τόκων να διατηρήτε του λοιπού εν τη πόλει διδάσκαλον διδάσκοντα την μητρικήν γλώσσαν· διότι είναι αίσχος, Έλληνες όντες την καταγωγήν και το φρόνημα, ν' αγνοήτε την ευγενεστέραν του κόσμου γλώσσαν, ήν διδάσκονται ήδη και πολλοί αλλόφυλοι.»

Τοιούτος ην ο Καποδίστριας και τοιαύτην επιρροήν είχεν επί των συγχρόνων πολιτικών γεγονότων, ών διαιτητής εκλήθη πλειστάκις. Συνελθόντων δε βραδύτερον των ηγεμόνων της Ευρώπης, κατ' Οκτώβριον του 1818, εν Ακνισγράνω (Aix la Chapelle), ίνα αποφασίσωσι τα περί της περαιτέρω κατοχής της Γαλλίας διά στρατευμάτων συμμαχικών, ο Καποδίστριας ηκολούθησε τω αυτοκράτορι ως ιδιαίτερος αυτού σύμβουλος και διευθυντής του αυτοκρατορικού γραφείου, εν ώ τοσαύτη πλησμονή εργασίας επεσωρεύθη, ώστε πλην των σπουδαίων διπλωματικών υποθέσεων, εστάλησαν προς τον αυτοκράτορα και οκτώ χιλιάδες ιδιαίτεροι αναφοραί και απαιτήσεις, εις άς ώφειλε να απαντήση ο Καποδίστριας. Ο Έλλην διπλωμάτης διά να δύνηται να αποπερατοί την συσσωρευθείσαν πολλήν εργασίαν, ηναγκάσθη να μεταλλάξη βίον ουδαμώς μεταβαίνων εις συναναστροφάς, ως πρότερον, και από της 23 Σεπτεμβρίου μέχρι της 22 Νοεμβρίου 1818 εκοιμάτο κατά τας δύο μετά το μεσονύκτιον και ηγείρετο περί την 6 π. μ. ώραν. Ήτο λοιπόν πολύ φυσικόν ως εκ της υπερανθρώπου ταύτης εργασίας να ίδη μετ' ου πολύ την υγείαν κλονουμένην. Εν τω συνεδρίω παρήσαν ο Τσάρος, ο αυτοκράτωρ της Αυστρίας, ο βασιλεύς της Πρωσσίας, ως πληρεξούσιοι των μεγάλων δυνάμεθα, ο Ουέλιγκτων και ο της Γαλλίας δουξ Ρισελιέ και άλλοι πράκτορες των δευτερευόντων κρατιδίων. Εν αυτώ ο Καποδίστριας ην της γνώμης, ήτις και εγένετο δεκτή, όπως τα στρατεύματα της κατοχής της Γαλλίας αποχωρήσωσιν. Οι στρατοί ανεχώρησαν, ο δε δουξ Ρισελιέ, κατά πρότασιν του βασιλέως της Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΗ' έσπευσε να προσφέρη ευγνωμονών ποσότητά τινα χρημάτων, αλλ' ο Καποδίστριας

δεν εδέξατο την πρότασιν, επειπών ότι τα μεν χρήματα δεν δέχεται, παρακαλεί όμως τον βασιλέα να δώση αὐτῷ ἀνά ἓν σῶμα ἐκ των διπλῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις των Παρισίων βιβλίων, ὅπως δι' αὐτῶν ἰδρῦση βιβλιοθήκας ἐν Ἑλλάδι: «*Το περιττόν σας, εἶπε, θα γείνη κεφάλαιον τῆς βιβλιοθήκης, ἦν ἐπιθυμῶ νὰ συστήσω ἐν τῇ πατρίδι μου*».

Οποία ἡ ἀφιλοχρηματία καὶ ὁποῖος ὁ πατριωτισμός του ἀνδρός! Καὶ ὁμως οὐδ' αὐτὴ ἡ μικρὰ αἴτησις του Καποδίστριου ἐξεπληρώθη ὑπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ σωθείσης Γαλλίας, ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ μεταξὺ πτώσεως του ὑπουργείου Ρισελιέ· ὁ δὲ Καποδίστριας οὐδέ καν ἠξίωσε τὴν πλήρωσιν αὐτῆς. Τοιαύτην λεπτότητα εἶχεν ὁ Ἕλλην ἐκεῖνος διπλωμάτης!

Διαλυθέντος του ἐν Ἀκυῖσγράνω συνεδρίου, ὁ μεν Τσάρος ἀπήλθεν εἰς Πετροῦπολιν, ὁ δὲ Καποδίστριας μετέβη εἰς Μόναχον πρὸς ἐπίσκεψιν του βασιλέως τῆς Βαυαρίας Μαξιμιλιανοῦ Ἰωσήφ καὶ ἐπίλυσιν τῆς μεταξὺ Βαυαρίας καὶ Βάδης ἀναφυσείσης ὀροθετικῆς διαφορᾶς.

Ἐκ Μονάχου μετέβη εἰς Βιέννην, πρὸς συνάντησιν του ἐκεῖσε μεταβάντος ἐπίσης Τσάρου. Ἦτο πλέον καταβεβλημένος ἐκ των πολλῶν ἐργασιῶν καὶ ἐκ των συνεδρίων ὁ Καποδίστριας. Ἡ τοσαύτη ἐργασία καὶ προγενέστεραι οὐκ ὀλίγαι κακουχίαι ἐν ἐκστρατείαις καὶ ἀδιαλείπτοις διπλωματικαῖς μερίμναις, ἐκλόνησαν σπουδαίως τὴν υγείαν αὐτοῦ, καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ αἰτήσῃται ἄδειαν ἀπουσίας, ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς υγείας, ἦν δὲν ἴσχυσαν νὰ ἐπαναφέρωσι τὰ διάσημα ἰαματικά λουτρά του Κάρλσβαδ καὶ ἐπισκεφθῇ τὸν γέροντα πατέρα αὐτοῦ. Ὁ αυτοκράτωρ συγκατένευσε μεν μετὰ λύπης ν' ἀποχωρισθῇ, ἔστω καὶ προσωρινῶς, τοιοῦτου συμβούλου, ἀλλ' εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν τιμῆς καὶ ἐκτιμῆσεως, ἔδωκεν αὐτῷ τὴν δὲ τὴν αὐτόγραφον πρὸς τὸν πατέρα ἐπιστολὴν καὶ τιμαλφὴ δῶρα:

Πρὸς τὸν Κόμητα
Ἀντώνιον Μαρίαν Καποδίστριαν
Ἱππότην του τάγματος του Ἀγ. Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ.

«Ὁ παρ' ἐμοὶ ἀπὸ πολλῶν μεν ἐτῶν, ἀλλὰ μετ' ἀυξούσης αἰείποτε ἀμοιβαίας ευχαριστήσεως υπηρετῶν υἱὸς ὑμῶν ἐπεφορτίσθη ὅπως ἐγχειρίσῃ ὑμῖν τὴν δὲ τὴν ἐπιστολὴν. Καὶ ἡ μεν ἔλευσις αὐτοῦ θέλει ευχαριστήσῃ βεβαίως τὴν πατρικὴν

υμών στοργήν, αλλ' η εμή ευχαρίστησις είναι να μοι πέμψητε και αύθις όσον τάχος τον υιόν αναρρώσαντα υπό τον πάτριον ουρανόν. Θέλει γίνει δε, ελπίζω, διερμηνεύς των υπέρ υμών αισθημάτων μου και θα σας ανακοινώση την ήν είχον ευχαρίστησιν να ίδω παρ' εμοί και τον αδελφόν αυτού. Τούτο δε παρέχει υμίν το αλάνθαστον τεκμήριον της εμής υπέρ της οικογενείας υμών ευνοίας.

«Περιστάσεις ευνοϊκαί δεν μοι επιτρέπουσι να παράσχω υμίν πλείονα δείγματα της προσωπικής μου υπολήψεως, αλλά παρακαλώ υμάς να δεχθήτε την όσον ειλικρινή τόσον και περιπαθή διαβεβαίωσιν αυτής.

Εν Βιέννη τη 10)22 Δεκεμβρίου 1818.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.»

Η εις Κέρκυραν αύτη μετάβασις του Καποδιστρίου διήγειρε τας υποψίας του αντιπάλου αυτού Μέττερνιχ και της Αγγλίας, ήτις εφοβείτο την εν τη ίδια πατρίδι επιρροήν του εξόχου της Ρωσίας διπλωμάτου. Επί τούτω δε, του Καποδιστρίου την Ιταλίαν περιηγουμένου, η μυστική της Αυστρίας αστυνομία ετέθη επί τα ίχνη αυτού (23). Ουχ ήττον ο κόμης καταλιπών τη 3)25 Ιανουαρίου την Βενετίαν τη συνοδία των φίλων αυτού Δ. Νεράντζη και Α. Μουστοξύδου έλαβε την εις Ρώμην και Νεάπολιν άγουσαν, οπόθεν μετ' ου πολύ, κατά το πρώτον δεκαήμερον του Μαρτίου 1819 (24), αφίκετο εις την ιδιαιτέραν πατρίδα αυτού, την περίφημον νήσον των Φαιάκων, την ανθοστεφή Κέρκυραν.

Την άφιξιν αυτού εγκαρδίως εχαιρέτησαν οι οικείοι και οι άλλοι Έλληνες, αλλ' οι Άγγλοι έβλεπον αυτόν υπόπτως, και περιδεχθέντες αυτόν μετά φαινομενικής τινος προσηνείας και είτα, κατά την αναχώρησιν αυτού, προσενεγκόντες αυτώ αγγλικήν φρεγάταν. Εν τη πατρίδι μόνον επί τρεις μήνας έμεινεν ο Καποδίστριας· και τούτους δεν εδαπάνησεν εις μάτην· τουναντίον μάλιστα ημέρα σχεδόν δεν παρήρχετο να μη πράξη τι είτε υπέρ της ιδιαιτέρας πατρίδος, είτε υπέρ του δυστυχούς έθνους, είτε και υπέρ του Κράτους, όπερ πιστώσ εξυπηρετεί. Συχνάκις ελάμβανεν εκ Πετρουπόλεως έγγραφα εμπιστευτικά του αυτοκράτορος· άπαξ μάλιστα εκόμισεν αυτά ο Κ. Παπαρρηγόπουλος άλλοτε δε ηρωτάτο παρά διαφόρων μελών της Φιλικής Εταιρίας περί των τότε διαδιδομένων και

άλλοτε ηνωχλείτο, ως είπομεν, και παρ' αυτού του Αλή πασά να μεσιτεύση υπέρ αυτού προς τον αυτοκράτορα, ίνα σώση αυτόν από της οργής του Σουλτάνου, ή να συνδράμη αυτόν όπως κηρυχθή ανεξάρτητος. Εκ τοιαύτης δέ τινος ευνοϊκής περιστάσεως μάλιστα ωφελήθη ο Καποδίστριας, ίνα απαλλάξη εκ των φυλακών του Αλή Πασά την διάσημον οικογένειαν του εξ Άρτης Μόστρα.

Οι οπλαρχηγοί, οι άλλως καπεταναίοι λεγόμενοι των κλεφτών και των αρματωλών, μαθόντες την άφιξιν αυτού έσπευσαν όπως συγχαρώσι τω Καποδιστρία, αναχωρούντες δε ελάμβανεν έκαστος μεθ' εαυτού και έν αντίγραφον της προς τον πατέρα του Καποδιστρίου φιλόφρονος αυτογράφου επιστολής του Τσάρου, ήν επεδείκνυον τοις απανταχού Έλλησιν ως δείγμα της μεγάλης εκτιμήσεως, ής απήλαυεν ο Καποδίστριας παρά τω Αλεξάνδρω της Ρωσίας. Ως γνωστόν δε κατά την εποχήν εκείνην, οι απόστολοι της «Φιλικής Εταιρίας»· περιέτρεχον την Ανατολήν προς διάδοσιν των δοξασιών αυτής και προπαρασκευήν του αγώνος. Και δεν είναι μεν επισήμως αποδεδειγμένον, ως είπομεν, αν ήτο τότε μεμυημένος ο Καποδίστριας· αλλά δεν δυνάμεθα να υποθέσωμεν ότι μέχρι της εποχής εκείνης η ρωσική κυβέρνησις ηγνόει την ύπαρξιν μυστικής εταιρίας, εν τω Κράτει αυτής τω 1814 σχηματισθείσης και πολλούς των εν τω εξωτερικώ υπαλλήλων αυτής εταιρους αριθμούσης. Και η ρωσική κυβέρνησις λοιπόν και ο Καποδίστριας εγίνωσκον τα τεκταινόμενα τότε εν τη Ανατολή και πολύ πιθανόν ο διπλωμάτης ούτος να μη ήλθεν εις Κέρκυραν μόνον χάριν της πασχούσης υγείας. Άλλως και ο αιφνίδιος αυτού και κρύφιος έκπλους και ο μέγας κύκλος προς επάνοδον εις Πετρούπολιν όν έκαμε, παριστώσι πιθανωτέραν την εικασίαν ταύτην. Ο βιογράφος του Καποδιστρίου Βρετός λέγει ότι: «ίνα μη προξενήση λύπην εις τον πατέρα του επέβη κρυφίως επί αγγλικής φρεγάτας τεθείσης υπό τας διαταγάς αυτού, και απήλθεν εις Βενετίαν, αντί της Νεαπόλεως, όπου είχε προαποφασισθή να θεραπευθή διά μεταλλικών υδάτων. Εκ Βενετίας μετέβη εις Βαρλέτταν και είτα εις Βαλδάνιαν (τόπον παρά την Βιτσέντσαν), ένθα διέτριψεν επί μήνα χρώμενος τοις μεταλλικοίς ύδασι του Ρεκοάρου. Ενταύθα διήγε βίον ιδιώτου, αλλ' ειργάζετο όμως δραστηριώτατα έχων παρ' εαυτώ τον γραμματέα Μύλλερ, τον Μουστοξύδην και τον Ροδόσταμον. Οι Αυστριακοί όμως κατάσκοποι, ούς ο Μέπτερνιχ κατόπιν του

κόμητος απέστειλε, νυχθημερόν παρακολουθούν τα διαβήματα του ανδρός, όν παντοιοτρόπως εζήτουν να διακωμωδήσωσιν αποκαλούντες την διαγωγήν του Καποδιστρίου «αγυρτείαν» και άλλα κατ' αυτού εκτοξεύοντες υβρεολόγια.

Εν τούτοις, ο Καποδίστριας ανακτησάμενος τας δυνάμεις ανεχώρησε διά Παρισίους, όπου έφθασε τη 10 Ιουλίου και κατέλυσε εν τω μεγάρω του αυτόθι πρέσβευς της Ρωσίας Πότσο-Διβόργο. Η είδησις όμως της αφίξεως αυτού προξένησε μεγίστην αίσθησιν εν τοις διπλωματικοίς κύκλοις της μεγαλουπόλεως της Γαλλίας. Ενταύθα διαμείνας έσχε πολλάς και πολυώρους συνεντεύξεις μετά του βασιλέως Λουδοβίκου ΙΗ' και των υπουργών αυτού, «και, πλην του διπλωματικού σώματος, ουδένα σχεδόν έβλεπεν ένεκα της υγείας αυτού», έγραφεν ο «Χρόνος» του Λονδίνου. Πολλάκις δε και μυστικές συνεντεύξεις έσχε τότε και μετά του Δουκός Ρισελιέ, μετά του Κόμητος Μολέ και μετά του Πότσο — Διβόργο. Μετά μηνιαίαν περίπου διαμονήν εν Παρισίοις ανεχώρησεν εις Λονδίνον τη 12 Αυγούστου. Ενταύθα επίσης περί τον μήνα διατρίψας ησυχολήθη περί του Ιονικού ζητήματος, περί ου εν τοις έμπροσθεν είπομεν. Αλλ' εις ουδέν ευνοϊκόν κατέληξεν αποτέλεσμα. Εκ Λονδίνου διά ρωσικής φρεγάτας, ανεχώρησε διά Κοπεγχάγης εις Δάντσικ (2 Οκτωβρίου), εκείθεν δε εις Βαρσοβίαν, ένθα διέτριβεν ο αυτοκράτωρ ένεκεν των εργασιών της Πολωνικής Διαίτης. Ο αυτοκράτωρ εδέξατο τον Έλληνα διπλωμάτην ευμενέστατα και ηρώτησεν αυτόν περί των κατά την απουσίαν αυτού. Ο Καποδίστριας περιέγραψε ζωηρώς και πραγματικώς τα κατά την περιοδείαν εν Ευρώπη και ιδίως τα εν Ιταλία, Γαλλία και Αγγλία, άπερ εις τοσαύτην τον αυτοκράτορα πασών των Ρωσιών ενέβαλον αθυμίαν, ώστε την τοσαύτην αυτού τέως προς τας φιλελευθέρους ιδέας τάσιν εις άγαν συντηρητικόν πνεύμα μετέτρεψαν. Εξ όσων παρά του Καποδιστρίου ήκουσεν, εσημάτισε την ιδέαν, ότι η διατήρησις της ειρήνης δεν ήτο εφικτή.

Αλλ' ήλπιζεν εισέτι επί την τετραπλήν συμμαχίαν, και ενόμιζεν ότι, δι' αυτής, θα ηδύνατο να κατορθώση ό,τι οι καιροί ήτο αδύνατον. Εστενοχωρείτο δε μεγάλως βλέπων την Πολωνίαν αφηνιάζουσαν, και μη θέλουσαν να δεχθεί και αυτάς ακόμη τας ευεργεσίας αυτού. Έβλεπε λοιπόν, ημέρα τη ημέρα, αποτυγχανούσας τας ευγενείς προσπάθειας αυτού, και,

απογοητευόμενος, ήρχισεν, ως είπομεν, ν' αποκλίνη εις το αντίθετον σημείον, ήτοι εις την άκραν απολυτοφροσύνην και εις την άκραν αυταρχίαν, κατά το σύστημα των παλαιών μοναρχιών. Ηγάπα μεν την ειρήνην, αλλ' ηγάπα επίσης και την δικαιοσύνην και την πρόοδον, και εξ αυτών προσεδόκα την σωτηρίαν της μητρός Ελλάδος. Μεθ' όλην όμως την προς τας γνώμας του αυτοκράτορος διάστασιν, ο αυτοκράτωρ ουδέ στιγμήν επαύσατο τιμών τον Έλληνα διπλωμάτην ως και πρότερον, αλλά δεν εισηκούετο, ως άλλοτε, παρ' αυτού.

Τω 1820 συνέβη μεγάλη στρατιωτική επανάστασις εν Μαδρίτη, ής αποτελέσματα υπήρξαν η αιχμαλωσία του αδυνάτου βασιλέως Φερδινάνδου, αναγνωρίσαντος βιαίως την νέαν εγκαθίδρυσιν του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος (Κορτών). Αι αποτελούσαι την τετραπλήν συμμαχίαν Δυνάμεις, εκτός της Ρωσίας, αντί να οργισθώσιν επί τω ακούσματι, ως η Ρωσία ήλπιζε, χαριεντιζόμεναι, συνεχάρησαν τω Φερδινάνδω, επί τη σωτηρία.

Συγχρόνως σχεδόν ανεκηρύχθη το συνταγματικόν πολίτευμα και εν Νεαπόλει. Ο Μέττερνιχ εταράχθη μεγάλως, και ηθέλησε να πέμψη στρατόν εις βοήθειαν της βασιλικής οικογενείας της Νεαπόλεως· αναθεματίζουσα ό,τι την προτεραίαν είχε εγκρίνει, η πονηρά διπλωματία και πάλιν κατέφυγεν εις τον συνήθη ιατρόν. Και πάλιν προουκλήθη συνδιάσκεψις. Η Ευρώπη εθεωρήθη ως νοσούσα βαρέως, και τόσον, όσον, ως ο αββάς δε Πραδ έλεγε, τα ιατρικά συμβούλια επολλαπλασιάζοντο. Ταις δυσχερείαις ταύταις προσετίθετο, ιδίως εν Ρωσία, και άλλη τις, ανησυχούσα μεγάλως την ευρωπαϊκην ισορροπίαν. Από πολλού ο Πάπας είχε επιτείνει τας περί προσηλυτισμού προσπάθειας εν τω Ρωσία διά των Ιησουιτών, γην και θάλασσαν κινούντων ίνα ένα ποιήσωνται προσήλυτον. Και είχαν μεν επί Πέτρου του Μεγάλου εκδιωχθή, αλλά πάλιν επανήλθον τολμηρότεροι επί Παύλου του Α'. Ηναγκάσθη λοιπόν νυν και ο Αλέξανδρος να διατάξη εκ Ρωσίας απέλασιν αυτών. Ο Καποδίστριας, όστις είχε μείνει πάντη ξένος των θρησκευτικών τούτων ερίδων, διετάχθη του αυτοκράτορος να δικαιολογήση προς την παπικήν κυβέρνησιν το αυστηρόν αυτό μέτρον. Αυτός ο ίδιος μάλιστα, από του 1816, είχε επιφορτισθή την διεξαγωγήν των διαπραγματεύσεων περί της εξομαλύνσεως των εν Ρωσία σχέσεων της Ρωμαϊκής Εκκλησίας, και ιδίως μάλιστα περί των σχέσεων αυτής μετά της εκκλησίας της Πολωνίας. Τα

αναπτυχθέντα εν ταις διαπραγματεύσεσιν αυταίς ζητήματα ήσαν ακανθώδη, και όμως ο Έλλην διπλωμάτης διά την άκραν δεξιότητα δι' ής εις πέρας ήγαγε την δυσχερεστάτην υπόθεσιν, κατορθώσας να επιτευχθεί πλήρης συνεννόησις μεταξύ της ρωσικής κυβερνήσεως και της παπικής εθαυμάσθη δικαίως. Εν τούτοις, τα εν Ιταλία απησχόλουν την Αυστριαν αποστείλασαν δύο μεγάλα στρατιωτικά σώματα προς τα σύνορα, η δε Ρωσία επίσης εφαινετο ζητούσα ευκαιρίαν να επέμβη, αλλά περιμένουσα εν τω μεταξύ να ιδη οποία τα αποτελέσματα της Εθνικής συνελεύσεως, ήν ο γέρων Φερδινάνδος των δύο Σικελιών είχε συγκαλέσει.

Η Αυστρία όμως σπεύδουσα υπεχρέωσε τους άλλους ηγεμόνας της *Αγίας Συμμαχίας* να συνέλθωσιν εις συνέδριον. Η πόλις αυστριακής Σιλεσίας Τρόππαου ωρίσθη ως τόπος συνεντεύξεως, και εκεί συνήλθον εκ νέου οι ηγεμόνες και οι διπλωμάται, εν οίς και οι δύο αντίζηλοι ο Καποδίστριας και ο Μέττερνιχ. Ο Καποδίστριας δεν ησύχαζεν όπως προκαλέση τας υπό του Αλεξάνδρου ελπιζόμενας συνεπείας της *Ιεράς Συμμαχίας*, αλλ' εις μάτην. Ό,τι απ' αρχής εφρόνει περί αυτής, τούτο και συνέβη. Ο Μέττερνιχ υποστηριζόμενος υπό των λοιπών διπλωματών, παρέστησεν ως απειλητικήν κατά της ευρωπαϊκής ειρήνης την επανάστασιν της Νεαπόλεως.

Και η μεν Αυστρία είχε δίκαιον, αλλά, προκειμένου να επέμβωσι πάσαι αι Δυνάμεις, από κοινού, εις την υπόθεσιν της Νεαπόλεως, ο Καποδίστριας αντέτεινε, λέγων, ότι η Ρωσία δεν έπρεπε να περιπλακή εις υπόθεσιν όλως ξένην των συμφερόντων αυτής. Επρότεινε δε να προκληθή η μεσολάβησις του Πάπα, και η πρότασις εγένετο αποδεκτή. Αλλ' ο Πάπας, εμβρόντητος εκ του επαναστατικού πνεύματος, απειοήθη. Τότε ο Τσάρος, φοβούμενος μη συντελέση εις την εξασθένησιν της *Ιεράς Συμμαχίας*, διά της ηθικής αποχωρήσεως αυτού, υπεσχέθη σύμπραξιν προς τον αυτοκράτορα της Αυστρίας. Ο βασιλεύς της Νεαπόλεως προσεκλήθη εις Λάυβαχ, και εκεί μετέβησαν επίσης και οι σύμμαχοι ηγεμόνες και οι διπλωμάται αυτών, όπως συσκεφθώσι περί των μελλόντων γενέσθαι.

Η επανάστασις της Νεαπόλεως κατεστάλη τάχιστα. Αλλ' άλλη εν τω μεταξύ εξερράγη· η εν Τουρίνω. Ενώ δε χρόνω οι σύμμαχοι και οι διπλωμάται, προσηλωμένους είχαν τους οφθαλμούς επί την Ιταλίαν, και η συνδιάσκεψις ενησχολείτο

πώς να εξεύρη τρόπους κατευνάσεως του επαναστατικού πνεύματος του λαού, του αναπτυχθέντος εν ταις ιταλικαίς ιδίως χώραις, ταχυδρόμος απροσδόκητος φέρει τοις συνδιασκεπτομένοις την είδησιν της ενάρξεως της Ελληνικής επαναστάσεως εν Δακία υπό του *Αλεξάνδρου Υψηλάντου*. Ο αυτοκράτωρ Αλέξανδρος εταράχθη μεγάλως· διότι ο Υψηλάντης ήτο ιδιαίτερος υπασπιστής αυτού. Τούτο ενοχοποιεί την ρωσικήν πολιτικήν. Και ο μεν αυτοκράτωρ απεδοκίμασε την διαγωγήν αυτού, ο δε Καποδίστριας εγένετο αντικείμενον υπονοιών, κακολογίας και μίσους. Επιμελώς δε εφρόντισεν, όπως μη ο αυτοκράτωρ συμπεριλάβη εν τη οργή και το τυραννούμενον Ελληνικόν έθνος, και όπως αναβάλη πάσαν οριστικήν απόφασιν μέχρι της εις την Ρωσίαν επανόδου όπου θα ήτο ελεύθερος ξένων επιρροών. Όταν δε και η Πελοπόννησος επανέστη, τότε πλέον η μανία των αντιπάλων του Καποδιστρίου υπερέβη παν όριον, και αι κατ' αυτού πανουργίαι έφθασαν μέχρις εχθρότητος. Το στάδιον της κακεντρεχείας υπήρξεν ομαλώτατον. Συγχρόνως σχεδόν τη επαναστάσει της Ισπανίας, της Νεαπόλεως, του Τουρίνου, τη εξαψει των πνευμάτων καθ' όλην την Ιταλίαν, τη δολοφονία του δουκός του Βερρύ, ταις αντιρρήσεσι του Καποδιστρίου κατά της *προτάσεως περί κοινών αναγκαστικών μέτρων κατά της Νεαπόλεως*, συνέβη αφ' ενός μεν η επανάστασις του Υψηλάντου εν Δακία, αφ' ετέρου δε και η της Πελοποννήσου. Πάσαι αύται αι απροσδόκητοι συμπτώσεις καθίστων πιθανήν την ενοχήν του Έλληνος διπλωμάτου της Ρωσίας, και μάλιστα εις τα όμματα του Μέττερνιχ, φθονούντος αυτόν εμπαθώς διά τε την φημιζομένην ικανότητα και διά τον εντιμότατον χαρακτήρα, υπώπτευον δε ότι, ενόσω ο Έλλην ούτος απελάμβανε της ευνοίας του Τσάρου, η λοιπή Ευρώπη δεν θα ηδύνατο να διαθέση, ως αύτη εδόκει, τα της Τουρκίας. Γνωστός δε είναι ο κατά την εποχήν εκείνην *μισορρωσισμός* απάσης της Ευρώπης, έχων κυρίως την πηγήν εν τοις διαφημιζομένοις σχεδίοις του Μεγάλου Πέτρου και της Αικατερίνης της Β'.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, διελύθη η εν Λάυβαχ συνδιάσκεψις, βασιλείς δε και διπλωμάται απήλθον έκαστος εις τα ίδια, τεθλιμμένοι διά τα παρόντα και ανήσυχoi διά τα μέλλοντα.

Κλείσαντες ενταύθα τα της εν Λάυβαχ συνδιασκέψεως σκοπούσης, ως είδομεν, την κατάσβεσιν του αναπτυχθέντος

φιλελευθέρου των ευρωπαϊκών λαών πνεύματος και την περιστολήν των εν Ιταλία και αλλαχού εκραγείσων στάσεων, σπεύδομεν να είπωμεν ολίγα τινά περί της Ελληνικής επαναστάσεως, ήτις τοιαύτην επί του ήρωος ημών έσχεν επίδρασιν, ώστε εγκατέλιπε την εν Ρωσία υψηλήν αυτού θέσιν, ίνα ως ιδιώτης δυνηθή επί μάλλον να φανή χρήσιμος τω μεγάλω εθνικώ αγώνι.

Ήδη αρχομένων των μέσων της δευτέρας δεκαετηρίδος του προς το τέρμα αυτού δολιχοδρομούντος ΙΘ' αιώνας, ενθουσιώδης οργασμός κατείχε τα πνεύματα των Ελλήνων· οι θούριοι του εθνομάρτυρος Ρήγα, υπό των Αυστριακών τοις Τούρκοις παραδοθέντος και ευρόντος εν Βελιγραδίω αλγεινόν τον θάνατον, εφέροντο ανά τα στόματα πάντων και ενέπνεον ακράτητον ενθουσιασμόν· βιβλία και φυλλάδια υπό των λογίων εξεδίδοντο καλούντα τους Έλληνας εις τα όπλα, μία φωνή πανταχού ηκούετο, ως εγερτήριον σάλπισμα, καλούσα πάντα Έλληνα εις ένδοξον υπέρ πατρίδος αγώνα. Ουδέν το παράδοξον επομένως εάν τω 1814 τρεις Έλληνες εν Οδησσώ, άνδρες πρακτικοί και θαρραλέοι, απεφάσισαν την ιδρύσιν εταιρίας προς κατήχησιν των σπουδαιοτέρων ανδρών, διοργάνωσιν ενιαίου κινήματος και συγκέντρωσιν της διευθύνσεως αυτού. Οι άνδρες ούτοι είναι ο *Τσακάλωφ*, ο *Σκουφάς* και ο *Ξάνθος*, οίτινες ίδρυσαν την *Εταιρίαν των Φιλικών*.

Του χρόνου προϊόντος, προσετέθησαν και άλλοι φιλοπάτριδες άνδρες, μετά πάροδον δ' έξ ετών από της ιδρύσεως αυτής, η εταιρία κατώρθωσε να έχη μέλη άνδρας εξέχοντας, ως τον κρεμασθέντα πατριάρχην *Γρηγόριον τον Ε'*, τον *Αλέξανδρον Υψηλάντην*, τον άρχοντα της Μάνης *Πετρόβεην Μαυρομιχάλην*, τον ηγεμόνα της Βλαχίας *Μιχαήλ Σούτσον*, τον *Αλέξανδρον Μαυροκορδάτον*, τον ημέτερον υφυπουργόν των Εξωτερικών της Ρωσίας κόμητα *Ιωάννην Καποδίστριαν* και άλλους. Εν ταις επαρχίαις είχαν συστηθή εφορείαι και επιτροπαί, απόστολοι διέτρεχον πάσας τας χώρας του Ελληνισμού ως κήρυκες της ελευθερίας και η εγγραφή των μεμυημένων πανταχού οσημέραι ηύξανεν. Επιτυχώς δ' οι εταίροι διέδιδον, ότι δρώσι κατά τας οδηγίας αποκρύφου και μυστηριώδους τινός «*Αρχής*», αφίνοντες να υπονοήται ο αυτοκράτωρ της Ρωσίας *Αλέξανδρος ο Α'*, υπεδείκνυον δε δι' όλων των μέσων ότι σοβαρά επικουρία επελεύσεται άνωθεν άμα τη ενάρξει του αγώνος.

Και ιδρύθη μεν η *Φιλική Εταιρία* και ειργάζετο όσον ην δραστηρίως προς προπαρασκευήν των πνευμάτων διά τον μέλλοντα αγώνα, αλλ' έλειπεν ο *αρχηγός* αυτής και ως τοιούτον εζήτησαν τον Καποδίστριαν. Επί τούτω δε εστάλη εις Πετρούπολιν ο *Καμαρινός* φέρων γράμματα του Μαυρομιχάλη αποκαλύπτοντα τα της Εταιρίας, αλλ' ο Καποδίστριας δεν εδέξατο την αρχηγίαν ειπών ότι υπουργός ων της Ρωσίας δεν ηδύνατο να πράξη άλλως, αλλ' ούτε καν να συμμετάσχη του μέλλοντος κινήματος. Ο Καμαρινός απήλθεν άπρακτος, μετ' ου πολύ δε απεστάλη ο *Ξάνθος*, αλλά και ούτος ουδέν ηδυνήθη να πράξη, του Καποδιστρίου επιμένοντος εν τη αρνήσει. Τέλος απετάθησαν προς τον υπασπιστήν του Τσάρου *Αλέξανδρον Υψηλάντην*, παρακαλούντες αυτόν να δεχθή την αρχηγίαν, αλλά και ούτος το μεν πρώτον ηρνήθη διά τον αυτόν οίον και Καποδίστριας λόγον, τέλος όμως ενέδωκε, του Έλληнос διπλωμάτου ειπόντος αυτώ: «*αρκεί η εμφάνισις ολίγων χιλιάδων επαναστατών κατά την Ελλάδα, όπως η Ρωσία συνδράμη εκ των ενόντων*», και εδέξατο την αρχηγίαν.

Τη 24 Απριλίου 1820 ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ανεκηρύσετο *αρχηγός της Φιλικής Εταιρίας* και μετά πάροδον εννέα μηνών, η προπαρασκευή των πνευμάτων είχε συντελεσθή καθ' άπασαν την έκτασιν των ελληνικών χωρών και η εν Πελοποννήσω έκρηξις της επαναστάσεως από στιγμής εις στιγμήν ανεμένετο, κατήρξατο του αγώνος μετά των δύο αδελφών αυτού *Νικολάου και Δημητρίου Υψηλαντών*· και στρατιωτικού τινος σώματος κρύφα συγκεντρωθέντος επί του ρωσικού εδάφους, και διελθών τον Προύτον τη 22 Φεβρουαρίου του 1821 εξέδωκε προκήρυξιν προς τους εν Μολδαυία και Βλαχία Έλληνας και λοιπούς Χριστιανούς καλών πάντας υπό τα όπλα:

Έλληνες!

«Ιδού μετά τόσων αιώνων οδύνας απλόνει ο Φοίνιξ της Ελλάδος μεγαλοπρεπώς τας πτέρυγας του και προσκαλεί υπό την σκιάν αυτού τα γνήσια και ευπειθή τέκνα της! Ιδού η φίλη ημών πατρίς Ελλάς ανυψόνει μετά θριάμβου τας προπατορικάς της σημαίας. Ο Μωρέας, η Ήπειρος, η Θεσσαλία, η Σερβία, η Βουλγαρία, τα νησιά του αρχιπελάγους, εν ενί λόγω η Ελλάς άπασα έπιασε τα όπλα διά να αποτινάξη τον βαρύν ζυγόν των βαρβάρων και ενατενίζουσα το μόνον νικητήριο όπλον των

ορθοδόξων, τον τίμιον, λέγω, και ζωοποιόν Σταυρόν, κράζει μεγαλοφώνως υπό την προστασίαν μεγάλης και κραταιάς Δυνάμεως: εν τούτω τω σημείω νικώμεν, ζήτω η ελευθερία! Και εις τας δύο ταύτας φιλικάς μας επαρχίας σχηματίζεται σώμα πολυάριθμον ανδρείων συμπατριωτών διά να τρέξη εις τα ιερών έδαφος της φίλης ημών πατρίδος. Όθεν όσοι εύχονται να ονομασθώσι σωτήρες της Ελλάδος και είναι διεσκορπισμένοι εις διάφορα καντιλίκια, ας τρέξωσιν εις τους δρόμους, όπου ακούουσιν ότι διαβαίνει το σώμα τούτο διά να συνενωθώσι με τους συναδέλφους των. Όσοι όμως γνήσιοι Έλληνες είναι άξιοι να πιάσωσι τα όπλα και μολοντούτο να γίνωσιν αδιάφοροι, ας ηξεύρωσιν ότι θέλουσιν επισύρει εις τον εαυτόν των την μεγάλην ατιμίαν και ότι η πατρίς τους θεωρεί ως νόθους και αναξίους του ελληνικού ονόματος!»

Αλλ' εκεί μεν η Επανάστασις κατεστάλη εν τη γενέσει, καταστραφέντος του *ιερού λόχου* εν Δραγατσανίω, αλλ' όμως περί τον αυτόν ακριβώς χρόνον, καθ' όν ο Αλέξανδρος Υψηλάντης ενήργει εν Μολδοβλαχία, εν Πελοποννήσω, η ελληνική επανάστασις εκηρύσσεται. Την 23 Μαρτίου οι κάτοικοι των Πατρών προέβαινον εις το πρώτον αυτών επαναστατικόν κίνημα. Οι Τούρκοι θέντες πυρ εις την οικίαν ενός των αρχόντων της πόλεως του Παπαδιαμαντοπούλου εκλείσθησαν εν τω πύργω της πόλεως. Οι Έλληνες κατώρθωσαν να κατασβέσωσι το πυρ, ανύψωσαν την σημαίαν του Σταυρού εφ' όλων των τεμενών, επτακόσιοι δε χωρικοί υπό την οδηγίαν του μητροπολίτου Πατρών *Γερμανού*, ενέκλεισαν καταδιώξαντες τους Τούρκους εις το φρούριον. Τη αυτή ημέρα ο *Πετρόβης Μαυρομιχάλης* κατελάμβανε τας Καλάμας. Ταυτοχρόνως οι Τούρκοι χωρικοί των πεδιάδων κατεδιώκοντο υπό των Χριστιανών, η Σπαρτιάτις *Κωνσταντίνα Ζαχαριά* ύψωσε λευκήν σημαίαν μετά κυανού σταυρού και προσεκάλει άνδρας και γυναίκας εις εκδίκησιν κατά των τυράννων, ηγουμένη δε πολλών κατέλαβε το παρά τον Ευρώταν Λεοντάριον και κατέστρεψε τα τεμένη· το Νησίον και τα πλησιόχωρα υψούσι την σημαίαν της επαναστάσεως· η άνω Αρκαδία συνταράσσεται υπό της γενναίας φωνής του φιλοπάτριδος *Κανέλλου Δηλιγιάννη*, ευπατρίδου της χώρας, όστις εκδιώκει τους Τούρκους εκ της κοιλάδος του Αλφειού καταλαβών την Καρύταιναν· οι Οθωμανοί των Καλαβρύτων εγκαταλείπουσι τας εστίας και αναχωρούσιν· ο *Γερμανός* ευλογεί την σημαίαν της επαναστάσεως τη 25

Μαρτίου 1821 ημέρα ορισθείση υπό της Φιλικής εταιρίας διά την έναρξιν του αγώνος, και τη επαύριον (26 Μαρτίου), ο αυτός μετά του Προκοπίου επισκόπου Καλαβρύτων και των αρχόντων Ανδρέου Ζαΐμη, Ανδρέου Λόντου, Παπαδιαμαντοπούλου και Σωτηράκη υπογράψαντες επιδίδουσι δήλωσιν προς τους εν Πάτραις προξένους των Δυνάμεων κηρύπτουσιν ότι: «Οι Έλληνες μη δυνάμενοι πλέον να υποφέρωσι την αύξουσαν τυραννίαν των Τούρκων απεφάσισαν ν' αποθάνωσι ή ν' αποτινάξωσι τον ζυγόν αυτών, και λαμβάνουσι τα όπλα προς διεκδίκησιν των δικαίων αυτών, πεποιθότες ότι αι χριστιανικαί Δυνάμεις της Ευρώπης θ' αναγνωρίσωσι το δίκαιον του αγώνος των και θα παράσχωσι αυτοίς πάσαν επικουρίαν, αναμιμνησκόμενοι τας υπό των προπατόρων των παρασχομένας τη ανθρωπότητι εκδουλεύσεις».

Εν τω μεταξύ όμως, οι Τούρκοι όπως καταβάλωσι την Ελληνικήν επανάστασιν απηγχόνιζον τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως *Γρηγόριον τον Ε'* και άλλους επισκόπους και προύχοντας, και άνευ διακρίσεως ηλικίας ή φύλου, ενόπλων ή αόπλων, αθών ή πταιστών, κατέσφαζον αναριθμήτους Πελοποννησίους και άλλα πολλά φρικώδη διέπραττον. Ο Καποδίστριας αδυνατών πλέον να μένη απαθής θεατής τοσούτων και τοιούτων σκληροτήτων, εναντίον αδελφών Ελλήνων διαπραττομένων, κατώρθωσε να πείση τον Αλέξανδρον αν ουχί να ευνοήση την επανάστασιν μεταβάλλων γνώμην, τουλάχιστον να επιτρέψη αυτώ την συνταξιν Υπουργικής διακοινώσεως προς την Πύλην, διά της οποίας να διαταχθή αύτη, ίνα ποιήται διάκρισιν μεταξύ αθών και υποκινητών της επαναστάσεως. Πράγματι δε επεδόθη τότε παρά του εν Κωνσταντινουπόλει Ρώσου Πρέσβευς Κόμητος *Στρογανώφ* προς το Διβάνιον, η από 8 Ιουλίου 1821 διακοίνωσις, ήτις διαλαμβάνουσα τα κατά της Τουρκίας παράπονα της Ρωσίας, ειδοποιεί συγχρόνως την άμεσον εκ Κωνσταντινουπόλεως του Ρώσου Πρέσβευς αναχώρησιν, εν ή περιπτώσει δεν εδίδετο παρά του Διβανίου εντός οκταημέρου προθεσμίας απάντησις. Επειδή όμως το Διβάνιον αφήκε να παρέλθη η ταχθείσα προθεσμία, ο Στρογανώφ αφείς το Βυζάντιον ανεχώρησεν εις Οδησσόν.

Μετ' ολίγον δ' ο πρίγκηψ Μέττερνιχ και ο Λόρδος Καστελρή, επιθυμούντες ίνα η Αυστρία και η Αγγλία εξασφαλίσωσι την επιρροήν αυτών εν τη Ανατολή και αφ' ετέρου δώσωσι καιρόν τη Τουρκία να εξοντώση τους αγωνιζομένους Έλληνας, ούς ο πρώτος των δύο διπλωματών ωνόμαζε «*Ταραχοποιούς*», προεσχεδίασαν νέον συνέδριον εν Βιέννη, μέλλον να ενασχοληθή περί των πραγμάτων της Ανατολής, και ιδίως των Ελληνικών. Βεβαιούται δε ότι, τότε, προς τον παραστήσαντα τω Μέττερνιχ τα εν Ελλάδι γινόμενα υπό φιλανθρωπικήν έποψιν και ειπόντ' αυτώ περί των εμποδίων, ά προέβαλλεν εις τα Ελληνικά πράγματα, ότι διηκούλυνεν ούτω τους Τούρκους να εξαφανίσωσι το Ελληνικόν έθνος, ούτος απήντησεν αποτόμως, ότι: «*ο θάνατος ενός ή δύο εκατομμυρίων ανθρώπων ολίγον ζημιώνει τον κόσμον*», και «*ότι η διατήρησις της ειρήνης είναι μάλλον αναγκαία*».

Τοιαύτη ήτο η πολιτική του Αυστριακού Μέττερνιχ, συμπαρασύραντος και την Αγγλίαν. Ευτυχώς η Ελληνική επανάστασις ήρξατο εν χρόνοις ευνοϊκοίς· εις ταύτην δε

προέβησαν θαρραλέως, άμα ως οι Έλληνες είδον ψευδομένας εν τω συνεδρίω της Βιέννης (1814 — 1815) τας παρά της Ευρώπης προσδοκίας αυτών. Ενθαρρυνόμενοι δε υπό των επαγγελιών του Αυτοκράτορος της Ρωσίας, παρεσκευάζον κίνημα, στηριζόμενον επί των ιδίων αυτών δυνάμεων. Την έκρηξιν δ' αυτού επέσπευσεν επεισόδιον, στενώτατα συνδεόμενον προς την Ελληνικήν επανάστασιν, ήτοι η από του Σουλτάνου αποστασία του σατράπου των Ιωαννίνων *Αλή πασά*. Ο σατράπης ούτος, ού το αλλοπρόσαλλον και η θηριωδία εισίν εκ των σπανιωτάτων παραδειγμάτων της παγκοσμίου Ιστορίας, ενώ κατ' αρχάς αυστηρότατα κατέστειλεν εξέγερσιν τινα των εν Ηπειρώ αρματωλών, ίνα ούτως αποκτήση την εύνοϊαν του *Διβανίου*, αναθέσαντος εις αυτόν την διοίκησιν της επαρχίας Ιωαννίνων, περιεποιήθη κατόπιν το ελληνικόν στοιχείον, ένεκα των ιδίων ανταρτικών αυτού κατά της κυβερνήσεως σχεδίων, και ενεθάρρυνε τας ελπίδας των Ελλήνων. Ότε δε η Τουρκική κυβέρνησις, απολέσασα την απομονήν έπαυσε τον σατράπην, και προεκήρυξε την κεφαλήν αυτού, προσκαλέσασα τους Χριστιανούς ίνα εκδικηθώσιν αντί των τόσων βιαιοπραγιών, ας παρ' αυτού εδοκίμασαν, και συντελέσωσιν εις την τιμωρίαν αυτού, ο πονηρός Αλής κατά την τελευταίαν στιγμήν εκολάκευσεν αύθις τους Έλληνας, υποσχεθείς σύμπραξιν και συμμαχίαν. Και πράγματι αι επαγγελίαι αύται εδελέασαν τους Έλληνας, οίτινες λησμονήσαντες τας ανεκδιηγήτους βασάνους, ας υπέστησαν υπ' αυτού ηνώθησαν μετά του σατράπου και η επανάστασις ως ταχύ πυρ εξηπλώθη από της Πίνδου μέχρι του Ταϋγέτου. Ο Αλής όμως δεν εσώθη διά της συμμαχίας, καθότι οι Σουλιώται, και οι λοιποί Ηπειρώται εγκαταλειφθέντες υπ' αυτού, σωθέντος το πρώτον τη συνδρομή αυτών, εγκατέλιπον και ούτοι εκείνον εις την ιδίαν τύχην και οι απεσταλμένοι της Υψηλής Πύλης εκόμισαν επί τέλους την κεφαλήν του αποστάτου Αλή Πασά προς τον Σουλτάνον.

Συγχρόνως δε σχεδόν προς την Πελοπόννησον εξηγέρθησαν και η Ανατολική Ελλάς και αι νήσοι, μετ' ολίγον δε η Δυτική Ελλάς, ούτως ώστε, ότε εν αρχή του 1822 παρεδόθη το τελευταίον ο Αλή πασάς και έμεινε διαθέσιμος ο πολεμών αυτώ οθωμανικός στρατός, η Ελληνική επανάστασις ου μόνον είχεν οπωσούν ασφαλισθή διά των εν Βαλτετσίω και περί τας Θερμοπύλες μαχών και της πυρπολήσεως οθωμανικού

δικρότου εν Ερισσώ της Μιτυλήνης και της αλώσεως της Μονεμβασίας, της Πύλου και της Τριπόλεως, αλλά και η προσωρινή Κυβέρνησις συγκροτήσασα την πρώτην Εθνικήν των Ελλήνων Συνέλευσιν εν Επιδαύρω, είχε ανακηρύξει δι' αυτής (1 Ιανουαρίου 1822) «*ενώπιον Θεού και ανθρώπων την πολιτικήν του Ελληνικού έθνους ύπαρξιν και ανεξαρτησίαν*».

Οι *Κλέφται* κατήρχοντο εκ των βουνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, οι δε ναυτικοί κάτοικοι των νήσων Σπετσών, Ύδρας και Ψαρρών μετέβαλλον τα σκάφη αυτών από εμπορικών εις πολεμικά. Οι Τούρκοι προσεπάθησαν παντί σθένει να καταστείλωσι την επανάστασιν· οι δε Έλληνες αισθανόμενοι το άνισον της πάλης είχαν απευθυνθή προς τας χριστιανικάς αυλάς, επιζητούντες την προστασίαν αυτών, αλλ' οι βασιλείς, φοβούμενοι την επικράτησιν των ανατρεπτικών ιδεών, εκώφευον εις τας επικλήσεις ταύτας· και αυτός δ' ο Αλέξανδρος της Ρωσίας υπείκων εις τας συμβουλάς του *Νέσσελροδ* και του ανθελληνικωτάτου αντιπάλου του Καποδιστρίου Αυστριακού *Μέττερνιχ*, ηρνήθη πάσαν υποστήριξιν εκείνοις, ούς αυτός είχε εξωθήσει εις την επανάστασιν. Αλλ' ο επιβλαβέστατος εχθρός των Ελλήνων και το κυριώτερον αίτιον των διαφόρων αυτών αποτυχιών ήν η διηνεκής διχόνοια, η μεταξύ των αρχηγών υφισταμένη, η διόλου του μακρού, αλλ' ηρωικού εκείνου αγώνος, ως μη ώφελε, παρατηρηθείσα.

Κατά την εποχήν ταύτην· άρχεται δυστυχώς σειρά όλη θλίψεων και δοκιμασιών διά τον Καποδίστριαν. Το επαναστατικόν κίνημα του Αλεξάνδρου Υψηλάντου εγένετο, ως είδομεν, από των ρωσικών μεθορίων, οι πάντες δε απέδωκαν αυτό εις την Ρωσίαν, και εθαύμαζον πώς ήτο δυνατόν Δύναμις συνδεθείσα, προ μικρού, διά της *Ιεράς Συμμαχίας*, να υποτρέφη και υποκινή επαναστάσεις. Η θέσις της τε Ρωσίας και ιδίως του Καποδιστρίου κατέστη τότε δυσχερεστάτη και μετά συντριβής καρδίας ηναγκάσθη ο φιλόπατρις Καποδίστριας να υπογράψη την επίσημον αποδοκιμασίαν του κινήματος του Υψηλάντου. Αλλ' ούτε τότε ούτε η μετ' ου πολύ εξέγερσις σύμπαντος του χριστιανικού στοιχείου κατά του τουρκικού επήρκεσαν το παράπαν να πείσωσι την Δύσιν ότι ο ελληνικός αγών και αν δεν προπαρεσκευάζετο διά της «*Φιλικής Εταιρίας*» ήτο αναπόφευκτος σύγκρουσις του καταδεδουλωμένου χριστιανικού προς το τουρκικόν στοιχείον, ή άλλαις λέξεσι

διαμάχη, ήν και αν ήθελε, δεν ηδύνατο να καταπνίξη η Ρωσία, ήν δήθεν ενόμιζον ότι υπέθαλπε την Ελληνικήν επανάστασιν.

Τότε ο ευσυνείδητος Καποδίστριας, καίπερ ευνοούμενος αείποτε του Τσάρου, ίνα απαλλάξη την Ρωσίαν της μομφής, ότε δι' αυτού συνδαυλίζει την ελληνικήν επανάστασιν, έσπευσε να υποβάλη την παραίτησιν αυτού πάσης επισήμου υπηρεσίας εν τη Ρωσική αυτοκρατορία, εθυσίασε την δόξαν και το μέλλον αυτού χάριν της πατρίδος. Ο αυτοκράτωρ την μεν παραίτησιν του Καποδιστρίου δεν απεδέξατο, αλλ' έδωκεν αυτώ απεριόριστοι άδειαν απουσίας, ίνα απέλθη εις το εξωτερικόν προς ανάρρωσιν. Δύο μήνας προ της εις Βιέννην μεταβάσεως του Τσάρου, ότε τα μέγιστα ηυχारीστήθη ο Μέπτερνιχ ιδών τον Αλέξανδρον μόνον άνευ του Έλληνος διπλωμάτου και εκείθεν εις το εν Βερώνη συνέδριον, ήτοι κατ' Αύγουστον του 1822, ο Καποδίστριας παρέστη, κατά το σύνηθες, εν τω υπουργικώ συμβουλίω, εν ώ ο Τσάρος εγνώρισε τοις περί αυτόν την πορείαν, ήν υπηγόρευσαν αυτώ αι περιστάσεις. Ο Τσάρος εν τω συμβουλίω τούτω στραφείς προς τον Καποδίστριαν ανέθετο αυτώ την σύνταξιν υπομνήματος περί της νέας πολιτικής της αυτοκρατορικής κυβερνήσεως. Την στιγμήν εκείνην ο Καποδίστριας ουδεμίαν έφερεν αντίρρησιν, αλλ' εξερχομένων των υπουργών εκ του συμβουλίου, απηυθύνθη προς ένα εξ αυτών, λέγων: «Η Υμετέρα εξοχότης θα ευαρεστηθή να με αναπληρώση εν τη εργασία, περί ής μοι εποιήσατο λόγον ο αυτοκράτωρ». Ο υπουργός ακούσας ταύτα εξεπλάγη, ο δε Καποδίστριας εξηκολούθησε λέγων: «Θέλω εξηγήσει προς την Αυτού Μεγαλειότητα τους λόγους τους υπαγορεύσαντάς μοι την αποποίησιν ταύτην»· και παραχρήμα εζήτησε παρά του αυτοκράτορος ακρόασιν ιδιαιτέραν. Ούτος ηκροάσατο αυτού επί μίαν ώραν λαλούντα, ουδαμώς διακόψας τον Καποδίστριαν. Ωμίλησε δε μετά τοσαύτης παρρησίας, ώστε ο αυτοκράτωρ έμεινεν έκθαμβος, και, εγερθείς, είπεν αυτώ: «Αν ήμην Καποδίστριας, ήθελον ίσως αποφασίσει, ως συ απεφάσισες περί σεαυτού, αλλ' ως αυτοκράτωρ, και συ θα απεφάσιζας να βαδίσης την οδόν, την οποίαν εγώ οφείλω να προτιμήσω. Εντοσούτω, μη παύσης να παρευρίσκησαι εν τοις υπουργικοίς συμβουλίοις, ενασχολήθητι δε περί των ήδη αρξαμένων υποθέσεων, και έσο βέβαιος ότι δεν θα ζητήσωσι παρά σου πράγματα απάδοντα εις τας πεποιθήσεις σου». Και πράγματι, εξηκολούθησεν επί δύο έτι μήνας, Αύγουστον και

Σεπτέμβριον, παρευρισκόμενος εν τοις υπουργικοίς συμβουλίοις, μετά την περαίωσιν δε των ήδη αρξαμένων εργασιών, επανέλαβε την αίτησιν αυτού περί της από της ρωσικής υπηρεσίας οριστικής παραιτήσεως και τον σκοπόν αυτού περί της εις Γενεύην, ής ήτο επίτιμος πολίτης, μεταβάσεως. Ο Αλέξανδρος συνήνεσε, και εναγκαλιζόμενος αυτόν, είπεν: «Αγαπητέ μου κόμη, η υπόληψίς μου θα σε συνοδεύση και μακράν της ρωσικής υπηρεσίας, αλλά δεν δύναμαι να δεχθώ την παραίτησίν σου». Ένεκα της θελήσεως ταύτης του αυτοκράτορος, ο Καποδίστριας, κατά τα τέσσαρα έτη της εν Γενεύη διατριβής ετήρησεν, εν Πετρούπολει, το μέγαρον εν ώ κατώκει, υπουργός ων. Ο Καποδίστριας ανεχώρησεν εκ Πετρούπολεως, ίνα μη διαταράξη την εν έτει 1815 εν Παρισίοις υπογραφείσαν ειρήνην, μετέβη εις Εμς και απήλθεν εις Γενεύην της Ελβετίας. Καθ' όλον το τετραετές διάστημα της εν Γενεύη διαμονής, δεν ενησχολήθη περί άλλο τι ή περί παντός ό,τι συντελεστικόν εις την ελληνικήν ανεξαρτησίαν, εις την περίθαλψιν των εν Ευρώπη καταφυγουσών ελληνικών οικογενειών ό,τι εις την εκπαίδευσιν των τέκνων αυτών. Ποτέ δεν επειράθη, κατά το διάστημα τούτο, να προσεγγίση και πάλιν τον αυτοκράτορα, και, μεθ' όλην την προς αυτόν ειλικρινή αφοσίωσιν, δεν έγγραφεν αυτώ ουδεμίαν άλλην επιστολήν, ή μόνον τας συνήθεις συγχαρητηρίους επί ταις εορταίς της αυτοκρατορικής οικογενείας. Ήτο δε αδύνατον ρώσος υπάλληλος να διαβή της Γενεύης, και να μη επισκεφθή αυτόν, ως αν ήτο εισέτι εν ενεργία υπουργός της Ρωσίας. «Εν Γενεύη, ως λέγει η συγγραφεύς Καρλότα Δε — Στώρ, κατώκει εις δύο μικρά δωμάτια ευτελούς τινος οικίας κατέναντι του μεγάρου Εϋνάρδου· έζη μετά της μεγαλειτέρας οικονομίας, εργαζόμενος από πρωίας μέχρι πέραν του μεσονυκτίου προς διέγερσιν της συμπαθείας της Δύσεως υπέρ των ηρωικώς μαχομένων τέκνων της Ελλάδος. Ημέραν τινά οικογενειακής συναναστροφής μοι είπε: «Σας φαίνεται ίσως παράδοξον, Κυρία, το να κατοικώ ούτως ενταύθα, αλλ' εικάζετε, ότι εφ' όσον κρούω τας θύρας των Δυνάμεων να ελεήσωσι τους πεινώντας και σφαζομένους αδελφούς μου, δεν μοι επιτρέπεται να δαπανώ, συν τω υπηρέτη μου, πλειότερα των πέντε φράγκων την ημέραν»· και τα δάκρυα αμέσως ύγρναν τους οφθαλμούς του» (25).

Ούτω δε ζων εν Γενεύη ο Καποδίστριας, ουδέποτε διέλαθε την προσοχήν ούτε της Ευρώπης ούτε των αγωνιζομένων συμπατριωτών αυτού. Και σύμπαντα μεν τα φιλελληνικά κομητάτα της Δύσεως απ' αυτού σχεδόν ελάμβανον τας εμπνεύσεις είτε προς σύστασιν, είτε προς χρήσιν των δωρημάτων, είτε προς διευθέτησιν των ενεργειών αυτών, ών κοινή έδρα, κατά σύστασιν του Καποδιστρίου, υπήρξαν οι Παρίσιοι. Ούτως ειργάζετο, εν τω ταπεινώ εκείνω οικίσκω ο πρώην υπουργός της Ρωσίας, ο διά τας φιλελευθέρους αρχάς «ελευθερωτής και υπερασπιστής των ελευθεριών της Ευρώπης» αποκληθείς.

Εν τούτοις, η Ελληνική επανάστασις εξηκολούθει, αι νίκαι και αι ήτται των αντιπάλων ισοφάριζον αλλήλαις τω 1823 και ουδείς ηδύνατο να προΐδη την έκβασιν του ιερού αγώνος. Η μεν Αγγλία εδείκνυτο εχθρά τοις Έλλησιν, η δ' Αυστρία αναφανδόν εβοήθει τοις πολεμίοις αυτών, αλλ' η Ρωσία δεν επαύετο εγκαρδιούσα τους Χριστιανούς, έστω και διά κενών υποσχέσεων, έχουσα στρατόν εξ 100,000 ανδρών παρατεταγμένον παρά τα τουρκικά μεθόρια. Πλην ο *Σουλτάν Μαχμούτ*, διά των ενθαρρύνσεων Δυνάμεών τινων, και μάλιστα της Αυστρίας, παρεχούσης αυτώ παντοειδείς προμηθείας, εσχημάτισε στερράν απόφασιν όπως, μεθ' όλην την παρά τω λαώ και τοις Γενιτσάροις διαχυθείσαν αθυμίαν, παλαίση μέχρις εσχάτων κατά των απηυδηκότων Ελλήνων, χάρις δε τη μεσιτεία της Αγγλίας και Αυστρίας εύρε πολύτιμον σύμμαχον εκείνον, όν ως εχθρόν υπώπτευε τέως, ήτοι τον σατράπην της Αιγύπτου *Μεχμέτ Αλήν*.

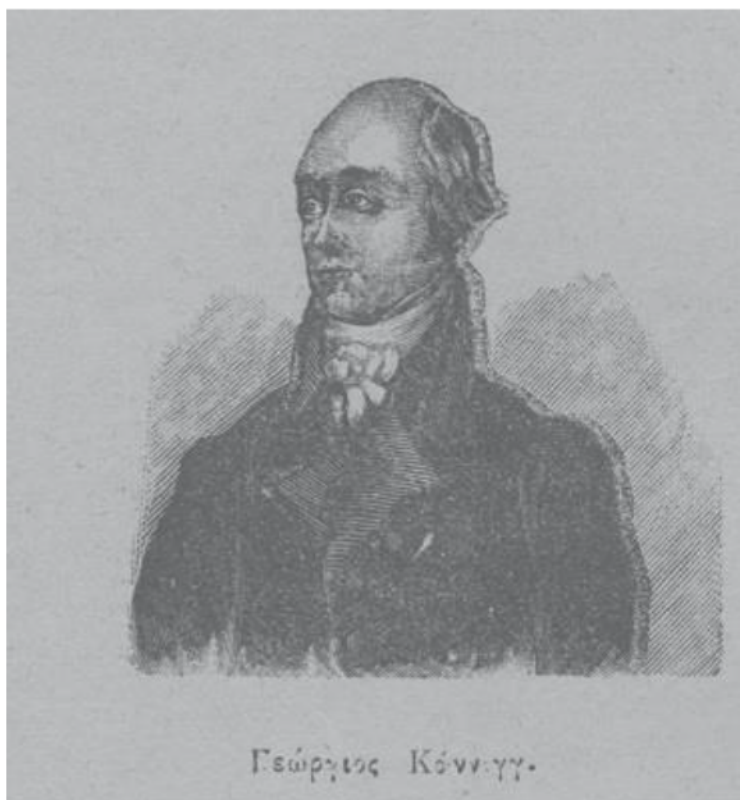
Ο Μεχμέτ Αλής κατείχε θέσιν ανεξαρτήτου ηγεμόνος εν Αιγύπτω και διά της εκτάκτου δραστηριότητος αυτού επέτυχε να εισαγάγη τάξιν τινά εν τη χώρα εκείνη, τη στερουμένη άχρι τούδε παντός πολιτικού διοργανισμού. Διά των Γάλλων αξιωματικών, ούς μεγάλως περιεποιήθη, εσχημάτισε κατ' ευρωπαϊκόν πρότυπον, ισχυρόν στρατόν, διά δε των εν τοις γαλλικοίς νεωρίοις αγοραζομένων πλοίων συνεκρότησε στόλον αξιόμαχον, τα προς συντήρησαν τούτων απαιτούμενα χρήματα ποριζόμενος εκ καταθλιπτικής φορολογίας των υπηκόων του. Τούτον λοιπόν τον σύμμαχον έσπευδε να προσοικειωθή ο Σουλτάν Μαχμούτ, αποτρέπων μεν από της ίδιας αυτού επικρατείας την ακόρεστον φιλοδοξίαν εκείνου αντιτάσσων δε τας σημαντικάς εκείνου δυνάμεις κατά των Ελλήνων· προς ζωηροτέραν δε ανάφλεξιν της φιλοδοξίας του

Αιγυπτίου σατράπου προσήνεγκεν αὐτῷ το *πασαλίκιον* τῆς *Πελοποννήσου*, ἐπὶ τῷ ὄρω ὅμως μετὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς (1824). Ὁ Μεχμέτ Αἰλῆς δεξάμενος τὸ ἔργον, τὸ μεγαλύναν τὴν φήμην καὶ τὴν περιωπὴν αὐτοῦ, ἐπέμψε τὸν υἱὸν Ἰβραήμ μετὰ στρατοῦ ἐκ 17,000 ἀνδρῶν εἰς Πελοπόννησον· ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ὁ σύμμαχος τουρκο — αἰγυπτιακὸς στόλος συναντηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοῦ ναυάρχου *Μισοῦλη* διεσκορπίσθη, ματαιωθείσης οὕτω τῆς ἐκστρατείας. Τὸ ἐπιὸν ἔτος (1825) ὁ Ἰβραήμ υπήρξεν εὐτυχέστερος, δυνηθεὶς ν' ἀποβιβάσῃ εἰς Μεθώνην στρατὸν. Ἡ πειθαρχία καὶ ὁ ευρωπαϊκὸς διοργανισμὸς τῶν Αἰγυπτίων καὶ ἡ ἀριθμητικὴ υπεροχὴ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ ἀφ' ἐνός, ἡ εξακολουθοῦσα δὲ διχόνοια, ὡς εἶπομεν, τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν καὶ αἱ ἐξ Εὐρώπης ἀποθαρρυντικαὶ εἰδήσεις ἀφ' ἐτέρου, ἐπήνεγκον διαφόρους ἀποτυχίας τῶν Ἑλλήνων, ἀπολεσάντων βαθμηδὸν διαφόρους οχυράς θέσεις τῆς Πελοποννήσου· κατὰ θάλασσαν ὅμως ἐξηκολούθουν νικῶντες οἱ στόλαρχοι τῶν Ἑλλήνων, ἀντισταθμίζοντες πῶς τὰς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς συμφοράς.

Εν τούτοις, η επιμονή και εγκαρτέρησις των Ελλήνων αφ' ενός, αφ' ετέρου δε αι ενέργειαι του θύματος της μεττερνιχείου πολιτικής, του Καποδιστρίου, ήρξαντο κλονούσαι την αδιαφορίαν των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων και εκκαίουσαι τας συμπαθείας των λαών, και δύο μεγάλαι δυνάμεις η Ρωσία και η Αγγλία, επί τέλους, επελήφθησαν του έργου της μεσιτείας μεταξύ του Σουλτάνου και των επαναστατών Ελλήνων. Ήδη δ' αποθανόντος του αυτοκράτορος *Αλεξάνδρου*, ο νέος αυτοκράτωρ της Ρωσίας *Νικόλαος*, ανήρ αποφασιστικός και δραστήριος, δεν ηκολούθησε την μετριοπαθή πολιτικήν του πατρός [αδελφού] αυτού, αλλά διεκαίετο υπό του πόθου του να πραγματοποιήση τας εντολάς του προγόνου αυτού *Πέτρου του Μεγάλου* και εθεώρει τους Έλληνας ως αφορμήν καταλλήλου επεμβάσεως εις τα της Τουρκίας, ής τινος εζήτηι τον διαμελισμόν. Ο Καποδίστριας βλέπων ότι τα των Ελλήνων έβαινον οπωσούν καλώς, δι' επιστολών επιτυχών έπεισεν, ως είπομεν, την

μεγάλην ψυχὴν του εκ των Ουίγων πρωθυπουργού της Αγγλίας *Γεωργίου Κάνιγγ* να συμπαθήση προς τον ελληνικόν αγώνα και εντός μικροῦ υπεγράφη πρωτόκολλον εν Πετρούπολει μεταξύ Αγγλίας και Ρωσίας, το περίφημον πρωτόκολλον της 4 Απριλίου 1826, πρώτον τούτο περί των Ελληνικῶν πραγμάτων. Αντί πάσης δ' αναλύσεως αὐτοῦ παρέχομεν αὐτό τούτο το πρωτόκολλον ἔχον ὡδε:

Π ρ ω τ ό κ ο λ λ ο ν

*περί των πραγμάτων της Ελλάδος, υπογραφέν εν
Πετρούπολει*

την 23 Μαρτίου (4 Απριλίου) 1826 μεταξύ Ρωσίας

και της Μεγάλης Βρετανίας.

«Η Βρετανική Α. Μ., επειδὴ παρεκλήθη παρά των Ελλήνων να μεσολαβήση εις την μεταξύ αὐτῶν και της Οθωμανικῆς Πύλης συνδιαλλαγὴν, ἀφ' οὐ ἐπρόβαλεν εις την ρηθείσαν Δύναμιν την μεσιτείαν της, ἐπιθυμούσα να συμφωνήση μετὰ της Α. Μ. του Αυτοκράτορος πασῶν των Ρωσιῶν περί των ἐπὶ τούτῳ μέτρων της Κυβερνήσεώς της, ἐπιθυμίαν την ὁποίαν

επίσης έχει και η Αυτοκρατορική Α. Μ. να καταπαύση ο κατά την Ελλάδα και το Αιγαίον πέλαγος πόλεμος διά συμβιβασμού αρμόζοντος εις τας αρχάς της θρησκείας, της δικαιοσύνης και της φιλανθρωπίας·

«Οι υποφαινόμενοι ώρισαν:

«Α') Ο εις την Πύλην προβληθησόμενος συμβιβασμός, εάν η Κυβέρνησις αύτη δεχθή την προταθείσαν μεσιτείαν, σκοπόν έχει να σχετίση τους Έλληνας προς την Οθωμανικήν Πύλην ως ακολούθως:

«Η Ελλάς θέλει εξαρτάσθαι από την Πύλην, και οι Έλληνες θέλουν πληρόνει εις αυτήν ετήσιον φόρον, το ποσόν του οποίου θέλει προσδιορισθή διά κοινής συγκαταθέσεως. Θέλουν κυβερνώνται από αρχάς, τας οποίας θέλουν διορίζει οι ίδιοι, αλλ' εις τον διορισμόν των η Πύλη θέλει ενασκεί κάποιαν επίδρασιν.

«Εις τοιαύτην κατάστασιν, οι Έλληνες θέλουν απολαμβάνει τελείαν ελευθερίαν συνειδήσεως, ολόκληρον ελευθερίαν εμπορίου, και θέλουν κανονίζει αφοριστικώς την εσωτερικήν αυτών κυβέρνησιν.

«Διά να εκτελεσθή δε πλήρης διαχώρισις μεταξύ των ατόμων των δύο εθνών και να εμποδισθούν αι συγκρούσεις, συνέπεια άφευκτος τόσον μακροχρονίου πολέμου, οι Έλληνες θέλουν αγοράσει τας εις την ήπειρον και εις τας νήσους της Ελλάδος κειμένας τουρκικάς κτήσεις.

«Β') Αφ' ού γίνη δεκτή η αρχή της μεταξύ Οθωμανών και Ελλήνων μεσιτείας, κατά συνέπειαν των επί τούτω γενομένων εν Κωνσταντινουπόλει παρά του πρέσβεως της Βρεττανικής Α. Μ. διαβημάτων, η Αυτοκρατορική Α. Μ. θέλει μεταχειρισθή καθ' όλας τας περιστάσεις την επιρροήν της διά να επιταχύνη τον σκοπόν της μεσιτείας ταύτης. Ο δε τρόπος και ο χρόνος καθ' όν η Αυτοκρατορική Α. Μ. θέλει συμμεθέξει εις τας μετέπειτα με την Οθωμανικήν Πύλην διαπραγματεύσεις, αίτινες θέλουν είναι η συνέπεια ταύτης της μεσιτείας, θέλουν προσδιορισθή ακολούθως με την συγκατάθεσιν των Κυβερνήσεων της Βρεττανικής Αυτοκρατορικής Α. Μεγαλειότητος.

«Γ') Οψέποτε η Πύλη δεν δεχθή την παρά της Βρεττανικής «Α. Μ προταθείσαν ες αυτήν μεσιτείαν, οποιαδήποτε και αν ήθελεν είναι η φύσις των προς την Τουρκικήν Κυβέρνησιν σχέσεων της Βρεττανικής Α. Μ., η Βρεττανική και Αυτοκρατορική Α. Μ. θέλουν φυλάξει πάντοτε τους εις το άρθρ. Α' του παρόντος πρωτοκόλλου παραδεχθέντες όρους του συμβιβασμού, ως βάσιν οποιασδήποτε συνδιαλλαγής μεταξύ της Πύλης και των Ελλήνων, και δεν θέλουν παραβλέψει καμμίαν αρμοδίαν ευκαιρίαν να μεταχειρισθούν την προς τα δύο διαμαχόμενα μέρη επιρροήν των, διά να κατορθώσουν την συνδιαλλαγήν κατά τας ανωτέρω βάσεις.

«Δ') Η Βρεττανική και η Αυτοκρατορική Α. Μ. επιφυλάττονται να παραδεχθούν μετέπειτα τα αναγκαία μέτρα διά να προσδιορίσουν τα καθέκαστα της περί ής ο λόγος συνδιαλλαγής, καθώς και τα σύνορα της γης, και τα ονόματα των νήσων του Αιγαίου πελάγους, αίτινες θέλουν συμπεριληφθή εις τα μέρη εκείνα, τα οποία θέλουν προταθή εις την Πύλην να γνωρίζη υπό το όνομα Ελλάς.

«Ε') Εις τον συμβιβασμόν τούτον, η Βρεττανική και η Αυτοκρατορική Α. Μ. δεν θέλουν ζητήσει καμμίαν αύξησιν γης, ούτε καμμίαν αποκλειστικήν επιρροήν ή πλεονέκτημα εις το εμπόριον των υπηκόων των, το οποίον να μη απολαμβάνουν επίσης και τα άλλα έθνη.

«ΣΤ') Η Βρεττανική και η Αυτοκρατορική Α. Μ., επιθυμούσαι να συμμετάσχουν και οι σύμμαχοί των εις τον οριστικόν συμβιβασμόν, του οποίου το παρόν πρωτόκολλον περιέχει το σχέδιον, θέλουν κοινοποιήσει εμπιστευτικώς την παρούσαν συνθήκην εις τας Αυλάς της Βιέννης, των Παρισίων και του Βερολίνου, και θέλουν προτείνει εις αυτάς το να στέρξουν να εγγυηθούν, μετά του Αυτοκράτορος της Ρωσίας, την συνθήκην, διά της οποίας θέλει εκτελεσθή η μεταξύ Οθωμανών και Ελλήνων συνδιαλλαγή, επειδή η Α. Βρεττανική Μεγαλειότης δεν δύναται να εγγυηθή παρομοίαν συνθήκην.

«Εν Πετρούπολει, τη 4 Απριλίου (23 Μαρτίου) 1826.

ΟΥΕΛΛΙΓΚΤΩΝ, ΝΕΣΕΛΡΩΔ, ΛΙΕΒΕΝ.

Εν τούτοις η μετά Ρωσίας και Τουρκίας συναφθείσα τη 24)6 Οκτωβρίου 1826 προς διευθέτησιν διαφόρων εκκρεμών ζητημάτων συνθήκη του *Άκερμαν* μετέβαλε σημαντικώς υπέρ

της Ρωσίας την του Βουκουρεστίου, αναγράψασα ως όρον την: «ελευθεροπλοΐαν του ρωσικού στόλου και πάσης άλλης ευρωπαϊκής σημαίας εν τω Ευξείνω, ανάμιξιν εν τη διοικήσει των παριστρίων ηγεμονιών, αίτινες περιήρχοντο εις το προ του 1821 καθεστώς, επανόρθωσιν των διά της συνθήκης του 1812 καθιερωθέντων προνομίων της Σερβίας, δι' ών οι Τούρκοι μόνον τα φρούρια εδικαιούντο να κατέχωσι, και σπουδαίας αποζημιώσεις υπέρ Ρώσων υπηκόων, ών τα εμπορικά σκάφη υπεχρεούτο να προστατεύη η Τουρκία κατά των Βερβερίνων πειρατών», η δε Αγγλία, ής εξηγέρθησαν, διά της συνθήκης εμπόριο ταύτης, αι κατά της Ρωσίας υπόνοιαι, μη θέλουσα ν' αφήση τοις Ρώσοις μόνοις ελεύθερον το στάδιον της υπέρ των Ελλήνων επεμβάσεως, απεφάσισε να επέμβη υπέρ αυτών, και διέταξε τον εν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτήν ίνα μεσιτεύση παρά τη Πύλη.

Ο Καποδίστριας βλέπων την Γαλλίαν, ήν αυτός διά της εν Ακuisgránω (Αιξ — λα — Σαπέλ) τω 1818 συνθήκης έσωσεν, αδιαφορούσαν προς την τον υπέρ όλων αγώνα αγωνιζομένων Ελλάδα, αφείς την Γενεύην επορεύθη, κατά Μάρτιον 1827, εις Παρισίους, ίνα εξεγείρη την συμπάθειαν του γαλλικού υπουργείου, παρ' ου έλαβε διαβεβαίωσιν περί της τελέσεως των παρακλήσεων αυτού. Επειδή δε η τουρκική κυβέρνησις απέκρουσε τας προτάσεις του Άγγλου πρεσβευτού περί μεσιτείας, αι τρεις δυνάμεις Αγγλία, Ρωσία και Γαλλία υπέγραψαν τη 24)Ιουλίου 1827 συνθήκην εν Λονδίνω, δι' ής παρείχον τη Πύλη *μηνιαίαν προθεσμίαν ίνα συνάψη μετά των Ελλήνων ανακωχήν*, κατά την οποίαν ήθελον τεθή αι βάσεις της ειρήνης, και ου ιδιαίτερον και μυστικόν άρθρον διέτασεν όπως, εν περιπτώσει αρνήσεως, εκβιασθή η απόφασις αύτη:

ΣΥΝΘΗΚΗ ΜΕΤΑΞΥ ΑΓΓΛΙΑΣ, ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΡΩΣΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

«Εν ονόματι της Αγίας και Αδαιρέτου Τριάδος

«Η Α. Μ. ο βασιλεύς του Ηνωμένου βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας, και Ιρλανδίας, η Α. Μ. ο βασιλεύς της Γαλλίας και Ναβάρρας, και η Α. Μ. ο Αυτοκράτωρ Πασών των Ρωσιών, γνωρίζοντες την ανάγκην του να επιθέσωσι τέλος εις τον αιματώδη πόλεμον, ο οποίος παραδίδων τας Ελληνικάς επαρχίας και τας νήσους του Αρχιπελάγους εις όλας τας αταξίας της αναρχίας, προξενεί καθ' εκάστην νέα εμπόδια εις

το εμπόριον των Ευρωπαϊκών Επικρατειών, και δίδει αφορμήν εις πειρατείας, αι οποίαι όχι μόνον εκθέτουσι τους υπηκόους των Υψηλών συμφωνουσών Δυνάμεων εις σημαντικάς ζημίας, αλλά καθιστώσιν άφευκτον την ανάγκην του να λαμβάνωνται μέτρα πολυέξοδα διά την υπεράσπισιν του εμπορίου και την κατάσχεσιν της πειρατείας.

Και επειδή η Α. Μ. ο Βασιλεύς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, και η Α. Μ. ο Βασιλεύς της Γαλλίας και Ναβάρρας, έλαβον, προς τούτοις, εκ μέρους των Ελλήνων την θερμήν παράκλησιν του να μεσολαβήσωσι προς την Οθωμανικήν Πύλην, και επειδή έχουν αι Αυτών Μεγαλειότητες, ως και η Α. Μ. ο Αυτοκράτωρ πασών των Ρωσιών, την επιθυμίαν του να στήσουν την χύσιν του αίματος, και να εμποδίζουσι τα κακά παντός είδους, τα οποία ειμπορούν να προέλθουν από την εξακολούθησιν τοιαύτης στάσεως των πραγμάτων.

Απεφάσισαν να ενώσουσι τας δυνάμεις των, και να ρυθμίσουσι τας περί τούτου εργασίας των δι' επισήμου συνθήκης με τον σκοπόν του να ανακαλέσουσι την ειρήνην μεταξύ των διαμαχομένων μερών διά συμβιβασμού, τον οποίον υπαγορεύει επίσης η φιλανθρωπία και το συμφέρον της ησυχίας της Ευρώπης.

»Διά τούτο διώρισαν πληρεξουσίους των να συζητήσουσι, εγκρίνουσι και υπογράψουσι την ρηθείσαν συνθήκην· δηλαδή:

»Η Α. Μ. ο Βασιλεύς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, τον εντιμότατον Ουιλλιέλμον υποκόμητα Δύδλεϋ, εκ των Ομοτίμων του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας, μέλος του μερικού Συμβουλίου της Βρετανικής Α. Μ., και πρώτον Γραμματέα της Επικρατείας επί των εξωτερικών υποθέσεων.

Η Α. Μ. ο Βασιλεύς της Γαλλίας και Ναβάρρας, τον Πρίγκηπα Ιούλιον, Κόμητα Πολιγνάκ εκ των Ομοτίμων της Γαλλίας, Ιππέα των ταγμάτων της Χρ. Α. Μ., υποστράτηγον των Στρατευμάτων Του μέγαν σταυροφόρον του Τάγματος του Αγίου Μαυρικίου της Σαρδηνίας, και Πρέσβυν Του παρά τη Βρετανική Α. Μ.

Και η Α. Μ. ο Αυτοκράτωρ πασών των Ρωσιών τον Χριστόφορον Πρίγκηπα του Λίβεν, στρατηγόν του πεζικού των

στατευμάτων της Α. Α. Μ., Γενικόν ανθυπασπιστήν Του, Ιππέα των ταγμάτων της Ρωσίας, και των του Μαύρου και Κοκκίνου Αετού της Πρωσίας, και του Τάγματος των Γουέλφων του Ανοβέρου, Διοικητήν μέγαν σταυροφόρον του Τάγματος της Σπάθης και του Αγίου Ιωάννου της Ιερουσαλήμ, έκτακτον Πρέσβυν και πληρεξούσιον της Α. Α. Μ. παρά τη Βρετανική Α. Μ.

»Οι οποίοι κοινοποιήσαντες προς αλλήλους τα πληρεξούσια των, και ευρόντες αυτά εν καλή τάξει, εσυμφώνησαν κατά τα εξής:

»Άρθρ. 1. Αι συμφωνούσαι Δυνάμεις θέλουν προσφέρει την μεσιτείαν των εις την Οθωμανικήν Πύλην, με σκοπόν του να κατορθώσουν συμβιβασμόν μεταξύ Αυτής και των Ελλήνων.

»Αυτή η προσφορά της μεσιτείας θέλει γείνει προς την ειρημένην Δύναμιν (την Πύλην) αμέσως μετά την επικύρωσιν της παρούσης συνθήκης διά δηλοποιήσεως εγγράφου, υπογεγραμμένης συμφώνως από τους εν Κωνσταντινουπόλει πληρεξουσίους των συμμάχων Δυνάμεων, και ταυτοχρόνως θέλει ζητηθή και από τα δύο διαμαχόμενα μέρη άμεσος ανακωχή μεταξύ αυτών, ως προειδοποιητική αναπόφευκτος συμφωνία διά την έναρξιν οποιασδήποτε διαπραγματεύσεως.

»Άρθρ. 2. Ο προβληθησόμενος εις την Οθωμανικήν Πύλην συμβιβασμός θέλει επιστηριχθή εις τας ακόλουθους βάσεις:

»Οι Έλληνες θέλουν γνωρίζει την υπεροχήν του Σουλτάνου, ως υπερέχοντος κυρίου (superieur lord suzerain), και κατά συνέπειαν αυτής της υπεροχής θέλουν πληρώνει εις το Οθωμανικόν Βασίλειον φόρον ετήσιον (relief), του οποίου το ποσόν θέλει διορισθή άπαξ διά παντός, διά κοινής συγκαταθέσεως· θέλουν κυβερνάσθαι από τας Αρχάς, τας οποίας αυτοί οι ίδιοι θέλουν εκλέγει και διορίζει· αλλ' εις τον διορισμόν αυτών η Πύλη θέλει έχει προσδιωρισμένην τινά ψήφον.

»Διά να κατορθωθεί εντελής διαχώρισις μεταξύ των προσώπων των δύο εθνών, και διά να προληφθώσιν αι συγκρούσεις, αι οποίαι είναι το αναπόφευκτον επόμενον τόσον πολυχρονίου σφαγής, οι Έλληνες θέλουν κατασταθή κύριοι της Τουρκικής ιδιοκτησίας, της τε επί της Στερεάς και της επί των νήσων της Ελλάδος κειμένης επί συμφωνία του να

αποζημιώσουν τους πρώην κτήτορας, ή διά της πληρωμής ετησίας τινός ποσότητος, ήτις θέλει προστεθή εις τον φόρον τον πληρωθησόμενον εις την Πύλην, ή δι' άλλης τινός συμφωνίας της αυτής φύσεως.

» Άρθρ. 3. Τα μερικώτερα αυτού του συμβιβασμού, και τα όρια της γης επί της Στερεάς, και ο προσδιορισμός των νήσων του Αρχιπελάγους, εις τας οποίας θέλει προσαρμοσθή ο συμβιβασμός ούτος, θέλουν αποφασισθή εις επομένην διαπραγματέυσιν μεταξύ των Υψηλών Δυνάμεων, και των δύο αντιφερομένων μερών.

» Άρθρ. 4. Αι συμφωνούσαι Δυνάμεις υποχρεούνται να εξακολουθήσωσι το σωτήριον έργον της ειρηνεύσεως της Ελλάδος επί των βάσεων, αι οποίαι εξετέθησαν εις τα προηγούμενα άρθρα, και να δώσουν άνευ της ελάχιστης αναβολής εις τους εν Κωνσταντινουπόλει Αντιπροσώπους των όλας τας αναγκαίας οδηγίας διά την εκτέλεσιν της ήδη υπογραφομένης συνθήκης.

» Άρθρ. 5. Αι συμφωνούσαι Δυνάμεις δεν θέλουν ζητήσει εις αυτάς τας συμφωνίας, οποιασδήποτε αύξησιν ορίων γης, οποιασδήποτε αποκλειστικήν επιρροήν, οποιασδήποτε εμπορικόν πλεονέκτημα διά τους υπηκόους των, το οποίον οι υπήκοοι οποιουδήποτε άλλου έθνους να μη ειμπορούν επίσης ν' απολαύουν.

« Άρθρ. 6. Αι συμφωνίαι του συμβιβασμού και ειρήνης, αι οποίαι τελευταίον ήθελον εγκριθή μεταξύ των διαφερομένων μερών, θέλουν ασφαλισθή δι' εγγυήσεως εκείνων των Δυνάμεων, από τας υπογράφουσας την παρούσαν συνθήκην, αι οποίαι ήθελον κριθή ωφέλιμοι, ή ικαναί να δεχθώσιν αυτήν την υποχρέωσιν.

« Το είδος των αποτελεσμάτων αυτής της εγγυήσεως, θέλει γείνει αντικείμενον επομένων συμφωνιών μεταξύ των Υψηλών Δυνάμεων.

« Άρθρ. 7. Η παρούσα συνθήκη θέλει επικυρωθή, και αι επικυρώσεις θέλουν αλλαχθή εις δύο μήνας, ή ολιγώτερον, ει δυνατόν.

« Εις πίστωσιν τούτων οι αμοιβαίοι πληρεξούσιοι υπέγραψαν και επεσφράγισαν το παρόν.

«Εγράφη εν Λονδίνω, την 6 Ιουλίου 1827.
(υπογρ .) ΔΥΔΛΕΥ, ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ, ΛΙΒΕΝ

Άρθρον συμπληρωτικόν και μυστικόν.

«Εάν η Οθωμανική Πύλη δεν ήθελε δεχθή εντός διαστήματος ενός μηνός την προβληθησομένην μεσιτείαν, αι Υψηλαί συμφωνούσαι Δυνάμεις, συμβιβάζονται εις τα ακόλουθα μέτρα:

«1). Θέλει δηλοποιηθή από τους εν Κωνσταντινουπόλει αντιπροσώπους των εις την Πύλην, ότι τα δυσάρεστα επακόλουθα και τα δεινά, τα οποία δεικνύονται εις την φανεράν συνθήκην, ως αχώριστα από την κατάστασιν των πραγμάτων, η οποία διαρκεί εις την Ανατολήν κατά τα τελευταία έξ έτη, και της οποίας καταστάσεως το τέλος διά των μέσων, τα οποία εμπορεί να μεταχειρισθή η Υψηλή Πύλη, φαίνεται ακόμη μακράν, υποχρεώνουν τας Υψηλάς συμφωνούσας Δυνάμεις να λάβουν άμεσα μέτρα προσεγγίσεως με τους Έλληνας.

»Πρέπει να εννοηθή ότι αυτή η προσέγγισις θέλει γείνει διά της συστάσεως εμπορικών σχέσεων με τους Έλληνας, αποστελλομένων προς αυτούς επ' αυτώ τω σκοπώ, και αντιπεμπομένων εκ μέρους αυτών προξένων, καθ' όσον καιρόν ήθελον υπάρχει παρά τοις Έλλησιν αρχαί αρμόδιαι εις την συντήρησιν παρομοίων σχέσεων.

«2). Εάν εν τω ρηθέντι διαστήματι του ενός μηνός η Πύλη δεν ήθελε δεχθή την ανακωχήν, την προβαλλομένην εις το 1ον άρθρον της φανεράς συνθήκης, ή εάν οι Έλληνες αρνηθώσι την εκτέλεσιν αυτού του άρθρου, αι Υψηλαί συμφωνούσαι Δυνάμεις θέλουν δηλώσει εις εκείνο των διαμαχομένων μερών, το οποίον ήθελεν επιθυμήσει την εξακολούθησιν των εχθροπραξιών, ή και εις τα δύο μέρη, αν ήναι ανάγκη, ότι αι ρηθείσαι Υψηλαί Δυνάμεις έχουν σκοπόν να βάλουν εις πράξιν όλα τα μέσα, τα οποία αι περιστάσεις ημπορούν να υπαγορεύσουν εις την φρόνησιν των, διά να απολαύσουν το άμεσον αποτέλεσμα της ανακωχής, την οποίαν επιθυμούν, προλαμβάνουσαι καθ' όσον δύνανται κάθε σύγκρουσιν μεταξύ των αντιφερομένων μερών και τω όντι, αμέσως μετά την ρηθείσαν δήλωσιν, αι συμφωνούσαι Υψηλαί Δυνάμεις θέλουν μεταχειρισθή συμφώνως όλα των τα μέσα διά την εκτέλεσιν

τούτου του σκοπού, χωρίς όμως να πάρουν οποιονδήποτε μέρος εις τας μεταξύ των δύο διαφορομένων μερών εχθροπραξίας.

«Επομένως αι Υψηλαί συμφωνούσαι δυνάμεις αμέσως μετά την υπογραφήν του παρόντος συμπληρωτικού και μυστικού άρθρου, θέλουν πέμψει οδηγίας συμπτωματικάς συμφώνους με όσα κατά πρόβλεψιν εσυμφωνήθησαν, προς τους Ναυάρχους τους κυβερνώντας τους στόλους των εις τας θαλάσσας της Ανατολής.

»3). Τελευταίον, εάν, εναντίον πάσης προσδοκίας, αυτά τα μέτρα δεν ήθελον αρκέσει εις το να κάμουν την Οθωμανικήν Πύλην να δεχθή τα προβλήματα των Υψηλών συμφωνουσών Δυνάμεων, ή εάν πάλιν οι Έλληνες απορρίψουν τας υπέρ αυτών συμφωνίας, τας γενομένας εις την σημερινήν συνθήκην, αι Υψηλαί Δυνάμεις ουχ ήττον θέλουν εξακολουθήσει το έργον της ειρηνοποιήσεως επάνω εις τας μεταξύ Αυτών συμφωνηθείσας βάσεις, και κατά συνέπειαν δίδουν από του νυν την άδειαν εις τους αμοιβαίους εν Λονδίνω Αντιπροσώπους των, να συζητήσουν και προσδιορίσουν τα μετά ταύτα μέτρα, εις τα οποία εμπορεί να γείνη χρεία να καταφύγουν.

»Το παρόν συμπληρωτικόν και μυστικόν άρθρον, θέλει έχει την αυτήν ισχύν, ως αν ήτο κατακεχωρημένον κατά λέξιν εις την σημερινήν Συνθήκην· θέλει δε επικυρωθή, και αι επικυρώσεις του θέλουν αλλαχθή συγχρόνως μετά της ρηθείσης συνθήκης.

»Εις πίστωσιν τούτων οι αμοιβαίως οι πληρεξούσιοι υπέγραψαν και εσφράγισαν αυτό».

Εγράφη εν Λονδίνω, την 6 Ιουλίου 1827.
(υπογρ.) ΔΥΔΛΕΥ, ΠΡΙΓΚΗΨ ΠΟΛΙΓΝΑΚ, ΛΙΒΕΝ.

Τοιαύτη ήτο η προσωρινή σωτηριώδης διά την Ελλάδα συνθήκη της 24)6 Ιουλίου 1827, δυνάμει της οποίας αι τρεις ευεργέτιδες δυνάμεις Ρωσία, Γαλλία και Αγγλία απέστειλαν τελεσίγραφον προς την Τουρκίαν προσκαλούσαι αυτήν εις την μετά των Ελλήνων ανακωχήν πολέμου.

Αλλά το περί τούτου επιδοθέν αυτή τελεσίγραφον η Πύλη ουδ' απαντήσεως ηξίωσε, και μικρόν μετά ταύτα νέος Αιγυπτιακός

στόλος εξ ογδοήκοντα και εννέα πλοίων απεβίβασε 5,000 ανδρών εις Πελοπόννησον, ίνα δι' αυτών κατενεχθή το τελευταίον κατά της Ελληνικής επανάστασεως τραύμα. Εν τω μεταξύ όμως, 2)14 Απριλίου 1827, η εν Τροιζήνι Τρίτη Εθνική Συνέλευσις εξέλεξε τον Ιωάννην Α. Καποδίστριαν *Κυβερνήτην της Ελλάδος* ([26](#)) διά του υπ' αριθμόν ΣΤ' ψηφίσματος αυτής ως εξής:

Αριθμός ΣΤ'.

> Η Γενική Τρίτη των Ελλήνων Συνέλευσις

Θεωρούσα ότι η υψηλή επιστήμη του κυβερνάν την πολιτείαν και φέρειν προς ευδαιμονίαν τα έθνη, η εξωτερική και εσωτερική πολιτική, απαιτεί πολλήν πείραν και πολλά φώτα, τα οποία ο βάρβαρος Οθωμανός δεν επέτρεψε ποτέ εις τους Έλληνας.

Θεωρούσα ότι απαιτείται επί κεφαλής της Ελληνικής πολιτείας ο κατά πράξιν και θεωρίαν πολιτικός Έλλην διά να την κυβερνήση κατά τον σκοπόν της πολιτικής κοινωνίας

Ψηφίζει:

Α'. Ο Κόμης Ιωάννης Καποδίστριας εκλέγεται παρά της συνελεύσεως ταύτης, εν ονόματι του Ελληνικού Έθνους, *Κυβερνήτης της Ελλάδος* και εμπιστεύεται την νομοτελεστικήν αυτής εξουσίαν.

Β'. Ως τοιούτος θέλει κυβερνήσει την Ελληνικήν πολιτείαν κατά τους καθεστώτας νόμους.

Γ. Η διάρκεια της επιτροπείας παρά του έθνους εις αυτόν εξουσίας προσδιορίζεται *διά επτά χρόνους*, αρχομένους από της σήμερον.

Δ'. Να ειδοποιηθή δι' έγγραφου ενυπογράφου από όλους τους πληρεξουσίους του έθνους προσκαλούμενος να έλθη εις την πατρίδα διά να αναλάβη τας ηνίας της Κυβερνήσεως.

Ε'. Διορίζεται τριμελής επιτροπή γνωριζομένη υπό το όνομα *η αντικυβερνητική επιτροπή* ([27](#)) διά να κυβερνήση την Ελλάδα εν απουσία του και θέλει παύσει άμα φθάση ο Κυβερνήτης εις την Ελλάδα.

ς' . Το παρόν ψήφισμα να καταχωρηθή εις τον Κώδικα των ψηφισμάτων και κοινοποιηθή διά του τύπου.

Εν Τροιζήνι τη 2 Απριλίου 1827.

Ο Πρόεδρος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΣΣΙΝΗΣ.

(Έπονται αι υπογραφαί των λοιπών πληρεξουσίων τον αριθμόν 115). (28)

(Τ. Σ.) «Ο γραμματεύς της Συνελεύσεως Ν. Σπηλιάδης

Ως εκ του άνω ψηφίσματος της Εθνοσυνελεύσεως, εμφανίζεται, ο Ιωάννης Καποδίστριας εθεωρήθη ως ο μόνος Έλλην ο δυνάμενος να κυβερνήση χρηστώς το έθνος, ούτινος ετάχθη κυβερνήτης, εφ' ώ και μετά έξ ημέρας παρέσχεν αυτώ την πληρεξουσιότητα να συνάψη μετά του εξωτερικού δάνειον· διότι ο τότε πόλεμος είχεν εξ ολοκλήρου εξαντλήσει το έθνος χρηματικώς. Το ψήφισμα δε δι' ου επληρεξουσιοδοτείτο ο κυβερνήτης είχεν ώδε:

Αριθμός ΙΒ'.

Η εθνική τρίτη των Ελλήνων Συνέλευσις.

Θεωρούσα ότι ο πόλεμος απαιτεί χρήματα διά να ευτυχήση·

Θεωρούσα ότι το έθνος ένεκα των εκ του πολέμου δεινών δεν έχει κατά το παρόν πόρον χρημάτων εσωτερικώς ανάλογον των επειγουσών αναγκών της πατρίδος·

Θεωρούσα ότι διά τα έξοδα του πολέμου έχει ανάγκην από δάνειον εξωτερικόν.

Ψηφίζει:

Α'. Το Ελληνικόν έθνος ανοίγει και δέχεται μέχρι πέντε μιλλιουνίων διστήλων ταλλήρων πραγματικών ήτοι εκκαθαρισμένων δι' υποθήκης της εθνικής γης προς ασφάλειαν των δανειστών.

Β'. Επιτρέπεται η πληρεξουσιότης προς τον Κυβερνήτην της Ελλάδος κόμητα Ιωάννην Καποδίστριαν να πραγματευθή,

όθεν κρίνει συμφερότερον, το τρίτον τούτο δάνειον (29) άνευ ζημίας των δανειστών του Α' και Β' δανείου, καθόσον αποβλέπει το δικαίωμα της υποθήκης επάνω εις την εθνικήν γην της Ελλάδος.

Γ'. Ανατίθεται εις τον πατριωτισμόν του Κυβερνήτου ο τρόπος των συμφωνιών του τρίτου τούτου δανείου.

Δ'. Από το τρίτον δάνειον θέλει πληρώνει τον τόκον των δύο προλαβόντων δανείων.

Ε'. Το παρόν ψήφισμα να καταχωρηθή εις τον κώδικα των ψηφισμάτων και κοινοποιηθή διά του τύπου.

Εξεδόθη τη 8 Απριλίου, εν Τροιζήνι.

Ο Πρόεδρος

ΓΕΩΓΙΟΣ ΣΙΣΙΝΗΣ.

(Έπονται αι υπογραφαί των λοιπών πληρεξουσίων τον αριθμόν 104).

(Τ. Σ.) Ο γραμματεύς της Συνελεύσεως
Ν. Σπηλιάδης.

Κατά τον Βρετόν, ο Καποδίστριας, παρά τας δύο ταύτας ακαταμαχήτους ενδείξεις και τας δύο ταύτας επισήμους μαρτυρίας εμπιστοσύνης, ήν το Ελληνικόν έθνος παρέσχεν αυτώ διά των ψηφισμάτων, εφάνη ενδοιάζων αν έπρεπε να αποδεχθή ή να αρνηθή την υψίστην θέσιν εις ήν το έθνος εκάλεσεν αυτόν. Αλλ' ο τοιούτος αυτου ενδοιασμός προήρχετο εκ της πλήρους γνώσεως της αθλίας καταστάσεως εν ή διετέλει η Ελλάς, καταστάσεως, ήν προουκάλεσαν οι οιόμενοι είναι αναγεννήτορες αυτής. Προς τούτοις δε έβλεπε και την αβεβαιότητα και αδιαφορίαν σχεδόν των μεγάλων ανακτοβουλιών της Ευρώπης ως προς το Ελληνικόν ζήτημα· διότι εισέτι δεν είχεν υπογραφή η σύμβασις του Λονδίνου υπό της Γαλλίας, Ρωσίας και Αγγλίας (24]6 Ιουλίου 1827), η αβεβαιότης εβασίλευεν επί των Ελληνικών πραγμάτων, ο δε ορίζων της Ελλάδος ην κεκαλυμμένος υπό πυκνοτάτων νεφών επαπειλούντων ισχυράν καταιγίδα. Διότι μεθ' όλων την υπό της εν Τροιζήνι Εθνοσυνελεύσεως εκλογήν του Καποδιστρίου, μετά την διάλυσιν αυτής, η συμμορία των ολίγων εκείνων, οίτινες δεν επεθύμουν να έχωσιν επί κεφαλής τον

Καποδίστριαν ουχί δι' άλλον λόγον ειμή μόνον διότι, του Καποδιστρίου ερχομένου εις Ελλάδα, δεν ήθελον έχει πλέον την ήν είχαν επιρροήν εν τοις λαοίς της Ελλάδος, τα πάντα μετήλθον όπως την του κυβερνήτου εκλογήν ματαιώσωσιν, επί τούτω δε προσελκύσωσι, διά παντός μέσου, τους ισχύοντας τότε εκ των Ελλήνων και δι' αυτών να καταλύσωσι τα ήδη υπό του έθνους καλώς πεπραγμένα. Είς μάλιστα των βουλευτών της μερίδος αυτών ετόλμησεν εν μέση τη Βουλή να μέμψηται της *αντικυβερνητικής επιτροπής* επί ανυπάρκτοις καταχρήσεσιν εθνικών πραγμάτων και επεκαλείτο την Βουλήν όπως ενεργήση ανακρίσεις επί των καταγγελλομένων. Ταύτα δε λέγων ο υποβεβλημένος εκείνος βουλευτής είχε εν νω να ζητήση την κατάργησιν της υπό της εθνικής πλειονοψηφίας δημιουργηθείσης Αντικυβερνητικής Επιτροπής, και ταύτης τελεσθείσης τον διορισμόν νέας εκ του αντικαποδιστριακού κόμματος αντικυβερνητικής επιτροπής, ήτις συγκαλούσα νέαν Εθνικήν Συνέλευσιν να ζητήση την κατάργησιν του ΣΤ' ψηφίσματος της εν Τροιζήνι Εθνοσυνελεύσεως, δι' ου ο Καποδίστριας εξελέγετο επί επταετίαν Κυβερνήτης της Ελλάδος. Ευτυχώς όμως το βουλευτικόν σώμα, ού προΐστατο ανήρ ευθύφρων και πατριώτης ο *Νικόλαος Ρενιέρης*, απέρριψε περιφρονητικώς την πρότασιν εκείνην και ούτως εματαιώθησαν ολοσχερώς τα αντεθνικά σχέδια της αντιπολιτεύσεως ζητησάσης προς στιγμήν να γεννήση τους εσωτερικούς σπαραγμούς, οίτινες καθ' όλον τον αγώνα ελυμαίνοντο την Ελλάδα.

Εν τούτοις ο Καποδίστριας μόλις μαθών εν Παρισίοις εξωδίκως τον εαυτού διορισμόν, αμέσως έσπευσε να αναχωρήση εις Πετρούπολιν, όπως, ως λέγει ο βιογράφος αυτού Στούρτσας (30), ίδη τον τάφον του Αλεξάνδρου, συγχαρή τω νέω Τσάρω και εκφράση ελπίδας και φόβους αυτού περί της Ελλάδος, ής τινος αι τύχαι είπερ ποτέ και άλλοτε νυν αυτώ εναπέκειντο. Καθ' οδόν διήλθε διά Φράγκφουρτ (1 Μαΐου 1817), και εκείθεν διά Βείμαρ όπως ίδη τον φίλον και συναγωνιστήν ιππότην Στάιν. Εκ Βείμαρ μετέβη εις Βερολίνον και εκείθεν εις Πετρούπολιν. Άμα τη αφίξει απουσιάζοντος του Νικολάου εις περιοδείαν, επεσκέψατο το μέγαρον Πετρο — Παυλόφσκη, εν ώ εθάπτοντο οι Τσάροι της Ρωσίας και έχυσε δάκρυα θαλερά επί του τάφου του ευεργέτου αυτού Αλεξάνδρου του Α'. Μετ' ολίγον δε καταφθάς εις την πρωτεύουσιν ο Τσάρος Νικόλαος εδέξατο τον Καποδίστριαν, τον πιστόν και αφωσιωμένον

υπουργόν του αδελφού, μετά μεγάλης χαράς και πολλών τιμών.

Επίσης μετ' ιδιαίτερας χαράς είδον αυτόν και τα άλλα μέλη της αυτοκρατορικής οικογενείας και ιδίως η πρώτη αυτοκράτειρα, ήτις και εξώρκισεν αυτόν λέγουσα: «*Μη διά το όνομα Θεού υπάγητε εις την Ελλάδα, κύριε κόμη, διότι ηδύνατο εκεί να αποπειραθώσι κατά της ζωής σας. Σεις δε γνωρίζετε με ποίον τρόπον οι Έλληνες κατατρώγουσιν αλλήλους διά την επιθυμίαν του να εξουσιάζωσι πάντες, αλλά να μη υποτάσσεται ουδείς*». Εις ταύτα όμως ο Καποδίστριας απεκρίθη τα εξής: «*Κυρία, εάν εγώ αρνηθώ και η Ελλάς καταπέση, τι θα είπωσι περί εμού; Ίδου ο ανήρ ο οποίος ηδύνατο να την σώση ο οποίος προετίμησεν επιφανή θέσιν εις την Ρωσίαν της σωτηρίας της πατρίδος του, η οποία και έχαθη . . . Άλλως τε, Κυρία μου, καθώς αφιέρωσα την νεότητά μου εις την υπηρεσίαν του ενδόξου ευεργέτου μου μακαρίτου υιού της Αυτοκρατορικής Μεγαλειότητός Σας, ομοίως δύναμαι κάλλιστα να προσφέρω εις την Ελλάδα θυσίαν το γηραλέον σώμα μου*». Οι λόγοι της αυτοκράτειρας προφητικώ τινι τρόπω επηλήθευσαν δυστυχώς.

Εν Πετρούπολει μένων έλαβε διά του αδελφού αυτού Βιάρου Καποδιστρίου αντίγραφα των ψηφισμάτων της εν Τροιζήνι Γ' εθνικής συνελεύσεως, ολίγω δε βραδύτερον επισήμως και παρ' αυτής της Εθνοσυνελεύσεως. Καθ' εκάστην σχεδόν εν Πετρούπολει μένων ο Έλλην διπλωμάτης εγένετο αντικείμενον ιδιαίτερων προκλήσεων εν τοις ανακτόροις, κατά δε την πέμπτην συνέντευξιν μετά του αυτοκράτορος Νικολάου ζητήσας επιμόνως την από της ρωσικής υπηρεσίας παραίτησιν, άνευ της οποίας αδύνατον ην αυτό να τηρήση ανεπηρέαστον την εν Ελλάδι νέαν θέσιν, έλαβεν αυτήν διά αυτοκρατορικού Ουκαζίου (διατάγματος), όπερ ο Τσάρος απηύθυνε προς την *διευθύνουσαν Γερουσίαν*, ίνα καταστήση αυτήν επισημοτέραν, ήτις και εδημοσίευσεν αυτήν εν τη *Εφημερίδι της Ρωσικής Κυβερνήσεως* ως εξής:

Τσαρσκοέσελο, τη 12 Ιουλίου 1827.

«Καθ' ήν εξέφρασε προς Ημάς ευχήν ο ιδιαίτερος Ημών σύμβουλος κόμης Καποδίστριας ηυδοκήσαμεν να δώσωμεν αυτό την από της Ημετέρας υπηρεσίας πλήρη και τελείαν παραίτησιν. Είναι ευχάριστον Ημίν να εκφράσωμεν αυτό, επί

τη ευκαιρία ταύτη, πάσαν Ημών την ευγνωμοσύνην διὰ τον πεφωτισμένον ζήλον μεθ' οὐ εξεπλήρωσε τα χρέη αυτού, διὰ την προς τα συμφέροντα και την δόξαν της Ρωσίας αφοσίωσιν αυτού και διὰ την αγάπην προς το σεβαστόν πρόσωπον του αγαπητοῦ ημών αδελφοῦ αοιδίμου αυτοκράτορος Αλεξάνδρου, οὐ η μνήμη εἶναι ένδοξος, οὔτινος πάντοτε εδिकाίωσε την προς αυτόν εμπιστοσύνην.

»Ευδοκούμεν δε να διαβεβαιώσωμεν αυτόν περί της προς αυτόν αμετατρέπτου Ημών ευμενείας.

»Υπεγράφη ἰδία χειρί της Α. Α. Μεγαλειότητος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

Ο αυτοκράτωρ συν τη αποδοχή της από της ρωσικής υπηρεσίας παραιτήσεως του Έλληνος διπλωμάτου ηυδόκησε να απονείμη αυτώ σύνταξιν ισόβιον εξ 60,000 φράγκων, αλλ' ο αγέρωχος Καποδίστριας φρονίμως σκεπτόμενος απειποιήθη αυτήν θέλων να έχη πλήρη την από της ρωσικής επιρροής ανεξαρτησίαν και ο Νικόλαος θαυμάσας την αφιλοχρηματίαν του ανδρός εδिकाίωσεν αυτόν. Ούτω λοιπόν ο Καποδίστριας ανεγνωρίσθη υπό της ευεργέτιδος Ρωσίας ως κυβερνήτης της Ελλάδος, τούτ' αυτό δε έπραξαν και τα ανακτοβούλια των Παρισίων και του Λονδίνου. Πολλά δε και επανειλημμένως λαλήσας προς τον αυτοκράτορα περί της μελλούσης πορείας αυτού, υπέβαλεν, επί τέλους, αυτώ και *Υπόμνημα* σπουδαίον και πειστικόν, δι' οὐ περιγράφων την τότε κατάστασιν της Ελλάδος και τας περί αυτής αντιζηλίαις των Δυνάμεων, στέργει μεν την παραχωρηθείσαν ημιανεξαρτησίαν, αλλ' αν οι Έλληνες, λέγει, «λάβουν καί τινας βοηθείας, εξ ών σκεπάζοντες τας πικροτέρας των στερήσεις, θέλουσιν εισαγάγει τάξιν τινά και εις την διοίκησιν και οικονομίαν των. Αν τούτο όμως στερηθώ το καταπειστικώτατον μέσον, άμα ασθενώς υποκρατούμενος επί του τόπου, ίσως οι Έλληνες δεν μοι δώσωσιν ήν θέλω τους ζητήσει πληρεξουσιότητα και παρασυρόμενοι από παραινέσεις ξένας της πολιτικής των επεμβαινουσών αυλών, ίσως και επιμείνωσιν εις το της παντελούς ανεξαρτησίας των. Τούτου γενομένου, η απόφασίς μου θέλει είσθαι, ή μάλλον ήδη και είναι, να μη λάβω ουδέν μέρος εις τα πράγματά των, αλλά ν' αποτρέξω εις την εστίαν μου κατά την γενέθλιον γην, και προβλέπων αναπολείπτους συμφοράς, ν' αρκεσθώ εις εκπλήρωσιν των καθηκόντων της

θηρσκείας και της φιλανθρωπίας περί το εσόμενον πλήθος των δυστυχών.

»Και ικετεύω την Υ. Μεγαλειότητα, ν' αποδεχθή την παρούσαν ανομολόγησιν, και να πιστεύση ότι ουδέποτε θέλω από ταχθή από τα εν αυτή. Εγώ δε μετά του φόρου της αϊδίου ευγνωμοσύνης μου επί ταις ευεργεσίαις Αυτής, συντάπτω και τον του βαθυτάτου σεβασμού μεθ' ού ειμί κτλ.» (31)

Το έγγραφον τούτο, δημοσιευθέν βραδύτερον, και περιέχον παράγραφον, δι' ής διακηρύττει ότι σκοπός και αγών του μέλλοντος βίου αυτού έσεται το ευγνωμονείν, αλλά δικαιώσαι συνάμα την εμπιστοσύνην των Ελλήνων, το υπόμνημα, λέγομεν, τούτο εσχολίασαν ουχί ορθώς διάφοροι συγγραφείς, ών προεξάρχει ο Γερβίνος (32), ισχυριζόμενος, ότι δι' αυτού ο Καποδίστριας τη μεν Ρωσία ωμολόγει τρόπον τινά όρκον πίστεως εις τα ρωσικά συμφέροντα, εαυτώ δε εξησφάλιζεν ηγεμονίαν, συγκειμένην μεν εκ της Πελοποννήσου και τινων νήσων, εξαρτωμένην δε από της Τουρκίας, ώσπερ η Σερβία, η Μολδαυία και η Βλαχία, και ουδέν μέλλον έχουσαν. Αλλ' ο Γερβίνος φωράται ψευδόμενος, ως πας τις αναγνούς το υπόμνημα τούτο δύναται να κρίνη.

Όπως ποτ' αν η, ο Καποδίστριας απήλθε της ρωσικής πρωτευούσης τη 28 Ιουλίου 1827 ουδέν άλλο αποκομίζων εκ Ρωσίας και δι' ουδενός άλλου δεσμού προς αυτήν συνδεόμενος ή διά του της ευγνωμοσύνης, ήν πας τίμιος και χρηστός ανήρ πρέπει να οφείλη προς τους ευεργέτας αυτού. Έκτοτε δε δεν είδε πλέον την πρωτεύουσαν των Τσάρων, την κονίστραν του ενδόξου διπλωματικού σταδίου, δι' ού και την Ελλάδα ετίμησε και εαυτόν εις το απόγειον της δόξης ανεβίβασεν.

Ο Καποδίστριας τη 4 Αυγούστου κατέφθασε και αύθις εις Βερολίνον, ένθα εγένετο δεκτός μετά χαράς υπό της βασιλικής οικογενείας, παρ' ή απήλαυεν ιδιαιτέρας όλως αγάπης. Εντεύθεν δε έγγραψε προς τον εν τη εν Βείμαρ επαύλει αυτού διαμένοντα στενώτατον αυτού φίλον Στάιν την εξής ωραίαν επιστολήν:

«Εν μέσω ενδείας φοβεράς και συμφορών αναριθμητών, εν μέσω λαού πεινώντος και υπό της κακοδαιμονίας μαστιζομένου, υπό της οθωμανικής δε ρομφαίας απειλουμένου, μέχρι τελείας καταστροφής, και απηλπισμένου

να εύρη την δέουσαν βοήθειαν, όπως οδηγηθή εις το πέρας των αγώνων του, υπέρ του οποίου όμως πάσα γενναία ψυχή θα αισθάνεται αιωνίως συμπάθειαν βαθυτάτην, ως μη παύσαντος πώποτε να εμπνέη ζωηρότατον ενδιαφέρον εις όλους τους ανθρώπους, τους συγκινουμένους εκ των ιερών ονομάτων της θρησκείας, της πατρίδος και της ανθρωπότητας, το έργον μου, βεβαίως, θα ήναι δυσχερέστατον. Αν δε τολμώ ν' αποπειραθώ την εκτέλεσίν του, τούτο προέρχεται εκ της συνειδήσεως των εμών καθηκόντων, εκ της σταθεράς θελήσεως του να εκπληρώσω αυτά, και εκ της ελπίδος προσέτι ότι ο Θεός, εν τη δικαιοσύνη και εν τη ευσπλαγχνία του, και οι δυνατοί της γης, εν τη χριστιανική αυτών καλοκαγαθία, δεν θα με αφήσωσιν εγκαταλελειμμένον.»

Εκ Βερολίνου ανεχώρησε και τη 10 του αυτού μηνός έφθασεν εις Χάμβουργ, οπόθεν επιβάς του αγγλικού ατμοπλοίου «*Βο Σόλιφε*» ανεχώρησεν εις Λονδίνον.

Ενταύθα ήλπιζεν επί την καλοκαγαθίαν του φιλέλληνος πρωθυπουργού της Αγγλίας Γεωργίου Κάνιγγ, δι' ου και μόνου ήλπιζε να νικήση πάντα τα επιπροσθούντα εν τω μέλλοντι σταδίω προσκόμματα· αλλ' εις μάτην. Διότι ο Καποδίστριας κατέφθασεν εις Λονδίνον καθ' ήν ημέραν ενεταφίαζον τον αληθή φιλέλληνα Κάνιγγ! Ο θάνατος αυτού ην καιρίον τω κόμητι τραύμα· Μόνον εν τω χρηματιστηρίω η άφιξις του Καποδιστρίου επήνεγκε λαμπρά αποτελέσματα, ως λέγει ο «Χρόνος» του Λονδίνου (33). Η ανωτέρα διπλωματία προσηνέχθη αυτώ ψυχρώς· ο Βέλλιγκτον την αυτήν ετήρησε διαγωγήν ο δε λόρδος Γρέυ δεν έστερξε να ίδη αυτόν. Αλλά την ψυχρότητα πάντων υπερέβαλεν η του βασιλέως της Αγγλίας Γεωργίου του Δ', ως διηγήθη αυτήν αυτοπροσώπως ο Καποδίστριας τω Σπυριδώνι Τρικούπη: «Φθάσας ο Κυβερνήτης εις Αγγλίαν, εζήτησε να προσκυνήση τον βασιλέα και μετά πολλάς ημέρας αφιχθείς κατά διαταγήν αυτού εις Βινδσώρην, όπου διέτριβεν, εισήχθη εις την πινακοθήκην του παλατίου· μετά πολλήν δε ώραν ηνεώχθη άλλη θύρα, εισήλθεν άνθρωπος υψηλού αναστήματος, ιδιωτικώς και αμελώς ενδεδυμένος, έκλεισε την θύραν και ήρχισε να παρατηρή τας ανακειμένας εικόνας και να προχωρή, όπου ίστατο ο Καποδίστριας. Ούτος και εκ του προσώπου και εκ του αναστήματος επείσθη ότι ήτο ο βασιλεύς, όν είχεν άλλοτε ιδεί, συνοδεύων εις Αγγλίαν τον αυτοκράτορα Αλέξανδρον· απορών δ' επί τω παραδόξω τούτω τρόπω της εντεύξεως,

ανέμενε το αποβησόμενον ὄρθιος, ἄφωνος και ακίνητος. Προχωρῶν ο βασιλεύς, κατήντησεν, ὅπου ἴστατο ο Καποδίστριας, και ως αν τον συνήντησεν απροσδοκῆτως ανεφώνησεν· Ah! vous êtes ici, mosier le comte! je suis bien aise de vous voir. (A! εἰσθε εδῶ, κύριε κόμη, εἶμαι πολὺ ευχαριστημένος, διότι σας εἶδον). Ταῦτα εἶπε και μηδ' ἀπάντησιν αναμείνας απεχαιρέτησεν, απεμακρύνθη ησύχως, παρατηρῶν τας λοιπὰς εἰκόνας και εξήλθε, δι' ἧς εἶχεν εισέλθει θύρας· τούτου γενομένου ἠνοιξέ τις την θύραν, δι' ἧς εισήχθη ο Καποδίστριας, και τον προέπεμψεν εις την ἀμαξάν του, ως λαβούσης χώραν της μετὰ του βασιλέως συνεντεύξεώς του. Ο τρόπος οὗτος εξεικόνισεν αποχρῶντως την διάθεσιν της αγγλικῆς κυβερνήσεως προς τον Κυβερνήτην της Ελλάδος» (34).

Τούτο και μόνον εἶναι, καθ' ἡμᾶς, ικανόν να δείξη το μέγεθος της αφοσιώσεως του Καποδιστρίου εις τα συμφέροντα της Πατρίδος του· διότι διπλωμάτης οξυδερκῆς οἷος εχρημάτισεν

εφ' άπαντα αυτού τον βίον, ο Καποδίστριας δεν ήτο δυνατόν να μη ηννόησε την έννοϊαν της υποδοχής εκ μέρους του Γεωργίου Α'. Εγίνωσκε, λοιπόν, άριστα ο Καποδίστριας τα τε αίτια και τα αποτελέσματα της τοιαύτης υποδοχής· αλλά χάριν της πατρίδος εγένετο εκούσιον θύμα και ήχθη ως πρόβατον επί σφαγήν (35). Περιττόν ίσως δεν είναι να προσθέσωμεν, ότι και εν Αγγλία υποσχέσεις μόνον έλαβεν, αλλ' ουδέν ούτε περί δανείου, ούτε περί άλλης βοηθείας χρηματικής κατώρθωσεν.

Η τοιαύτη δυσαρέσκεια των Άγγλων κατά του κυβερνήτου Καποδιστρίου παραχωρήσαντος υπό την προστασίαν αυτών κατά το 1814 την Επτάνησον, περί ου έγραφεν ο «Χρόνος» του Λονδίνου της 23 Αυγούστου 1830: «Εδέχθημεν την προστασίαν της Επτανήσου τη αιτήσει ενός Ρώσου υπουργού, καταγωγήν έχοντος ελληνικήν» προήρχετο εκ της μη εκλογής του Λεοπόλδου, όν η Αγγλία εζήτει, και εκ της αποδοχής του Καποδιστρίου του τίτλου: *Κυβερνήτου της Ελλάδος*, δι' ου κατέστρεψε τα αγγλικά σχέδια.

Εκ Λονδίνου απηύθυνεν ο Καποδίστριας και τα πρώτα αυτού έγγραφα προς τον πρόεδρον της Εθνοσυνελεύσεως Γεώργιον Σισσίνην και τον πρόεδρον της προσωρινής Κυβερνήσεως, έχοντα ώδε:

Προς τον Πρόεδρον της Εθνικής Συνελεύσεως

Εν Λ ο ν δ ί ν ω, την 11]23 Αυγούστου 1827.

Κύριε!

»Ενώ ητοιμαζόμεν ν' αναχωρήσω εκ της ρωσικής πρωτευούσης, έλαβον, διά του αδελφού μου την διακοίνωσιν της Υμετέρας Εξοχότητος και των πληρεξουσίων του έθνους, δι' ής μ' εγνωστοποιήθησαν δύο ψηφίσματα, το μεν περί της εκλογής εμού, ως προέδρου της ελληνικής κυβερνήσεως, το δε περί της διδομένης εις εμέ πληρεξουσιότητος, όπως διαπραγματευθώ εθνικόν δάνειον.

»Από του Μαΐου, άμα αφίχθην εις Πετρούπολιν, εφημερίδες και ιδιωτικάί επιστολαί μ' έκαμαν γνωστήν την τοσοούτον κολακευτικήν και τοσοούτον επίσημον διαβεβαίωσιν της εθνικής προς εμέ εμπιστοσύνης.

»Δεν θέλω κάμει λόγον προς την Υμετέραν Εξοχότητα και προς τους συναδέλφους υμών, ούτε περί των αισθημάτων εξών εμπνέομαι, υπ' όψει έχων τα περί ών ο λόγος ψηφίσματα, ούτε περί των ευχών ας απευθύνω προς τον Ύψιστον όπως επιδαφιλεύση και προς Υμάς, και προς εμέ επίσης, την δύναμιν, ίνα φθάσωμεν εις τον σκοπόν των μακρών και αιμοφύρτων θυσιών, εις άς το Ελληνικόν έθνος υπεβλήθη, και υποβάλλεται ήδη, επί τη ελπίδι της απολυτρώσεώς του.

»Θέλω λοιπόν περιορισθή, σήμερα, να Σας δώσω λόγον των μέχρι τούδε μικρών μου προσπαθειών, συγχρόνως δε και το μέτρον της εις το μέλλον πλήρους αφοσιώσεώς μου.

»Πληροφορηθείς την καταστροφήν των Αθηνών, τας χρηματικάς δυσχερείας της προσωρινής κυβερνήσεως, και την θλιβεράν ανάγκην εις την οποίαν ευρέθη αύτη όπως ζητήση την συνομολόγησιν δανείου, εν Επτανήσω, ικανού μόνον διά τινας ημέρας, έσπευσα, αντί πάσης απαντήσεως, ν' αποστείλω προς τον αδελφόν μου μέρος της μετριωτάτης περιουσίας μου, και τον παρήγγειλα να λάβη μετοχήν εις το δάνειον αυτό, αν τω όντι εγένετο, άλλως, να καταθέση, εις τας χείρας της προσωρινής κυβερνήσεως, δύο χιλιάδας λίρας στερλίνας. Συγχρόνως κατέφυγα προς τους εν τη αλλοδαπή πλουσίους ομογενείς, παρακαλέσας αυτούς ν' ακολουθήσωσι το παράδειγμα τούτο, και συντρέξωσι και αυτοί το κατά δύναμιν.

»Η προσπάθειά μου αύτη έτυχε, και η προσωρινή κυβέρνησις θα ευκολυνθεί ούτω, επί του παρόντος, προς θεραπείαν των μάλλον κατεπειγουσών αναγκών. Είπον επί του παρόντος, διότι ελπίζω, τη βοήθεια του Θεού και της συνέσεως υμών, το ημέτερον έθνος να λάβη ταχέως άλλην τινά ισχυροτέραν βοήθειαν.

»Κατά την ενεστώσαν των πραγμάτων κατάστασιν, η βοήθεια αυτή, διά να κατασταθεί ζωτική, δέον να έχη διπλούν σκοπόν. Δέον να εξαγάξη την Ελλάδα εκ της ολεθρίας απομονώσεώς της, και προσέτι να θέση αυτήν εις συνάφειαν μετά των κυριωτέρων ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Δέον η ισχυροτέρα αυτή βοήθεια να προμηθεύση εις αυτήν τα μέσα της υπάρξεως και της υπερασπίσεως, μέχρις ότου η κυβέρνησις δυνηθή να αποκαταστήση τάξιν τινά εν τη διοικήσει του έθνους, και ευρεθή τούτο εις κατάστασιν να επαρκή αφ' εαυτού εις τας ανάγκας του.

»Διά τούτο, εξαιρετικώς επεμελήθην τα μέγιστα ταύτα συμφέροντα, και θα εξακολουθήσω επιμελούμενος αυτά. Ένεκα δε τούτου, προτού αφιχθώ αυτόθι, θεωρώ αναγκαίον να διέλθω και εκ Παρισίων.

»Αν η Θεία Πρόνοια ευλογήση, και εις το μέλλον, τας προσπαθείας μου, τολμώ να ελπίσω ότι θα δυνηθώ να Σας παράσχω παρηγορίαν τινά, το δε έθνος, πιστεύω, δεν θα μου αρνηθή την εξουσίαν εκείνην, την οποίαν θα του ζητήσω, όπως κανονισθώσιν, εν τη νομίμω ενασκήσει των προταθέντων μοι σπουδαιοτάτων καθηκόντων όλα τα συνδιαλλακτικά μέτρα μετά των ευρωπαϊκών Αυλών, αίτινες θα παρέμβωσιν υπέρ της εθνικής σωτηρίας.

»Ουδέ στιγμήν μίαν θ' αφήσω να παρέλθη άπρακτος. Από την εις την άλλην ημέραν, ημπορεί ν' αποφασισθή περί της Ελλάδος το μέγα ζήτημα της ζωής ή του θανάτου. Τι θα γίνη μόνος ο Θεός το γνωρίζει. Αλλ' ας μην αποκρύψωμεν, κύριοι, ότι από υμάς εξαρτάται να έλθωσιν αι περιστάσεις ευνοϊκαί υπέρ του έθνους· και θα έλθωσιν (εστέ βεβαιοτάτοι περί τούτου), αν, ακλόνητοι μένοντες επί των αμεταβλήτων αρχών της αγίας ημών θρησκείας εργασθήτε εν σύμπνοια, και εν αγαθοπιστία εις το έργον της κοινής σωτηρίας, οι μεν εξ υμών φέροντες τα όπλα, όχι μόνον μετ' αφοσιώσεως και ανδρίας, αλλά και μετά αυστηράς πειθαρχίας εις τας διαταγάς των ανωτέρων σας, οι δε διοικούντες τον τόπον υπέρ του τόπου και όχι υπέρ ή κατά των δείνα συμφερόντων.

» Ενταύθα, κύριοι, παύω τον λόγον, αφίνων εις την υμετέραν σύνεσιν και εις την φιλοπατριάν σας την φροντίδα του να καταμετρήσητε την μεγίστην ευθύνην την βαρύνουσαν τας υμετέρας κεφαλάς. Θεωρώ δε τιμήν το να συμμερισθώ μαζί σας την ευθύνην ταύτην, αλλά δεν διστάζω παντάπασι να επαναλάβω και ενταύθα ότι αδύνατον μου είναι να συμμερισθώ αυτήν προτού με ακούσετε, και προτού συγκατατεθήτε να μοι δώσετε όλην σας την εμπιστοσύνην, την οποίαν αισθάνομαι την ανάγκην να εμπνεύσω εις τας καρδίας σας.

«Μετά των διαπύρων ευχών μου, δεχθήτε την διαβεβαίωσιν της εξαιρέτου μου υπολήψεως.

Αυθημερόν δε έγγραψε και προς τον πρόεδρον της προσωρινής κυβερνήσεως τάδε:

Προς τον Πρόεδρον της προσωρινής κυβερνήσεως της Ελλάδος.

Εν Λονδίνω, την 14]26 Αυγ. 1827.

Κύριε!

«Δεν ηδυνάμην ν' απαντήσω πληρέστερον εις την επιστολήν, ήν η Υμ. Εξοχότης μ' έκαμε την τιμήν να με διευθύνη, παρά μεταβιβάζων προς υμάς ανοικτήν, την προς τον Πρόεδρον της εθνικής συνελεύσεως σημερινήν επιστολήν μου.

Μακρυτέρας εξηγήσεις δεν θα προήγαγον επί τα πρόσω το έργον υπέρ της τελέσεως του οποίου οφείλομεν να μεταχειρισθώμεν και όλον τον χρόνον μας και όλας τας προσπάθειάς μας.

Ας εργασθώμεν υπέρ του ενδόξου αυτού έργου. Ας εργασθώμεν εν αγαθή πίστει, μετ' αφιλοκερδείας, συμπνοίας και συνέσεως. Η κοινή αύτη υποχρέωσις είναι η πρωτίστη των ιδικών μας υποχρεώσεων, και αν ο Θεός μεθ' ημών, η πατρίς θα σωθή.

Μετά την εις την Ελλάδα άφιξίν μου, διαφυλάττομαι να κάμω τη Υμετέρα Εξοχότητι γνωστοποιήσεις υψίστου συμφέροντος, συνοπιζούσας το μέλλον, και, κατά τας ελπίδας μου, την σωτηρίαν της ημετέρας πατρίδος.»

Αι επιστολαί αύται, της εθνοσυνελεύσεως διαλυθείσης ήδη, μετά χαράς ανεγνώσθησαν εν τη Βουλή και προυξένησαν μεγίστην παρηγορίαν και διεβεβαίωσαν περί της προσεχούς αφίξεως του Κυβερνήτου, περί του οποίου τινές διέδιδον ότι δεν απεδέξατο την υψηλήν της πατρίδος πρόσκλησιν. Εκ της πρώτης μάλιστα επιστολής μανθάνομεν ότι το εκ της πωλήσεως των επίπλων αυτού ποσόν εις 2,000 λιρών αγγλικών ανερχόμενον απέστειλε προς τον εν Κερκύρα διαμένοντα αδελφόν Βιάρον όπως εγχειρίση αυτάς τη προσωρινή κυβερνήσει και ότι έγγραψε προς τους εν τω εξωτερικώ (Μόσχαν, Οδησσόν, Λιβόρνον, Τεργέστην και Βενετίαν) Έλληνας, οίτινες έπεμψαν εις Ελλάδα περί τας 100,000 φράγκων, όπως επαρκέσωσιν εις τας πρώτας

ανάγκας της πατρίδος, την *αντικυβερνητικήν επιτροπήν* της οποίας διαβεβαίωσεν ότι προσεχώς αι ευεργέτιδες δυνάμεις θα εφρόντιζον περί του δανείου.

Προς τούτοις, ο Καποδίστριας εν Λονδίνω διαμένων τη 31 Αυγούστου 1827 απηύθυνε προς τα τρία ανακτοβούλια των την σύμβασιν της 24]6 Ιουλίου υπογραφασών δυνάμεων το επόμενον Υπόμνημα δι' ού εξαιτείται χρηματικάς βοηθείας, όπως δυνηθή να ενεργήση τα προς διευθέτησιν των της Ελλάδος. Το Υπόμνημα τούτο έχει ώδε:

«Η εν Λονδίνω συνθήκη της 6 Ιουλίου αναγγέλλει ότι η χύσις του αίματος και τα δυστυχήματα όσα από του 1821 ερημούσι τα προς Ανατολάς, και βάλλουσιν εις κίνδυνον τα μέγιστα συμφέροντα, θα παύσωσι, και επομένως δεν θα διαταραχθή εκ τούτων η ειρήνη, την οποίαν η Ευρώπη απολαύει διότι προς τον σκοπόν τούτον αι δυνάμεις της Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας προσφέρουσι διά της μεσιτείας και εγγυήσεώς των, προς μεν τον Σουλτάνον έντιμον με την Ελλάδα ειρηνοποίησιν, προς δε τους Έλληνας τον τρόπον του ν' απαλλαγώσιν από την ολεθρίαν απομόνωσίν των, να βελτιώσωσι την ενεστώσαν κατάστασίν των και τέλος να ελπίσωσιν ευτυχέστερον μέλλον. Αλλά τα μυστικοσυμβούλια αυτών, μελετώντα τας περιστάσεις όσαι δύνανται να βραδύνωσιν ή να επενέγκωσι δυσνίκητα εμπόδια εις την κατορθώσιν της σωτηριώδους όλα θέσεώς των, και ζητούντα να προλάβωσιν ή να υπερνικήσωσιν όλα ταναντία, θα καταπεισθώσιν ότι δεν θα φθάσωσι τον σκοπόν των δυνάμεων ευτυχώς πως, ειμή μόνον απαλλάττοντα την Ελλάδα όσον τάχιον από την αθλιωτάτην και αξιοθρήνητον κατάστασιν, εις την οποίαν έφθασεν εξ αιτίας του οκταετούς εξολοθρευτικού πολέμου και των εξ αυτού συμφορών.

Εν υποθέσει ότι οι Τούρκοι αποδέχονται ή απορρίπτουσι την μεσιτείαν των Δυνάμεων, θα εξετάσωμεν εν συντόμω με ποίον τρόπον αι Δυνάμεις αύται θα κατορθώσωσιν, ώστε να πληρωθώσιν αι ευχαί των και αι ευχαί της Ευρώπης και της ανθρωπότητος. Εν υποθέσει ότι οι Τούρκοι και οι Έλληνες αποδέχονται την συνθήκην της 6 Ιουλίου, ότε ήρχισαν αι πραγματικά διαπραγματεύσεις μεταξύ αυτών, και τέλος έγεινε σύμβασις διά της μεσιτείας και υπό την εγγύησιν των τριών Δυνάμεων. Εις την παρούσαν κατάστασιν της Ελλάδος, και καθ' ήν θα ευρεθή αύτη αφ' ού παύσωσιν αι εχθροπραξίαι,

ποιαν ηθικὴν ἢ υλικὴν εγγύησιν θα δυνηθῆ να προσενέγκη αμοιβαίως εις τας Δυνάμεις η Κυβέρνησις της, και πώς θα τολμήση να τας βεβαιώση ὅτι θα εκπληρώση τα υπεσχημένα; Και αν θα υποσχεθῆ με τον επισημότερον τρόπον κατὰ τοῦτο, ποίους τρόπους ἔχει εις την διάθεσίν της, ὡστε να δυνηθῆ να τα εκπληρώση; Προ τριῶν οι Ἕλληνες δεν υπάρχουν, ουδέ πολεμοῦσιν, εἰμὴ διὰ των βοηθημάτων, τα οποία χρεωστοῦσιν εις την ελεημοσύνην των Χριστιανῶν της Ευρώπης. Αἱ γαῖαι των εις τε την Πελοπόννησον και εις την Ανατολικὴν και Δυτικὴν Ελλάδα εἶναι αγεώργητοι, αφ' ὅτου οι Τούρκοι φέρουσιν ἐκεῖ την ερήμωσιν και τον θάνατον διότι οι γεωργοὶ φέρουσι τα ὄπλα, και αι οικογένειαι των ἢ ηχμαλωτίσθησαν ἢ διεσκορπίσθησαν εις τας νήσους, ἢ κατέφυγον εις βράχους απροσίτους. Αἱ κώμαι, τα χωρία και αι πόλεις της Ελλάδος κατεστράφησαν και κατήντησαν ερείπια και ερημίαι· ἄλλο δεν ἔμεινεν εις τους κατοίκους της, εἰμὴ ο αρχαῖος χαρακτήρ αυτῶν, και η ομόφωνος και αμετάθετος ἀπόφασίς των, να μη υποκύψωσιν εις τον ζυγόν του Τούρκου ἢ ἄλλου τινός ξένου. Αλλ' οι οὕτως ευγενῶς διατεθειμένοι Ἕλληνες, λαός και αρχηγοί, ἐξ αιτίας του πολέμου, και των ἐξ αυτού δεινῶν και της αναρχίας δεν θέλουσι να κατασταθῆ Κυβέρνησις ισχυρά, και δυναμένη να διομολόγηση και να εκπληρώση τα διωμολογημένα σύμφωνα με την συνθήκην της 6 Ιουλίου, και την ἀπόφασιν των μεσιτεουσῶν Δυνάμεων. Και ἀπό ποῖαν ἐντόπιον πηγὴν ηθικὴν ἢ χρηματικὴν οποιαδήποτε Κυβέρνησις θα ἐξαρτύση εις την Ελλάδα σήμερον την ἐπιρροήν της, την υπόληψίν της, την ἐξουσίαν της, και τους τρόπους να ἐνεργήση τα χρέη της; Εἶναι το αὐτὸ ἢ ὡς αν ἠθελε να μη γνωρίση τις την φύσιν των ἀνθρώπων, ἢ να κρίνη προκατειλημμένως και ἀδίκως περί του φονικού πολέμου των Ἑλλήνων, αν θελήση να τους ονειδίσῃ διὰ την ἐξ αυτῶν ἀθλίαν κατάστασίν των; ἢ να βάλῃ βάσιν εις ἐγγύησιν τινα συνισταμένην εις πράξιν υπογεγραμμένην ἀπό την Κυβέρνησίν του, Κυβέρνησιν πολιορκουμένην ἀπό παντοίας ἐπειγούσας ἀνάγκας, και κατακυριευμένην ἀπό την αυτογνώμονα θέλησιν παληκαρίων, των οποίων η κακομοιρία ἀποτελεῖ την δύναμιν, και των οποίων η ἀπελπισία δικαιώνει πολλάκις τας καταχρήσεις. Και ὁμως ποῖαν ἐγγύησιν ἠδύναντο αι δυνάμεις να λάβωσιν ἀπό την Ελλάδα διὰ να ἐγγυηθῶσιν ὡσαύτως ἐκ μέρους των εις τους Τούρκους, ὅτι οι Ἕλληνες θα ἐκτελέσωσι τας ἀποφάσεις, τας οποίας θα κάμωσι μεσολαβούσαι; Ἄλλον τρόπον δεν ἔχουσι προς τοῦτο, εἰμὴ να

καταλάβωσι στρατιωτικῶς ωχυρουμένας τινὰς θέσεις, ἢ κανέν φρούριον, ἢ καμμίαν νήσον. Ἀλλὰ τούτο δεν συμβιβάζεται με την συνθήκην της 6 Ιουλίου και με τον ειρηνοποιὸν σκοπὸν των. Οἱ αυτοὶ στοχασμοὶ γίνονται εναργέστεροι ἐν υποθέσει ὅτι ἡ Πύλη θ' ἀπορρίψη την μεσιτείαν των.

«Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι οἱ Ἕλληνες θα προθυμηθῶσι να συναινέσωσιν εἰς την ειρημένην συνθήκην, ἔχοντες ἐντελὴ ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς χριστιανικοὺς και καλοκάγαθους σκοποὺς των συμμάχων Δυνάμεων.

«Ἀλλὰ εἰς την παρούσαν κατάστασιν των ὁλως γυμνοὶ και ἄποροι ὄντες θα παρέβαινον το πρῶτον και ἱερώτερον χρέος των, ἀν δεν εζήτουν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς βοήθειάν τινα, διὰ ν' ἀποφύγωσι τοὺς ἀπείρους κινδύνους, εἰς τοὺς οποιοὺς τοὺς ρίπτουσιν ἀφ' ἐνός ἡ παντελὴς ἔλλειψις τροφῶν, και ἀφ' ἐτέρου αἱ προσπάθειαι των Τούρκων να κατακτήσωσι την Πελοπόννησον, ἐν ᾧ χωρὶς της ετοίμου βοήθειας των Δυνάμεων θ' ἀπολεσθῶσιν ἤδη, ὅτε αὐταὶ ἀπεφάσισαν να τοὺς σώσωσιν. Εἶναι δε πιθανόν να τοὺς φυλάξῃ και τώρα ἡ θεία Πρόνοια θαυματουργούσα· πλην αυτοὶ θα ἐξακολουθήσωσι παλαίοντες ἐναντίον τριῶν ἐχθρῶν ἐπίσης φοβερῶν, της παμπτωχείας, της ἀναρχίας και των Τούρκων, ἀλλ' ὄχι βέβαια μη προξενούντες λίαν δεινὰ και κινδυνώδη ἀποτελέσματα τόσον δι' εαυτοὺς, ὅσον και διὰ την διατήρησιν της εἰρήνης εἰς τον Βόσπορον. Και ἀν δε οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἐμποδίσωσι τον Ἰμπραχίμ να λάβῃ νέας δυνάμεις ἀπὸ την Αἴγυπτον, τάχα δεν εἶναι φόβος μη λάβῃ ἀπὸ την Ἑπειρον και την Ἀλβανίαν βοήθειαν στρατευμάτων, διὰ ν' ἐξακολουθήσῃ ἀκμαίως τον πόλεμον, και να καταθραύσῃ τα λείψανα των λαῶν, των καταφυγόντων ὑπὸ τα τείχη του Ναυπλίου και δύο ἄλλων φρουρίων, και τότε να παραδοθῶσιν εἰς αὐτὸν αἱ πεινώσαι φρουραὶ παραδίδουσαι τα φρούρια αὐτά; Ἐν υποθέσει τέλος ὅτι, ὁ Ἰμπραχίμ θα βιασθῇ να σταθῇ ἢ και να φύγῃ ἀπὸ την Πελοπόννησον, τάχα τα φρούρια ὅσα μένουσιν εἰς την ἐξουσίαν των Τούρκων εἶναι δυνατόν να παραδοθῶσιν ἐπὶ συνθήκῃ εἰς την Κυβέρνησιν, μη δυναμένην να τοὺς υποχρεώσῃ εἰς τούτο, και ὡς ἐκ των προτέρων μη ἔχουσιν καμμίαν υπόληψιν εἰς τοὺς πλουσίους και δυνατοὺς των Τούρκων, οἵτινες εἶναι τα νεύρα των φρουρῶν των; μενόντων ἄρα φρουρίων ἐν τη Πελοποννήσῳ εἰς την ἐξουσίαν των Τούρκων, δύνανταί ποτε να ἐλπίσωσιν αἱ Δυνάμεις να ἐκτελεσθῇ διὰ μέσου διαπραγματεύσεων το β' ἄρθρον της

συνθήκης, το ορίζον παντελή διαχωρισμόν των δύο εθνών προς αποφυγήν νέων μεταξύ αυτών συγκρούσεων;

«Αν αφ' ετέρου οι Τούρκοι ισχυρογνωμόντες εξακολουθήσωσι τον κατά των Ελλήνων πόλεμον, και αν νέαι καταστροφαί εφελκύσωσι την συμπάθειαν της Ευρώπης επί τους Έλληνας, δεν θα αναγκασθώσιν αι Δυνάμεις να παραδεχθώσι δραστηριώτερα μέτρα, τα οποία θα αποτελέσωσιν ό,τι αύται επιθυμούσι να αποφύγωσιν, ό εστι τον πόλεμον;

«Αλλ' αι Δυνάμεις δεν έχουσι να φοβηθώσι τοιούτον τι, αν προμηθεύσωσιν ολίγα βοηθήματα εις τους Έλληνας, ώστε να δυνηθώσιν ούτοι να συστήσωσι κυβέρνησιν, δυναμένην να ενεργή σταθερώς και προς ένα σκοπόν αμετάτρεπτον τα τε στρατιωτικά και ιδιωτικά χρέη της, ήτις, αφ' ού ανακαλύψη εις το έθνος τους κεκρυμμένους πόρους του, να τω χορηγήση τους τρόπους του να επαρκέση εντός ολίγου εις εαυτό, και να εκπληρώση εντίμως ό,τι αν ήθελεν υποσχεθή η Κυβέρνησίς του, καίτοι εξακολουθούσα τον κατά των Τούρκων πόλεμον.

«Αφ' όλα τα εκβιαστικά μέτρα, όσα απαιτούνται να εκπληρωθεί η συνθήκη της 6 Ιουλίου, το να δώσωσιν εις τους Έλληνας διά τινων βοηθημάτων την δύναμιν να την εκτελέσωσι, θα ήτο το μόνον όπερ συνάδει παντελώς με το πνεύμα και με τον σκοπόν της. Τούτο μόνον θα καταπείση τον Σουλτάνον ότι αι σύμμαχοι Δυνάμεις θέλουσιν αφεύκτως την ειρήνην της Ανατολής διά της σωτηρίας των Ελλήνων. Τούτο μόνον δύναται να βιάση τους Τούρκους να συναινέσωσιν εις ό,τι θέλουσιν αι Δυνάμεις, και επομένως να μη χρειασθώσιν αύται άλλα μέτρα, τα οποία δύναται να κινήσωσιν εις αμέσους εχθροπραξίας την Αγγλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν και Τουρκίαν.

«Τούτου δοθέντος, τα Μυστικοσυμβούλια των συμμάχων θα έκρινον εύλογον να δηλοποιήσωσιν εις την Πύλην ότι αι Δυνάμεις σέβονται τας αποφάσεις της, και δεν θέλουσι να την βιάσει να τας μεταβάλει· πλην διά τους αυτούς λόγους δεν μεταβάλλουσα και αύται τας ιδικάς των, και επομένως θα εκπληρώσωσι τα της συνθήκης πιστώς, διατηρούσαι φιλικάς σχέσεις με τους Έλληνας. Αν δε τούτο θεωρηθή από την Πύλην ως εχθροπραξία, αύτη δύναται να κηρύξη τον πόλεμον εις τας μεσολαβούσας Δυνάμεις και τότε θα λάβωσι και αύται αμυντικά μέτρα υπέρ εαυτών· αλλ' είναι δυνατόν να υποτεθή

ὅτι ετυφλώθη τόσον, ὥστε να κηρύξη τω ὄντι πόλεμον κατὰ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ῥωσίας, καὶ οὕτω να εκθέσῃ τὴν μητρόπολιν τῆς εἰς τὸ να πάθῃ ὑπὸ τῆς πείνης ἐντὸς ολίγου καὶ ἴσως να προκαλέσῃ τὴν πτώσιν τῆς αυτοκρατορίας; τι ἄρα μέλλει να πράξῃ; ἢ θα φυλάξῃ σιωπὴν, ἢ θ' ἀποκάμῃ ἀπαιτούσα να παύσωσιν αἱ τοιαῦται σχέσεις, καὶ τοῦτο θα συντελέσῃ ἐπὶ πλέον να διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν Βόσπορον· ὁ δε χρόνος θα δώσῃ τέλος εἰς τὰ τῆς συνθήκης καὶ ἴσως θα δώσῃ τέλος ἀναγκάζων καὶ ὅλας τὰς Δυνάμεις τῆς Ευρώπης να συναινέσωσιν ἐκουσίως εἰς αὐτήν.

«Ἀλλὰ χορηγοῦσαι εἰς τοὺς Ἕλληνας τ' ἀπαιτούμενα βοηθήματα αἱ Δυνάμεις δεν λαμβάνουσι τάχα πραγματικῶς μέρος ἐνεργόν εἰς τὰς μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλήνων ἐχθροπραξίας, ἀντιβαίνουσαι εἰς τὴν συνθήκην, καὶ δεν ἐκτρέπονται ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐχάραξαν εἰς εαυτὰς ὄρον, ἐπ' ἐλπίδι να υποχρεώσωσι τοὺς Τούρκους να δεχθῶσι τὴν μεσιτείαν τῶν; Ἡ παρουσία εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος τῶν συμμαχικῶν στόλων, καὶ ἡ ἐκ τούτων συνάφεια καὶ αἱ σχέσεις τῶν Δυνάμεων με τοὺς Ἕλληνας ἀπαντῶσιν εἰς αὐτὰς τὰς ἐνστάσεις, καὶ μάλιστα φαίνεται ὅτι νομιμοποιοῦσιν εἰς τὰ ὅμματα τῶν Τούρκων τὴν ὁποῖαν οἱ Ἕλληνες ἐπικαλοῦνται βοήθειαν. Πλην καὶ διατί αἱ Δυνάμεις δεν δηλοποιοῦσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι θέλουσι να ἐπιτύχωσι τὸν σκοπὸν, θέλουσι σταθερῶς καὶ ἀμεταθέτως τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν φέροντα, καὶ ὅτι ἐπομένως ἐχορήγησαν βοηθήματα εἰς τοὺς Ἕλληνας, εἴτε διὰ να τοὺς βάλωσιν εἰς θέσιν να ἐκπληρώσωσι πρὸς τὴν Πύλην αὐτήν (ἀν δεχθῇ τὴν μεσιτείαν) ὅ,τι ἀν υποσχεθῶσι δυνάμει τῆς συνθήκης, εἴτε διὰ να τοὺς προμηθεύσωσι τοὺς τρόπους τοῦ να υπάρξωσι καὶ υπερασπίσωσιν εαυτοὺς εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ Πύλη τυφλώπτουσα ὡς πρὸς τὰ διὰ τῆς συμφέροντα, ἠθέλεν ἀπωθήσει τὴν ὁποῖαν αἱ Δυνάμεις τῆς ορέγουσι χεῖρα βοήθειας;

«Ἡ ἀλήθεια, ἀν καὶ λυπηρὰ, πλήττει ὅλας τὰς διανοίας, καὶ οἱ Τούρκοι αὐτοί, τέλος πάντων, θα τὴν γνωρίσωσιν, ὥστε, ἀν ἦναι τρόπος να τοὺς βιάσει να υποχωρήσωσιν εἰς τὴν ἀνάγκην χωρὶς πολέμου, ἄλλος τρόπος δεν φαίνεται εἰμὴ μόνος ὁ παρ' ἡμῶν προβαλλόμενος· οὕτως αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις με ἓνα μόνον λόγον καὶ διὰ τίνος βοήθειας, ἥτις θα τὰς ἐπιβάλη θυσίας ἀκαριαίας καὶ μὴ ἀνάλογους με τοὺς ὁποῖους θα προκαταλάβῃ κινδύνους, θ' ἀποσκεδάσωσι τοὺς φόβους τοῦ πολέμου εἰς τὸν Βόσπορον, καὶ θα σώσωσι τὴν Ελλάδα.

Εξηγούμεν τον στοχασμόν μας. Τραπεζίται αξιοσέβαστοι είναι έτοιμοι να συμφωνήσωσι με την Ελλάδα δάνειον ενός εκατομμυρίου λιρών στερλινών προς ογδοήντα ή ογδοήντα πέντε καθ' εκατόν και με τόκον προς πέντε καθ' εκατόν· όμως απαιτούσι την εγγύησιν της Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας διά τα επιμερίσματα του αυτού δανείου. Αν λοιπόν αι Δυνάμεις δώσωσι την εγγύησιν των, θα υποχρεωθώσι να πληρώσωσιν είκοσι χιλιάδας λίρας κατ' έτος εκάστη, και εκτός των τόκων χρεώλυτρον προς έν καθ' εκατόν, και η δόσις αυτή δεν θ' απαιτήται εις χρήματα, διότι οι Τραπεζίται δανεισταί υπόσχονται να την πληρώνωσιν αυτοί, λαμβάνοντες αναγραφάς ισαξίας επί του μεγάλου βιβλίου του Δημοσίου χρέους εκάστης κυβερνήσεως. Το δ' εκ τούτου κεφάλαιον εις την διάθεσιν της Ελλάδος τιθέμενον, αφ' ενός μεν θα χρησιμεύση εις εξόφλησιν των δύο δανείων του Λονδίνου, αφ' ετέρου δε θα χορηγήση εις την Ελληνικήν Κυβέρνησιν τα μέσα να διευθετήση τα προς άμυναν της Ελλάδος, και να βάλη εις ενέργειαν τους πόρους της.

«Η δε διάρκεια της εγγυήσεως αυτών θα είναι πραγματικώς ολιγοετής· διότι δεν θα επεκταθή ειμή άχρι της ημέρας εκείνης, καθ' ήν η Ελλάς απολαύουσα πάλιν δημοσίας πίστεως και χρήσιμα τα σημαντικά πλούτη των γαιών της κατασταινουσα, θα εύρη ευκόλως τους τρόπους να συμφωνήση υπό την ιδίαν της εγγύησιν νέον δάνειον, ότε και θα εκπληρώση τας υποχρεώσεις της προς τας Δυνάμεις. Αν όμως προτιμήσωσιν αύται να δανείσωσιν αμέσως εις τους Έλληνας ποσότητά τινα, άπαξ πληρωτέαν, και να λάβωσιν ευλογοφανή τόκον και εγγύησιν οποιαν εγκρίνουσι, τότε η ποσότης αύτη, διά να επαρκέση εις τας σημερινάς ανάγκας και εις τους ανωτέρω εκτεθειμένους σκοπούς, δεν πρέπει να είναι ολιγωτέρα των εννεακοσίων χιλιάδων λιρών στερλινών, τριακοσίων δηλαδή χιλιάδων δι' εκάστην δύναμιν. Αν τέλος πάντων αι Δυνάμεις δεν δέχονται ούτε το έν ούτε το άλλο, πάλιν ευεργετούσι την Ελλάδα μεγάλως, αν παραδεχθώσιν από της σήμεραν την ανάγκην και το κατεπείγον βοθηείας τινός χορηγηθησομένης εις αυτήν, και θελήσωσι να δηλοποιήσωσιν εις το πρωτόκολλον των συνδιαλέξεων των εν Λονδίνω πληρεξουσίων των ότι, αφ' ού δεχθώσιν οι Έλληνες την συνθήκην της 6 Ιουλίου, τους δανείζουσιν ομού και αι τρεις την ποσότητα . . . ή προσφέρουσιν εις την Κυβέρνησιν των το υποστήριγμα της ίδιας αυτών πίστεως διά να τους βάλωσιν

εις θέσιν να συμφωνήσωσι νέον δάνειον. Η δηλοποίησις των θα μένη προς ώρας μυστική γενομένη δε προς το ενδεχόμενον δεν θα βάλη εις κίνδυνον ουδενός τα συμφέροντα, και η ελληνική κυβέρνησις θα την μεταχειρισθή εις τινας τραπεζίτας τιμίους και διακριτικούς, να λάβη παρ' αυτών άμεσα βοηθήματα, τα οποία ήδη ήθελον συντελέσει ουσιωδώς εις την σωτηρίαν των Ελλήνων. Τούτων μη γενομένων, άλλο δεν μένει εις αυτούς ειμή να επικαλεσθώσι την Θεϊαν πρόνοιαν, και ν' αφεθώσιν εις την τύχην των· αλλά τότε δεν θα βαρύνη επ' αυτούς ουδεμία ευθύνη συνεπείας της παντελούς στερήσεως και απελπισίας των. Αποφεύγομεν τους λόγους, δι' ών θα απεδεικνύομεν πόσον θα ωφέλει, αν εδίδετο σήμερα βοήθεια τις εις τους Έλληνας και μόνον λέγομεν ότι θα προελάμβανε μεγαλειτέρας θυσίας τόσον εις την περίπτωσιν, καθ' ήν ούτοι δεχθέντες μεσιτείαν, δεν θα ευρίσκοντο εις κατάστασιν να εκπληρώσωσιν ό,τι υποσχεθώσιν, όσον εις την περίπτωσιν καθ' ήν αι Δυνάμεις θα ηναγκάζοντο να καταφύγωσιν εις άμεσα εκβιαστικά μέτρα ώστε να υποχρεώσωσι την Πύλην να δεχθή την μεσιτείαν. Αποφεύγομεν τέλος ν' αναπτύξωμεν όλας τας ωφελείας, όσαι θα πηγάσωσι μετ' ολίγον από την τοιαύτην βοήθειαν, και μόνον λέγομεν ότι αύτη θα επενέγκει τας εκ της συνθήκης της 6 Ιουλίου εμπορικός σχέσεις μεταξύ των μεγάλων Δυνάμεων και της Ελλάδος.»

Μετά ταύτα δε μεταβάς εκ Λονδίνου εις Βρυξέλλας εκείθεν εις Παρισίους τη 20 Σεπτεμβρίου 1827 απηύθυνε προς τα μυστικοσυμβούλια των τριών Δυνάμεων την επομένην διακοίνωσιν:

«Αι Αυλαί της Μεγάλης Βρεττανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας, την μεσιτείαν των προσφέρουσαι εις τους Τούρκους τους Έλληνας, κατά την συνθήκην της 6 Ιουλίου, επρότειναν και άμεσον ανακωχήν όπλων. Και οι μεν Έλληνες εδέχθησαν την μεσιτείαν, ειπόντες ότι ήσαν έτοιμοι να συμφωνήσωσι μετά των Τούρκων περί της ανακωχής αυτής. Η δε Πύλη απέρριψε τας προτάσεις των αντιπροσώπων των μεσιτευουσών αυλών, ο Αιγυπτιακός στόλος συγκείμενος από ογδοήντα τέσσαρα πλοία, εξ ών τα σαράντα Αυστριακά, έφθασε την 28 Αυγούστου, εις Νεόκαστρον. Αι σύμμαχοι αυλαί προνοούσαι, εφρόντισαν από τον Ιούνιον να εμποδίσωσι διά φιλικών εισηγήσεων τον Αιγυπτιακόν στόλον εις τον λιμένα της Αλεξανδρείας· αλλ' ο στόλος αυτός απέπλευσε, και χιλιάδες Αράβων υπάγουσι να συντελέσωσι της Πελοποννήσου τον

όλεθρον, καθ' ὃν καιρὸν οἱ συμμαχικοὶ στόλοι ἔλαβον διαταγὰς να περιπλέωσιν ηνωμένοι τα παράλια της Ελλάδος, διὰ να τον προλάβωσι. Το Διβάνιον ἔχει υπ' ὄψιν την συνθήκην και την ομόφωνον δηλοποίησιν των αντιπροσώπων Μεγάλης Βρεττανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Ὅθεν εἰξεύρει ὅτι και ο περιπλους των ειρημένων στόλων ηδύνατο να βιάσῃ την Πύλην, ηθικῶς τε και φυσικῶς, να δεχθῆ την μεσιτείαν των, και ἤδη γαυριά ὅτι υπεξέφυγε πάσαν βίαν διὰ της επιμονῆς, και μάλιστα διὰ της αυθαιρεσίας, δι' ἧς ο Σατράπης της Αιγύπτου ηδυνήθη να ματαιώσῃ τα κινήματα των πρακτόρων της τριπλῆς συμμαχίας. Πῶς λοιπὸν να υποθέσωμεν ὅτι εἰς το εξῆς η Πύλη, υπείκουσα εἰς τας συμβουλὰς των Δυνάμεων, θα κλίνη τον αυχένα; Τούτου μη διδομένου, πῶς θα δυνηθῶσι να ανθέξωσιν οἱ Πελοποννήσιοι Ἕλληνες; Αν δε κατ' αὐτὴν την ὥραν υποκύπτωσι, πῶς εἶναι δυνατόν να ελπίσωσιν αἱ Δυνάμεις να φθάσωσι τον σκοπὸν της συνθήκης των, φυλλάπτουσαι την ειρήνην, ἢ τουλάχιστον μη λαμβάνουσαι μέτρα, ἀτινα ως εκ των περιστάσεων ἠθέλον προκαλέσει τον πόλεμον, τον οποίον θέλουσι ν' αποφύγωσι; Δεν ανήκει εἰς ημάς να συζητήσωμεν αὐτὰ τα βαρῆα ζητήματα, εἰμὴ κατὰ μόνην την ἔποψιν, ἣν κατεδείξαμεν εἰς το υπόμνημα της 31 Αυγούστου.

Και δυνάμεθα να βεβαιώσωμεν ὅτι, καίτοι ἔλαβεν ο Ἰμπραχίμ νέας δυνάμεις αξιολόγους, δύναται ἀκόμη και η Πελοπόννησος να σωθῆ και η Πύλη να βιασθῆ βραδύτερον να δεχθῆ την μεσιτείαν των Δυνάμεων χωρὶς πόλεμον, αν αὐται χορηγήσωσιν ἀπὸ της σήμερον εἰς τους Ἕλληνας τα ζητηθέντα χρηματικά βοηθήματα. Λέγομεν δ' ἀπὸ της σήμερον, διότι το παν συνίσταται εἰς τον αρμόδιον καιρὸν· και τούτο αποδεικνύεται εναργῶς ἀπὸ την ἀφιξιν των Αιγυπτίων εἰς τα Μεθοκόρωνα, οἵτινες δεν θα ἤρχοντο, αν οἱ στόλοι της Αγγλίας και της Γαλλίας ἤρχιζον να περιπλέωσι διὰ να τους εμποδίσωσιν, ἀμ' αφ' οὐ η Πύλη διεδήλωσεν επισήμως ὅτι δεν εδέχετο ποτέ μεσιτείαν ξένων εἰς τα της Ελλάδος· ὅτε και ο Μεχμεταλής φειδόμενος της απαιτουμένης διὰ την εκστρατείαν ταύτην δαπάνης, δεν θα επέτρεπε να εκπλεύσῃ ο στόλος του ἀπὸ τον λιμένα της Αλεξανδρείας, και τα Αυστριακά πλοία δεν θα προσεφέροντο ευκόλως εἰς την υπηρεσίαν του ὑπὸ ναύλον. Ὅθεν αἱ σύμμαχοι Δυνάμεις, εφαρμόζουσαι την παρατήρησιν ταύτην εἰς τας παρούσας περιστάσεις, θα καταπεισθῶσιν ὅτι δεν εἶναι δυνατόν να

εκπληρωθή η συνθήκη εν ειρήνη, έκτος αν παραιτήσωσι την τύχην της Ελλάδος εις το επί τοσοῦτον αβέβαιον και κινδυνώδες του χρόνου, καθόσον οι Έλληνες δεν υπάρχουν την σήμερον, ειμή διὰ των ολίγων βοηθημάτων, τα οποία τους έστειλαν, μετά την πτώσιν των Αθηνών, οι εις τα ξένα ομογενείς των, και καθ' όσον τα μένοντα εισέτι φρούρια είν' εφωδιασμένα μόλις δι' ολίγας ημέρας. Αφ' οὐ δε οι Άραβες θερίσωσι τα γεννήματα των Ελλήνων, τότε ποία ελπίς μένει να πολεμήση προς τόσον ανωτέρας δυνάμεις και να νικήση αυτός ο κακόμοιρος λαός; αλλά και αν, ως διὰ θαύματος, σωθή, διατηρούμενος υπό τα τείχη του Ναυπλίου, της Μονεμβασίας και της Κορίνθου, ο τόπος πάλιν θα κατερημωθή και θα μείνη διὰ πολύν καιρόν άφορος. Και όμως από μόνην αυτού του τόπου την ύπαρξιν εξαρτάται το πλήρωμα των συντηρητικών σκοπών, οίτινες χαρακτηρίζουσι την γενομένην διὰ της συνθήκης της 6 Ιουλίου συμμαχίαν.

Αν μας ερωτήσωσι πώς εις την παρούσαν κρίσιν των πραγμάτων τα ζητούμενα υπέρ της Ελλάδος δύνανται να την προμηθεύσωσι τους τρόπους, να εξέλθη νικήτρια από το στάδιον του πολέμου; αποκρινόμεθα ότι, αφ' οὐ μεταχειρισθώμεν μέρος αυτών των βοηθημάτων εις το να συλλέξωμεν λόχους τινάς αγαθών Ελβετών, διὰ να την βοηθήσωσι με τους βραχιονάς των και με την τάξιν των, βοηθουμένη άλλως τε από τους συμμαχικούς στόλους ως εμποδίζοντας την συγκοινωνίαν του Ιμπραχίμ με την Αίγυπτον, η Ελλάς, όχι μόνον θα αντιτάξη αντίστασιν ισχυράν εις τα στρατεύματά του, αλλά και θα τα βιάση να ρίψωσι κάτω τα όπλα. Η δε συλλογή των Ελβετών θα εκτελεσθή ευκόλως και αμέσως, αν αι μεσιτεύουσαι Δυνάμεις υποστηρίξωσιν εμπιστευτικώς διὰ της επιρροής των τας περί τούτου ενεργείας της Ελληνικής Κυβερνήσεως εις την Ελβετίαν. Τελεστώντες επικαλούμεθα και αύθις τας μεσολαβούσας Δυνάμεις να λάβωσιν εις σκέψιν τας παρατηρήσεις όσας εκτίθεμεν εις τε το υπόμνημα και εις ταύτην την διακοίνωσίν μας. Παρακαλούμεν δε να τας δεχθώσιν ευμενώς διὰ τε το συμφέρον του δυστυχούς Ελληνικού Έθνους και διὰ την διατήρησιν της ειρήνης»·

Μετά το εκ Λονδίνου υπόμνημα και την εκ Παρισίων διακοίνωσιν ο φιλόπατρις Καποδίστριας εις την ανάγκην της εξευρέσεως δανείου αποβλέπων, τη 1η Οκτωβρίου απηύθυνε

τήν δε την διακοίνωσιν προς τα ανακτοβούλια των τριών ευεργετίδων δυνάμεων:

«Η Ελλάς ήδη τεθειμένη, καθ' ὃ δεχθείσα την συνθήκην της 6 Ιουλίου, υπό την σκέπην της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας, ελπίζει να απολαύση εντός ολίγου τας εκ της συνθήκης αυτής παρεπομένας σχέσεις με τας ειρημένας Δυνάμεις· αλλά πιεζομένη από τας ανάγκας, τας οποίας οφείλει να θεραπεύση ὅσον τάχος, καθυποβάλλει από τούδε τας ευχάς εις τα τρία μυστικοσυμβούλια αυτών, θαρροῦσα ὅτι αι Δυνάμεις εν τη ευμενεία των θα μεριμνήσωσι να τας εκπληρώσωσι. Μη θέλουσα, μηδέ δυναμένη πλέον να προσδράμη εις τας φιλελληνικάς εταιρίας, αίτινες προ ἑξ ετών συνεστήθησαν εις την Ευρώπην και την εβοήθησαν, θα παραδεχθῆ ὡς αρχήν και κανόνα της πολιτείας της απaráτρεπτον τα να εντείνῃ ὅλας τας προσπάθειάς της, διὰ να εξασφαλίσῃ εις εαυτήν μόνας τας βοήθειάς των τριών μεσιτεουσών Δυνάμεων, και ὅλων των ἄλλων, ὅσαι θελήσωσιν εφεξῆς να γίνωσιν ὡσαύτως μεσίτριαι και να φανῆ αξία των επικουριῶν των. Απ' αυτήν την αρχήν η Ελλάς ὀρμωμένη, ελπίζει να λάβῃ από σήμερον την συνδρομήν των τριών Δυνάμεων, αν η Ελληνική Κυβέρνησις θελήσῃ να διαπραγματευθῆι προς τους Ελβετούς στρατιωτικὴν τινα σύμβασιν. Την δε σημερινὴν συνδρομήν των δύνανται να ενεργήσωσιν οι πράκτορες αυτών, εμπιστευτικῶς εξηγούμενοι προς τους σχετικούς των, εις τας συναναστροφάς περί ὡς ειρημένης συμβάσεως· ἀρκεῖ δε να ἔχωσιν ἄδειαν να φανερώσωσιν ὅτι οι Βασιλεῖς των ευχαρίστως θ' ἀκούσωσιν ὅτι οι Ελβετοὶ προσφέρουσιν ὅλας τας ευκολίας εις τα της συμβάσεως, και μάλιστα θα τους γνωρίσωσι χάριν διὰ τούτο· οὕτω θα ενεργήσωσι δραστηρίως οι φιλέλληνες, θα συμπράξωσι θαρρήσαντες και ὅσοι δειλοὶ, και θ' ἀρθώσιν εκ μέσου πολλά μικρὰ ἐμπόδια τα οποία εἶναι ἐνδεχόμενον να παρεμπέσωσι και ν' ἀντικώψωσιν ἢ να βραδύνωσι την ἐκβασιν της συμβάσεως».

Θεωρήσας δε ὡς ανεπαρκή την ανωτέρω διακοίνωσιν αυθημερόν (1 Οκτωβρίου) πέμπει και την εξής:

«Εν ὧ αι Δυνάμεις ασχολοῦνται αναμφιβόλως να διορίσωσιν αντιπροσώπους των εις την Ελλάδα, ἴσως συμφέρει να θεωρηθῆ τούτο ὡς προς την σκοπὸν αυτών. Εις την ἐνεστώσαν κατάστασιν των πραγμάτων ο σκοπὸς των δεν

αφορά επί του παρόντος να οργανώσωσι διά των αντιπροσώπων των εμπορικών σχέσεις, αλλά να λάβωσιν όλα τα μέτρα, διά να θέσωσι την Ελλάδα εις κατάστασιν να τους συστήση επωφελώς διά τε εαυτήν και τας ειρημένας Δυνάμεις. Δεν πρέπει διά τούτο να διορίσωσι προξένους, αλλά να διορίσωσι πολιτικούς πράκτορας, προς ούς θα διαπιστεύσωσιν εις το εξής αύται τους στοχασμούς και τους σκοπούς των. Αν δε τους ονομάζωσιν αντιπρέσβεις ή επιτετραμμένους τας υποθέσεις των, θα πράξωσιν άξια ευχής και θα ωφελήσωσι· διότι οι Έλληνες θα γνωρίσωσι διά των τίτλων αυτών πράκτορας, έχοντας εντολήν να επαγρυπνώσιν εις την εκτέλεσιν της συνθήκης, και προσέτι θα νομίσωσι δυνατόν ν' αντιπροσωπευθώσι και αυτοί παρά τρισί Δυναμέσι παρά τινων ομογενών των, δυναμένων να εκπληρώσωσιν αυτά τα χρέη αξιοπρεπώς με ευχαρίστησιν των αυλών και της ίδιας πατρίδος των. Ο τίτλος του προξένου ίσως εις την αρχήν θα βλάψη ως προς την υπόληψιν, την οποίαν πρέπει να απολαύωσιν οι ξένοι πράκτορες, οι μέλλοντες να έλθωσιν εις την Ελλάδα· διότι οι Έλληνες έχουσι προ πολλού συνειθισμένους τους τοιούτον τίτλον φέροντας πράκτορας, ό εστι τους προξένους. Διά την αυτήν αιτίαν ο τίτλος αυτός δεν αρκεί ίσως να υποχρεώση τους Έλληνας, όσοι ευρίσκονται εις την αλλοτρίαν ν' αφήσωσι τας υποθέσεις των και να υπάγωσιν εξ ιδίων δαπανώντες εις το Λονδίνον, εις τους Παρισίους και εις την Πετρούπολιν.

Η δε Ελλάς πτωχή ούσα δεν δύναται να πληρώση πράκτορας εις το εξωτερικόν, εν ώ η παρουσία τούτων είναι αναγκαία, διότι τα συμφέροντα του δυστυχούς έθνους, άνευ αυτών δεν θα υπεξαιρεθώσιν από την επιρροήν των ιδιωτών».

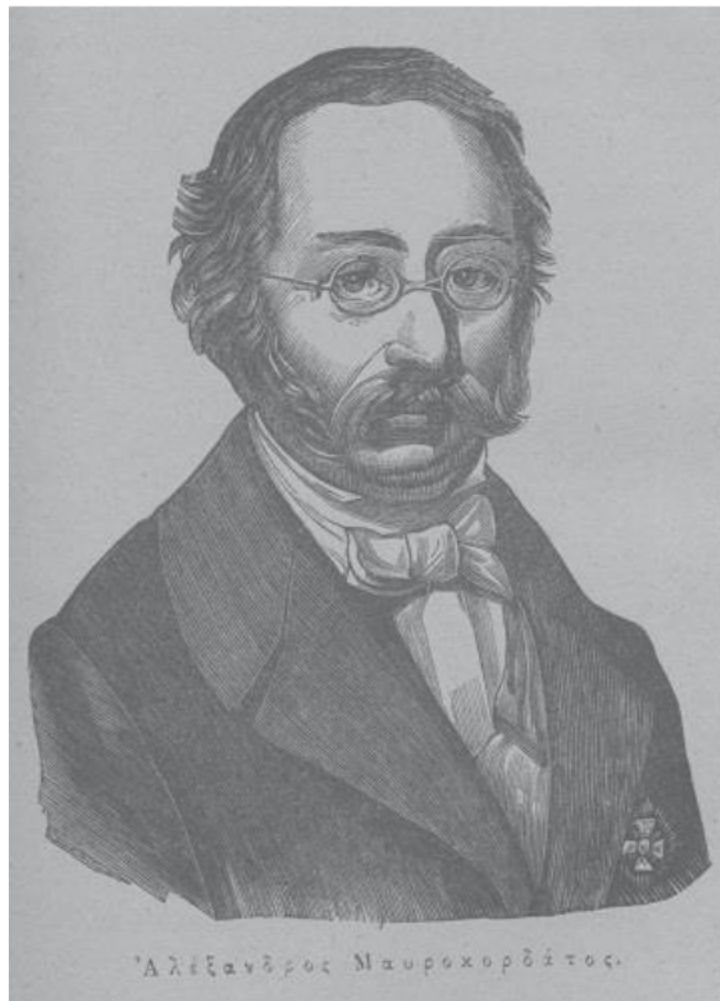
Ταύτα δε γράφων ο κυβερνήτης εφρόνει ότι η Ελλάς, ήτο ανάγκη να πέμψη και να δέχηται πρέσβεις, ών το πρακτικόν αποτέλεσμα εγίνωσκεν εκ των προτέρων διπλωματικώτατος αυτός γενόμενος, ως είδομεν εν τοις έμπροσθεν. Διό και εγκαίρως φροντίζων περί τούτου, έγγραψε μετ' ολίγον προς τον εν Βουκουρεστίω διαμένοντα Έλληνα έμπορον *Χριστόφορον Σακελλάριον* τάδε:

«Πολλάς μεν έχει σήμερα η Ελλάς ανάγκας, αλλ' έχει ουχ ήπτον ανάγκην και ανθρώπων τινών να την αντιπροσωπεύσωσι και να την υπερασπίσωσιν εις το εξωτερικόν και παρά ταις συμμάχοις Αυλαίς. Υμείς, επειδή ο θεός σας εχάρισε πλούτη, δύνασθε να την υπερασπίσητε

εντιμότητα άνευ αντιμισθίας· διά δε της εξόχου υπολήψεως, την οποίαν απολαύετε δικαιότατα εις τον εμπορικόν κόσμον, θα δυνηθήτε να διευθετήσητε ωφελίμως τα του χρέους, της δημοσίας πίστεως, όθεν και του προορισμού της Ελλάδος. Και γνωρίζετε ότι άνευ πίστεως δεν υπάρχουνι χρήματα, και άνευ πολλών χρημάτων ουδεμία βελτίωσις των πραγμάτων ελπίζεται εις την Ελλάδα, στερηθείσαν ήδη και καταξηρανθείσαν από τον πόλεμον και από την αναρχίαν» .

Φοβούμενος δε μη τυχόν αι Δυνάμεις δεν αποφασίσωσι ταχέως περί της εκδόσεως του αιτουμένου δανείου διά τε του υπομνήματος και των διακοινώσεων αυτού της 1 Οκτωβρίου, έγγραφεν επίσης και ετέραν διακοίνωσιν, ως συμπληρωματικήν τρόπον τινά του υπομνήματος, δι' ής ζητεί πρόχειρόν τι δάνειον διά τας ανάγκας της πατρίδος, εις ήν έσπευδε να κατέλθη· διότι η επί εννέα μήνας βραδύτης του εκλεγέντος κυβερνήτου της Ελλάδος Καποδιστρίου, καθ' ούς περιερχόμενος τας Αυλάς της Ευρώπης εζήτει δάνεια δι' ών κατερχόμενος εις Ελλάδα να δυνηθή να διοικήση καλώς αυτήν, έδωκαν λαβήν εις διαδόσεις ήκιστα αληθείς περί της μη αποδοχής του Καποδιστρίου της κυβερνήσεως της Ελλάδος και περί της μη μελλούσης καθόδου αυτού εις Ελλάδα· αι τοιαύται δε φήμαι διεδίδοντο υπό των φίλα φρονούντων τω Αλεξάνδρω Μαυροκορδάτω, όν εσκέπτοντο πολλοί να εκλέξωσι Κυβερνήτην· διότι δυστυχώς οι χρυσοί εκείνοι λόγοι οι αποτελούντες το δικαιολογητικόν της του Καποδιστρίου εκλογής ως κυβερνήτου εγράφοντο μεν, δεν ετηρούντο όμως· πολλοί μεταξύ των υπογραψάντων το ψήφισμα εκείνο, ίνα μη είπωμεν πάντες σχεδόν, ταχέως ελησμόνησαν τα ορθότατα αυτών έπη, ελησμόνησαν ότι η πολιτική επιστήμη απαιτεί πολλήν πείραν και πολλά φώτα, τα οποία φυσικώς οι πλείστοι αυτών εστερούντο, διότι ο βάρβαρος Τούρκος δεν επέτρεψε τοις Έλλησι να αποκτήσωσι, και εγένοντο οι λυσσώδεις του κυβερνήτου αντιπολιτευόμενοι, ούτως ώστε μετά τινας μήνας «ο κατά πράξιν και θεωρίαν Έλλην πολιτικός» εκηρύσσετο αδίκως ανίκανος να κυβερνήση την Ελλάδα. Ουχ ήττον ο καλός καγαθός Καποδίστριας εξηκολούθει την ανά την Ευρώπην, προς όφελος της Ελλάδος, περιοδείαν αυτού, ελπίζων να εξεύρη δανειόν τι, άνευ του οποίου, ως ενόμιζεν εικότως, δεν ήτο δυνατόν να διοικήση την καθόλου εξηντλημένην χώραν. Εν άπασι δε τοις εκτεθείσιν εγγράφοις του Καποδιστρίου, ως είδον οι αναγνώσται, και εν άπάσαις

αυτού ταις προσπαθείαις και εν τη παρά πόδας διακοινώσει, διαλάμπει η άγαν του ανδρός φιλοπατρία:

«Και αν γίνη δεκτόν από τας τρεις Αυλάς ότι, η Ελλάς έχει κατεπείγουσαν ανάγκην ετοιμής χρηματικής βοηθείας, και κριθή δίκαιον, ίσως και υποχρεωτικόν, να την βοηθήσωσι, πλην ενδέχεται ν' αντιλέξωσιν ότι εις την συνθήκην της 6 Ιουλίου δεν προείδον το πράγμα, και διά τούτο είν' αδύνατον σήμερον να λάβωσι το νέον τούτο μέτρον διά το κατεπείγον της ανάγκης άνευ κοινής των μυστικοσυμβουλιών προηγουμένης συνδιασκέψεως. Ενδέχεται ν' αντιλέξωσιν ότι η Ελληνική Κυβέρνησις δεν συνεστήθη εισέτι κατά τας πράξεις της εν Τροιζήνι συνελεύσεως, και δεν γνωρίζουσιν εις ποίας χείρας θα διαπιστεύσωσι την χρηματικήν βοήθειαν. Αλλ' αι Αυλαί δύνανται και τας δύο ταύτας δυσκολίας να υπερπηδήσωσιν, εις το κατεπείγον των περιστάσεων αποβλέπουσαι, δύνανται να διορίσωσιν ευθύς κατά την συνθήκην τους αντιπρέσβεις των, και να τους στείλωσιν την

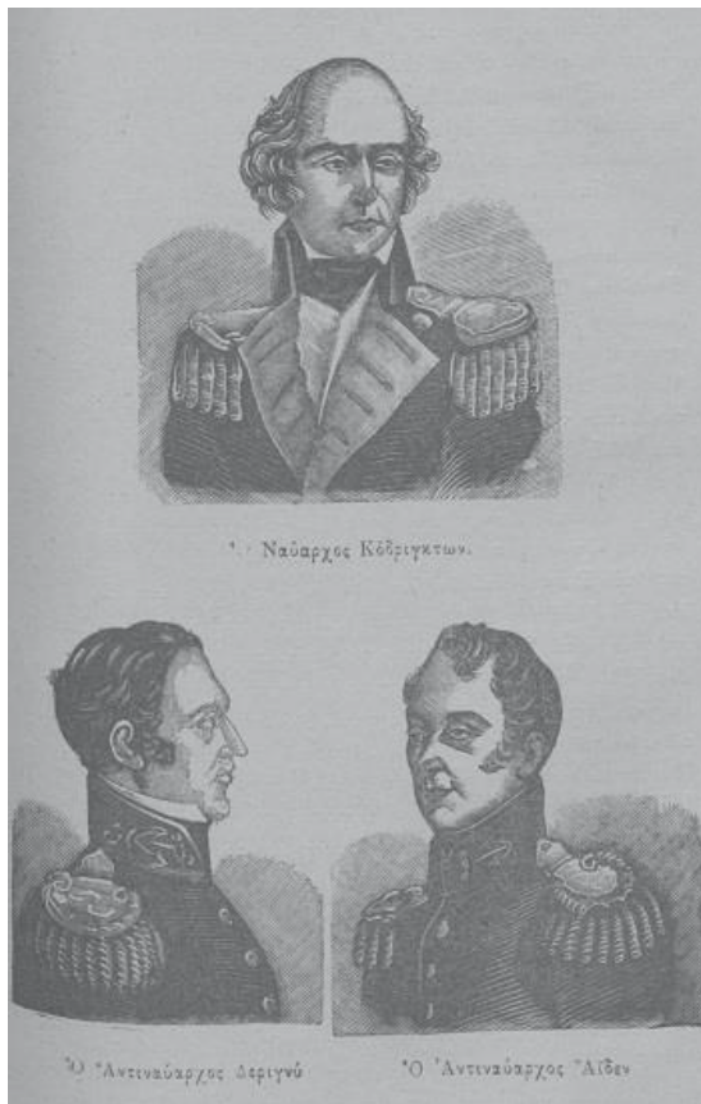
Ελλάδα φέροντας χρήματα, και έχοντας άδειαν να χωρηγώσιν εξ αυτών προσωρινώς εις την Κυβέρνησιν της οσάκις γνωρίσωσι την αναπόδραστον ανάγκην του να την βοηθήσωσιν».

Εκ Λονδίνου, ένθα ουδέν περί του δανείου κατώρθωσεν, αλλά μόνον την υπόσχεσιν του τον Κάνιγγ διαδεξαμένου πρωθυπουργού λόρδου *Γκόδεριχ* έλαβεν, ο Καποδίστριας μετέβη τη 20 Σεπτεμβρίου 1827, ως είπομεν, εις Βρυξέλλας και εκείθεν εις Παρισίους τη 27 του αυτού μηνός, ένθα διέτριψεν επί ένα και πλέον μήνα και δι' άλλους μεν σπουδαιούς υπέρ του έθνους λόγους, ίσως δε και επί τη ελπίδι να εξευμενίση εκείθεν την Αγγλίαν διά των φίλων αυτού και ιδίως διά του φιλανθρώπου και αληθούς φιλέλληνος βασιλέως Καρόλου του Γ, τον βασιλέα Γεώργιον τον Δ'. Αλλά τα πάντα δυστυχώς απέβησαν εις μάτην· διότι αμφότεραι αι Κυβερνήσεις της Δύσεως δεν είδον μετ' ευχαριστήσεως την εκλογήν του Καποδιστρίου ως κυβερνήτου της Ελλάδος. Ενταύθα διαμένων συνενοήθη μετά των διαφόρων φιλελληνικών κομιτάτων και των άλλων συνηγόρων του Ελληνισμού. Αλλά και ενταύθα αποτυχών των περί δανείου διαπραγματεύσεων, υπέρ ών ειργάζοντο και οι της Ελλάδος προστάται, ηναγκάσθη να αρκεσθή εις γλίσχρα τινά χρηματικά ποσά, δι' ών έμελλε να κυβερνήση την αναγεννωμένην Ελλάδα. Εκ Παρισίων ο Καποδίστριας διηυθύνθη, κατά τας αρχάς Νοεμβρίου, εις Βασιλείαν, Ζυρίχην Βέρνην και εκείθεν εις Γενεύην ένθα διέμεινεν επτά περίπου ημέρας. Αποχαιρετήσας δε τους φίλους και συστήσας εις την εύνοϊαν αυτών την Ελλάδα, ανέθηκεν εις την φροντίδα του καθηγητού *Αλεξ. Ι. Ραδινού* (36) τριάκοντα ορφανούς ελληνόπαιδας, αναλώμασιν ιδιαιτέρου ταμείου συστηθέντος υπό των φίλων του Καποδιστρίου παρακαλέσας τον φίλον αυτού *Χ. Βερνέ* να συντάξη σχέδιον ποινικού Νόμου και πολιτικής δικονομίας και Εμπορικού, το μεν κατά τον πρωσσικόν νόμον, τα δε κατά τον Γαλλικόν, απήλθεν εις Βενετίαν, ένθα διά νέων προσφορών των ομογενών, ών το πρώτιστον παράδειγμα έδωκαν οι παρεπιδημούντες εκεί Κερκυραίοι, συνέστησε δεύτερον ταμείον προς περίθαλψιν και διάσωσιν των ανά την Ιταλίαν άνευ προστασίας περιπλανωμένων ενδεών Ελλήνων, την δε διαχείρισιν του ταμείου τούτου ενεπιστεύθη τω φιλογενεί εμπόρω *Αλεξίω Νικολαΐδη*. Ιδρύσας δε αυτόθι και Σχολείον Ελληνικόν, όπερ

επλούτησε και διά βιβλιοθήκης, μετέβη εις Τουρίνον και Βολωνίαν προς συνάντησιν του *Ανδρέου Μουστοξύδου* και εκείθεν μετέβη εις Αγκώνα (20 Νοεμβρίου) οπόθεν εξητήσατο παρά του εν Επτανήσω αρμοστού *Αδάμ* την άδειαν να μεταβή διά του Ιονίου ατμοπλοίου η «Επάνησος» εις Κέρκυραν και εκείθεν εις την Ελλάδα· αλλ' ο αρμοστής ηρνήθη τούτο, προφασιζόμενος, ότι το Ιονικόν ατμόπλοιον, αν τεθή εις τας διαταγάς αυτού, ώφειλε ν' ανυψώση την ελληνικήν σημαίαν, ήτις ουτε ανεγνωρισμένη εισέτι ήτο και ερεθισμόν μέγαν ήθελε προξενήσει εν Κερκύρα. Η άρνησις αύτη ήτο, καθ' ημάς, δευτέρα τις ειδοποίησις προς τον Κυβερνήτην της Ελλάδος περί της δυσαρεσκείας της Αγγλίας· αλλ' ο Καποδίστριας, αποβλέπων μόνον εις το καθήκον, προσεποιήθη ότι δεν ενόησε την άρνησιν ταύτην.

Εν τω μεταξύ όμως τα εν Ελλάδι ολονέν έβαινον επί τα χειρω· διότι η Τουρκία μη υπακούσασα εις το υπό των τριών ευεργετιδων δυνάμεων τη 24)6 Ιουλίου 1827 από κοινού γενόμενον προς αυτήν πρωτόκολλον περί της μετά των Ελλήνων ανακωχής, έστειλεν, ως είδομεν, στρατόν και στόλον εις Ελλάδα. Το τοιοούτον εθεωρήθη ως προσβολή και κατά το μυστικόν άρθρον του πρωτοκόλλου εκείνου απεφάσισαν να εκβιάσωσι την Πύλην εις την παραδοχήν της ανακωχής.

Οι εν τω Αιγαίω περιπλέοντες στόλοι των τριών μεγάλων δυνάμεων, Ρωσίας υπό τον ναύαρχον Έιδεν, Αγγλίας υπό τον ναύαρχον *Εδουάρδον Κόδριγκτον* και Γαλλίας υπό τον αντιναύαρχον *Δεριγνύ* κατέπλευσαν πάραυτα εις τον όρμον του Ναυαρίνου, ένθα είχαν αποβιβασθή οι Αιγύπτιοι, παρά την διακοίνωσιν των οικείων Κυβερνήσεων, και υπεχρέωσαν αυτούς να δεχθώσιν ανακωχήν μέχρις επιστροφής των απεσταλμένων, ούς ο Ιβραήμ είχεν αποστείλει εις Κωνσταντινούπολιν και εις Αλεξάνδρειαν αιτούμενος οδηγίας· ότε δε ο Ιβραήμ, αθετήσας την δοθείσαν υπόσχεσιν, εξηκολούθει καταδιώκων τους επαναστάτας, οι ναύαρχοι εισήλθον εντός του όρμου, ελπίζοντες να πείσωσι διά φιλικής γλώσσης αυτόν ίνα δεχθή τας προτάσεις των οικείων κυβερνήσεων άνευ περαιτέρω αιματοχυσίας.

Αἱ διαπραγματεύσεις ἔβαινον καλῶς καὶ ὁ σκοπὸς ἠθέλεν ἐπιτευχθῆ, ἴσως ἀνευ συγκρούσεως, ὅτε συνέβη τόδε τὸ ἀπρόοπτον γεγονός: Τῆ 8)20 Ὀκτωβρίου 1827, ὅτε ἡ λέμβος ἀγγλικῆς τινος φρεγάτας ἐστάλη, ἵνα προσκαλέσῃ τουρκικὸν πυρπολικὸν νὰ μὲνη εἰς ἀπόστασιν, οἱ Τούρκοι ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτῆς. Τὸ πυρ ἐξηκολούθει καὶ καθ' ἐτέρας ἀγγλικῆς λέμβου, σταλείσης πρὸς βοήθειαν τῆς πρώτης, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ γαλλικὴ φρεγάτα προσεβλήθη ὑπὸ σφαίρας. Τοῦτο ἰδόντες οἱ σύμμαχοι καὶ τὴν προσγενομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων προσβολὴν ζητοῦντες ν' ἐκπλύνωσιν, ἤρξαντο πυροβολοῦντες. Τὸ πυρ ἤρξατο τότε ὅλην τὴν γραμμὴν καὶ ὁ ὄρμος τοῦ Ναυαρίνου ἐγένετο θέατρον ναυμαχίας, καθ' ἣν τὰ πλοία, ὡς ἐκ τοῦ στενοῦ τοῦ χώρου, ἐμάχοντο σχεδὸν ἐκ τοῦ συστάδην, τοῦ συμμαχικοῦ στόλου διατελοῦντος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀγγλοῦ ναυάρχου Κόδριγκτον· μετὰ τριῶρον

πάλιν, η νίκη έκλινε προς τον συμμαχικόν των Χριστιανών στόλον. Αλλά το γεγονός τούτο το σώσαν από μεγάλου κινδύνου την Ελλάδα, ηδύνατο συνάμα ν' επενέγκη και τον θρίαμβον της Ρωσίας· διά τούτο εν Αγγλία υπεδέχθησαν την περί τούτου είδησιν μετά κατηφείας, και ο βασιλεύς της Αγγλίας Γεώργιος ο Δ', κατά την έναρξιν Κοινοβουλίου, εχαρακτήρισεν αυτό ως *αξιοθρήνητον συμβάν*. Την τοιαύτην του Τουρκικού στόλου καταστροφήν ήκουσε μετ' ευχαριστήσεως ο Καποδίστριας εν Τουρίνω ευρισκόμενος και ολονέν επετάχυνε την εις Ελλάδα κάθοδον μη παραμελών, εν τούτοις, να φροντίζη αείποτε περί εξευρέσεως πόρων παρά των ομογενών και των ξένων φιλελλήνων.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Μνημείον ἐν Ναυαρίνῳ τῶν αὐτόθι πεσόντων Γάλλων ναυτῶν.

Ο Καποδίστριας ἀφίκετο, ὡς εἶπομεν, εἰς Ἀγκῶνα τῆ 8]20 Νοεμβρίου 1827 συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Δουροῦτῆ ἀπελθόντος εἰς Σενεγαλίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου πρὸς προϋπάντησιν τοῦ Κυβερνήτου κατὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μητροπολίτου Ἄρτης Ἰγνατίου τοῦ Σκαλιόρα καὶ κατέλυσαν ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ τῆς Εἰρήνης.

Ἡ συνοδεία τοῦ κυβερνήτου συνέκειτο ἐκ τοῦ Ἰακώβου Ρίζου τοῦ Νερουλοῦ, τοῦ Ἰταλοῦ Γεωργίου Μπέτσου, τοῦ ελβετοῦ Σ. Μπετάν, τοῦ Νικολάου Μαυρομμάτη, τοῦ Σταματίου Βούλγαρη, τοῦ εἰτα μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου γενομένου Ἰωάννου Δομπόλη ἢ Τομπόλη ἠπειρώτου, καταλιπόντος ἐν Ρωσίᾳ τῷ 1850 285,744 ρουβλίων ἀργυρῶν ὅπως τῷ 1906 ἰδρυθῆ *Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον* ἐν τῇ τότε πρωτεύουσῃ τῆς Ἑλλάδος, περὶ οὗ ἐγράψαμεν τὰ εἰκότα (37), τοῦ θαλαμηπόλου Φεδερίκου καὶ τοῦ υπηρέτου Νικολέτου.

Του κυβερνήτου εις Αγκώνα ελθόντος, βαρύς επεκράτησε χειμών. Η πόλις και τα πέριξ εκαλύφθησαν υπό παχείας χιόνος, ο δ' Αδρίας εξαγριωθείς εμαίνετο επί μακρόν κωλύων την των πλοίων εις Αγκώνα προσέγγισιν. Η αδημονία του Καποδιστρίου οσημέραι ηύξανε· μετά παρέλευσιν δ' εικοσαημέρου, της τρικυμίας καταπαυσάσης και του προσδιορισθέντος Αγγλικού πλοίου μη καταπλέοντος, η ανυπομονησία του κυβερνήτου εκορυφώθη εις τοσούτον, ώστε καθ' εκάστην επεσκέπτετο τον εκεί άγγλον πρόξενον *Ερρίκον Κεν*, ίνα μάθη τι περί του αναμενομένου αγγλικού πλοίου και ανερχόμενος είτα επί της υψηλής πλατείας του ναού του *Αγίου Κυριακού*, πολιούχου του Αγκώνος παρετήρει ανά το αχανές πέλαγος διά του τηλεσκοπίου μη τυχόν ίδη το αναμενόμενον πλοίον. Την τοιαύτην δε αδημονίαν του κυβερνήτου εν Αγκώνι επί τοσαύτας ημέρας αργούντος, της πατρίδος ήδη αγωνιζομένης, περιέγραψεν άριστα ο συνοδεύων αυτώ Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός εν τω εξής ποιήματι αυτού: «Ο κυβερνήτης εν Αγκώνι» διά των δε των στίχων:

Τι τάχα; θα
περάσωμεν
ερημιτών χειμόνα
Εις όχθην
Αδριατικήν, 'στον
βροχερόν
Αγκώνα;
Από τα ύψη των
κρημνών και των
χαρακωμάτων
Θα βλέπωμεν 'στο
πέλαγος τους
λόφους των
κυμάτων;
Κι' από την γην θ'
ακούωμεν με
βάσιν στηριγμένην
Την θάλασσαν 'στα
σύννεφα
υπερτινασσομένην
;
Δεν θέλομεν
ασφάλειαν
τοιαύτην ολεθρίαν
Αισχράν μισούμεν
των δειλών
φιλαύτων

ησυχίαν.
Με ηδονήν του
θεωρεί κινδύνους
καταιγίδος
'Όστις ορμά 'στό
πέλαγος δι' έρωτα
πατρίδος.
Τις ήχος τόσον
λιγυρός, μελών τις
αρμονία
'Στην ακοήν του
φαίνεται τόσον
βαθμόν γλυκεία,
'Η όταν τάρμενα
ηχούν και τα
κατάρτια τρίζουν
Κι' εις τα πανιά οι
άνεμοι οι πτερωτοί
συρίζουν;

Πού είσαι και δεν
φαίνεσαι
δελφινοδρόμον
πλοίον,
'Σ' το ιερόν ταξειίδι
σου το εναντίον
ποιόν;
Τάχα Κροάτης
Αίολος, και αν
λυσσά κι αφρίζη
Την τόλμην σου,
την τέχνην σου
ποτέ την
εμποδίζει;
Οξύπτερον,
ατρόμητον,
θαλασσινόν ιεράκι
Ωκεανούς δεν
τρόμαξες, θα
φοβηθής αυλάκι;
Στον ναύτην τον
αγέρωχον της
κραταιάς Αγγλίας
Ωσάν λεκάνη
φαίνεται ο
κομπαστής Αδρίας.
Ελθέ λοιπόν, ω
Πάραλε, 'στόν
Δωρικόν Αγκώνα
Στήσε και συ μίαν

εποχήν ἴστον
τωρινόν αἰώνα.
Ὁ Οὐρανός εἶν'
ευμενής, ὁ
Ποσειδών
φιλέλλην
Κί' ὁ μέλλων
επιβάτης σου
πρῶτος Ἑλλήνων
Ἕλλην. (38)

Ουχ ἦπτον ἐν Ἀγκώνι μένων ὁ Καποδίστριας καὶ τῆς ἐκ τῆς ἀργίας ἀνίας θέλων νὰ κατισχύσῃ, ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐκεῖ ἐγκατοίκων καὶ προσφύγων Ἑλλήνων, ὧν οἱ παῖδες δὲν ἐτύγχανον τῆς δεούσης μορφώσεως ἐλλείψει μέσων· διότι, καίπερ οἱ αὐτόθι ἔμποροι ἀπὸ τοῦ 1823 ἐπέβαλλον εαυτοῖς, καθὼς καὶ οἱ ἐν Βενετία καὶ Λειψία καὶ Τεργέστη δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας 1 0)0 ἐπὶ τῶν κατὰ παραγγελίαν ἀγοροπωλησιῶν, ἐν τούτοις, οἱ πόροι τῆς κοινότητος δὲν ἐξήρκουν διὰ τὴν συντήρησιν σχολείου. Ὁ Καποδίστριας ὁμῶς συστήσας πενταμελὴ ἐπιτροπὴν, ἀνέθηκε τῷ πρεσβυτέρῳ αὐτῆς Γεωργίῳ Φραγκιάδῃ, Χίῳ πρόσφυγι, τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ σχολείου, χορηγήσας τῇ ἐπιτροπῇ 300 δίστηλα καὶ πολλὰ διδακτικὰ βιβλία, υποσχεθεῖς νὰ παρέχῃ τὸ αὐτὸ ποσὸν κατ' ἔτος, δι' ὧν διωρίσθησαν διδάσκαλοι ὁ Λέσβιος Δημ. Βρανάς, ὁ Ἰωσήφ Γκινάκας καὶ ὁ Ἰταλὸς Δομένικος Ρέκης.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας ἐπιμέλειαν ἐποιήσατο ὁ Κυβερνήτης, γράψας εἰς Βαρλέτταν καὶ ζητῶν τὸν ἐκεῖ ἐφημέριον Νεόφυτον Βιάντην, παραιτηθέντος τοῦ τέως τοιοῦτου ἐν Ἀγκώνι καὶ περὶ ἀποστολῆς τροφίμων εἰς Ἑλλάδα διὰ τοῦ παπικοῦ πλοίου «Νίκη» ἀξίας 2,550 διστήλων.

Τέλος τοῦ ἀναμενομένου πλοίου καταφθάσαντος, ἀνεχώρησε τῇ 26ῃ Δεκεμβρίου εἰς Μελίτην διὰ τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας «Λύκου» (39), ὑπὸ τὸν πλοίαρχον *Χίε*s, ἀκολουθούμενος ὑπὸ μικρὰς συνοδείας, ὡς εἶπομεν, προσώπων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Κερκυραῖος *Σταμάτιος Βούλγαρης*, λοχαγὸς τοῦ Γαλλικοῦ Ἐπιτελείου, ὃν προσέλαβεν ὅπως ἀναθέσῃ αὐτῷ διαφόρους υπηρεσίας ἀναγομένας εἰς τὸν οἰκεῖον κλάδον. Τὸ πλοῖον περιπλὲν τὴν νησιδα *Σαζένον* μεταξὺ Οτράντου καὶ Αὐλώνος, συνηντήθη μετὰ δικρότου, ὅπερ πρὸς μείζονα τιμὴν ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Κόδριγκτον ἐστειλεν ὅπως ἐπιβιβασθῇ ὁ Κυβερνήτης. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς θαλάσσης ὁ Καποδίστριας ἀπὸ

της φρεγάτας μεταβιβασθείς εις το επί του μεσαίου ιστού έχον αναπεπταμένην την *Ελληνικήν σημαίαν*, *δίκροτον «Ουάρσπιτ»* (40) υπό τον πλοίαρχον *Πάρκερ* έφθασεν εις Μελίτην περί τα τέλη του αυτού μηνός (28 Δεκεμβρίου) εν μέσω των κανονιοβολισμών των φρουρίων. Εν Μελίτη έτυχεν επισήμου υποδοχής υπό της Διοικήσεως, ήτις χάρις αυτού απηλευθέρωσεν 100 περίπου Έλληνας, οίτινες ως υπόδικοι πειρατείας κατεκρατούντο προς εκδίκασιν.

Αυτόθι η αγγλική διοίκησις είχε παρασκευάσει αυτώ ανάλογον κατάλυμα, αλλ' ο Καποδίστριας, ευχαριστήσας αυτή προυτίμησε να καταλύση παρά τω Έλληνι εμπόρω *Α. Κοντοσταύλω*. Παρέμεινεν αυτόθι επί πενθήμερον, καθ' ο εγένετο αντικείμενον πολλών περιποιήσεων και τιμών εκ τε των Άγγλων και των Ελλήνων. Εις τιμήν δ' αυτού απελύθη προσέτι και το Ελληνικόν βρίκιον «Έκτωρ» του εκ Ψαρρών ιδιώτου *Νικολάου Γιαννίτση* το υπό της *αντικυβερνητικής επιτροπής* αποσταλέν προς παραλαβήν του Καποδιστρίου, όπερ οι έμποροι ως εθνικόν υπολαβόντας είχαν κατάσχει. Τέλος ο κυβερνήτης αναχωρήσας εκ Μελίτης επί του «Ουάρσπιτ» συνοδευομένου και υπό δύο φρεγατών τη 2)14 Ιανουαρίου 1828 εντός πέντε ή έξ ημερών, ως εκ των επικρατουσών τρικυμιών κατέφθασε προ του γενναίου της Πελοποννήσου προμαχώνος, του Ναυπλίου, κωλυθέντος του πλοίου να πλεύση προς την έδραν της αντικυβερνητικής επιτροπής, την Αίγιναν.

Τοιαύτη υπήρξεν, εν ολίγοις, η ιστορία του Ιωάννου Καποδιστρίου κατά τον, προ της εκλογής και μετά την εκλογήν αυτού ως κυβερνήτου, μέχρι της μετά εννεάμηνον καθόδου αυτού εις Ελλάδα, μακρόν χρόνον, ήν εν είδει Εισαγωγής ανεγράψαμεν. Ήδη εισερχόμεθα εις την κυρίως ιστορίαν του κυβερνήτου Καποδιστρίου (6 Ιανουαρίου 1828 — 27 Σεπτεμβρίου 1831) μεθ' ήν θέλομεν, ως εν Παραρτήματι, συνεχίσει την ιστορίαν του έθνους ημών, κατά την ολεθρίαν, μετά την δολοφονίαν του Κυβερνήτου, αναρχίαν μέχρι της αφίξεως του πρώτου βασιλέως ημών Όθωνος του Α', ούτινος πέρυσιν εξεδώκαμεν την ιστορίαν, εις ήν παραπέμπομεν τους ημετέρους αναγνώστας, ως συνεχίζουσιν την παρούσαν ιστορίαν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

**Άφιξις Κυβερνήτου εις Ναύπλιον. — Ελεεινή του Ναυπλίου
ιδίως και εν γένει της Ελλάδος κατάστασις. — Εισβολή
Στερεοελλαδιτών εις Πελοπόννησον — Απαιτήσεις του Θ.
Γρίβα και φόβος των Ναυπλιέων. — Έγκαιρος άφιξις
Καποδιστρίου προς πρόληψιν των εμφυλίων σπαραγμών. —
Ανακούφισις Ναυπλιέων επί τη άφιξει του Κυβερνήτου. —
Αποβίβασις Καποδιστρίου εις Ναύπλιον. — Χαρά του λαού.
— Επίσκεψις των κατεχόντων τα φρούρια Ναυπλίου Γρίβα
και Στράτου και των άλλων προυχόντων. — Συμφιλίωσις
αυτών. — Επιστολαί Καποδιστρίου προς τε τον Γρίβαν, τον
Στράτον και τον Κωλέττην. — Αναχώρησις Καποδιστρίου διά
την έδραν της αντικυβερνητικής επιτροπής, την Αίγιναν. —
Η εν Αιγίνη υποδοχή του Κυβερνήτου. — Πανηγυρικός
λόγος Θεοφίλου Καϊρη. — Υποδοχή των Γραμματέων.**

Η έκτη Ιανουαρίου του 1828 είναι μεγίστης μνήμης αξία διά τον Ελληνισμόν σύμπαντα· διότι άνευ της άφιξεως του εννεαμήνου, από της εκλογής αυτού, αναμενομένου Μεσσίου του κυβερνήτου Καποδιστρίου, η τύχη της Ελλάδος θα ήτο κατεστραμμένη. Την επαύριον ακριβώς της άφιξεως αυτού, 7 Ιανουαρίου, εσκόπει ο τα φρούρια του Ναυπλίου κατέχων Θ. Γρίβας να λεηλατήσει και διαρπάση την πόλιν. Ήτο ημέρα εορτής του «Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου» και ο κόσμος άπας εν εορτασίμω περιβολή περιέμενε την εκ του πλοίου έξοδον του Κυβερνήτου. Άμα τη ημέρα εν μέσω των πυκνών κανονιοβολισμών του τε Αγγλικού «Ουάρσπιτ» χαιρετώντος την εν τω μέσω ιστώ ελληνικήν σημαίαν, του γαλλικού και του ρωσικού πλοίου και του φρουρίου του Ναυπλίου, ο Καποδίστριας απεβιβάσθη εις την ξηράν. Ο λαός σύσσωμος έσπευσεν εις υποδοχήν αυτού εν ευφημίαις και ζητωκραυγαίς κρατών κλάδους ελαίας εις ένδειξιν της επελθούσης ειρήνης. Ο Κυβερνήτης ωδηγήθη εις τον ναόν του Αγίου Γεωργίου και ψαλείσης της επί τη οσία ελεύσει αυτού δοξολογίας ως και υπέρ των τριών ευεργετίδων δυνάμενων, επορεύθη εις τον ευπρεπέστερον του Ναυπλίου οίκον, τον του Εμμανουήλ Ξένου, εν ώ εδέξατο τους θέλοντας να ίδωσιν αυτόν. Ο Γρίβας

δεν κατήλθε του Παλαμηδίου αλλ' εις των του Ναυπλίου προυχόντων, ο Σ. Σκούφος αφανισθείς προ του Κυβερνήτου, είπεν αυτώ: «Ότι ο Γρίβας δεν τολμά να εμφανισθή προ της Υ. Εξοχότητος· εν τούτοις είναι εις τας διαταγάς σας· έχετε εις την διάθεσίν σας αυτόν τε και τους υπ' αυτόν. Εάν μοι είναι επιτραμμένον να εκφράσω μίαν ευχήν, παρακαλώ την Υ. Εξοχότητα να ευδοκήση να με καταστήση εντολοδόχον αυτής· διότι κολακεύομαι ότι γινώσκω τον Γρίβαν ειπέρ τις και άλλος κάλλιον».

Ο Κυβερνήτης ηρνήθη την αυτεπάγγελτον του Σ. Σκούφου προσφοράν και απεκρίθη ότι επιθυμεί να ίδη αυτοπροσώπως τον Γρίβαν και συνομιλήση μετ' αυτού άνευ μεσίτου τινός. Ο Γρίβας παρουσιάσθη προς τον Καποδίστριαν ευσεβάστως και εγένετο δεκτός λίαν φιλοστόργως και ενθαρρυντικώς παρά του Κυβερνήτου, εις ού τας χείρας παρέδωκε τας κλεις των φρουρίων, καταληφθέντων αμέσως υπό φρουράς εκ νησιωτών αποτελουμένης. Ομοίως υπεδέξατο τον Στράτον και τον Κωλέττην και πάντας όσοι επεθύμουν να επισκεφθώσιν αυτόν και είτα επεβιβάσθη επί του *Ουάρσπιτ*, οπόθεν την επαύριον, 8 Ιανουαρίου, έγγραψε προς τε τον Γρίβαν και τον Στράτον τάδε: «Δέχομαι ευγνωμόνως την οποίαν μου εδώκατε υπόσχεσιν εκάτερος υμών ου να φυλάξητε την ησυχίαν και ευταξίαν και να αφήσητε ελευθέρους όσους έχετε φυλακισμένους ένεκα της εις Άργος γενομένης ρήξεως». Προς δε τον *Ιωάννην Κωλλέττην* έγγραφεν αυθημερόν τα εξής: «Είσαι ρουμελιώτης και έχεις φιλίαν με τους εμπιστευμένους τα φρούρια ταύτα και την ασφάλειαν των κατοίκων· επειδή θέλεις να παύσωσιν αι αταξίαι και επειδή, ως μοι εξηγήθης, έχεις επιρροήν εις αυτούς τους δύο φρουράρχους, δεν αμφιβάλλω ότι θα συνεργήσης να παύσωσιν αι αταξίαι και να ησυχάσωσιν ασφαλιζόμενοι οι κάτοικοι της πόλεως ταύτης και επαρχίας ως και των πέριξ επαρχιών».

Ούτω δε συμβιβάσας τα διεστώτα εν Ναυπλίω διά της πατριωτικής αυτού φρονήσεως, ής πρώτον τούτο σημείον κατέδειξεν άμα τη εις Ελλάδα καθόδω ο Κυβερνήτης και του σφοδροτάτου εναντίου ανέμου κοπάσαντος, τη επαύριον 9 Ιανουαρίου επί του αυτού αγγλικού *Ουάρσπιτ* επιβαίνων και παρακολουθούμενος και υπό πολλών άλλων πλοίων απέπλευσεν εν μέσω των κανονιοβολισμών και επευφημιών του λαού δι' Αίγιναν, καταλιπών εν Ναυπλίω τον *Σταμάτιον Βούλγαρην* μετά διαταγών να ανακαινίση την πόλιν ερείπια

ούσαν, και ένεκα των ανυποφόρων μiasματικών αναθυμιάσεων της ατμοσφαιρας αυτής ακατοίκητον, να θεμελιώση το προάστειον, όπερ και θεμελιωθέν ωνομάσθη *Πρόνοια*, εις ένδειξιν της ήν επεδείξατο προνοίας να κτίση στρατώνας και οικήματα διά τας πολυαρίθμους πτωχάς οικογενείας, άς ο της Τουρκικής αιχμαλωσίας φόβος και τα δεινά της επαναστάσεων ηνάγκασαν να συγκεντρωθώσιν εν μια μόνον πόλει, εν ή πολλοί απέθνησκον ή εκ πείνης, ή εκ της αναπτυχθείσης κακής ατμοσφαιρας. Ταύτα δε πάντα ο Βούλγαρης κατά γράμμα εκπληρώσας εστάλη μετά ταύτα εις Πάτρας, ίνα και ταύτας ανακαινίση. Τότε δε προς τοις άλλοις εποίησε και το λαμπρότατον σχέδιον της ωραιάς πόλεως των Πατρών, επί τη βάσει του οποίου έτι και σήμερον οικοδομείται η νέα δευτερεύουσα του Κράτους πόλις.

Μετά διήμερον πλουν ο Κυβερνήτης κατέπλευσεν εις την έδραν της αντικυβερνητικής επιτροπής, την νήσον του Αιακού Αίγιαναν, εν ή, κατά την μαρτυρίαν των συγχρόνων, επέκεινα

των 100,000 ψυχών είχαν συγκεντρωθή. Το πλοίοι ώρμισε περί λύχνων αφάς εν τω ορμίσκω της νήσου· τη επαύριον δε 12 Ιανουαρίου άπαντα τα πολεμικά Ελληνικά σκάφη και η γαλλική φρεγάτα *Ήρα* εχαιρέτησαν την επί του μεσαίου ιστού του *Ουάρσπιτ* κυματιζουσαν κυανόλευκον Ελληνικήν σημαίαν.

Τα τρία μέλη της αντικυβερνητικής επιτροπής, ο *Γεώργιος Μαυρομιχάλης* αυτός εκείνος, όστις μετά τρία έτη έμελλε να απόστειλε εις τον Άδην τον εκλεκτόν της εν Τροιζήνι Γ' Εθνικής συνελεύσεως, ο *Ι. Μιλαίτης* και ο *Ι. Νάκος*, οι γραμματείς του Κράτους, και η Δημογεροντία ανήλθον επί του Αγγλικού πλοίου ίνα προσφέρωσι τω Κυβερνήτη την υποταγήν αυτών.

Περί την 11ην δε της πρωίας ο Καποδίστριας συνοδευόμενος υπό τε του πλοιάρχου του αγγλικού *Ουάρσπιτ* Πάρκερ, του Γαλλικής *Ήρας* Λεβλάν και του της ρωσικής «Ελένης» Πέτροβιτς, άνευ ουδενός στρατιωτικού ακολούθου (41), απεβιβάσθη εν μέσω κανονιοβολισμών εις Αίγιναν επί λέμβου Ελληνικού πολεμικού πλοίου, φέροντος την δίχρουν Ελληνικήν σημαίαν. Άμα τη αποβιβάσει εγένετο δεκτός υπό της Βουλής και του απανταχόθεν της νήσου προσδραμόντος πλήθους εν ευφημίαις και ζητωκραυγαίς μέχρι του καθεδρικού ναού της Παναγίας (Βουλευτηρίου) ένθα, ψαλείσης επισήμου δοξολογίας επί τη αισία αφίξει του αναμενομένου Μεσσίου της αναγεννωμένης Ελλάδος, ο διάσημος της εποχής ιεροκήρυξ *Θεόφιλος Καΐρης* εξ υπογύου εξεφώνησε τόν δε τον πολυσήμαντον και ρητορικώτατον πανηγυρικόν:

«Ουκ άρξω εγώ,
ουκ άρξει ο υιός
μου εν υμίν,
Κύριος άρξει
υμών, Κύριος
κυβερνήσει υμάς».

(Κριτών
Κεφάλαιον ΙΓ',
23).

«Εις τοιαύτην λαμπράν και επίσημον ημέραν, Κυβερνήτα της Ελλάδος, κατά την οποίαν σε υπήντησε και σε υπεδέχθη η πατρίς, εν τω μέσω ανεκφράστου χαράς και αγαλλιάσεως, εις τοιαύτην λαού των Ελλήνων ομήγυριν, εν ώ υψώνει φωνήν ευχαριστήριον προς τον Ύψιστον διά την τόσην επιθυμητήν

και ευκταίαν έλευσίν σου, ποίαν αγγελίαν πλέον χαροποιάν ηδύνατο τις να φέρη εις το μέσον εκ μέρους σου, σύμφωνον τω όντι με τα φρονήματα της ψυχής σου, με τα συναισθήματα της καρδιάς σου, με τας εγκαρδίους ευχάς όλων των αληθινών τέκνων της Ελλάδος και με τας μεγάλας ελπίδας, τας οποίας έχουσιν εις σε! Τι άλλο ηδύνατο να αναγγείλη πλέον χαρμόσουνον, κατάλληλον μάλιστα εις τας παρούσας της πατρίδος περιστάσεις, και εχέγγυον της διά σου ελπιζομένης ευτυχίας της, παρ' ό,τι αρχηγός λαού ελευθέρου, ελευθέρως εκλεχθείς υπ' αυτού, και υπέσχετο προς αυτόν τον ίδιον και επροσπάθησε να φέρη εις έκβασιν!

» Ακούσατε λοιπόν, λειτουργοί του Υψίστου , ακούσατε, σεβάσμιε Πρόεδρε και Βουλευταί, ακούσατε, πολιτικοί, στρατιωτικοί, όλος ο λαός της Ελλάδος, ακούσατε: «Κύριος άρξει υμών Κύριος κυβερνήσει υμάς». Δεν θέλουσιν εξουσιάσει εις το εξής πλέον ολέθρια πάθη, όχι χαμερπείς ιδιοτέλειαι, όχι ραδιουργίαι, όχι οικείος, εάν δεν είναι άξιος, όχι συγγενής, εάν είναι ανεπιτήδειος, όχι φίλος του Κυβερνήτου, εάν δεν έχη ικανότητα, αλλ' η ιερά δικαιοσύνη και οι αιώνιοι και αμετάβλητοι νόμοι του Θεού, οι προς κυβέρνησιν ελευθέρου ανθρώπου διορισθέντες, θέλουσι κυβερνά.

» Το συμφέρον της πατρίδος, η ευνομία της, η ευτυχία της, η δόξα της, ο θρίαμβος της θέλουσι διευθύνει και τον νουν και την καρδίαν και τους σκοπούς και τους λόγους και τας πράξεις του Κυβερνήτου: «Κύριος άρξει υμών Κύριος κυβερνήσει υμάς».

» Όσοι είδετε την γην της γεννήσεώς σας πυρποληθείσαν και καταστραφείσαν, τους γεννήτορας σφαγέντας έμπροσθέν σας, τα φίλτατά σας από τας αγκάλας σας αρπαγέντα και αιχμαλωτισθέντα, όσοι εγείνατε θύματα της παρανομίας και της αναρχίας των ιδίων αδελφών σας, ακούσατε και χαίρετε. Χαίρετε, διότι παύουσιν εις το εξής τα δεινά μας· διότι θέλομεν ιδεί την δικαιοσύνην ισχύουσαν, τους νόμους ενεργουμένους, την κακίαν τιμωρουμένην, την αρετήν βραβευομένην και ευδαιμονούσαν εις τα έσω, τροπαιούχον και θριαμβεύουσαν εις τα έξω· την πίστιν όχι πενθούσαν αλλά λαμπροφоруούσαν και χαίρουσαν.

»Χαίρε και συ Κυβερνήτα της Ελλάδος· διότι μετά τοσούτον πολυχρόνιον αποδημίαν επιστρέφεις εις την κοινήν πατρίδα, την βλέπεις, την χαιρετάς όχι πλέον δούλην και στενάζουσαν υπό τον ζυγόν, αλλ' ελευθέραν, αλλά δεχομένην σέ κυβερνήτην και περιμένουσαν να σε ίδη να οδηγήσης τα τέκνα της εις την αληθινήν ευδαιμονίαν και εις την αληθινήν δόξαν. Ζήθι! αλλ' έχων ιερόν έμβλημα: «ο Θεός και η Δικαιοσύνη κυβερνήσουσι την Ελλάδα». Ζήθι! αλλά κυβερνών ούτως, ώστε να αισθανθή η πατρίς, να καταλάβωμεν και ημείς, να επαναλάβη η αδέκαστος ιστορία, να αντηχήσωσιν όλοι οι αιώνες ότι ου συ, ουδέ ο υιός σου, ουδέ ο οικείος σου, ουδέ ο φίλος σου, ουδέ πνεύμα φατρίας, αλλ' αληθώς αυτός ο νόμος του Θεού, αυτό το δίκαιον, αυτοί της Ελλάδος οι θεσμοί κυβερνήσουσι την Ελλάδα διά σου.

Και τω όντι, εάν οποιονδήποτε έθνος διά να υπάρχει ελεύθερον, διά να συντηρήται κραταιούμενον, διά να ευτυχή βελτιούμενον είναι ανάγκη να κυβερνάται διά μόνων των νόμων, τους οποίους ο θεός διέταξεν ως κανόνας ελευθέρας ελευθέρου λαού κυβερνήσεως, πολύ μεγαλειότεραν ανάγκην έχει σήμερα η Ελλάς να διευθύνηται υπό μόνων των τοιούτων νόμων διά σου.

»Αλλ', ω σεβάσμιε Πρόεδρε και βουλευταί, ω ευτυχή της Ελλάδος λαέ! τι άρα γε δύναται να δικαιώση την τοσαύτην χαράν μας | Τι να υποστηρίξη τας ελπίδας μας! τι να μας παραστήση τον άνδρα, εις τον οποίον η πατρίς επιστεύθη την υποστήριξιν και ενέργειαν των νόμων της! Τι να μας δείξη την επιρροήν, την οποίαν θέλει μεταχειρισθή προς εκτέλεσιν όλων όσα και εις την γενικήν και εις την μερικήν ενός εκάστου ευδαιμονίαν συντείνουσιν!

»Η πολιτική σύνεσις του και εμπειρία, ο λαμπρός δρόμος, τον οποίον εις τον πολιτικόν κόσμον διέτρεξεν, ο υψηλός βαθμός τον οποίον εις ένα των δυνατωτέρων θρόνων της οικουμένης είχε και τον οποίον διά την πατρίδα παρέβλεψεν, η προς αυτήν αγάπη και αφοσίωσις του μας βεβαιώνουσι τα πρώτα· το δε τελευταίον μας πιστοποιούσι και άλλα μεν πολλά, και μάλιστα δε όσα εις την εν Τροιζήνι συνέλευσιν συνέβησαν.

»Τίποτε αληθώς δεν ημπορεί να παραστήση λαμπρότερον την προς αυτόν όλου του έθνους μεγάλην και υπόληψιν και

πεποιθήσιν, παρά το αξιομνημόνευτον εκείνο ψήφισμα, διά του οποίου ομοφώνως εκλήθη Κυβερνήτης της Ελλάδος.

»Όσοι ευρέθητε εις την Εθνικήν εκείνην συνέλευσιν, ενθυμείσθε ακόμη ποια άγρια πάθη ηγέρθησαν διά να καταστρέψωσιν ό,τι η μανία των τυράννων ή παρέβλεψεν ή δεν ηδυνήθη να αφανίση. Ποία φλοξ διχονοιών εξήφθη διά να κατακαύση όσα το εχθρικόν πυρ δεν ημπόρεσε να καταφλέξη· πώς ο Έλλην κατά του Έλληнос, ο συγγενής κατά του συγγενούς, ο αδελφός κατά του αδελφού καθωπλιζετο και ο άσπλαχνος και αδυσώπητος εμφύλιος πόλεμος ητοιμάζετο να καταφέρη εις την πνέουσαν τα λoίσθια πατρίδα πληγήν. Τότε μόλις το όνομα προφέρεται του Καποδίστρια και όλα καταπραϋνονται· η ορμή των αγρίων παθών κατέπαυσε και τα ολέθρια των διχονοιών αποτελέσματα ημποδίσθησαν. Φέρετε ακόμη κατά νουν πόσην χαράν επροξένησεν η εκλογή του, με ποίαν αγαλλίασιν την εδέχθησαν οι εκεί ευρεθέντες, πόσην ταχύτητα διεδόθη εις όλον το έθνος και ποίας ελπίδα του ενέπνευσεν.

»Αλλ' αν, ω κυβερνήτα της Ελλάδος, αι λαμπρότεροι στιγμαί της εις αυτήν πολιτικής ζωής σου εφάνησαν από την εν Τροιζήνι Συνέλευσιν, το μεγαλείτερον όμως του βίου σου κατόρθωμα αρχίζει από την σήμερα και μέλλει ακόμη να κατορθωθή.

»Και είναι η κατάπαυσις των διχονοιών, η διάλυσις των φατριών, η ορθή, η δικαία, και μη ψευδομένη το όνομα κυβέρνησις της Ελλάδος, η αναγέννησις ανθρώπων, η ανάπλασις αληθινών Ελλήνων. Κατόρθωμα, τω όντι, όσον δύσκολον, όσον εργώδες, όσον μέγα, αλλά τόσον περιφανές, λαμπρόν, ένδοξον. Διά να επιτύχης δε τον υψηλόν τούτον και μόνον σκοπόν, άκουσον την αλήθειαν και από άνθρωπον, όστις δεν έχει καμμίαν πρόφασιν να σε είπη ψεύδος.

»Αφού αποβλέψης πρώτον εις εκείνον, όστις κυβερνά τα σύμπαντα, αφού στοχασθής όσα η μετ' επιμελείας έρευνα του και της καρδιάς του ανθρώπου, και μάλιστα του Έλληнос, όσα η ακριβή παρατήρησις της ιστορίας των ελευθέρων εθνών, η αρχή, η πρόοδος, η ακμή και παρακμή των, τα αίτια της επιτυχίας ή αποτυχίας των, της δόξης ή αδοξίας των, της κακοδαιμονίας ή ευδαιμονίας των, όσα τέλος αι βαθείαι πολιτικάί σου γνώσεις σε υπαγορεύουσιν, αφού συλλογισθής

όλα τα αναγκαία μέσα, τα οποία πρέπει να βάλεις εις πράξιν διά την καλήν έκβασιν του μεγάλου αυτού εγχειρήματος, ενθυμού προσέτι, ότι αν στρέψης ολίγον μόνον τους οφθαλμούς προς το μέρος τούτο, βλέπεις την γην του Σόλωνος και του Αριστείδου· εάν προς εκείνο, την γην του Λυκούργου και του Λεωνίδα· ότι ευρίσκεσαι εις το μέρος εκείνο της Ελλάδος, όπου ηφανίσθησαν όλαι του μεγαλειτέρου τυράννου του κόσμου αι δυνάμεις, ετάφησαν όλαι της τυραννίας αι ελπίδες και εστερεώθη η φαινή, η λαμπρά της ελευθερίας κρηπίς, εις την οποίαν όποιον έθνος θέλει αναβαίνει και μένει ελεύθερον· ότι το έδαφος το οποίον πατείς, είναι ερείπια επισήμου και ελευθέρας πόλεως της Ελλάδος· αυτή την οποίαν τώρα βλέπεις, ανηγέρθη παραδόξως από την τέφραν τόσων υπέρ της ελευθερίας πυρποληθεισών πόλεων· ο λαός όστις σε περικυκλώνει έμεινεν άπολις και άοικος δι' αυτήν.

»Ενθυμού, ότι έμπροσθεν του Θεού, όλων των ανθρώπων όλων των αιώνων, αυτής της συνειδήσεώς σου, ανεδέχθης να κυβερνήσης τους αδελφούς σου, το έθνος σου, έθνος τα οποίον πρώτον edίδαξε τους ανθρώπους ότι έχουσι δικαιώματα και πρώτον έδειξεν εις αυτούς ότι είναι δυνατόν να ζώσιν ελεύθεροι και ευτυχείς, το οποίον εις τον καιρόν της ελευθέρας κυβερνήσεώς του εγέννησε τους μεγαλειτέρους άνδρας όλου του κόσμου και το οποίον όλας τας δυστυχίας και τας συμφοράς ημπορεί να υποφέρη, όχι όμως και να μένη διά παντός δεδουλωμένον.

»Φέρε πάντοτε κατά νουν, ότι προ ολίγων ήδη ετών συνέτριψε τας αλύσεις με τας οποίας ήτο δεμένον και ετίναξε τον βαρύτερον της δουλείας ζυγόν, ότι απεφάσισεν ή να ζήση αυτόνομον και ανεξάρτητον, ή να ταφή υπό τα ερείπια της επισημοτέρας διά την ελευθερίαν γης του κόσμου, ότι διά να την αναλάβη πάλιν, είδε τους ιερείς της ιεράς θρησκείας του κρεμαμένους και συρομένους εις την γην ως καταδίκους, την Σμύρνην, πολλαί της Ασίας, της Ευρώπης και τας των περί αυτάς νήσων χώρας, βαμμένας με το αίμα των τέκνων του, τας Κυδωνίας, πρώτην των ελληνίδων πόλεων, θύμα γενομένην της μανίας των τυράννων, πυρποληθείσας και καταστραφείσας. Από την Θράκην έως την Ήπειρον, και από την Ήπειρον έως εις το έσχατον της Πελοποννήσου ακρωτήριο, τας επισημοτέρας πόλεις και κωμοπόλεις κατηδαφισμένας και ηρημωμένας, ότι με όλας τας

ταλαιπωρίας, με όλας τας ελλείψεις και τας πολυειδείς εναντιώσεις, με όλην την φρίκην, την οποίαν εμπνέουσιν αι τρομεραί σκηναί των πυρπολήσεων, των αναστατώσεων, του ανδραποδισμού, των σφαγών, εθριάμβευσε και κατά ξηράν και κατά θάλασσαν· και διά την ανδρίαν του στρατιωτικού και ναυτικού του, έσεισεν εκ θεμελίων τον θρόνον του Σουλτάνου, και το θαυμασιώτερον, ότι εν τω μέσω των φλογών και της συγκρούσεως των παθών, εσυλλογίσθη και ηδυνήθη να συντάξη πολιτικόν Σύνταγμα, κατά το οποίον ηθέλησε να πολιτεύηται και το οποίον με το αίμα του απεφάσισε να υπερασπίζηται.

»Μη λησμονήσης ποτέ, ότι έπειτα το ψεύδος, η διαβολή, αι συκοφαντίαι, η ύπουλος και ραδιούργος αντενέργεια, αι κατά χάριν και κατά βίαν γενόμεναι εκλογαί, η παράβασις αυτού του ιδίου συντάγματος, οι εμφύλιοι πόλεμοι μας έκαμαν να θρηνήσωμεν διά την Χίον, να κλαύσωμεν διά την Κρήτην, διά την Κάσσον, διά τα Ψαρρά, διά το Νεόκαστρον, να στενάζωμεν ακόμη πικρά διά το Μεσολόγγι και διά τας Αθήνας, να χύνωμεν δάκρυα δι' όσα εις την Στερεάν Ελλάδα και εις την Πελοπόννησον συνέβησαν και συμβαίνουσι κακά, βλέπομεν εκ του ενός μέρους τον Αιγύπτιον και εκ του άλλου τους Τούρκους, περιφερομένους, πυρπολούντας, αιχμαλωτίζοντας, σφάζοντας και το χειρότερον και το πολλής λύπης και αθυμίας και πολλών δακρύων άξιον ως να επρόκειτο αγών όχι της ελευθερίας και της σωτηρίας της πατρίδος, όχι της δόξης, αλλά της αρπαγής, της καταδυναστείας των ιδίων αδελφών μας, να βλέπωμεν εν ταυτώ αυτούς εκείνους εις των οποίων την δύναμιν και επιρροήν και σύνεσιν είχομεν τας ελπίδας μας, συνεριζομένους τις τίνα να υποσκελίση, τις τίνα να καταβάλη και να αφανίση· αυτούς εκείνους εις των οποίων τον βραχίονα και την ανδρίαν ηλπίζομεν· φιλοτιμουμένους τις τίνα να υπερβή κατά την κακουργίαν και κατά την εις τους νόμους απείθειαν, τας δε συμφοράς της πατρίδος να κορυφωθώσι τόσον και τας πληγάς της να γίνωσι τόσον αφόρητοι και η δόξα και η τιμή και η λαμπρότης του υπέρ πάντας τους υπέρ ελευθερίας αγώνας ιερωτέρου και δικαιότερου αγώνος μας, να αμαυρωθή τόσον, ώστε ολόκληρον το Ελληνικόν έθνος εις σέ μόνον να αποβλέπη και σέ από ημέρας εις ημέραν και από στιγμής εις στιγμήν να περιμένη διά να φθάση, να παύσης τα δεινά του, να θεραπεύσης τας πληγάς του, να το εκβάλη από το χάος της αναρχίας και ακοσμίας, διά του οποίου

περιεκαλύφθη και να το αναδείξης ευνομούμενον, λαμπρόν και περιδοξον.

»Έχε λοιπόν πάντοτε προ οφθαλμών ότι όσον αι συμφοραί του είναι δειναί, αι πληγαί του δυσίατοι, ο κίνδυνος προφανής, όσον η διά την εκλογήν σου χαρά μας, η διά την έλευσίν σου αγαλλίασίς μας, αι εις σέ ελπίδες μας υπάρχουσι μεγάλαι, τόσον μεγαλειτέρας και προσοχής και προφυλακής είναι χρεία, μην εύρη χώραν εις την ψυχήν, εις την καρδίαν σου, εις τας πράξεις σου, εις τας εκλογάς τας οποίας μέλλεις να κάμης των διαφόρων υπουργών σου, καμμία από τας ολεθρίας εκείνας αφορμάς διά τας οποίας εκινδύνευον να ματαιωθώσι βέβαια όλα αι θυσίαι, όλοι οι αγώνες, όλα τα αίματα, τα οποία εχύθησαν υπέρ της ελευθερίας του έθνους μας, εάν μεγάλαι και σεβασταί δυνάμεις δεν το ευσπλαγχνίζοντο και δεν το ελάμβανον υπό την ιδίαν προστασίαν και υπεράσπισιν.

»Μη συγχωρήσης εις κανένα να πράξη μηδέ το παραμικρόν όσα έκαμαν να κινδυνεύη να σπαραχθή η Ελλάς και εν τω των υπέρ αυτής θριάμβων αυτών των σεβαστών μεγάλων δυνάμεων.

»Ενθυμού τελευταίον, ότι η Ευρώπη, όλος ο κόσμος, όλοι οι φίλοι της δικαιοσύνης, της ανθρωπότητος, αυτή εκείνη η Ελλάς διευθύνουσιν εις σε τα όμματα, ως εις το ωραιότερον, το λαμπρότερον και ενδοξότερον στάδιον κατά της βαρβαρότητος της ανομίας πρωταγωνιζόμενον.

»Εάν ταύτα και τα τοιαύτα ενθυμούμενος κατορθώσης, ώστε να παύσωσιν αι διχόνοιαι, να διαλυθώσιν αι φατρίαι, να ενεργώνται και να ισχύωσιν οι νόμοι, να ασφαλισθή εκάστου η ζωή, η τιμή, η ιδιοκτησία· εάν εμπνεύσης την ομόνοιαν, την συμφωνίαν και την προς την πατρίδα αγάπην· εάν οδηγήσης τους πολιτικούς της εις τα αληθινά αυτής συμφέροντα και τους πολεμικούς της εις την αληθινήν αυτής δόξαν· εάν κάμης ώστε να ευδαιμονή εσωτερικώς ευνομούμενη και να θριαμβεύσωσι τα όπλα κατά του ασπόνδου εχθρού της, να μένη ασάλευτος και ακλόνητος η ανεξαρτησία της, άθικτος η αυτονομία της, ω, ποία δόξα τότε!, αλλά τότε και μόνον σε περιμένει, ποίοι στέφανοι σου ετοιμάζονται! ποίοι αιώνες θέλουσι παραλάβει το όνομά σου!

»Εάν άνθρωπος δεν ανεδέχθη ακόμη κυβέρνησιν ἔθνους με οποίας και εις οποίας περιστάσεις αναδέχεσαι συ την κυβέρνησιν του Ἐθνους σου, ἤξευρε ὅτι και άνθρωπος δεν εδοξάσθη ακόμη, ως συ μέλλεις να δοξασθῆς, εάν κατορθώσης το μέγα τούτο κατόρθωμα

»Αλλ, ω κυβερνήτα του παντός! σε ἀπό το βάθος της καρδίας επικαλούμεθα! διαφύλαξε τον κυβερνητῶν ημῶν καθαρὸν ἀπὸ το ολέθριον των φατριῶν, μίασμα! φώτισέ τον να μάθῃ ὅλας τας ἀληθινὰς των μεγάλων δυστυχιῶν και συμφορῶν μας αἰτίας και να τας εξαλείψῃ· να γνωρίσῃ ὅλας τας πληγὰς μας και να τας θεραπεύσῃ· να μη ἀπατάται ἀπὸ τους λόγους μηδὲ ἀπὸ το φαινόμενον, ἀλλὰ να ερευνᾷ και τους σκοπούς και τα ἔργα και την ικανότητα ὄλων ἐκείνων, εις τους οποίους μέλλει να ἐμπιστευθῆ τα ἱερά της πατρίδος ὑπουργήματα, ἐνίσχυέ τον να βάλῃ εις πράξιν ὅλα ὅσα εις την ευνομίαν και ἀληθινὴν αὐτῆς ευδαιμονίαν συντείνουσιν. Αξίωσε δε και ημᾶς να ἴδωμεν τελευταῖον τας τόσον ἐπιθυμητὰς και ευκταίας ημέρας της δικαίας και ἀληθινῆς κυβερνήσεως, την πατρίδα ἀληθῶς ἐλευθέραν, αὐτόνομον ἀνεξάρτητον και να καυχώμεθα ὅτι οὐχὶ πάθος χαμερπές, οὐδ' ἰδιοτέλεια, οὐδὲ πνεῦμα φατρίας, ἀλλ' αὐτὸ το δίκαιον, αὐτὸ της Ἑλλάδος το πολιτικὸν Σύνταγμα, αὐτὸς συ κυβερνάς την Ἑλλάδα διὰ του αὐτῆς Κυβερνήτου. Γένοιτο» (42).

Τοιοῦτος τις ἦτο ο πανηγυρικὸς λόγος του διασῆμου της ἐποχῆς φιλοσόφου Θεοφίλου Καΐρου και τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐνεποίησε τῷ τε κυβερνήτῃ, τοῖς πολιτικοῖς και τοῖς λοιποῖς κλησιαζομένοις Ἑλλησιν, ὥστε οἱ πάντες ἐν συγκινήσει προήρχοντο ἐκ του ναοῦ ὑπὸ την ζωηρὰν ἐπιρροήν του λόγου διατελοῦντες.

Μετὰ την ἐκφώνησιν του λαμπροῦ και φιλοσοφικοῦ τουτοῦ ὄντως λόγου του Καΐρου, ο Καποδίστριας ἐξῆλθε του ἱεροῦ ναοῦ συνοδευόμενος ὑπὸ της αὐτῆς ἀκολουθίας και σύμπαντος σχεδὸν του Αἰγιναίου λαοῦ μέχρι της προς κατοικίαν αὐτοῦ ορισθείσης μικρᾶς οἰκίας της μόλις τότε ηρξαμένης οἰκοδομείσθαι πόλεως της Αἰγίνης.

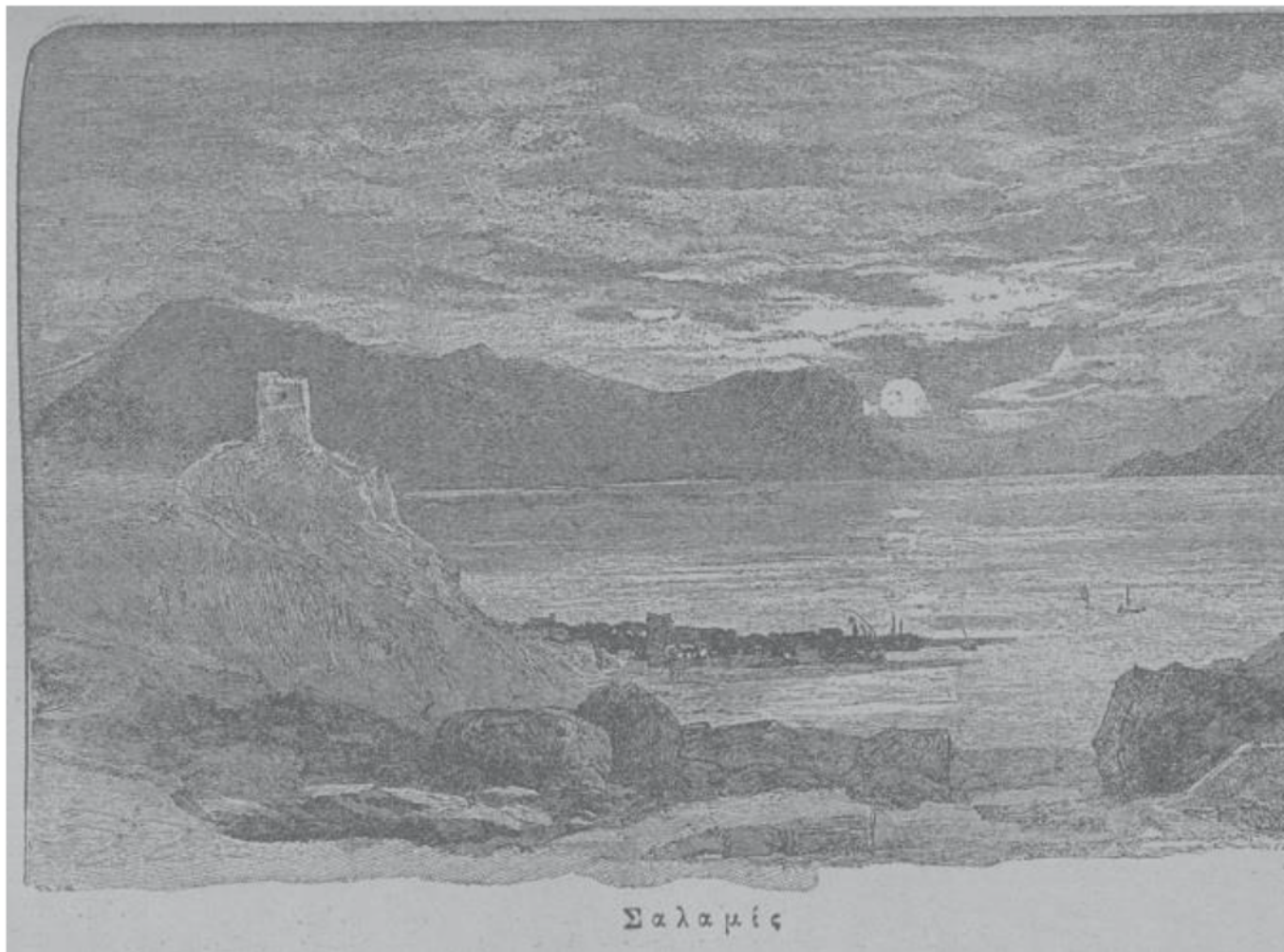
Ο Καποδίστριας ηθέλησεν ἵνα η τελετὴ γίνῃ ως ἀπλουστάτη. «Πᾶσα πομπή, εἶπε, συνεπαγομένη δαπάνας εἶναι ἀσυμβίβαστος προς την δυστυχή κατάστασιν της Πατρίδος. Ἀν δυνάμεθα να διαθέσωμεν χρήματά τινα, ἔχομεν πολλὰς

πληγὰς να επουλώσωμεν». Εκ του προοιμίου τούτου φανερά γίνεται η κατάσταση του Κράτους, όπερ ανελάμβανε να συντάξη. Επτά έτη πολέμου και εσωτερικής ανωμαλίας κατέλιπον την Ελλάδα έρμαιον τριακοντακισχιλίων περίπου στρατιωτών διεσπαρμένων και είκοσι σχεδόν χιλιάδων ναυτών άνευ εργασίας. Τα οικονομικά ήσαν κατεστραμμένα. Στερεά και Πελοπόννησος ουδεμίαν παρείχον πρόσοδον· ό,τι δε ηδύνατο το Κράτος να συναγάγη εν τω Αιγαίω είχεν εκ των προτέρων καταναλωθή προς εκτέλεσιν σχεδίων ήκιστα συναρμοζομένων προς τα γενικά συμφέροντα της Ελλάδος. «Ο λαός, έγγραφεν ο Καποδίστριας τω ναυάρχω Δε Ρινύ, υφίσταται τα πάνδεινα· ο στρατιώτης, χωρίς να μάχηται, κατατρώγει τα προς το ζην αναγκαία αυτώ· ο ναύτης καταθλίβει αυτόν διά των συνεπειών πειρατείας. Μεγάλη ευθύνη βαρύνει, επ' εμέ, και κατά τοσοúτον βαρυτέρα, καθ' όσον εκουσίως ανέλαβον αυτήν. Όσω και αν είναι απεριόριστος η εμπιστοσύνη δι' ής με τιμά το έθνος, η δοκιμή ήν επιχειρώ, δεν δύναται ν' αχθή εις πέρας, εάν δεν ευρεθώ ταχέως εις θέσιν να πληρώνω τακτικώς τον στρατόν και το ναυτικόν, και παράσχω μέσα τινά εις τον καταλιπόντα τας εστίας αυτού λαόν, όπως επαναγάγω ούτω τον γεωργόν εις τα μόνα έργα, άπερ δύνανται να παράσχωσι βάσιν εις πραγματικόν κοινωνικόν οργανισμόν».

Τοιαύτη ήτο η απαίτησις του Κυβερνήτου, όπως η τελετή γίνη απλουστάτη, αλλ' ο λαός, ο ενθουσιώδης λαός επέδειξε και αύθις τα καταφλέγοντα αυτόν αισθήματα υπέρ του πρώτου της αναγεννωμένης Πατρίδος Κυβερνήτου.

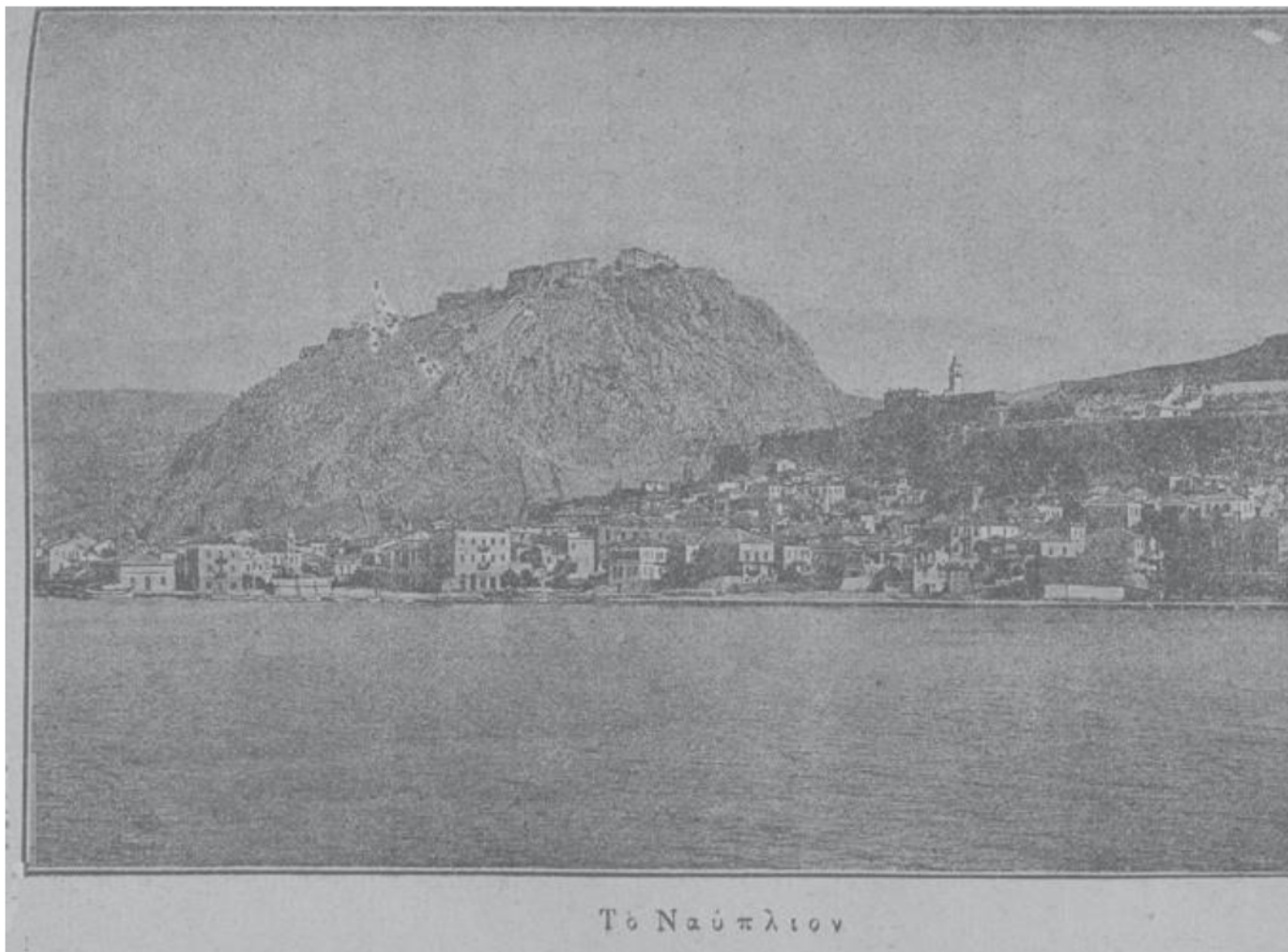
Της μέχρις αποθεώσεως ταύτης υποδοχής αποπερατωθείσης και των πάντων εις τα ίδια απελθόντων και μόνων των γραμματέων (υπουργών) της Κυβερνήσεως απομεινάντων παρ' αυτώ, ο Καποδίστριας και εξ όσων είδεν εν Ναυπλίω έκρινεν αμέσως περί της οικτράς καταστάσεως εν ή ευρίσκετο η Ελλάς, και περί ής διεβεβαίωσαν αυτόν οι γραμματείς.

Και ο μεν γραμματεύς του τμήματος των Εσωτερικών και της Αστυνομίας Α. Λόντος είπε προς αυτόν: «Εξοχώτατε, το Κράτος δεν είναι άλλο ειμή η Αίγινα, ο Πόρος, η Σαλαμίς, η Ελευσίς και τα Μέγαρα. Έχομεν ακόμη και τινας νήσους εις το Αρχιπέλαγος, αλλ' εις μικράς σχέσεις μεθ' ημών ευρίσκονται οι εκεί Νομάρχαι· διότι οι Ολυμπιείς και οι πειραταί έγιναν πραγματικοί δεσπόται αυτών των νήσων».

Ο Γραμματεὺς του τμήματος των Οικονομικῶν, Π. Ν. Λοιδωρικής: «Εξοχώτατε, ὄχι μόνον χρήματα δεν υπάρχουν εἰς το ταμείον, ἀλλ' οὔτε ταμείον εἶναι· ουδέποτε υπήρξεν. Ἡ οικονομική διαχείρισις δεν συνίσταται παρά μόνον εἰς κονδύλια ἀπλά. Μη θαυμάση ἡ Υψηλότης Σας, εἴαν εἰς τα βιβλία μου δεν εἶναι ὅλα γεγραμμένα. Πολλά πράγματα ἐγέναν ἐν καλή τη πίστει, ἄλλως τε καὶ αἱ περιστάσεις ἐμπόδισαν να βάλῃ τις εἰς τάξιν τα κατάστιχα. Πρέπει να προσθέσω, ὅτι ἠναγκάσθημεν να προπωλήσωμεν τὴν δεκάτην εἰς το Ἀρχιπέλαγος προ τοῦ ἔτους. Τα μέλη του Νομοθετικοῦ Σώματος ἠθέλον τους μισθοὺς των, ἀλλ' ἡμεῖς δεν εἶχομεν ἄλλο μέσον διὰ να τους πληρώσωμεν. Ἐπὶ τέλους, το λέγω με ἐντροπήν, δεν ἤμην εἰς θέσιν να πληρώσω εἰς τους κτίστας καὶ τους ξυλουργοὺς, τα ἐξοδα των ἐπισκευῶν, αἰτίνες ἐγέναν εἰς το οἶκημα το ὁποῖον κατέχει ἡ Υψηλότης Σας καὶ παρακαλῶ αὐτὴν να λάβῃ οἶκτον περὶ των ἀνθρώπων τούτων, οἵτινες ἀπαιτοῦσι τα ἡμερομίσθιά των.

Ο δε γραμματεὺς των στρατιωτικῶν *Α. Βλαχόπουλος*: «Δεν ἔχομεν στρατὸν, εἶπεν, οὐδὲ πολεμεφῶδια· διότι το Ναύπλιον και ο Ναύσταθμος εὐρίσκονται εις τας χεῖρας του Γρίβα. Δεν ἔχω λοιπὸν τίποτε να εἶπω προς την Υ. Εξοχότητα, ὅσον αφορά το υπουργεῖον, ὅπερ εγὼ διευθύνω».

Ἡ προφορικὴ ἐκθεσις του γραματέως των Ναυτικῶν και των Εξωτερικῶν *Γ. Γλαράκη*, υπήρξε λακωνικωτέρα: «Ἡ φρεγάτα «Ἑλλάς» εὐρίσκεται εν Πόρω καθὼς και ἡ κορβέττα «Ἰδρα» ἀμφότεραι ἀνευ εξαρτημάτων».

Ο γραμματεὺς της Δικαιοσύνης *Μ. Σούτσος* οὐδὲν εἶχε να εἶπη· διότι δεν υφίσταντο οὔτε δικαστήρια οὔτε δικασταί.

Ὡς προς δε τον ἐπὶ των Εξωτερικῶν γραμματέα *Γ. Γλαράκη*ν το μόνον ἐγγραφον ὅπερ ἠδυνήθη να διασώση εν τοις ἀρχεῖοις αὐτοῦ, ἦτο ἡ ἐπιστολή των Ναυάρχων ([43](#)).

Τοιαύτη ήτο η κατάσταση, εν ή ευρίσκετο η Ελλάς και τοιούτον το χάος εξ ού έμελλε να εξαγάγη αυτήν η ισχυρά χειρ του Καποδιστρίου.

Αυθημερόν τα μέλη της αντικυβερνητικής επιτροπής έσπευσαν να υποβάλωσι την οικείαν παραίτησιν συμφώνως τω άρθρω 5 του ΣΤ' ψηφίσματος της Γ' εν Τροιζήνι συνελεύσεως λέγοντι: «Διορίζεται τριμελής επιτροπή γνωριζομένη υπό το όνομα *Αντικυβερνητική Επιτροπή*, διά να κυβερνήση την Ελλάδα εν απουσία του και θέλει παύσει άμα φθάση ο κυβερνήτης εις την Πατρίδα», διά διακηρύξεως αυτών προς το Πανελλήνιον, εν ή λέγουσιν ότι χαίρουσιν ότι παραδίδουσι τας ηνίας της Κυβερνήσεως εις χείρας ανδρός σεβαστού, εμπείρου και μόνου δυναμένου να φέρη το Έθνος εις την απόλαυσιν των αγαθών της διά τοσούτων αιμάτων κτηθείσης ελευθερίας, αλλ' ο Καποδίστριας ανέβαλε την παραδοχήν της παραιτήσεως μέχρι της εκδόσεως Ψηφίσματος υπό της Βουλής, τροποποιούντος κατά τι το Σύνταγμα εν Τροιζήνι Εθνοσυνελεύσεως.

Και όντως ο Καποδίστριας κατελθών εις Ελλάδα εύρεν ισχύον το «*Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος*» (Μάιος 1827), όπερ συνέταξεν η Γ' εν Τροιζήνι εθνική συνέλευσις εις αντικατάστασιν του «*Νόμου της Επιδαύρου*» (Απρίλιος 1823). Και κατά μεν τον Νόμον της Επιδαύρου, όσον αφορά τον τρόπον του προσδιορισμού του *Βουλευτικού* και του *Εκτελεστικού* εισήχθη η καθολική ψηφοφορία διά την εκλογήν του βουλευτικού, αλλά κατά σύστημα εκλογής εμμέσου, συνεστήθη τουτέστιν εκλογή *εκλεκτόρων*· κατ' επαρχίας, οίτινες συνερχόμενοι επί το αυτό εξέλεγον του *Βουλευτικού* τα μέλη. Όσον αφορά το *Εκτελεστικόν* και πάλιν εις υπερίσχυσιν της δημοτικής ιδέας εν τω πολιτεύματι τούτω, ο Νόμος της Επιδαύρου προσδιώριζε την εκλογήν αυτών, ουχί άμέσως υπό του λαού, αλλ' από της θελήσεως του Βουλευτικού.

Ο *Νόμος της Επιδαύρου* εκράτησεν ως πολίτευμα τύπου τουλάχιστον, μέχρι του 1827. Η ιστορία διδάσκει ημάς ότι η περίοδος αύτη από του 1823 — 1827, βρίθει εμφυλίων σπαραγμών και στάσεων, επομένως το πολίτευμα τούτο δεν ηδύνατο να λειτουργήση απροσκόπτως ούτε επί τη βάσει των κανόνων αυτού. Το τοιούτο δε φαίνεται, ότι εδημιούργησε την ιδέαν της αναγκαίας ελαττώσεως της δημοκρατικής Αρχής εν

τω πολιτεύματι και της δημιουργίας εν αυτώ παράγοντος, έστω και επικουρικού μόνον, μοναρχικού. Εντεύθεν κατεδείχθη η ανάγκη νέας Συντακτικής Συνελεύσεως, ήτις συνελθούσα εν Τροιζήνι, εψήφισεν, όπως αντί του εκτελεστικού του εκ της εκλογής του βουλευτικού πηγάζοντος, εκλέγηται *έν μόνον φυσικόν πρόσωπον* υπό το όνομα του «*Κυβερνήτου*», είς άνθρωπος, επί επτά έτη, και ως τοιούτον εξέλεξε, διά την πρώτην επταετίαν, τον απόντα τότε εν Ελβετία αοίδημον (44) *Ιωάννην Καποδίστριαν*.

Ήτο επόμενον, ότι δημιουργούμενου εν τω πολιτεύματι του μοναρχικού παράγοντος, εχρειάζετο ολοκλήρου του πολιτεύματος πλέον η τροποποιήσις, όπως συναρμολογηθώσιν αι δημοκρατικάί του πολιτεύματος διατάξεις προς την ιδέαν του μοναρχικού παράγοντος, έστω και επικουρικώς ενεργούντος. Επελήφθη λοιπόν η Συντακτική της Τροιζήνος Συνέλευσις της συντάξεως τοιούτου πολιτεύματος, και συνέταξε τοιούτον, όπερ περιέλαβεν εν εννέα κεφαλαίοις υπό τον τίτλον: *Πολιτικόν Σύμβαγμα Ελλάδος*».

Το πρώτον των κεφαλαίων αφεώρα τα θρησκευτικά, και περιελάμβανεν ως και το *προσωρινόν πολίτευμα* και ο *Νόμος της Επιδαύρου* την επικρατούσαν ορθόδοξον Εκκλησίαν και ανεξιθρησκείαν, την ανοχήν τουτέστι παντός άλλου δόγματος.

Το πρώτον άρθρον, όπερ απαντά εν παντί ελληνικώ πολιτεύματι, εκ των προ και μετά την επανάστασιν γενομένων, είναι το περί θρησκείας. Η θρησκεία μία των αιτιών, δι' ήν εμάχοντο τότε, αδελφή της ελευθερίας και του Ελληνισμού, ήτο η μόνη παρηγορία εις τον απεγνωσμένος μαχόμενον λαόν, και προς ταύτην ητένιζον, επικαλούμενοι την εξ ύψους βοήθειαν. Η θρησκεία, ήτις σήμερον υπό τινων μεν αγνοείται και παραγνωρίζεται υπ' άλλων δε καταφρονείται ως αναξία πεπολιτισμένων ανθρώπων, η θρησκεία ήτις επί τοσοούτους αιώνας δουλείας, παλαιούσα κατά βαρβάρων και φανατικών λαών, διετήρησε τον εθνισμόν ημών και παρεσκεύασε την μεγάλην του 1821 επανάστασιν και προς ήν έτι οφείλομεν, αν μη τι άλλο, ευγνωμοσύνην τουλάχιστον, η θρησκεία ευλόγως εθεωρείτο ως η κρηπίς παντός ελληνικού, ως ο θερμός εκείνος χιτών, εντός του οποίου έδει να καλύψη τα γυμνά της μέλη και να επουλώση κατά το μάλλον και ήττον τας πληγάς αυτής η υπέρ της ελευθερίας και της τιμής παλαιούσα παρθένος Ελλάς. Δεν ήσαν όμως και φανατικοί οι Έλληνες, και διά τούτο

μετά του ορισμού της ανατολικής Ορθοδόξου πίστεως ως της μόνης επικρατούσης εν Ελλάδι θρησκείας εκηρύττετο και η ανεξιθρησκεία.

Εν τω δευτέρω κεφαλαίω ωρίζετο η *Ελληνική χώρα* κατά τρόπον όλως πρωτότυπον, ωρίζετο ως Ελληνική χώρα όλη η έκτασις εκείνη, ήτις ήθελε κατακτηθή διά των όπλων των Ελλήνων, προς τούτοις δε το αδιαίρετον αυτής.

Το τρίτον κεφάλαιον περιελάμβανε τα «περί δημοσίου δικαίου των Ελλήνων» και καθίστα πρώτον την αρχήν, *ότι η κυριαρχία κείται παρά τω λαώ* και *ότι εκ του λαού εκπορεύονται άπασαι αι εξουσίαι*, και εκανόνιζε τα της Ελληνικής ιθαγενείας. Επίσης περιελάμβανε διαφόρους αρχάς θεμελιώδεις, αφορώσας εγγυήσεις δικαιωμάτων περιλαμβανομένων εν τη προσωπική ελευθερία. Μεταξύ των αρχών τούτων υπήρχον και τινα δικονομικά αξιώματα. Ούτω λ. χ. το εν λόγω κεφάλαιον περιελάμβανε την αρχήν, *ότι «ουχί δις επί το αυτό (non bis in idem).* Την αρχήν, *«ο νόμος δεν πρέπει να είναι οπισθενεργός»*· την αρχήν, *ότι «ο κατηγορούμενος μέχρι της οριστικής αυτού καταδίκης τεκμαίρεται αθώος»* και διαφόρους άλλας. Περιελάμβανεν όμως και καινοτομίαν τινά ενδιαφέρουσαν υπό τον τίτλον του δημοσίου των Ελλήνων, την αφαιρέσιν τουτέστι των πολιτικών δικαιωμάτων από των κληρικών, εξαιρουμένων μόνον των πρεσβυτέρων, αγάμων τουτέστιν ιερέων, οίτινες έχουσι το δικαίωμα του εκλέγειν.

Το επόμενον κεφάλαιον, το *τέταρτον*, αφορά την απόκτησιν της Ελληνικής ιθαγενείας διά πολιτογραφήσεως, το δ' επόμενον κεφάλαιον, το *πέμπτον*, την σύνταξιν της πολιτείας, διαιρουμένης εις Νομοθετικήν, νομοτελεστικήν και δικαστικήν.

Το *έκτον* κεφάλαιον αφορά την διακόσμησιν της νομοθετικής εξουσίας· η νομοθετική εξουσία ασκείται κατά το πολιτικόν Σύνταγμα του 1827 υπό Βουλής κατά σύστημα αμέσου εκλογής, καταρτιζομένης επί τριετίαν, κατ' έτος ανανεουμένης κατά το αυτής, προσδιοριζομένων των εξερχομένων βουλευτών δι' εκλογής μη δυναμένων δε να εκλεγώσιν εκ νέου. Δεν επέρχεται λοιπόν ανανέωσις της Βουλής διά μιας, αλλά καθ' έκαστον έτος· ώστε δεν υπήρχον, κατά το σύνταγμα τούτο, ουδέποτε γενικαί εν τω Κράτει εκλογαί εις ανανέωσιν πλήρη του κοινοβουλίου.

Το επόμενο έβδομον κεφάλαιον διακοσμή τον θεσμόν του Κυβερνήτου, περιλαμβάνει δε τάδε:

α') Εις τον Κυβερνήτην εμπιστεύεται η νομοτελεστική εξουσία.

β') Ο Κυβερνήτης είναι απαραβίαστος.

γ') Οι γραμματείς της Επικρατείας είναι υπεύθυνοι διά τας δημοσίας πράξεις των.

δ') Ενεργεί τους νόμους διά των Γραμματέων της Επικρατείας καθ' όλην την Επικράτειαν.

ε') Όλα τα διατάγματα υπογράφονται από τον Κυβερνήτην, προσυπογράφονται από τον Γραμματέα της Επικρατείας, εις του οποίου τον κλάδον ανήκουσι, και σφραγίζονται με την σφραγίδα της αυτής Γραμματείας.

ς') Κινεί τας κατά γην και θάλασσαν δυνάμεις.

ζ') Προβάλλει σχέδια νόμων εις την Βουλήν κατά το 75 άρθρον διορίζων ένα ή πλειότερους εκ των Γραμματέων της Επικρατείας να παρευρίσκωνται εις την περί τούτων συζήτησιν, την γινομένην εις την Βουλήν. Εις ταύτην δε την συζήτησιν εξάπαντος πρέπει, να παρευρίσκηται μετά των άλλων κ' εκείνος ο Γραμματεύς της Επικρατείας, εις του οποίου τον κλάδον ανήκει ο προβαλλόμενος νόμος.

η') Φροντίζει περί της εσωτερικής και εξωτερικής ασφαλείας του Έθνους.

θ') Διορίζει και αλλάσσει τους Γραμματείς της Επικρατείας και όλα τα υπουργήματα και αξιώματα της διοικήσεως, και προσδιορίζει τα καθήκοντα εκάστου αυτών.

ι') Ανταποκρίνεται εις τας ξένας δυνάμεις.

ια') Κηρύττει πόλεμον, κλείει ειρήνην, συνδέει συνθήκας κατά το 95 άρθρον.

ιβ') Πέμπει Πρέσβεις, Προξένους, Πράκτορας κτλ. εις τας ξένας Επικρατείας, και δέχεται παρ' αυτών παρομοίως.

ιγ') Ημπορεί να συγκαλεί την Βουλήν εις έκτακτον Σύνοδον ή συνεδρίασιν, όταν η χρεία το καλή, και να την παρατείνη κατά

τας χρείας της Επικρατείας περισσότερο των τεσσάρων μηνών.

ιδ') Φροντίζει διά την ακριβή των νόμων εκτέλεσιν.

ιε') Χρεωστέι να φροντίζη διά να εκτελώνται αι αποφάσεις των δικαστηρίων.

ις') Χρέος έχει να δώση νόμου σχέδιον περί συστάσεως πολιτικού στρατεύματος.

ιζ') Ο Κυβερνήτης δεν έχει είσοδον εις την Βουλήν, ειμή εις την έναρξιν και παύσιν των Συνόδων.

ιη') Εις πάσαν Συνόδου έναρξιν ομιλεί διά τας εξωτερικάς σχέσεις, διά την εσωτερικήν της Επικρατείας κατάστασιν, μάλιστα διά τους πόρους και τα έξοδα, διά τας μελλούσας χρείας του ερχομένου έτους, και διά τας δυνατάς βελτιώσεις των κοινών πραγμάτων.

ιθ') Η εκλογή του Κυβερνήτου θα κανονισθή από ιδιαίτερον νόμον, ο οποίος θα γείνη από την Βουλήν του παρόντος έτους.

κ) Η διάρκεια του Κυβερνήτου είναι επταετής.

κα') Ο Κυβερνήτης εκλεχθείς ορκίζεται δημοσίως ενώπιον της Βουλής, ότι θα προστατεύσει και διασώζη το πολίτευμα της Ελλάδος κατά τον Κυβερνητικόν όρκον.

κβ') Ο Κυβερνήτης επικυρόνει και δημοσιεύει τους νόμους κατά το 73 άρθρον.

κγ') Ο Κυβερνήτης διά φιλανθρωπίαν και διά λόγους ισχυρούς ημπορεί να μεταβάλλη την κεφαλικήν ποινήν, αφ' ού συμβουλευθή τους Γραμματείς της Επικρατείας, κατά σύστασιν του δικαστηρίου.

Είναι απολύτως απηγορευμένον εις τον Κυβερνήτην και εις την Βουλήν να συγκατατεθώσιν εις οποιανδήποτε συνθήκην, σκοπόν έχουσαν την κατάργησιν της πολιτικής του Έθνους υπάρξεως και ανεξαρτησίας.

Το επόμενον όγδοον κεφάλαιον αφορά την διακόσμησιν της νομικής ευθύνης των υπουργών πολυτελεστάτη αλληλουχία

διατάξεων, υπάρχει περί νομικής των υπουργών ευθύνης, εν τω κεφαλαίω τούτω.

Τέλος το έννατον κεφάλαιον περιλαμβάνει τα της διακοσμήσεως της ασκήσεως της δικαστικής εξουσίας, καθιεροί αρχάς τινας εξ εκείνων, αι οποίαι παρέμειναν εν τοις Ελληνικοίς πολιτεύμασι, την αρχήν τ. έ. της απαγορεύσεως δικαστικών επιτροπών, την της δημοσιότητος των συνεδριάσεων και των αποφάσεως· ορίζει διά διατάξεως αυτού, ότι τα δικαστήρια ενασκούσιν από πάσης οιασδήποτε θελήσεως και εξουσίας ανεξαρτήτως το καθήκον αυτών του δικάζειν, και καθιεροί εν ταις ποινικαίς δίκαις την εισαγωγήν του ορκωτικού συστήματος. Εν παραρτήματι δε από του 147 και εντεύθεν αφορά τα σύμβολα και τας Ελληνικάς σημαίας τα διά των προηγουμένων πολιτευμάτων καθιερωθέντα. Έτερον δε ψήφισμα της αυτής Συνελεύσεως καθιεροί το και σήμερον εν χρήσει εν τη ημετέρα πολιτεία διακριτικόν, *το παράσημον τον Σωτήρος*.

Τοιούτον ήτο το *Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος* εν περιλήψει, όπερ η εν Τροιζήνι Γ' Εθνική Συνέλευσις συνέταξε και επεφόρτισε τω εκλεγέντι κυβερνήτη της Ελλάδος να εφαρμόση πιστώς και ανελλιπώς. Αλλ' όμως ότε ο Καποδίστριας κατελθών εις Ελλάδα, ανέγνω το πολίτευμα υπό τους όρους, ούς ηξίουσιν οι συντάκται και ο Ελληνικός λαός να μετάσχη της κυβερνήσεως της Ελλάδος, απειποιήθη κατηγορηματικώς, και τοσοούτον μάλιστα εντόνως, ώστε η Βουλή η εκ του πολιτεύματος εκείνου προελθούσα διά πράξεως αυτής από 18 Ιανουαρίου 1828 αφελέστατα κατήργησε το τέως πολίτευμα, κατέστησε δε τον Κυβερνήτην *άκρατον μοναρχικόν παράγοντα εν τω πολιτεύματι και ανέθηκεν αυτώ πάσας τας εξουσίας δίκην δικτάτορος*, αλλ' ίνα αναπαύση την συνείδησιν της Συνελεύσεως ο Κυβερνήτης, υπέδειξεν αυτή, ότι δύναται να ανεχθή παρ' αυτώ, σωματείον προσδιοριζόμενον υπ' αυτής της συντακτικής συνελεύσεως, τη συμπράξει και υποδείξει αυτού είκοσιν επτά μελών· το σωματείον τούτο ωνόμασεν, ως θέλομεν ιδεί, *Πανελλήνιον*, μόνον γνωμοδοτικήν εξουσίαν έχον, αν ενόμιζεν ενδεδειγμένον ο Κυβερνήτης να έχη την γνώμην αυτού, και ουδέν πλέον.

Εν τούτοις, πάντα ταύτα εγένοντο υπό τον τύπον της προσωρινότητος, διότι απεφασίσθη η σύγκλησις νέας

συνελεύσεως, ήτις, καίπερ προκηρυχθείσα διά τον Απρίλιον 1828, συνήλθεν εν Άργει, κατ' Ιούλιον 1829. Προς την συνέλευσιν ταύτην, ωμολόγησεν, εν τέλει, εαυτόν υπεύθυνον διά την δικτατορικήν δράσιν ο Κυβερνήτης. Το *Πανελλήνιον* μετωνομάσθη *Γερουσία* υπό της συνελεύσεως εκείνης, και ανετέθη μεν η εκλογή των μελών της Γερουσίας τω Κυβερνήτη, εδόθη όμως τη Γερουσία και δικαιοδοσία τις νομοθετική, ως λ. χ. προκειμένου περί φορολογικών νόμων η έγκρισις εναπέκειτο αύτη, συγχρόνως όμως η Συντακτική Συνέλευσις, ως θέλομεν ιδεί, επεφόρτισε τον Κυβερνήτην μετά της Γερουσίας, ίνα επί τη βάσει των προηγηθέντων τριών πολιτευμάτων του προσωρινού, του Νόμου της Επιδαύρου, και του Πολιτικού Σύντάγματος της Ελλάδος σκεφθή περί συντάξεως οριστικού πολιτεύματος, κατ' αντίθεσιν προς εκείνα τα πολιτεύματα, πολιτεύματος περιλαμβάνοντος και Γερουσίαν, αλλά δυστυχώς ο απρόοπτος θάνατος του Κυβερνήτου, εκώλυσε την πραγματοποίησιν της εντολής, ήν είχε λάβει μετά της Γερουσίας προς σύνταξιν μονίμου πολιτεύματος.

Τοιαύται ήσαν αι εύλογοι απαιτήσεις του νεήλυδος Κυβερνήτου, ως προς το *Πολιτικόν Σύνταγμα των Ελλήνων*, και δεν ηδύνατο μάλιστα να πράξη άλλως· διότι ως δεινός διπλωμάτης δεν ηδύνατο να ορκισθή ότι θα διατηρήση την ακεραιότητα Κράτους, (Πρωτόκολλον της 23 Μαρτίου 1826 και της συνθήκης της 24)6 Ιουλίου 1827), συγκειμένου μεν, κατά το Σύνταγμα εκείνο, εκ πασών των επαρχιών και νήσων, όσαι έλαβον κατά της Τουρκίας τα όπλα, αλλά μη ανεγνωρισμένου εισέτι, και έχοντος ήμισυ περίπου της επαναστατησάσης χώρας κατεχόμενον έτι των Οθωμανών. Το Σύνταγμα εκείνο είχε, προς τούτοις, και άλλας διατάξεις, άς δεν ηδύνατο ο Κυβερνήτης να αναγνωρίση και επομένως να ορκισθή, ότι θα τηρήση· διότι τούτο αντέβαινεν εις τε την συνείδησιν και εις αυτά ίσως τα καλώς εννοούμενα συμφέροντα του έθνους. Ανέβαλε λοιπόν την αποδοχήν της εξουσίας μέχρις ου συνεννοηθή μετά των σημαινόντων και εκδοθή το μνησθέν ψήφισμα.

Εις τας παρατηρήσεις ταύτας του Κυβερνήτου απιδούσα η και συνελθούσα εν τω άμα, απεφάσισεν ομοφώνως πλην του Δημητρίου Ι. Κριεζή, να αποθέση τα νομοθετικά χρέη αυτής χάριν της κοινής σωτηρίας και να ψηφίση τα παρά του

Κυβερνήτου προταθέντα, άπερ εψηφισεν αυθωρεί εκδούσα τον επόμενον ΝΗ' Νόμον:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Η Βουλή των Ελλήνων

Επειδή ο παρά του Ελληνικού έθνους εμπειστευμένος τας ηνίας της Κυβερνήσεως κύριος Ιωάννης Α. Καποδίστριας έφθασεν εις την Ελλάδα,

Επειδή αι δειναί της πατρίδος περιστάσεις και η διάρκεια του πολέμου δεν εσυγχώρησαν, ούτε συγχωρούσι την ενέργειαν του εν Τροιζήνι επικυρωθέντος και εκδοθέντος πολιτικού Συντάγματος καθ' όλην αυτού την έκτασιν,

Επειδή η σωτηρία του έθνους είναι υπέρτατος πάντων των Νόμων και,

Επειδή η Βουλή ανεδέχθη παρά των λαών την πρόσκαιρον εντολήν της εαυτών σωτηρίας,

Η Βουλή μόνον σκοπόν έχουσα το να σωθή η Ελλάς ως ιερώτερον της χρέος θεωρούσα τούτο, και την ευδαιμονία του Ελληνικού έθνους του οποίου ενεπιστεύθη την φροντίδα,

Και επειδή ο Κυβερνήτης επρόβαλε σχέδιον μεταβολής διοικήσεως προσωρινής,

Ψηφίζει:

Α'. Ο Κυβερνήτης μετά της Βουλής συγκαλούσι τον Ελληνικόν λαόν εις Εθνικήν Συνέλευσιν κατά τον παρ. Δ' της ΚΣΤ' συνεδριάσεως της εν Τροιζήνι Τρίτης Εθνικής συνελεύσεως.

Β'. Η προσωρινή διοίκησις της Επικρατείας κανονίζεται κατά τα εφεξής άρθρα:

Έν συμβούλιον συγκείμενον από μέλη . . . και ονομαζόμενον *Πανελλήνιον* μετέχει μετά του Κυβερνήτου της Ελλάδος των έργων και του υπευθύνου της Κυβερνήσεως έως της συγκροτήσεως της Εθνικής Συνελεύσεως, ήτις θέλει συνέλθει εντός Απριλίου μηνός 1828.

2. Το Πανελλήνιον διαιρείται εις τρία τμήματα.

Το α' έχει αντικείμενον την οικονομίαν.

Το β' την διοίκησιν των εσωτερικών καθ' όλους αυτών κλάδους.

Το γ' την ωπλισμένην δύναμιν ξηράς και θαλάσσης κτλ.

Γ'. Αποτίθεται η Βουλή το οποίον ανέλαβε χρέος της εξουσίας (45).

Εν Αιγίνη τη 18 Ιανουαρίου 1828.

Ο Πρόεδρος Ν. ΡΙΝΙΕΡΗΣ. (Έπονται αι των Βουλευτών υπογραφαί).

(Τ. Σ.) Ο Α' Γραμματεύς Χ. Αινιάν.

Τοιαύτη ήτο η πρώτη κυβερνητική απάντησις του Καποδιστρίου, ήν έσπευσε να ικανοποιήση η Βουλή, ομοφώνως καταδεικνύουσα τα προς αυτόν αγαθά αυτής αισθήματα, αλλ' ευθύς αμέσως δεν έλειψαν οι εχθροί αυτού να διαδώσωσιν ότι ο Κυβερνήτης προκατήρξατο του έργου παραβιάζων το Σύνταγμα της Τροιζήνος, πλην αι διαδόσεις αύται των αντιπολιτευομένων προς ουδέν ίσχυσαν και ο Κυβερνήτης επελήφθη γενναίως του έργου της αναμορφώσεως και του διοργανισμού των κακώς εχόντων. Οποίος δε τις έμελλε να η, διετράνωσε θαυμασίως εν τη διακηρύξει αυτού της 20 Ιανουαρίου, ήτις ετοιχοκολλήθη εις διάφορα μέρη της πόλεως, εδημοσιεύθη διά του τύπου και διενεμήθη εις πάσας τας Ελληνικάς πόλεις.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος

Διακηρύττει προς τους Έλληνας

«Εάν ο Θεός μεθ' ημών ουδείς καθ' ημών»

«Τέλος πάντων είμαι εν μέσω υμών, και διά τούτο αποδίδω χάριτας προς τον Ύψιστον.

«Η διάχυσις της ψυχής, με την οποίαν με υπεδέχθητε, και τα δείγματα της εμπιστοσύνης, με τα οποία ευαρεστείσθε να με περιστοιχήτε, νύπτουν βαθέως την καρδίαν μου. Και δεν

βλέπω την στιγμήν να σας δώσω όλον, ολόκληρον το μέτρον της σιώσεως και της ευγνωμοσύνης μου.

«Θέλετε το λάβει, ελπίζω, ευθύς, αφού οι Αντιπρόσωποί σας, νομίμως κατασταθέντες εις εθνικήν Συνέλευσιν, θέλουν γνωρίσει τας διακοινώσεις, τας οποίας οφείλω να κάμω προς αυτούς.

»Τότε θέλετε εμπορέσει να βεβαιωθήτε ότι τα ταξειδιά μου ως και αι προσπάθειάί μου από τον Μάιον μήνα, είχαν μόνον και εξαίρετον σκοπόν, να εξάξουν την αγαπητήν μας Πατρίδα από την ολεθρίαν μονήρη θέσιν, εις την οποίαν εισέτι ευρίσκεται, να την καταστήσουν, ώστε ν' απολαύη χωρίς αργοπορίαν τ' αγαθά, όσα την υπόσχεται ο πρώτος παράγραφος του προσθέτου άρθρου της εν Λονδίνω συνθήκης της 6 Ιουλίου του παρελθόντος έτους, και να την προμηθεύσουν ακόμη χρηματικά τινά μέσα εκ μέρους όλων ανεξαιρέτως των Δυνάμεων, αίτινες υπέγραψαν την συνθήκην αυτήν.

«Αι τιμαί της 12[24 του παρόντος μηνός, έχουσαι αντικείμενον την σημαίαν Σας, και την καθιέρωσιν της νέας Κυβερνήσεώς Σας, θέλουν Σας ενθαρρύνει να πιστεύσητε μετ' εμού, ότι, εάν ο ανωτέρω σκοπός δεν κατορθωθή ακόμη, θέλει κατορθωθή την στιγμήν, καθ' ήν εσωτερική Διοίκησις, ισχύουσα μόνον διά των νόμων, θέλει δυνηθή να σας διασώση από την φρικτήν αναρχίαν, και ούτω βαθμηδόν να σας οδηγήση εις την πρόοδον της εθνικής και πολιτικής αναγεννήσεώς σας.

«Τότε μόνον θέλετε δυνηθή να αποδώσητε εις τους συμμάχους Μονάρχας τα δι' αυτούς απαραίτητα ενέχυρα, ώστε να μην αμφιβάλλουν πλέον περί της οδοῦ, την οποίαν θέλετε γνωρίσει και δυνηθή να οδεύσετε, προς εκπλήρωσιν των σωτηρίων σκοπών οίτινες εγέννησαν την πράξιν της 6 Ιουλίου και την εις αιώνα αξιομνημόνευτον ημέραν της 8[20 Οκτωβρίου.

«Πριν τούτου δεν έχετε το δικαίον να ελπίσητε τας οποίας υπέρ υμών επεκαλέσθην βοηθείας, ούτε καμμίαν άλλην συνδρομήν, διά να δυνηθήτε να εύρετε τα μέσα να εισάξετε την εσωτερικήν ευταξίαν, και να φυλάξετε την υπόληψίν Σας εις τον έξω κόσμον.

«Τοιαύτα συλλογιζόμενος αισθάνομαι ζωηράν θλίψιν, ότι η εν Τροιζήνι Εθνική Συνέλευσις δεν εφωδίασε την Βουλήν με

αποχρώσας δυνάμεις, διά να έχη την εξουσίαν να κυρώση τα μέτρα, άτινα η κοινή σωτηρία αποκαθιστά εις το εξής εξ ανάγκης κατεπειγούσης απαραίτητα.

«Νέα Εθνική Συνέλευσις δεν ειμφορεί να συνέλθη παντελώς προ του Απριλίου μηνός. Αλλ' εν τω μεταξύ τούτω εξακολουθούσα η ενεστώσα κρίσις ειμφορεί να μηδενίση όλας τας ελπίδας Σας, και, ν' αποστερήση τους καρπούς των υπέρ του ιερού αγώνος απείρων θυσιών, αγώνος, τον οποίον με τοσαύτην ανδριάν και καρτεριάν υπεστηρίξατε.

«Πεπεισμένος με πόσην ανυπομονησίαν επιθυμείτε να τρυγήσητε τους καρπούς των θυσιών τούτων, και να πιστεύσετε την προσδοκίαν των συμμάχων Δυνάμεων, ως και την υπέρ υμών πρόνοιαν με την οποίαν ο χριστιανικός και πολιτευμένος κόσμος Σας τιμά, αποφασίζω να Σας προμηθεύσω το κατ' εμέ μόνον μέσον προς τον σκοπόν, συγκαλών Εθνικήν Συνέλευσιν τον Απρίλιον μήνα, και έως της συγκροτήσεως αυτής δεχόμενος σύστημα προσωρινής Κυβερνήσεως, θεμελιωμένον εν τοσοούτω επάνω εις τας βάσεις των πράξεων της Επιδαύρου, του Άστρους και της Τροιζήνος.

«Δεν εδέχθην μόλα ταύτα το σύστημα τούτο, ειμή αφ' ού έλαβα την γνώμην της Βουλής και των μεταξύ Σας πλέον φωτισμένων από τα φώτα της πείρας. Ούτε βάλλω τούτο εις εκτέλεσιν χωρίς της συμπράξεως του ενός και του άλλου, και μάλιστα εκείνων, οίτινες διά των ψήφων των επαρχιών της επικρατείας ανέβησαν ήδη εις τον έντιμον βαθμόν της πρώτης Αρχής ή της Αντιπροσωπείας του Έθνους.

«Κοινωνούντες μετ' εμού, θέλουν μεθέξει των αγώνων και του υπευθύνου μου. Περί τούτων δε θέλει κρίνει η Εθνική Συνέλευσις.

«Ολόκληρος η ζωή μου, το δημόσιον στάδιον το οποίον διέτρεξα πλέον των τριάκοντα χρόνων, η εύνοια την οποίαν εντεύθεν απήλαυσα εις πολλούς της Ευρώπης τόπους, Σας προμηνύουν, ότι ο μόνος σκοπός της αποφάσεώς μου ταύτης είναι, να καταταχθήτε τέλος υπό την αιγίδα των Νόμων, και να διαφυλαχθήτε από τας ολεθρίας συνεπείας Κυβερνήσεως αυθαιρέτου.

«Εν Αιγίνη τη 20 Ιανουαρίου 1828.

Ο Κυβερνήτης
Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ».

Αυθημερόν δε εξέδωκε και τήν δε προς τους δημογέροντας των επαρχιών της Επικρατείας έχουσαν ώδε:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος

Προς τους δημογέροντας των επαρχιών της επικρατείας

»Με πλήρη πεποίθησιν εις την θείαν βοήθειαν ιδού αναδέχομαι τας ηνίας της εθνικής κυβερνήσεως, τας οποίας αυτό το έθνος με ενεπιστεύθη, και αφοσιούμενος εις την εκπλήρωσιν των ιερών χρεών μου, προτίθεται μόνον και κύριον σκοπόν την σωτηρίαν και ευδαιμονίαν της φίλης Πατρίδος.

»Κανείς δεν αμφιβάλλει, ότι των νόμων η πραγματική ενέργεια είναι το μόνον, το οποίον θέλει φέρει την εσωτερικήν ευταξίαν, και εν ταυτώ θέλει προμηθεύσει εις το έθνος την εσωτερικήν υπόληψιν· απαιτείται λοιπόν από το μέρος όλων υμών αμετάτρεπτος αφοσίωσις εις τους νόμους, και ένθερμος προσπάθεια εις την δραστήριον και ακριβή εκτέλεσιν των διαταγών της Κυβερνήσεως.

»Είμαι πεπεισμένος εις το φιλόπονον και φιλοπάτριόν σας, και διά τούτο δεν αμφιβάλλω, ότι ως φέροντες το πρόσωπον των λαών, θέλετε σπεύσει να εμπνεύσητε εις άπαντας την προς τους νόμους υποταγήν, την πειθαρχίαν και την προς αλλήλους ομόνοιαν.

»Ο επισυναπτόμενος κανονισμός θέλει αποτελεί το σύστημα της προσωρινής κυβερνήσεως, μέχρις ού συγκροτηθεί η εθνική Συνέλευσις κατά το πνεύμα της ήδη εκδοθείσης διακηρύξεως, αντίτυπα των οποίων κλείονται διά να δημοσιευθώσιν εις όλην την περιοχήν.»

Εν Αιγίνη την 20 Ιανουαρίου 1828.

Ο Κυβερνήτης
Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ».

Ἴνα δε παροτρύνη πατρικῶς και τους στρατιωτικούς να εμμείνωσιν εν ταις τάξεσιν αυτών, εξέδωκεν αυθημερόν προς αυτούς τήν δε την εγκύκλιον :

Προς τους στρατιωτικούς Ἑλληνας.

«Πλήρης ελπίδος εις την θείαν αντίληψιν ανέλαβα τας ηνίας της παρά του ἔθνους εμπιστευθείσης μοι κυβερνήσεως, και αφωσιωμένος εις την εκπλήρωσαν των ιερών μου χρεών, ένα και μόνον σκοπόν έχω, την σωτηρίαν και ευδαιμονίαν της αγαπητής μας πατρίδος.

»Επειδή δε ουδείς αμφιβάλλει ότι μόνη η πραγματική ισχύς των νόμων δύναται να προμηθεύση εις το ἔθνος την εσωτερικήν ησυχίαν και ευταξίαν, διά τούτο είναι απαραίτητον ἕκαστος υμών να υπακούη και ευπειθεί αδιαπτῶτως εις τους νόμους και τας διαταγὰς της κυβερνήσεως, δεικνύων χαρακτήρα χρηστοῦ πολίτου.

«Γνωρίζω την ανδρίαν και καρτερίαν σας, και πέποιθα ότι και εις το εξής καλῶς αγωνιζόμενοι θέλετε επισφραγίσει την μέχρι τούδε αποκτηθείσαν δόξαν. Αλλά το χρέος μου απαιτεῖ να σας παραινέσω πατρικῶς, καθῶς και σας παραινῶ, να μένετε εις ἄς ευρίσκεσθε θέσεις υπέρ της πατρίδος μαχόμενοι, και να μη τας αφήνετε ἄνευ προστάγματος των κατά νόμον ανωτέρων σας. Και ούτω ποιούντες, θέλετε δώσει το πρώτον δείγμα της εις τους νόμους ευπειθείας και υποταγῆς σας.

«Σας συνάπτεται διάταγμα το κανονίζον την σύστασιν της προσωρινῆς κυβερνήσεως μέχρι της συγκαλέσεως της εθνικῆς συνόδου κατά την έννοιαν της εκδεδομένης προκηρύξεως, της οποίας και σας στέλλω αντίτυπα διά να δημοσιευθῶσιν εις ὅλην την περιοχὴν σας.

«Εν Αιγίνῃ την 20 Ιανουαρίου 1828

Ο Κυβερνήτης
Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ».

Η προς τους Ἑλληνας προκήρυξις αὕτη, ως και η προς τους δημογέροντας και τους στρατιωτικούς, ως εικός, διέχυσεν απανταχοῦ μεγίστην χαράν και ιδίως παρά τω λαῶ, ὅστις δι' αὐτῆς ἐτίθετο εν ασφαλείᾳ ἀπέναντι των αυθαιρεσιῶν των προυχόντων των πολεμαρχῶν, ὧν οι ἀπειθείς στρατιῶται

συνήχθησαν εν τω πεδίω της Τροιζήνος. Ο Κυβερνήτης γινώσκων αφ' ετέρου ότι οι οπλαρχηγοί (*καπεταναίοι*) εθεωρούντο ως ιδιαίτερα τις τάξις ενασκούσα προνόμιά τινα, εζήτησε, θωπεύων την φιλαυτίαν αυτών, να κοινοποιήση αυτοίς τα καθήκοντα, άπερ είχαν απέναντι της νέας τάξεως των πραγμάτων. Προς τούτο δε απηύθυνεν αυτοίς την άνω μνημονευθείσαν εγκύκλιον, ήτις εγένετο δεκτή παρ' απάντων ενθουσιωδώς.

Παρατηρητέον δ' ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας εν τη ιδιότητι αυτού ως Κυβερνήτου της Ελλάδος, αφήρεσε, κατά το Πολιτικόν Σύνταγμα, τον τίτλον αυτού *Κόμητος*, τίτλον κληρονομικόν εν τη οικογενειακή γενεαλογία αυτού, και αντικατέστησεν αυτόν διά του πατρωνυμικού αυτού: Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ. Η τοιαύτη του τίτλου αυτού αποκοπή ήτο λίαν φυσική διά τον Καποδίστριαν, όστις, αφ' ής ημέρας παρητήσατο της εν Ρωσία αρχής ιδιώτευεν απλώς εν Ελβετία και ουδέποτε έκτοτε έφερε παράσημόν τι εκ των πολλών απονεμηθέντων αυτώ υπό των ηγεμόνων της Ευρώπης κατά το μακρόν επιτυχές αυτού διπλωματικόν στάδιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Πρώται κυβερνητικάί πράξεις του Καποδιστρίου: — Ίδρυσις του Πανελληνίου — Δημιουργία του Γραμματέως της Επικρατείας. — Διορισμός των μελών του Πανελληνίου. — Υπουργικόν Συμβούλιον. — Όρκος Κυβερνήτου. — Μέτρα κατά της πειρατείας της τε Γραμβούσης των βορείων Σποράδων. — Εξάλειψις της πειρατείας διά του ναυάρχου Α. Μιαούλη. — Πρόσκλησις των αδελφών του Κυβερνήτου Βιάρου και Αυγουστίνου Καποδιστρίου. — Ιωάννης Γεννατάς. Οικονομικά νομοθετήματα του Κυβερνήτου. — Αποστολή βοηθημάτων Ρωσίας και Γαλλίας. — Γενική Γραμματεία. — Ίδρυσις εθνικής Χρηματιστικής Τραπέζης — Φορολογικά. — Νομισματικά.

Ο Κυβερνήτης πριν ή προβή εις τον διορισμόν των μελών του *Πανελληνίου*, εδημιούργησε θέσιν *γραμματέως της επικρατείας*, επιφορτισμένου να συνυπογράφη δίκην πρωθυπουργού πάντα τα εξερχόμενα έγγραφα του Κράτους. Εις την υψίστην ταύτην διώρισε τον πολύν *Σπυρίδωνα Τρικούπην*, πατέρα του νυν πρωθυπουργού, πρώην ιδιαίτερον

γραμματέα του κόμητος Γκίλφορντ είτα (1829) υπό του Ν. Σπηλιάδου αντικατασταθέντα. Ο Τρικούπης άμα διορισθείς προέβη εις πολλού λόγου αξίαν πράξιν επιδοκιμασθείσαν και υπ' αυτού του Κυβερνήτου, ζητήσας να δικαιώση τας απαιτήσεις των ευρωπαϊών εμπόρων, οίτινες ζημιωθέντες υπό των πειρατών ανηνέχθησαν μεν εις τα εν Ναυπλίω δικαστήρια, αλλά δεν εδικαιώθησαν.

Είτα ο Καποδίστριας προέβη εις τον διορισμόν των μελών του Πανελληνίου, όπερ το κατ' αρχάς εξ εννέα μελών συγκείμενον, κατόπιν απετελέσθη εξ είκοσι και επτά μελών. Τα πρώτα διορισθέντα μέλη αυτού ήσαν οι: Γ. Κουντουριώτης, πρόβουλος (πρόεδρος) εν τω τμήματι των Οικονομικών, Νικόλαος Σπηλιάδης και Ανδρ. Παπαδόπουλος μέλη ή γραμματείς εν τω αυτώ τμήματι, Ανδρέας Ζαΐμης, πρόβουλος εν τω των Εσωτερικών, Γεώργιος Ψύλλας και Χριστόδουλος Αινιάν μέλη· και Πέτρος Μαυρομιχάλης, πρόβουλος εν τω των Στρατιωτικών και Κ. Ζωγράφος και Χ. Κλωνάρης μέλη. Βραδύτερον προσετέθησαν ο Αναγνώστης Δεληγιάννης, ο Τάτσης Μαγγίνας, ο Ανδρέας Μεταξάς και ο Αποστόλης Ν. Αποστόλη, και έτι βραδύτερον προσετέθησαν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο Γ. Σταύρος, ο Αλ. Κοντόσταυλος, ο Γρ Σούτσος, ο Γ. Ι. Γεννατάς και ο Βιάρος Καποδίστριας. Υπουργούς δ' επί των λοιπών υπουργείων μετεχειρίζετο αυτούς τούτους τους προβούλους και τα μέλη του *Πανελληνίου*, πάσαν δε του υπουργείου των Εξωτερικών υπηρεσίαν είχεν αυτοπροσώπως ο Καποδίστριας. Εκ του σχηματισμού του *Πανελληνίου*, ως φαίνεται, ο Κυβερνήτης μετεχειρίσθη μετ' επιφυλάξεως τους εξόχως διακριθέντας επί ικανότητι εν τω αγώνι. Είναι μεν αληθές ότι τινές τούτων είχον ενοχοποιηθή διά τας εμφυλίους στάσεις, αλλ' ουχ ήττον τους άνδρας τούτους ηκολούθει το έθνος και δεν έπρεπεν εξ αρχής να δυσπιστήση προς αυτούς ο Κυβερνήτης. Τούτο όμως δεν εμείωσε την επιθυμίαν πάντων προς βελτίωσιν των κακώς εχόντων· τουναντίον μάλιστα πάντες ειργάσθησον μετά πολλού του ζήλου.

Πλην του *Πανελληνίου*, ο Κυβερνήτης είχε περί εαυτόν και το *Υπουργικόν Συμβούλιον*, αποτελούμενον εκ των πρώτων γραμματέων των τμημάτων του *Πανελληνίου* και του γραμματέως της Επικρατείας. Ουδέν δε μέλος του *Πανελληνίου* ηδύνατο να παρακαθήση εν τω συμβουλίω τούτω άνευ ειδικής αδειάς του Κυβερνήτου, η δε

αλληλογραφία μεταξύ αυτού και του *Πανελληνίου* εγίνετο διά των πρώτων γραμματέων των τμημάτων.

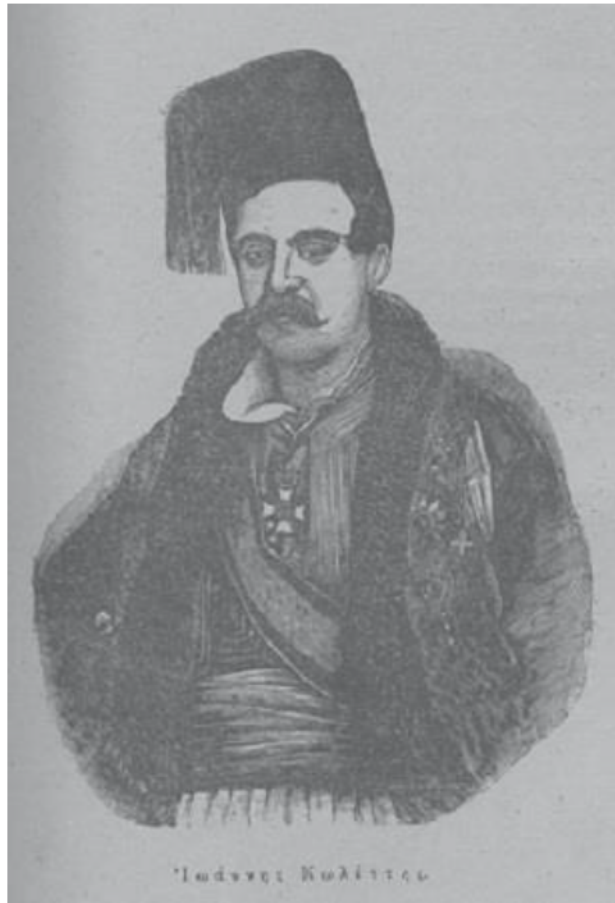
Ούτω διαθέσας τα του διοργανισμού της Κυβερνήσεως ο Καποδίστριας, τη 26 Ιανουαρίου μεταβάς επισήμως εις τον καθεδρικόν ναόν, ωρκίσθη τον όρκον τούτον: *Εν ονόματι της αγιωτάτης και αδιαιρέτου Τριάδος ορκίζομαι να εκπληρώσω κατά τας οποίας αι πράξεις της Επιδαύρου, του Άστρους και της Τροιζήνος έθεσαν βάσεις τα εμπιστευθέντα μοι χρέη παρά του έθνους. Ορκίζομαι να τα εκπληρώσω μέχρι συγκαλέσεως της εθνικής συνελεύσεως κατά τους κανόνας διά της καταστάσεως της προσωρινής κυβερνήσεως ορισθέντας μόνον σκοπόν έχων να πράξω την πρόοδον της εθνικής και πολιτικής ανακαινίσεως της Ελλάδος, ώστε να δυνηθή όσον τάχιστα ν' απολαύση των πνευματικών ωφελειών, τας οποίας η εν Λονδίνω συνθήκη της 24 Ιουνίου 1827 τη επαγγέλλεται. Καθίστημι εμαυτόν υπεύθυνον δι' όλας τας πράξεις της διοικήσεώς μου και εγγυώμαι να υποβάλω αυτάς εις την κύρωσιν της εθνικής συνελεύσεως, ήτις θέλει συνέλθει τον Απρίλιον μήνα»* (46). Επίσης ωρκίσθησαν όρκον πίστεως και τα μέλη του *Πανελληνίου* και ο γραμματεύς της Επικρατείας.

Εννοείται ότι πάντα ταύτα τα έργα δι' ών προκατήρξατο της κυβερνήσεως ο Καποδίστριας, εθεωρήθησαν ως *πραξικοπήματα* των αντιπολιτευομένων, αλλ' ο λαός απεδέξατο αυτά μετά μεγάλου ενθουσιασμού.

Ο Καποδίστριας ορκισθείς ανέλαβε την ανόρθωσιν των κακώς εχόντων· και δυστυχώς ουδέν ην ηνωρθωμένον· τα πάντα εκείντο χαμαί· επανάστασις, διοικήσις, ηθική, στρατιωτική πειθαρχία ήσαν εν πλήρει παραλύσει· ήκμαζον δε πάντα τα πάση επαναστάσει συμπαρομαρτούντα κακά· η δε πειρατεία (47) ελυμαινετο το εμπόριον και κατήσχυνε το ηρωικόν της Ελλάδος ναυτικόν παρά τοις έθνεσι και εξήγειρε την αγανάκτησιν των ευεργετιδων, προ πάντων, δυνάμεων, κατά των εκ της *Γραμβούσης* της Κρήτης και των βορείων Σποράδων εξορμούντων πειρατών. Την απαλλαγήν εκ πάντων τούτων των δεινών ανέμενε το έθνος παρά του Καποδιστρίου· προς αυτόν απέβλεπεν άπας ο ελληνισμός. Το έργον άρα του Καποδιστρίου ην μέγα, δυσχερέστατον· ώφειλε να εγείρη σύμπαν το έθνος εκ των δεινών της δουλείας και της επαναστάσεως και κατατάξη αυτό εις την χορείαν των πεπολιτισμένων εθνών. Προς τούτο ώφειλεν ο Κυβερνήτης να

υψώση πανταχού την σημαίαν της επανάστασεως, εξώση τον εχθρόν και καταστήση το έθνος ανεξάρτητον.

Πρωτίστως λοιπόν εφρόντισε περί της λυμαιομένης την χώραν πειρατείας και ληστείας· διώρισε δε εις καταδίωξιν των ενεργούντων αυτάς τον ναύαρχον Α. Μιαούλην. Ο Μιαούλης εν βραχεί διαστήματι χρόνου απήλλαξε σχεδόν, καθ' ολοκληρίαν τας Ελληνικάς θάλασσας της πειρατείας· ο δε Μαυροκορδάτος ουδέποτε ηρνήθη την συνδρομήν των φώτων και της εμπειρίας αυτού· και ο Κωλέπτης δ' αυτός μετά προθυμίας απήλθε το μεν πρώτον ως υγειοφύλαξ ή υγειονόμος εις Σπέτσας, έπειτα δε ως έκτακτος απεσταλμένος εις Σάμον. Ο Γρίβας, ο Στράτος, ο Τσαβέλλας και άλλοι, καίπερ αντιμαχόμενοι προ της ελεύσεως του Κυβερνήτου, ευθύς όμως άμα τω κατάπλω αυτού, παρέδωκαν αυτό τα τε φρούρια και εαυτούς. Αλλά δεν ήρκουν μόνον ούτοι διά την υπηρεσίαν και εγένετο χρεια προσκλήσεως προσώπων ειδικωτέρων και ιδίως χαιρόντων την απόλυτον εμπιστοσύνη του Καποδιστρίου· ως τοιούτους δε προσεκάλεσεν εκ Κερκύρας τους δύο αδελφούς αυτού *Βιάρων* (24 Μαρτίου) και *Αυγουστίνον* και τον φίλον αυτού *Ιωάννην Γεννατάν*, διακεκριμένον νομομαθή, ούς διώρισεν εις όλως εμπιστευτικάς υπηρεσίας· και τω μεν Βιάρω και Γεννατά ανέθηκε τα της δικαιοσύνης και των Εσωτερικών, τον δ' Αυγουστίνον πληρεξούσιον αντιπρόσωπον επί των Στρατιωτικών.

Μετά ταύτα πρώτιστον και κύριον μέλημα του Καποδιστρίου ήν η εξεύρεσις πόρων, επειδή δε δεν ηδυνήθη να προσκτήσεται τοιούτους, διέθηκεν υπέρ του στρατού και στόλου τας 300,000 φράγκων, άς έφερε μεθ' εαυτού εξ Ευρώπης, λαβών αυτάς παρά των Ελλήνων και φιλελλήνων προς εξαγοράν αιχμαλώτων. Επειδή δ' απέτυχον τελείως αι περί συνομολογήσεως, τη μεσιτεία του Εϋνάρδου, εξωτερικού δανείου εξ 1,000,000 φράγκων διά να δυνηθή, να θεραπεύση τας πρώτας ανάγκας του Κράτους, ίδρυσεν, ως θέλομεν ειπεί, την *Εθνικήν Χρηματιστικήν Τράπεζαν*, εξ ής, κατά τον προϋπολογισμόν του 1829, εισήχθησαν εις το δημόσιον ταμείον 678,220 φράγκων. Αλλ' η τοιαύτη της Τραπεζης ανακούφισις ήτο προσωρινή, άνευ δε μειζόνων πόρων ήθελεν επέλθει το οικονομικόν του Καποδιστρίου ναυάγιον, ότε κατά το θέρος του 1828 κατέφθασαν εκ Ρωσίας και Γαλλίας αι πρώται συνδρομαί, κατόπιν των πολλών παρακλήσεων και υπομνημάτων του Κυβερνήτου, όστις γράφων προς τας Δυνάμεις δι' υπομνήματος έλεγε μεταξύ των άλλων και τάδε:

«1ον) Να δανείσωσιν εις την ελληνικήν κυβέρνησιν όσα βοηθήματα είναι της δυνάμεώς των εις ζωοτροφίας, εις πολεμεφόδια και εις αργύριον. Ταύτα δε ανάγκη να μη ήναι κατώτερα αξίας 100,000 ταλλήρων κατά μήνα, εάν μέλλωσι να επαμύνωσιν οπωσούν εις τας χρείας και να παρασκευάσωσι καλήν τινά έκβασιν.

»2ον) Αποκλείοντες έτι στενώτερον διά των στόλων τα τε Μεσσηνιακά φρούρια και την Αττικήν και τους κόλπους Βόλου Άρτης, ίσως ηδύναντο να ποοσελκύσωσιν εις συνδιαλέξεις τον τε Ιμβραήμ πασάν και τον Κιουταχήν και τον εις Αθήνας Οθωμανόν φρούραρχον, κατά τας οποίας οι κάτοικοι της Πελοποννήσου ήθελον προφθάσει να θερίσωσι, πράγμα τόσον ουσιώδες, ώστε, ει χρεία, και η ελληνική κυβέρνησις το συνέτρεχε παραδεχομένη τους απεσταλμένους της Πύλης και ακούουσα τας προτάσεις αυτών, αν τω όντι έχωσί τι να τη προτείνωσιν.

»3) Η Κυβέρνησις διατηρεί στολίσκον τινά παρά την Σάμον προς καθησύχασιν των κατοίκων, φοβουμένων δικαίως τους Τούρκους μετά την πτώσιν της Χίου. Αν λοιπόν οι ναύαρχοι των συμμάχων Δυνάμεων επιχειρήσωσιν εκείσε περιπολίαν τινά (έχοντες μάλιστα βοηθόν το γράμμα της συνθήκης),

προφυλάττοντες την Σάμον πάσης επιδρομής, θέλουσιν ανακουφίσει και την Ελληνικήν Κυβέρνησιν της δαπάνης προς διατήρησιν στολίσκου.

»4) Τέλος, εάν, ό μη γένοιτο η πανώλης διαδοθή και εις το Αιγαίον, η μεν Ελληνική κυβέρνησις πάντως επανδρισθήσεται προς εγκατάστασιν της δεούσης κατά θάλασσαν υγειονομικής επιμελείας, άλλως όμως δεν θέλει το κατορθώσει, ειμή έχουσα συμβοηθούς και τους ναυάρχους των τριών προστατίδων Δυνάμεων μετά τινων πλοίων, εις τούτο το υπηρέτημα πραττομένων».

Αι δεήσεις του Κυβερνήτου ευτυχώς εισηκούσθησαν εν μέρει· και ο μεν αυτοκράτωρ της Ρωσίας έπεμψεν εις συναλλαγματικάς μεν 500,000 φράγκων, εις είδη δε, ετέρας 100,000. Το παράδειγμα τούτου εμιμήθη και ο αληθώς φιλόανθρωπος και φιλέλλην βασιλεύς της Γαλλίας Κάρολος ο Ι', πέμψας 500,000 φράγκων εις χρυσόν, η δε Αγγλία έπεμψε βραδύτερον (1830) μόνον 500,000 φράγκων, δι' ών ο Καποδίστριας ηδυνήθη να επαρκέση μικρόν εις τας πρώτας ανάγκας του Κράτους.

Προς τούτοις ο Καποδίστριας συνέστησε και την λεγομένην *Γενικήν Γραμματείαν*, περί ήν συνεπήχθησαν πάσαι αι υποθέσεις· η γραμματεία αύτη έχουσα επί κεφαλής τον Σπυρ. Τρικούπη απετελείτο εκ τώνδε των δέκα προσώπων: Γ. Πραϊδη, Σ. Σκούφου, Γ. Καραγιαννοπούλου Τισαμενού, Ν. Καρόρη, Π. Σπανοπούλου, Ν. Δραγούμη (48), Λιβεριού Λιβεροπούλου, Ν. Λουριώτη, Θ. Σχινά, Ν. Ολλανδού. Τούτων οι μεν έξ ήσαν *συντάκται* ή *συνθέται* (μεταφρασταί), των δ' άλλων ο μεν ην αρχειοφύλαξ διεκπεραιωτής, ο δε λογιστής, ο δε αντιγραφεύς, ο δε επί των αναφορών και των άλλων ποικίλης ύλης εγγράφων, και είχαν μισθόν οι μεν έξ συντάκται και οι άλλοι τρεις, πλην του αντιγραφέως, 400 γρόσια, ο δε Τρικούπης 500 (200 δραχμάς). την γραμματείαν ταύτην συνεκέντρωσεν ο Καποδίστριας πάσαν την υπηρεσίαν της διοικήσεως· βραδύτερον δε, ότε ανεπτύχθησαν τα του Κράτους, συνεκροτήθη και η λεγομένη *Επιτροπή της οικονομίας*, ήτις διώκει τα της μετ' ολίγον σχηματισθείσης *Χρηματιστικής Τραπεζής* και το *Γενικόν Φροντιστήριον*, εις ό είχαν ανατεθή τα του στρατού και του ναυτικού, αλλ' αι δύο αύται αρχαί είχαν περιωρισμένα καθήκοντα. Επειδή δε τα πάντα τότε ήσαν ασύντακτα, οι

πάντες ειργάζοντο σχεδόν νυχθημερόν, πρώτου του Καποδιστρίου δόντος το παράδειγμα, μικρόν μόνον αναπαυόμενοι, ως λέγει ο Δραγούμης εν ταις *Ιστορिकाίς Αναμνήσεσιν* αυτού. Ούτοι αείποτε τω Κυβερνήτη συνοδεύοντες, κατά τας συχνάς αυτού περιοδείας, συνειργάζοντο μετ' αυτού και ως τα του τόπου κάλλιον επιστάμενοι, τα μέγιστα συνεβάλλοντο εις το έργον, ούτινος επελήφθη ο Καποδίστριας.

Επειδή δε πρωτίστως ησθάνθη την ανάγκην χρημάτων, απεφάσισεν, ως είπομεν, την ίδρυσιν της *Εθνικής Χρηματιστικής Τραπεζης*, διότι κατά την έκθεσιν του επί των οικονομικών γραμματέως, ως είδομεν, το δημόσιον ταμείον ην κενόν (49) και τα έσοδα του Κράτους ελάχιστα, εθνικόν δε χρέος 3,000,000 λιρών αγγλικών, πλην των διά μισθόν του τε κατά γην και κατά θάλασσαν στρατού και των αποζημιώσεων, άς παρά της κυβερνήσεως απήτουν, δικαίως, αι κοινότητες και ιδιώται διά τας άς υπέστησαν απωλείας διαρκούντος του μακρού πολέμου, επεβάρυνε το έθνος. Φαντασθήτε ότι μόνοι οι Υδραίοι απήτουν 18,000,000 φράγκων. Και περιέμενε μεν τα υπό των τριών ευεργετίδων δυνάμεων υπεσχημένα χρήματα είτε τίτλω βοηθημάτων είτε τίτλω δανείων, αλλ' επειγόμενος υπό των καθ' εκάστην αναγκών υπέρ της συντηρήσεως του τε κατά γην και κατά θάλασσαν στρατού, εποίησατο έκκλησιν εις τα φιλογενή αισθήματα των Ελλήνων των έχόντων εισέτι χρήματα, και ιδίως προς τους έχοντας εμπορικούς οίκους εν ταις κυριωτέραις ευρωπαϊκαίς πόλεσι, παρακαλών αυτούς να γίνωσι μέτοχοι της Τραπεζης, ήτις ήτο τρόπον τινά η πρώτη εθνική ελληνική Τράπεζα. Εν τη εκκλήσει εκείνη ανέλυε τους λόγους, δι' ούς επείσθη να συστήση την Τράπεζαν εν στιγμαίς λίαν κινδυνώδεσι διά την Ελλάδα, παρείχεν εγγυήσεις διά τα κατατιθέμενα χρήματα, προς 8 — τα του Κράτους έσοδα και εκήρυττεν ότι τα χρεώγραφα εκείνα έμελλον να εξαργυρωθώσιν εντός έτους απέναντι των οφειλομένων φόρων.

Πράγματι οι όροι ούτοι του Καποδιστρίου έσχον ευάρεστα αποτελέσματα, πάντες δε οι δυνάμενοι επί την χρηστότητα του Κυβερνήτου αποβλέποντες, ενεγράφησαν μέτοχοι. Ούτω δε εντός μηνός 100,000 γροσίων ισπανικών (525,000 φράγκων) κατεβλήθησαν παρά διαφόρων, εν οίς πρώτος αυτός ο Καποδίστριας, πολλά μέλη του Πανελληνίου, πολλοί Υδραίοι και Σπετσιώται, και φιλέλληνες τινες, εν οίς πρωτίστην κατέχει

θέσιν ο προσωπικός του Κυβερνήτου φίλος ιππότης Εϋνάρδος, ο και πολλών άλλων ευεργεσιών αίτιος γενόμενος τη Ελλάδι, ούτινος την προτομήν βλέπει τις σήμερον μνήμης χάριν εν τω ανακτορικώ κήπω κατά την δυτικήν πλευράν αυτού.

Η τράπεζα αύτη εξέδωκεν 6,472 μετοχάς, ών εκάστη επιμάτο 83 1)3 ταλήρων (Κολονάτων) και έμελλε να διατηρηθεί μέχρι της 1 Απριλίου 1835, ήτοι μέχρι της λήξεως της επταετούς κυβερνήσεως του Καποδιστρίου. Αι μετοχαί αύται απέφερον τω φέροντι 8 — ετησίως. Επειδή δε δεν είχε ληφθή πρόνοια, όπως οι μέτοχοι απέναντι των χρημάτων αυτών ασφαλισθώσι δι' εθνικών γαιών, η πίστις του πιστωτικού εκείνου καθιδρύματος βαθμηδόν εξέλιπε· την πίστιν δε ταύτην θέλων να ανυψώσι τη 3 Φεβρουαρίου 1830 διά διατάγματος εδίδοντο τοις μετόχοις εις υποθήκην οι επί της Αχαϊκής ακτής σταφιδαμπελώνες, οι ελαιώνες της Κορίνθου και Αμφίσσης, η σμύρις και αι αλυκαί της Νάξου και τα λατομεία και αι αλυκαί της νήσου Μήλου. Αλλά μεθ' όλα ταύτα η πίστις δεν ηδραιώθη και ολονέν επί τα χείρω βαίνουσα ως εκ της αδιαφορίας του λαού, ζητούντος την ανεξαρτησίαν της Τραπεζής από της Κυβερνήσεως, διετηρήθη εν μαρασμώνδει καταστάσει, έως ού τω 1834 η αντιβασιλεία έθηκε τέρμα εις την ιδανικήν αυτής ύπαρξιν και μόλις μετά πολλάς διαπραγματεύσεις (25 Ιανουαρίου 1836), κατά το 1841 (Μαρτίου 13) ιδρύθη, το πρώτον, υπό του *Γεωργίου Σταύρου* η πρώτη *Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος*, διατηρουμένη εν ακμή μέχρι σήμερον.

Επειδή δε τα φορολογικά του Κράτους ως εκ του μακρού πολέμου διετέλουν εν οικτρά καταστάσει, τούτο μεν εκ της ανεχειας του φορολογουμένου λαού, τούτο δ' ως εκ της υπαρπαγής φόρων παρά των συντηρούντων μαχητάς οπλαργηγών, ο κυβερνήτης επέστησε την προσοχήν και επί του θέματος τούτου. Ο έγγειος φόρος ην 10 0)0 επί των ιδιοκτητών και 30 0)0 επί των εθνικών γαιών, όνπερ καθίστα έτι βαύτερον, ως είπομεν, εισπράξεως και της φορολογίας τρόπος, καθ' όν ελαμβάνετο η δεκάτη (το δέκατον) από της ακαθαρίστου των γαιών προσόδου υπό των ανηλεών εκμισθωτών αυτής (δεκατιστών) ών λαμπράν εικόνα παρέσχεν, εν τοις καθ' ημάς, ο καθηγητής Αλέξανδρος Μωραϊτίδης εν τω εν τη «Νέα Εφημερίδι» (50) δημοσιευθέντι «*Δεκατιστή*» αυτού. «Ούτοι ως οι επί της Τουρκοκρατίας *ουσουρτζίδες* (δεκατισταί) παρά της κυβερνήσεως εκμισθούντες την δεκάτην, τα πάντα

μετήρχοντο κατά των δυστυχών χωρικών, όπως εισπράξωσι τον επιβεβλημένον αυτοίς φόρον, εξ ου πολλάκις οὔτοι δεν συνεκόμιζον τους καρπούς αὐτῶν, προτιμώντες την ανέχειαν μάλλον ἢ τας πανουργίας των εκμισθωτῶν. Τοῦτο δε δεν συνέβαινε μόνον ἐπὶ του εγγείου φόρου, ἀλλὰ και ἐπὶ των τελωνείων, ἀτινα εξεμισθοῦντο ὑπὸ του Κράτους εἰς ιδιώτας, οἵτινες ως οἱ δεκατισταὶ τον νόμον καταστρατηγούντες ἐν ανοχῇ των ἀρχῶν της ἐπαναστατικῆς ἐκείνης ἐποχῆς ἐκέρδαινον ἀμύθητα, οὐδενός σχεδόν ἢ μικροῦ κέρδους εἰσερχομένου εἰς το δημόσιον ταμεῖον. Ταῦτα ἰδὼν ὁ Κυβερνήτης φρίξας ἐπὶ ταις καταδολιεύσεσι και καταστρατηγήσεσι των κειμένων νόμων, ἐξ ὧν το μεν Κράτος οὐδαμῶς ὠφελεῖτο, ἐθησαύριζον δε ολίγοι τινές, διέταξε την ἀκύρωσιν των εκμισθώσεων της πρότερον κυβερνήσεως και νέαν ἐνήργησε δημοπρασίαν, ἐξ ἧς προσεγένετο τῷ κράτει κέρδος ἐκ 30.000 ταλλήρων.

Ἐπειδὴ δε μετὰ την κατάπαυσιν του πολέμου ἐπρεπε να γίνη ὀριστικὴ διάκρισις των ἰδιοκτῆτων γαιῶν ἀπὸ των πρότερον μεν τῷ Τουρκικῷ Κράτει και τοῖς βακουφίοις (κτῆμασιν ἀφιερωμένοις εἰς τεμένη) ἀνηκουσῶν, αἵτινες ἀπετέλουν τα 4]10 μέχρι του ἡμίσεος της ὅλης της Ἑλλάδος ἐκτάσεως, και ἐπὶ τη βάσει ταύτη να γίνη ἡ νυν ἐγγεῖος φορολογία, διὰ τοῦτο ὁ Καποδίστριας συνέστησε μεν κτηματολογικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς κτηματικὴν της χώρας ἀπογραφὴν, ἀλλ' αὐτῇ, καίπερ καλῶς ἀνταμειβομένη, οὐδὲν ἐπραξεν. Ἀλλὰ μη θαυμάσωμεν διὰ τοῦτο· διότι ἐκτοτε μεθ' ὅλον το μεσολαβήσαν μέγα χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ δύο ἐβασίλευσαν δυναστεῖαι, οὐδὲν κατωρθώθη, ἐν Γαλλίᾳ δε μόλις πρὸ ολίγων δεκαετηρίδων ἤχθη εἰς πέρας το κτηματολόγιον αὐτῆς και παρ' ἡμῖν μόλις ἀπὸ διετίας ἡ ἐπὶ τούτῳ προσκληθεῖσα αὐστριακὴ γεωδαιτικὴ ἐπιτροπὴ ἀσχολεῖται περὶ την σύνταξιν της κτηματικῆς της Ἑλλάδος ἀπογραφῆς. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκείνη του Καποδιστρίου ἀν δεν ἐπραξεν ἄλλο τι, τουλάχιστον υπελόγισεν ὅτι ἐκ του μακροῦ πολέμου και των δηώσεων του Ἰβραήμ ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ἀπολέσει τα 9]10 της καλλιεργουμένης ἐπιφανείας αὐτῆς.

Ο εξ 'Ηλιδος Ν. Πονηρόπουλος υπέβαλε τω Καποδιστρία σχέδιον εξειργασμένον, καθ' ὃ αι μὲν ἐν Ἑλλάδι οἰκογένειαι, μετὰ τὸν πόλεμον, ἀνῆρχοντο εἰς 159,000, ὧν μόνον αἱ 68,000 ἦσαν γεωργικαί, πρὸς ἃς ἔδει νὰ παραχωρηθῶσιν ἀνὰ 100 στρέμματα γῆς ἐθνικῆς πρὸς 30 φράγκα κατὰ στρέμμα, ἐξ ὧν τὸ δημόσιον ἐμέλλε νὰ εἰσπράξη 204,000.000, φράγκων ἐντὸς τριάκοντα ἐτῶν ἐπὶ τόκῳ 6 0)0, ἐξ οὗ ἡ κυβέρνησις πλην τῆς διὰ τῆς καλλιεργείας αὐξήσεως τοῦ ἐγγείου φόρου τῶν ἰδιωτικῶν γαιῶν, ἠθέλεν ἔχει ετήσιον εἰσόδημα ἐξ 20,400,000 φράγκων, ἀλλ' ὁ Κυβερνήτης ἀπέναντι τοῦ σχεδίου τούτου ὅπερ μεγάλως ἠθέλεν ὠφελῆσαι τὸ τότε πτωχὸν ἐλληνικὸν Κρατίδιον, ἀντέταξεν, ὡς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ παραλόγων ἀπαιτήσεων τῶν Ἑλλήνων, ἀπαιτούντων ἄμεσον τὴν διανομὴν τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, σκληρὰν, τὴν ἀληθείαν, τὴν ἀδιαφορίαν, ἢ μόνον καθίστα ἀνεκτὴν παρὰ τῷ λαῷ ἡ δι' ἐπιτηδείων υποσχέσεων περὶ μελλούσης διανομῆς υπεκφυγὴ αὐτοῦ ἣτις προκάλεσεν οὐ σμικρὰν κατ' αὐτοῦ δυσἀρέσκειαν.

Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας, εἰς ἓν μόνον ἀποβλέπων, εἰς τὸ νὰ κυβερνήσῃ δικαίως καὶ μετριοπαθῶς, οὐδαμῶς ἐνέδιδεν εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἐθνικῶν γαιῶν καὶ μόνον κατὰ τὴν διασαλπισθείσαν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ὡς

βασιλέως της Ελλάδος, ήτις επέβαλεν αυτώ δημοτικωτέραν πολιτικήν διά διαγγέλματος προσεκάλεσε την το Πανελλήνιον διαδεξαμένην Γερουσίαν να ενεργήσωσιν από κοινού τα της διανομής, ήτις εν παρόδω ειρήσθω, ουδέποτε εγένετο, ούτε μετά τας εν Ύδρα και Μάνη στάσεις ότε είχε ρίψει επιτηδειώς εις το μέσον το ζήτημα της διανομής ήτις και αύθις μη γενομένη, ως έδει, μεθ' όλους τους προεκδοθέντας νόμους: Ι', ΙΔ', ΛΖ', ΛΘ', ΜΒ', ΜΓ, ΜΔ', επέφερεν, ως εκ των υστέρων απεδείχθη, την αθλιότητα ήτις καθ' όλον το μακρόν της του Όθωνος βασιλείας διάστημα εταλαιπώρει το τάλαν έθνος και τας συνεπείας της οποίας αισθάνεται μέχρι σήμερον το τε Κράτος και τα άτομα. Η διαγωγή αύτη του Καποδιστρίου έβλαψεν αυτόν τε και την Ελλάδα, ως παρατηρεί δε ολίγον υπερβολικώς ο Γερβίνος εν τη ιστορία του 19ου αιώνος: «Ενώπιον της μεγίστης ταύτης αμελείας, πάντα τα υπέρ των συμφερόντων της χώρας έργα του Κυβερνήτου, ουδέν άλλο εισίν ή παιγνιώδεις διατριβαί μόνον οικτράς διοικητικής ανικανότητος».

Βραδύτερον (Μάρτιος 1830), ο Καποδίστριας εσκέφθη και αύθις περί της μεταβολής του τρόπου της του φόρου καταβολής, διατάξας την πληρωμήν αυτών εις χρήματα αντί

του είδους 10 — 25 0)0 αναλόγως της ποιότητος και ποσότητος των προϊόντων. Αλλ' η τοιαύτη διάταξις του Κυβερνήτου μεγάλως εζημίω τους παραγωγούς εμπεσόντας, προς καταβολήν των φόρων, εις χείρας αισχρών τοκογλύφων, εφ' ὧ και αὐθις (1 Μαρτίου 1831) η φορολογία επανήλθεν εις το πρῶην καθεστῶς, εις την εις είδος τουτέστι 10 0)0 μεν επί των ιδιοκλήτων, 25 0)0 δ' επί των εθνικῶν γαιῶν, ἀλλά και αὐθις νέα παρουσιάσθησαν παράπονα των παραγωγέων διὰ την αυθαιρεσίαν των ενοικιαστῶν των φόρων και διὰ την νέαν διάταξιν, καθ' ἣν πᾶς παραγωγεὺς ὠφείλε να φέρη δωρεάν εις πεντάωρον ἀπόστασιν τους τελουμένους υπ' αὐτοῦ φόρους, αι νέαι δ' αὐται διατάξεις μεγάλως εμείωσαν τας εκ του εγγείου φόρου εισπράξεις.

Επίσης προέβη και εις μεταρρύθμισιν των εμμέσων φορῶν δι' ὑψώσεως των τελωνειακῶν δασμολογίων ἀπὸ 2 — 3 0)0, εις 6 μεν διὰ το εξαγωγικόν τέλος, εις 10 0)0 δε διὰ το εισαγωγικόν, οὕτως ὥστε κατὰ το 1830 ἀπέφερον 1,200,000 φοινίκων. Βραδύτερον ὁμως ἰδῶν ὅτι διὰ της των τελῶν αὐξήσεως οὐδαμῶς ἐγένετο αὐξησης των τελωνιακῶν εισπράξεων, ἠύξησεν ἐτι μάλλον τον εισαγωγικόν φόρον των ξένων ἐμπορευμάτων, και οὕτω πλην του 10 0)0 ἐπεβλήθη και πρόσθετος φόρος 6 0)0 διὰ τα εις το ἐσωτερικόν της Ελλάδος διαπεμπόμενα ξένα ἐμπορεύματα και βραδύτερον (θέρους του 1831) ἠύξησεν ἐτι μάλλον τα τελωνιακά τέλη διὰ μεν την εξαγωγήν εις 8 0)0, διὰ δε την εισαγωγήν εις 12 0)0.

Ἴνα δε προλάβη και την λυμαινομένην το Κράτος κιβδηλίαν των ποικίλων ειδῶν ξένων νομισμάτων, ἀπερ ἐκυκλοφόρουεν εν Ελλάδι, ο Καποδίστριας ἐθήκεν εις ἐνέργειαν το Ζ' ψήφισμα τις Δ' εν Ἄργει Εθνικῆς Συνελεύσεως το την 31 Ιουλίου ἐκδοθέν, καθ' ὃ ἀναγκαίου θεωρηθέντος του εθνικοῦ νομίσματος, ἀπεφασίσθη η ἰδρυσις *Εθνικοῦ Νομισματοκοπείου*, κατὰ το ὑπὸ του Πανελληνίου καταστρωθέν σχέδιον, ὅπερ ὠρίζε την τιμήν, τα σύμβολα και την ἐπιγραφὴν των νομισμάτων. Και ἀπεφασίσθη μεν η ἐκκοπή χρυσῶν, ἀργυρῶν και χαλκίνων, ἀλλά μόνον εκ των δύο τελευταίων ἐκόπησαν εν τῷ εθνικῷ εν Αἰγίνῃ νομισματοκοπείῳ, ὅπερ διηύθυνεν ο πατήρ του πρῶην ὑπουργοῦ των Ἐξωτερικῶν Ἀλέξανδρος Κοντόσταυλος, τη προτάσει ἀκριβῶς του οποιῶ ἐγένετο η ἐκκοπή των εθνικῶν νομισμάτων διότι, εν ὅσω ἐκυκλοφόρει ο τουρκικὸς *Παράς* εντός της Ελλάδος, ου μόνον ἦτο ἀδύνατον

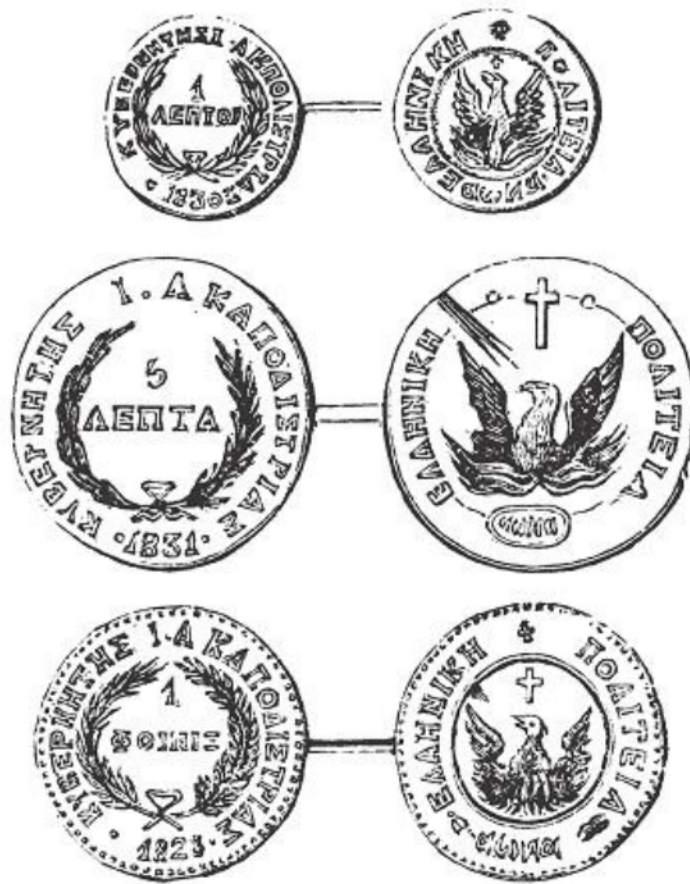
να υπάρξει και διατηρηθεί επί πολύ η κατ' αξίαν διατίμησις των ευρωπαϊκών νομισμάτων, ήν είχε συντάξει ο Κοντόσταυλος και ήτις εδημοσιεύθη ανά σύμπαν το Κράτος, αλλά και η κυκλοφορία αυτού ήθελεν εξακολουθεί να παραλύη και το μικρόν της Ελλάδος εμπόριον. Απεστάλη λοιπόν εις Μελίτην, ο άλλοτε μεγαλέμπορος αυτόθι, εν τω μεγάρω του οποίου κατέλυσε ο Κυβερνήτης κατά την εκ Μελίτης διάβασιν αυτού, Κοντόσταυλος, προς εξαγοράν νομισματοκοπτικής μηχανής και εξαργύρωσιν των 500 χιλιάδων φράγκων συναλλαγματικών πληρωτέων εις Λονδίνον των του Τσάρου αποσταλειςών. Εκεί ο Κοντόσταυλος σχετισθείς μετά του πρώτου γραμματέως της διοικήσεως *Σερ Φρέδερικ Χένκεϋ* κατώρθωσεν αντί ευτελοῦς ποσού εκατόν λιρών αγγλικών αγοράν του νομισματοκοπέιου του κατά το τέλος της παρελθούσης εκατονταετηρίδας διαλυθέντος τάγματος των *ιπποτών της Μελίτης*.

Ο Κοντόσταυλος επέστρεψεν εἰς Αἴγινα συναποκομίζων καὶ νομισματοκοπτικὰς μηχανὰς, ἀλλὰ μόλις ἔφθασε καὶ γνωσθέντος τοῦ εὐτελοῦς ποσοῦ ἀνθ' οὗ ἠγόρασεν αὐτάς, ἀμέσως ἤρξατο νὰ διαδίδηται ὅτι οὐδαμῶς θέλουσι δυνηθῆ δι' αὐτῶν νὰ κόψωσι νομίσματα. Τέλος ὅμως ὁ Κοντόσταυλος κατῶρθωσε, τῆ 28 Ἰουλίου 1829 νὰ πέμψῃ πρὸς τὴν ἐν Ἀργεὶ ἐθνοσυνέλευσιν τὰ πρῶτα νεοελληνικὰ νομίσματα, ἓνα ἀργυρῶν φοίνικα καὶ χάλκινα μονόλεπτα, πεντάλεπτα καὶ δεκάλεπτα. Ἐκτοτε, ὡς εἶπομεν, γενομένου δεκτοῦ τοῦ τύπου τῶν νομισμάτων, διετάχθη ἡ ἐκκοπὴ αὐτῶν, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν καὶ ἐπαγρύπνησιν τοῦ Κοντοσταύλου μέχρι τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1829, ἀλλὰ βραδύτερον, ἄλλως τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος οργανωθείσης, τὸ Νομισματοκοπεῖον

προσέλαβεν ίδιον οργανισμόν συνενωθέν μετά της *Επιτροπής της Οικονομίας* ([51](#)).

Τα εκκοπέντα νομίσματα έφερον αφ' ενός μεν τα γράμματα· ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ και τα σύμβολα: το μυθολογικόν πτηνόν *φοίνικα*, όπερ αναγεννάται εκ της τέφρας αυτού και όπερ αλληγορικώς εσήμαινε την *αναγέννησιν* της Ελλάδος, ως δηλοί και η κάτωθι αυτού χρονολογία: α ω κ α '. Άνωθεν δε του φοίνικος *Σταυρόν*, το σύμβολον της ιεράς επαναστατικής σημαίας, της *Εταιρίας των Φιλικών*, και προς τα αριστερά μικρόν ύπερθεν της δεξιάς πτέρυγος του φοίνικος την εκκλησιαστικήν παράστασιν της επιφοιτήσεως του αγίου Πνεύματος, ως βλέπει τις εν τω εν τη προμετωπίδι του παρόντος βιβλίου παρατεθέντι φοίνικι. Αφ' ετέρου δε τα γράμματα: ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ και το έτος της εκκοπής· εντός δε συμπλέγματος κλάδου ελαίας και δάφνης κάτωθεν μεν προσδεδεμένου διά ταινίας, άνωθεν δε ανοικτού, αναγράφεται η αξία του νομίσματος. Και η μεν χρονολογία των χαλκίνων νομισμάτων άρχεται από του 1829 και λήγει τω 1831, η δε του αργυρού φοίνικος έχοντος μέγεθος φράγκου και διαιρουμένου ως εκείνο εις 100 λεπτά, ήτο αμετάβλητος 1828, όπως σημαίνει το ευτυχές έτος της εις Ελλάδα καθόδου του αναγεννήσαντος αυτήν Κυβερνήτου.

Νομίσματα κοπέντα ἐπὶ Καποδιστρίου.

Δυστυχῶς ἐν τῇ ἐκκοπῇ τῶν φοινίκων δὲν ἐλήφθη φροντὶς ὅπως ἀπὸ τῆς μεταλλικῆς ἀξίας ἐκάστου ἀργυροῦ νομίσματος ἀφαιρῶνται τὰ ἐξόδα τῆς ἐκτυπώσεως, οὕτως ὥστε ἡ ἐκδοσις αὐτῶν ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ τὸ Κράτος, ὡς ἔδει, ἐζημίωσεν αὐτό. Τὸ τοιοῦτον ἐγέννησε μέγα σκάνδαλον ἐν τῷ Κράτει, ὁ δὲ Κυβερνήτης ἵνα προλάβῃ τὴν αἰσχύνῃν καὶ τὴν κακοπιστίαν τῶν ἐνεργησάντων αὐτό, ἐκάλυψε τὸ πρᾶγμα, καίτοι ἡ ἀναλαβούσα τὴν ἐξεχνίασιν τοῦ δράστου ἐπιτροπὴ τῆς Οἰκονομίας ἤρξατο τῶν ἀνακρίσεων αὐτῆς. Ἐκτοτε δὲ τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Αἰγίνης, ὅπερ μέχρι προ ὀλίγων ἐτῶν ἔκειτο εἰκὴ ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ μεγάρου τοῦ Κυβερνήτου (Σπίτι τοῦ Μπαρμπαγιάννη, ὡς λέγουσιν Αἰγινήται), δὲν ἔκοψε πλέον ἀργυρὰ νομίσματα εἰμὴ μόνον χαλκὰ, μονόλεπτα, πεντάλεπτα, δεκάλεπτα καὶ βραδύτερον εἰκοσάλεπτα ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατακτηθέντων Τουρκικῶν τηλεβόλων. Κατὰ τινὰ ἐκθεσιν φοινίκες μὲν ἐκόπησαν ἐν συνόλῳ 12,000, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ γενομένου, ὡς εἶπομεν, λάθους κερδοσκόποι

καρπωθέντες αυτούς απέσυραν της κυκλοφορίας· διότι αναλύσαντες αυτούς επώλησαν ως άργυρον ή εξήγαγον εις το εξωτερικόν, ούτως ώστε εντός ελαχίστου χρόνου, ο φοίνιξ κατέστη ιδανικόν νόμισμα, εκπροσωπούμενον εν τη αγορά διά των λεπτών, των χαλκίνων τουτέστι νομισμάτων, εξ ών εντός ετών εκόπησαν 1,000,000 φοινίκων αξίας.

Ο Κυβερνήτης πριν ή επιτρέψη την ανά το Κράτος κυκλοφορίαν διά διατάγματος αυτού εκδοθέντος κατά Ιανουάριον του 1830 υπεχρέου τους οφειλέτας εις απόδοσιν της δανεισθείσης ονομαστικής ποσότητος και εις πληρωμήν του χρέους διά του νομίσματος του κυκλοφορούντος κατά την εποχήν της αποδόσεως του δανείου, ήτοι δι' εθνικών νομισμάτων, φοινίκων και λεπτών αντί των τουρκικών γροσιών και παράδων, οίτινες ήσαν εισέτι εν χρήσει προς διευκόλυνσιν του εμπορίου μεταξύ της ελευθέρας και της δούλης Ελλάδος. Βραδύτερον δε, κατ' Ιούλιον του 1831 εδημοσίευσεν και απαγόρευσιν της ανά την Ελλάδα κυκλοφορίας παντός ξένου νομίσματος, ιδίως του τουρκικού και αυτών έτι των εν Ελλάδι κοπόντων από του 1826 — 1828.

Τοιαύται ήσαν αι νομισματικάι μεταρρυθμίσεις του Κυβερνήτου και τοιαύτα τινά έφερον αποτελέσματα, ώστε εντός ολίγου επεκράτησεν καθ' άπασαν την Ελλάδα, το ελληνικόν εθνικόν νόμισμα, πρώτον τούτο της νέας Ελλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Αστυνομικά. — Στρατιωτικός διοργανισμός, — Διαίσεις του στρατού εις χιλιαρχίας. — Παραλαβή των φρουρίων Ναυπλίου. — Προσωρινή διοικητική της χώρας διαίσεις. — Έκτακτοι επίτροποι. — Δημογεροντίαι. — Πληθυσμός Πελοποννήσου και νήσων — Σύστασις στρατοδικείων. Σχολή των Ευελπίδων. — Ναυτικά. — Γεωργικά. — Δημόσια καταστήματα. — Δικαστικά. — Εκπαιδευτικά.

Ο Καποδίστριας επιθυμών να εδραιώση και την σαλευομένην δημοσίαν ασφάλειαν, σύστημα αστυνομικόν αυστηρότατον κατά το τελειότερον πρότυπον των ευρωπαϊκών, όπερ όμως διά των λίαν αυστηρών οργάνων αυτού συλλαμβανόντων πάντα ύποπτον και μη φίλα φρονούντα τω Κυβερνήτη,

μεγάλην κατά του Κυβερνήτου εξήγειρε κατακραυγήν, ιδίως δε μετά την εις τον ελληνικόν θρόνον υποψηφιότητα του είτα βασιλέως του Βελγίου αναγορευθέντος Λεοπόλδου πρίγκηπος του Κοβούργου. Προς τούτοις δε επέβαλε και τα λεγόμενα *διαβατήρια*, άπερ εν τοις μοναρχικοίς κράτεσιν ιδίως νυν εν Ρωσία και Τουρκία ήσαν εν χρήσει προς εύκοπον σύλληψιν παντός δράστου εγκλήματος τίνος οιουδήποτε. Κατά τας περί διαβατηρίων διατάξεις, ουδείς ηδύνατο να εισέλθη εις το Ελληνικόν έδαφος, αν μη έφερε διαβατήριο προσωπικόν καθ' όλους τους τύπους συντεταγμένον, αλλά και ο φέρων πάλιν τοιούτον αλλοδαπός ώφειλε να δηλώση τη αστυνομία τους λόγους της αφίξεως αυτού και να παράσχη εγγύησιν ότι θα υπακούση εις τους νόμους του Κράτους και ότι ηδύνατο να πορίζηται τα προς το ζην. Αν δε ταύτα πάντα εξετελούντο, τότε εξεδίδετο *διαμονητήριο*· ισχύον προσωπικώς μόνον διά τον προς όν εξεδίδετο επί μίαν εβδομάδα ή μήνα ή έτος.

Η διάταξις αύτη όσον και αν φαίνεται ευθύς εξ αρχής απολυταρχική όσον αν εκώλυσε την εις Ελλάδα κάθοδον ξένων, υπήρξε σωτηριώδης διά την Ελλάδα, ήν ελυμαίνοντο τότε παντός είδους κακούργοι, λησταί και άλλοι καθ' εκάστην παρέχοντες πράγματα τη δημοσία ασφαλεία· επί τοσοούτω δε διά του θεσμού τούτου επαγιώθη η τάξις και η ασφάλεια, ώστε κατέστη παροιμιώδης:

«Δεν έχω ανάγκην, έλεγεν αφελώς ο ποιμήν, να φυλάττω εκ του σύνεγγυς το ποίμνιόν μου, διότι υπό την ουράν της προβατίνας είναι ο Μπαρμπαγιάννης».

Ίνα δε ο Καποδίστριας μάθη εκ του σύνεγγυς τον τόπον, όν έμελλε να κυβερνήση, περιήλθε διάφορα μέρη της Ελλάδος· ούτω μέχρις Απριλίου, ότε προύκειτο να συγκληθή Εθνοσυνέλευσις, ο Κυβερνήτης επεχείρησε διαφόρους αποδημίας. Επιβάς του Αγγλικού *Ουάρσπιτ*, εφ' ού κατήλθεν εκ Μελίτης 11 Φεβρουαρίου 1828, συνοδευόμενος και υπό του Γενικού γραμματέως και της γενικής Γραμματείας επιβαινούσης επί της εκ Σπετσών γολέπτας του Δ. Ορλώφ και συνοδευόμενος και υπό των πλοίων των δύο άλλων ευεργετίδων δυνάμεων, απέπλευσεν εις Πόρον προς σύνταξιν του ατάκτου τέως στρατού εις *χιλιαρχίας*.

Κατά τον νέον οργανισμόν αυτού πάντα τα άτακτα στρατιωτικά σώματα α') διηρέθησαν εις *χιλιαρχίας*, ών εκάστη

συνεκροτείτο εκ 1100 ανδρών, ήγουν εξ ενός χιλιάρχου, δύο πεντακοσιάρχων υποκειμένων τω χιλιάρχω, δέκα εκατοντάρχων υποκειμένων ανά πέντε τοις πεντακοσιάρχοις, είκοσι πεντηκοντάρχων ανά δύο τοις εκατοντάρχοις, τεσσαράκοντα εικοσιπεντάρχων ανά δύο τοις πεντηκοντάρχοις, ογδοήκοντα δωδεκάρχων ανά δύο τοις εικοσιπεντάρχοις, εκατόν εξήκοντα πεντάρχων ανά δύο τοις δωδεκάρχοις, οκτακοσίους στρατιώτας ανά πέντε τοις πεντάρχοις, ένα υπασπιστήν, ένα γραμματέα, ένα ιερέα, ένα ιατρόν, ένα ταμίαν και ένα φροντιστήν, δύο σημαιοφόρους και δύο σαλπικτάς ή τυμπανιστάς, ανά ένα εκάστη πεντακοσιαρχία· β') οι στρατιωτικοί ελάμβανον σιτηρέσιον και μηνιαίον μισθόν αναλόγως της θέσεως αυτών, εξ ών το μεν σιτηρέσιον καθ' εκάστην, ο δε μισθός εδίδετο κατά τριμηνίαν· γ') οι βαθμοί των πεντάρχων και δεκάρχων εδίδοντο υπό του χιλιάρχου, οι δε ανώτεροι υπό της κυβερνήσεως προτεινόμενοι υπό του αρχηγού της εκστρατείας· δ) ο χιλίαρχος και οι υπ' αυτόν αξιωματικοί ώφειλον να επιθεωρώσι τους υπό την οδηγίαν αυτών στρατιώτας, καθ' εκάστην δ' εβδομάδα να υποβάλλωσι κατάλογον των υπό την οδηγίαν αυτών ε') ουδενί επετρέπετο να μεταβαίνη από χιλιαρχίας εις χιλιαρχίαν, ουδέ εγένετο δεκτός άνευ εγγράφου αδείας του χιλιάρχου, ώ υπήγετο· ς) ουδείς αξιωματικός ή στρατιώτης ηδύνατο να καταλείπη την τάξιν άνευ εγγράφου αδείας του ιδίου αυτού αρχηγού· ζ') οι στρατιωτικοί ώμνυον τον όρκον τόνδε:

«Ορκίζομαι εις το όνομα της αγίας και αδιαιρέτου Τριάδος να χύσω και την υστερινήν σταλαγματιάν του αίματός μου υπερασπιζόμενος εναντίον των εχθρών την ιεράν ημών ορθόδοξον πίστιν και την ελευθερίαν της κοινής πατρίδος και υποστηρίζων τους νόμους της.

»Ορκίζομαι να υποτάσσωμαι εις τας διαταγάς του εξοχωτάτου Κυβερνήτου και των αρχηγών, υπό την οδηγίαν των οποίων ήθελε με διορίσει.

»Ορκίζομαι να μη πράξω ουδεμίαν βλάβην εναντίον των συμπολιτών μου, των ομοπίστων μου και κανενός άλλου ανθρώπου.

»Ορκίζομαι να μη φονεύσω, να μη κλέψω, να μη αρπάξω και να μη δείρω.

»Ορκίζομαι να μη φύγω άνευ αδείας του αρχηγού της εκστρατείας, ουδέ να παραβώ εις το παραμικρόν τον ιερόν τούτον όρκον και να υπόκημαι εις όλην την αυστηρότητα των στρατιωτικών νόμων».

η) Τον όρκον επί του ιερού Ευαγγελίου, παρόντων ιερέων και του Κυβερνήτου και απόντος αυτού ενώπιον του ανωτέρου αρχηγού, ώμνυον πάντες εν γένει οι στρατιωτικοί· θ') πας λιποτάκτης, εάν μεν ήτο αξιωματικός, εστερείτο του βαθμού και μετέβαινεν εις την τάξιν του απλού στρατιώτου, εάν δε στρατιώτης, κατεδικάζετο εις εργασίαν αναλόγως του αμαρτήματος επί ένα μήνα ενός έτους εν τω στρατοπέδω άοπλος, άμισθος, λαμβάνων μόνον άρτον· ι') ο προδότης κατεδικάζετο εις θάνατον· ια') πας αξιωματικός άρπαξ, κλέπτης, ή πρόξενος φθοράς ή ζημίας εις κατοικίαν ή εις κτήματα των κατοίκων ή εις τούτο παροτρύνας τους αυτού στρατιώτας εστερείτο του βαθμού αυτού, μετέβαινεν εις την τάξιν των στρατιωτών, υποχρεούμενος να ποτίση και την ζημίαν· ο δε απλούς στρατιώτης τα αυτά πράττων αφοπλισθείς ενώπιον του χιλιάρχου κατεδικάζετο να ποδώση το πράγμα ή την αξίαν αυτού και εργασθή εν τω στρατοπέδω επί μόνω άρτω· ιβ') ο φονεύς κατεδικάζετο εις θάνατον· ιγ') ο βιαστής γυναικός κατεδικάζετο εις φυλακήν τριών μηνών μέχρις ενός έτους και εις χρηματικήν ποινήν 100 γροσιών μέχρις 600· ει δε παρθένος η βιασθείσα, εις διπλασίαν ποινήν σωματικήν και χρηματικήν· Εάν δε συν τη βία επήρχετο και θάνατος τη γυναικί, κατεδικάζετο εις θάνατον· ιδ') ο του πραγματικού αριθμού στρατιώτη μείζω ψευδώς γράφων εν τοις καταλόγοις, ή αδίκων τινα στρατιώτην εστερείτο του βαθμού και κατεδικάζετο να αποδώση όσα δολίως έλαβε· ιε') ο απειθής εστερείτο του βαθμού· εάν δε ήτο στρατιώτης, υπεβάλλετο υπηρεσία εν τω στρατοπέδω· ις') ο επιβαλών χείρα τω ανωτέρω αυτού κατεδικάζετο εις φυλάκισιν μέχρις έξι μηνών κατά τον βαθμόν του προσβληθέντος· ιζ') οι εκ γήρατος ή ασθενείας ή πληγών αναγκαζόμενοι να παραιτώνται της στρατιωτικής υπηρεσίας ελάμβανον ολόκληρον τον μισθόν, αι δε χήραι αυτών αποθανόντων το ήμισυ· ιη') οι αναδειχθέντες ανδρείοι, πειθαρχικοί, τίμιοι, οι επισπώμενοι επί τούτω την αγάπην των κατοίκων ηξιούντο χρηματικών αμοιβών, προβιβασμών και τιμών· ιθ') ο στρατάρχης ώμνυε τον όρκον τούτον:

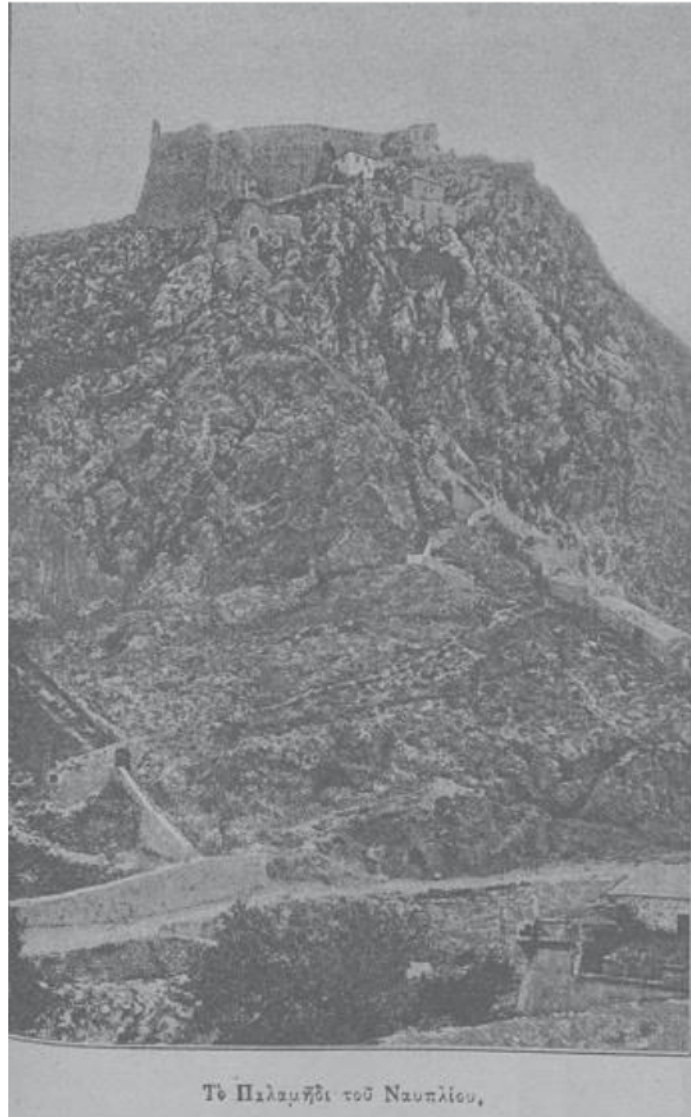
«Ορκίζομαι εις το όνομα της αγίας και αδιαιρέτου Τριάδος να χύσω και την υστερινήν ρανίδα του αίματός μου υπερασπιζόμενος εναντίον των εχθρών την ιεράν ημών ορθόδοξον πίστιν την ελευθερίαν της πατρίδος και υποστηρίζων τους νόμους της.

»Ορκίζομαι να υποτάσσωμαι εις τας διαταγάς του εξοχωτάτου Κυβερνήτου.

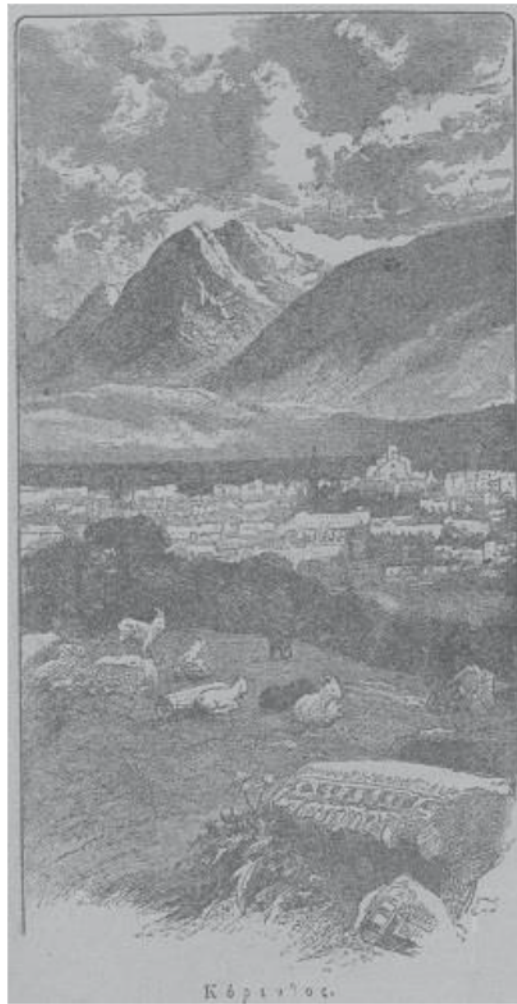
»Ορκίζομαι μήτε να συγχωρήσω, μήτε να λάβω μέρος εις κανενός είδους κατάχρησιν και να διατηρήσω την δυνατήν ευταξίαν εις τα υπό την οδηγίαν μου στρατεύματα· αν δε παραβώ εις το παραμικρόν τον ιερόν τούτον όρκον, να υπόκημαι εις την αυστηρότητα των στρατιωτικών νόμων».

Αι διατάξεις αύται εθεμελιούντο επί του οργανισμού μέλλοντος να ισχύση μέχρι της συγκλήσεως της Εθνοσυνελεύσεως (52). Ούτω καταρτισθέντος του στρατού, εγένετο επιθεώρησις αυτού τη 16 Φεβρουαρίου 1828 εν Δαμαλά ενώπιον των ξένων στρατιωτικών Πάρκερ, Λεβλάν, Πέτροβιτς, ελθόντων εκ Ναυπλίου και των εκεί Ρουμελιωτών· μετ' αυτήν εν χαρά εγένετο συμπόσιον, εν ώ παρεκάθησαν ο Δημήτριος Υψηλάντης και οι αρχηγοί των σωμάτων. Τη επαύριον δε 17 απελθών εκείθεν επί του *Ουάρσπιτ* συνοδευομένου και υπό των φρεγατών *Ήρας*, *Ελένης*, *Κάστορος* και των βρικίων *Μουσκίτο* και *Ρέβελ*, αφίκετο (20 του αυτού) εις Ναύπλιον, ότε παρέδωκε το Παλαμήδιον αναιμωτί ο Θεόδωρος Γρίβας, ού την διοίκησιν μετά του υλικού πολέμου ανέλαβεν ο βαυαρός συνταγματάρχης *Άιδεκ*, ό ύστερον επί Όθωνος εις των μελών της αντιβασιλείας γενόμενος (53) και το *Ιτς Καλέ* ο Στράτος, όν διεδέχθη ο Μύλλερ, Βυρτεμβέργιος στρατιωτικός και ο ρώσος Ράυκοφ. Συγχρόνως δε διωρίσθη και φρουρά εκ των ναυτικών νήσων της μεν Ακροναυπλίας ο Νικόλαος Γουδής μετά Σπετσιωτών ανδρών, του δε Παλαμηδίου ο Γ. Σαχτούρης μετά Υδραίων και εν τοις Πυροβολαστασίσις της πόλεως ο Ψαρριανός Κ. Νικόδημος μετά Ψαρριανών ανδρών, πάντων υπό τον Συνταγματάρχην *Άιδεκ*, ως είπομεν, διατεθέντων. Μετά ταύτα δε (26 Φεβρ.) διετάχθησαν αύθις οι Ρουμελιώται να βαδίσωσι προς τον Δαμαλάν, ένθα απήλθε διά ξηράς ο Καποδίστριας μετά του Γρίβα και Στράτου· διοργανίζει και τους Ρουμελιώτας εις χιλιαρχίας, ών στρατάρχην ανέδειξε τον Δημήτριον Υψηλάντην, όν αποστέλλει προς την Ανατολικήν Ελλάδα, τον δε Θεόδωρον Γρίβαν αποστέλλει μετά

300 ανδρών υπό τον Τσουρτζς εις Αίγιον (Βοστίτσαν). Τη 3 Απριλίου ο Καποδίστριας επιβάς επί Αγγλικού πλοίου απέπλευσεν εις Καλαμάκιον, οπόθεν διευθυνθείς εις Κόρινθον, εν ή εφρούρει ο Ν. Τσαβέλας παρέλαβε το φρούριον, εν ώ εγκατέστησε φρουράν εκ του τακτικού στρατού. Εκ Κορίνθου μετέβη εις Άγιον Γεώργιον, είτα εις Άργος και εκείθεν εις Ναύπλιον, ένθα κατέλυσεν εν τω οίκω του Εμμανουήλ Ξένου.

Τὸ Παλαμίδι τοῦ Ναυπλίου.

Ενταύθα διαμείνας ενησχολήθη περί την προσωρινήν διοικητικήν της χώρας διαίρεσιν, ιδίως της Πελοποννήσου και των νήσων, της Στερεάς κατεχομένης εισέτι υπό των Τούρκων. Η διαίρεσις αὐτή κατὰ Νομούς (θέματα ἢ τμήματα) γενομένη εἶχεν, ὡδε: ἐν μὲν Πελοποννήσῳ τμήματα: α') Ἀχαΐα, ἐν ἣ ἐπαρχίαι Βοστίτσα, Καλάβρυτα καὶ Παλαιαὶ Πάτραι· β') Ἦλις, ἐν ἣ ἐπαρχία Γαστοῦνη καὶ Πύργος· γ') Ἄνω Μεσσηνία, ἐν ἣ Ἀρκαδία, Νεόκαστρον, Μεθώνη καὶ Κορώνη· δ) Κάτω Μεσσηνία, ἐν ἣ Νησίον, Καλαμάτα, Εμπλάκια, Ἀνδρούτσα, Λεοντάριον, Μικρομάνη καὶ δυτικὴ Σπάρτη· ε') Λακωνία, ἐν ἣ Μονεμβασία Μιστράς, Πραστός, ἀνατολικὴ Σπάρτη· ς') Ἀργολίς, ἐν ἣ αἱ ἐπαρχίαι Ἄργους, Ναυπλίου, Κάτω Ναχαγέ καὶ Κορίνθου· ζ) Ἀρκαδία, ἐν αἷς Φανάριον, Καρύταινα, Τριπολιτσιὰ καὶ Ἅγιος Πέτρος. Αἱ δὲ νῆσοι διηρέθησαν εἰς ἕξ τμήματα: α') βόρειοι Σποράδες, ἐν αἷς Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος, Ἡλιοδρόμια καὶ τὰ Ψαρά· β') ἀνατολικαί, ἐν αἷς Σάμος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος καὶ ἡ

Ικαρία· γ') δυτικάι, εν αἰς Ὑδρα, Σπέτσαι, Πόρος, Αἴγινα, Σαλαμίς· δ') βόρειοι Κυκλάδες, εν αἰς Σύρος, Σέριφος, Θερμιά, Κέα, Ἄνδρος, Τήνος, Μύκωνος· ε') κεντρικάι, εν αἰς Νάξος, Πάρος, Ἴος, Σίκυнос, Φολέγανδρος, Μήλος, Κίμωλος, Σίφνος· ς') νότιοι, εν αἰς Σαντορίνη, Ανάφη, Αστυπαλαία, Κάσσοσ και Κάρπαθος. Και εν εκάστω μεν των τριῶν και δέκα τμημάτων διωρίσθησαν εἰς ἕκτακτος ἐπίτροπος της μεν *Αργολίδος* ο Νικόλαος Καλλέργης, της δ' *Αχαΐας* ο Γεώργιος Μαυρομμάτης, της *Ἡλίδος* ο Σπυριδῶν Καλογερόπουλος, της *Ἄνω Μεσσηνίας* ο Αντώνιος Τσοῦνης, της *Κάτω Μεσσηνίας* ο Γεώργιος Ψύλλας, της *Λακωνίας* ο Ἰωάννης Γενοβέλης, της *Αρκαδίας* ο Αλέξανδρος Βλαχόπουλος· δημογεροντίαι δε κατ' ἐπαρχίας, πόλεις, κώμας και χωρία. Ο πληθυσμός της Ελλάδος ἐπὶ των πρώτων μηνῶν της ἀρχῆς του Καποδιστρίου εἶχεν ὡδε εν σχέσει προς τον του 1821, πλην της Στερεάς, κατεχομένης, ως εἶπομεν, ὑπὸ των Τούρκων:

	1821		1828		Ελλάττω σις
	Χριστιαν οἱ	Τούρκ οἱ	Χριστιαν οἱ	Τούρκο ι	πληθυσμ οῦ
					Χριστιαν ῶν
Πελοπόννη σος	458,000	42,750	400,000		58,000
Νήσοι	169,300	...	169,100	...	200
Το ὅλον	628,100	42,750	569,100	...	58,200
Γεν. πληθυσμός	670,850		569,100		58,200

Ἐκ του πίνακος τούτου προκύπτει, αν παραδεχθῶμεν ως ακριβεῖς τας ἄνω πληροφορίας, ὅτι ο Χριστιανικός πληθυσμός ἠλαττώθη κατὰ το διάστημα των ἐπτά ἐτῶν του πολέμου κατὰ 58,200 ψυχῶν, εν μόνῃ τη Πελοποννήσῳ και ταις νήσοις.

Βραδύτερον δε και κατὰ τας παρουσιαζομένας ἐκάστοτε ἀνάγκας ο Καποδίστριας μετερρῦθμισε και τον ἤδη ἀπὸ του 1822 υφιστάμενον στρατὸν συγκείμενον, περί το τέλος του 1828, εκ 2,612 ἀνδρῶν πολλὰς τας ελλείψεις, κακὸν ἱματισμὸν και ἀτελή οπλισμὸν ἐχόντων. Ἀρχηγός δ' αὐτοῦ διωρίσθη ο Γάλλος στρατηγός Τρεσέλ (11 Αυγούστου 1829).

Επί του στρατηγού τούτου όπως δήποτε εβελτιώθη το τακτικόν έχον και τινες, λίαν αξίους λόγου αξιωματικούς, ως τον Πελλιόν, συγγραφέα Ιστορίας των χρόνων τούτων του Καποδιστρίου, τον Γκαρνό, τον Πεϋτιέ, τον Πουρσί και άλλους. Διεκρίνετο δε ο τακτικός στρατός των ατάκτων πλην του ειδικού οργανισμού και κατά την σύνθεσιν· διότι εκείνου έχοντος και επιμελητήριον, ού προΐστατο ο Σαιν-Μαρτάν, ούτοι διηρούντο εις τάγματα και ίλας, ών έκαστον απετέλει ίδιον σώμα αυτοτελές· συνέστησε δε επί τη βάσει της συντάξεως τακτικού στρατού και δύο διαρκή Στρατοδικεία, μέχρι τούδε υφιστάμενα επί εδραιωτέρων βάσεων και έν αναθεωρητικόν (= Εφετείον Στρατιωτικόν ει έξεστιν ειπείν) εν Ναυπλίω. Επειδή δε πάντες οι υποπίπτοντες εις στρατιωτικά παραπτώματα στρατιωτικοί δεν ηδύναντο να μετενεχθώσιν ευκόλως εις Ναύπλιον, διωρίζετο εκάστοτε το λεγόμενον *Πειθαρχικόν συμβούλιον*, θεσμός, ός μέχρι τούδε διατηρείται, δικάζων τα πλημμελήματα. Απόπειρά τις όμως γενομένη προς μετάφρασιν των γαλλικών στρατιωτικών διαταγμάτων απέτυχε (1 Μαΐου 1828). Βραδύτερον δε επί του Γάλλου στρατηγού Ζεράρ (2 Οκτωβρίου 1829) μετεβλήθησαν αι ήδη σχηματισθείσαι χιλιαρχίαι εις είκοσιν ελαφρά τάγματα, ών έν έκαστον υποδιηρέθη εις τέσσαρας λόχους και συν αυταίς και αι στρατιωτικάί ονομασίαι των διοικούντων αυτάς, ών ο μεν αρχηγός τάγματος απεκλήθη *ταξιάρχης*, οι δε χιλίαρχοι προυβιβάσθησαν εις *στρατηγούς*· ο ιματισμός όμως παρέμεινεν ο αυτός. Προς τούτοις, συνέστη και *πρότυπον τάγμα* τι εξ επιλέκτων ανδρών, εξ ού παρελαμβάνοντο οι διδάσκαλοι του στρατού. Αλλ' ο τοιούτος σχηματισμός δυσηρέστησε τους Έλληνας εις τοιούτον τινα βαθμόν, ώστε, ότε προσεκλήθησαν παρά τω εν Άργει θεάτρω προς κατάταξιν, μόλις είκοσι παρουσιάσθησαν! Επίσης κατά Δεκέμβριον συνέστη και η μέχρι σήμερον σωζομένη και αγλαούς καρπούς παρέχουσα *Στρατιωτική Σχολή των Ευελπίδων*, κατά πρότασιν του Βαυαρού συνταγματάρχου Άιδεκ υπό την διεύθυνσιν του γάλλου Πωζιέ. Εν Σχολή, ταύτη κατετάγησαν το μεν πρώτον οι υιοί των επιφανεστέρων οικογενειών της αναγεννωμένης Ελλάδος, όπως ούτως η Σχολή εξυψωθή· αλλά τοιαύτη ήν η κατά του τακτικού στρατού απέχθεια των αυτοχθόνων προυχόντων, ώστε ουδείς ενέδωκε ταις παρακλήσεσι του Κυβερνήτου· εφ' ώ και βλέπομεν ότι πάντες οι νέοι οι φοιτώντες εις την Σχολήν μέχρι της επαναστάσεως του Οκτωβρίου, εκτός ολιγίστων εξαιρέσεων, ήσαν εκ των

ετεροχθόνων, των αυτοχθόνων μόλις κατά τα 1833 αρξαμένων να φοιτώσιν εις αυτήν.

Και αὐταὶ μὲν ἦσαν αἱ περὶ τῶν στρατιωτικῶν τῆς ξηρᾶς φροντίδες τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἦτο στρατιωτικὸς, ἐμέλλε νὰ ναυαγήσῃ ἐν τῇ κυβερνήσει χώρας ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀπαιτοῦσης ἀνδρας στρατιωτικοῦς. Τὴν τοιαύτην δὲ τοῦ Καποδιστρίου ἀποτυχίαν προείδε τρόπον τινά, λέγει ὁ *Βαρθόλδους*, ὁ Γκαίτε γράφων πρὸς τὸν Ἐκκερμαν τῆ 2 Ἀπριλίου 1829: «Θα σὰς ἀποκαλύψω πολιτικὸν τι μυστικὸν, ὅπερ θάπτον ἢ βράδιον θέλει καταστή γνωστὸν. Ὁ Καποδίστριας δὲν δύναται εἰς τέλος νὰ κρατήσῃ τὴν διοίκησιν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων διότι στερεῖται τοῦ ἀπαραιτήτου πρὸς τοῦτο προσόντος· δὲν εἶναι στρατιώτης. Οὐδὲν δ' ἔχομεν παράδειγμα ὅτι διπλωμάτης ἠδυνήθη νὰ διοργανώσῃ Κράτος ἐπαναστατῶν καὶ νὰ υποτάξῃ στρατιωτικοῦς καὶ πολεμάρχους!»

Καὶ περὶ τῶν ναυτικῶν δὲ πραγμάτων τῆς χώρας ἐφρόντισεν, εἰκὸς, ὁ Κυβερνήτης. Ἡ ναυτικὴ τῆς Ἑλλάδος δύναμις συνέκειτο ἅμα τῇ καθόδῳ αὐτοῦ ἐκ τῆς φρεγάτας *Ἑλλάδος*, τριῶν ατμοπλοίων, ἀγορασθέντων ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ δανείου, μίας κορβέττας, Ἰδρας αἰγυπτίου ἀλώματος τοῦ Κόχραν, μίας γολέτας τῆς *Ἀθηναΐδος* καὶ τριῶν κανονιοφόρων, ναυπηγηθεισῶν δαπάναις φιλελλήνων, τὰ δὲ λοιπὰ πλοία, ἅπερ τοσαῦτα κατὰ θάλασσαν διεπράξαντο κατορθώματα, ἦσαν ἰδιωτικὰ Σπετσιωτῶν, Ὑδραίων καὶ Ψαρριανῶν. Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἦν πολυαριθμότερον, ἀλλὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης, ἡ κυβέρνησις, ἐνεκεν τῶν ἐπικρατουσῶν ἀνωμαλιῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτό. Ὁ πόλεμος εἶχεν ἐπιφέρει βαθεῖας πληγὰς εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ οἱ νησιῶται μόλις ἀπέζων. Ἀλλ' ἵνα μὴ ἀπολεσθῇ ἡ ναυτιλία, ἡ προκάτοχος κυβέρνησις εἶχε λάβει τὸ ἀπαίσιον μέτρον τῆς ἐκδόσεως *καταδρομικῶν ἀδειῶν* εἰς ἐμπορικὰ πλοία, δι' ὧν ἐπισημοποιήθη ἡ πειρατεία, ἣν μόλις ὁ Καποδίστριας διὰ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη κατώρθωσε νὰ εξαφανίσῃ ἐκ τῶν Βορείων Σποράδων καὶ τῶν παραλίων τῆς Κρήτης. Τὸν μικρὸν στολίσκον, περὶ οὗ ἀνωτέρω εἶπομεν, διώκει ὡς ναύαρχος ὁ λόρδος Κόχραν ἐν δεσποτικῇ αυθαιρεσίᾳ, ὅστις καὶ βαθμούς, εἰκὴ, ἀπένειμεν ἀνεῦ κυβερνητικῆς ἀδείας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος ἐνέκειτο ἐν τῷ ναυτικῷ, ὡς ἄλλοτε λίαν προσφυῶς τὸ μάντευμα ἐκεῖνο εἶπεν: *ἐν τοῖς ξυλίνοις τείχεσιν*, ὁ

Κυβερνήτης ἐν των κυριωτάτων αυτού μελημάτων εθεώρησε και το του ναυτικού, αλλ' ἤκιστα ειργάσθη υπέρ αυτού· απεφάσισεν αντί των ιδιοκτητῶν των ναυτικῶν νήσων Ὑδρας και Σπετσῶν, την εξάρτησιν εθνικοῦ στόλου, δυναμένου εν ανάγκη, ἄνευ της συνδρομῆς ιδιωτικῶν, να προασπισθῆ την χώραν. Προέβη λοιπόν και εις τας ναυτικὰς μεταρρυθμίσεις. Εκανόνισε τα εξωτερικά διακριτικά σημεῖα του εμπορικοῦ ναυτικοῦ και την λιμενικήν αστυνομίαν μέχρι των ελαχίστων αὐτῆς λεπτομερειῶν (Γενική Εφημερίς της 3 Μαρτίου 1828) και ἐζήτησε να χωρίση, λίαν αντεθνικῶς, ως εκ των υστέρων ἀπεδείχθη, το πολεμικόν ναυτικόν του Ὑδραϊκοῦ ναυτικοῦ, του θαυματουργήσαντος κατά θάλασσαν, ως εκ του οποίου ἐγεννήθησαν τοσαῦται διχόνοιαι καταλήξασαι εις το μοιραῖον τέλος του εν Ναυπλίῳ δυστυχήματος της 27 Σεπτεμβρίου 1831. Και το χεῖριστον δε πάντων, ο Καποδίστριας, μετά την ἀποχώρησιν του ναυάρχου Κόχραν, τείνων εις το προσχεδιασθέν συγκεντρωτικόν αὐτοῦ σύστημα, ἀπεπλανήθη τοσοῦτον, ὥστε προυβίβασεν εις ἀρχιναύαρχον τον ἀδελφόν Βιάρρον Καποδίστριαν, ἄνδρα μηδεμιάς ναυτικῆς ικανότητος και πείρας, οὔτινος αἱ ἀποφάσεις προυκάλουν διηνεκῶς την ἀγανάκτησιν των ἐμπειροπολέμων ναυτικῶν, οἷος ο Μιαούλης και ο Σαχτούρης.

Ὅ,τι ὅμως δεν κατῶρθωσεν εν τῷ ναυτικῷ ο Κυβερνήτης, προσεπάθησε να ἀγάγη εις πέρας εν τῇ Γεωργίᾳ και τῇ ἀναπτύξει των πόρων του ἀναγεννωμένου Κράτους.

Ευθύς ἀμέσως ἄμα καθόδῳ αὐτοῦ διένειμεν ἐν τε Αἰγίνῃ και εν Πόρῳ και εν Ναυπλίῳ και ἀλλαχοῦ της Πελοποννήσου τα προς το ζην εις ἐνδεεῖς λιμῶπτοντας, υποχρεώσας αὐτούς να γεωργώσι την γην κατά διάφορόν τινα τρόπον.

Εκόμισεν ἐξ Ἰταλίας και Ελβετίας μεγάλας ποσότητας γεωμῆλων, ἄπερ διένειμε τοῖς γεωργοῖς προς φυτεῖαν και μετεγκλιμάτισιν του ἀγνώστου τούτου εν Ἑλλάδι καρποῦ, την διδασκαλίαν της φυτείας του οποίου ἀνέθηκε τῷ εν Ἑλλάδι παρεπιδημούντι Ἰρλανδῷ *Στίβενσον*. Οὗτος λαβὼν ἄδειαν να ἀναζητήσῃ πρόσφορον ἀγρὸν ἐξελέξατο τον λεγόμενον της «*Απαθείας*» ἀπέναντι του Πόρου κείμενον. Ο ἀγρὸς οὗτος ἦτο εθνικὸν κτήμα, αλλ' εν ἔτει 1825 ηγοράσθη ὑπὸ των Κουντουριωτῶν, παρ' ὧν νυν ἀφήρεσε παρανόμως ἄνευ ἀποζημιώσεως, ως ἐπέτασεν ἡ της Ἐπιδαύρου Ἐθνοσυνέλευσις, και ἄνευ τινὸς εἰδοποιήσεως των νομίμων

κατόχων. Επίσης ο Ιρλανδός αγρονόμος ενετάλη να φυτεύση χρήσιμα δένδρα παρά την λεωφόρον του Πόρου και κατά μήκος των αυτόθι εθνικών γαιών. Διέταξε την εκ Πελοποννήσου μεταφύτευσιν εν Αιγίνη καρπών προς εμπύχωσιν της άλλοτε μεν ακμαζούσης εν Ελλάδι, ήδη δε, κατά τον μακρόν πόλεμον, καταστραφείσης μεταξοσκωληκοτροφίας· εκόμισεν εκ Κρήτης χιλιάδας καστανέων, ας εφύτευσεν εν τε Πόρω και Αιγίνη. Αλλά δυστυχώς η τάσις αύτη της Κυβερνήσεως δεν επεξετάθη καθ' όλην την τότε ελευθέραν Ελλάδα, ήν έδει να καλύψη διά δασών και άλλης καρπίμου δενδροφυτείας, η δε βάρβαρος συνήθεια των τότε ως και των νυν Ελλήνων του να καίωσι τα δάση προς παραγωγήν χλόης διά τα ποιμνια, δεν κατεστάλη, και ούτως η Ελλάς έμεινεν έκτοτε ψιλή δασών, καίπερ έχουσα τόπους και βουνούς δασωσίμους. Μετεπέμψατο εξ Ελβετίας και Βελγίου άροτρα κατά τον νέον τρόπον, όπως δυνηθή να θέση εις αχρηστίαν το ησιόδειον και αρχέγονον εν μικρογραφία, ως δύναται τις ειπείν, και οι Έλληνες εχρώντο και χρώνται μέχρι σήμερον τω αρότρω τω πατροπαραδότη. Ίδρυσεν παρά την Τίρυνθα γεωργικήν Σχολήν (Αγροκήπιον), ήτις έμελλε να διδάξη τα της γεωργίας και μέχρι τινός εσώζετο εν αυτή η ροδοδάφνη, ήν ο Καποδίστριας είχεν εμφυτεύσει ίδια χειρί. Εκ του αγροκηπίου εκείνου ούτε φυτώριον έλειπεν ούτε κηπουρική σχολή, ούτε γένος ισπανικού προβάτων, ούτε τεχνητός και υπόστεγος πορτοκαλλεών. Διεδόθη μεγάλως η *πηκτή* (ζελατίνα) του *Γιμβερνάτη* ως γενικόν θρεπτικόν μέσον και ιδρύθη και πριονόμυλος εν Λέρνη.

Δυστυχώς όμως μεθ' όλας ταύτας τας προσπάθειας του Κυβερνήτου, αίτινες, εάν άλλως εγίνοντο, ηδύναντο να επενέγκωσι μέγαν καρπόν, ουδέν δύναται τις να είπη ότι ετελεσφόρησε διότι φύσει ο Έλλην ρέπει μάλλον προς την εμπορίαν ή την γεωργίαν, και έδει ο Καποδίστριας προς αυτήν να στρέψη άπασαν την προσοχήν αυτού, προλειαινών αυτήν διά της συγκοινωνίας· διότι ποία η ωφέλεια θα ήτο, εάν η γη παρείχεν εν αφθονία τα πάντα και έλειπον τα μέσα της συγκοινωνίας, οίον οδοί, γέφυραι και τα τοιαύτα; Ποίον το κέρδος, ως λέγει ο Βαρθόλδης, αν η Αρκαδία ηφθόνει σίτου, ότε εν Ναυπλίω οι άνθρωποι εχρώντο αραβοσιτίνω άρτω; Μόνη δε οδός, ήτις κατά την κυβέρνησιν του Καποδιστρίου κατεσκευάσθη, και αύτη υπό των Γάλλων, είναι η από Ναυαρίνου εις Μεθώνην άγουσα. Δυστυχώς ο Καποδίστριας

κατά τους χρόνους εκείνους της λειψανδρίας δεν έστερξε να ζητήσει την διοργάνωσιν τής τε γεωργίας και της άλλης αναπτύξεως της χώρας δι' αποικίσεως ξένων, οίτινες νέαν ζωήν θα έδιδον εις τους εκ των πολέμων κεκμηκότας Έλληνας. Η τοιαύτη εποίκισις θα είχε πολύ πρακτικόν αποτέλεσμα· θα αφύπνιζεν η επιτυχία εκείνων τους ημετέρους από της απαθείας. Πλην ο Κυβερνήτης ου μόνον τούτο δεν έπραξεν, αλλά και ηρνήθη εταιρία τινί Ολλανδών σκοπούντων την ίδρυσιν *υποθητικής Τραπεζής* την συναίνεσιν αυτού, αρνηθέντος να δεχθή και εποίκισιν τινα Αμερικανών.

Και παρεχώρησε μεν τω πράκτορι των αμερικανικών συλλόγων Δρ. Χόους ατελείς επί πενταετίαν γαίας παρά την Κόρινθον (Εξαμίλι), ένθα ίδρυσε και αποικίαν τινά την «*Ουασιγκτωνίαν*», αλλ' είτα μεταμεληθείς δεν απεδέξατο την αιτηθείσαν επέκτασιν του παραχωρηθέντος χώρου του προωρισμένου κατ' αρχάς προς υποδοχήν προσφύγων Κυδωνιέων, Συρίων και Αθηναίων και τσαύτα ενέβαλε προσκόμματα, ώστε ο Χόους παρητήθη του περί εποικίσεως εκατόν οικογενειών αρχικού σχεδίου αυτού ούτως, ώστε η εκ τεσσαράκοντα μόνον οικογενειών «*Ουασιγκτωνία*» ολονέν φθίνουσα διελύθη κατά την αναρχικήν περίοδον του 1831-32.

Αλλ' αν εις ολίγα τινά τοιαύτα ο Κυβερνήτης απέτυχε, και τούτο, διότι δεν ήθελε να εμπιστευθή εις χείρας ξένων, ουχ ήπτον όμως κατέδειξεν ότι μεθ' όλας τας παρομαρτούσας τη κυβερνήσει αντιξόους περιστάσεις, αυτός ηδυνήθη να τελέση έργα, άπερ και σήμερον εισέτι καθορώμενα εμποιούσιν ημίν και θαυμασμόν και έκπληξιν. Ο Καποδίστριας ολονέν τα του Κράτους μεταρρυθμίζων και καθιδρύων εφρόντισε και περί ιδρύσεως κυβερνητικών ιδρυμάτων, τούτο μεν προς εγκαθιδρύσιν της κυβερνήσεως τούτο δε προς στρατωνισμόν του κατά γην στρατού και ναυστάθμου και ναυτικών αποθηκών προς επισκευήν τών τε πολεμικών και ιδιωτικών σκαφών, και εναποθήκευσιν ναυτικών ειδών. Ίδρυσε το εν Αιγίνη μέγαρον της Κυβερνήσεως (54) (Σπήτι του Μπαρμπαγιάννη), το εν Ναυπλίω κυβερνητικόν ανάκτορον, το οπλοστάσιον και τον στρατώνα, τον εν Πόρω ναύσταθμον, τους εν Άργει, Κορίνθω, Πάτραις και Ναυπάκτω στρατώνας χωρητικότητος πεντακισχιλίων ανδρών και ουκ ολίγα άλλα δημόσια καταστήματα.

Μεγάλην επίσης κατέβαλε προσοχήν και περί την συγκρότησιν δικαστηρίων, ίνα ούτως εξαγάγη την δικαιοσύνην εκ του χάους εν ώ ήτο βεβυθισμένη καθ' όλην την μακράν διάρκειαν της επαναστάσεως μεθ' όλα τα ψηφίσματα των τριών Εθνοσυνελεύσεων, άπερ ως αντιφατικά αλλήλων δεν εφηρμόζοντο πρεπόντως και συνέστησε *προσωρινόν δικαστήριον* τριμελές, πρόεδρον μεν έχον τον αδελφόν αυτού Βιάρρον και παρέδρους τον Αλέξανδρον Μαυροκορδάτον και τον Ε. Τομπάζην, πάντας μέλη του *Πανελληνίου*. Το δικαστήριον τούτο ησχολήθη εις την εκδίκασιν των εν Πόρω επί πειρατεία κατηγορουμένων και μετά την αποπεράτωσιν των εργασιών αυτού διελύθη. Βραδύτερον δε ο Κυβερνήτης εσκέφθη περί ιδρύσεως δικαστηρίων και συντάξεως νόμων συμφώνως προς τας εθνικάς απαιτήσεις. Διότι το έθνος μετά την μοιραίαν πτώσιν της εν Βυζαντίω αυτοκρατορίας ημών τυχόν πολλών προνομίων (55) διωκείτο κατά την Ρωμαϊκήν Νομοθεσίαν, ήν συνέταμεν ο νομικός *Κωνσταντίνος Αρμενόπουλος*, ούτινος η σωτηριώδης και αναμφισβήτητος επιρροή, ήν εξήσκησεν επί των τυχών του έθνους ημών από της αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι της ευτυχούς εν μέρει αποσείσεως του πιέζοντος τον τράχηλον της πατρίδος ημών ζυγού, είναι αναμφίλεκτος. Η νομοθεσία αυτού υπό τον τίτλον *Εξάβιβλος*, παρηκολούθησε πάσας τας περιπετείας της πολιτικής ημών καταστάσεως, συνετέλεσε τα μέγιστα εις την ενότητα και σύσφιγξιν των εθνικών δεσμών κατά τον μακρόν και πολύδακρυν εκείνον της δουλείας χρόνον και διετήρησεν εν ισχύι την Ρωμαϊκήν Νομοθεσίαν. Το Ελληνικόν έθνος κύψαν τον αυχένα εις την Τουρκικήν κατάκτησιν και απολέσαν την Εθνικήν αυτονομίαν, διετήρησεν ένεκα πολλών λόγων προς τη γλώσση και τη ιερά αυτού θρησκεία, ως είπομεν, ουκ ολίγα προνόμια, εσωτερικήν τινα αυτοδιοίκησιν πολιτικήν τινα νομοθεσίαν, ήν εξήσκουν οι παρά του λαού εκλεγόμενοι *Δημογέροντες* και *Προεστοί*, και οι εκάστοτε Μητροπολίται, Αρχιεπίσκοποι και Επίσκοποι, οίτινες ηκολούθουν προς λύσιν των μεταξύ των Χριστιανών αναφουομένων διαφορών τα επικρατήσαντα έθιμα και συνεβουλεύοντο διηνεκώς την *Εξάβιβλον* του Αρμενοπούλου. Ούτω δ' αι εν τη *Εξαβίβλω* περιληφθείσαι διατάξεις των Βυζαντινών αυτοκρατόρων καθιερώθηκαν υπό της κοινής συνηθείας και συνεχωνεύθησαν προς τα ήθη και έθιμα του ελληνικού έθνους, όπερ μέχρι σήμερον επί τη βάσει αυτού εν τε δούλη και τη ελευθέρα Ελλάδι πολιτεύεται αστικώς (56).

Η Βουλή μετά την διάλυσιν της εν Τροιζήνι Εθνοσυνελεύσεως επεχείρησε να συντάξη νόμον περί δικαστηρίων, αλλά το έργον αυτής παρέμεινεν ατελές μόνον δέκα και οκτώ άρθρων συζητηθέντων. Ούτως είχαν τα πράγματα, ο δε Κυβερνήτης επόμενος των προκατόχων παραδείγμασι, δώρισε και αυτός *ειδικάς επιτροπάς*, άμα δε και προέτρεπε τους διαφορομένους να υποβάλλονται εις την κρίσιν των διαιτητών, τούθ' όπερ δεν παρημέλησε να κηρύξη ότι πρέπει να γίνηται και μετά την σύστασιν δικαστηρίων τακτικών.

Δεν ηθέλησεν ευθύς αμέσως να προβή εις εφαρμογήν δικαστικών συστημάτων, κατά θεωρίαν μεν ορθών αλλ' απροσφυών διά λαόν οίος ο Ελληνικός, όστις από τετρακοσίων ετών ήτο συνειθισμένος εις τας συνοπτικάς διαδικασίας των δημογερόντων, της δημεύσεως της σπάθης του κυριάρχου. Την τοιαύτην δ' αυτού διάθεσιν έδειξε και προς το *Πανελλήνιον* διά των διαγγελημάτων αυτού της 24 και 26 Οκτωβρίου 1828. Ενόμιζε, πολύ δικαίως, ότι αι διατυπώσεις,

αι ενστάσεις, τα προδικαστικά, τα παρεμπόδιοντα ζητήματα και οι τόσο δικαστικοί τύποι, ούς ύστερον η αντιβασιλεία, κατά τον βαυαρικόν νόμον, ενέγραψεν εν τη δικαστική νομολογία, ηδύναντο αντί ωφελείας βλάβης να γένωνται πρόξενοι και να παρέχωσιν αφορμάς διηνεκείς εις στρεψοδικίας και δόλον. Επεθύμησε λοιπόν πρώτον να μελετήση τον νηπιάζοντα ελληνικόν λαόν και να κανονίση μετέπειτα την οδόν, ή τινι έμελλε να ακολουθήση εν τη δικαστική νομολογία. Ως εκ τούτου βλέπομεν τον Κυβερνήτην διηνεκώς ενδοιάζοντα περί του πρακτέου, διορίζοντα εκτάκτους επιτρόπους και προσωρινούς διοικητάς και περιοδεύοντα την Ελλάδα βήμα προς βήμα. Μόλις δε περί το τέλος του 1828, συμφώνως ταις επαγγελίαις αυτού να διοικήση κατά τας υπό των Εθνοσυνελεύσεων τεθειμένας αρχάς, υιοθέτησε τον οργανικόν νόμον της Κορίνθου και εξέδοτο τον «Διοργανισμόν της πολιτικής εμπορικής, διορθωτικής και εγκληματικής Δικαιοσύνης» εξ άρθρων τριάκοντα και εννέα, καθ' ή η διαχείρισις ανετίθετο εις προσωρινά μεν αλλά τακτικώτερα δικαστήρια, και ταύτα διά τινας μόνον επαρχίας, εν αίς δεν υπήρχε πόλεμος. Μόλις δε μετά παρέλευσιν ενός έτους ωρίσθησαν τακτικά δικαστήρια, συνετάχθησαν εντελέστεροι διοργανισμοί και πολιτική και ποινική δικονομία και νόμος περί συμβολαιογράφων (μνημόνων) και άλλαι διατάξεις συμπληρωτικάί.

Τα δικαστήρια διηρέθησαν εις έξ είδη: *Ειρηνοδικεία, Πρωτόκλητα, Έκκλητα, Ανώτατα, Εμποροδικεία και Εξαιρετικά*. Συνέστη δε και *Ειδικόν Δικαστήριον* διά την εν δημοσίαις οδοίς ληστείαν, αλλά τούτου αι αποφάσεις εφεσιβάλλοντο εις το *Ανώτατον*. Εν τοις *Εξαιρετικοίς* εδικάζοντο αι κατηγορίαι των εν τέλει και τα εγκλήματα καθοσιώσεως. Είτα δε συνειδώς ο Καποδίστριας τας ποικίλας ελλείψεις του «*Απανθίσματος των Εγκληματικών της Β' των Ελλήνων Εθνικής Συνελεύσεως*». (Α. Ζ. Μάμουκα, Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος, τόμ. Β', σελ. 81, 83 — Τόμ. Γ, σελ. 73, 81), όπερ εις τρία τμήματα διαιρούμενον, ήν ο ποινικός της εποχής εκείνης νόμος συνεπλήρωσέ τινα των κενών αυτού εκδούς ιδιαίτερον νόμον περί κιβδηλείας (17]29 Φεβρουαρίου 1831), επελήφθη δε συνάμα της καταρτίσεως νέου ποινικού κώδικος, αλλ' ο αιφνίδιος αυτού θάνατος εματαίωσε την αποπεράτωσιν του έργου τούτου, ούτως ώστε, και της αντιβασιλείας ιδρυθείσης, ίσχυεν εισέτι το *Απάνθισμα*,

ὄπερ μόνον τη 19 Ἀπριλίου 1834 κατηργήθη, τεθέντος εἰς ἐνέργειαν τοῦ νυν ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου, δημοσιευθέντος τη 18)30 Δεκεμβρίου 1833.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ νέοι οὗτοι νόμοι τοῦ Κυβερνήτου δὲν ἦσαν ἐπαρκεῖς, τὰ δικαστήρια παρηγγέλθησαν νὰ προστρέχωσι καὶ εἰς τοὺς νόμους τῶν Βυζαντιακῶν αυτοκρατόρων, τὸν Ἀρμενόπουλον, τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὴν ἐπιείκειαν.

Ἀλλ' ἡ τελευταία αὕτη προσθήκη: «*ὀρθὸν λόγον καὶ ἐπιείκειαν*» ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ ἐξῆς κωμικοῦ ἐπεισοδίου, ὄπερ ἐν παρενθέσει ἀναγράφομεν ὧδε· δικαστοῦ τινος τοῦ Πρωτοκλήτου δικαστηρίου γράψαντος πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματεῖαν ὅτι: «*Ἀρμενόπουλον μὲν καὶ Ἀπάνθισμα τῶν ἐγκληματικῶν νόμων ευρῶν ἠγόρασεν, **ἐπιείκειαν** ὁμῶς καὶ **ὀρθὸν λόγον**, εἰ καὶ ἠρεῦνησεν ἐπιμελῶς ἐν ἅπασι τοῖς βιβλιοπωλείοις δὲν εὔρεν*»!

Οὐδαμῶς δὲ κατώτερος τῶν δικαστικῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐφάνη ὁ Κυβερνήτης καὶ ἐν τῷ ζητήματι τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἡ φιλομάθεια τοῦ ἔθνους ἦν μεγάλη, ὁ δὲ Καποδίστριας ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ πρὸ τούτου εἰς τὴν περισυλλογὴν τῶν τε δὲ κακεῖσε περιφερομένων ὀρφανῶν, ὧν οἱ πατέρες ἔπεσαν ἐνδόξως ὑπὲρ πατρίδος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν τὴν ἰδρυσιν τοῦ μέχρι τούδε σωζομένου λαμπροῦ ἐν Αἰγίνῃ οικοδομήματος, ὄπερ ἐχρησίμευσε μὲν ἄλλοτε ὡς *Ὀρφανοτροφεῖον*, νυν δὲ ὡς *Φυλακαί*. Τοῦ οικοδομήματος τούτου ὑπήρξεν ἡ ἀφετηρία τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου (λαγκαστριανῆς), ἥς εἰσηγητὴς ὑπήρξεν ὁ ὑπὸ τῆς πανώλους ἀποθανῶν διδάσκαλος Γ. Κλεόβουλος, ὠκοδομήθη ὑπὸ τῶν πολυπληθῶν ἐν Αἰγίνῃ ἀτυχῶν ἀνθρώπων πάσης ἡλικίας καὶ γένους, οἵτινες δι' αὐτοῦ εὔρον ἐργασίαν ἐπὶ τινα χρόνον. Καὶ πράγματι ἐν Αἰγίνῃ εἶχον συρρεῦσαι ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος ἰδίως δ' ἐξ Ἐλευσίνος καὶ Ἀθηνῶν πολλοί, φεύγοντες τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου· οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν κατατρυχόμενοι ἐζῶν βίον ἀθλιέστατον, μόλις ἀποζώντες καὶ οἰκούντες ἐν σπηλαίοις, ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς καὶ τοῖς ἀρχαίοις τάφοις. Τούτους λοιπὸν πάντας, διὰ τῶν χρημάτων ἅπερ ὁ Κυβερνήτης εἶχε λάβει, διερχόμενος διὰ Τεργέστης, Ἀγκῶνος καὶ Μελίτης παρὰ τῶν ὁμογενῶν, ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ *Ὀρφανοτροφείου*, καταστήματος φιλανθρωπικοῦ δυναμένου νὰ περιλάβῃ περὶ τὰς δύο χιλιάδας ὀρφανῶν (1

Νοέμβριου 1829). Και όντως ο Καποδίστριας διέταξεν όπως περισυλλέξωσιν άπαντας τους αλητεύοντας εν τε τοις στρατοπέδοις και εν ταις πόλεσιν ορφανούς πεντακοσίους τον αριθμόν παιδας και εισήγαγεν αυτούς εις το *Ορφανοτροφείον*, σώσας της διαφθοράς και της εξαχρειώσεως. Διέταξε την ίδρυσιν δημοτικών Σχολείων ούτω δε από του Φεβρουαρίου μέχρι Μαΐου του 1828 ιδρύθησαν μόνον εν ταις νήσοις του Αιγαίου πελάγους 22 αλληλοδιδακτικά σχολεία· περί δε τα τέλη του 1829 εν πληθυσμώ 693,000 υπήρχον 15,000 μαθητών, περί δε το τέλος του 1830 εν μεν ταις νήσοις υπήρχον 48 δημοδιδασκαλεία, 55 εν Πελοποννήσω και ο μόνον εν τη εκτός του Ισθμού Ελλάδι. Ελληνικά δε σχολεία 44 επί των νήσων και 38 εν Πελοποννήσω. Ο Γάλλος Δυτρόν ως μέλος της επί της δημοσίας εκπαιδεύσεως επιτροπείας προύτεινε την σύστασιν και ανωτέρων παιδευτηρίων· αλλ' ο Καποδίστριας αντέστη έχων μάλλον προ οφθαλμών την ανάπτυξιν των ηθών παρ' Έλλησιν. Εν Αιγίνη πλην του *Ορφανοτροφείου*, ούτινος τον οργανισμόν ανέθετο τω διδασκάλω του Γένους Γεωργίω Γενναδίω, εν ώ διητώντο, ως είπομεν, τα ορφανά μειράκια, ιδρύθη το *Κεντρικόν σχολείον*, όπερ έμελλε να καταστή πρότυπον των άλλων σχολείων, όπερ βραδύτερον διηύθυνεν ο αυτός Γεννάδιος, το *Διδασκαλείον* (Ιούλιος 1830), εν ώ έμελλον να παρασκευάζονται διδάσκαλοι, η *στρατιωτική* σχολή των Ευελπίδων εν Ναυπλίω, Γεωργικόν εν Τίρυνθι και εν Πόρω το *εκκλησιαστικόν* εκ των εισοδημάτων μονής της Ζωοδόχου Πηγής συντηρούμενον, όπερ επί βραχύν χρόνον έχον δύο διδασκάλους και 15 μαθητάς επί τέλους διελύθη.

Επίσης ανεκαίνισε και την προ αυτού υπάρχουσαν *Μουσικήν σχολήν* την διευθυνομένην μεν παρά του μουσικοδιδασκάλου *Γεωργίου Λεσβίου*, εφορευομένην δε υπό των μητροπολιτών Άρτης Πορφυρίου, Καρύστου Νεοφύτου και του Νικολάου Δραγούμη (16 Μαρτίου). Τοιαύτη ην η φροντίς του Καποδιστρίου περί ιδρύσεως δημοτικών σχολείων και τοιούτον το αποτέλεσμα των προσπαθειών αυτού. Ο Κυβερνήτης, όν είδομεν και εν Ευρώπη συνιστάντα το εν Γενεύη «Ορφανοτροφείον» υπό τον Αλέξανδρον Ροδινόν εν Βενετία, και εν Αγκώνι έτρεφε μεγάλην ιδέαν περί της δημοτικής εκπαιδεύσεως και σχεδόν υπέρ αυτής καθ' εκάστην ειργάζετο μέχρι των ελαχίστων κατερχόμενος της κατοικίας, της τροφής, της ενδυμασίας, της καθαριότητος, ως φαίνεται

εν τη επιστολή, ήν απέστειλε προς τον εν Πόρω διδάσκαλον Α. Παπαδόπουλον: «Στέλλω σοι ενδύματα διά τα υπό την διεύθυνσίν σου παιδία, ήτοι μίαν φουστανέλλαν, δύο υποκάμισα, δύο βρακία, ζεύγος εμβάδων, φέσιον, καπόταν και ζώνην. Πριν όμως ενδύσης τα παιδία, να κείρης και λούσης αυτά καλώς, να αλλάζωσιν υποκάμισον και βρακίον καθ' εβδομάδα κτλ. ...»

Ιδού πάλιν τι έγγραφε προς τον διδάσκαλον της εν Ναυπλίω αλληλοδιδακτικής Σχολής τη 5 Απριλίου 1830:

«Πέμπομεν προς σε τα νομισματικά βραβεία, δι' ών η κυβέρνησις τιμά τους ευδοκιμήσαντας εις τας τελευταίας εξετάσεις μαθητάς σου, όσοι κατονομάζονται εις τον επισυναπτόμενον κατάλογον· οι δε τούτων αξιωθέντες θέλουν φέρει επί του στήθους προσαρτημένα με δέμα εθνικού χρώματος.

«Την πρώτην ταύτην αμοιβήν της περί τα καλά προθυμίας διανέμων εις αυτούς εκ μέρους της κυβερνήσεως, δύνασαι να τους βεβαιώσης, ότι θέλουν λάβει τους τόπους των εξερχομένων από του κεντρικού σχολείου υποτρόφων της κυβερνήσεως, εάν δίδωσιν ακολούθως δείγματα της αυτής προθυμίας· τους δε λοιπούς των μαθητών σου θέλεις προτρέψει να καταβάλωσι πάσαν σπουδήν διά ν' αξιωθώσι τα αυτά παράσημα και προνόμια.

«Ηδέως εκφράζομεν προς σε την ευγνωμοσύνην μας διά τον οποίον έδειξας ζήλον και επιμέλειαν διά την εκτέλεσιν των χρεών της εμπιστευθείσης υπηρεσίας, της οποίας το αντικείμενον είναι το σπουδαιότατον πάντων αναμφιβόλως, το να παρασκευάση δηλονότι πολίτας αγαθούς, ωφελίμους εις την πατρίδα διά την περί τα θεία ευσέβειαν, διά την αρετήν των ηθών διά την παιδείαν.

«Επιθυμούντες δε να δώσωμεν προς σε και πραγματικά δείγματα της ευγνωμοσύνης μας, διετάξαμεν να συγκαταλεχθή της σήμερον εις τους μαθητάς του κεντρικού σχολείου ο αδελφός σου, όστις συνέπραξε με πολλήν προθυμίαν και ικανότητα εις την πρόοδον των μαθητών σου, και δίδει χρηστάς ελπίδας ότι θέλει κατασταθή άξιος της αλληλοδιδακτικής διδάσκαλος, τελειοποιηθείς εις το κεντρικόν της Αιγίνης σχολείον».

Την τοσαύτην δ' υπέρ της εκπαίδευσως φροντίδα αυτού συνεπλήρωσε και διά της ιδρύσεως Μουσείου αρχαιοτήτων, λιθογραφείου και τυπογραφείου, όπως τυπώνται τα διά την διδασκαλίαν βιβλία και τα διά τας άλλας χρείας του Κράτους έγγραφα και τας εν Αιγίνη εκδιδόμενας εφημερίδας: *Αιγιναίας και Ελληνικού Ταχυδρόμου* υπό του διοργανωτού των εν Αιγίνη εκπαιδευτηρίων και φίλου προσωπικού του Καποδιστρίου Ανδρέου Μουστοξύδου. Όσον δ' αποβλέπει εις την εκκλησίαν, ουδέν εγένετο. Η εκκλησία της επανάστασης Ελλάδος επαύσατο υπείκουσα τη εν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλη Εκκλησία και ουδ' ήτο άλλως δυνατόν να γίνη· διότι οι εν Ελλάδι μητροπολίται και ιερείς συν τω σταυρώ έφερον και την σπάθην ίνα καθαγιάσωσι την επανάστασιν. Τεχνηέντως δ' απέκρουσεν ο Κυβερνήτης πάσαν ανάμιξιν του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως εν τοις πράγμασι της Ελλάδος, ού ένεκα και η υπό του πονηρού Σουλτάν Μαχμούτ αποστολή κατά Μάιον (1828) εκ Κωνσταντινουπόλεως εις Ελλάδα των επισκόπων Ιωαννίνων, Λαρίσης, Χαλκηδόνος και Νικαίας προς ειρήνευσιν των *στασιασάντων ραγιάδων!* απέτυχε· διότι ούτοι φθάσαντες εις Άρταν και γράψαντες προς τον Καποδίστριαν ίνα διαγράψη αυτοίς τον ασφαλέστερον τρόπον να κατέλθωσιν εις Αίγιναν, έλαβον απάντησιν ότι δεν εξηρτάτο πλέον από των ελλήνων να ακούσωσι τας προτάσεις αυτών και ότι, κατ' ακολουθίαν, ώφειλον να αποταθώσι προς τας τρεις ευεργέτιδας Δυνάμεις τας αναγνωρισάσας την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος.

Ουχ ήττον όμως οι τέσσαρες εκείνοι ιεράρχαι συνοδευόμενοι και υπό του μεγάλου πρωτοσυγγέλου των Πατριαρχείων κατώρθωσαν να τύχωσι συνεντεύξεως μετά του *Ιβραχήμ Πασά*, όστις ωδήγησεν αυτούς εις Λακεδαιμόνα, διασπείραντας καθ' οδόν λόγους υποταγής προς τον Σουλτάνον. Είτα έφθασαν εις Τρίπολιν, πλην ο ενταύθα έκτακτος επίτροπος Α. Βλαχόπουλος δεν επέτρεψε μεν αυτοίς την είσοδον, διότι προήρχοντο εκ χωρών προσβεβλημένων εκ πανώλους, απέστειλεν όμως προς αυτούς τον γραμματέα αυτού Δ. Κ. Βυζάντιον, όστις ώρισεν αυτοίς τόπον συνεντεύξεως την ονομαζομένην *Πύλην του Ναυπλίου*.

Ιδού δε πώς περιγράφει την συνέντευξιν ταύτην ο Αμβρόσιος Φραντζής εν τη Επιτομή της Ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος (Τόμ. Γ, σελ. 58):

«Απελθών δε ο γραμματεὺς και λαβών έντευξιν μετ' αυτών, παρετήρησε μεγάλην μεν από το μέρος των δυσαρέσκειαν διά την παρεμπόδισίν των του να εισέλθωσιν εις την πόλιν, αφ' ετέρου δε πάλιν βαδίζοντας εις τον σκοπόν των με ήπιον τρόπον, και ομιλούντας (καθ' άς είχαν οδηγίας) τα υπέρ του Σουλτάνου και του Ιμπραχήμ Πασά φρονήματά των, επί προσθήκη, ότι δεν συνέφερε πλέον να ήναι οι Έλληνες εις τοιαύτην κατάστασιν, και άλλα τοιαύτα, και ότι έπρεπε να γνωρίσουν τα συμφέροντά των, και να υποκύψωσι τον αυχένα υπό το σκήπτρον του *κραταιοτάτου* Σουλτάνου (57). ο δε γραμματεὺς ακούσας τους λόγους αυτών, τους οποίους έλεγον δημοσίως παρόντων περι τον γραμματέα 500 περίπου Ελλήνων, τοις απήντησεν όσα δεν ήλπιζον. ούτω δε διανυκτερεύσαντες όλην εκείνην την νύκτα εις την πεδιάδα το πρωί της επιούσης μετέβησαν εις το Ναύπλιον, εφοδιασθέντες με επίσημα έγγραφα της εκτάκτου επιτροπείας, και συνοδευθέντες απ' ολίγους τινάς στρατιώτας της πολιτοφυλακής. φθάσαντες δε εις το Ναύπλιον, εκείθεν μετέβησαν εις τον Πόρον, όπου λαβόντες έντευξιν μετά του Κυβερνήτου της Ελλάδος, τω ενεχείρισαν την παρά του Πατριάρχου συνοδικήν επιστολήν, προς την οποίαν ο Κυβερνήτης απήντησε καταλλήλως».

Η επιστολή αύτη του Κυβερνήτου της Ελλάδος προς τον εθνάρχη των υπό δουλειαν ημετέρων αδελφών ειχεν ώδε:

Αριθμός 2683.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος

Προς τον Οικουμενικόν Πατριάρχην, και την περί αυτών αγίαν Σύνοδον.

«Η προς τους προύχοντας, Κληρικούς, προκρίτους και λοιπούς χριστιανούς κατοίκους της Πελοποννήσου και των νήσων του Αιγαίου πελάγους εκάστης τάξεως και βαθμού διεθυσθείσα παρά της υμετέρας Παναγιότητος και της ιεράς Συνόδου επιστολή του Φεβρουαρίου μηνός ειχε φανή και εις τας εφημερίδας όλης της Ευρώπης, και αυτής ακόμη της Ελλάδος, ότε εσχάτως οι άγιοι Αρχιεπίσκοποι και Μητροπολίται Νικαίας, Χαλκηδόνος, Λαρίσσης, και Ιωαννίνων μετά του μεγάλου

πρωτοσυγκέλλου έφθασαν εις την νήσον του Πόρου, όπου κατά το παρόν και ημείς διατρίβομεν.

«Επροσκήθησαν την ακόλουθον της αφίξεώς των ημέραν να έλθωσι προς ημάς. Συνήλθομεν κατά την 22 Μαΐου (3 Ιουνίου), παρόντων εγκρίτων αξιωματικών των ναυτικών Δυνάμεων, οι οποίοι διαμένουν εις τα παράλια ταύτα κατά βούλησιν των συμμάχων Αυλών.

«Όσων ολίγων ελπίδων και αν ήτον η προσδοκία μας, δεν δυνάμεθα να υποκρύψωμεν εις την υμετέραν Παναγιότητα την ανέκφραστον λύπην, την οποίαν ησθάνθημεν, όταν εβεβαιώθημεν, ότι η αποστολή των ιεραρχιών τούτων σκοπόν μόνον είχε το να εγχειρίσωσι προς ημάς την ιδίαν του Φεβρουαρίου μηνός επιστολήν, και να μας προτρέψωσιν εν ταυτώ καθ' όλους τους κατεπείγοντας τρόπους, ώστε να τους δώσωμεν καν ελπίδας, ότι το ελληνικόν έθνος ήθελε παραδεχθή τας νουθεσίας της υμετέρας Παναγιότητος.

»Οι ίδιοι ημείς δεξάμενοι παρά των ιδίων αυτών την επιστολήν, είπομεν μεθ' όλης της παρηρησίας τα αίτια, διά τα οποία το βήμα τούτο ούτε συνέπειάν τινα ηδύνατο να έχη, ούτε καρπούς παντελώς να φέρη αναλόγους με τας επιθυμίας της υμετέρας Παναγιότητος.

«Επειδή οι εμπειπιστευμένοι τα της αποστολής ταύτης παρά της υμετέρας Παναγιότητος Αρχιεπίσκοποι εκοίνωσαν εις ημάς, ότι επεθύμουν κομισταί να γενώσι τινός απαντήσεως, δεν δυσκολευόμεθα να την δώσωμεν διά της παρούσης μας· περιέχει αύτη μετ' ακριβείας τας προς αυτούς διά ζώσης φωνής παρατηρήσεις μας κατά την επί της 22 Μαΐου (3 Ιουνίου) συνέντευξίν μας.

«Βαθύτατα αισθανόμεθα ό,τι οφείλομεν εις την θέσιν και της μεγάλης εκκλησίας, και της υμετέρας Παναγιότητος, διά τούτο και δεν εγκρίνομεν να ανακεφαλαιώσωμεν το περιέχον της Συνοδικής επιστολής, ούτε ακριβώς να εξετάσωμεν τους συμβιβαστικούς τρόπους, την εκπλήρωσιν των οποίων η υμετέρα Παναγιότης θεωρεί ως προμηνύουσαν εις ωφέλειαν των Ελλήνων μέλλον ανάλογον με τα πολυχρόνια δεινά των, μέλλον παρέχον προ πάντων ησυχίας και ασφαλείας εχέγγυα.

«Περιοριζόμεθα να προσηλώσωμεν την προσοχήν και της υμετέρας Παναγιότητος και της ιεράς Συνόδου εις όσα εκ των

τοιούτων εχεγγύων απήλαυσεν ήδη η Ελλάς από την δικαιοσύνη και την χριστιανικήν ευμένειαν των βασιλέων και Α. Α. Μ. Μ. του βασιλέως της μεγάλης Βρεττανίας, του βασιλέως της Γαλλίας, και του αυτοκράτορος της Ρωσίας. Παρακαλούμεν επίσης την υμετέραν Παναγιότητα να μελετήσει εν ευσεβεί κατανύξει τα τεράστια, δι' ών ο πολυεύσπλαγχνος Κύριος έσωσε τον λαόν αυτού και εν παντί καιρώ και εις τους εσχάτους τούτους χρόνους.

«Περικυκλούμενος ο λαός ούτος εξ ενός μέρους από φοβερά στρατόπεδα, πλανώμενος αφ' ετέρου αφ' όλας τας γοητείας, δι' ών η κακοβουλία και απιστία απατώσι την ανθρωπίνην αδυναμίαν, ακολουθών τας συμβουλάς της απειρίας, ωθούμενος συχνάκις έως του χείλους της αβύσσου, ο λαός ούτος υπάρχει ακόμη, και υπάρχει, διότι ο Θεός εξαπέστειλεν εις αυτόν την χάριν του να εύρη εις την χριστιανικήν Πίστιν το κράτος του πολεμείν, την ισχύν του εγκαρτερείν εις τα δεινά, και την απόφασιν του ν' απολεσθή μάλλον, ή να υποκύψη εις τον ζυγόν τον οποίον οι πατέρες του εβάστασαν, αλλά ποτέ δεν παρεδέχθησαν. Η τύχη λοιπόν της Ελλάδος είναι έργον της θείας προνοίας, και οι άνθρωποι οφείλουν να ευλαβώνται τας θείας βουλάς της· οι Έλληνες είναι κατά τούτο πληρέστατα πεπεισμένοι, και σήμερον μάλιστα παρ' άλλοτε, διότι εγγίζει το τέλος των τόσων δυστυχημάτων, και το πλήρωμα των επιθυμιών και των ελπίδων των.

«Ομόφωνος και γενική είναι η πεποίθησις αυτή· ούτε οι προύχοντες, ούτε ο Κλήρος, ούτε οι πρόκριτοι, προς τους οποίους η υμετέρα Παναγιότης διευθύνεται, έχουσιν, ούτε δύνανται να έχωσιν άλλην παρ' αυτήν την πεποίθησιν, χωρίς να εξαχρειωθώσι, και να παύσωσι του να ήναι άνθρωποι και χριστιανοί.

«Πάμπολυ αίμα εχύθη· πάμπολαι ουσίαι εφθάρησαν εις διάστημα οκτώ ετών πολέμου και δυστυχιών, καθ' ούς ο τόπος ούτος κατηφανίσθη, ώστε όλως διόλου αδύνατος είναι να επανέλθη εις οποιανδήποτε κατάστασιν πραγμάτων, βάσιν έχουσα το παρελθόν.

«Άλλως πως συνέβαιναν, το μαρτύριον του Παναγιωτάτου Πατριάρχου Γρηγορίου, πολλών εγκρίτων της ιεράς Συνόδου και άλλων εκ των πρωτίστων του έθνους, δεν ήθελε διδάξει την Ελλάδα, τι εχρεώσται η ίδια εν εαυτή διά ν' αποφύγη τον

εξολοθρευμόν, ο οποίος δεν έπαυσε του να επαπειλή από τον μήνα Απρίλιον του ακατά, μέχρι της 6 Ιουλίου του παρελθόντος έτους.

«Η απελπισία την εφώπλισεν, αλλά και ούτως υπερησπίσθη· οι εχθροί της συνώμοσαν την απώλειάν της, αλλ' όλαί αι μηχανουργίαι των συνέτειναν μόνον εις την σωτηρίαν της· ο κάλαμος της κατ' αυτής εξολοθρευτικής αποφάσεως ήτον εν των βάπτεσθαι (διότι μη παρασαλεύουσα από τους νόμους τους οποίους επέταπτεν εις αυτήν η θέσις της, ηγγυήθη πανδήμως ενώπιον Θεού και ανθρώπων να ζήση ελευθέρα υπό την προστασίαν των δικαίων της), και ιδού η Συνθήκη του Λονδίνου επικυροί έτι μάλλον των εγγυήσεών της το απαραβίαστον.

«Δεν δυνάμεθα περαιτέρω το περί ου ο λόγος να σαφηνίσωμεν· η αλήθεια των πραγμάτων είναι ορατή πλέον καθ' όλον τον κόσμον, και περιττή πάσα άλλη διασάφησης.

«Οφείλομεν εξ' ονόματος και εκ μέρους όλου του έθνους, το οποίον ενεπιστεύθη εις ημάς την διεύθυνσιν των συμφερόντων του, να παρακαλέσωμεν την υμετέραν Παναγιότητα να μας χαρίση την ευλογίαν της, πεπεισμένη, ότι αμεταθέτως είμεθα προσηλωμένοι εις τας αρχάς της ιεράς ημών Πίστεως.

«Μακάριοι εσμέν, οσάκις ευδοκήσει ο πανάγαθος Θεός, ώστε να δυνηθή η Υ. Παναγιότης να γίνη εις ημάς πρόξενος των αγαθών, τα οποία οφείλει ως κεφαλή της αγίας Εκκλησίας εις όλα τα τέκνα της.

«Εγχειρίζομεν την παρούσαν μας εις τους αγίους Αρχιεπισκόπους, Μητροπολίτας Νικαίας, Χαλκηδόνος, Λαρίσης, Ιωαννίνων, και μέγαν πρωτοσύγκελλον, και παύομεν, επαναλαμβάνοντες και πάλιν, πόσον λυπούμεθα μη δυνάμενοι ν' αποδείξωμεν καρποφόρους, όσους οι σεβάσμιοι ιεράρχαι κατέβαλον αγώνας εις εκτέλεσιν των διαταγών της Υ. Παναγιότητος.

«Εν Πόρω την 28 Μαΐου (9 Ιουνίου) 1828.

Ο Κυβερνήτης
Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Ο Γραμματεὺς τῆς Επικρατείας.

Σ. Τρικούπης.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Κυβερνήτου λαβόντες οἱ ἀρχιερεῖς ἀνεχώρησαν ἀπρακτοὶ εἰς τὰ ἴδια, μόνον δὲ βραδύτερον, μετὰ τὴν ἐν Ἀργεὶ Ἐθνοσυνέλευσιν, ὅτε καὶ οἱ καταστραφέντες ναοὶ ἀνεκτίζοντο καὶ ἄλλοι νέοι ὠκοδομοῦντο, τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐγένοντο θέμα συντονωτέρας φροντίδος τοῦ Καποδιστρίου. Ἐκ δὲ τῶν συνδιαλέξεων αὐτοῦ καὶ τῆς μετὰ τῶν Πατριαρχῶν Ἀνθίμου καὶ Κυρίλλου ἀνταποκρίσεως τοῦ Κυβερνήτου, μανθάνομεν ὅτι τὰ περὶ Ἐκκλησίας ἐπεθύμει νὰ συνταγῶσι τὴ συναινέσει τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, ἢ μάλλον ἐπεθύμει νὰ μὴ κοπῆ ὁ δογματικὸς δεσμὸς τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὁ διοικητικὸς, ὡς ἐγένετο βραδύτερον ἐπὶ τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ἐφοβείτο ὁ φιλόθρησκος ἐκεῖνος Ἕλληνα ἵνα μὴ, διαλυομένου τοῦ δεσμοῦ τούτου, παρεισφρήσῃ καὶ τὶς διατάραξις καὶ εἰς τὸν πρῶτον ἔνεκα τῶν περὶ τὴν πίστιν νεωτεριζόντων καὶ οὕτω διακινδυνεύσῃ καὶ ὁ ἐν τῇ θρησκείᾳ ἐνσεσαρκωμένος Ἑλληνισμὸς. Προανήγγειλε μάλιστα ὁ Καποδίστριας, ὅτι ἐμέλλε νὰ στείλῃ πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν πρεσβευτὴν ἵνα συνεννοηθῇ περὶ τοῦ πρακτέου, ἀλλ' ὅμως βραδύτερον μετεμελήθη φοβηθεὶς μὴ τυχόν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας εἰς τὸ ἀρχαῖον καθεστῶς ἐπανελθούσης, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη βιάσῃ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν νὰ πράξῃ ὅ,τι καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως. Τοιαῦτα ἦσαν αἱ περὶ τῆς Ἐκκλησίας φροντίδες τοῦ Κυβερνήτου, ἀς ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ. Τοιαῦτα τὰ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τῆς χώρας ἀναπτύξεως νομοθετήματα αὐτοῦ καὶ τοιαῦτα αἱ μεταρρυθμίσεις ἃς ἐπέφερον ἐν τῷ ἀσυντάκτῳ τότε Ἑλληνικῷ Κράτει, ὅπερ, ὡς ἐν τῷ Προλόγῳ εἶπομεν, προπαρασκεύασαν μὲν πάντες οἱ ἐπὶ ἐπταετίαν ὅλην τὸν ὑστατὸν ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες, ἀλλ' ἐδημιούργησεν, ὡς καλὸς ἀρχιτέκτων, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀρρήκτοις συνεδέθη δεσμοῖς πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τὰς τρεῖς πρῶτας δεκαετηρίδας τοῦ πρὸς τὸ τέρμα τείνοντος ἸΘ' αἰῶνος.

Ὅτε ὁ Κυβερνήτης κατήλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἡ ἐπανάστασις ἐξηκολούθει, εὐρίσκετο εἰς τὸ ὄγδοον ἔτος αὐτῆς. Πρὸς εὐόδωσιν δὲ αὐτῆς καὶ ἀνάπτυξιν τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει ὁ Καποδίστριας ἀνέλαβεν, ὡς εἶπομεν, τὴν μεταρρύθμισιν τῶν πολεμικῶν τῆς Ἑλλάδος.

Είδομεν ὅτι εξαπέστειλε τας μεν ὑπὸ τον *Δημήτριον Υψηλάντην* ὡς στρατάρχην της Ανατολικῆς Ελλάδος, χιλιαρχίας εἰς Ελευσίνα, δύο δ' ἄλλας ατελείς εἰς την Δυτικὴν ὑπὸ τον ἐκεῖ αρχιστράτηγον *Τσουρτζ*, ὡπερ ἐπετράπη και των ἐκεῖ στρατευμάτων ο οργανισμὸς εἰς χιλιαρχίας· των δε φρουρίων την ἀρχὴν ἐπέτρεψε τῷ βαυαρῷ συνταγματάρχῃ *Άυδεκ*. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐτι τακτοποιηθῶσι τα του ἐλληνικοῦ στρατοῦ, ο *Ιβραήμ Πασάς* ἀπὸ της ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας ἐπαυσεν ὅσον ἐνήν τας ἐναντίον των Πελοποννησίων καταδρομὰς και καταδιώξεις, διότι εἶχε καταστήσει εἰς ἀπελπισίαν, μάλιστα περιμένων να ἴδῃ το ἀποτέλεσμα του Σουλτανικοῦ *Χάτι — Σερίφ*· παρά πᾶσαν ὅμως ἐλπίδα πληροφορηθεὶς ὅτι ἐφθασεν εἰς Ναύπλιον ο Κυβερνήτης της Ελλάδος *Καποδίστριας* και γνωρίζων καλῶς οποιὸς τις ἦτο ο ἀνὴρ ἐκεῖνος, δὲν ἠδύνατο να πεισθῆ, ἐάν τῷ ὄντι ἦτο ἀληθῆς ἡ διαδοθεῖσα αὐτῇ εἰδησις, ἠτις ἐξέπληξεν αὐτόν, ἀλλὰ πληροφορηθεὶς μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἀληθῶς κατήλθεν εἰς Ελλάδα ο *Καποδίστριας*, ἐξεστράτευσε πανστρατιά ἐκ των φρουρίων της Μεσσηνίας πρὸς Β. και την 9ην Φεβρουαρίου (1823) εἰς Τρίπολιν, κατηδάφισε το περιτείχισμα και τα οχυρὰ της Τριπόλεως. και ἐπυρπόλησε δε και κατέστρεψε πᾶσας τας ἐν αὐτῇ οἰκίας, ὑπὸ τον ἤχον σαλπίγγων και τον κρότον των τυμπάνων κατὰ την ἐγγραφον λεπτομερῆ ἐκθεσιν, ἣν ἐπέμψαν τότε εἰς την Ἑλληνικὴν κυβέρνησιν οἱ εἰς τα πέριξ της Τριπόλεως παρευρεθέντες Ἕλληνες, ἐχουσα ὡδε:

Προς τον επί των Εσωτερικών γραμματέα της Επικρατείας.

«Εις τας 6 του τρέχοντος Φεβρουαρίου ήλθε προς το εσπέρας η εμπροσθοφυλακή του Ιμπραχήμ από τα φρούρια της Μεσσηνίας εις την Τριπολιτζάν· εις δε τας 7 ήλθε και ο ίδιος· άμα έφθασε, μετά δύο ώρας, έλαβε τον πέλεκυν εις τας χείρας, και ως μαινόμενος πρώτος αυτός ώρμησεν εις έν μέρος του φρουρίου συνεπομένων και πολλών στρατιωτών, και εκρήμνισεν έν μέρος εκείνην την ημέραν. Αποστείλας δε κατέβασεν από την ονομαζομένην θύραν του Ναυπλίου την επ' αυτής γεγραμμένην πλάκα του κτίτορος, εις δε τας 10 ανεχώρησε διά τα φρούρια ο Σουλεϊμάν μπέης μ' όλην την πρώτην φρουράν και αιχμαλώτους· ο δε Ιμπραχήμης μείνας εις Τριπολιτζάν με τον καλύτερον στρατόν, τον οποίον έφευρεν εκ των φρουρίων της Μεσσηνίας, όντα περίπου των 8,000, εξ ών αι τρεις ιππικών, από τας 10 του μηνός έως τας 15 έβαλεν όλην την προθυμίαν να καταστρέψη εκ θεμελίων όλον τον περίβολον του τείχους και ν' αναποδογυρίση δι' υπονόμων τας

επάλξεις, τα ντζαμιά, εκκλησίας, ξενοδοχεία, τα λοιπά δημόσια κτίρια· εις τόσην δε μανίαν ήλθεν, ώστε και τας βρύσεις και δύο εκκλησίας έξω της πόλεως θολωτάς (την του αγίου Νικολάου, και της αγίας Βαρβάρας) δι' υπονόμων ανέστρεψε και καθ' όλας αυτάς τας ημέρας έκαιε σποράδην και οικίας· κρημνίζων δε μέρος του φρουρίου, τας οικίας και λοιπά, τα κατηδάφισε μετ' ήχου των τυμπάνων, και μετά τον χαλασμόν αυτών έκαμε την συνήθη προσευχήν προς τον Μωάμεθ, πυροβολούντες εν ταυτώ και με τουφέκια· εις τας 16 περί τας δύο ώρας ημέρας έβαλε φωτίαν εις όλας τας εναπολειφθείσας οικίας, και ανεχώρησεν εις τα Μεσσηνιακά φρούρια, αφήσας ακατάστρεπτον μόνην την εν Τριπολιτζά πύλην του Λεονταρίου από την οποίαν και εξήλθε μεθ' όλου του στρατού του, (την πρόληψιν αυτήν, δι' ήν εγκατέλιπεν ο Ιμπραχήμης ακατάστρεπτον την πύλην του Λεονταρίου, αυτός μόνος γνωρίζει)· υποκρυφθέντες δε περί τας 2,000 ιππείς έσωθεν της πόλεως, και έξωθεν εις τα κοιλώματα της πεδιάδος, ηχημαλώτισαν περί τους 80 όλους χωρικούς, εξ ών και τινας γυναίκας, οι οποίοι έτρεξαν προθύμως εις την πόλιν, και ούτως υπήγε και το εναπολειφθέν τούτο στράτευμα κατά τα Μεσσηνιακά φρούρια· εμβήκαμεν λοιπόν κατά την ημέραν ταύτην και είδομεν την αθλίαν πόλιν ως άλλην Τρωάδα, δυσώδη και ακάθαρτον, ερριμένους κατά γης τους τοίχους των οικιών, εκτός εκείνων αι οποίαι εκάησαν την υστέραν ημέραν· τα πάντα ένα κυκεώνα, και συρφετόν ακαθαρσιών, και το περιεργότερον ότι τα πολλά μέρη είχαν και άλας διεσπαρμένον· μόνος ένας οικίσκος κατά του Ναυπλίου την θύραν ενός πτωχού αγωγιάτου εσώθη, διότι δεν επίασεν η φωτία, και ένα κατώγειον ενός οίκου· σώζονται και τα λουτρά της Ώρας του Τεφτέρ Κεχαγιά, ολίγαι κάμαραι των ξενοδοχείων, και των έξωθεν του αγίου Βασιλείου εργαστηρίων, και το διδασκαλείον, το οποίον είναι έμπροσθεν του αγίου Δημητρίου· κανόνια ευρέθησαν εις τα ερείπια του μεγάλου κανονοστασίου σώα 5 ορειχάλκινα, και 1 σιδηρούν, και τα λοιπά κατακομματιασμένα· καμμία άλλη ύλη, ή είδος δεν ευρέθη μέχρι βελόνης.

«Ο ανδρείος Κορέλλας (από το της Καρυταινης χωρίον Αρκουδόρρευμα) αναγκασμένος και πνέων εκδίκησιν, ώρμησε κατά του Ιμπραχήμη, και τον εκτύπησεν, επειδή εν ώ ήρχετο αυτός εκ των φρουρίων προς το μέρος του Νησίου, ο γενναίος Κορέλλας έστειλε τους στρατιώτας του εις ενέδραν και του

ήρπασαν 15 μουλάρια, και ελθόντες με την ιδίαν προθυμίαν να κάμουν το ίδιον και εις της Τζακώνας το χάνι, εζωγρήθησαν και απεκεφαλίσθησαν 8· κατά την εκ Τριπολιτζάς λοιπόν ανεχώρησίν του, τού έκαμαν ακροβολισμόν εις το Βαλτέτζι, ώστε εάν εβιάζετο ένεκα τούτου να διορίση το εις Τρίπολιν ενεδρεύον ιππικό να έλθη προς βοήθειάν του, ήθελε πιάσει πολλούς αθώους, οίτινες έτρεξαν εις την πόλιν αμέσως, διά να προκαταλάβουν τας ιδιοκτησίας των από την πυρκαϊάν.

«Κρημνίσαντες δε το τείχος, μετά την προσευχήν των, εφώνησαν ελληνικά, διά να τους ακούσουν οι εις τας ακρωρείας Έλληνες.

«Και το Ανάπλι είθε ούτω».

«Τοιαύτα είναι τα μνημεία τα οποία ο θηριώδης ούτος βάρβαρος αφίνει εις την γην, την οποίαν εις μάτην ηγωνίσθη τρία έτη, ελπίζων να κατεξουσιάση.»

Οι παρευρεθέντες Έλληνες εις τα πέριξ Τριπολιτζάς.

Ούτως ο Ιβραχήμ κατακαύσας την επί Τουρκοκρατίας πρωτεύουσαν της Πελοποννήσου Τρίπολιν (Τριπολιτσάν) απήλθεν εις νότια Μεσσηνιακά φρούρια, ένθα είχε προαποστείλει υπό τον *Σουλεϊμάν Μπέην* τον στρατόν, τους αιχμαλώτους και τα πολεμεφόδια.

Ο Καποδίστριας σκοπών κυρίως την όσον τάχος ελευθέρωσιν της Πελοποννήσου και την επιθεώρησιν του στρατού, απεφάσισε να αναβάλη την κατ' Απρίλιον σύγκλησιν της Εθνοσυνελεύσεως, εφ' ώ και έγγραψε προς το *Πανελλήνιον* ζητών την γνώμην αυτού περί της αναβολής ένεκεν της μη προπαρασκευής εντός τριμήνου των αναφορών και των σχετικών νόμων περί ών ήθελεν αποφασίσει η Εθνοσυνέλευσις (2 Απριλίου). Το δε *Πανελλήνιον* τη 5 του αυτού μηνός απαντήσαν τω εγγράφω του Κυβερνήτου έγγραφεν ότι είναι σύμφωνον καθ' όλα προς την γνώμην αυτού και αναβάλλεται η Εθνοσυνέλευσις δι' ευθεωτέραν περιστάσιν, του μεταξύ χρόνου εις πολεμικάς προπαρασκευάς καταναλισκομένου εις την εκδίωξιν των Αράβων εκ της Πελοποννήσου, οίτινες μετέδωκαν την ολεθρίαν πανώλη εις το διαμέρισμα της Γαστούνης, εν Ύδρα και Σπέτσαις και αλλαχού και επαπειλούσαν να διαδοθή και εις άλλα μέρη, άπερ

εμάστιζεν ο τύφος και η ευφλογία, ως το Ναύπλιον και την Νάξον και εις την καταπολέμησιν αυτής δι' όλων των δυνατών μέσων, οίον καθαριότητος, καθαρτηρίων, υγειονομικών ζωνών και άλλων αντιμολυσματικών μέσων, άπερ τέως ήσαν άγνωστα εν Ελλάδι. Ο Καποδίστριας επί τούτω επεσκέψατο (26 Απριλίου) τας Σπέτσας και τη 28 του αυτού την Ύδραν αυτοπροσώπως καταγινόμενος εις τας περί υγειονομίας, ως ιατρός, διατάξεις. Τη 2 δε Μαΐου ο αδελφός του Κυβερνήτου Βιάρως ως πληρεξούσιος της Κυβερνήσεως, αφίκετο εις Ύδραν μετά στρατού εκ του εκ Χίου επιστρέψαντος σώματος του Φαβιέρου και περιεκύκλωσε την νήσον διά ζώνης στρατιωτικής απαγορευούσης την μετά της Πελοποννήσου συγκοινωνίαν και απομονούσης τους προσβαλλομένους. Τοσαύτην όμως επεδείξατο αυστηρότητα επιβαίνων οτέ μεν του *Αντζήλου*, οτε δε του *Νέλσωνος* και κεραυνοβολών προκηρύξεις, ώστε μάλλον έβλαψε τον αδελφόν, ως διοικητής των νήσων εκείνων, ή ωφέλησε συντελέσας εις την καταστολήν της επιδημίας. Συνέβησαν μεν και σποραδικά τινα κρούσματα εν Αιγίνη, αλλά το κακόν προυλήφθη ταχέως, άνευ λήψεως ουδενός κατασταλτικού μέτρου, εξ ου οι αντίθετοι αυτού έλεγον, *ότι ο Καποδίστριας επενόησε λοιμόν ίνα επιτύχη την αναβολήν της Εθνοσυνελεύσεως!* Του κακού όπως δήποτε καταπολεμηθέντος, ο Κυβερνήτης επεσκέψετο την 18 Ιουνίου την Μονεμβασίαν, εν ή έθηκε φρουράρχον τον δαφνοστεφή *Κωνσταντίνον Κανάρην*, ενήργησεν όπως οι κυβερνήται του συμμαχικού στόλου επισκέψωνται τον *Ιβραήμ Πασάν* και πείσωσιν αυτόν, ίνα παύση τας δηώσεις της Πελοποννήσου. Ουχ ήττον όμως οικτρώς είχαν τότε και τα των Αιγυπτίων και των εν Κορώνη Αλβανών, εξ ών 2,500 στερούμενοι τροφών δραπετεύσαντες τη 2 Ιουνίου και προσβληθέντες υπό του Ιβραήμ εν τω στενώ του Κλειδίου ητήσαντο παρά των Ελλήνων ίνα επιτρέψωσιν αυτοίς την εκ της Πελοποννήσου αποχώρησιν· και δεκτού τούτου γενομένου υπό την φυλακήν του Κολοκοτρώνη, Αυγουστίνου Καποδιστρίου και άλλων οπλιταρχών, εξήλθον της Πελοποννήσου, απήλθον εις Μέγαρα και εκείθεν φοβηθέντες τους εκεί εστρατοπεδευμένους Έλληνας μετέβησαν εις Ρίον, ένθεν, μετά τον φόνον του φρουράρχου αυτού *Δελή Αχμέτ* συμπαραλαβόντες και τους εκεί ομοφύλους απήλθον, δι' Αντιρρίου, εις τα ίδια απαλλάξαντες την Πελοπόννησον της μυσαράς αυτών παρουσίας. Ο δε Καποδίστριας αφείς την Μονεμβασίαν μετέβη εις Μεθώνην, την εκ Μεθώνης δ'

απέπλευσεν εις Κανδύλαν, εν ή επεσκέψατο το υπό τον Τσουρτς στρατόπεδον, είτα τον Κάλαμον, το Δραγαμέστον και τέλος απέβη τη 8 Ιουλίου και έφθασεν εις Αλμυρόν, οπόθεν επεσκέψατο το Νησίον, την Μικρομάνην, την Φρουζάλαν, το Λεοντάρι, την Τρίπολιν, τους Μύλους του Ναυπλίου (13 Ιουλίου), και τα Μέγαρα. Τούτων γινομένων, άγγελμα ευάρεστον κατέφθασε τοις Έλλησιν εκ της φιλελευθέρου Γαλλίας, ότι στρατός ητοιμάζετο, όπως ελθών εκδιώξη τους Τούρκους εξ Ελλάδος. Και όντως εν Τουλώνι 14,000 Γάλλων μετά 1500 ίππων διηρημένοι εις τρεις μοίρας (58) υπό τους μοιράρχους *Τιβούρτιον* *Σεβαστιάνην*, *Χυγονέ* και *Σνέιδερ* απέπλευσαν εκ Γαλλίας συμφώνως τω εν Λονδίνω πρωτοκόλλω τη 7)19 Ιουλίου 1828, δι' ου αι ευεργέτιδες δυνάμεις συνεφώνησαν εις την αποστολήν εις Ελλάδα γαλλικού στρατού «*διά να πολιορκήση αυστηρώς τα στρατεύματα τον Ιβραχήμ*». Του αρχιστρατήγου Μαιζών ειπόντος τάδε: «Μέγα και ευγενές έργον ανατίθησιν ημίν ο βασιλεύς, συνευδοκούντων των αυτού συμμάχων. Πέμπεσθε όπως απαλλάξητε της κακώσεως ενδοξότατον λαόν. Το έργον τούτο τιμών την Γαλλίαν και καθιστών αυτήν αξίαν ευφημιών πάντων των γενναία φρονούντων ανδρών ανοίγει υμίν δόξης στάδιον. Υμείς γινώσκετε τίνι τρόπω μέλλετε να διανύσητε αυτό το φρόνημα υμών και ο ενθουσιασμός παρέχουσί μοι πάσαν εγγύησιν. Μετά τον δέκατον τρίτον αιώνα το πρώτον ήδη μετ' ου πολύ αι γαλλικαί σημαίαι εμφανισθήσονται κατά τας ακτάς της Ελλάδος εις ελευθέρωσιν των Ελλήνων. Στρατιώται, νέαν λαμπρότητα αναμένει ο θρόνος και η πατρίς εκ των υμετέρων θριάμβων· όπως και αν ώσι τα καθ' υμάς, μη αμνημονήσητε οία τιμαλφή συμφέροντα επετράπησαν υμίν στερήσεις και κακουχίας έξετε· υπομενείτε ταύτας γενναίως· οι αρχηγοί δώσουσιν υμίν το παράδειγμα».

Κατέπλευσαν δ' αι μεν δύο μοίραι τη 17 Αυγούστου υπό τον Μαιζών εις το παρά την Κορώνην *Πεταλίδι*, τη δε 20 του αυτού και η υπό τον Σνείδερ.

Σημειούσθω δ' ότι η γαλλική αύτη υπό τον Μαιζών κατοχή της Πελοποννήσου απεφασίσθη συνεπεία της κηρύξεως του μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας πολέμου του καταλήξαντος εις την συνθήκην της Αδριανουπόλεως της αναγνωρισάσης την Ελλάδα ανεξάρτητον της Τουρκίας συμφώνως προς το πρωτόκολλον της 7)19 Ιουλίου. Αιτία δε του ρωσο-τουρκικού τούτου πολέμου υπήρξεν ήδε:

Ο αυτοκράτωρ της Ρωσίας Νικόλαος μεμνημένος της προσβολής της περιγενομένης τη σημαία αυτού κατά την ναυμαχίαν του Ναυαρίνου, προφασιζόμενος δ' αφ' ετέρου και την μη υπό Πύλης εκτέλεσιν των εν τη συνθήκη του Άκκερμαν (24]6 8βρίου 1826), εκήρυξε τη Τουρκία τον πόλεμον τη 20 Απριλίου 1828, μικρόν δε μετά ταύτα (26 Απριλίου) ο εξ

100,000 ανδρών Ρωσικός στρατός διέβη τον Προύτον, εισήλασεν εις Ιάσιον και Βουκουρέστιον, εν ώ εν Ασία ο στρατηγός *Κούνεβιτς* κατέλαβε την Έρζρουμ. Επειδή δε ο Σουλτάν Μαχμούτ απέμενεν αποκρούων πάντα μετά των Ελλήνων συμβιβασμόν, αι δε δυτικάι δυνάμεις συμφέρον είχαν να μη αφήσωσι το πεδίον ελεύθερον εις μόνην την Ρωσίαν, απεφασίσθη, ως είπομεν, η υπό Γαλλικού στρατού κατοχή της Πελοποννήσου, και τη 5 Αυγούστου (1828) ο στρατηγός Μαιζών μετά 14,000 Γάλλων και 1500 ίππων απεβιβάζετο εις Πεταλίδι· ο Ιμβραήμ δεν ετόλμησε ν' αντιστή και μετ' ου πολύ εξεκένωσε την Πελοπόννησον και έφυγεν εις Αλεξάνδρειαν, καιπερ λαμβάνων εκ Κωνσταντινουπόλεως διαταγάς να μη απέλθη, (14-26 Σεπτεμβρίου), δυνάμει της τη 6]18 Αυγούστου 1828 μεταξύ του Μεχμέτ Αλή Βεζύρου της Αιγύπτου, και του υποναυάρχου Ε. Κόδριγκτων γενομένης Συνθήκης, ήτις είχαν ως εφεξής:

«Αι αλλεπάλληλοι αναφοραί του Ιμπραχήμ Πασά αρχιστρατήγου του εν Πελοποννήσω αιγυπτιακού στρατεύματος καταπείσασαι τον Βεζύρην της Αιγύπτου Μεχμέτ Αλήν, ότι είναι απολύτως αδύνατον να διαμείνη ο υιός του πλειότερον καιρόν εις την φρικτήν θέσιν, εις την οποίαν κατήντησαν τα στρατεύματά του, εξ αιτίας της παντελούς ελλείψεως των προς το ζην αναγκαίων, τον έβαλον συγχρόνως εις την λυπηράν ανάγκην να διατάξη τον Ιμπραχήμ Πασάν να συνέλθη εις διαπραγματεύσιν μετά των Ε. ναυάρχων των εν ταις θαλάσσαις της Ανατολής στόλων των συμμάχων Δυνάμεων, διά να επιτύχη συνθήκην έντιμον δι' αυτόν, διά τα στρατεύματά του, και διά τα συμφέροντα της υψ. οθωμανικής Πύλης, την οποίαν διετάχθη να υποστηρίξη και υπερασπισθή εις την Πελοπόννησον.

»Δυνάμει της αδείας ταύτης ο Ιμπραχήμ Πασάς έλαβε την 6 του παρελθόντος Ιουλίου συνέντευξιν μετά των Ε. ναυάρχων Δεριγνύ και Εϊδήνου, και του μοιράρχου Κάμπελ. Εις την συνέντευξιν ταύτην ο Ιμπραχήμ Πασάς ωμολόγησεν επισήμως, ότι ήτον έτοιμος ν' αναχωρήση εκ του τόπου, αλλά δεν ήθελεν εισβή ούτ' αυτός, ούτε τα στρατεύματά του, ειμή εις πλοία τουρκικά.

»Υπεσχέθη να μη πάρη αιχμαλώτους Έλληνας με τα στρατεύματά του, ανεβόησε κατά του ζητήματος, το οποίον έγγεινε προς αυτόν του ν' απολύση τους αιχμαλώτους τους

μετά την εν Νεοκάστρω ναυμαχίαν μεταφερθέντας εις Αίγυπτον, λέγων, ότι τούτο δεν εξήρητο από αυτόν, ούτε είχε την εξουσίαν να το κάμη· ουδείς λόγος έγεινε περί των φρουρίων των από τα αιγυπτιακά στρατεύματα κατεχομένων, περί της τύχης των οποίων έμελλε να αποφασισθή, όταν ο Ε. ναύαρχος Κόδριγκτων ήθελεν ανταμώσει εις Κέρκυραν τους συναδέλφους του.

»Συμβουλίου συγκροτηθέντος παρά του Ιμπραχήμ Πασά, απεφασίσθη να υπάγη ο ναύαρχος Κόδριγκτων εις Αλεξάνδρειαν, να διαπραγματευθώσιν οριστικώς μετά του Μεχμέτ Αλή Πασά τας προτιθεμένας ήδη συνθήκας, αίτινες δεν ετελειώθησαν εις την συνέντευξιν της 6 Ιουλίου, και να συμφωνήσωσι περί των επιτηδείων μέτρων εις αποπραγμάτωσιν της αναχωρήσεως.

»Και τω όντι σήμερα την 6 Αυγούστου 1828 ο Ε. ναύαρχος Κόδριγκτων παρουσιασθείς εις τον Μεχμέτ Αλή Πασάν εν ιδιαιτέρα συνεντεύξει, παρόντων μόνον των ΚΚ. Δροβέτση Γεν. Προξένου της Χ. Α. Μ. και Βάρκερ Προξένου της Β. Α. Μ., του Μοιράρχου Κάμπελ, του Καπετάν Ριχάρδ, του Κ. Ε. Κούρζον, και του Κ. Α. Ι. Κόδριγκτων, αφ' ού ικανόν διελέχθησαν περί των κυριωτέρων άρθρων της αναχωρήσεως των αιγυπτιακών στρατευμάτων εκ των εν Πελοποννήσω παρ' αυτών κρατουμένων φρουρίων, και της απολυτρώσεως των Ελλήνων αιχμαλώτων των μετά την ναυμαχίαν Νεοκάστρου μεταφερθέντων εκ Πελοποννήσου εις Αίγυπτον, κατά την οποίαν συνδιάλεξιν ο Βεζύρης εσπούδασε, προ πάντων, ν' αποδείξη την αφροσύνην με την οποίαν οι εφημεριδογράφοι της Αγγλίας και της Γαλλίας εμεγάλυναν τον αριθμόν των αιχμαλώτων τούτων, και τας ταλαιπωρίας, τας οποίας υπέφερον εις την Αίγυπτον, συνεφωνήθη ν' αναχωρήσωσιν εκ της Πελοποννήσου τα αιγυπτιακά στρατεύματα κατά τα εξής.

»α'. Ο Υ. Μεχμέτ Αλή Πασάς υπόσχεται ν' απολύση τους αιχμαλώτους Έλληνας τους μετά την ναυμαχίαν του Νεοκάστρου μεταφερθέντας εκ Πελοποννήσου εις Αίγυπτον.

»Όσον δε περί εκείνων, οίτινες ευρίσκονται εις την εξουσίαν, ιδιαιτέρων, η Α. Υ. υπόσχεται να μεσιτεύση δραστηρίως, ώστε οι Κύριοι Πρόξενοι των συμμάχων Δυνάμεων να δυνηθούν να εξαγοράσωσι τους πλειοτέρους εξ αυτών και με τας όσον το δυνατόν καλητέρας συμφωνίας· ο δε Ε. ναύαρχος Κόδριγκτων

υποχρεούται πάλιν να ενεργήση την απαλλαγὴν ὅλων των στρατιωτῶν, ἢ υπηκόων Αἰγυπτίων, των ευρισκομένων αιχμαλώτων παρά τοις Ἑλλησι, καθὼς και των αξιωματικῶν, και ναυτῶν της αιγυπτιακῆς Κορβέτας της υπό των Ρώσων συλληφθείσης εις τα παράλια της Μεθώνης.

«β'. Ο Υ. Μεχμέτ Αλή Πασσάς να στείλῃ ὅσον τάχιστα ὅλα τα υπό την εξουσίαν του πολεμικά και φορτηγὰ πλοία, διὰ να υπάγουν εις Νεόκαστρον να λάβουν ὅλα τα αιγυπτιακά στρατεύματα, τα οποία θέλουν αναχωρήσει ολοτελῶς εκ Πελοποννήσου ὅσον τάχιστα.

«γ'. Τα πολεμικά και φορτηγὰ πλοία θέλουν συνοδευθῆ ἀπὸ αγγλικά ἢ γαλλικά πλοία, και θέλουν ἔμβει μετ' αὐτῶν εις τον λιμένα του Νεοκάστρου, ἢ εις ἄλλους λιμένας της Πελοποννήσου διὰ τον ἄνω ειρημένον σκοπόν.

«δ'. Τα πλοία ταῦτα μετὰ τον εκ Νεοκάστρου ἀπόπλου των θέλουν συνοδευθῆ ἐπίσης ἕως της εμφανίσεως του λιμένος της Αλεξανδρείας.

«ε'. Οὔτε ο Ἰμπραχὴμ Πασσάς, οὔτε κανεὶς αξιωματικὸς εκ της οικίας, ἢ του στρατεύματός του, τέλος πάντων κανεὶς εκ των αναχωρούντων δεν θέλει δυνηθῆ να πάρῃ κανένα Ἑλληνα, εκτός εἴαν αὐτὸς ἐκεῖνος θέλῃ, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνή, εἴτε παιδίον εἶναι.

«ς'. Ο Ε. Ἰμπραχὴμ Πασσάς ἀναχωρῶν εκ Πελοποννήσου, θέλει δυνηθῆ ν' ἀφήσῃ εις τα φρούρια των Πατρῶν, Χλουμουτζίου, Μεθώνης, Κορώνης, και Νεοκάστρου φρουρὰν ἰκανὴν εις υπεράσπισίν των.

Ἐγένετο εν Αλεξανδρεία της Αιγύπτου, ἡμέραν, μήνα, και ἔτος τ' ἀνωτέρω.

(Τ. Σ.) Σφραγὶς του Πασσά.

ΕΔ. ΚΟΔΡΙΓΚΤΩΝ.

Ἀλλὰ και μετὰ την εν Ναυαρίνω (8]20 Οκτωβρίου 1827) σωστικὴν διὰ την Ελλάδα ναυμαχίαν, ἣτις θεωρεῖται ἀποκλειστικὸν ἔργον του Ἀγγλου ναυάρχου Κόδριγκτων, ἡ Πύλη πάλιν δεν ἠθέλε να υποχωρήσῃ εις τα της συνθήκης της 24]6 Ἰουλίου 1827, προσκληθεῖσα δε βραδύτερον τη 12

Νοεμβρίου των εν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτών των ευεργετίδων δυνάμεων, να αναγνωρίση τα διά της συνθήκης εκείνης εύλογα δίκαια των Ελλήνων, απειποιήθη και αύθις, όθεν τη 26 Νοεμβρίου οι πρεσβευταί ανεχώρησαν εκ Κωνσταντινουπόλεως κατευθυνόμενοι εις Κέρκυραν, κατά διαταγήν των οικείων κυβερνήσεων, όπως από κοινού μετά του Κυβερνήτου (8 Απριλίου 1828) φροντίσωσι περί της οριστικής λύσεως του ελληνοτουρκικού ζητήματος κατά το πνεύμα της συνθήκης της 24]6 Ιουλίου. Αλλ' οι πρεσβευταί ούτοι γράψαντες προς τον Καποδίστριαν εζήτουν πληροφορίας στατιστικάς περί της Ελλάδος, ίνα έχωσιν αυτάς υπ' όψει κατά τας εν Πόρω μελλούσας συνδιασκέψεις αυτών, ως είχεν αναγγείλει τω Καποδίστρια ο Στ. Κάννιγγ. Επί τούτω ο κυβερνήτης απηύθυνεν εγκύκλιον προς τα μέλη του *Πανελληνίου* και τους εκτάκτους επιτρόπους των επαρχιών, δι' ών εζήτει τας παρά των ξένων πρεσβευτών αιτουμένας πληροφορίας εν συνόλω εις 28 ανερχομένας. Εζητήθη λ. χ. συνοπτική τις έκθεσις περί της εις τον αγώνα μετοχής των κατ' ιδίαν τμημάτων της Στερεάς και των νήσων παρείχετο δε ούτως ευκαιρία εις τον Καποδίστριαν να υπερμαχήση της θεωρίας των *φυσικών ορίων* συμπεριλαμβάνων και την Θεσσαλίαν. Εζητήθη οποιός ήτο ο σχετικός πληθυσμός Ελλήνων και Τούρκων κατά τε το 1821 και νυν, περί των προσφύγων, οίτινες συνεπεία των πολεμικών συμβάντων είχον κατέλθει εκ των πέραν του Ισθμού χωρών ζητούντες άσυλον, περί των βακουφίων, περί αγγαρειών και φόρων περί της εις τον Σουλτάνον περιελεύσεως αδεσπότων ή ακλήρων κτημάτων και της εθνικής εν γένει περιουσίας και τέλος περί των εις το Διβάνιον δοθέντων φόρων, περί εκκλησιαστικών δεκάτων, περί των πρώην τουρκικών κατά τόπους αρχών του τρόπου του διορισμού αυτών, και περί των *δημοτικών δικαίων* άτινα είχον απολειφθή τοις Έλλησιν υπ' αυτήν την τουρκικήν δεσποτείαν. Ο Καποδίστριας απαντών το τελευταίον ζήτημα, περί των γενομένων εις το ελληνικόν πολίτευμα μεταβολών από του 1821, εξέθηκεν, εν βραχεία συνόψει, τα έργα των τριών εθνικών συνελεύσεων, και συνεπέρανε πανηγυρίζων θερμώς το ίδιον αυτού κυβερνητικόν σύστημα, όπερ, ως παρετήρει, εκυρούτο διά της καθολικής ψηφοφορίας του έθνους. Αλλ' η βραδύτης της αποστολής των πληροφοριών αφ' ενός και η έλλειψις αφ' ετέρου τακτικής συγκοινωνίας έπεισαν τον Καποδίστριαν να σκεφθή περί ιδρύσεως *επισήμου του Κράτους*

Ταχυδρομείου, εφ' ὧ και κατά Σεπτέμβριον 1828 διὰ διατάγματος εκ Πόρου χρονολογουμένου συνίστα την ιδρυσιν Ταχυδρομείου και εξέθετε τον διοργανισμόν αυτού κατά τα πρότυπα των ευρωπαϊκῶν. Σημειωτέον ὅμως ὅτι το ταχυδρομείον τούτο διὰ τα εντός του Κράτους δεν ἦτο υποχρεωτικόν, ο δε θέλων ηδύνατο να αποστείλῃ ὅ,τι ἠθέλε δι' ἄλλης προσφορωτέρας οδοῦ· ουδεμίαν δε σύμβασιν εἶχε και μετά των εξωτερικῶν ταχυδρομείων, προς ἃ αι αποστολαὶ ενεργοῦντο δι' ἰδιαιτέρων ευκαιριῶν. Ἰδρύθησαν δε ταχυδρομικά γραφεῖα εν Ἄργει, εν Τριπόλει, εν Επιδαύρω και Σύρω, ὧν διευθυντάς διώρισε τους οικείους υγειονόμους. Εν δε τῷ εσωτερικῷ της χώρας ἔνθα δεν υπήρχον υγειονόμοι, ανετέθη η διεύθυνσις αὐτῶν ενὶ των δημογερόντων του τόπου. Δυστυχῶς ὅμως εν τη λειτουργίᾳ των ταχυδρομείων μεγάλη κατεδείχθη επέμβασις της Κυβερνήσεως, ἥτις ἐστίν ὅτι το ἀπόρρητον των πεμπομένων επιστολῶν μη σεβομένη αποσφράγιζε και ανεγίνωσκεν αὐτάς προς ζημίαν των αλληλογραφούντων. Οὕτω δε διὰ της αποσφραγίσεως και παραβιάσεως των επιστολῶν, συνελήφθησαν πολλοὶ τε ἄλλοι ἐπίσημοι Ἕλληνες και ο κληρικὸς Θεόκλητος Φαρμακίδης, ὅστις γράφων προς τον φίλον αὐτοῦ Μ. Ρούφον ἐξέφραζε την χαράν ἐπὶ τῷ πρωτοκόλλῳ της 10]22 Μαρτίου 1829 και την κατά του Κυβερνήτου δυσαρέσκειαν αὐτοῦ και εφυλακίσθη ἐπὶ ολόκληρον ἐξάμηνον.

Εν τῷ μεταξύ οὖν οὖν πρέσβεις των ευεργετῶν δυνάμεων κατέφθασαν εκ Κερκύρας εις Πόρον, ὅπου, ὡς *επιτετραμμένος* παρὰ τῷ Κυβερνήτῃ εστάλη ὑπὸ της Ρωσίας ο κόμης *Μάρκος Βούλγαρης*, ὀλίγον δε βραδύτερον και ο *Εδουάρδος Δάουκινς*, ὡς *επιτετραμμένος* της Αγγλίας παρὰ τῷ Καποδιστρία. Ἡ αποστολή των αντιπροσώπων τούτων Αγγλίας και Ρωσίας ὡς και η αποστολή του Γαλλικοῦ στρατοῦ και του βαρῶνου Ζουσσῶ Δεσαινδενύ ([59](#)) ὡς *επιτετραμμένος* της Γαλλίας ἦτο σημεῖον ευχάριστον, ὅτι ανεγνωρίσθη η προσωρινή κυβέρνησις της Ελλάδος ὑπὸ των τριῶν ευεργετῶν δυνάμεων. Εν τούτοις, διὰ της συνεννοήσεως των εν Πόρῳ πρέσβεων (Αύγουστος — Δεκεμβρίου 1828) ἐξηκολούθει η εις τον στρατὸν της κατοχῆς παράδοσις των φρουριῶν ὑπὸ του Ἰβραχήμ. Παρεδόθησαν δε (24 Σεπτεμβρίου-18 Οκτωβρίου 1828) και τα φρούρια Νεοκάστρου, Κορώνης, Μεθώνης, Χλουμουτσίου, Πατρῶν και Ρίου, ἀπερ κατά την ἣν ανεγράψαμεν ἀνωτέρα συνθήκην του

Κόδριγκτων και Μεχμέτ Αλή κατείχοντο υπό Τούρκων και υψώθησαν επ' αυτών αι των συμμαχων σημαίαι.

Μετά την εκκένωσιν της Πελοποννήσου από των Αράβων οι πληρεξούσιοι των τριών δυνάμεων Γαλλίας, Αγγλίας και Ρωσίας υπέγραψαν το πρωτόκολλον τόδε:

«Πρωτόκολλον της εν τω Αρχείω των Εξωτερικών γενομένης συνδιαλέξεως τη 4)16 Νοεμβρίου 1828:

«Παρόντες: Οι πληρεξούσιοι της Μεγάλης Βρεττανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.

«Ο πληρεξούσιος της Γαλλίας εκοινοποίησεν ότι η πολεμική εκστρατεία, ήτις απεφασίσθη υπό του πρωτοκόλλου της 7)19 του παρελθόντος Ιουλίου (60) επλήρωσε τον κατ' ευθείαν και άμεσον όρον αυτής, εμποδίζουσα όλως διόλου τας εχθροπραξίας εις την Πελοπόννησον και αναγκάζουσα τα τουρκικά αιγυπτιακά στρατεύματα να αναχωρήσουν εκείθεν. Καθυπέβαλεν επομένως εις συμβούλιον διάφορα σχέδια, άπερ εμπεριέχονται εν τω επισυναπτομένω υπό στοιχείων Α υπομνήματι και άπερ αποβλέπουσιν εις το να εξασφαλίσωσιν από νέας εχθρικής επιδρομής τα υπό της συμμαχίας ελευθερωθέντα μέρη, καθ' ήν στιγμήν τα Γαλλικά στρατεύματα ετοιμάζονται να αναχωρήσωσιν.

«Οι κκ. Πληρεξούσιοι της Μεγάλης Βρεττανίας και της Ρωσίας εξετάσαντες τα υπό του πληρεξουσίου της Γαλλίας παρουσιασθέντα σχέδια εγνωστοποίησαν, ο πρώτος διά του επισυναπτομένου υπό στοιχείον Β, και ο δεύτερος διά του υπό στοιχείον Γ, εγγράφου, οποίον σχέδιον νομίζουσι κάλλιον να αποδεχθώσι.

«Τότε οι τρεις πληρεξούσιοι συνεφώνησαν:

«Να αφήσωσιν εις την Γαλλικήν Κυβέρνησιν να κρίνη αν είναι αναγκαίον, μετά την αναχωρήσιν των Γαλλικών στρατευμάτων από της Πελοποννήσου, να μένη εκεί προς καιρόν εν σώμα στρατιωτικόν.

«Η Πελοπόννησος, αι παρακείμεναι νήσοι και αι κοινώς καλούμεναι Κυκλάδες να τεθώσιν υπό την προσωρινήν εγγύησιν των τριών Αυλών, έως ου απεφασισθή οριστικώς η τύχη της Ελλάδος μετά της συγκαταθέσεως και της Πύλης,

χωρίς να εννοούν διά τούτου να προαποφασίσωσιν εις το παραμικρόν το περί των οριστικών ορίων της Ελλάδος ζήτημα, όπερ θέλει αποφασισθή εν ταις μετά της Τουρκίας νέαις διαπραγματεύσεσι.

«Και προς τούτοις εσυμφώνησαν να γνωστοποιήσουν αι τρεις Αυλαί άνευ αναβολής εις την Οθωμανικήν Πύλην, διά διακηρύξεως ήν θέλει προσκληθή ο εν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής των Κάτω Χωρών να εγχειρίση, ότι λαμβάνουσι την Πελοπόννησον, τας παρακειμένας νήσους και τας Κυκλάδας υπό την προσωρινήν εγγύησίν των. Η γνωστοποίησις αύτη επισυνάπτεται εις το παρόν πρωτόκολλον.

Άβερδην, Πολινιάκ, Λίβεν

Εν τω μεταξύ δε εν τω εκτός του Ισθμού Ελλάδι, ενώ μετά απόπειραν (11-13 Σεπτεμβρίου) περί καταλήψεως του Αμβρακικού κόλπου διά στολίσκου υπό τον *Πασάνον* επί τέλους τη 21 Σεπτεμβρίου εισήλθον εις τον κόλπον υπό τους ανδρείους Ανδρέαν Κωφόν, Κωνσταντίνον Θεοφίλου και Αναστάσιον Παρασκευάν, εβύθισαν εκ των 10 τουρκικών πλοίων μίαν κανονοφόρον, ηνάγκασαν να εξέλθη έν δικάταρτον εις Σαλαχώραν. Κατά γην δε ο στρατός υπό τον φιλέλληνα *Δενσέλον* κατέλαβε το Λουτράκι και διέκοψε την συγκοινωνίαν μεταξύ Καρβασαρά, ός μόλις τη 13 Απριλίου 1829 παρεδόθη, και Πρεβέζης. Αι δε εις Μέγαρα εκ Τροιζήνος πεμφθείσαι χιλιαρχίαι καίπερ εις 8,000 πληθυνθείσαι επί επτά μήνας διετέλουν άεργοι. Επί τέλους εξεστράτευσαν (11 Αυγούστου 1828) η προπορεία υπό τον Κίτσον Τσαβέλα και Ιωάννην Στράτον, εκυρίευσαν των επαρχιών Λοιδωρικήου και Μαλανδρίνου εκδιώξαντες τους εν αυταίς Τούρκους. Μάτην δ' επειράθησαν ο Αχμέτ Πρεβίστας κλεισθείς μέχρι της 22 Οκτωβρίου εν Λομποτινοίς και οι Οσμάν πασάς και Ασλάμ Μπέης σπεύσαντες εξ Υπάτης ναντιστώσιν. Ωσαύτως απέτυχε νικηθείς (22 Οκτωβρίου) και ο φρούραρχος Αμφίσσης *Μεχμέτ Δέβολης* εκστρατεύσας εις Αντίρριον κατά του Πανομάρα και του Μαστραπά. Μετά δύο δ' ημέρας (24 Οκτωβρίου) εξεστράτευσε και σύμπας ο εν Μεγάροις στρατός ηγουμένου του αρχιστρατήγου *Δημητρ. Υψηλάντου*. Η προπορεία αυτού ηνάγκασε (30 Οκτωβρίου) 200 Τούρκους κεκλεισμένους εν τη μονή του Αγίου Σεραφείμ (Δομπού) κειμένη επί των νοτίων υπωρειών του Ελικώνος να παραδοθώσι τυχόντες όρων

επιεικεστάτων, ως και οι μετά δύο ημέρας εν Στεβενίκω παραδοθέντες κατά δήλωσιν αυτών τούτων γραφείσαν εν Στεβενίκω τη αυτή ημέρα της παραδόσεως (2 Νοεμβρίου 1828). Αυθημερόν δε ανεκτήθη υπό των Ελλήνων η υπό του Καραϊσκάκη δοξασθείσα Αράχωβα. Κατά τας ημέρας ταύτας (2-5 Νοεμβρίου) κατέλιπον τοις Έλλησιν αμαχητί και τον Ζεμενόν, την μονήν του Οσίου Λουκά, την Λεβαδειαν, την Σκρηπούν (Ορχομενόν), την επαρχίαν Αταλάντης, το Τουρκοχώρι, την Βουδωνίτσαν και είτα την Ιτέαν και την Άμφισσαν (17 Νοεμβρίου) αντιστάντων μόνον (9 Νοεμβρίου) των εν Κακή Σκάλα και Άμπλιανη Αλβανών, εξ ών επί τέλους εκείνοι μεν διεσκορπίσθησαν φονευθέντων τινών, ούτοι δε εισελθόντες εις Άμφισσαν παρεδόθησαν (17 Νοεμβρίου) διά συμβάσεως συν τη εν αυτή υπό τον Μεχμέτ Δέβολην φρουρά· είτα άπασα η Ανατολική Ελλάς ηλευθερώθη μέχρι Λαμίας εξαιρουμένων των Θηβών και της Αττικής. Εν δε τη Δυτική Ελλάδι μετά την αναχωρήσιν (23 Νοεμβρίου) των εν Καρπενησιώ Τούρκων κατείχετο υπ' αυτών μόνον η Βόνιτσα, ήτις και αύτη εκυριεύθη (17 Νοεμβρίου) εξ εφόδου. Μετ' ου πολύ δε (23 του αυτού) η «Καρτερία» εκυριεύσε μεταξύ Στυλίδος και Ευβοίας μιας κανονιοφόρου και τριών εμπορικών πλοίων, εν δε τω Αμβρακικώ κόλπω ηφάνισαν όσα εκεί υπήρχον τουρκικά πλοία Έλληνες ναύται υπό τον *Ανδρέαν Τενεκέν*, όστις και έπεσεν ανδρείως πολεμήσας. Ενώ δε κατά γην, έν τε τη Πελοποννήσω και τη Στερεά Ελλάδι και κατά την περί την κυρίως Ελλάδα θαλάσσαν υπεχώρουν οι Τούρκοι, τουναντίον εν Χίω και Κρήτη απεσβέννυτο τελέως η επανάστασις· και η μεν εν Χίω κατεστάλη λυθείσης (7 Μαρτίου 1828) της πολιορκίας του φρουρίου, ενώ λαβών 6,000 διστήλων ο Φαβιέρος παρά του Κυβερνήτου ηδύνατο να εξακολουθήση αυτήν. Εν δε Κρήτη μετά αψιμαχίας μικρού λόγου αξίας οι Έλληνες ηττήθησαν (18 Μαΐου 1828) παρά το Φραγκοκάστελλον, ότε έπεσε και ο ηρωικός ίππαρχος Χατζή-Μιχάλης, και απήλθον εκείθεν συνθηκολογήσαντες (21 του αυτού). Μετά ταύτα δε καιπερ ο μεν Μιαούλης κατέστρεψε (22 Μαΐου) τον τουρκικόν στόλον περί την Μιτυλήνην, οι δε Κρήτες ενίκησαν (2 Αυγούστου) εν Μαλάξα και Νεοκάστρω, η επανάστασις όμως εξέπνευσε (15 Οκτωβρίου 1828) προτάσει του Άγγλου ναυάρχου, ουδ' ηδύνατο να διατηρηθή ελλείψει των επιτηδείων.

Εντούτοις, καίπερ αποχωρησάντων πάντων των τουρκικῶν φρουρῶν ἐκ τε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ *Μαχμούτ πασάς* ἐξεστράτευσεν ἐκ Λαμίας διὰ Θερμοπυλῶν (24 Δεκεμβρίου 1828) συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ομήρ πασά τῆς Καρύστου, ἵνα αὐτὸς μὲν διὰ Λαμίας καὶ Ορχομενοῦ, ἐκεῖνος δὲ διὰ Θηβῶν προσβάλωσι τοὺς ἐν Μαρτίνῳ ὑπὸ τὸν χιλιάρχον *Βάσσον Μαυροβουνιώτην* Ἕλληνας, ἠγούμενοι 5,000 πεζῶν καὶ 500 ἰππέων. Ὁ Βάσσος μαθὼν τὴν κατ' αὐτοῦ μέλλουσαν ἐπίθεσιν οχυρώθη, ἐπέμψε δὲ 200 ἄνδρας ἵνα κατασκοπεύσωσι τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὴν Λούτσαν καὶ διέταξε τὸν μὲν πρῶτον πεντακοσίαρχον *Τριαντάφυλλον Τσουράν* νὰ καταλάβῃ τὰς περὶ τὰ ἄκρα τοῦ χωρίου οἰκίας, τὸν δὲ δεῦτερον *Ἰωάννην Κλίμακαν* τὸ κέντρον, αὐτὸς δὲ ἔχων 100 λογάδας περιεσκόπει τὰ οχυρώματα. Ἄμα τῆς πρωΐας (29 Ἰανουαρίου 1829) ἐπεφάνη ὁ Μαχμούτ ἠγούμενος τοῦ ἰππικοῦ, εἶπετο δὲ τὸ πεζικόν. Οἱ Τούρκοι προσελθόντες ἐγγύς τῶν οχυρωμάτων ἔστησαν ἐπ' ὀλίγον καὶ προσευξάμενοι ἐφώρμησαν κατὰ τῶν ὠχυρωμένων προχωρήσαντες μέχρι τῶν μέσων οἰκιῶν τοῦ χωρίου· ἐγένετο ἀγὼν κρατερός. Οἱ ἐχθροὶ εἰ καὶ ἐμάχοντο γενναίως, οὐχ ἦττον μετὰ δύο ὥρων μάχην υπεχώρησαν ὡς ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ πυρ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ ἀσφαλούς βαλλόντων, οἵτινες ἰδόντες αὐτοὺς κλονουμένους ἐξώρμησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, ἐφόνευσαν περὶ τοὺς 250, ἐτραυμάτισαν πολλοὺς καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῆς *Λάσπης*. Ἀνέστειλε δὲ τὸν περαιτέρω διωγμὸν καὶ τὸν τέλειον διασκορπισμὸν τῶν ἐχθρῶν ἡ αἰφνιδία καταιγὶς καὶ ὁ ψυχρότατος ἀνεμὸς, μάλιστα δὲ ὁ φόβος μὴ τυχόν καταλιπόντες τὰ ἐαυτῶν οχυρώματα αἴφνης προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἀναμενομένου Ομήρ πασά. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐτραυματίσθησαν μόνον τρεῖς. Μετὰ τὴν φυγὴν, τῶν Τούρκων οἱ ἡμέτεροι ἔλαβον πολλὰ λάφυρα, φορητικὰ ζῶα, χρήματα, τρεῖς σημαίας, ἐξ ὧν μία σώζεται μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς Ἀνακτόροις (Ἀθηνῶν). Ἐν τῇ μάχει ταύτῃ διέπρεψαν πάντες οἱ ἀξιωματικοί, ἰδίως ὅμως ὁ Βάσσος, ὅστις πανταχοῦ κατὰ τὴν μάχην ἐπεφαίνετο παροτρύνων, ἐνθαρρύνων καὶ ἐφορμῶν ἀκράτητος κατὰ τῶν ἐχθρῶν πεποιθώς καὶ ἐπὶ τὴν βοήθειαν τοῦ προστάτου τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἀγίου Γεωργίου, οὐ τὴν εἰκόνα ἐπὶ ἐγκολπίου πάντοτε ἔφερεν. Ὁ Μαχμούτ πασάς κατατροπωθεὶς ἐτράπη εἰς φυγὴν (10 Φεβρουαρίου 1829) πρὸς τὴν Λαμίαν, ὁ δὲ Ομήρ πασάς μαθὼν τὴν ἦτταν αὐτοῦ ἔφυγε καὶ αὐτὸς εἰς Εὐβοίαν καταλιπὼν φρουρὰν ἐν Θήβαις.

Εν τούτοις αι Δυνάμεις εξακολουθούσαι τα περί της διαρρυθμίσεως της τύχης της Ελλάδος βουλευματα αυτών, συνέταξαν εν Λονδίνω την 10)22 Μαρτίου 1829 το κατωτέρω πρωτόκολλον, δι' ού ώρισαν, ότι πάσαι αι προς μεσημβρίαν του Παγασητικού και του Αμβρακικού κόλπου Ελληνικαί χώρια, περιλαμβανομένης της Ευβοίας και των Κυκλάδων νήσων, θέλουσιν αποτελέσει Κράτος υποτελές μεν και υπόφορον τη Τουρκία, αλλά κυβερνώμενον υπό ιδίου κληρονομικού και Χριστιανού ηγεμόνος.

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Τη 10)12 Μαρτίου 1829.

»Παρόντες: — Οι Πληρεξούσιοι της Μεγάλης Βρεττανίας, Γαλλίας και της Ρωσίας. Οι πληρεξούσιοι της συμμαχίας αναγνόντες τα επισυναπτόμενα εις το πρωτόκολλον έγγραφα υπό στοιχείον Α', Β', Γ', Δ', και λαβόντες αυτά εις σκέψιν απεφώνησαν τάδε:

»Οι παρά τη οθωμανική Πύλη Πρέσβεις της Γαλλίας και Μεγάλης Βρεττανίας, άμα φθάσαντες εις Κωνσταντινούπολιν, θέλουσιν αρχίσει διαπραγματεύσιν μετά της Τουρκικής Κυβερνήσεως εν ονόματι των τριών αυτών, αίτινες υπέγραψαν την Συνθήκην της 6 Ιουλίου 1827 περί της μελλούσης ειρηνοποιήσεως διοργανώσεως της Ελλάδος κατά τας κάτωθι σημειουμένας θέσεις.

»Οροθεσία της Στερεάς και των νήσων.

»Να προταθή εις την Πύλην, ότι η οροθετική γραμμή κατά μεν την Στερεάν, άρχεται από το στόμιον του Παγασητικού κόλπου, εκείθεν φθάνουσα εις την κορυφήν της Όθρυος, εκτείνεται κατ' ευθείαν μέχρι της κορυφής της προς Ανατολάς των Αγράφων, εν ή εστί το σημείον της ενώσεως μετά του Πίνδου. Εκ της ακρωρείας ταύτης η γραμμή κατέρχεται εις την κοιλάδα του Αχελώου, προς το μεσημβρινόν μέρος του Λεοντίου, το οποίον μένει εις την Τουρκίαν είτα διέρχεται την σειράν του Μακρυνόρους, περιλαμβάνει εντός του Ελληνικού Κράτους το ομώνυμον στενόν του Μακρυνόρους, το από την πεδιάδα της Άρτης αρχόμενον και καταλήγει διά του Αμβρακικού κόλπου εις την θάλασσαν.

»Όλαι αι προς μεσημβρίαν της γραμμής ταύτης κείμεναι επαρχίαι θέλουσι συμπεριληφθή εις το νέον Ελληνικόν Κράτος.

»Αι νήσοι αι εις την Πελοπόννησον παρακείμεναι, η Εύβοια και αι κοινώς λεγόμεναι Κυκλάδες, θέλουν ωσαύτως συμπεριληφθή εντός αυτού τούτου του Κράτους.

Φόρος.

»Να προταθή εις την Οθωμανικήν Πύλην εν ονόματι των τριών Δυνάμεων, ότι οι Έλληνες θέλουσι πληρώνει εις αυτήν φόρον ετήσιον 1,500,000 γροσιών τουρκικών.

Διά να προληφθή πάσα τυχόν διαφορά θέλει προσδιορισθή άπαξ διά παντός και εν κοινή συγκαταθέσει η μεταξύ του τουρκικού γροσίου, και του ισπανικού ταλλήρου αναλογία.

Διά την αχρηματίαν εν ή ευρίσκεται η Ελλάς θέλει συμφωνηθή ότι αφ' ής στιγμής πρέπει να αρχίση η πληρωμή του φόρου, η Ελλάς θέλει πληρώσει εις την Πύλην, διά το πρώτον έτος ποσότητα όχι μικροτέραν του πέμπτου ούτε μεγαλειτέραν του τρίτου μέρους της ολικής ποσότητος του φόρου· ότι η ποσότης αύτη θέλει αυξάνει από έτους εις έτος έως ότου εν διαστήματι τεσσάρων ετών ο ετήσιος φόρος φθάση εις τον ανώτερον όρον των 1,500,000 γροσίων, άπερ η Ελλάς θέλει πληρώνει κατ' έτος άνευ της ελαχίστης αυξήσεως ή ελαττώσεως.

Αποζημίωσις.

Θέλει προβληθή τη Οθωμανική Πύλη να κανονισθή η εις το 2 άρθρον της συνθήκης της 6 Ιουλίου 1827 αναφερομένη αποζημίωσις κατά τον κατωτέρω τρόπον. Θέλουσιν είσθαι δεκτοί να παρουσιάσωσι τους τίτλους των:

1. Όσοι ιδιώται Οθωμανοί έχουν ιδιοκτησίας εις το νέον Ελληνικόν Κράτος.

2. Όσοι ιδιώται Οθωμανοί είτε ως επικαρπωταί, είτε ως κατά κληρονομίαν διαχειρισταί, προσεπορίζοντο ωφελείας από τα Βακούφια-Άδι εξαρτώμενα από τα τζαμιά εντός του ρηθέντος κράτους, εκπιπτωμένων των δικαιωμάτων δι' ών ήσαν βεβαρημένα αυτά τα Βακούφια.

Οι εις τας άνω δύο τάξεις υπαγόμενοι ιδιώται Οθωμανοί, ών οι τίτλοι ήθελον ευρεθή εν τάξει, θέλουσιν έχει την άδειαν να πωλήσωσιν οι ίδιοι τας ιδιοκτησίας των εν διαστήματι ενός έτους, αφ' ου πρότερον εξοφλήσωσι τα ενυπόθηκα χρέη της ιδιοκτησίας των. Αν δεν ημπορέσωσιν εις το διάστημα τούτο να πωλήσωσι τας ιδιοκτησίας των, επιτροπή τις θέλει τας εκτιμήσει και αφ' ου άπαξ προσδιορισθή το χρεωστούμενον εις τους παλαιούς ιδιοκτήτας ή εις τους κληρονόμους των ή εις όποιον ανήκει ποσόν, η Ελληνική Κυβέρνησις θέλει δώσει, εις όσους έχουσι λαμβάνειν, έγγραφα υποχρεωτικά διά να εξοφληθώσιν εν εποχαίς προσδιωρισμέναις.

Η εξέτασις των τίτλων καθώς και η εκτίμησις των ιδιοκτησιών θέλει γείνει υπό μικτής επιτροπής συγκειμένης εξ Ελλήνων και Οθωμανών ίσου αριθμού εκατέρωθεν. Η επιτροπή αύτη θέλει επιφορτισθή να εξετάση εντός του βραχυτάτου χρονικού διαστήματος, πάσας τας απαιτήσεις και να αποφασίση περί της νομιμότητός των, θέλει προς τούτοις παραδεχθή γενικάς αρχάς δι' όσους απώλεσαν εν καιρώ της επαναστάσεως τα έγγραφα των και αι αρχαί αύται θέλουσι κοινοποιηθή προς τον έχοντα συμφέρον.

Διά την διάλυσιν ενδεχομένων διαφωνιών μεταξύ των Ελλήνων και Οθωμανών επιτρόπων και διά να ορισθή εν ταυτώ ο συντομώτερος τρόπος της εξοφλήσεως του χρέους, και να λαμβάνωνται εις όλας τας παρεμπесούσας περιστάσεις, τα οριστικώτερα μέτρα, θέλει συστηθή επιτροπή διαιτητική των εκκλητών συγκειμένη εξ επιτρόπων των τριών Δυνάμεων και η επιτροπή αύτη θέλει αποφασίζει οριστικώς εις όσα η πρώτη διεφώνησεν.

Επικυριότης (Suzéraineté).

Η Ελλάς, υπό την επικυριότητα της Πύλης, θέλει διοικείται εσωτερικώς διά του καταλληλοτέρου τρόπου, όστις εγγυάται αυτή θρησκευτικήν και εμπορικήν ελευθερίαν, καθώς και την ευδαιμονίαν και ησυχίαν της.

Επί τω σκοπώ τούτω η διοίκησις αύτη θέλει προσεγγίζει όσον το δυνατόν εις το μοναρχικόν σύστημα και θέλει διαπιστευθή εις αρχηγόν ή ηγεμόνα χριστιανόν, ούτινος η αρχή θέλει μεταβαίνει κληρονομικώς και κατά τάξιν πρωτοτοκίων.

Εν ουδεμιά περιπτώσει ο ηγεμών ούτος δεν δύναται να εκλεγθή μεταξύ των οικογενειών των τριών Δυνάμεων των υπογραφασών την συνθήκην της 6 Ιουλίου 1827, η δε πρώτη εκλογή θέλει γείνει τη συνενάισει των τριών αυλών και της Οθωμανικής Πύλης.

Προς ένδειξιν της υποτελείας της Ελλάδος τω Οθωμανικώ κράτει θέλει συμφωνηθή εκτός του ετησίου φόρου, οσάκις νέος κατά κληρονομίαν ηγεμών λαμβάνει τας ηνίας της διοικήσεως να επικυρώται υπό της Πύλης και να πληρώνη αυτή το πρώτον έτος διπλούν φόρον.

Αν η άρχουσα οικογένεια εκλίπη, η Πύλη θέλει λάβει μέρος την εκλογήν του νέου ηγεμόνος καθώς και εις την του πρώτου.

Αμνηστία και δικαίωμα μεταναστεύσεως.

Η Οθωμανική Πύλη θέλει κηρύξει πλήρη και τελείαν αμνηστίαν ίνα μη ενοχληθή ουδείς Έλλην μετά ταύτα, καθ' όλην την έκτασιν του Οθωμανικού Κράτους επί λόγω ότι ανεμίχθη εν τη Ελληνική επαναστάσει.

Η ελληνική Κυβέρνησις επίσης θα παράσχη πάσαν ασφάλειαν εντός των ορίων της Ελλάδος εις όσους Χριστιανούς ή Οθωμανούς ηκολούθησαν την εναντίαν μερίδα.

Η Υψηλή Πύλη θέλει παραχωρήσει προθεσμίαν ενός έτους όσους των Ελλήνων υπηκόων της επιθυμούσι να μεταναστεύσωσι, να πωλήσωσι τας ιδιοκτησίας των και να αναχωρήσωσιν ελευθέρως. Η ελληνική Κυβέρνησις θέλει συγχωρήσει ωσαύτως εις όσους των Ελλήνων προτιμώσι να μεταναστεύωσιν εις το Οθωμανικόν Κράτος.

Αι μεταξύ Οθωμανών και Ελλήνων εμπορικαί σχέσεις θέλουσι προσδιορισθή οριστικώς άμα ως κανονισθώσι τα εν τω παρόντι πρωτοκόλλω αναφερόμενα.

Οι πρέσβεις της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρεττανίας θέλουσιν επιφορτισθή να ζητήσωσι παρά της Οθωμανικής Πύλης την διατήρησιν της ανακωχής, ήν ο Ρεϊζ Εφένδης διά της από 10 του παρελθόντος Σεπτεμβρίου επιστολής προς τους εν τω Αρχιπελάγει αντιπροσώπους της συμμαχίας εκήρυξεν ως

υφισταμένην πραγματικώς εκ μέρους της Πύλης προς τους Έλληνας.

Αι τρεις αυλαί στηριζόμεναι επί της εκ μέρους της Πύλης ανακωχής, των προσπαθειών άς καταβάλλουσι προς εξασφάλισιν της διατηρήσεως αυτής και επί των διαπραγματεύσεων, αίτινες θέλουσιν αρχίσει εν Κωνσταντινουπόλει περί της οριστικής τύχης της Ελλάδος, θέλουσι ζητήσει και παρά των Ελλήνων να παύσωσιν αμέσως των εχθροπραξιών καθ' όλα τα μέρη· η δε Ελληνική κυβέρνησις να επαναφέρει εντός των ορίων του παρά της συμμαχίας εγγυωμένου Κράτους τα Ελληνικά στρατεύματα όσα ευρίσκονται εκτός, πάντοτε όμως χωρίς το μέτρον τούτο να προδικάση, κατ' ουδένα τρόπον, το περί οροθεσίας του νέου Ελληνικού Κράτους ζήτημα.

Άμα ως λάβη πέρας ο ανωτέρω συμβιβασμός μετά της Πύλης, θέλει τεθή, κατά το άρθρον 5 της συνθήκης της 6 Ιουλίου υπό την εγγύησιν εκείνων των δυνάμεων, των υπογραψασών την ρηθείσαν συνθήκην, αίτινες νομίζουσιν ωφέλιμον η δυνατόν να αποδεχθώσιν αυτήν την υποχρέωσιν, ής τα αποτελέσματα και η ενέργεια θέλουσι συμφωνηθή μετέπειτα μεταξύ των Υψηλών δυνάμεων κατά το προμνημονευθέν άρθρον της συνθήκης της 6 Ιουλίου. Εν τούτοις, αποφασίζεται από της σήμερον ότι η περί ο λόγος εγγύησις θέλει εξασφαλίζει την Πύλην κατά παντός κινήματος ή εχθροπραξίας εκ μέρους των Ελλήνων και την Ελλάδα κατά παντός κινήματος ή εχθροπραξίας εκ μέρους της Πύλης.

Οι πρέσβεις Γαλλίας και Αγγλίας δεν δύνανται να κλείσωσιν ουδένα συμβιβασμόν απομακρυνόμενο των ανωτέρω τεθεισών βάσεων.

Αν και εν τη παρούση διαπραγματεύσει η Ρωσία συγκατανεύη να μη αντιπροσωπεύηται διά πληρεξουσίου, εν τούτοις αι τρεις δυνάμεις συνενοήθησαν να εξακολουθήσωσιν αι διαπραγματεύσεις υπό των αντιπροσώπων των αυλών Λονδίνου και Παρισίων εν ονόματι και της Ρωσίας καθώς και της Αγγλίας και της Γαλλίας να γίνωσι πάσαι αι προτάσεις εκ μέρους των τριών Δυνάμεων των υπογραψασών την συνθήκην της 6 Ιουλίου 1827 και να μη γίνη δεκτόν ζήτημα, ούτινος σκοπός είναι να απομακρύνη αμέσως ή εμμέσως την

Ρωσίαν από της περί ής ο λόγος διαπραγματεύσεως, ή τα αποτελέσματα αυτής.

Οι αντιπρόσωποι Γαλλίας και Αγγλίας θέλουσι προσπαθήσει πάσαις δυνάμεσι να λάβωσιν όσον τάχιον την συγκατάθεσιν της Πύλης δι' όσας μέλλουσι να ποιήσωσιν αυτό πρότασεις. Οιαδήποτε δε καν ή η διάθεσις της, θέλουσι ζητήσει παρά της Οθωμανικής κυβερνήσεως ταχείαν απάντησιν εις τας πρότασεις των.

Όσα επίσημα έγγραφα μέλλουσι να γραφώσι, συνεπεία των διαπραγματεύσεων τούτων, θέλουσι συντάπτεσθαι από κοινού, και υπογράφεσθαι υπό των δύο πληρεξουσίων εις τριπλούν ίνα διευθύνεται ανά έν προς εκάστην των τριών δυνάμεων.

Το παρόν πρωτόκολλον, καθόσον αφορά τας βάσεις των μετά της Πύλης διαπραγματεύσεων των πρέσβων και τον τρόπον, όν πρέπει να ακολουθήσωσιν εν ταις διαπραγματεύσεσιν αυτών, επέχει τόπον οδηγίων αυτοίς.

Ο πληρεξούσιος της Α. Μ. του αυτοκράτορος της Ρωσίας εκοινοποίησεν επισήμως ότι έλαβε την άδειαν παρά του αυτοκράτορος να συγκατανεύση εις το να διαπραγματευθώσιν οι πρέσβεις Γαλλίας και Αγγλίας μετά της Οθωμανικής Πύλης εν ονόματι του αυτοκράτορος και να θεωρή απ' αυτής της στιγμής τους ρηθέντας πρέσβεις ως εφωδιασμένους διά της αναγκαίας πληρεξουσιότητος προς διαπραγματεύσιν εκ μέρους της Ρωσίας κατά τας προεκτεθείσας βάσεις και συμφωνίας.

Οι πληρεξούσιοι της Γαλλίας και Μεγάλης Βρεττανίας ανήγγειλαν ότι κατά συνέπειαν της διακοινώσεως ταύτης και ίνα εκπληρωθή το σκοπούμενον του παρόντος πρωτοκόλλου, οι παρά τη Οθωμανική Πύλη αντιπρόσωποι των οικείων αυλών θέλουσι θεωρηθή ως ανηκόντως εφωδιασμένοι να διαπραγματευθώσιν εν ονόματι του αυτοκράτορος της Ρωσίας καθώς και της Αγγλίας και Γαλλίας και θέλουσι διαταχθή να απέλθωσιν αμέσως εις Κωνσταντινούπολιν, όπως άρξωνται των διαπραγματεύσεων εκ μέρους των τριών συμμάχων αυλών και κατά τας ανωτέρω βάσεις και συμφωνίας τας γενομένας κοινή συγκαταθέσει.

Άβερδην, Πολινιάκ, Λίβεν.

Κατά του πρωτοκόλλου τούτου, ως εικός, καθυπέβαλον η τε Ελληνική Κυβέρνησις (11]23 Μαΐου και 24]5 Ιουνίου 1829) και η Δ' εθνική Συνέλευσις, η συγκροτηθείσα εν Άργει τη 11 Ιουλίου 1829 και μέχρι της 6 Αυγούστου του αυτού έτους αυτόθι συνεδριάσασα, ευλόγους ενστάσεις. Όντως δε διά της πράξεως ταύτης εματαιούτο κατά μέγα μέρος ο αρχικός της επαναστάσεως σκοπός. Ου μόνον αι πλείσται Ελληνικαί χώραι παρεδίδοντο αύθις τη διακρίσει των Τούρκων, αλλά και αύται εκείναι όσαι έμελλον να αποτελέσωσιν ίδιον Κράτος απεστερούντο του ευεργετήματος της εντελούς ανεξαρτησίας. Εξ εναντίας δε η Οθωμανική Κυβέρνησις, θεωρούσα τον στρατόν αυτής επανειλημμένως υπό των Ρώσων κατατροπωθέντα και αναγκασθείσα να συνομολογήση εν Αδριανουπόλει την 2]14 Σεπτεμβρίου ειρήνην επιζήμιον, έσπευσε διά του 10 άρθρου ([61](#)) της ειρήνης ταύτης να αποδεχθή οριστικώς τας αποφάσεις των Δυνάμεων, τας περιεχομένας εν τε τη της 24 Ιουνίου (6 Ιουλίου 1827) συνθήκη και εν τω από 10]22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλω.

Μετά τα ολίγα ταύτα περί του πρωτοκόλλου της 10]22 Μαρτίου, επανέλθωμεν εις την συνέχισιν των πολεμικών των Ελλήνων έργων, άπερ μεθ' όλην την προκηρυχθείσαν υπό του *Ρεϊζ-Εφένδη* και του πρωτοκόλλου τούτου *ανακωχήν* εξηκολούθουν εν τη Στερεά Ελλάδα.

Μετά την ανωτέρω μάχην του *Μαρτίου* την καταστήσασαν δυσχερή την θέσιν των εν Θήβαις και Αττική Τούρκων στερουμένων, προ πάντων, τροφών, ο στρατάρχης Δημήτριος Υψηλάντης εσκόπει τον αποκλεισμόν των Θηβών και της Αττικής διά καταλήψεως των κυριωτέρων θέσεων, δι' ών ηδύναντο οι εχθροί να προσπορίζωνται τροφάς. Αλλ' ο άρτι διορισθείς γενικός πληρεξούσιος της Στερεάς Ελλάδος Αυγουστίνος Καποδίστριας, ανήρ περί τα στρατιωτικά απειρότατος, άλλα διανοούμενος, ου μόνον ουδεμίαν ακρόασιν τω Υψηλάντη έδωκεν, αλλά και δύο χιλιαρχίας και το ιππικόν αφήρεσεν απ' αυτού σκοπόν έχων να πολιορκήση την Ναύπακτον, ήτις, καταλαμβανομένων των στενών της Ακαρνανίας και του Μακρυνόρους, έμελλε καθώς και το Μεσολόγγιον να παραδοθή. Και προς το φαινόμενον μεν υπέσχετο ο Αυγουστίνος θα πέμψη πάλιν οπίσω τον στρατόν τούτο κρύφα δ' ερραδιούργησε προς τον αδελφόν και τας χιλιαρχίας του *Νικολάου Κριεζώτου* και *Ιωάννου Στράτου*. Ως εκ τούτου, οι πιστοί οπλιτάρχαι δι' αναφοράς

διεμαρτυρήθησαν μεν προς τον Κυβερνήτην, ουδαμῶς ὅμως εισηκούσθησαν. Ουχ ἦπτον ο Υψηλάντης καίπερ σμικράν ἔχων δύναμιν απεφάσισε να πολιορκήση τας Θήβας, ας εφρούρουν 3,000 πεζῶν και 300 ιππεῖς κατέχοντες τα προάστεια Πύργον, Πυρί και Αγίους Θεοδώρους. Προς τούτο δε ἐπέμψε μεν εις κατάληψιν του *Ανηφορήτου*, θέσεως οχυράς επί ὄρους εγγύς του Καραμπαμπά, τον Κριεζώτην, Τόλιαν Λάζον, *Ιωάννην Ράγκον* και *Μήτρον Λιακόπουλον* ηγουμένους 400 στρατιωτῶν, ὅπως εμποδίζωσι πάσαν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ευβοίας και Θηβῶν, τον δε Βάσσον εις Αττικήν προς τον αὐτὸν σκοπὸν. Αὐτὸς δε ηγούμενος 700 ανδρῶν νύκτωρ (18 Μαΐου) κατέλαβε τα ερείπια των Θηβῶν. Ο Ομέρ πασάς της Καρύστου μαθὼν την κατάληψιν του *Ανηφορήτου* εξεστράτευσε (2 Ιουνίου) ηγούμενος 1000 τακτικῶν και 800 Αλβανῶν. Οι Ἕλληνες ὄντες περί τους 600 ἰδόντες εκ του ὕψους του ὄρους επερχομένους τους εχθρούς κατήλθον προς τας υπωρείας. Αλλά κινδυνεύοντες να περικυκλωθῶσιν ἔνεκα απροσδοκῆτου υποχωρήσεως του πάντοτε ανδρείως πολεμήσαντος Κριεζώτου, υπεχώρησαν προς τα οχυρώματα εν μεγίστη αταξία. Των Τούρκων απειλούντων να εισηδηθῶσιν εις αὐτὰ τα οχυρώματα, ο εκατόνταρχος *Ψαροδήμος* και ο πεντηκόνταρχος *Λιακόπουλος* εν αλαλαγμῶ εκπηδήσαντες ἔτρεψαν τους πλησιεστέρους των εχθρῶν εις φυγήν.

Άρθρον 10. Ομολογούσα η Υψηλή Πύλη την τελείαν αυτής συγκατάθεσιν εις τα ωρισμένα εν τη του Λονδίνου Συνθήκη της 24[6 Ιουλίου 1827 μεταξύ της Ρωσίας, της Μεγάλης Βρετανίας και Γαλλίας, συναποδέχεται και την πράξιν της 10]22 Μαρτίου 1829 εκ συμφώνου μετά των αυτών τούτων δυνάμεων αποφασισθείσαν επί τη βάσει της ειρημένης συνθήκης και διαλαμβάνουσιν λεπτομερείς συμβιβασμούς. Ευθύς δε μετά την ανταλλαγήν των επικυρώσεων της παρούσης περί ειρήνης συνθήκης, η Υψηλή Πύλη θέλει διορίσει πληρεξουσίους όπως συμφωνήσωσι μετά των της ρωσικής αυτοκρατορικής αυλής και των αυλών της Αγγλίας και Γαλλίας περί της εκπληρώσεως των ειρημένων ορισμών και συμβιβασμού.

Το παράδειγμα των ανδρείων τούτων μιμηθέντες και οι άλλοι εξώρμησαν και έτρεψαν τους εχθρούς εις φυγήν, εφόνευσαν περί τους 47 και πολλούς ετραυμάτισαν. Εκ δε των Ελλήνων εφονεύθησαν τρεις και επληγώθησαν πέντε, εν οίς ο *Βασίλειος*

Μπούσγος, ο Παύλος Στεφάνου και ο Βασίλειος Λεοναρδίδης· ο δε ανδρειότατος πάντων αναδειχθείς Ψαροδήμος ετρώθη το στέρνον και τον αριστερόν βραχίονα· εν τούτοις όμως ει και ο Ομέρ πασάς υπεχώρησεν εις Χαλκίδα, οι Έλληνες κατέλιπον τον *Ανηφορίτην* ως στερούμενοι τροφών και μη λαμβάνοντες μισθόν, πολλοί δε των του Ομέρ Πασά απήλθον εις βοήθεια των εν Θήβαις Τούρκων, οίτινες τόσον θαρραλέοι εγένοντο, ώστε καθ' ημέραν εξήρχοντο εις συλλογήν καρπών. Ο Υψηλάντης μαθών ότι αυθόρμητοι ήρχοντο προς αυτόν εκ Ναυπάκτου οι υπό τον Χατζηχρήστον ιππείς έπεμψε νυκτός προς προϋπάντησιν αυτών τον *Σκουρτανιώτην* και τον *Ευμορφόπουλον*, όπως από κοινού επιπέσωσι κατά των ανυπόπτως διεσκορπισμένων εχθρών. Πράγματι δε οι ιππείς όντες 130 και 300 πεζοί εκ του εν Θήβαις ελληνικού στρατοπέδου επήλθον συνηνωμένοι κατά των ανυπόπτων εχθρών· εγένετο μικρά, αλλά κρατερά συμπλοκή, ήν εκ μεν των Τούρκων εφονεύθησαν περί τους 130, ηχμαλωτίσθησαν 16 και ετραυματίσθησαν πολλοί, συνελήφθησαν δε και 80 ίπποι, εκ δε των ημετέρων ουδείς εφονεύθη· επληγώθησαν δέ τινες, εν οίς καιρίως, κατά την κοιλίαν, ο *Αθανάσιος Σαλαμίνιος* ο μετ' ου πολύ εκ της πληγής αποθανών, ο *Σταύρος Ελευθερίου Αινίτης* και ηχμαλωτίσθη ο *Ιωάννης Σέρβος*, όστις και ελυτρώθη αντί τεσσάρων εκ των συλληφθέντων 16 Τούρκων. Μετ' ολίγας δ' ημέρας μαθόντες οι ημέτεροι ότι ήρχοντο εκ Χαλκίδος 500 Τούρκοι προς επικουρίαν των εν Θήβαις κατά την νύκτα της 20 προς 21 Ιουνίου κατέλαβον τα κατά την εκ Χαλκίδος εις Θήβας άγουςαν *Μαυροβούνι*. Οι Τούρκοι φθάσαντες αυτόσε προσεβλήθησαν αίφνης υπό των ενεδρευόντων Ελλήνων· ήρξατο μάχη μεταξύ των Τούρκων προσπαθούντων να διαφύγωσιν εις Θήβας, και των Ελλήνων κωλυόντων αυτούς. Τέλος όμως διεξήλθον οι Τούρκοι προς τους εν Θήβας αποβαλόντες περί τους 120 άνδρας και πολλούς τραυματίας, εκ δε των Ελλήνων εφονεύθησαν εννέα και τινες ετραυματίσθησαν.

Τη επαύριον (22 Ιουνίου), όπως αποπλύνωσι την αισχύνην της προτεραίας οι Τούρκοι εφώρμησαν, από πρωίας, επί τα οχυρώματα των Ελλήνων. Και οι μεν κατέχοντες τους *Αγίους Θεοδώρους* Τούρκοι προσέβαλον τα οχυρώματα των οπλαρχών *Ιωάννου Ρούκη* και *Σπύρου Μήλιου* αρχηγού της φρουράς του στρατάρχου Υψηλάντου, οι δε του Πύργου και

Πυρί τα του Ιωάννου Στράτου, Διονυσίου Ευμορφοπούλου και Γεωργίου Σκουρτανιώτου· το δε ιππικόν του εχθρού ίστατο όπισθεν έτοιμον προς καταδίωξιν. Αφ' ετέρου δε το Ελληνικόν ιππικόν υπό τον ανδρείον *Χατζηχρήστον* ίστατο όπισθεν των Ελλήνων τηρών ελευθέραν την εις Κάζαν την επί του Κιθαιρώνος άγουσαν. Ο Υψηλάντης ιδών εκ του κέντρου, ένθα ίστατο, ότι εκινδύνευον οι περί τον Ρούκην και Μήλιον, έπεμψεν εις επικουρίαν 120 άνδρας υπό τον Ιωάννην Μπαϊρακτάρην, ως και τον ίππαρχον Χατζηχρήστον μετά 20 ιππέων και το υπόλοιπον ιππικόν. Εν τούτω δύο Έλληνες ιππείς οι Γεώργιος Μανιάτης και Δημήτριος Σαλαχώρης επιτεθέντες ξιφήρεις κατά 8 Τούρκων ιππέων αποσπασθέντων του άλλου τουρκικού ιππικού έτρεψαν αυτούς· τούτο ιδόντες οι λοιποί Τούρκοι ιππείς εφώρμησαν· επήλθον άμα και οι Έλληνες ιππείς και συμπλοκής γενομένης, το τουρκικόν ιππικόν ετράπη εις φυγήν εξώρμησαν δε συγχρόνως εκ των προχωμάτων ξιφήρεις και οι πεζοί Έλληνες, οίτινες έτρεψαν το πεζικόν των εχθρών. Ούτω δε οι τέως νικηταί Τούρκοι ηττήθησαν κατά κράτος αποβαλόντες νεκρούς πολλούς τραυματίας και αιχμαλώτους και δύο σημαίας. Εκ δε των Ελλήνων εφονεύθησαν 3 και 15 ετραυματίσθησαν.

Μετά την νίκην ταύτην, δυστυχώς το στρατόπεδον των ημετέρων εγκατέλιπεν (7 Αυγούστου) τας Θήβας, πολλών λιποτακτησάντων και εμβalόντων τους πάντας εις άτακτον φυγήν· ούτω δε παρελύοντο οσημέραι δι' έλλειψιν μισθών και τροφίμων τα ελληνικά στρατόπεδα· μέρος του υπολειφθέντος στρατού ανέβησαν εις την επί του Κιθαιρώνος *Κάζαν*, οι δε πλείονες εις τας *Θεσπιάς*, οίς ηκολούθησε και αυτός ο στρατάρχης Δημήτριος Υψηλάντης.

Των υπό τον Υψηλάντην μαχομένων περί τας Θήβας, οι υπ' αυτού, ως είπομεν, εις Αττικήν πεμφθέντες υπό τον Βάσσον άνδρες εστρατοπέδευσαν εν τω μεταξύ Χασεκή και Μενιδίου μοναστηρίω του *Αγίου Ιωάννου*. Τη 18 Μαΐου ο Βάσσος ηγούμενος 300 πεζών και τινων ιππέων, εξ ών τους πεζούς διέταξε να ελλοχήσωσιν εκεί, μετά των ιππέων προελαύνων προς το Μενίδιον συνεπλάκη προς 200 πεζούς Τούρκους· έσπευσαν οι ενεδρεύοντες Έλληνες και Τούρκοι άλλοι αλλαχόθεν, αλλ' εχωρίσθησαν πληγωθέντων τινών. Τη 27 Μαΐου εξεστράτευσαν και πάλιν Τούρκοι εξ Αθηνών προς διάλυσιν του στρατοπέδου του Βάσσου έλκοντος και δύο τηλεβόλα, αλλά αψιμαχίας γενομένης ηναγκάσθησαν να

υποχωρήσωσιν άπρακτοι, αποβαλόντες νεκρούς και τινας τραυματίας. Δευτέραν απόπειραν εποιήσαντο οι Τούρκοι τη 6 Ιουλίου επιτεθέντες κατά των ωχυρωμένων Ελλήνων, αλλά και πάλιν απέκρουσεν αυτούς ο Βάσσος, αποβαλόντες νεκρούς τινας και τινας τραυματίας.

Τούτων εν τη Ανατολική Ελλάδι γενομένων, ο πληρεξούσιος πολιτικός και στατιωτικός *Αυγουστίνος* ευρίσκετο εν τη Δυτική Ελλάδι. Ούτος εισπλεύσας εις Κορινθιακόν κόλπον επί της υπό τον ναύαρχον Μιαούλην φρεγάτας «Ελλάδος» εκυρίευσεν του *Αντιρρίου* μετά δύο ημερών (12 — 13 Μαρτίου) πολιορκίαν κατά τε γην και κατά θάλασσαν. Μετά ταύτα παρεδόθησαν υπό των Τούρκων τοις ημετέροις η Ναύπακτος, το *Μεσολόγγιον* ([62](#)) και το *Αιτωλικόν* (2 Μαΐου) αναιμωτί. Η ανάκτησις του Μεσολογγίου επανηγυρίσθη εν ανεκλαλήτω χαρά καθ' άπασαν την Ελλάδα. Εν Αιγίνη δε τη 8 Μαΐου δημοτελής εορτή, καθ' ήν εν μεν τη μητροπόλει εξεφώνησε λόγον πανηγυρικών ο γραμματεύς της Επικρατείας *Σπυρίδων Τρικούπης*. Ο δε Κυβερνήτης διεκήρυξε προς το πανελλήνιον τάδε: «Ηυδόκησεν ο Κύριος και επί των τειχών του Μεσολογγίου κυματίζει πάλιν η σημαία του Σταυρού. Εις τα τείχη της πόλεως του Μεσολογγίου κείνται οστά των γενναίων εκείνων ανδρών, οίτινες προμαχόμενοι έπεσαν ενδόξως.

»Το πρώτιστον των χρεών μας, το οποίον οφείλομεν ναποδώσωμεν εις την μνήμην των αιιδίμων εκείνων μαρτύρων, είναι το να προσφέρωμεν επί του θυσιαστηρίου του Υψίστου τας υπέρ αναπαύσεως των ψυχών αυτών ενθέρμους ευχάς μας.

»Το χρέος τούτο αφού αποδώσωμεν, έχομεν και άλλο όχι ολιγώτερον ιερόν να εκπληρώσωμεν· έχομεν χρέος να συλλέξωμεν μετ' ευλαβείας τα σεβάσμια αυτών λείψανα και να καταθέσωμεν εις τι μνημείον, όπου η πατρίς ναποδίδη κατ' έτος τον φόρον της ευγνωμοσύνης της εις την κόνιν των ανδρών εκείνων, οι οποίοι εμαρτύρησαν ηρωικώς υπέρ του αγώνος αυτής. Η κυβέρνησις διερμηνεύουσα τα αισθήματα των Ελλήνων υπερποθούντων να εκπληρώσωσι τα τοιαύτα χρέη των διατάττει: Την ιδίαν ημέραν, καθ' ήν θέλει να εγκαινιασθή η πρώτη εκκλησία, η οποία επισκευάζεται ήδη εις Μεσολόγγιον, να ιερουργήση ο μητροπολίτης διά να δεηθή υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των ηρωικών προμαχώνων της πόλεως του Μεσολογγίου.

»Ο πληρεξούσιος τοποτηρητής να διορίση επιτροπήν συγκειμένην από άνδρας του ιερού κλήρου ως και από πολεμικούς πολιτικούς αξιωματούχους, ήτις οφείλει να λάβη ταναγκαία μέτρα διά να ενεργηθώσι τα εφεξής: Να συνταχθή κατάλογος των εκκλησιαστικών, αξιωματικών, πολιτικών υπουργών, ή απλών πολιτών, οίτινες έπεσαν ως θύματα της πολιορκίας του Μεσολογγίου κατά το 1822, 1823, 1825 και 1826.

»Να συλλεχθώσι τα νεκρά αυτών λείψανα και να προσδιορισθή ο τόπος, όπου πρέπει να εναποτεθούν.

»Ο Κυβερνήτης θέλει υπάγει αυτοπροσώπως εις Μεσολόγγιον διά να παρευρεθή εις την μεγάλην επικήδειον πομπήν την εσομένην προς μετακόμισιν των οστέων αυτών εις το μέρος εκείνο όπου θ' ανεγερθή μνημείον, αφοσιούμενον από το έθνος εις μνήμην των γενναίων εν Μεσολογγίω υπερασπιστών του Σταυρού. Η κυβέρνησις θέλει εκδώσει πρόγραμμα, προσκαλούσα δι' αυτού τους ομογενείς αρχιτέκτονας και λιθοξόους να στείλωσιν εις αυτήν εντός ενός έτους σχέδια και πρωτότυπα διά το μνημείον, περί ου ο λόγος.»

Ούτω το ηρωικόν και πολύδακρυ Μεσολόγγιον περιήλθεν υπό την κατοχήν των ημετέρων, η δε κυανόλευκος εκυμάτιζε πλέον επί των αιμοφύρτων επάλξεων αυτού. Εν τούτοις η Τουρκία πανταχόθεν εσωτερικώς μεν υπό της ελληνικής επαναστάσεως εξωτερικώς δε υπό τε των πεπολιτισμένων λαών και μάλιστα υπό των κυβερνήσεων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας, πολυειδώς καταπιεζομένη, περιέστη εις αμηχανίαν.

Η Ρωσία εξηκολούθει νικώσα τα τουρκικά όπλα. Ο στρατηγός *Δίβιτς* ο ρωμαϊκώ εθίμω *Υπεραίμιος* ή *Βαλκανικός* (Ζαβαλκάνσκι) επικληθείς, μετά οκτώ μυριάδων ανδρών διέβη τον Αίμον και μετ' ου πολύ αφίκετο εις *Αδριανούπολιν*. Τούτου ένεκα ότε διελύετο το Ελληνικόν εν Θήβαις υπό τον Δημήτριον Υψηλάντην στρατόπεδον, 1500 Τούρκοι υπό τον *Ασλάμπεην Μονχουρδάρην* πεμφθέντες εισέβαλον διά των Θερμοπυλών. Εκ Θερμοπυλών διοδεύσας ο Ασλάμπεης Βουδωνίτσαν, Τουρκοχώρι και Θήβας, αφίκετο εις Αθήνας και παραλαβών τόν τε εν Αθήναις τουρκικόν στρατόν, καταλιπών μόνον φρουράν επί της Ακροπόλεως και τον εν Θήβαις υπέστρεφεν εις Λάρισσαν. Αλλ' εν τούτω ο Υψηλάντης συναθροίσας, εκ

νέου, τον εν Στεβενίκω, Διστόμω, Αραχώβη, Αμφίση και αλλαχού διεσπαρμένον προς τροφήν στρατόν κατέλαβε τη 9 Σεπτεμβρίου 1829 τα επί της εκ Θηβών εις Λεβαδείαν αγωγούσης στενά, τα παρά τους βορείους πρόποδας του Ελικώνος και τα νότια τέλματα της Κωπαΐδος σχηματιζόμενα.

Τη επαύριον (10 Σεπτεμβρίου) αφικόμενοι 5,000 Τούρκων εστρατοπέδευσαν ου μακράν των ημετέρων μέχρι της πρωίας της 15 Σεπτεμβρίου, ότε δοθέντος διά κανονιοβολισμού του σημείου της επιθέσεως, καταλιπόντες ολίγους προς φρουράν του οχυρωθέντος στρατοπέδου αυτών εφώρμησαν, διαιρεθέντες εις δύο μοίρας. Και το μεν πεζικόν κατά των οχυρωμάτων των Ελλήνων, το δε ιππικόν εξ 600 ανδρών παρετάχθη εις δύο στοίχους παρά τους πρόποδας του όρους· 300 δε πεζοί καί τινες ιππείς κατέλαβον το χωρίον *Βρασταμίτας*. Οι δ' Έλληνες εν συνόλω 2,300 ήσαν παρατεταγμένοι κατά τα στενά της Πέτρας. Το κύριον των Τούρκων σώμα, ηγούμενου αυτού του Ασλάμπεη, εφώρμησε κατά του ελληνικού προμαχώνος· αλλ' οι έξωθεν αυτού Μαμούρης και οι άλλοι απέκρουσαν αυτούς ηγούμενοι 700 ανδρών, ενώ συγχρόνως ο Μπαϊρακτάρης και ο Σπύρος Μήλιος γενναίως αντιστάντες έτρεψαν τους αποπειραθέντας να διέλθωσιν εχθρούς, ως και οι υπό τον Χατηχρήστον ιππείς τους κατ' αυτών επελθόντας Τούρκους.

Απελπισθέντες οι εχθροί περί της διαβάσεως, επανήλθον κατησχυμένοι εις το στρατόπεδον και τη επαύριον (13 Σεπτεμβρίου) πρωία έπεμψαν τον αρχηγόν του ιππικού *Αχμέτμπεην* προς τους Έλληνας όπως συνθηκολογήση και διαβώσι τα στενά. Κατά την προκαταρκτικήν συνδιάλεξιν του Αχμέτμπεη και των επιτετραμμένων υπό των Ελλήνων: Γεωργίου Λασσάνη στρατοπεδάρχου και Ιωάννου Φιλήμονος, γραμματέως του Υψηλάντου, μη επελθούσης ομοφωνίας, μετέβη εις τα τουρκικόν στρατόπεδον, αιτήσει του Αχμέτμπεη και αδεία του Υψηλάντου, ο Ιωάννης Φιλήμων· αλλ' ουδ' εν τη δευτέρα ταύτη συνδιαλέξει του Οτζάκ Αχμέτ και Ασλάμπεη και του Φιλήμονος μη γενομένης ομοφωνίας, των Τούρκων μη στεργόντων να παραδώσωσι την Φοντάναν, ο Φιλήμων επανήλθεν άπρακτος κομίζων την ίδια χειρί του Ασλάμπεη γεγραμμένην επιστολήν ταύτην: «Τίμιε φίλε κυρ στρατάρχη Υψηλάντη, σε ακριβοασπάζομαι και με το κάμνοντας φιλικόν χαιρετισμόν σε ειδοποιώ: εδώ ήλθεν ο απεσταλμένος

γραμματεὺς σου εἰς τὸν Ὀσμάν ἀγὰ Ὀτζάκ ἀγὰ καὶ με εἶπεν, οὐδὲ διὰ τοῦ δρόμου, οὐδὲ νὰ ἀπολύσης διὰ νὰ πάμε, νὰ σου ἀπολυθοῦν οἱ τόποι οὐδὲ ἔχω πιάσει ἐγὼ ἀπὸ Λεβαδεῖαν ἕως Ἀλαμάνα καὶ ἐτζὶ λοιπὸν νὰ ἀλλάξωμεν τὰ ρεχέμια. Αὐτὸ ἐγὼ λοιπὸν δὲν ἠμπορῶ νὰ το κάμω χωρὶς νὰ μὴ ρωτήσω τὸν αὐθέντην μου· ἠμπορῶ μόνον καὶ μόνον χωρὶς ρωτήσω τοῦ αφεντός μου, νὰ σου ἀπολύσω Λεβαδία, Κατίκου Χάνι καὶ Τουρκοχώρι εἰ δε καὶ διὰ τὰ ἄλλα, ἐνόσου νὰ πηγαίνω εἰς Λάρισαν νὰ ανταμωθῶ με τὸν αφέντη μου (ἐνόει τὸν Μεχμέτ πασάν, Ρούμελη Βαλησή) καὶ ἀπόψε προσμένω ἀπόκρισίν σου, διὰ νὰ ἀλλάξωμεν τὰ ρεχέμια. Ὅ,τι νὰ γένη ἀπόψε νὰ γένη, νὰ πάρῃ τέλος ἡ δουλιὰ· καὶ καθὼς ἐστάθης ἕως τῶρα εἰς τὴν τιμὴν σου, ἐτζὶ λοιπὸν καὶ τῶρα δὲν πρέπει νὰ κάμῃς διαφορετικὰ, παρὰ νὰ βαστάζῃς τὴν μπέσσα σου καὶ υγίαινε.»

Ἐπειδὴ δε οἱ Ἕλληνες ἐπέμενον ἀπαιτοῦντες τὴν παράδοσιν τῆς *Λεβαδειας*, *τοῦ Κατίκου* *Χάνι*, *τοῦ Τουρκοχωρίου* καὶ *Φοντάνας*, οἱ *Τούρκοι* συνδιασκεψάμενοι μέχρι βαθείας νυκτός ἀπεφάσισαν νὰ παραδώσωσι καὶ τὴν Φοντάναν καὶ ἄλλας παραχωρήσεις νὰ ποιήσωσι τοῖς Ἕλλησιν, ἐφ' ὧ καὶ ὁ Ὀσμάν ἀγὰς Ὀτζάκ ἀγὰς, Ἀσλάν Μουχουρδάρης καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ελλάδα στρατάρχης Δημήτριος Ὑψηλάντης υπέγραψαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Πέτρας (13 Σεπτεμβρίου 1829) τὴν συνθήκην ταύτην:

«Οἱ υποφαινόμενοι Ὀτζάκ ἀγὰς Ὀσμάνης καὶ Ἀσλάμπεης Μουχουρδάρης, πολεμηθέντες εἰς τὴν Πέτραν τὴν δωδεκάτην ἡμέραν τοῦ τρέχοντος μηνός καὶ ἀδυνατήσαντες νὰ περάσωμεν με πόλεμον ταύτην τὴν θέσιν παρεκαλέσαμεν τὸν στρατάρχην κύριον Δημήτριον Ὑψηλάντην ὡδήγησαντα τὴν ἐναντίον μας εἰρημένην μάχην καὶ ἀξιούμεθα τὴν συγκατάθεσίν σου διὰ τὸ ἐλεύθερον πέρασμά μας ἀπὸ τὴν Πέτραν κατὰ τὴν ἀκόλουθον συνθήκην:

«Ἡ ἐκλαμπρότης τοῦ ὁ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ελλάδα στρατάρχης κύριος Δημήτριος Ὑψηλάντης υπόσχεται νὰ ἀδειάσῃ τὸν ἐπάνω τῆς Πέτρας προμαχῶνα, εὐρισκόμενον ὑπὸ τὴν υπεράσπισιν τοῦ χιλιάρχου Χριστοδοῦλου Χατζή Πέτρου, ἀμα ἐξημερώσῃ καὶ ανταλλαχθῶσι τὰ ἀμοιβαία ἐνέχυρα.

«Δίδει όσους έχει εις το στρατόπεδόν του αιχμαλώτους Τούρκους, άμα δοθούν οι ευρισκόμενοι εις το τουρκικόν στρατόπεδον Έλληνες.

«Δίδει τρία αμοιβαία ενέχυρα εις τον Οτζάκ αγάν Οσμάνην, τον πρώτον πεντακοσίαρχον της τετάρτης χιλιαρχίας Νάκον Πανουργιάν: τον πρώτον πεντακοσίαρχον της πέμπτης χιλιαρχίας Τόλιαν Νικολάου και τον εκατόνταρχον ιππέα Κ. Μοναστηρλήν.

«Συντροφεύει το τουρκικόν στρατόπεδον με την ανήκουσαν δύναμιν προς ασφάλειάν του μέχρι της Μπουδονίτζας, όπου θέλουσιν αλλαχθή και τα ενέχυρα· η δε ενδοξότης του ο Οτζάκ αγάς Οσμάνης και Ασλάμπεης Μουχουρδάρης υπόσχονται:

«Εις το πέρασμά των από Πέτρας μέχρι Μπουδονίτζας να μη κάμωσι την παραμικράν ζημίαν εις τους εγκατοίκους, τα γεννήματα και τα ζωντανά των.

«Να λάβωσι πλησίον των τας ευρισκομένας φυλακάς των εις την πόλιν της Λεβαδείας, εις το Χάνι του Κατίκου, το Τουρκοχώρι και την Φοντάναν· δηλονότι να αδειάσουν εντελώς όλας αυτάς τας θέσεις και την Μπουδονίτζαν μέχρι των Θερμοφυλών και της Αλαμάνας, ν' αφήσωσι μόνην την ευρισκομένην εις αυτάς φρουράν χωρίς να κάμωσι προσθήκην καμμίαν.

«Δίδουσιν εκ μέρους των ο μεν Οτζάκ αγάς Οσμάνης δύο ενέχυρα: τον Αχμέτμπεην Κολ αγάν και τον Καχραμάν αγά Κολ αγάν· ο δε Ασλάμπεης Μουχουρδάρης τον Μπελούκμπασην Νουρ Εδίν αγάν.

«Το κίνημα του τουρκικού στρατοπέδου διά της Πέτρας θέλει αρχίσει εκ προειδοποιήσεως του στρατάρχου, άμα τελειωθή τελεία η αλλαγή των ενεχύρων και αδειάση ο προμαχών ο επάνω της Πέτρας.

«Δίδουσιν όσους έχουν Έλληνες αιχμαλώτους εις το στρατόπεδόν των πριν λάβωσι την είδησιν της διαβάσεώς των διά της Πέτρας.

«Εις πίστωσιν τούτων όλων γεγραμμένων εν λόγω τιμής έγιναν δύο όμοια αντίγραφα της παρούσης συνθήκης

υπογεγραμμένα και εσφραγισμένα αμοιβαίως και από τα δύο μέρη».

Διά της τελευταίας ταύτης μάχης και νίκης της *Πέτρας*, (12 Σεπτεμβρίου 1829), λήγει και η *μεγάλη ελληνική επανάσταση* ήτις κατά Μάρτιον του 1821 αρξαμένη διήρκεσεν επί οκτώ όλα βαρυστένακτα έτη, ήτοι μέχρι του Σεπτεμβρίου 1829.

Διά της επαναστάσεως ταύτης η Ελλάς εκτήσατο ό,τι απώλεσε κατά την αποφράδα της 29 Μαΐου 1453 ημέραν, την ελευθερίαν και αυτονομίαν αυτής, ής επί τέσσαρας όλους αιώνας στυγεράς δουλείας εστερείτο, την αισχροτέραν τοις Τούρκοις δουλεύουσα δουλείαν. Η διπλωματία τέλος κατώρθωσε να πείση τον Σουλτάνον, περισπώμενον εκ σπουδαιών εσωτερικών περιπλοκών ίνα μικρόν προ της μετά της Ρωσίας συνθηκολογήσεως αναγνωρίση την ανεξαρτησίαν της Ελλάδος, επί τη βάσει της Λονδινείου συνθήκης της 24)6 Ιουλίου 1827 (63) και του πρωτοκόλλου της 10)22 Μαρτίου 1829 (64), την δε μετά της Ρωσίας «ειρήνην μόλις κατά την υστάτην ώραν συνήνεσε να υπογράψη ο Μαχμούτ (2)14 Σεπτεμβρίου 1829) εν Αδριανουπόλει.

Κατά τον αυτόν μήνα προ της συνθήκης είχε συστηθή, κατά διαταγήν του Τσάρου, μυστική τις επιτροπή, αποστολήν έχουσα να σκεφθή περί της αρίστης πολιτικής της προσηκούσης τη Ρωσία απέναντι της Τουρκίας κατά τας παραμονάς της συνθηκολογήσεως. Μεταξύ των διαφόρων προτάσεων ο κυβερνήτης Καποδίστριας προύτεινε την επί των ερειπίων του εν Ευρώπη Οθωμανικού Κράτους ίδρυσιν πέντε χριστιανικών κρατών: α') του Δακικού, συγκροτουμένου εκ των παραδουναβίων ηγεμονιών, β') του Σερβικού, αποτελουμένου εκ της Σερβίας, Βοσνίας Ερζεγοβίνης και δυτικής Βουλγαρίας, γ') του Μακεδονικού, συγκροτουμένου εκ της Μακεδονίας, Θράκης, πλην του Βυζαντίου και της Ανατολικής Βουλγαρίας, δ) του Ηπειρωτικού, αποτελουμένου εκ της Ηπείρου και Αλβανίας, και ε') του Ελληνικού, περιλαμβάνοντος τας λοιπάς εν Ευρώπη ελληνικάς χώρας και απάσας τας νήσους του Αιγαίου. Τα κράτη ταύτα θ' απετέλουν ομοσπονδίαν μετά πρωτεουσής της Κωνσταντινουπόλεως, ήτις έμελλε να κηρυχθή *ελευθέρα πόλις* άρχουσα της από Δέρκων μέχρι Σηλυβρίας εκτεινομένης χώρας. Αλλ' αι προτάσεις αύται δεν εγένοντο δεκταί υπό της Ρωσίας· διότι

ουδαμώς εθεωρείτο τη Ρωσία ασφαλής ο πορθμός του Βοσπόρου. Επίσης δεν εγένετο δεκτή και η πρότασις του Ρώσου στρατηγού Δεΐβιτς του Υπεραιμίου (= υπέρ τον Αίμον γενομένου = Ζαβαλκάνσκι), όπως η συνθήκη προς την Τουρκίαν υπογραφή υπό τα τείχη της Κωνσταντινουπόλεως και ούτως υπεγράφη εν Ανδριανουπόλει.

Διά της συνθήκης της Αδριανουπόλεως, η Ρωσία έλαβεν αποζημίωσιν 135,000,000 φράγκων, προσεκτήσατο το Δέλτα του Δουνάβεως και ελευθεροπλοΐαν εν τω Ευξείνω, γενομένη ούτω κυρία του εμπορίου.

Διά του 10 δε άρθρου της αυτής συνθήκης η Υψηλή Πύλη λίαν ευχαρίστως απεδέξατο, ως είπομεν, τας αποφάσεις των Δυνάμεων τας εν τε τη από 24)6 Ιουλίου 1827 συνθήκη και εν τω από 10)22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλω περιεχομένας, αλλ' η Ελληνική κυβέρνησις υπέβαλεν, ως είδομεν, ευλόγους ενστάσεις· διότι επί του άρθρου τούτου το μείζον μέρος των επί επταετίαν όλην αγωνισθεισών χωρών παρέμενε τη Τουρκία, τα δε αληθή συμφέροντα του Ελληνισμού διεκυβεύοντο σοβαρώς, ο δε επί μεγάλαις ελπίσι συναφθείς πολυετής Ελληνικός αγών, μικρά μόνον απέφερε τα αποτελέσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Τα προ της Δ' εν Άργει Εθνοσυνελεύσεως. — Εκλογαί πληρεξουσίων. — Αναβολή της συγκλήσεως της Εθνοσυνελεύσεως, — Εκλογή του Κυβερνήτου εν τριάκοντα και έξ εκλογικαίς περιφερείαις. — Ανανέωσις του Πανελληνίου — Σύγκλησις της Εθνοσυνελεύσεως διά την 11ην Ιουλίου 1829, — Το αρχαίον του Άργους θέατρον διασκευασθέν εχρησίμευσεν ως τόπος συνεδριάσεως της Εθνοσυνελεύσεως. — Τελετή επίσημος επί τη ενάρξει των εργασιών αυτής. — Αι συζητήσεις. — Τα πρακτικά και τα ψηφίσματα. — Κατάργησις του Πανελληνίου και ίδρυσις της Γερουσίας. — Αι αποφάσεις αυτής. — Η 6η Αυγούστου 1829. — Λήξις των εργασιών της εν Άργει Δ' Εθνικής Συνελεύσεως.

Εν τούτοις, εν τω μεταξύ ο Καποδίστριας ζητών να δημιουργήση νέον εν Ελλάδι καθεστώς μάλλον προς την

φύσιν του Έλληνοσ αρμόζον, διέταξεν εκλογάς πληρεξουσίων διά την μέλλουσαν να συγκροτηθή Εθνικήν συνέλευσιν, ήτις κατ' Απρίλιον του 1828 προκηρυχθείσα ολονέν ανεβάλλετο, τούτο μεν ένεκα της παρεμπεσούσης πανώλους, τούτο δε προς μείζονα μελέτην των αναγκών του έθνους, περί ών έμελλε να αποφασίση η Εθνοσυνέλευσις. Μόλις δε, καθ' όν χρόνον εξηκολούθει επί των πλοίων η εν Πόρω διαπραγματεύσις των αντιπροσώπων των ευεργετιδών Δυνάμεων (Αύγουστος — Δεκεμβρίου), απεφάσισεν, υπό της διπλωματίας και των προκρίτων Ελλήνων παρακινούμενος, να σκεφθή σοβαρώτερον περί του ζητήματος της συγκλήσεως της Εθνοσυνελεύσεως, ήν από ημέρας εις ημέραν εφίλει να αναβάλλη). Εν τούτοις, τη 12 Νοεμβρίου 1828 προσεκάλεσε το Πανελλήνιον, όπως σκεφθή περί της μορφής της συνελεύσεως. Ουχ ήπτον όμως φοβούμενος μη τυχόν η Εθνοσυνέλευσις καταστή θέατρον βίαιων διαπληκτισμών, ως εκ της συρροής εις Άργος πολλών οπλοφόρων εκ διαφόρων μερών της Ελλάδος ανέβαλε και αύθις την σύγκλησιν λέγων — ως ωμολόγησεν εμπιστευτικώς τω Κ. Στόκμαρ (65) — ότι οι Έλληνες ήσαν έτι άωροι διά την ελευθερίαν των κοινοβουλευτικών συζητήσεων. Εν τούτοις, μη περιμένων πέντε και δέκα έτη, ως είχεν απαιτήσει τούτο παρά του πρίγκηπος Λεοπόλδου, ήλπιζεν ο Καποδίστριας επί εύνου και ευάγωγον Εθνοσυνέλευσιν. Οι έπαρχοι είχαν αρκούντως ενεργήσει παρά τω λαώ, και η κατάργησις των αρχαίων δημοτικών ελευθεριών είχεν ωριμάσει αυτόν προς επιδεικτικήν τινα συνταγματικήν πομπήν. Καίτοι δε προϋπήρχον οι αγαθοί ούτοι όροι, μετά προσοχής όμως και περισκέψεως προέβη εις το έργον τούτο ο Κυβερνήτης. Πολύ δε ωφέλησεν αυτώ ότι δεν υπήρχεν εν Ελλάδι νόμος περί προσόντων εκλογέων και εκλεξιμών.

Είχε μεν συζητήσει μετά του Πανελληνίου, από του Ιανουαρίου 1829, ως προς τους σχετικούς νομικούς ορισμούς. Το σώμα όμως τούτο, εν ώ τότε ακριβώς ανεφύη η πρώτη προς τον Κυβερνήτην δυσπιστία, ηρέθισεν αυτόν διά παρατόλμων αξιώσεων. Απήτησε να εκλέγωσιν οι εκλογικοί σύλλογοι τον ίδιον εαυτών πρόεδρον και γραμματέα, και επειδή ήτο πιθανόν ότι οι ξένοι και ακτήμονες ήθελον υποστηρίξει την κυβέρνησιν, η αντιπολίτευσις απήτησε να ψηφίσωσι μόνον αυτόχθονες και κτηματίαι. Τούτο εξήγειρε την οργήν του Καποδιστρίου· διότι είδεν αίφνης εγειρόμενα ενώπιον αυτού ανυπέρβλητα

εμπόδια, και κατενόησεν ότι δεν είχε την δύναμιν να εκδώση νόμον, και μάλιστα εκλογικόν, περιορίζοντα το ελεύθερον εκλογικόν δικαίωμα. «Ἦθελον αδιστάκτως συμμερισθῆ την υμετέραν γνώμην, εἶπεν ο Καποδίστριας προς το Πανελλήνιον, αν δεν ἔβλεπον εν αυτή ακαταμάχητόν τινα δυσχέρειαν· εἶναι δε αὐτή, ότι δεν δύναμαι να αναγνωρίσω εμαυτῷ το δικαίωμα της νομοθετήσεως και μάλιστα περί εκλογικῶν». Καίπερ δε την αναρμοδιότητα ταύτην προφασιζόμενος, συνεβούλευσεν ουχ ἦπτον πολλά αγαθά, τείνοντα εις υπεκφυγὴν των δυσχερειῶν. Οι κατά τας εκλογὰς των δημογερόντων επικρατήσαντες τέως τύποι εἶχον επιδοκιμασθῆ λίαν εν ταις επαρχίαις.

Δεν ηδύναντο ἄρα γε να αποφέρωσιν ἐπίσης ευχάριστα αποτελέσματα και κατά τας εκλογὰς των διὰ την συνέλευσιν αντιπροσώπων; Αι των δημογερόντων εκλογαί εγένοντο κατά τα διατάγματα του Απριλίου 1828, υπό την διεύθυνσιν και την επίδρασιν των κυβερνητικῶν ἐπάρχων, και ἀπέφερον οὕτως επιθυμητὰ τω Καποδιστρία αποτελέσματα. Αν λοιπὸν νυν ἐξελέγοντο και οι αντιπρόσωποι κατά το αὐτὸ σύστημα, ευλόγως ἤλπιζεν ο Κυβερνήτης την εν ταις εκλογαίς ἐπίτευξιν ευχαρίστου αποτελέσματος.

Το Πανελλήνιον ὁμως δεν ηθέλησε να κατανοήση τα πλεονεκτήματα του νέου καποδιστριακοῦ συστήματος, και ἀπέρριψε την περί της διεξαγωγῆς των εκλογῶν πρότασιν της κυβερνήσεως. Διελογίσθη ἐπὶ στιγμὴν ο Καποδίστριας να δημοσιεύση *εκλογικόν νόμον*, ἄνευ της συναιρέσεως του Πανελληνίου, ἀλλ' ο γραμματεὺς της Επικρατείας Σπυριδων Τρικούπης ηρνήθη ἐπιμόνως να υπογράψη και να ἀναλάβη την ευθύνην της πράξεως ταύτης. Ο Κυβερνήτης κατεστάλη τότε, ἀλλ' ἀποκτήσας την πλειονοψηφίαν εν τῷ Πανελληνίῳ διὰ της προσθήκης εννέα νέων μελῶν, εν οἷς και ο Πάνος Ράγκος, ο και ἑκτακτος ἐπίτροπος χρηματίσας, υπέβαλε και πάλιν εν τη αὐτῇ συνόδῳ το νομοσχέδιον αὐτοῦ, κατά το Σύνταγμα το απορριπτόμενον νομοσχέδιον δεν ηδύνατο πλέον να συζητηθῆ εκ νέου κατά την αὐτὴν σύνοδον. Επειδὴ δε και πάλιν ηρνήθη να προσυπογράψη ο γραμματεὺς της επικρατείας παυθεὶς διωρίσθη εις την νεοσύστατον θέσιν του ἐπὶ των Εξωτερικῶν γραμματέως, ο δε διάδοχος ἐκείνου Ν. Σπηλιάδης ἦπτον δύσκολος, υπέγραψε την πρότασιν της κυβερνήσεως, ἣτις ψηφισθεῖσα και υπό του Πανελληνίου, ἐδημοσιεύθη ως Νόμος (4 Μαρτίου 1829). Εκτὸς ολίγων τροποποιήσεων, βᾶσις του Νόμου τούτου υπήρξε το κατά τας

εκλογάς των δημογερόντων τοσούτω γόνιμον αποδειχθέν σύστημα. Ἐν μόνον απέκουσε πεισμόνως το *Πανελλήνιον*, την διάταξιν του νομοσχεδίου, την θεσπίζουσιν την, κατά τας εκλογάς, παρουσίαν των προσωρινών διοικητών και των εκτάκτων, επιτρόπων, ὅπως, κατά την έκφρασιν του Καποδιστρίου, ασφαλίζηται η τάξις και η νομιμότης. Ἀλλ' ο Κυβερνήτης κατώρθωσε διά πλαγίας οδοῦ πολύ πλεον ἢ ὅσον εἶχεν απαιτήσει. Κατώρθωσε να δοθῆ εἰς την κυβέρνησιν το δικαίωμα να διορίζη αὐτή εκ των εκλογέων ἐκάστου διαμερίσματος τον πρόεδρον του εκλογικοῦ συλλόγου. Ἀντί της επαπειλούσης ἀπλῆς εφορείας των ἐπάρχων, ἐπετεύχθη οὕτως η ἀπ' ευθείας ὑπὸ της κυβερνήσεως διεύθυνσις των εκλογών. Ἀπέναντι τοιοῦτου πλεονεκτήματος, ἠδύνατο βεβαίως να προβῆ ο Κυβερνήτης και εἰς παραχωρήσεις προς το *Πανελλήνιον*, περί ὧν ἄλλως ἠλπίζεν, ὅτι οὐδέποτε ἠθέλον ἀποκτήσει πρακτικὴν τινα σημασίαν. Οὕτω δε ἐνέδωκε να ὀρισθῆ ἐν τῷ ἀρθρῷ 14 του κανονίζοντος τας εκλογάς νόμου, ὅτι πολιτικοὶ ἐγκληματῖαι ἠδύναντο να ἐξέλθωσι των φυλακῶν ἐπὶ ἐγγυήσει και να ἐκπληρώσωσι τα ἀντιπροσωπικὰ αὐτῶν καθήκοντα.

Ὅσον ἐξηρτάτο ἀπὸ των ἐπάρχων και των δημοτικῶν ἀρχῶν ἐφαίνετο ἠσφαλισμένη η ἐπὶ των εκλογῶν ἐπιρροή της Κυβερνήσεως· ὅπως ἔχη ὅμως ὑπὲρ εαυτοῦ και το πολὺ του λαοῦ, ὅπερ ἐμέλλε να ἐκφέρη την ὀριστικὴν ἀπόφασιν, ἀπεφάσισεν ο Καποδίστριας να περιέλθῃ την Πελοπόννησον και τας νήσους, ἐνῶ ο ἀδελφός αὐτοῦ Αὐγουστίνος ἔλαβε την ἐντολήν να περιοδεύσῃ την Στερεάν χάριν εκλογικῶν σκοπῶν. «Οἱ Ἕλληνες ἀπαιτοῦσι να φωτισθῶσιν ὑφ' ἡμῶν αὐτῶν περί της θέσεως και του μέλλοντός των, και προ πάντων περί της αξιοπρεποῦς ἐκπληρώσεως των καθηκόντων, ἀτινα ἐπιβάλλει αὐτοῖς η πατρίς ὡς προς τας εκλογάς», ἔλεγεν ο Κυβερνήτης. Ἐπὶ τούτῳ δε μετέβαινεν ἀδιακόπως ἀπὸ της Αἰγίνης εἰς Ναύπλιον, και ἀπὸ Ναυπλίου εἰς Αἰγίναν συνοδευόμενος δε ὑπὸ του Ι. Μεταξά και του Θ. Κολοκοτρῶνη περιήλθε την Πελοπόννησον, προσήγγισεν εἰς τας νήσους, και μόνον την Στερεάν ἐπεσκέπτετο σπανίως, ἀπαξ δε μόνον τας Ἀθήνας. Τα δύο δε τελευταία ἔτη ἐμείνεν ἀποκλειστικῶς σχεδόν ἐν Ναυπλίῳ, ἐνθα εἶχεν ὀρίσει και την ἔδραν αὐτοῦ.

Ο Κυβερνήτης καταλιπών την Αίγινα, μεσούντος Μαρτίου του 1829, επεσκέψατο την Τρίπολιν, την Μεθώνην, τας Πάτρας, την Ναύπακτον, και επέστρεψε διά Ναυπλίου περί τα τέλη του μηνός. Ο λαός ήρχιζεν ήδη αναλαμβάνων από των φοβερών συνεπειών των ληστρικών επιδρομών του Ιμβραήμ και απολαύων των ευλογιών της ειρήνης· ένθους δε προϋπήντα πανταχού τω Κυβερνήτη.

Η θέα των ξένων, η μετά Ρώσων και Γάλλων αξιωματικών αναστροφή, πάντα ταύτα κατεγοήτευσαν τους απλούς εκείνους ποιμένας και χωρικούς, οίτινες ελάτρευον τον Μπάρμπα — Γιάννην. Ενώ δε άλλοτε οι Τούρκοι και Χριστιανοί πασάδες παρίσταντο προ αυτών περιβεβλημένοι τον τρόπον της καταπιέσεων και της αυθαιρεσίας, ευχάριστον προξένει αυτοίς έκπληξιν, ότι ο Κυβερνήτης ανεμιγνύετο προσηνώς μετά του λαού, ούτε θωπειών, ούτε δώρων, ούτε υποσχέσεων φειδόμενος. Αι θρησκευτικά αυτού συνήθειαι, αι ευκτήριοι

αυτού ασκήσεις, και τέλος η διαρκώς επιδεικνυμένη πεποίθησις αυτού προς τον Θεόν, ταύτα πάντα εκέρδαινον αναγκαίως τας υπέρ αυτού συμπαθείας των πολλών και αγαθών Ελλήνων. Η εκλογική λοιπόν αυτού περιοδεία αύτη απήνεγκε πάραυτα αρίστους πολιτικούς καρπούς. Εν *τριάκοντα και έξ εκλογικαίς περιφερείαις* εξελέγη ο Κυβερνήτης αντιπρόσωπος μετά γενικής πληρεξουσιότητος, τούθ' όπερ δείκνυσιν ότι αι περί επεμβάσεων εν ταις εκλογαίς φήμαι των αντιπολιτευομένων, ουδεμιάς είχοντο υποστάσεως. Οι κάτοικοι του Άργους κατήρξαντο πρώτοι, η δε εύγλωττος του Καποδιστρίου σιγή εφάνη εις άμιλλαν προκαλούσα. Είτα παρηκολούθησαν και άλλοι Πελοποννήσιοι, εν τέλει δε και των νήσων οι κάτοικοι. Έφθασε μάλιστα στιγμή, καθ' ήν ήλπισεν ο Καποδίστριας, ότι ολόκληρος η Ελλάς ήθελεν εκλέξει αυτόν γενικόν αυτής πληρεξούσιον. Ότι δε ο Κυβερνήτης ελογίσατο τούτο δυνατόν, και απόφασιν είχε να ρυθμίση την πολιτικήν αυτού συμφώνως προς την επιτυχίαν, καταδεικνύει εγκύκλιός τις, ήν απηύθυνε την 3ην Μαΐου 1829 εκ Ναυπλίου προς τους επάρχους της Αρκαδίας, της Αργολίδος και της κάτω Μεσσηνίας:

«Πλήρεις αισθημάτων, έλεγεν, άτινα δυσχερές είναι να εκφράσωμεν, εμάθομεν την νέαν απόδειξιν της εμπιστοσύνης, ήν τα διαμερίσματα της υμετέρας επαρχίας εξεδήλωσαν υπέρ ημών, παρέχοντα ημίν την πληρεξουσιότητά των διά την τετάρτην εθνικήν συνέλευσιν. Εντελλόμεθα υμίν να ανακοινώσητε εις τους υπογράψαντας τας αναφοράς ταύτας, ότι θέλομεν απαντήσει χωρίς αναβολής, άμα ως ευρεθώμεν εις θέσιν, μετά τας εκλογάς των άλλων διαμερισμάτων του Κράτους, να αποφασίσωμεν ότι δύναται να καταστήση ημάς ικανούς εις εκπλήρωσιν του ημετέρου καθήκοντος και δικαίωσιν της εντίμου υμών εμπιστοσύνης». Συνάμα δε παρηγγέλθη η εφημερίς ο *Ελληνικός Μηνύτωρ* να επαινέση προσηκόντως την φιλόνομον διαγωγήν διαμερισμάτων εκείνων, και η *Γενική Εφημερίς* ανήγγειλεν, ότι προς ενθάρρυνσιν και καλόν παραδειγματισμόν ήθελε δημοσιεύσει τα ονόματα των επαρχιών, αίτινες είχαν αναθέσει τω Κυβερνήτη πάσαν αυτών την εμπιστοσύνην.

Οποία πολιτική τροπή ήθελεν επέλθει, αν κατωρθούτο πραγματικώς η σχεδιαζόμενη γενική εμπιστοσύνης ψήφος του έθνους! Ο Κυβερνήτης ηδύνατο να καταστήση αυτήν πολιτικόν κεφάλαιον, και στηριζόμενος επί της πανδήμου

ταύτης ψηφοφορίας να προκαλέση την Ευρώπην, ερωτών αν ήθελε τις τολμήσει να διαλογισθή μόνον περί εκλογής ξένου ηγεμόνος, μέλλοντος να αντικαταστήση τον εκλεκτόν του έθνους. Απέτυχεν όμως η ολίγον παράτολμος ελπίς αύτη του Κυβερνήτου· διότι η αντιπολίτευσις ανέκραζε γεγωνυία τη φωνή, ότι παρεβιάζετο ο εκλογικός νόμος, και ήρξαντο να αγγέλλωνται επαρχίαι, αίτινες δεν υπήρξαν τοσοούτον φιλόνομοι, ώστε να εμπιστευθώσι τω Κυβερνήτη την γενικήν αυτών πληρεξουσιότητα. Ο Καποδίστριας ενόησεν ότι ήτο ηναγκασμένος να οπισθοχωρήση προ της άνω ελπίδος και υποκρινόμενος, ότι μάτην αντετάχθη κατά της αντισυνταγματικής εμπιστοσύνης του λαού, απειποιήθη τας δοθείσας αυτώ γενικάς πληρεξουσιότητας εκ τριάκοντα έξ εκλογικών περιφερειών, διότι δεν ηδύνατο αυτός, ως εκ του αξιώματος, να γίνη και ανώτατος αρχών και εξελεγκτής ταυτοχρόνως!

Ο Καποδίστριας δι' εγκυκλίου αυτού προς τας αρχάς, φερούσης χρονολογίαν 28 Μαΐου, ανεκοίνωσεν ότι μάταιαι είχαν αποβή αι προσπάθειαι αυτού κατά την εν Πελοποννήσω περιοδειάν αυτού. Προς το Πανελλήνιον δε διεκοίνωσε (14 Μαΐου), ότι η ωρισμένη προς έναρξιν της συνελεύσεως (15 Μαΐου) ήν ήδη λίαν εγγύς, και όμως απήσαν οι πληρεξούσιοι· αι δε δοθείσαι αυτώ πληρεξουσιότητες ήσαν *άτοποι*. Αναγνωρίσας δε το ίδιον λάθος και προσπαθών να τρέψη αυτό επιτηδείως εις ίδιον όφελος προσέθηκεν, ότι τοιοούτον τι δεν ήθελε συμβή, αν είχε γείνει δεκτή υπό κυβερνητικών υπαλλήλων επιτήρησις των εκλογών, επειδή δε το Πανελλήνιον εις πάντα συνήνει, επήλθε (15 Μαΐου) η επίσημος αποποίησης πάσης προς τον Κυβερνήτην δοθείσης γενικής πληρεξουσιότητος, και η εις την 25 Ιουνίου αναβολή της συγκλήσεως της Εθνοσυνελεύσεως. Ο εκλογικός δε νόμος συνεπληρώθη, τη εγκρίσει του Πανελληνίου, διά δύο νέων διατάξεων, αίτινες εφάνησαν υπαγορευόμεναι υπό των τελευταίων γεγονότων· Επετράπη τοις κυβερνητικοίς οργάνοις «*οσάκις το απήτουν η τάξις και ο νόμος*» να παρεμβαίνωσι κατά τας εκλογάς· διετάχθη δε προς τούτοις η αμέσος εκλογή καθ' άπασαν την Ελλάδα. Διά του ορισμού τούτου, όσον δημοκρατικός και αν εφαινετο, απεμακρύνετο πας νοήμων και ανεξάρτητος πληρεξούσιος. Η πείρα κατεδείκνυε και εν Ελλάδι, ότι διά της αμέσου εκλογής ηνοιγετο ευρύ το στάδιον εις τας κρατούσας φατρίας προς σαγήνευσιν και εκφόβισιν του

πλήθους, και ότι μέγα των κατοίκων μέρος, πτοούμενον την εκλογικήν τύρβην, απείχεν εντελώς της εκλογής.

Τα μέτρα και οι κανονισμοί του Κυβερνήτου εστέφθησαν δι' επιτυχίας, και πανταχού σχεδόν εξελέγησαν πληρεξούσιοι φίλα τη κυβερνήσει φρονούντες.

Η κυβερνητική μερίς απεκάλει κατά την διεξαγωγήν των εκλογών τους ιδίους αυτής υποψηφίους *καλούς χριστιανούς*. αλλ' η αντιπολίτευσις δεν καθυστέρησε και εν τούτω και εσφενδόνισε κατ' εκείνων την προσωυμίαν *δουλόφρονες*. Οι Ψαρριανοί και οι Υδραίοι διεξήγαγον εκλογάς τινας, ών τα αποτελέσματα δυσηρέστησαν την κυβέρνησιν. Τότε ο Καποδίστριας, όπως αποζημιωθή, εκάλεσεν εις την Εθνοσυνέλευσιν πενήκοντα περίπου πληρεξουσίου εκ των υπό των Τούρκων κατεχομένων εισέτι επαρχιών, Χίου, Κρήτης, Θεσσαλίας και Ηπείρου. Προσέτι δε, ως αν μη ησφάλιζον ικανώς την επιτυχίαν αι καλώς υπολελογισμένα συμπληρωματικά εκείναι εκλογαί, διώρισεν ο Κυβερνήτης *ενδεκαμελή εκ πληρεξουσίων επιτροπήν* προς εξέλεξι των εκλογών και καθαρισμόν της Εθνοσυνελεύσεως.

Η κυβέρνησις εφαινετο, εν τούτοις, φοβουμένη μη τυχόν η έξαψις των συζητήσεων παρασύρει πολύ τας πολιτικώς εμπαιθείς φύσεις των Ελλήνων. Τούτου ένεκεν εσχηματίσθη φρουρά προς ασφάλειαν της Συνελεύσεως, ής η διοίκησις ανετέθη τω *Τουρκοφάγω* Νικήτα, δεδοκιμασμένω του Κυβερνήτου οπαδω και συμμαχητή εκ παλαιού αφωσιωμένω προς τον Κολοκοτρώνην.

Τοις δε μη βουλευταίς απηγορεύθη να μεταβαίνωσιν εκ Ναυπλίου εις Άργος, μέχρις ού ήθελον προμηθευθή καταλύματα τοις αντιπροσώποις. Επίσης προς ασφάλειαν απηγορεύθη η εις Άργος είσοδος των οπλοφόρων. Είχε βεβαίως τους λόγους αυτής η Κυβέρνησις, όπως μη επιθυμή μεγάλην συρροήν ξένων και εντοπίων.

Πριν ή αρχίσωσιν αι συζητήσεις, οι της Πελοποννήσου πληρεξούσιοι, παρακινήθέντες υπό του Κολοκοτρώνη, έπεμψαν προς τον Καποδίστριαν εν ονόματι των εκλογέων αυτών ευχαριστήριον έγγραφον επί τη σοφή αυτού διοικήσει, και παρεκάλουν να βοηθήση αυτοίς κατά τας δυσχερείς αυτών εργασίας. Οι αντιπρόσωποι της Στερεάς και των νήσων

ευρέθησαν ηναγκασμένοι να μιμηθώσι το καλόν παράδειγμα των Πελοποννησίων. Η εθνοσυνέλευσις έμελλε να συνέλθη εν τοις ερειπίοις του αρχαίου θεάτρου του Άργους. Το μέρος εκείνο είχεν εκλεχθή τη επιμόνω συστάσει του Κολοκοτρώνη. Ότε δε ο Καποδίστριας εφάνη φειδόμενος της προς τούτο δαπάνης, ο Γέρος του Μωριά εξήλειψε τους δισταγμούς αυτού διά των ολίγων τούτων και πονηρών λόγων: «Ας πάνε τόσα έξοδα· διατί έρχονται από την Ευρώπη και εξοδεύουν να βλέπουν εκείναις ταις πέτραις, και ημάς είναι τιμή να καθαρίσωμεν ταις πέτραις να φαίνωνται (66).»

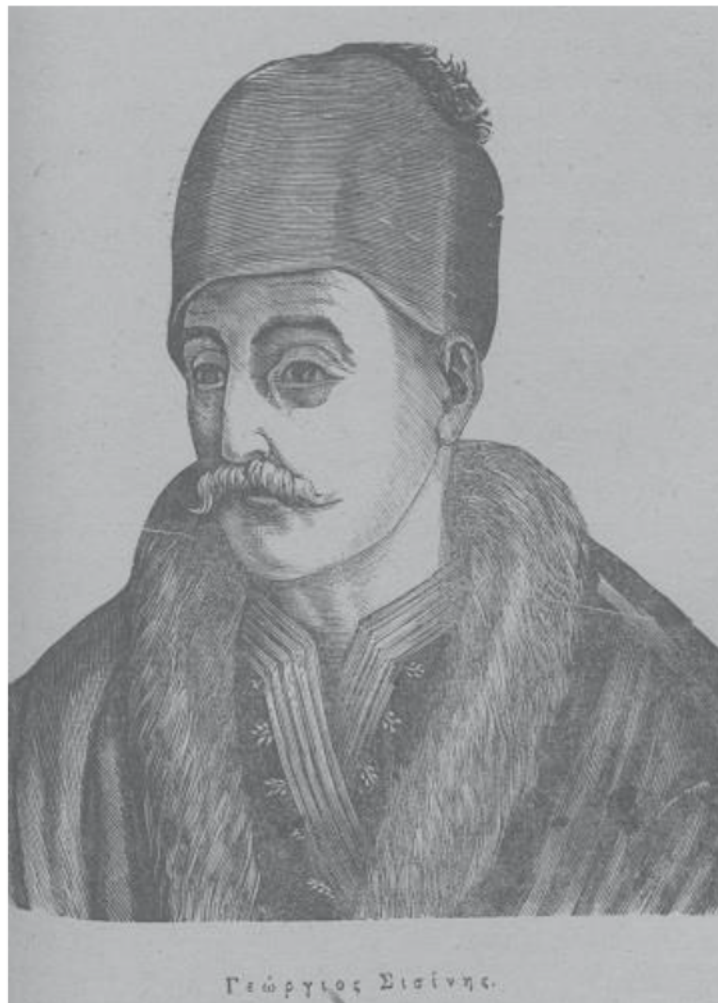
Η 11 Ιουλίου ήν ωρισμένη μετά την δευτέραν αναβολήν της 25 Ιουνίου, προς έναρξιν της συνελεύσεως. Λίαν πρωί ο Καποδίστριας μετέβη εις τον εν Άργει ναόν της *Παναγίας*, ρωσικήν φέρων στολήν και διά πολλών κεκοσμημένος παρασήμων, ακολουθούμενος δε υπό των πληρεξουσίων, μιας ίλης ιππικού και δύο ταγμάτων πεζικού. Ψαλείσης της δοξολογίας υπό του πρώην Ηλιουπόλεως, ώμοσαν οι πληρεξούσιοι, ότι ήθελον εργασθή επ' αγαθώ της Ελλάδος και υπέρ της ευημερίας και ελευθερίας εκάστου πολίτου· εν τω μεταξύ δε ηκούσθη υπό των ενθουσιωδών πληρεξουσίων ισχυρόν και πολλάκις επαναληφθέν: «*Ζήτω ο Κυβερνήτης*»! Η συνένωσις εκείνη πάσης στρατιωτικής λάμψεως και εκκλησιαστικής πομπής, βυζαντινόν και μοσχοβιτικόν συνάμα κράμα, ην κατάλληλος όπως παραγάγη βαθείαν εντύπωσιν εις τον περίεργον και χαίνοντα όχλον. Εκ του θεάτρου είχεν αποκομισθή η των χωμάτων σωρεία, κατεσκευάσθη δ' εν αυτώ ξύλινόν τι παράπηγμα διά τας συνεδριάσεις. Εκεί μετέβη κατόπιν, εν πομπή, ο Κυβερνήτης μετά των αντιπροσώπων, όπως συγκροτήση την Εθνοσυνέλευσιν. Αφού δε δι' ολίγων προσηγόρευσε την συνέλευσιν ο Καποδίστριας, ανέγνω ο γραμματεύς της Επικρατείας Ν. Σπηλιάδης μακρόν εναρκτήριον λόγον, όν είχε μεν συντάξει αυτός ο Καποδίστριας, δεν ηδύνατο δε να απαγγείλη ο ίδιος ένεκα της πασχούσης αυτού υγείας. Έρχιζεν ούτος από της συνήθους επικλήσεως του Υψίστου, όστις ουδέποτε ελησμονείτο εν τοιαύταις περιστάσει, και ανεμίμησκε κατόπιν τους ηρωικούς αγώνας, ούς είχεν αγωνισθή το έθνος, επί μακρόν μεν μόνον, βραδύτερον δε τη βοήθεια των φιλελλήνων.

Μετά ταύτα δε δικαιολογούμενος εν παρόδω ο Κυβερνήτης επί τη βραδεία αυτού καθόδω εις Ελλάδα, διηγήθη την αθλιότητα

ήν είχεν εύρει αφικόμενος, και εξέθεσε τα μεγάλα αυτού έργα εσωτερικώς τε και εξωτερικώς.

Περί του μέλλοντος εξεφράζετο σαφέστερον ο Καποδίστριας ή περί του παρελθόντος. Επειδή, έλεγε, δεν ήτο δυνατόν να δοθώσι διαρκείς συνταγματικοί θεσμοί τη Ελλάδι, πριν ή οριστικώς κανονισθή η τύχη αυτής, εφρόνει ότι η Εθνική Συνέλευσις ήθελε κρίνει καλόν να κυρώση την παράστασιν του κρατούντος προσωρινού συστήματος διοικήσεως. Ολίγοι μόνον, κατ' αυτόν, απητούντο περιορισμοί ως προς τούτο. Το *Πανελλήνιον* εφάνη πολλάκις δυσπειθές· τούτου δ' ένεκα συνιστάτο ως πρόσφορον εις τους καιρούς να περιστοιχισθή η κυβέρνησις υπό νέων συμβούλων, προς εξασφάλισιν της ησυχίας της χώρας. Ο καλώς λελογισμένος ούτος υπαινιγμός σκοπόν είχε να καταστήση εκ προοιμίων ευπρόσδεκτον την διάλυσιν του *Πανελληνίου* και την καθίδρυσιν σώματος *Γερόντων*. Μετά την έκθεσιν Σπηλιάδου ο Κυβερνήτης εγερθείς και προπεμπόμενος υπό της συνοδευσάσης αυτόν πολυαρίθμου ακολουθίας, κατέλιπε το θέατρον, και ούτως έληξεν η πρώτη συνεδρίασις της Δ' εν Άργει εθνοσυνελεύσεως.

Κατά τα συνταγματικά έθιμα πρώτον της συνελεύσεως έργον έπρεπε να ήναι η των εκλογών εξέλεξις. Αντί τούτου όμως προέβησαν οι πληρεξούσιοι την 12 Ιουλίου εις την εκλογήν του Προεδρείου, και εξέλεξαν τον *Γ. Σισίνην* πρόεδρον και γραμματείς τον *Ν. Χρυσόγελον* και *Ι. Ρίζον*, αντιπρόεδρον δε τον *Γ. Μαυρομάτην*. Ευθύς δε μετά την εκλογήν ηγέρθη ο αστυνόμος της συνελεύσεως *Νικήτας* και ωδήγησε τα μέλη του προεδρείου εις τας ωρισμένας δι' αυτά θέσεις.

Μετά την εγκατάστασιν του προεδρείου, ανέστη πληρεξούσιος και προύτεινε να ψηφισθώσιν ευχαριστήρια προς τον Κυβερνήτην, όπως αποτρέψη ούτως ενδεχομένην εμφάνισιν του περί εξελέγξεως των εκλογών ζητήματος. Δεν ηδύνατο, είπεν, η συνέλευσις να εγκαινίση κάλλιον τα έργα αυτής, ή ευχαριστούσα τον Καποδίστριαν επί τη μέχρι τούδε διοικήσει αυτού, επικυρούσα απολύτως παν ό,τι έπραξε, και παρακαλούσα αυτόν να παράσχη αυτή τας πατρικάς συμβουλάς, καθότι μόνον αι υψηλαί θεωρητικάι και πρακτικάι γνώσεις του Κυβερνήτου ηδύναντο να φωτίσωσι και οδηγήσωσι τους αντιπροσώπους. Κατά της προτάσεως ταύτης εξηγέρθησαν πολλοί, αλλ' αι ενστάσεις αυτών, και ιδίως του Γρίβα, του Μιχαήλου και του Κρίσπη απεπνίγησαν εν μέσω των μανιωδών κραυγών των κυβερνητικών. Ο Κολοκοτρώνης δε έκοψε πάσαν λεπτομερή συζήτησιν διά σφοδρού θορύβου και ταραχής. «Όχι!» ανέκραξε, «δεν θέλομεν ευρωπαϊκάς αργοπορίας, δεν χρειαζόμεθα πλακάκια· όστις είνε υπέρ της

προτεινομένης αναφοράς ας εγερθή! και έπειτα βλέπομεν!» Την ήκιστα κοινοβουλευτικήν ψηφοφορίαν ενίσχυσεν ο γηραιός στρατηλάτης πάλλων απειλητικώς τα όπλα αυτού. Εσίγησε τότε πάσα αντιλογία, και η αναφορά εκείνη, ής ο τύπος απεστέρει χωρίς τινος λόγου την Εθνοσυνέλευσιν του σπουδαιοτάτου δικαιώματος του αναφέρεσθαι, καλυφθείσα εν τέλει δι' υπογραφών απεστάλη πάραυτα προς τον Κυβερνήτην.

Μετά τούτο προέβησαν εις τον σχηματισμόν επιτροπών. Και *πενταμελής* μεν επιτροπή συνέστη όπως δέχεται και εξετάζη τας εις την εθνοσυνέλευσιν υποβαλλομένας αναφοράς, *επταμελής* δε άλλη όπως κοινωνή προς τον Καποδίστριαν. Πλην τούτων υπήρχε προσέτι και η υπό της κυβερνήσεως συστάσα *ενδεκαμελής*, ως είπομεν, επιτροπή προς εξέλεγξιν των εκλογών.

Τη επαύριον (13 Ιουλίου) εγένετο η πρότασις, όπως η συνέλευσις ασκήση το ιδιαίτατον αυτής δικαίωμα της των εκλογών εξελέγξεως. Αλλ' η πλειοψηφία εψήφισεν υπέρ της αναβολής του ζητήματος, όπερ εβάρυνε πάντας ως απαίσιος τις εφιάλτης, ο δε Κυβερνήτης διεξήλθεν επιτηδείως την δυσχέρειαν, διατάξας να αναγνωσθή η απάντησις αυτού εις την περί εμπιστοσύνης αναφοράν της Εθνοσυνελεύσεως. Τέλος τη 16 Ιουλίου εξερράγη η αναβληθείσα έρις και η εκλογή του πληρεξουσίου Πύργου *Λυκούργου Κρεστενίτου* προσεβλήθη υπό της κυβερνητικής μερίδος, λόγω παραγεγραμμένου πλημμελήματος. Παρεσκευάσθη κατάλογος εν ώ κατέγραφεν έκαστος πληρεξούσιος το όνομα αυτού υπέρ ή κατά του Κρεστενίτου. Ο Βερνάρδος, πρόεδρος του εν Νάξω πρωτοδικείου, ενεγράφη διά του γραμματέως κατ' αυτού. Αλλ' ότε ηρώτησεν αυτόν ο γέρων *Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης*, όστις μετά πέντε ή έξ αντιπροσώπων είχεν εγγραφή υπέρ αυτού, τι είχε να προτείνη κατά του ανδρός, «*καλά!* απήντησεν εκείνος, *γράψετέ με υπέρ του Λυκούργου!*» Επί τη φοβερά ταύτη απαθεία, ζωηρά εξεδηλώθη παρά τοις πληρεξουσίοις αγανάκτησις. Η κυβερνητική δε μερίς ηρμήνευσεν αυτήν επιτηδείως ως αποδοκιμασίαν του εφαρμοζομένου τέως συστήματος, και ισχυρίσθη ότι ο κατάλογος ην άκυρος. Σφοδρά επί τούτου ηγέρθη έρις, ήτις μόλις την επομένην (17 Ιουλίου) δι' εκτάκτων του Κολοκοτρώνη ενεργειών, ελύθη κατά του Κρεστενίτου. Εκηρύχθη ούτος, σχετικώς προς γεγονότα επελθόντα προ της

αφίξεως του Καποδιστρίου, ανάξιος της εν τη συνελεύσει έδρας αυτού, και διεγράφη του καταλόγου των μελών αυτής. Αυθημερόν κατώρθωσεν η κυβέρνησις να επικυρωθή υπό της Εθνοσυνελεύσεως η παρά της επιτροπής των ένδεκα αποφασισθείσα διαγραφή του πληρεξουσίου Ναυπλίου Σ. Σκούφου, φαινομένου υπόπτου ένεκα των προς τους Γάλλους συμπαθειών αυτού και της εκ περιηγήσεων κεκτημένης ελευθεροφροσύνης και πείρας των του κόσμου. Πρόφασις δε υπήρξεν, ότι δεν ανήκεν εις την εκλέξασαν αυτόν επαρχίαν, ενώ επετράπη, τουναντίον η εις την Εθνοσυνέλευσιν είσοδος δύο εκ Σύρου πληρεξουσίων, ών η εκλογή προσεβάλλετο διά τον αυτόν λόγον.

Αι συνεδριάσεις της 18, της 19 και της 20 Ιουλίου ήσαν προωρισμένοι εις την περί των οικονομικών συζήτησιν, ών η αμήχανος αληθώς κατάστασις έπρεπε, κατά πρώτον λόγον, να εφελκύση την ενέργειαν της Εθνοσυνελεύσεως. Τη 17 Ιουλίου, ολίγον βραδέως εννοείται, είχεν επιφορτίσει την

επιτροπήν της οικονομίας, πλην της εκθέσεως περί των έργων αυτού και των τραπεζικών εργασιών να παρασκευάση προϋπολογισμόν, λέγων ότι καλόν ήτο, αφού άπαξ γνωρίση η συνέλευσις, τους εις διάθεσιν της κυβερνήσεως πόρους, να γνωρίση επίσης και τας δαπάνας αυτής. Παρηγγέλλετο δε αυστηρώς η επιτροπή, αφού πρώτον μνημονεύσει ότι αι ξένα, ελπίζόμεναι πάντοτε, συνδρομαί δεν εγένοντο, όπως ριφθή ούτω σκιά τις επί των δυτικών Δυνάμεων, να μη λησμονήση το εξ 1,000,000 δώρον, όπερ είχαν αποστείλει ο Τσάρος διά του νέου Ρώσου αντιπρεσβευτού *Πανίν*. Καλόν ήτο να αναρριπισθή παρά τοις αντιπροσώποις η παλαιά προς την αρκτών προστάτιδα Δύναμιν ευγνωμοσύνη. Διότι οι Έλληνες έχουσι συνήθως ασθενή την μνήμην των ευεργεσιών και σπανίως πιστεύουσιν εις την αφιλοκέρδειαν του ευεργέτου. Η επιτροπή έσπευσε να εκτελέση τας επιθυμίας του Κυβερνήτου. Αναγνωσθείσης λοιπόν της περί των οικονομικών και της τραπεζικής εκθέσεως, υπεβλήθη εις την Συνέλευσιν τη 18 Ιουλίου ο εν σπουδή συνταχθείς προϋπολογισμός από 1 Μαΐου 1829 μέχρι 30 Απριλίου 1830. Και τα μεν έσοδα υπελογίζοντο δι' αυτού εις 8,539,969 γροσίων και 34 παράδες, ήτοι εις 2,864,656 φράγκων, τα δε έξοδα εις 25,618,664 και 34 παράδες, τουτέστιν εις 8,539,555 φράγκων, ήτοι προϋπελογίζετο έλλειμμα εκ 5,674,899 φράγκων.

Η Συνέλευσις ασχοληθείσα επί τινας ημέρας εις εξέτασιν των οικονομικών λογαριασμών επανήλθε πάλιν ζωηρότερον και υπό άλλην μορφήν, εις το κατά τας πρώτας συζητήσεις λυθέν περί απαντήσεως ζήτημα. Την 22 Ιουλίου ανέγνω ο Ι. Ρίζος σχέδιον νέας απαντήσεως, περιλαμβάνον λεπτομερεστέραν απόκρισιν εις τον εναρκτήριον λόγον του Κυβερνήτου ή τα σχέδια του πληρεξουσίου, όν είδομεν εν τη πρώτη συνεδρία της Εθνοσυνελεύσεως (67). Ην δ' αυτό έκφρασις της εθνικής ευγνωμοσύνης διά τα σωτήρια έργα, άτινα είχαν απαλλάξει την Ελλάδα της αναρχίας. Το σχέδιον τούτο είχεν ώδε:

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Προς τον Εξοχώτατον Κυβερνήτην της Ελλάδος.

Εν Άργει, τη 22 Ιουλίου 1829.

Όταν ημείς εξελέχθημεν πληρεξούσιοι αντιπρόσωποι του έθνους διά να συγκροτήσωμεν την Δ' ταύτην συνέλευσιν, δεν μας ενεπιστεύθη το έθνος την τοιαύτην παρακαταθήκην του,

ειμή διά να πληροφορηθώμεν και εκ του σύνεγγυς τας αρχάς και τα μέτρα, εξ ών επήγασαν τόσα υπέρ ευχίν αγαθά εις την Ελλάδα από της εποχής της αισίας αφίξεώς σας έως την σήμερον, και αφ' ενός μεν μέρους να γενώμεν όργανα άμεσα των αισθημάτων του έθνους διά την υμετέραν Εξοχότητα, και να παραστήσωμεν προς αυτήν πασιφανώς την βαθείαν ευγνωμοσύνην του, αφ' ετέρου δε να την συντρέξωμεν εις τους πολυπόνους αγώνας της, και οδηγούμενοι από τας πολλάς και βασίμους αυτής γνώσεις, να την ανακουφίσωμεν συνεισφέροντες τον χρεωστούμενον ζήλον και την άοκνον ημών ετοιμότητα.

Η εξ ανωμαλίας και ακοσμίας εις την ενδεχομένην διακόσμησιν και ευρυθμίαν μεταβολή, αι διά των δημοσίων υπουργών και διά της εθνικής εφημερίδος κατάδηλοι γενόμεναι κυβερνητικάί πράξεις, είναι μεν μάρτυρες εχέγγυοι της καθαριότητος και μετριότητος των αρχών, τας οποίας ηκολουθήσατε· αλλά βουλόμενον το έθνος να πληροφορηθή εναργέστερον το όλον του εσωτερικού οργανισμού και την όσον σπουδαίαν, τόσον δυσαντίβλεπτον διαίτησιν των εξωτερικών του σχέσεων, έδωσεν εις ημάς την πληρεξουσιότητα να λάβωμεν τας περί τούτων πληροφορίας.

Ο κατά την 11 του λήγοντος προεισόδιος λόγος της υμετέρας Εξοχότητος εις την προκαταρκτικήν συνεδρίασιν της εθνικής ταύτης συνελεύσεως παρέστησεν εις ημάς συντόμως μεν, αλλά κεφαλαιωδώς, τας αρχάς, καθ' ας βαίνοντες αλανθάστως διετρέξατε εκ πρώτης αφετηρίας μέχρι της σήμερον το μέγα στάδιον των κυβερνητικών αγώνων, και διαχειρίσθητε τόσον τα εμβριθή συμφέροντα του έθνους προς τας έξω σχέσεις του, όσον και τα ελατήρια της εσωτερικής διοργανώσεώς του.

Προς αυτόν τον λόγον, έσοπτρον καθαρόν των κυβερνητικών πράξεών σας, απήντησε μεν κατά την 12 του λήγοντος ευγνωμονούσα η συνέλευσις, διέταξε δε την εκ του σώματος των πληρεξουσίων αντιπροσώπων επταμελή επιτροπήν της, διά να επεξεργασθή με σύντονον προσοχήν τόσον τα διπλωματικά αμοιβαία έγγραφα των συμμάχων αυλών και της ελληνικής κυβερνήσεως, όσον και τα ψηφίσματα τα προσωρινώς κανονίζοντα την κυβέρνησιν του κράτους.

Κατά την 16 παρουσιάσθεις εις την συνέλευσιν ταύτην ο επί των Εξωτερικών Γραμματεὺς ανέγνωσεν εις ἐπήκοον πάντων ὅλας τὰς διπλωματικὰς διακοινώσεις.

Κατά την 17 παρουσιάσθεις ὁμοίως ο Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας ἔθεσεν ὑπ' ὄψιν τῆς τὰ ψηφίσματα.

Κατά την 18 παρουσιάσθεις ἡ ἐπὶ των οικονομικῶν καὶ φροντιστηριακῶν λογαριασμῶν ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ ανέγνωσεν ὁμοίως ἐκθεσὶν τῆς περιέχουσιν ἀναφορὰν τῆς ἐπὶ τῆς Οικονομίας ἐπιτροπῆς, ὁμοῦ καὶ ἐγκλείστους ἰσολογισμοὺς ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως των δύο υπηρεσιῶν, τῆς τε οικονομίας δηλονότι καὶ τῆς χρηματιστικῆς ἐθνικῆς τραπέζης, ἕως τέλους του παρελθόντος Ἀπριλίου, πρὸς δε καὶ ὑποθετικὸν λογαριασμὸν δε ἐν ὁλόκληρον ἔτος ἀπὸ πρώτης του παρελθόντος Μαΐου ἕως τέλους του Ἀπριλίου του 1830.

Πρὸς τὰς ἀναφοραὶς ταύταις παρουσίασεν αὐθημερὸν ἡ ἀνω εἰρημένη ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ ἀναφορὰν του Πανελληνίου, περικλείουσιν δύο ἐτέρας τῆς ἐπιτροπῆς του Πανελληνίου, ἐπιφορτισμένης νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἐν Λονδίνῳ ἐθνικὰ δύο δάνεια, καὶ νὰ δώσῃ σχέδιον περὶ τῆς ἀποσβέσεως αὐτῶν, τὸ ὁποῖον παρουσιάσθη καὶ ἀνεγνώσθη συγχρόνως εις τὴν συνέλευσιν.

Κατά την 19 παρουσιάσθην τὸ ἐπὶ των στρατιωτικῶν μέλος του γενικοῦ φροντιστηρίου, παρέστη καὶ ανέγνωσεν εις τὴν συνέλευσιν τρεῖς ἀναφορὰς πρὸς τὴν Τ. Ε.: α') ἐκθεσὶν του περὶ μὴ τακτικοῦ στρατιωτικοῦ, β') ὁμοίαν του συνταγματάρχου κ. Καρόλου Εἰδέκ δίδοντος ἀπλοῦν καὶ ἀληθῆ λόγον των παρ' αὐτοῦ πραχθέντων εις τὴν σφαῖραν τῆς πολεμικῆς καὶ οικονομικῆς διευθύνσεώς του καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν του ἐνιαυτοῦ, κατὰ τον ὁποῖον ἦτον ἐπιφορτισμένος αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν, καὶ γ') ὁμοίαν ἐπὶ των ναυτικῶν μέλους του γενικοῦ φροντιστηρίου περὶ ὧσων ἀφορῶσι τον κλάδον του.

Αἱ τρεῖς αὗται ἀναφοραὶ συνοδευόμεναι με παρατηρήσεις ἐγγράφως ἐκτεθειμένας παρὰ του ἐπὶ των στρατιωτικῶν μέλους του γενικοῦ φροντιστηρίου, ἐπληροφόρησαν τὴν συνέλευσιν, ὅτι ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης καὶ ἐσκέφθη ἐπισταμένως, καὶ μετεχειρίσθη ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα πρὸς διαρρῦθμισιν τῆς προ τῆς ἐλεύσεώς σας πάντη πάντως ἀνωμάλου καταστάσεως τόσοσιν του τακτικοῦ καὶ μὴ

στρατιωτικού, όσον και του ναυτικού. Δεν δυνάμεθα να παρασιωπήσωμεν, Εξοχώτατε, πόσην βαθείαν εντύπωσιν εχάραξεν εις ημάς η παράστασις όλων αυτών και των εγγράφων, των ισολογισμών, του υποθετικού λογαριασμού και του σχεδίου της αποσβέσεως των εν Λονδίνω δύο εθνικών δανείων.

Πρώτην φοράν ήδη βλέπει το έθνος την κυβέρνησιν του δίδουσαν λόγον των πράξεών της διηκριβωμένον και πρώτην ήδη φοράν συναισθάνεται, ότι θεσμοθεσία ακριβώς προσηρμοσμένα εις την πραγματικήν του κατάστασιν και ενεργούνται, καθώς γράφονται, και φέρουσιν αποτελέσματα αισιώτερα και των ιδίων ευχών του.

Η συνέλευσις, εφ' όσον παρελάμβανε τα ειρημένα έγγραφα από τους προσήκοντας υπουργούς της κυβερνήσεως, τα παρέπεμπεν εις την επταμελή επιτροπήν της, και αυτή θεωρήσασα όλα ταύτα έν προς έν και κατά κλάδους, εις τους οποίους ανάγονται, κατείδε σαφώς το ευμέθοδον, το σοφόν και το τελεσιουργόν σύστημα, κατά το οποίον στοιχούντες εις όλας τας πράξεις σας, τας αναφερομένας τόσον προς τον εσωτερικόν του κράτους προσωρινόν οργανισμόν, όσον και προς τας εξωτερικάς σχέσεις, εφυλάξατε μεν τας παραδεδεγμένας αρχάς των συνταγματικών μας νόμων, εδώσατε δε εις τον διοργανισμόν αυτών καθ' ό προσωρινόν και επιδεκτικόν των εκ της πείρας μαθημάτων, το ανεκτίμητον πλεονέκτημα, του να έχωσι δηλονότι οι αντιπρόσωποι του έθνους ολόκληρον την δύναμιν να μην αποφασίσωσιν οριστικώς την παραδοχήν οποιού δήποτε συστήματος, εάν αυτό το σύστημα δεν καθιερωθή προηγουμένως από τα αποτελέσματά του, από αυτά δη τα πράγματα.

Επομένως η επιτροπή, καθ' ό θεωρήσασα και σκεφθείσα κατ' επανάληψιν περί πασών των διπλωματικών αμοιβαίων διακοινώσεων, περί του γενικού εσωτερικού οργανισμού, περί των αναφορών του γενικού φροντιστηρίου, περί του της αποσβέσεως σχεδίου, καθώς και περί των ισολογισμών και του υποθετικού λογαριασμού, και περί των αποζημιώσεων, και καθ' ό θέσασα υπ' όψιν της συνελεύσεως διά της υπ' αριθ. 1 αναφοράς της την περί πάντων τούτων θετικήν της γνώμην, διετάχθη παρά της συνελεύσεως να σχεδιάση υπό την άμεσον οδηγίαν της Υ. Ε. ψηφίσματα περί εκάστου των κλάδων αυτών της ελληνικής κυβερνήσεως κατάλληλα με τα θεμελιώδη

συμφέροντα του έθνους και επομένως αρκετά εις το να ομαλύνωσιν, όσον ενδέχεται, το τραχύ και ακανθηρόν στάδιον των αγώνων της.

Ιδού, Εξοχώτατε, η ειλικρινής παράστασις των αισθημάτων και των φρονημάτων τόσον ημών, όσον και του έθνους, του οποίου είμεθα την σήμερον αντιπρόσωποι. Ιδού όσα επεφορτίσαμεν την επιτροπήν, την οποίαν θέλετε ευαρεστηθή να οδηγήσητε με τας υψηλάς και θετικές γνώσεις σας.

Περιπτόν νομίζομεν να προσθέσωμεν, ότι επιστρέψας έκαστος ημών εις τα ίδια, θέλομεν συγχαρεί τους συμπολίτας μας, ευχόμενοι θερμώς προς τον επουράνιον Θεόν υπέρ της Υ. Ε.

Αλλ' εις ταύτην ημών την απάντησιν νομίζομεν όχι άκαιρον, αλλ' εκ των αναγκαιοτάτων μάλιστα, το να διαλάβωμεν ανακεφαλαιούντες, όσα εξεθέσατε εις τον προεισόδιον λόγον, τούτο μεν διά να ομολογήσωμεν πασιφανώς την αλήθειαν των εν αυτώ τω λόγω διαλαμβανομένων, τούτο δε διά να αποδώσωμεν τον χρεωστούμενον δίκαιον έπαινον προς το έθνος, έπαινον προς την κυβέρνησιν αντιστρέφοντα.

Καρπός απελπισίας τεσσάρων αιώνων η Ελληνική επανάστασις, επόμενον ήτο να φέρη την φυσιογνωμίαν της βιαίας και ανωμάλου γεννήσεώς της κατά τα πρώτα έτη.

Αλλ' εν ώ έτρεχεν η Ελλάς τον περί των όλων κίνδυνον, ποτέ δεν έπαυσεν αγωνιζομένη να συστήση πολίτευμα και να θέση νόμους, καθ' ούς να υπάρξη ως έθνος ελεύθερον, έθνος χριστιανικόν, έθνος φίλον της τάξεως και της ησυχίας. Εξ αρχής ήθελε την εσωτερικήν της ευταξίαν, διότι την εγνώριζεν όχι μόνον συντελεστικήν προς άμυναν των εχθρών της, αλλά και προς απόκτησιν της ευνοίας και της κραταιάς κηδεμονίας των μοναρχών της Ευρώπης· δι' έλλειψιν οδηγού όμως σοφού ενταυτώ αι ασχέτου απετύγχανε του σκοπού της.

Αύτη η έφεσις της την ωδήγησε να προσκαλέση αυθόρμητος και με παμψηφίαν την Υ. Ε. διά να οικοστροφήση το κλυδωνιζόμενον σκάφος της πατρίδος και κατ' αυτόν μόνον τον τρόπον ήλπιζεν ότι την εσωτερικήν ευταξίαν, την οποίαν επεθύμει, ηδύνατο να εγκαταστήση. Προσκληθείς, Εξοχώτατε, δεν απεδειλίασας προς τον μέγαν και δεινόν ομογενών αγώνα, αλλά πριν ή έλθης εις το Ελληνικόν έδαφος διέγνωσ όποία τις είναι η νόσος της Ελλάδος, όποία η θεραπεία της·

προητοίμασας αυτήν, και η διάγνωσις αὐτῆ τῆς Υ. Ε. ἀπεδείχθη ορθή και ευστοχωτάτη ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων.

Ἄμα ἀπέβης εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, και υπεδέχθης ἀπὸ ὅλας τὰς ἀρχὰς με ἀναπεπταμένας ἀγκάλας, περικυκλούμενος με τὰς εὐχὰς τοῦ εὐαγοῦς κλήρου και με τοῦ λαοῦ τὰς εὐλογίας.

Ἡ βουλή πάντων τῶν νόμων υπέρτατον θεωροῦσα τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους, και ἐπεριδομένη εἰς τὰς ὑψηλὰς γνώσεις τῆς Υ. Ε. ἀπέθετο τὰ χρέη τῆς διὰ τῆς υπ' ἀριθμὸν ΝΗ' πράξεώς τῆς.

Ἐν τῶν πρωτίστων ἀντικειμένων τῆς κυβερνητικῆς σὰς προνοίας θεωρήσαντες τὴν τῆς ναυτιλίας διοργάνωσιν, ἀμα ἐλάβετε τὰ περὶ αὐτῆς ἀνήκοντα μέτρα, και ἀμα ἡ συκοφάντις τοῦ πολυάθλου ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ πειρατεία ἐγένειεν ἀφαντος διὰ πάντα, τότε μόνον ἀναπολουμένη, οσάκις ἡ Ἑλλάς ἀναφέρῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς αὐστηρὰς σου και σοφῆς κυβερνήσεως και τῆς ἑλληνικῆς φιλονομίας.

Οἱ γενναῖοι τοὺς οὐοίους ἡ σάλπιγξ τῆς κυβερνήσεως ἀνεσύνταξε κατὰ τὴν Τροϊζήνα και Μεγαρίδα, ἐδείξαν ἀλλεπάλληλα σημεῖα τῆς πειθαρχίας και τῆς ἀνδρείας τῶν.

Οἱ Ἕλληνες μιμηθέντες τὸ παράδειγμα τῆς Υ. Ε., εἰ και ἀνέστιοι, εἰ και ἀπόλιδες, κατέβαλον προθύμως εἰς τὴν ἐθνικὴν χρηματιστικὴν τράπεζαν τὸ λεπτόν τῶν, ὑστερινὴν ἀγκυραν τῆς πείνας και τῆς γυμνώσεώς τῶν.

Τὸ πανωλικὸν μῖασμα, ἐσχάτη ἀναφύσησις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ κρατήρος εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατεσβέσθη διὰ τῶν μέτρων κυβερνήσεως, τὰ οὐοία, ὅσον διὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, δυσκατόρθωτα, τόσον τὰ ἀπέδειξε κατορθωτὰ ἡ καρτερία τοῦ ἔθνους και τὸ ταχυπειθές αὐτοῦ πρὸς πατρικὴν και δικαίαν κυβέρνησιν.

Πολυἀριθμα ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα ἀνηγέρθησαν ἐκ θεμελίων εἰς τὴν Πελοπόννησον και τὰς νήσους, και πανταχοῦ ἐγένειαν χρηματικοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔρανοι υπέρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας.

Πολλαὶ υποθέσεις λαβούσαι τέλος κατ' εὐχαρίστησιν πλήρη τῶν διαφορομένων μερῶν, και χωρὶς να προστρέξωσι τὰ δικαστήρια εἰς ἀπαγορευτικὰ μέσα, μαρτυροῦσι τὰ ἡσυχὰ μεν

και ομαλά, αλλ' ενεργά βήματα της κυβερνήσεως και περί το δικαστικόν της μέρος, αποδεικνύουσι δ' ενταυτώ το ευδιάλλακτον ήθος των Ελλήνων και την μετριότητά των.

Η εσωτερική ευταξία εγγυωμένη το ασφαλές της ιδιοκτησίας, φέρει ήδη πανταχού την φιλοπονίαν, η οποία ένθεν μεν επισκευάζουσα και οικοδομούσα, ένθεν δε καλλιεργούσα την γην και ακίνδυνον βλέπουσα τον μικρόν εμπορικόν αυτής περίπλουν, αρχομένη δε να βιομηχανεύηται, δίδει ελπίδας ότι με την ανάλογον του χρόνου πρόοδον θέλει καταστήσει ευδαιμόνα την Ελλάδα.

Ταύτα πάντα, Εξοχώτατε, είναι δείξεις εναργείς, ότι το έθνος πάντοτε ήθελε την ευτυχίαν και την ησυχίαν, και ότι η έφεσις του αυτή δεν επραγματοποιήθη, ειμή αφ' ότου ενεπιστεύθη τας ηνίας της κυβερνήσεώς του εις χείρας της Υ. Ε.

Όθεν αυθόρμητος σε παρακαλέσασα, σε προστησαμένη Κυβερνήτην της η Ελλάς και οδηγόν προς άπαντα τα συμφέροντά της, εξαιτείται και να την υποδείξης τρόπους, δι' ών να προσφέρη πασιφανή δείγματα της αθανάτου ευγνωμοσύνης της προς τους μεγαλειοτάτους συμμάχους βασιλείς, τους σεβαστούς ευεργέτας της, προς τους ναυάρχους αυτών, προς την γενναίαν των Γάλλων στρατιάν και τον περίδοξον αρχηγόν της, και προς άπαντας τους μεγαλοψύχους φίλους της Ελλάδος.

Χρεωστούντες δε προ πάντων να αναπέμπωμεν ακαταπαύστους υπέρ της απολυτρώσεώς μας δοξολογίας προς τον δημιουργόν των όλων, τον Παντοκράτορα Θεόν, θέλομεν ολοψύχως εκτελέσει όσα εμπνευσθέντες από την θεοσέβειαν και τον υπέρ πατρίδος διακαή ζήλον σας ηθέλετε στοχασθή πρόσφορα εις το να διαιωνίσωσι την εποχήν της πολιτικής σωτηρίας του έθνους και της προς τον σωτήρα ευγνωμοσύνης του.

Ο Πρόεδρος

Γεώργιος Σισίνης

[Έπονται αι υπογραφαί όλων των πληρεξουσίων].

Οι Γραμματείς
Ιακωβάκης Ρίζος
Ν. Χρυσόγελος

Οι αντιπρόσωποι Ψύλλας και Κρίσπης δεν ετόλμησαν μὲν να διαμαρτυρηθῶσιν ἐντόνως κατὰ τῆς ἀμέτρου ἐμπιστευτικῆς μακαριότητος τοῦ σχεδίου, προσεπάθησαν ὅμως να πολεμήσωσιν αὐτὸ πλαγίως, καὶ ἐζήτησαν ἀναβολήν, ὅπως υποβληθῆ εἰς ὠριμον σκέψιν τὸ πρᾶγμα, ἢ ἴσως καὶ λησμονηθῆ. Ἴσως δὲ τοῦ καιροῦ ἡ πάροδος ἐξηγεῖρε κάπως τὴν κατεπτοημένην φιλοτιμίαν τῶν ἀντιπροσώπων, ἀνδρίζουσα αὐτοὺς τέλος εἰς ἀξιοπρεστέραν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἔκφρασιν. Ἀλλ' αἱ ἀσθενεῖς τῆς ἀντιπολιτεύσεως φωναί ἐπνίγησαν ἐντὸς τῶν ἀπειλῶν τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τοῦ Περρούκα. *«Εἶναι ἐντροπή, ἐφώνησαν, να ἀκουσθῆ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἐνστάσις κατὰ τῆς ἀπαντήσεως, ἥτις προ καιροῦ ἤδη ἐπρεπε να εἶναι υπογεγραμμένη καὶ υποβεβλημένη εἰς τὴν Α. Εξ. τὸν Κυβερνήτην».*

«Εἶθε να ἦτο δυνατόν, ἀνεβόησεν ὁ Ρισάγνος (;), να υπογράψῃ ολόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος τοιοῦτον ἔγγραφον!»

Ὁ δὲ Νικόλαος Πονηρόπουλος παρέβαλε τὸν Κυβερνήτην πρὸς τὸν θεόπεμπτον σωτήρα, τὸν καταβάντα ἐξ οὐρανοῦ εἰς πλήρωσιν τῆς ὑπὸ τῆς Θεῆας προνοίας ἀνατεθείσης αὐτῷ σωτηρίου ἀποστολῆς.

Καὶ ἐθριάμβευσε μὲν ὁ Καποδίστριας, ἀλλ' οἱ πληρεξούσιοι τῆς Ὑδρας υπέβαλον συνταγματικὰς ἐνστάσεις. Μετέβησαν πρὸς αὐτὸν, ὀλίγον κατόπιν τῶν ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως συζητήσεων, καὶ ἐδήλωσαν αὐτῷ ὅτι ἐπιθυμία αὐτῶν ἦτο, ν' ἀποτελέσωσι τὰς βάσεις τῆς μελλούσης τοῦ τόπου κυβερνήσεως αἱ ἀρχαῖαι συνταγμάτων τῆς Ἐπιδαύρου, τοῦ Ἄστρου καὶ τῆς Τροιζήνος.

Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα τῶν Ὑδραίων, ὅπως φέρωσι τὸν Κυβερνήτην εἰς ὁδὸν συνταγματικὴν, ἀπέτυχε. Νικηθέντες δ' ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ τῆς στωμυλίας τοῦ ἀνδρὸς ἀπεχώρησαν, καὶ ἐπέστρεψαν ἀπρακτοὶ εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐν ἣ τῇ 24 Ἰουλίου ἐπῆλθε γεγονός τι, ὅπερ καθαρῶτα διεφώτισε τὰ φρονήματα τῆς ἰσχυούσης μερίδος. Ὁ στρατηγὸς Τσουρτς ἀνήγγειλε πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὴν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς υπηρεσίας

αποχώρησιν αυτού, δι' επιστολής εμφανιούσης μεγίστην κατά του Κυβερνήτου δυσარέσκεϊαν. Η συνέλευσις ηδύνατο βεβαίως να ακούση τους λόγους, οίτινες παρεκίνουν τον έξοχον φιλέλληνα να παραιτηθή της περαιτέρω υπηρεσίας υπό τας διαταγάς του Αυγουστίνου Καποδιστρίου· πλην άμα ως ήκουσαν οι *καλοί χριστιανοί* τας πρώτας του εγγράφου λέξεις, διερράγησαν εις θύελλαν αγανακτήσεως, φωνούντες, ότι η επιστολή περιείχε βλασφημίας, και ήτο σκάνδαλον, όπερ ο υπό του Άγγλου πρεσβευτού προεδρευόμενος σύλλογος των πολιτικών αντιπάλων του Κυβερνήτου είχεν επινοήσει και παρασκευάσει. Ούτω κατωρθώθη να διακοπή η ανάγνωσις, η δε επιστολή, μη αναγνωσθείσα, απεστάλη εις την πενταμελή επιτροπήν, και οριστικώς υπό του Καποδιστρίου δεκτή γενομένη η παραίτησις του Τσουρτζ ενεκρίθη υπό της συνελεύσεως. Ούτως η μεν Γ' εν Τροιζήνι Εθνοσυνέλευσις διά του Ζ' ψηφίσματος αυτής είχε διορίσει αυτόν αρχιστράτηγον και διευθυντήν των κατά ξηράν δυνάμεων της Ελλάδος, ως διά του Ε' ψηφίσματος τον Λόρδον Κόχραν στόλαρχον της Ελλάδος, και η Δ' εν Άργει έπαυσεν αυτόν του μεγάλου αξιώματος εγκρίνασα την οικείαν παραίτησιν. Έκτοτε αι συνεδριάσεις της Εθνοσυνελεύσεως εγίνοντο οσημέραι ταραχωδέστεραι.

Ότε δε την 27 Ιουλίου εγίνετο συζήτησις περί σχηματισμού *Γερουσίας*, αντί του *Πανελληνίου*, ής τα 27 μέλη έμελλε να εκλέγη ο Κυβερνήτης εκ της Εθνοσυνελεύσεως, προσεπάθησεν η αντιπολίτευσις, ηγουμένου του εκ Κρήτης πληρεξουσίου Γ. *Ιδομενέως*, να ματαιώση εξ εφόδου το νομοσχέδιον. Αλλ' εξηγέρθη η πλειονοψηφία και επέπεσε τοσούτον αγρίως απειλούσα κατά του εκ Κρήτης αντιπροσώπου, ώστε ούτος εσίγησε. Την επομένην εψηφίσθη εν πάση σπουδή ο σχηματισμός της *Γερουσίας*.

Την 30 Ιουλίου ήλθον σχεδόν εις χείρας οι εν τη Συνελεύσει, υπό τα όμματα αυτά των ξένων πρεσβευτών και των ναυάρχων της Ρωσίας και Γαλλίας, εκ μικράς αφορμής. Προύκειτο περί συστάσεως παρασήμου προς αμοιβήν της στρατιωτικής ανδρείας. Η άκρα δεξιά της συνελεύσεως εκήρυξεν, ότι ουδέν ήθελε παράσημον, και παρητείτο υπέρ του Κυβερνήτου παντός προς τούτο δικαιώματος. Αλλ' ο Κολοκοτρώνης ανέκραξεν: «*Ο σταυρός είναι τον καθενός η εκδούλευσις, και σαν αποκτήσωμεν βασιλέα ας κάμη ό,τι θέλει (68)*». Ταύτα ειπών συνεκρούσθη προς τον Γρίβαν, όστις

ενόμισε πρόσφορον την ευκαιρίαν, όπως απαιτήση καθυστερουμένης τοις Ρουμελιώταις αυτού αμοιβάς. Η Πελοπόννησος ευρέθη ούτως αντιμέτωπος προς την Στερεάν και ήρξατο πάλιν η παλαιά τοπική διάστασις, ήτις ουδέποτε είχε διαλλαγή. Μετά τους λόγους επήλθον τα έργα, και οι οπαδοί των δύο αρχηγών εδράξαντο των όπλων. Οι δε ξένοι θεαταί ενόμισαν φρόνιμον να καταλίπωσι πάραυτα την αίθουσαν της Συνελεύσεως. Αίφνης όμως κατέπεσε πάλιν ως αφρός όλος εκείνος ο βίαιος θυμός των δύο αρχηγών των παλληκαριών.

Απελθόντων των ξένων, επανήλθεν ησυχία εν τη αιθούση. Ο Κολοκοτρώνης κατενόησεν, ότι εν τη οργή αυτού είχε παρεκτραπή και ότι δεν προξένησε την καλήν εκείνην εντύπωσιν, εις ήν απέβλεπε συνήθως, εκ σεβασμού προς τα χρήματα των ξένων, και εξ ελπίδος νέων ευρωπαϊκών δανείων. Συνδιαλλαγείς προς τον Γρίβαν, μετέστη την 31 Ιουλίου, προς γενικήν πάντων έκκληξιν, εις τας τάξεις της αντιπολιτεύσεως, ακολουθούμενος υπό τινων των πιστοτάτων αυτού οπαδών, οίοι ο Νικήτας και ο Περρούκας. Απήτησε δε νυν την σύστασιν παρασήμου, ουχί υπέρ του Κυβερνήτου, αλλ' υπέρ του στρατού και των αρχηγών αυτού. Εξώρμησε μάλιστα εν προσπεποιημένη οργή έξω της Συνελεύσεως, μη γενομένης δεκτής της προτάσεως, ήν ήθελε νυν, ώρμησαν δε κατόπιν αυτού ο Πονηρόπουλος, ο Ράδος και ο Νικήτας, ίνα πραΰνωσι την δυσαρέσκειαν του ανδρός. Άκων και ανθιστάμενος επέστρεψεν ο Γέρος του Μωριά και υπεδύθη πάλιν το παλαιόν αυτού προσωπίον.

Μετά τας, κατ' επιφάνειαν, ταύτας σπουδαίας διαμάχας, δευτερεύον όλως ενδιαφέρον παρείχον αι άλλαι συζητήσεις. Αι περί αποζημιώσεων απαιτήσεις των τριών νήσων, αι αναφοραί Ιονίων τινών, Κρητών, Σαμίων και Χίων, αιτουμένων το δικαίωμα της ελληνικής εθνικότητας, και άλλα σπουδαία πολλάκις ζητήματα συνεζητούντο εν μεγίστη σπουδή και η περί αυτών απόφασις απελείπετο εκάστοτε εις την κρίσιν του Κυβερνήτου. Ολίγον προ της λήξεως των συνεδριάσεων εφάνη προωρισμένη η συνέλευσις να καταδείξη, ούτως ειπείν, επισήμως την επικρατούσαν φοβεράν έκλυσιν. Ο πληρεξούσιος Χίου *Ράλλης*, από φιλανθρώπων σκοπών ορμώμενος και την εις τας εστίας αυτών επάνοδον σκοπών, προύτεινε την 6 Αυγούστου γενικήν πάντων των κατά την επανάστασιν κιβδηλοποιών, πειρατών, κλεπταποδόχων και υποθαλψάντων κακουργήματα και πλημμελήματα, αμνησίαν.

Αλλ' η πλειοψηφία της συνελεύσεως, συναισθανομένη ορθώς το προς εαυτήν καθήκον, διεμαρτυρήθη και εντόνως απέκρουσε πάσαν της προτάσεως δημοσίευσιν.

Μετά τοιαύτα γεγονότα και ο Κυβερνήτης αυτός δεν ηδύνατο να επιθυμή την ενώπιον της Ευρώπης παράτασιν του θεάματος τοιαύτης εθνοσυνελεύσεως, ήτις εχομένη των καθεστώτων, ελαχίστην παρείχεν εγγύησιν ησυχίας και μετριοπαθείας· Τη υποκινήσει αυτού ανεβλήθη η συνέλευσις εις την 6 Αυγούστου, ότε και έληξε διά της αυτής στρατιωτικής και θρησκευτικής πομπής, μεθ' ής είχε αρχίσει, τουτέστι δι' επισήμου δοξολογίας και τελετής εν τω ναώ της Παναγίας, εν ώ ο Κυβερνήτης εκήρυξεν επισήμως την λήξιν διά λογιδρίου, καταλήγοντος ούτως: *«Εάν καθώς ευχόμεθα η αίσθησις των καθηκόντων εξαλείψη από την μνήμην τον σπόρον της διχονοίας, τον οποίον έβαλον πιθανώς γεγονότα απαισία· εάν μετά των δημοσίων υπουργών συναγωνισθώσιν ζοι γερουσιασταί) διά να στερεώσωσι την ευνομίαν, ελπίζομεν όχι ο Κύριος του ελέους θέλει στερεώσει την Ελλάδα»* (69). Μετά την διάλυσιν της εθνοσυνελεύσεως συμφώνως προς τα εψηφισμένα (ψηφισμα β') κατηρτίσθη το σώμα της νέας ταύτης Γερουσίας αντί του *Πανελληνίου*. Εκ των 27 μελών της Γερουσίας ταύτης εξέλεγεν ο Καποδίστριας είκοσι και εν εκ του καταλόγου του υποβαλλομένου αυτώ υπό των μελών της συνελεύσεως, τα δε άλλα έξ διώριζε κατ' ιδίαν προαίρεσιν.

Η Εθνοσυνέλευσις αύτη, εν ή μεγίστην πλειονοψηφίαν είχε η κυβέρνησις, επεδοκίμασε πάσας τας πράξεις του Κυβερνήτου. Η συστάσα Γερουσία έμελλε να διευθύνη μετ' αυτού τα κοινά, έως ού εκπονήση ούτος τον θεμελιώδη του Κράτους νόμον και προσκαλέση το δεύτερον την Εθνοσυνέλευσιν προς επιψηφισιν αυτού. Εξέδωκε δέκα και τρία ψηφίσματα περί συνομολογήσεως δανείου εξωτερικού, εάν ευρεθή τοιούτον, περί αποζημιώσεων και χρεών εκ του συνομολογηθησομένου δανείου, περί απογραφής κατοίκων, περί εθνικού νομίσματος, περί διανομής εις τους αγωνιστάς διακοσίων χιλιάδων στρεμμάτων γης, περί ιδρύσεως εθνικής Τραπεζής, περί στρατού και στόλου, περί ετησίας μισθοδοσίας 180,000 φοινίκων τω Κυβερνήτη. Η ετησία αύτη μισθοδοσία εγένετο διά του εξής ψηφίσματος:

Η ΕΘΝΙΚΗ Δ' των Ελλήνων Συνέλευσις

Θεωρήσασα ότι η Α. Ε. ο Κυβερνήτης αφιέρωσεν εις τας ανάγκας της Πατρίδος τα λείψανα της ίδιας περιουσίας και προ της ελεύσεώς του, και μετά την έλευσίν του, συμποσούμενα υπέρ το μιλλιόνιον γροσίων τουρκικών. Θεωρήσασα, ότι υπεχώρησεν εις την ένδειαν του έθνους και τα οποία το Πανελλήνιον επρόσφερον εις την εξοχότητά του δίστηλα δώδεκα χιλιάδας ως ετήσια έξοδα, προμηθεύσας και ταύτα εξ ιδίων.

Και ομολογούσα την ανάγκην του να προμηθεύση εις την Α.Ε. τα αναπόφευκτα μέσα του να συντηρήση την αξιοπρέπειαν του κυβερνητικού χαρακτήρος προς το εξωτερικόν, και να εξαρκέση εις τας ανάγκας της οικιακής και ιδιαίτερας υπηρεσίας.

Ψηφίζει

Α'. Διορίζονται εις την διάθεσιν της Α. Ε. του κυβερνήτου Ι. Α. Καποδίστρια, από του Εθνικού Ταμείου, δι' ενιαύσια έξοδα, εις εθνικόν νόμισμα, εκατόν ογδοήκοντα χιλιάδες.

Β'. Το παρόν ψήφισμα επικυρωθέν να καταχωρηθή εις τον Κώδικα των Ψηφισμάτων, και διευθυνθέν εις την Κυβέρνησιν να δημοσιευθή διά των τύπων και να ενεργηθή.

Εν Άργει την πρώτην Αυγούστου τω χιλιοστῷ οκτακοσιοστῷ εικοστῷ εννάτω (1829)».

Ο Πρόεδρος ο Αντιπρόεδρος

Γεώργιος Σισίνης Γεώργιος Μαυρομμάτης

[Έπονται αι υπογραφή των πληρεξουσίων.]

Αλλ' ο Κυβερνήτης μη αποδεξάμενος την ψηφισθείσαν ποσότητα των 180,000 φοινίκων ετησίως, απηύθυνε προς την Εθνοσυνέλευσιν τάδε:

«Το υπ' αριθμόν 9 και από 1ης Αυγούστου ψήφισμα, το οποίον διηύθυνεν αρτίως η συνέλευσις, προσδιορίζει τα έξοδα του αρχηγού της Επικρατείας.

»Δι' αυτού τούτου του ψηφίσματος η συνέλευσις επέστησε την προσοχήν της εις το ολίγον εκείνο, το οποίον ηδυνήθημεν να πράξωμεν αυτοί καθ' εαυτούς, διά να αποδείξωμεν ότι ο Έλληνες μόνον με τας θυσίας των, και όχι διά προσωπικών πλεονεκτημάτων, δύνανται να φθάσουν εις τον βαθμόν, τον οποίον υπόσχονται προς αυτούς η εθνική ανεξαρτησία και η ελευθερία.

»Ευτυχείς, διότι ηδυνήθημεν να προσφέρωμεν δι' αυτό το τόσο θεάρεστον έργον τα λείψανα της μετρίας καταστάσεως εις το θυσιαστήριον της πατρίδος!

»Μ' όλον ότι μακράν απέχομεν του να φρονώμεν ότι το έθνος δεν θέλει δυνηθή οψέποτε να μας τα αποδώση, θέλομεν όμως έως τότε να αποφύγωμεν, όσον το δυνατόν, το να καταβαρύνωμεν έτι μάλλον την χρηματικήν του στάσιν, απαιτούντες την απόδοσιν των όσων προκατεβάλομεν.

»Διά τον αυτόν τούτον λόγον θέλομεν αποφύγει και ήδη το να δεχθώμεν την προσδιοριζομένην ποσότητα διά τα έξοδα του αρχηγού της επικρατείας απεχόμενοι, εν όσω τα ιδιαίτερά μας χρηματικά μέσα μάς εξαρκούσιν, από του να εγγίσωμεν μέχρι και οβολού τα δημόσια χρήματα προς ιδίαν ημών χρήσιν

»Οψέποτε δε βιασθώμεν εις τούτο, εξαντληθέντων διόλου των ιδιαίτερων ημών πόρων, τότε θέλομεν καταφύγει εις το δημόσιον ταμείον, πλην μόνον διά τα έξοδα, όσα απαιτεί η εκτέλεσις των καθηκόντων μας.

»Αλλά προς τούτο, καθώς μετεχειρίσθημεν άχρι τούδε, απαραλλάκτως θέλομεν μεταχειρισθή και εις το εξής ακριβεστάτην οικονομίαν· καθότι αποστρεφόμεθα το να προμηθεύωμεν ημάς αυτούς τας αναπαύσεις του βίου, αι οποίαι προϋποθέτουσι την ευπορίαν, εν ώ ευρισκόμεθα εις το μέσον ερειπίων, περικυκλωμένοι από πληθύν ολόκληρον ανθρώπων βεβυθισμένων εις την εσχάτην αμηχανίαν.

»Τα αισθήματα ταύτα τα συναισθάνεσθε, κύριοι, και σεις οι ίδιοι, και το απεδείξατε εμπράκτως, εκτελούντες αμισθί τα καθήκοντα των πληρεξουσίων του έθνους.

»Ελπίζομεν ότι, όσοι εξ υμών μεθέξωσι μετά της κυβερνήσεως εις την προσωρινήν διοίκησιν, καθώς και οι λοιποί των πολιτών, όσοι προσκληθώσιν επί τούτω, θέλουν γνωρίσει μεθ' ημών, ότι εις τας παρούσας περιστάσεις οι εν δημοσίοις υπουργήμασι δεν είναι δυνατόν να λαμβάνουν μισθούς αναλόγους με τον βαθμόν του υψηλού υπουργήματός των και με τας εκδουλεύσεις των, αλλ' ότι οι μισθοί ούτοι πρέπει να αναλογούν ακριβώς με τα χρηματικά μέσα, τα οποία έχει η κυβέρνησις εις την εξουσίαν της.

»Εν Άργει τη 4 Αυγούστου 1829.

Ο Κυβερνήτης
Ι. Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Ο Γραμματεύς της Επικρατείας
Ν. Σπηλιάδης

Προς τούτοις δε η εν Άργει Δ' Εθνική Συνέλευσις εψήφισε και το πολλού λόγου σχέδιον περί απαγορεύσεως εξαγωγής αρχαιοτήτων, περί σχολείων και άλλων κοινωφελών καθιδρυμάτων, περί ανεγέρσεως εν τη ορισθησομένη ακολούθως πρωτευούση μητροπολιτικού ναού τιμωμένου επ' ονόματι του *Σωτήρος Χριστού*, του διασώσαντος το ελληνικόν έθνος, περί ιδρύσεως εθνικού παρασήμου *του τάγματος του Σωτήρος*, όπερ υφίσταται εισέτι, περί ανεγέρσεως μνημείων προς ανάμνησιν της εν Πύλω ναυμαχίας των ευρωπαϊκών στόλων (70) και της εν Πεταλιδίω αποβιβάσεως του υπό τον Μαιζώνα γαλλικού στρατού, του εκδιώξαντος τον Ιβραχήμ πασάν και περί αποστολής πρεσβείας προς έκφρασιν ευχαριστιών εις τας τρεις δυνάμεις την Γαλλίαν, την Ρωσίαν και την Αγγλίαν.

Τοιαύτα ήσαν τα ψηφίσματα της εν Άργει Δ' Εθνικής Συνελεύσεως, καθ' ήν ο Καποδίστριας εθριάμβευσε κατά της κακεντρεχείας της αντιπολιτεύσεως, ως εξεφράζοντο οι οπαδοί και απέκτησεν απεριόριστον σχεδόν δύναμιν, κατά την ιδίαν αυτού ομολογίαν. Η γέννησις των δεκατριών εκείνων ψηφισμάτων καταδεικνύει εξαρτήσεώς τινος βαθμόν. Τα

ψηφίσματα είχαν συνταχθή υπό του Καποδιστρίου εντός του γραφείου αυτού. Επειδή δε ο Κυβερνήτης δεν ηδύνατο να γράφη ελληνιστί συνέταξεν αυτά γαλλιστί, και ο γραμματεὺς της Συνελεύσεως *I. Ρίζος* μετέφρασεν αυτά εις την ελληνικήν. Οὕτω δε, γεννηθέντα εν τη γραμματεία του Κυβερνήτου, και διαβιβασθέντα εις την συνέλευσιν διὰ της επταμελούς επιτροπής, επανέκαμψαν πάλιν, ως έργα της συνελεύσεως ταύτης, εις την γραμματείαν του Κυβερνήτου. Εντεύθεν οι ενάντιοι εχλεύαζον την παρωδίαν των συνταγματικῶν τύπων, και κρύφα μετεβιβάζετο από στόματος εις άτομα των τολμηροτέρων πληρεξουσίων το λογοπαίγνιον: «*Γιάννης κερνά και Γιάννης πίνει*», όπερ μέχρι σήμερον είναι παροιμιωδῶς εν χρήσει και παρ' ημίν.

Μετά την λήξιν της Εθνοσυνελεύσεως διέμεινεν ο Κυβερνήτης ημέρας τινάς έτι εν Άργει, καθ' ός διώρισε δεκαέξ νέους γερουσιαστάς, και διέταξε να άρξηται η Γερουσία των εργασιών αυτής την 1)13 Οκτωβρίου 1829 εν τη έδρα της κυβερνήσεως. Είτα επανέκαμψεν εις Αίγιναν, και εξέδωκεν εκείθεν την 8)20 Σεπτεμβρίου διάταγμα περί οργανισμού της Γερουσίας, του υπουργικού συστήματος, και του λογιστικού και ελεγκτικού συμβουλίου. Η ευπείθεια της Συνελεύσεως είχε κρατύνει εν αυτώ την πίστιν εις την ιδίαν αυτού μεγάλην δύναμιν και εις το άπταιστον αυτού. Οὕτω δε το διάταγμα εκείνο αποτελεί τον κολοφώνα του συγκεντρωτικού αυτού συστήματος. Η κυβέρνησις εκλέγει κατ' αυτό και διορίζει εκ των Γερουσιαστών τον πρόεδρον της Γερουσίας· αυτή χωρίζει τους γερουσιαστάς εις δύο τμήματα, σχηματίζει εν εκατέρω τας επιτροπάς και διορίζει τον εισηγητήν εκάστης αυτών. Τέλος δε διορίζει ουχί εκ των μελών της Γερουσίας τον γραμματέα αυτής, τους συγγραμματείς και τον αρχειοφύλακα. Τα μέλη αμφοτέρων των τμημάτων ως και τα των επιτροπών δύνανται να μετατεθώσιν υπό της κυβερνήσεως από του ενός εις το έτερον τμήμα ή από μιας εις άλλην επιτροπήν. Οι υπουργοί παρευρίσκονται εις τας συνεδριάσεις της Γερουσίας, η δε ημερησία διαταγή ορίζεται υπό συμβουλίου αποτελουμένου υπό του προέδρου, των εισηγητών και του γραμματέως της Γερουσίας. Οι εισηγηταί των επιτροπών προτείνουσιν εις την κυβέρνησιν τον διοργανισμόν των γραφείων αυτών, «*συμμορφούμενοι με τας διατάξεις τας αφορώσας τα γραφεία του υπουργικού συστήματος*» Το «*υπουργικόν σύστημα*» διηρέθη κατά το υπόδειγμα των

εντελώς μεμορφωμένων ευρωπαϊκών κρατών εις ἕξ υπουργεία: *το των εσωτερικῶν, το των εξωτερικῶν και του εμπορικοῦ ναυτικοῦ, το της οικονομίας και του εμπορίου, το της δικαιοσύνης, το της δημοσίου παιδείας, και των εκκλησιαστικῶν πραγμάτων και το ἐπὶ των στρατιωτικῶν και του πολεμικοῦ ναυτικοῦ φροντιστήριον.* Ἐκαστον των υπουργείων τούτων, πλην του ἐπὶ των οικονομικῶν και του ἐπὶ των στρατιωτικῶν, διευθυνομένων ὑπὸ επιτροπῶν, διηυθύνετο ὑφ' ενός γραμματέως της Επικρατείας, ἔχοντος παρ' εαυτῷ δύο παρέδρους. Το λογιστικόν και ελεγκτικόν συμβούλιον συνέκειτο εκ τριῶν μελῶν και των αναγκαίων κατωτέρων υπαλλήλων.

Γραμματεὺς της Επικρατείας ἐπὶ των Εσωτερικῶν ἐγένετο ο *Νικόλαος Σπηλιάδης*. Ο εκ Κερκύρας δικηγόρος *Ιωάννης Γεννατάς*, φίλος του Βιάρου Καποδιστρίου και εξ απορρήτων σύμβουλος του Κυβερνήτου, ἔνεκα τούτου δε ἴσως ουδέποτε ἀγαπητὸς γενόμενος εν Ελλάδι, διωρίσθη γραμματεὺς ἐπὶ της δικαιοσύνης. Ο πιστὸς της Συνελεύσεως γραμματεὺς *Μ. Χρυσόγελος* ἐγένετο γραμματεὺς ἐπὶ των εκκλησιαστικῶν, ἐπὶ των εξωτερικῶν δε ἐτάχθη ο οπαδὸς τότε του Κυβερνήτου *Ι. Ρίζος*, οὔτινος την ἀφοσίωσιν ἐκλόνησαν τα σκευωρήματα των μετέπειτα θιασωτῶν Καποδιστρίου. Μέλη της ἐπὶ των οικονομικῶν επιτροπῆς διωρίσθησαν ο *Αλέξανδρος Κοντόσταυλος*, ο *Γ. Σταύρος* και ο *Α. Παπαδόπουλος*, διευθυνταὶ δε του λογιστικοῦ και ελεγκτικοῦ συμβουλίου ο *Οικονομίδης*, *Σπανιολάκης*, και *Τασσίκας*.

Ο Καποδίστριας περιοδεύσας εις Σύρον, Μέγαρο και Ναύπλιον, εἶχε βεβαιωθῆ πανταχοῦ, ὅτι η συνέλευσις προυξένησεν, ὄντως, ἀγαθὴν ἐντύπωσιν. Μετὰ τούτο συνεκάλεσε τα μέλη της Γερουσίας εν Αἰγίνῃ, ἐδέξατο παρ' αὐτῶν τον ὄρκον της πίστεως (26 Σεπτεμβρίου) και διέταξε την ἐναρξιν των εργασιῶν αὐτῶν, ὑπὸ την προεδρείαν του *Γ. Σισίνη*. Ὑπέστη ὅμως την προσβολὴν της ἀποτόμου ἀρνήσεως του *Α. Μιαούλη* και *Λ. Κουντουριώτη*, των δύο ἐκείνων ἐχθρικῶς προς την κυβέρνησιν διατεθειμένων ἀνδρῶν, οὓς ἔσχε την μεγαθυμίαν να διορίσῃ Γερουσιαστὰς. Τούτων ἀρνηθέντων, ἐτράπη τότε προς τον *Τομπάζην* και τον *Α. Μαυροκορδάτον*, διότι μεταξύ του ἀρχηγοῦ αὐτοῦ της ἀγγλικῆς μερίδος και του Κυβερνήτου εἶχε μείνει πάντοτε πρόθυμος και συνδιαλλακτικὸς μεσίτης ο *Σπυρίδων Τρικούπης*. Οὔτοι ὅμως, πιστοὶ εις το πολιτικόν αὐτῶν παρελθόν, περιεφρόνησαν το προταθὲν δέλεαρ. Οὕτω

καθαρώς πλέον και εσαεί διεχωρίσθησαν ορεινοί και πεδινοί, λέγει ο Μένδελσον Βαρθόλδους.

Ο Καποδίστριας ευρίσκετο επί του κολοφώνος της ισχύος. Και αυτή η χρηματική αμηχανία, η κινδυνώδης πέδη πάσης ελληνικής διοικήσεως, εφαινότο εκλιπούσα, διότι πανταχόθεν συνέρρεον βοηθήματα εν Αιγίνη. Η Γαλλία απέστειλε περί τα τέλη Οκτωβρίου 1829, 500,000 φράγκων, υποσχομένη και άλλην κατόπιν συνδρομήν, ο Τσάρος έπεμψε τον Νοέμβριον 6,000 όπλων δώδεκα πεδινά τηλεβόλα, και το αναγκαίον υλικόν του πολέμου, και ο Έυναρδ 700,000 φράγκων, ως προκαταβολήν απέναντι του μελετωμένου δανείου. Αι των ακαμάτων φιλελλήνων αποστολαί κατά τας αρχάς του έτους 1831 ανήλθον εν συνόλω εις 1,430,000 φράγκων. Εις ταύτα προσθετέον τας προσφοράς άλλων φιλελλήνων και πλουσίων ελλήνων 5,643,398 φράγκων, άτινα απέστειλεν η γαλλική κυβέρνησις κατά τα έτη 1828 και 1829, εκτός των 313,928 φράγκων, άτινα είχεν αποστείλει προς εξαγοράν αιχμαλώτων· 500,000 φράγκων, άπερ απέστειλε κατά το 1830, ρωσικάς συνδρομάς, άς ο Καποδίστριας αυτός υπελόγησεν εις 3,663,041 φράγκων και τέλος κατά τον Δεκέμβριον του 1830 και αγγλικήν συνδρομήν εξ ημίσεος εκατομμυρίου φράγκων. Τα ελέη ταύτα, ως συνείθιζε να καλή αυτά ο Καποδίστριας, συνεποσούντο ούτως εις 12 — 14,000,000. Η γαλλική κυβέρνησις υπελόγιζεν εις 3,500,000 τας δαπάνας αυτής εις προμήθειαν υλικού υπέρ του Καποδιστρίου· δεν είναι δυνατόν όμως να υπολογισθώσι πόσα έλαβεν η κυβέρνησις αυτού εις έμμεσα βοηθήματα, οίον όπλα, πολεμεφόδια, ίππους και τηλεβόλα. Και εν αυτή δε τη Ελλάδι ήρξαντο αι δημόσιοι πρόσοδοι να καθίστανται αφθονώτεροι, και εν μόνη τη επαρχία Σύρου ανήλθον εις 65,000 ισπανικών ταλήρων. Προσθετέον δε εις ταύτα και το βάρος της πολιτικής θέσεως, ήν κατείχεν έτι ο Κυβερνήτης εν τη κοινή γνώμη της Ευρώπης. Ο Μέττερνιχ εφρόνει κατά το θέρος του 1829, ότι ο Καποδίστριας είχεν υπέρ εαυτού την ισχυροτάτην μερίδα εν τη τότε πολιτική περιπλοκή και ηκολούθει απλουστάτην μέθοδον, διαμαρτυρόμενος κατά παντός μη αρέσκοντος αυτώ: «Ει και πάντη εφήμερος, έλεγεν ο Μέττερνιχ, η των πραγμάτων κατάστασις εν Ελλάδι, η της χώρας όμως κατάστασις είναι καλλιτέρα της εν Τουρκία, και τούτο ένεκα της ισχύος της κοινής γνώμης, ήτις παρασύρει πάντοτε τα ανακτοβούλια υπέρ των Ελλήνων. Ο Καποδίστριας τόσω καλώς συναισθάνεται την

δύναμιν της θέσεώς του, ώστε ετόλμησε να είπη εις τον ναύαρχον Μιαούλην να επιπέση κατά του αγγλικού ναυτικού, και να υπομείνη να πυροβολήσωσι κατά αυτού και να τον συλλάβωσιν αιχμάλωτον, διότι σύμπασα η της Μεγάλης Βρεττανίας δύναμις δεν θα ηδύνατο να κρατήσει αυτόν ως τοιούτον».

Εφ' υψηλού και φθονούμενος ίστατο ο Κυβερνήτης, αλλ' εγγύς ην το χείλος της αβύσσου και η απότομος προς τον όλεθρον τροπή. Η πλάστιγξ των του κόσμου έκλινε νυν τα μέγιστα υπέρ της Ρωσίας, η δε ευρωπαϊκή πολιτική ετρέπετο οριστικώς υπέρ της ρωσικής δυνάμεως και πάντων αυτής των φίλων και οπαδών, διά της αιφνιδίου λήξεως του τουρκικού πολέμου, και της ειρήνης, ήν ο Ρώσος στρατηλάτης Δείβιτς υπηγόρευσε εν τω στρατοπέδω της Αδριανουπόλεως. Ο Κυβερνήτης επίστευσε, ότι έφθασεν εις το τέρμα των πόθων αυτού. Αλλ' η ώρα της ανταποδόσεως εφαινετο σημαίνουσα δι' αυτόν, και εγγίζουσα διά τους εναντίους αυτού η προθεσμία των απολογισμών. Ο Καποδίστριας περιέμενε νέας παρά της Ρωσίας παραχωρήσεις, ότε έμαθε το 10ον άρθρον της Συνθήκης το αφορών τα ελληνικά πράγματα και έμεινε κατατεθορυβημένος. Αντί πάσης άλλης υπέρ του Ελληνικού ζητήματος εργασίας, η Τουρκία υπεχρεούτο να αποδεχθή το πρωτόκολλον της 10)22 Μαρτίου 1829, καθ' ού αυτός τε και η Εθνοσυνέλευσις είχαν πολλάκις διαμαρτυρηθή. Τοσούτον δε εξηγέρθησαν οι αντιπολιτευόμενοι κατ' αυτού, ώστε, κατ' αυστριακάς εκθέσεις, «τοσούτον ηύξησεν η κατά του Καποδιστρίου δυσαρέσκεια περί τα τέλη του 1829, ώστε κατεμέμφθησαν αυτού οι Έλληνες, ότι ήθελε να προδώση την ανεξαρτησίαν της χώρας, και εξεφράσθησαν υπέρ της ηγεμονίας Γερμανού πρίγκηπος» (71).

Το Ελληνικόν ζήτημα ετίθετο πάλιν εις τας χείρας της διπλωματίας, ήτις βραδέως εις τα περί αυτού προβαίνουσα, επί μάλλον εκίνει την κοινήν εν Ελλάδι γνώμην κατά του Κυβερνήτου. Τέσσαρες μήνες είχαν παρέλθει από της εν Αδριανουπόλει ειρήνης, και όμως η εν Λονδίνω σύνοδος δεν είχεν έτι καταταλήξει εις επαρκή τινα απόφασιν περί του ελληνικού ζητήματος. Η Ρωσία ήσκει πάντοτε υπέροχον επιρροήν επί των αποφάσεων του διπλωματικού δικαστηρίου, και ο Μέττερνιχ έλεγεν οδυρόμενος: «*Δυστυχώς η εν Λονδίνω σύνοδος διατελεί υπό ρωσικήν διεύθυνσιν*». Επειδή όμως το ρωσικόν ανακτοβούλιον ουδεμίαν ησθάνετο διάθεσιν να

εκτεθή σφοδρώς υπέρ των ελληνικών συμφερόντων, αι συζητήσεις κατήντησαν επί τέλους εις αναξιοπρεπή παιδιάν μεταξύ του περί *ανεξαρτησίας ζητήματος* και του περί *επεκτάσεως ορίων*. Αντί του δώρου της ανεξαρτησίας, εμέτρουν οι διπλωματικοί δικασταί διά γλίσχρου όλως μέτρου τα όρια του νέου Ελληνικού κράτους.

Διατί αρά γε το ανακηρυχθέν ελεύθερον Ελληνικόν βασίλειον να είναι μικρότερον της υποτελούς Ελλάδος; Και όμως σαφέστατον, ότι ουδείς, είτε ηγεμών ανεξάρτητος, είτε υποτελής, ηδύνατο να βασιλεύση εν Ελλάδι, ανεπαρκή έχουση όρια.

Ο λόγος ήτο ότι συνεκρούοντο πάλιν, εν τω κρυπτώ, τα συμφέροντα των ευεργετίδων Δυνάμεων, εν ώ επισήμως τα ελληνικά συμφέροντα ήσαν το πρώτον της ημέρας ζήτημα. Ο δουξ *Βέλλιγκτον*, όστις εφ' ικανόν χρόνον είχε πολεμήσει την ανεξαρτησίαν, εθεώρει νυν αυτήν ως αναγκαίαν. Η εν Αδριανουπόλει ειρήνη είχε πείσει αυτόν οφθαλμοφανούς, ότι ήτο άδικον και κινδυνώδες συνάμα, να υποταχθή η υποτελής Ελλάς εις την εξησθηνημένην και προστασίας χρήζουσαν Πύλην. Είχε κατανοήσει δε το ορθόν της ιδέας, ότι υποτελής ηγεμονία εξυπηρετεί μόνον της Ρωσίας τα συμφέροντα. Αντί όμως να προβή δραστηρίως εις ενέργειαν σύμφωνον προς την ιδέαν ταύτην, ως ήθελεν ο *Αϊτέσβουρυ*, και ως θα ήθελεν ο *Κάννιγκ*, αντί να συλλογισθή ισχυρόν ελληνικόν πρόχωμα κατά του μοσχοβιτικού κατακτητικού πνεύματος, περιέπεσε πάλιν εις τον φόβους ότι το νέον ανεξάρτητον κράτος ηδύνατο να καταστή πλέον του δέοντος ισχυρόν και να απειλήση την ύπαρξιν της γεγηρακυίας και εξησθηνημένης Τουρκίας.

Τούτου ένεκα περιέκοπτεν εν μικρολόγω ζηλοτυπία τα ελληνικά όρια, και προέτεινε να ορίσωσιν αυτά όσον το δυνατόν στενώτερα. Εκράτει μεν αληθώς ο αυτοκράτωρ Νικόλαος εις χείρας αυτού τας τύχας της Ευρώπης, αλλά το ανακτοβούλιον αυτού ευρίσκετο εν λίαν δυσχερεί θέσει απέναντι των απαιτήσεων των δυτικών Δυνάμεων. Δεν ετόλμα να προτείνη την ιδέαν ανεξαρτήτου Ελλάδος· αλλ' ανέμενε να υποβάλωσιν αυτήν αι δύο άλλαι Δυνάμεις. Απείχεν επίσης, κατ' ανάγκην, η Ρωσία της προτάσεως *ισοβίου Κυβερνήσεως* του *Καποδιστρίου*, προσδοκώσα να έλθωσιν επί τούτω αφ' εαυτών αι δύο άλλαι Δυνάμεις. Όσον εγγύτερον ευρίσκετο εις τον σκοπόν αυτής, τοσοούτον περισσότερον

ώφειλε να προσέχη μη προδοθή και προκαλέση συνασπισμόν των δύο άλλων δυνάμεων εναντίον αυτής.

Ούτω, κατόπιν τετραμήνου διπλωματικής συζητήσεως, η τέως απολυτόφρων και άκαμπτος διπλωματία της Ευρώπης εκάμφθη τελευταίον υπό των επταετών ηρωικών κατορθωμάτων και των ανηκούστων παθημάτων των Ελλήνων και των εντόνων διαμαρτυρήσεων τού τε Κυβερνήτου και της εν Άργει Δ' Εθνικής συνελεύσεως, και επεσφράγισε διά της επισήμου αυτής σφραγίδος τον θρίαμβον της μεγάλης αυτών επαναστάσεως· λαμπρόν τούτο παράδειγμα τοις καταπιεζομένοις λαοίς τοις έχουσιν ανατεθειμένας τας ελπίδας της απελευθερώσεως αυτών μόνον εις ειρηνικάς των μεγάλων Δυνάμεων διαπραγματεύσεις. Εάν οι πατέρες ημών δεν εξηγείροντο απαξάπαντες κατά των Τούρκων πριν ή βεβαιωθώσι περί της υποστηρίξεως μεγάλης τινός Δυνάμεως, ανωτέρας τινός «Αρχής», ως έλεγον, αφίνοντες να υπεννοήται ο Τσάρος της Ρωσίας, εάν δεν εξέπληττον την Ευρώπην διά των λαμπρών αυτών κατά τε ξηράν και κατά θάλασσαν κατορθωμάτων, άτινα εξετέλεσαν αφηφούντες τον θάνατον, η διπλωματία ήθελε καταδικάσει αυτούς, χαρακτηρίζουσα τον ιερόν αυτών αγώνα ως απλήν ανταρσίαν, και ο αιμοβόρος *Ιβραχήμ πασάς* ήθελεν εκπληρώσει άνέτως τον εξολοθρευτόν αυτού σκοπόν, και η Ελλάς δεν θα υπήρχε σήμερον, ή θα εστέναζεν εισέτι άπασα υπό τας φοβεράς αλύσεις της αισχράς δουλείας. Αλλ' επέμειναν εν τω ενδόξω αυτών αγώνι, και η επιμονή αυτών εστέφθη υπό της λαμπροτέρας επιτυχίας, και η μικρά Ελλάς, αναγεννηθείσα, εισήλθεν εις την χορείαν των ελευθέρων εθνών, κηρύττουσα εις τον κόσμον ότι το θείον της ελευθερίας δώρον κτάται διά χειμάρρων αιμάτων και φοβερών καταστροφών, άς υπέστη η Ελλάς σύμπασα κατά τον υπέρ ανεξαρτησίας μακρόν αγώνα. Η ευρωπαϊκή διπλωματία κεκμηκυία τέλος εκ του παιζομένου παιγνίου «*ανεξαρτησία αντί των ορίων*» κατέληξεν εις το πρωτόκολλον της 22)3 Φεβρουαρίου· όπερ μετέβαλλεν ένα των κυριωτάτων όρων του από 10)22 Μαρτίου 1829 πρωτοκόλλου αυτών. Ο λόρδος *Άβερδην*, ο κόμης *Μαμμορανσύ-Λαβέλ* και ο κόμης *Ματούσεβιτζ*, εκτιμήσαντες την από 9 Σεπτεμβρίου διακοίνωσιν της Υψηλής Πύλης, απεφάσισαν να επισταλώσι νέαι οδηγίαι προς τους εν Ναυπλίω ναυάρχους και αντιπρέσβεις προς άμεσον

αποκατάστασιν της ανακωχής, και συνεφώνησαν περί της μελλούσης εν Ελλάδι τάξεως των πραγμάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Το εν Λονδίνω περί ανεξαρτησίας της Ελλάδος πρωτόκολλον της 22)3 Φεβρουαρίου 1830. — Πρωτόκολλον αυθημερόν εν Λονδίνω υπογραφέν περί αναγορεύσεως του πρίγκηπος Λεοπόλδου του Σαξ-Κόβουργ «ως ηγεμόνος κυριάρχου της Ελλάδος». — Κοινοποιήσις των Πρωτοκόλλων τη τε Υψηλή Πύλη και τη Ελληνική Κυβερνήσει. — Εντύπωσις των πρωτοκόλλων εν Ελλάδι. — Απάντησις του Καποδιστρίου προς τους αντιπρέσβεις των Δυνάμεων. — Υπόμνημα της Γερουσίας προς τους αυτούς αντιπρέσβεις. — Λόγος περί εκχωρήσεως των υπό την Αγγλικήν προστασίαν Ιονίων νήσων τη Ελλάδι. — Εγκατάλειψις της Κρήτης και της Σάμου. — Επιστολή του εκλεγέντος ηγεμόνος κυριάρχου της Ελλάδος προς τον Κυβερνήτην εκ Μάλβουρχάους.

Η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία απεφάσισαν ήδη να αποδεχθώσι την περί της εντελούς ανεξαρτησίας ευχήν του Ελληνικού έθνους· και διά του από 22 Ιανουαρίου (3 Φεβρουαρίου) 1830 εν Λονδίνω νέου αυτών πρωτοκόλλου ώρισαν, ότι η Ελλάς θέλει συγκροτήσει «*Κράτος όλως ανεξάρτητον και κυβερνώμενον υπό ηγεμόνος κληρονομικού, φέροντος τον τίτλον του κυριάρχου ηγεμόνος της Ελλάδος*». Το σωστικόν τούτο διά την Ελλάδα πρωτόκολλον είχεν ώδε:

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΤΑΝΙΑΣ, ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ.

Περί ανεξαρτησίας της Ελλάδος.

»Παρόντες: — Οι πληρεξούσιοι της Μεγάλης Βρεττανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας.

«Αρξαμένης της συνδιαλέξεως, ο πληρεξούσιος της Α. Β. Μ. και ο της Α. Χ. Μ. παριστάνουσιν εις τον πληρεξούσιον της Α. Α. Μ. την έφεσιν του να μάθωσιν υφ' οποίαν πρόσοψιν βλέπει το άρθρον 10 της εν Αδριανουπόλει προσφάτως υπογραφείσης ειρήνης μεταξύ της Ρωσίας και του Οθωμανικού Κράτους, άρθρον, το οποίον αναφέρεται εις τας υποθέσεις της Ελλάδος.

«Ο πληρεξούσιος της Α. Α. Μεγαλειότητος αποφαινεται ότι το 10 άρθρον της περί ής ο λόγος συνθήκης δεν ακυροί τα δίκαια των συμμάχων του Αυτοκράτορος, δεν παρεμποδίζει τα βουλεύματα των εις συνδιάλεξιν συνελθόντων εν Λονδίνω υπουργών, μηδέ κωλύει παντάπασι τους συμβιβασμούς, όσους αι Αυλαί ήθελον κρίνει ομοφώνως ότι ήσαν οι ωφελιμώτεροι και οι προς τας περιστάσεις ευαρμοστότεροι.

«Μετά την απόφασιν ταύτην, ο πληρεξούσιος της Α. Β. Μ. κοινοποιεί εις την συνδιάλεξιν έν έγγραφον συλληπτικόν, συναπτόμενον ενταύθα υπό το στοιχείον Α, δι' ού οι εν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις της Μεγάλης Βρεττανίας και της Γαλλίας διαβιβάζουσι μίαν απόφασιν της Οθωμανικής Πύλης χρονολογουμένην από της 9 Σεπτεμβρίου, επισυναπτομένην ενταύθα υπό το στοιχείον Β και αναγγέλλουσαν ότι η Πύλη συγκατανεύουσα τέως εις την συνθήκην του Λονδίνου, υπόσχεται και προσέτι υποχρεούται την σήμερον ενώπιον των αντιπροσώπων των υπογραφασών την ειρημένην συνθήκην Δυνάμεων εις το να υπογράψη ολοσχερώς όλα τα αναφορικώς προς την εκτέλεσίν της αποφασισθησόμενα υπό του εν Λονδίνω συμβουλίου.

Εκ της αναγνώσεως αυτού του εγγράφου αναγνωρίζεται ομοφώνως ότι η συμμαχία ευρίσκεται εις την υποχρέωσιν του να ενεργήση, προ πάντων, τα περί της αμέσου εγκαταστάσεως της κατά γην και θάλασσαν ανακωχής μεταξύ των Τούρκων και των Ελλήνων.

Αποφασίζεται, κατά συνέπειαν, ότι οι εν Κωνσταντινουπόλει των τριών αυλών πληρεξούσιοι, οι εν Ελλάδι εδρευόντες αυτών και οι εν τω Αρχιπελάγει ναύαρχοι αυτών θέλουσι λάβει άνευ αναβολής την διαταγήν του να απαιτήσωσι και επιτύχωσιν από των ανταγωνιζομένων μερών ταχεία και ολοσχερή παύσιν των εχθροπραξιών.

Επί τούτω, αι υπό τα στοιχεία Γ Δ Ε παρηρητημένα ενταύθα οδηγίαι δι' ομοφώνου γνώμης απεφασίσθησαν περί των ειρημένων πληρεξουσιών και εδρευόντων, επιτρεπούσης εις τον ρώσον ναύαρχον της μεταξύ Ρωσίας και Πύλης αποκαταστάσεως της ειρήνης, να συμπράξη αύθις μετά των συναδέλφων αυτού του της Αγγλίας και της Γαλλίας.

Συμφωνηθεισών των πρώτων αυτών αποφάσεων, τα μέλη της συνδιασκέψεως ευρίσκουσιν, ότι αι της Πύλης αποφάσεις θέτουσιν αυτά εις την περίπτωσιν του να συσκεφθώσι περί των μέτρων, όσα ήθελον προκρίνει ως μάλλον παραδεκτέα κατά την παρούσαν κατάστασιν των πραγμάτων, και επειδή αφίενται να επάξωσιν εις τας προτέρας διαθέσεις της συμμαχίας βελτιώσεις τας μάλλον προσφυείς εις το να κρατύνωσι το περί ό ενασχολούνται έργον ειρήνης διά νέων εχεγγύων μονιμότητος, απεφάσισαν τα εξής άρθρα ομοφώνως:

»1. Η Ελλάς θέλει σχηματίσει έν κράτος ανεξάρτητον και θέλει χαίρει όλα τα δίκαια πολιτικά, διοικητικά και εμπορικά, προσπεφυκότα εις εντελή ανεξαρτησίαν.

«2. Κατά λόγον αυτών των εις το νέον Κράτος παρεχομένων πλεονεκτημάτων, και προς συγκατάνευσιν εις την έφεσιν ήν εξέφρασεν η Πύλη, περί της ελαττώσεως των υπό του πρωτοκόλλου της 22 Μαρτίου τεθέντων ορίων, η διοριστική γραμμή των συνόρων της Ελλάδος, αρξαμένη από τας εκβολάς Ασπροποτάμου, θέλει ανατρέξει τον ποταμόν αυτόν, έως κατέναντι της λίμνης του Αγγελοκάστρου, και διασχίσασα τόσον αυτήν την λίμνην, όσον και τας του Βραχωρίου και της Σαυροβίτσας, θέλει καταλήξει εις το όρος Αρτοτίνα, εξ ου θέλει ακολουθήσει την κορυφήν του όρους Άξου, την κοιλάδα της Κοτούρης και την κορυφήν του όρους Οίτης έως τον κόλπον του Ζητουνίου, εις τον οποίον θέλει καταντήσει προς τας εκβολάς του Σπερχειού.

«Όλαι αι χώραι και τόποι οι κείμενοι προς μεσημβρίαν αυτής της γραμμής, θέλουν ανήκει εις την Ελλάδα. Όλαι αι χώραι και τόποι οι προς άρκτον κείμενοι της αυτής γραμμής θέλουν εξακολουθεί να αποτελώσι μέρος της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

«Θέλουν ανήκει ωσαύτως εις την Ελλάδα η νήσος Εύβοια, αι Δαιμονόνησοι, η νήσος Σκύρος και αι νήσοι αι εγνωσμέναι το αρχαίον υπό το όνομα Κυκλάδες, συμπεριλαμβανομένης και της νήσου Αμοργού, κείμεναι μεταξύ του 36 και 39 βαθμού πλάτους βορείου, και του 26 βαθμού μήκους ανατολικού του μεσημβρινού Γρενβίσχ.

«3. Η Ελληνική Κυβέρνησις θέλει είναι μοναρχική και κληρονομική κατά τάξιν πρωτοτοκίας· θέλει εμπιστευθή εις ένα Ηγεμόνα, όστις δεν θέλει είναι δυνατόν να εκλεχθεί μεταξύ των οικογενειών των βασιλευουσών εις τας επικρατείας τας υπογραψάσας την συνθήκην της 6 Ιουλίου 1827 και θέλει φέρει τον τίτλον, «*Ηγεμών Κυριάρχης της Ελλάδος*». Η εκλογή αυτού του Ηγεμόνος θέλει είναι το αντικείμενον διακοινωνώσεων και συμφωνιών μεταγενεστέρων.

«4. Άμα τα άρθρα του παρόντος πρωτοκόλλου ήθελον γνωστοποιηθή εις τα ενδιαφερόμενα μέρη, η μεταξύ του Οθωμανικού Κράτους και της Ελλάδος ειρήνη θέλει εκλαμβάνεσθαι αποκατεστημένη εξ αυτού τούτου του γεγονότος· και εκάτερα τα Κράτη θέλουσι προσφέρεσθαι προς τους υπηκόους εκατέρων αμοιβαίως ως προς τα δίκαια του εμπορίου και της ναυτιλίας, καθώς προς τους υπηκόους των άλλων Επικρατειών των εν ειρήνη μετά του Οθωμανικού Κράτους και της Ελλάδος.

«5. Πράξεις πλήρους και ολοσχερούς αμνηστίας θέλουσιν αμέσως δημοσιευθή παρά της Οθωμανικής κυβερνήσεως.

«Η περί αμνηστίας πράξις της Πύλης θέλει κηρύξει ότι ουδείς Έλλην καθ' όλην την έκτασιν της επικρατείας της δεν θέλει είναι δυνατόν να στερηθή της ιδιοκτησίας του, μηδέ να ενοχληθεί παντάπασι διά τον λόγον ότι έλαβε τάχα μέρος εις την Ελληνικήν επανάστασιν: Η περί αμνηστίας πράξις της Ελληνικής κυβερνήσεως θέλει κηρύξει την αυτήν αρχήν υπέρ όλων των Μουσουλμάνων ή χριστιανών, οίτινες τυχόν έλαβον μέρος εναντίον της υποθέσεώς της· θέλει δε προσέτι εννοείσθαι και δημοσιευθή ότι οι Μουσουλμάνοι οίτινες εκουσίως ήθελον εξακολουθήσει να κατοικώσιν εν ταις χώραις και νήσοις ταις διορισθείσαις εις την Ελλάδα, θέλουσι διατηρεί εν αυταίς τας ιδιοκτησίας των και θέλουσι χαίρει αμεταβλήτως μετά των οικογενειών των εντελή ασφάλειαν.

«6. Η Οθωμανική Πύλη θέλει παράσχει εις όσους εκ των υπηκόων της Ελλήνων ήθελον επιθυμήσει να παραιτήσωσι το Οθωμανικόν έδαφος προθεσμίαν ενός έτους διά να πωλήσωσι τας ιδιοκτησίας των και να εξέλθωσιν ελευθέρως από του τόπου αυτού.

«7. Ἀπασαι αι θαλάσσαι και πεζικαί Ελληνικαί δυνάμεις θέλουσι κενώσει τας χώρας, φρούρια και νήσους, τα οποία κατέχουσιν επέκεινα της γραμμής εντός της πλέον συντόμου προθεσμίας. Ἀπασαι αι θαλάσσαι και πεζικαί Οθωμανικαί δυνάμεις κατέχουσαι χώρας φρούρια και νήσους, περιλαμβανόμενα εις τα άνω ειρημένα όρια, θέλουσι κενώσει αυτάς τας νήσους, φρούρια και χώρας και θέλουσιν αποσυρθή όπισθεν των ειρημένων ορίων και ωσαύτως εντός της πλέον συντόμου προθεσμίας.

«8. Εκάστη των τριών αυλών φυλάττει την διά του 6 άρθρου της συνθήκης της 6 Ιουλίου εξασφαλιζομένην εξουσίαν, του να εγγυάται περί του όλου των προηγούμενων συμβιβασμών και άρθρων.

«Αι περί εγγυήσεως πράξεις, εάν γίνωσι, θέλουσι συνταχθή χωριστά. Η ενέργεια και το αποτέλεσμα των διαφόρων αυτών πράξεων θέλουσι γείνει, κατά συνέπειαν του άνω ειρημένου άρθρου, το αντικείμενον μεταγενεστέρων συνθηκών των υψηλών Δυνάμεων.

«Ουδέν στρατεύμα ανήκον εις τινα των συνταξασών την συνθήκην τριών δυνάμεων δεν θέλει δυνηθή να έμβη εις το έδαφος του νέου Ελληνικού Κράτους άνευ της συγκαταθέσεως των δύο άλλων αυλών των υπογραψασών την συνθήκην.

«9. Προς αποφυγήν των συγκρούσεων, αι οποιαί θέλουσιν αναμφιβόλως γεννηθή εν ταις παρούσαις περιστάσεσιν από την συναφήν των οροθετών επιτρόπων Οθωμανών και των οροθετών επιτρόπων Ελλήνων, όταν προταθή το να αποφασισθή επιτοπίως η διαχάραξις των ορίων της Ελλάδος, συμφωνείται ότι η εργασία αύτη θέλει ανατεθή εις επιτρόπους Ἀγγλους, Γάλλους και Ρώσους και ότι αι τρεις αυλαί θέλουσι διορίζει από ένα εκάστη. Ούτοι οι επιτροποι εφωδιασμένοι διά της υπό το στοιχείον Ζ, συναπτομένης ενταύθα οδηγίας, θέλουσιν αποφασίσει την διαχάραξιν των ειρημένων ορίων, επόμενοι, δι' όλης της δυνατής ακριβείας, εις την ενδεικνυμένην εν τη παρ. § 2 γραμμήν, ήν θέλουσιν επισημαίνει διά πασσάλων και θέλουσι σχεδιάσει δύο πίνακάς της υπογεγραμμένους παρ' αυτών και ο μεν εις θέλει δοθή εις την Οθωμανικήν κυβέρνησιν, ο δε έτερος εις την Ελληνικήν.

«Οφείλουσι να αποπερατώσωσι τας εργασίας αυτών εν διαστήματι ἕξ μηνών. Εάν συμβῆ διαφορά γνώμων μεταξύ των τριῶν επιτρόπων, ἡ πλειοψηφία θέλει αποφασίσει.

«10. Αἱ διατάξεις του παρόντος Πρωτοκόλλου θέλουν ἀμέσως γνωστοποιηθῆ εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Κυβέρνησιν διὰ των Πληρεξουσίων των τριῶν Αὐλῶν, οἵτινες θέλουν εφοδιασθῆ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ με κοινὴν ὁδηγίαν. Οἱ ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐδρεύοντες Ἀντιπρόσβειοι των τριῶν, Αὐλῶν θέλουν λάβει ὡσαύτως περὶ αὐτῆς τῆς υποθέσεως τὴν ἀνήκουσαν ὁδηγίαν.

«11. Αἱ τρεῖς Αὐλαὶ ἐπιφυλάττουσιν εἰς εαυτὰς τὸ να κάμωσι να εἰσαχθῶσιν αἱ παρούσαι συμφωνίαι εἰς Συνθήκην τινὰ ἐπίσημον υπογραφησομένην ἐν Λονδίῳ, θεωρηθησομένην ὡς ἐκτελεστικὴν τῆς κατὰ τὴν 6 Ἰουλίου 1827, καὶ διακοινωθησομένην καὶ πρὸς τὰς ἄλλας τῆς Ἑυρώπης Αὐλᾶς, διὰ να τὴν παραδεχθῶσιν, ἐὰν τὸ κρίνωσι προσήκον.

«Αἱ τρεῖς αὐλαὶ φθάσασαι οὕτως εἰς τὸ τέρμα μακρὰς τινος καὶ χαλεπῆς διαπραγματεύσεως συγχαίρουσιν αὐταὶ εαυτὰς μετ' εὐκρινείας, διότι ἐφθασαν εἰς ἐντελὴ συμφωνίαν, μεταξύ των πλέον ἐμβριθῶν καὶ των πλέον ἀξίων προσοχῆς καὶ ἀκροσφαλῶν περιστάσεων.

«Ἡ τῆς συναείας αὐτῶν συντήρησις κατὰ στιγμὰς τοιαύτας παρέχει τὸ ἀσφαλέστερον ἐχέγγυον τῆς διάρκειας αὐτῆς καὶ τρεῖς αὐλαὶ προσηνεῖς ἔχουσιν ἐλπίδας, ὅτι αὕτη ἡ τόσον μόνιμος, ὅσον καὶ ἀγαθοποιὸς ἔνωσις δὲν θέλει παύσει ἀπὸ του να συνεισφέρῃ εἰς τῆς παγκοσμίου εἰρήνης τὴν ἐμπέδωσιν.

Ἐν Λονδίῳ, τὴν 22 Ἰανουαρίου (3 Φεβρουαρίου 1830).
(υπογρ.) ΑΒΕΡΔΗΝ, ΜΟΝΤΜΟΡΕΝΣΥ — ΛΑΒΑΛ, ΛΙΒΕΝ.»

Τοιοῦτον ἦτο τὸ διάσημον πρωτόκολλον τῆς 22)3 Φεβρουαρίου 1830, δι' οὗ ἀνηγορεύετο μὲν, ὡς εἶπομεν, ἀνεξάρτητος τῆς Τουρκίας ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὅλως ἀντιφατικόν· διότι ὅ,τι ἐκέρδαιεν ἐν τῇ ἀνεξαρτησίᾳ, ἀπώλλυεν ἐν τοῖς νέοις διαγραφείσιν ὁρίοις αὐτῆς (Ἀχελῷος, Οἶτη καὶ Σπερχειὸς). Συγχρόνως δὲ τῇ 22)3 Φεβρουαρίου 1830 υπεγράφη ἐν Λονδίῳ καὶ τὸ πρωτόκολλον περὶ ἀναγορεύσεως του πρίγκηπος Λεοπόλδου του Σαξ Κοβούργου ὡς *ηγεμόνος κυριάρχου τῆς Ἑλλάδος*, ἔχον ὡδε «Παρόντων των πληρεξουσίων Γαλλίας, Μεγάλης Βρετανίας Ρωσίας. Ἐξακολούθησαν τὸ συμβούλιον να σκέπτηται περὶ τῆς

εκτελέσεως των εν τω υπ' αριθμόν 1 σημερινώ πρωτοκόλλω περιεχομένων ορισμών, ενησχολήθη εις την εκλογήν του μέλλοντα να δοθή τη Ελλάδι ηγεμόνος.

«Εθεώρησαν δε οι των τριών Αυλών πληρεξούσιοι, ότι μεταξύ των ανδρών, οίτινες συνιστώνται ιδιαίτατα διά την εκλογήν της Συμμαχίας διά των προσωπικών αυτών αρετών και της κοινωνικής αυτών υπάρξεως, ο πρίγκηψ *Λεοπόλδος του Σαξ-Κόβουργ* παρείχε τή τε Ελλάδι και απάση τη Ευρώπη πάσας τας δυνατάς εγγυήσεις· και ότι κατά τας μέχρι τούδε συνηγμένας πληροφορίες δικαιούται τις να νομίζη, ότι οι Έλληνες ήθελον αποδεχθί αυτόν ως ηγεμόνα αυτών.

«Ο πρίγκηψ *Λεοπόλδος* δεν είναι μέλος της βασιλικής οικογενείας της εν Αγγλία βασιλευούσης και δεν δύναται να προσκληθί εις την διαδοχήν του θρόνου. Άρα ο πρίγκηψ του

Κόβουργ δεν ευρίσκεται εν τη περιπτώσει της εν τω πρωτοκόλλω της 10)22 Μαρτίου προβλεπομένης εξαιρέσεως.

«Ανὴρ τῆς πριγκηπίσσης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, ἐξωμοιώθη διὰ ψηφίσματος τῆς Βουλῆς ὡς πρὸς τὰς τιμὰς πρὸς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν. Ὁμολογήθη δε καὶ εβειβιώθη κατὰ τὰς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς Α. Β. Μ. δοθείσας διασαφήσεις, ὅτι ὁ Πρίγκηψ Λεοπόλδος δὲν εἶναι πατρίκιος τοῦ Βασιλείου· ὅτι οὐδέποτε συνεδρίασεν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ καὶ ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τὴν διαρρήξασαν τοὺς δεσμοὺς, τοὺς συνδέοντας αὐτὸν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, δὲν ἐξετέλεσεν ἐν αὐτῇ οὐδεμίαν δημόσιον λειτουργίαν.

«Κατὰ δε τὴν χρηματικὴν αὐτοῦ οὐσίαν κεκτημένην μὲν διὰ τοῦ συνοικεσίου, θεωρουμένην δε φύσει ἀπαραβίαστον καὶ ἐπικεκυρωμένην διὰ ψηφίσματος τῆς Βουλῆς, ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος ευρίσκεται πάντῃ ἀνεξάρτητος, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἀν ἤθελεν ἐπισυμβῆ.

«Ὁμολόγησαν τότε οἱ πληρεξούσιοι ὁ τε τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας καὶ ὁ τῆς Ρωσίας, ὅτι συνενούσι τὰς ψήφους τῶν Αὐλῶν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ Σαξ-Κόβουργ καὶ συμφωνήθη νὰ συνθέσωσιν ἀπὸ κοινοῦ διακοίνωσιν, δι' ἧς νὰ προσφέρωσι, κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰς συμφωνίας τὰς ἐν τοῖς ὑπ' ἀριθμοὺς 1, 2 καὶ 3 σημερινοῖς πρωτοκόλλοις περιεχομένας, τὴν κυβέρνησιν τῆς νέας Ἑλληνικῆς πολιτείας, ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν: «*Ἡγεμῶν κυρίαρχος τῆς Ελλάδος*» ἡτις θέλει μεταβῆ διαδοχικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ.

«Τὰ σημερινὰ πρωτόκολλα θέλουσι διακοινωθῆ πρὸς τὸν πρίγκηπα Λεοπόλδον τοῦ Σαξ-Κόβουργ καὶ θέλει προσκληθῆ ὁ ἡγεμῶν οὗτος νὰ στερῆ εἰς αὐτὰ».

Τὸ πρωτόκολλον τῆς 22)3 Φεβρουαρίου ἐκοινοποιήθη πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ἀλλὰ διὰ τῆς υποταγῆς αὐτῆς εἰς αὐτὸ δὲν ἐμέλλον νὰ περατωθῶσιν αἱ θυσίαι αὐτῆς καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα μέχρις Ἀπριλίου δὲν εἶχε λάβει τέλος. Διότι, ἀν τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ὑπῆρξε διὰ τὴν Τουρκίαν ὀδυνηρὰ θυσία, διὰ τὴν Ελλάδα ἐμέλλε νὰ εἶναι ἀληθῆς συμφορὰ. Δι' αὐτοῦ ἡ Ἑλλὰς ἀνεκτάτο πράγματι χώρας τινᾶς, ὡς τὴν Ἀπτικὴν καὶ τὴν Εὐβοίαν, ἀλλὰ κατεδικάσθη νὰ ἀποδώσῃ τῇ Τουρκίᾳ τὰς πέραν τοῦ Ἀχελώου καὶ τὰς παρὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον χώρας τὰς

γενομένης κέντρον ενδόξων υπέρ της ελευθερίας αγώνων, ὧν οἱ ἀδάμαστοι κάτοικοι ἢ θα υπετάσσοντο καὶ αὐτίς τοῖς Τούρκοις ἢ θα μετηνάστευον εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος. Ἀλλ' ὁ καὶ κυριώτατον πάντων, αἱ ἡρωικαὶ τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Αἰγαίου νῆσοι: ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος καὶ τὰ Ψαρρά, ἀπεκλείοντο διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22)3 Φεβρουαρίου, ἡ δὲ ἐλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμαρτυρηθῆ, ὡς δὲν ἐπραξέ καὶ ἡ τοσοῦτων ἐλληνικῶν χωρῶν στερουμένη Τουρκίας ἥτις μετ' οὐ πολὺ εἶδε τὴν μεν Σάμον ἀνακηρυττομένην ἡγεμονίαν, τὴν δὲ Κρήτην κτωμένην ἐλευθέρους τινὰς καὶ αὐτονόμους θεσμούς.

Ἡ ἀπόφασις τῆς 22)3 Φεβρουαρίου τοσοῦτον κακῶς ἤχησεν εἰς τὰ ὦτα τῶν Ἑλλήνων, ὥστε ὅτε τὸ πλοῖον, ὅπερ ἐκόμιζεν εἰς Ἑλλάδα τὸ πρωτόκολλον τοῦτο, προσωρμίσθη ἐν Ναυπλίῳ, διελύθη ὡς διὰ μαγικῆς ράβδου ἡ πλήρης ἀνησυχίας καὶ προσδοκιῶν γαλήνη, ἥτις ἠπλοῦτο ἐπὶ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους, ὡς καὶ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει εἰρήνης. «*Πάσαι αἱ μερίδες, λέγει αὐτόπτης μάρτυς, συνεφώνουν, ὅτι λίαν πρόωρος ἦτο ἡ ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ ἐκδηλουμένη ἀγαλλίασις*». Τοῦτο δὲ διαρκῶς ἀνέφερον οἱ Ἕλληνες, ὅπως ἀποδείξωσι τὴν ἀμάθειαν τῆς ἐν Λονδίῳ συνόδου. Ἰσχυρίζοντο μάλιστα, ὅτι ἡ παχυλὴ ἐκείνη καὶ υπερῆφανος ἀγνοία δὲν ἠδύνατο νὰ πηγάζῃ ἄλλοθεν ἢ ἐκ συστήματος ψευδῶν πληροφοριῶν, μεταδοθεισῶν ἐξ Ἑλλάδος. Το ἐν Ναυπλίῳ Καφενεῖον «*Les trois Puissances = αἱ τρεῖς Δυνάμεις*» προσωνομάσθη *χλευαστικῶς*, μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ πρωτοκόλλου, *τρεῖς ἀγχόναι*». Ἐν ταῖς οδοῖς καὶ ταῖς ἀγοραῖς συνήρχοντο ἀπειλητικοὶ ὄμιλοι, ποιμένες δὲ καὶ ἔμποροι καὶ παλληκάρια, ἀντίθετοι ἄλλοτε καὶ ἐρίζοντες, κατεδίκαζον ὁμοφώνως πολιτικὴν, ἥτις ἐφαίνετο ἐπισφραγίζουσα διὰ τοῦ ονειδούς τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίως ὁμως τὸ φεβρουαριανὸν πρωτόκολλον ἦτο σκληρὸν τραῦμα κατὰ τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις εἶχε τέως πλαγίως καὶ διὰ περιφράσεων παραστήσει πρὸς τὰς Δυνάμεις, ὅτι αὐτὸς ἦν ἀπαραίτητος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἶχεν ἐπὶ στιγμὴν ἐλπίσει, ὅτι ἐκ τῆς ἐν Λονδίῳ κάλπης ἠθέλε προέλθει ἡ ἰσοβιότης τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ.

Ἀλλὰ μαθὼν, κατὰ τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου, ἐξ ἐμπιστευτικῶν ἐπιστολῶν, ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ Πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ Σαξ Κόβουργ Γόθα εἶχε πλέον ὀριστικῶς ἀποφασισθῆ, ἔλαβεν ἀπέναντι τῶν Δυνάμεων θέσιν περισκέψεως καὶ ἀμύνης, ἀντὶ

να υποβάλη μετά παρρησίας διαμαρτυρίας, ως έγραφε προς τον Κ. Ράμφον διοικητήν των Μεσσηνιακών φρουριών.

« Αν αι αποφάσεις των δυνάμεων· ήνε σύμφωνοι προς τας εκφρασθείσας ήδη επιθυμίας τον ελληνικού λαού, η κυβέρνησις θέλει παραδεχθή αυτάς, και πάντα συντελούνται αισίως· αν δε ήνε σύμφωνοι, η κυβέρνησις δεν θέλει μεν τας πολεμήσει, αλλά θα είπη μετά παρρησίας τι δύναται και τι δεν δύναται να παραδεχθή. Αφ' ής στιγμής πεισθώ, ότι η αναγέννησις και η ανεξαρτησία της Ελλάδος μόνον διά της παραδοχής ξένου ηγεμόνος δύνανται να ασφαλισθώσι, πρώτος εγώ θέλω προσκυνήσει και υπηρετήσει τον τοιοούτον ηγεμόνα. Καθότι αυτόν υπηρετών, υπηρετώ την χώραν, ήτις δι αυτού μόνον δύναται να σωθή. Αλλ' εν τοιαύτη περιπτώσει δεν θα αρκεσθώ εις λόγους απλούς και εις αμφιβόλους ελπίδας· επιθυμώ πραγματικάς εγγυήσεις, και τοιαύτας προσπαθώ να αποκτήσω. Όταν εγώ τας λάβω, έχει αυτάς και ο τόπος, όστις θα ευλογήση τότε την σημερινήν του κυβέρνησιν και τους πολυμερίμνους αυτής αγώνας προς δικαίωσιν της εθνικής εμπιστοσύνης».

Και ταύτα μεν έμαθεν εξωδίκως εξ ιδιωτικών επιστολών, μόλις δε την 27 Απριλίου έλαβε την επίσημον ανακοίνωσιν των σπουδαιών αποφάσεων του εν Λονδίνω πρωτοκόλλου, αφού επί μακρόν, και προς ικανήν αυτού στενοχωρίαν, είχε αναγκασθή να μαντεύη εξ ιδιωτικών επιστολών και των εφημερίδων τι περί αυτού και της Ελλάδος είχε αποφασισθή. Οι τρεις αντιπρέσβεις των ευεργετίδων δυνάμεων υπέβαλον εμπιστευτικώς τα από της 22)3 — 14)26 Φεβρουαρίου πρωτόκολλα και απήτησαν μετ' επιτακτικής οριστικότητας: *επίσημον ανακήρυξιν της ανακωχής ήτις εφάινετο υπάρχουσα πράγματι*, εκκένωσιν παντός μέρους της χώρας, όπερ κατά το πρωτόκολλον του Φεβρουαρίου δεν έμελλε να αποτελέση της Ελλάδος μέρος, και σεβασμόν προσώπου και ιδιοκτησίας των σκοπούντων να διαμείνωσιν εν Ελλάδι Τούρκων.

Προς τούτοις δε οι αντιπρέσβεις ανακοινώσαντες την εκλογήν του Λεοπόλδου ως ηγεμόνος της Ελλάδος, εδήλωσαν, αι ευεργέτιδες Δυνάμεις ώρισαν και ειδικώτερά τινα περί των ελληνικών πραγμάτων. Απέβλεπαν δε ταύτα: *εις την συνομολόγησιν δανείου, την εν τη χώρα διαμονήν επί έν έτος του σώματος του Σνάιντερ, και τους εν Ελλάδι καθολικούς. Ο*

της Γαλλίας βασιλεύς παρητείτο, έλεγον, του δικαιώματος της προστασίας, όπερ είχεν επί των υπό την Πύλην διατελούντων καθολικών, και ενεπιστεύετο αυτό, καθόσον απέβλεπε το μέλλον ελληνικόν κράτος, εις τον νεωστί εκλεχθέντα της Ελλάδος ηγεμόνα. Εζητείτο ουχ ήττον εξασφάλις της ελευθέρας ασκήσεως της θείας λατρείας, της εκκλησιαστικής ιδιοκτησίας, των προνομίων των επισκόπων και των παλαιών ιερών αποστολών της Γαλλίας.

Προς τούτοις δε έλεγον ότι αι Δυνάμεις ηθέλησαν να παράσχωσι τοις Έλλησι νέον δείγμα της ευμενούς αυτών μερίμνης. Ίνα προφυλαχθή ο τόπος κατά του κακού, όπερ ηδύναντο να γεννήσωσι θρησκευτικάι αντιζηλίας, πάντες οι του νέου Κράτους υπήκοοι, άνευ διακρίσεως θρησκευάματος, έμελλον να ήναι δεκτοί εις τα δημόσια αξιώματα και τας τιμητικάς θέσεις, και να θεωρώνται ίσοι θρησκευτικώς, αστικώς και πολιτικώς (72). Ο Κυβερνήτης απήντησε προς τους αντιπρέσβεις, αλλ' η επίσημος αυτού απάντησις 4)16 Απριλίου κατήλεγχεν εις μέγαν βαθμόν χολήν και φιλοτιμίαν προσβληθείσαν. Η ελληνική κυβέρνησις, έλεγε, σκεφθείσα επί του πρωτοκόλλου, και αισθανομένη κάλλιστα τά τε προς εαυτήν και τους Έλληνας και τας ευεργέτιδας Δυνάμεις καθήκοντα αυτής, ανεγνώριζεν εν πρώτοις, ότι οι σύμμαχοι επέθηκαν την κορωνίδα εις τας προτέρας αυτών ευεργεσίας κηρύξαντες ανεξάρτητον την Ελλάδα. Ανέφερε περί της εκλογής του πρίγκηπος του Κόβουργ ευγνωμονών λόγω ότι: «προήλθε αύτη βεβαίως εκ σκέψεων ανωτέρου πολιτικού συμφέροντος», Πλην δε τούτου, εξεταζομένων των ωφελημάτων, άτινα ηδύνατο να παράσχη η την ισόβιον κυβέρνησιν του Καποδιστρίου αντικαθιστώσα κληρονομική μοναρχία του ξένου, προκλητικώς ούτως ειπείν ελέγετο: «ότι η μεγάλη αποστολή του πρίγκηπος Λεοπόλδου ήτο να παράσχη εγγυήσεις ασφαλούς μέλλοντος, οποίας τοσοούτω μάλλον είχε δίκαιον να αναμένη η Ελλάς, όσω ικανώς βαρύ τίμημα της των μεγάλων Δυνάμεων αναμίξεως υπήρξαν αι μακροχρόνιοι αυτής συμφοραί, αι αιματηραί ζημίαι και η θυσία τον υπό των αντιπροσώπων αυτής ψηφισθέντων θεσμών. Είπετο κατόπιν, εν ευθέτω τόπω η ανάμνησις της Συνελεύσεως του Άργους, και παρετήρει τοις αντιπρεσβευταίς, ότι, ως γνωστόν βεβαίως αυτοίς, αι περί ών πρόκειται οριστικάι συμφωνίαι έπρεπε προηγουμένως να υποβληθώσι τοις πληρεξουσίοις του Ελληνικού λαού, και να κυρωθώσιν υπ'

αυτών. Καθήκον αυτής επομένως η κυβέρνηση να συγκαλέση πάραυτα την Εθνικήν Συνέλευσιν. Προς δε έλεγεν:

Ότι η επίσημος δημοσίευσις της πράγματι υφισταμένης ανακωχής περιείχετο εν συνημμένη εγκυκλίω προς τους διοικητάς του στρατού και του στόλου, ότι η ελληνική κυβέρνηση ήθελε συμπράξει εις εκκένωσιν των διά του πρωτοκόλλου αποκλειομένων εκ της Ελλάδος χωρών, άμα ως οι Τούρκοι εγκατέλειπον Εύβοιαν και την Αττικήν, ότι οι εν Ελλάδι ευρισκόμενοι Μουσουλμάνοι είχαν ήδη πάσαν προσωπικήν προστασίαν, και ότι απεδόθη αυτοίς επί τη αιτήσει αυτών μέρος ταις περιουσίας αυτών. Ταύτα δε αναγράφας υπεστήριξε το κατά την 10)22 Απριλίου 1830 *Υπόμνημα* της Γερουσίας, υποβληθέν τοις αντιποεσβευταίς όπερ, μετά ξηράς τινας λέξεις ευγνωμοσύνης επί τη οριστική διαρρυθμίσει του ελληνικού ζητήματος, αναφέρει ανυποκρίτως, το έθνος εχαιρέτιζε την εκλογήν του Λεοπόλδου μετά ζωηροτάτης χαράς και ευχαριστίας, διότι είχε μάθει, ότι ο πρίγκηψ είχε αποποιηθή μεγαλοφρόνως την ένδοξον και κοπιώδη αποστολή του να καταστήση ευδαίμονα την Ελλάδα, ενόσω δεν ήτο βέβαιος αυτός περί της συναινέσεως των μελλόντων αυτού υπηκόων. Το Ελληνικόν έθνος ού μόνον ηυχαρίσκει τον πρίγκηπα Λεοπόλδον έτι τη ευμενεί εκείνη μερίμνη περί της συναινέσεως αυτού, αλλά και μετ' αληθούς συγκινήσεως έμαθεν, οποίον θερμόν ανέπτυξεν ο Λεοπόλδος ζήλον εν τω περί ορίων ζητήματι.

Εξακολουθεί δε διά πειστικών λόγων, προς καταπολέμησιν των περί ορίων ορισμών του πρωτοκόλλου, και εκφανή παράστασιν της προς τους γενναιούς κατοίκους της Ρούμελης, της Κρήτης, της Σάμου και της Χίου αγνωμοσύνης, και του ενδεχομένου κινδύνου της απογνώσεως αυτών. Είτα παρετήρει, ότι ο Αχελώος και ο Σπερχειός ήσαν μικροί μόνον, βατοί ως επί το πλείστον, ρύακες. Η φρούρησις, έλεγε, τοιαύτης ασθενούς οροθετικής γραμμής απήτει παλλάς χιλιάδας στρατιωτών· πλην δε τούτου ώφειλε το νέον ελληνικόν Κράτος, στερούμενον της Κρήτης, να συντηρή μέγαν πολεμικόν στόλον, προς υπεράσπισιν της κατά θάλασσαν αφυλάκτου θέσεως αυτού. Πόθεν όμως ηδύνατο να προμηθευθή την αναγκαίαν προς συντήρησιν του στρατού εκείνου και του στόλου δαπάνην; Ανάγκη προς τούτοις παρίστατο ιδίου στρατού και στόλου, προς περιστολήν των ληστρικών συμμοριών και των πειρατών, οίτινες ήθελον

σχηματισθή εκ των στερουμένων των πατρίδων αυτών Ρουμελιωτών, Κρητών και Σαμίων. Το πρωτόκολλον, προσετίθει, παρείχεν τους χριστιανούς κατοίκους των προσαρτωμένων πάλιν εις την Πύλην επαρχιών το δίλημμα της επαναστάσεως ή της λιμοκτονίας. Ουδείς ήθελεν αγοράσει τα κτήματα αυτών, άτινα βεβαίως ευχαρίστως θα κατέλειπον, όπως διαφύγωσι την αυθαιρεσίαν των πασάδων, ενώ τουναντίον οι θέλοντες να μεταναστεύσωσιν εκ της Ελλάδος Τούρκοι ευκόλως εύρισκον αγοραστάς· διότι υπό την τακτικήν κυβέρνησιν του Καποδιστρίου παρείχοντο πάσαι αι εγγυήσεις καλής και στερεάς αγοραπωλησίας. Το πρωτόκολλον προσέτι έρριπτε σμήνος απεγνωσμένων και λιμοκτονούντων φυγάδων επί του μόλις συνεστηκότος ελληνικού Κράτους, όπερ δεν θα ηδύνατο βεβαίως να αντιστή εις τον κλονισμόν. Προς τούτοις δ' η Γερουσία εθεώρει ως καθήκον αυτής να εκφράση προς τον πρίγκηπα Λεοπόλδον την πεποίθησιν, ότι το Ελληνικόν έθνος, ούτινος προσεβάλλοντο τα δικαιώματα και τα πολυτιμότεα συμφέροντα, ουδέποτε ήθελε συγκατατεθή να απολέση τους καρπούς ηρωικών αγώνων και να ίδη εν αμφιβόλω τιθέμενα το παρόν αυτού και το μέλλον. Αν δε, υπό πικράς βιαζόμενον ανάγκης, κατεδίκαζεν εαυτό εις σιωπήν ήθελε και πάλιν εντός ολίγου εξομοιωθή προς αγέλην δούλων διεσπαρμένων μεταξύ Τούρκων. Καθότι αφ' ενός μεν εξησφαλιζετο τοις Τούρκοις το προσιτόν πάντων των δημοσίων υπουργημάτων, αφ' ετέρου δε ως Έλληνες πολίται, ήθελον αποκτήσει διά του πλούτου αυτών την νικώσαν εν ταις εκλογαίς ψήφον.

Θα ήτο δε και τότε πραγματικόν τι διά την Ελλάδα πλεονέκτημα η ανεξαρτησία, το πολύτιμον εκείνο των Δυνάμεων δώρον; Μετά εννεαετή αιματηρόν πόλεμον οποίον απέμενεν ούτω κέρδος εις τον Έλληνα; Ουδέν άλλο, ή να ζη εν ερήμω, εν μέσω των οστέων των σφαγέντων προγόνων!

Εδράξατο δε σύναμα η Γερουσία και του μέσου εκείνου, δι' ου ήτο δυνατόν να γείνη επίδρασις επί το ευθύ και σοβαρόν φρόνημα του Λεοπόλδου, και συνέδεσε το ελληνικόν στέμμα, ή τουλάχιστον την ευδαιμονίαν αυτού, προς την αλλαγήν του θρησκευματος λέγουσα: «Πόσης χαράς δάκρυα ήθελε χύσει το ελληνικόν έθνος, αν η θρησκεία αυτού εις την οποίαν χρεωστέι την πολιτικήν ύπαρξιν του, τα ολίγα του φώτα, την γλώσσαν των προγόνων του, το συνήνωνε και διά θείων θεσμών μετά της Β. Α. Υψηλότητος! Πόσον η αφοσίωσις του ελληνικού λαού

ήθελεν αυξηθή, αν έβλεπε μεθ' εαυτού εις τους ναούς του ουρανού πατρός τον επίγειον πατέρα του προσφέροντα την ιδίαν λατρείαν! (73)». Τοιοῦτο τι περίπου ην το υπόμνημα της 10)22 Απριλίου 1830, όπερ η Γερουσία επέδωκε τοις αντιπρεσβευταίς των Δυνάμεων.

Έτος είχε σχεδόν παρέλθει, αφ' ής ο πρίγκηψ Λεοπόλδος είχε μάθει διά της παρά τω Κυβερνήτη αποστολής του *Κ. Στόκμαρ* τι έπρεπε να φρονή περί του ελληνικού μέλλοντος, περί των ιδίων εαυτού ελπίδων και περί της πιθανότητος εθνικής τινος υπέρ αυτού εκδηλώσεως. Είχε δε κάλλιστα ωφεληθή εκ του χρονικού τούτου διαστήματος, όπως εκβάλη της παλαιστρας τους άλλους αυτού συμνηστήρας. Διότι πλην αυτού ανεφέροντο ως υποψήφιοι: ο *Δουξ Κάρολος του Μέκλεμβουργ*, ο πρίγκηψ *Φρειδερίκος της Ορανίας*, ο *Βερνάρδος της Βέιμαρ*, ο *Κάρολος* της Βαυαρίας, ο *Ιωάννης* της Σαξωνίας και ο πρίγκηψ *Φίλιππος της Έσσης Ομβούργ*, ουδείς όμως εξ αυτών είχε τοσαύτην σημασίαν, ούτε ανέπτυξε τοσαύτην δραστηριότητα, ώστε να υποσκελίση αυτόν. Η Ρωσία πρωίμως ήδη είχε καταδείξει την συμπάθειαν αυτής υπέρ της υποψηφιότητος του πρίγκηπος του Κοβούργου. Ρώσοι πολιτικοί άνδρες οίος ο Λήβεν εφρόνουν, ότι ο πρίγκηψ Λεοπόλδος ην ο ανήρ, όστις επί του ελληνικού θρόνου ηδύνατο να εννοήση την ανάγκην στενού μετά της Ρωσίας συνδέσμου, «και να καταστήση συνάμα ακίνδυνον την μόνην αληθώς εχθράν εις τους Έλληνας πολιτικήν, την της Αγγλίας, διά των σχέσεων αυτού προς την αντιπολίτευσιν και προς την οικογένειαν της μελλούσης διαδόχου.» Ο πρίγκηψ Λεοπόλδος παρέστησεν επιτηδειώς εν Πετρούπολει την δυσχερή αυτού θέσιν απέναντι του Άγγλου βασιλέως και της χώρας· ανέμνησε δε τας εκδουλεύσεις αυτού επί των κατά του Ναπολέοντος πολέμων, και τας υγιείς αυτού, καθαρώς μοναρχικάς και εχθράς πάσης επαναστατικής ιδέας αρχάς. Αι παραστάσεις αύται κατίσχυσαν, και επειδή εν Ρωσία είχε πλέον αναγνωρισθή ως έωλος και αφεθή όλως η ιδέα ισοβίου ηγεμονείας του Καποδιστρίου, έκκλινεν οριστικώς το ρωσικόν ανακτοβούλιον υπέρ της εκλογής του πρίγκηπος του Κοβούργου. Και εν τω Κεραμεικώ δ' επίσης κατώρθωσεν ο Λεοπόλδος να εξαλείψη την επ' αυτού ζηλοτυπίαν, και τη 8)20 Νοεμβρίου 1829 επέτυχε της συγκαταθέσεως του βασιλέως της Γαλλίας Καρόλου του Ι'. Εν Αγγλία τουναντίον απήντησαν το κατ' αρχάς τα σχέδια αυτού δυσμενή υποδοχήν, και δεινός

συνήφθη αγών μεταξύ βασιλέως και υπουργείου. Γεώργιος ο Δ' ήκιστα ηυνόει προσωπικώς τον Λεοπόλδον, και ουδ' αυτήν την ακάνθινον δόξαν του ελληνικού θρόνου επέτρεπεν αυτώ. Διετέλει δε ο βασιλεύς υπό την επήρειαν του αδελφού αυτού, δουκός του *Κώμπερλανδ*, όστις σφοδρός πολέμιος του υπουργείου Βέλλιγκτον, είχεν ίδιον υποψήφιον διά τον ελληνικόν θρόνον, τον συγγενή αυτού *Κάρολον*, *δούκα του Μέκλεμβουργ*. Υπεστήριζε δε αυτόν μετά πολλής επιμονής διά του αδελφού βασιλέως Γεωργίου του Δ', ενώ το αγγλικόν υπουργείον προέτεινε κατ' αρχάς τον πρίγκηπα των Κάτω Χωρών. Τον Ιανουάριον όμως του 1830 ο Βέλλιγκτον υιοθέτησε την υποψηφιότητα του Λεοπόλδου, στηριζόμενος επί των διαθέσεων της χώρας και του κοινοβουλίου, και ηπειλήσεν ότι το υπ' αυτόν υπουργείον ήθελε παραιτηθή, αν δεν επεδοκίμαζεν αυτήν ο βασιλεύς. Γεώργιος ο Δ' συνήνεσε μετά δυσαρρεσκείας.

Το παράδοξον όμως διάβημα του σιδηρού δουκός επέδρασεν επιβλαβώς επί την τύχην της Ελλάδος. Απέναντι υπουργείου, όπερ υπήρξεν έτοιμον να θυσιασθή υπέρ αυτού, δεν ηδύνατο βεβαίως ο Λεοπόλδος να επιδείξη το επίμονον και σταθερόν εκείνο ήθος, όπερ ήθελεν είναι επιθυμητόν δι' υποψήφιον του Ελληνικού θρόνου. *Ην ατύχημα τούτο διά την Ελλάδα*, ως και ο πρίγκηψ αυτός παρετήρει, *καθότι παρ' υπουργείου, διακυβεύσαντος την ιδίαν ύπαρξιν χάριν της κοβουργικής υποψηφιότητος, αδύνατον ήτο να επιμείνη τις απαιτών αδυσωπήτως τους όρους εκείνους, ούς υπηγόρευε το συμφέρον της Ελλάδος*.

Κατά του ηθικού τούτου προσκόμματος προσώχθησε σχέδιον ευγενώς εσκεμμένον, όπερ ηδύνατο να αποβή σημαντικώτατον διά το μέλλον της Ελλάδος. Προύκειτο τότε περί εκχωρήσεως των *Ιονίων νήσων* εις το νέον Ελληνικόν Κράτος. Όσω δε ολιγώτερον ήτο γνωστόν το σχέδιον τούτο εν Ελλάδι, τοσούτω μάλλον χαρμόσυνος θα ήτο η έκπληξις, αν προσήρχετο ο νέος ηγεμών τοιούτον κομίζων εις την νύμφην το δώρον της πρώτης του γάμου πρωίας, ως ο νυν δυναστεύων εν Ελλάδι Γεώργιος ο Α'. Πλήρης μυστικότης περιεκάλυπτε τα σκοπούμενα, άτινα ηρέμα μεν αλλ' ασφαλώς ωρίμαζον προς εκτέλεσιν. Οι εξοχώτεροι των *Ουίγων* είχαν προσηλυτισθή, και ηλπίζετο ασφαλής εν τω κοινοβουλίω πλειοψηφία. Έκτοτε ελέγετο, ότι το εκ των νήσων εκείνων όφελος δεν απεζημίου τας εκτάκτους δαπάνας, όσας απήτουν

αὐται παρά της προστάτιδος Δυνάμεως. Δεν ἔλειπον δε, πλην τούτου, και ἀφιλοκερδέστεραι σκέψεις. Ὑπεδεικνύετο το διαρκῶς και ἀνευδότης δυσυπότακτον του ἐθνικοῦ φύλου, και το δίκαιον της ἀρχῆς των ἐθνικοτήτων, καθ' ἣς δεν ἤρμοζε να ἀντιστῆ ἡ ἐλευθέρα Ἀγγλία. Οἱ τραχέως δε σκώποντες πρακτικοὶ Ἀγγλοὶ πολιτικοὶ παρείχον εἰς τους Ἐπτανησίους την μετὰ της Ἑλλάδος ἐνωσιν ὡς τιμωρίαν, και προυφήτευσον ταχεῖαν και πικράν την μεταμέλειαν. Οὕτως ἐφαίνοντο πάντα κατὰ τας ἐπιθυμίας βαίνοντα του Λεοπόλδου, ὅτε ἐν μέσῳ των πρῶιμων ἐκείνων περὶ ἐκχωρήσεως σχεδίων παρενέπεσεν ὀλεθρίως ἡ καλῶς λελογισμένη γενναιοφροσύνη των Τόρων. Ἀφ' ἣς στιγμῆς ὁ Βέλλικτον προέθετο ὡς ὑπουργικὸν ζήτημα την εἰς τον Ἑλληνικὸν θρόνον υποψηφιότητα του Λεοπόλδου, ὁ ὀξυδερκῆς παρατηρητῆς καθορὰ γεννώμενον το σπέρμα της ἀποποιήσεως του πρίγκηπος Λεοπόλδου. Οἱ Τόροις ἐπεδείκνυντο ἐναβρυνόμενοι την πολιτικὴν αὐτῶν γενναιοφροσύνην, και ἀλαζονευόμενοι δεν ἀπέκρυπτον την δυσπιστίαν αὐτῶν προς τας νέας σχέσεις μετὰ του Λεοπόλδου και των ἐξεχόντων μελῶν της ἀντιπολιτεύσεως.

Παρά τας συμβουλὰς του ἐμπίστου αὐτοῦ *Στόκμαρ* εἶχε παραμελήσει ὁ πρίγκηψ Λεοπόλδος να καθορίσῃ ἐκ προοιμίων την θέσιν αὐτοῦ ὡς προς το ἑλληνικὸν ζήτημα. Το περιβάλλον την Ἑλλάδα ἰδανικὸν γόητρον υπέτασσε την φαντασίαν αὐτοῦ, και ὁ ἐν ἀπόπτῳ θρόνος τοσαύτην ἐξήσκει ἐπ' αὐτοῦ μαγείαν, ὥστε παρέστη δραστηρίως και ζωηρότερον ἴσως του δέοντος ὡς μνηστῆ και ἐξήγειρεν οὕτω παρά τῳ ὑπουργείῳ την ἰδέαν, ὅτι ἠδύνατό τις να ἐκτεθῆ ὑπὲρ υποψηφίου μη ἀνθισταμένου και μηδένα προτείνοντος ὀρον «Κατόπιν μόνον ἐστάθμισε, κατὰ βάθος, τας δυσχερείας της ἐπιχειρήσεως, και προσεπάθησε να ἐπιτύχῃ τους ὀρους ἐκείνους, ἀφ' ὧν, κατὰ την συμβουλήν του *Στόκμαρ*, ἔπρεπε να ἐξαρτήσῃ την υποψηφιότητά του».

Διὰ τούτο δε ὁ Λεοπόλδος, κατ' Ἰανουάριον του 1830, πρὶν ἢ αἱ Δυνάμεις προτείνωσιν αὐτῷ τον ἑλληνικὸν θρόνον διὰ του πρωτοκόλλου του Φεβρουαρίου, ἐυρέθη ἐν τῇ δυσἀρέστῳ *θέσει ἰκέτου*. Προσεπάθησε δε να ἀποσπάσῃ ἐκ της ἀκάμπτου πολιτικῆς και της ἀπαθούς δυσπιστίας των Τόρων ὀλίγας τουλάχιστον ὑπὲρ της Ἑλλάδος ὠφελείας, δυσαναλόγους πλέον, ἐννοεῖται, προς τα πρότερον σκοπούμενα. Την ἐκχώρησιν των Ἰονίων νήσων οὐδ' ἠδύνατο καν να προφέρῃ, καθότι και αὐτὸ το ἀπαραίτητον

ημφισβητείτο τότε, και μετά πολλές μόλις δεκαετηρίδας έμελλον τα πράγματα αυτά να χύσωσι παράδοξον φως επί των σχεδίων του Λεοπόλδου.

Προς την δειλήν δε ερώτησιν, αν ήτο δυνατόν να πεισθή η Πύλη, αντί χρηματικής αποζημιώσεως, εις εκχώρησιν της Κρήτης, υπέδειξεν ο Άβερδην εις τον πρίγκηπα, ότι ο *κυρίαρχος ηγεμών της Ελλάδος* ήθελεν είναι κύριος να προέλθη εις τοιαύτην διαπραγματεύσιν, και ευμενώς υπεσήμανεν, ότι η προσωπικότης ακριβώς του Λεοπόλδου ηδύνατο να πραΰνη την κατά του νέου ελληνικού Κράτους ναυτικήν ζηλοτυπίαν της Αγγλίας, καθ' ήν περίπτωσιν η νήσος της Κρήτης έμελλε να ανήκη εις οιανδήποτε άλλην πλην της Πύλης κυβέρνησιν. Ότε όμως Λεοπόλδος, τη 30 Ιανουαρίου, κατέστησε την κατοχήν της Κρήτης απαραίτητον όρον της αποδοχής του ελληνικού θρόνου, εξεδήλωσεν ο Άβερδην άπαν το πείσμα και την τραχύτητα της αγγλικής διπλωματίας. Κατεμέμφθη τούτ' αυτό του πρίγκηπος ως συμβουλευομένου τον *Δούρχαμ*, τον *Δόβερ*, τον *Πάλμερστον*, τον *Βρουμ*, πολεμίους του υπουργείου, και έδωκεν αυτώ την 31 Ιανουαρίου την χαρακτηριστικωτάτην ταύτην διά την περίστασιν και αυτόχρημα αγροίκον απάντησιν: *«Περί Κρήτης ουδαμού ουδέποτε μέχρι τούδε εγένετο λόγος. Καίτοι πολλαί μέχρι τούδε εγένοντο διαπραγματεύσεις, είσθε ελεύθερος πάντοτε να παραιτηθήτε· αλλά την απόφασίν σας ταύτην δεν δύναται να εξηγήση η άρνησις της Κρήτης. Αναλογίσθητε κατά πόσον τοιαύτη διαγωγή συμβιβάζεται προς την αξιοπρέπειαν υμών και το συνεπές του φρονήματος. Αι Δυνάμεις δεν σκοπούσι να διαπραγματευθώσι προς υμάς και ήθελον θεωρήσει ως άρνησιν την υπό όρους αποδοχήν»*.

Τότε αντί να αφήση ελευθέρας τας Δυνάμεις να θεωρήσωσιν άρνησιν την υπό όρους αποδοχήν, αντί να αντιτάξη εις την αλαζονείαν των Τόρεων την τολμηράν αποφασιστικότητα ανδρός συνειδότης τον υψηλόν εαυτού σκοπόν, αντί να αφηφήση την τριανδρίαν των προστάτιδων Δυνάμεων, ών φαινομένη μόνον υπήρχεν η ομοφροσύνη, και να ανυψώση την ιδίαν εαυτού θέλησιν και την του ελληνικού λαού, παρέστη συναισθανόμενος πάντοτε το βάρος της προς αυτόν ευεργεσίας του υπουργείου, καιπερ δυνάμενος να μαντεύση, ότι το υπουργείον εκ μεγάλης μόνον βιαζόμενον ανάγκης είχε καταστήσει υπουργικόν ζήτημα την κοβουργικήν υποψηφιότητα, ενέδωκεν ουχ ήττον, και υπεδύθη το άτολμον

εκείνο και αναποφάσιστον ήθος, όπερ κατά το ήμισυ πάντοτε είναι της ήττης αφορμή και τη 30)11 Φεβρουαρίου 1830, ήτοι την επαύριον της του Βέλλικτον προς αυτόν απαντήσεως, ανεκοίνωσε προς τους τρεις πληρεξουσίους, ότι *συνήνει* και απεδέχετο την ωφέλιμον και υψηλήν αποστολήν, ήτις ανετίθετο αυτό.

Ήρξατο όμως κατόπιν μεταμελούμενος επί τω κατεσπευμένω αυτού διαβήματι, και, λεπτολογών πάλιν περί τους ορισμούς της συνόδου, προσεπάθησε να αποκτήση ό,τι παρήτησε, γράφων αίφνης προς τον λόρδον Άβερδην, ότι εξ αβροφροσύνης μόνον απεδέξατο την υπό της συνόδου υπαγορευθείσαν τροποποίησιν, και συνήνεσεν εις το πρωτόκολλον κατά το γράμμα μόνον και το πνεύμα της αρχικής αυτού επιστολής της 30)11 Φεβρουαρίου. Διαρκουσών έτι των δυσαρέστων αυτών διαπραγματεύσεων ανεχώρησε κατά τας αρχάς Απριλίου εις Παρισίους, και κατέλιπεν εν τη απουσία αυτού τον Στόκμαρ αντιπρόσωπον.

Ο πρίγκηψ είχεν αναλάβει εν τω μεταξύ και την από πολλοί διακεκομμένην ανταπόκρισιν αυτού προς τον Καποδίστριαν. Εκ του Οίκου Μάλβουργ έγγραφεν αυτό τη 16)28 Φεβρουαρίου όπως αγγείλη, ότι είχεν αποδεχθή την λίαν κολακευτικήν και έντιμον προσφοράν της ηγεμονίας της Ελλάδος. Ως προς τους όρους όμως, έλεγε, δεν είχαν τα πράγματα καλώς· η παράκλησις αυτού, όπως επιτραπή τοις Έλλησι το δικαίωμα της αντιρρήσεως κατά του προσώπου αυτού, δεν είχεν εισακουσθή, ώστε ηναγκάζετο ούτω να παραστή αυτοίς ως προσφερόμενος υπό των Δυνάμεων ηγεμών.

Η επιστολή του Λεοπόλδου προς τον Κυβερνήτην έχει ώδε:

Εν τω Οίκω Μάλβουργ τη 16)28 Φεβρουαρίου 1830.
Αγαπητέ μοι Κόμη,

«Σήμερον σας γράφω ολίγα τινά, μηνύων ότι μετά πολλάς δυσχερείς διαλέξεις, εδέχθην την παρά των συμμάχων Δυνάμει προσενεχθείσαν μοι έντιμοτάτην ηγεμονίαν της Ελλάδος, παρακαλέσας να δώσωσι και τοις Έλλησι ψήφον περί της εκλογής μου, αλλά δεν εισηκούσθην. Ελπίζω όμως ότι, όταν αι διαπραγματεύσεις καταστώσι γνωσταί τοις Έλλησι, θέλουσιν ομολογήσει ότι δεν ημέλησα να θηρεύσω την ευγνωμοσύνην αυτών, όσον ηδυνάμην.

«Εάν ανελογιζόμενη την προσωπική μου μόνον θέσιν, ήθελον επιμείνει εις ευνοϊκώτερους όρους, ή δεν ήθελον αποδεχθή· ο φόβος όμως, μη ρίψω πάλιν το ελληνικόν ζήτημα εις το χάος εκείνο, όθεν μόλις εξέρχεται, με παρακινεί να θυσιάσω πάντα προσωπικόν μου σκοπόν.

«Γνωρίζετε, αγαπητέ κόμη, οποία τρέφω προς υμάς, από μακρού ήδη χρόνου, αισθήματα· πρέπει δε να σας εκφράσω πόσον ελπίζω, ότι θέλετε με υποστηρίξει διά των συμβουλών και της φρονήσεως υμών εν τω δυσχερεί σταδίω, εις ό εισέρχομαι. Διά τούτο σας παρακαλώ να εξακολουθήσητε ηδαιουχούντες μέχρι της αφίξεώς μου το σκάφος της πολιτείας, όπερ τοσάκις εσώσατε από ναυαγίου. Αγνοώ αν απαιτήται τυπική τις προς τούτο πληρεξουσιότης· εν τοιαύτη δε περιπτώσει θέλω σπεύσει ό,τι τάχιστα να διαβιβάσω υμίν τοιαύτην. Ουχ ήττον παρακαλώ υμάς να θεωρήσητε αυτήν, εν τούτοις, ως οριστικήν και να την ανακοινώσητε όπου δει. Η άφιξις μου δεν δύναται να γείνη εντός βραχείος χρονικού διαστήματος, καθότι έχω πολλάς έτι να τακτοποιήσω ιδιαιτέρας μου υποθέσεις. Εξηγήσατέ μοι σαφώς, σας παρακαλώ, άμα ως δυνηθήτε, την κατάστασιν των πραγμάτων. Ως προς τούτο σπουδαίον ήθελεν είναι να μοι στείλητε ταχέως εμπιστευτικόν τινα γραμματέα, κομιστήν των υμετέρων ανακοινώσεων και δυνάμενον να μοι χρησιμεύει διά τα ελληνικά έγγραφα. Άλλην ημέραν θέλω σας γράψει εκτενέστερον. Παύων δε σας προσφέρω την διαβεβαίωσιν της διαφερούσης μου υπολήψεως της ειλικρινεστάτης φιλίας, μεθ' ής και διατελέσω ών κτλ.

ΛΕΟΠΟΛΔΟΣ.»

Επίστευεν ο πρίγκηψ Λεοπόλδος εις την ειλικρίνειαν των συχνών του Καποδιστρίου διαβεβαιώσεων, ότι επόθει να εξέλθη της ελληνικής κολάσεως και ότι ευδαιμών ήθελεν είναι να παρασκευάση την οδόν τω μέλλοντι ηγεμόνι. Εν τη ανωτέρω επιστολή, ως είδον οι αναγνώσται, έστι και ακούσιος τις εγγικτική φράσις, ήτις επείραξε βεβαίως την ευερέθιστον καρδίαν του Καποδιστρίου. Τι εσήμαινεν η διά των φιλοφρονητικών εκείνων λόγων παρεχομένη πληρεξουσιότης προς περαιτέρω κυβέρνησιν σκάφους της πολιτείας; ουδέν άλλο βεβαίως, ή ότι ανεμίμησκε τω Κυβερνήτη, τον λαβόντα *επταετή εξουσίαν παρά έθνους και ελπίσαντα ισόβιον ηγεμονείαν*, ότι ουδέν ήτο πλέον από της 22)3 Φεβρουαρίου,

ὅτι παρήγε του λοιπού την εξουσίαν αυτού από της χάριτος ανωτέρου. Διά τούτο βλέπομεν τον Κυβερνήτην τον εκ της εσωτερικής αντιπολιτεύσεως και των εξωτερικών αποτυχιών αυτού αποδυσπετούντα προς το μέλλον και ζητούντα να αποχωρήση της αρχής προς ιδιωτικήν ησυχίαν εν Ελβετία· εφ' ὧ και βλέπομεν αυτόν γράφοντα εν υστερογράφῳ τινί επιστολῆς προς τον Έυναρδ τὰδε: «Αν πλησιάζητε τον νέον ηγεμόνα, παρακινήσατε αυτόν να μας βοηθήση, να μιμηθῆ το παράδειγμά σας. Ίνα θερίση τις, πρέπει να σπείρη. Ας προσπαθήσωμεν να καταλύσωμεν τον βίον εγγύς αλλήλων, και να αναπαυθώμεν ἀπαξ πάλιν παρά τας ακτάς της λίμνης της Γενεύης. θέλω κατοικήσει κατά τας ημέρας του γήρωσ μου την μικράν ἑπαυλιν «Fleur d' Eau», αν, εννοείται, δεν με εκβάλη αυτής ο από βορρά άνεμος».

Προς την ανωτέρω επιστολήν του Λεοπόλδου, ο Κυβερνήτης απήντησε διά πολλών, αλλά δεν πρέπει τις να λησμονήση ὅτι διά να εννοήση αυτάς πρέπει να λάβη υπ' ὄψει αυτού τι προς τους περί αυτόν ἔλεγεν ο Καποδίστριας. Οὕτω λ. χ. ἔλεγε προς τον Κολοκοτρώνην: «Εδεξάμην το αξίωμα, ὅπερ μοι ενεπιστεύθη το ἔθνος, ουχί χάριν του αξιώματος, ἀλλ' ἵνα εργασθῶ υπέρ της αποκαταστάσεως και της ανεξαρτησίας της Ελλάδος. Αν πιστεύωσιν οι σύμμαχοι ὅτι η αποκατάστασις αὐτή και η ανεξαρτησία εἶναι δυναταί μόνον διά ξένου πρίγκηπος κυβερνώντος την Ελλάδα δι' εαυτόν, τους κληρονόμους και τους διαδόχους του, εγώ πρώτος θέλω αναγνωρίσει κατά τους νομίμους τύπους τον πρίγκηπα τούτον, τουτέστιν αφού καταμάθω την διάθεσιν και την γνώμην του ἔθνους. Το ἔθνος δεν θέλει αρνηθῆ ἄμα ως λάβη την εγγύησιν, ὅτι ο νέος ηγεμών θέλει κυβερνήσει ἐπί μόνω τῷ σκοπῷ της εξασφαλίσεως της γενικῆς πάντων ανεξαρτησίας και των δικαιωμάτων, ἀτινα απέκτησαν οι Έλληνες διά των αιμάτων αυτών και τοσούτων θυσιών!» Προς τον φρούραρχον δε Ράικον ἔλεγε: «Δεν ἤλθον εις την Ελλάδα, ὅπως ζητήσω θέσιν, μηδ' αὐτήν την πρώτην· ἀκούσας δε την κλήσιν του ἔθνους τούτου, σκοπόν εἶχον μόνον να συντελέσω, πάση δυνάμει, εις την πολιτικήν αυτού αποκατάστασιν. Ο σκοπός μου οὗτος εἶναι ἀμετάβλητος και μένει πάντοτε ο αὐτός. Αν ο εκλεχθείς κυριάρχης ηγεμών εἶναι το μόνον μέσον προς οριστικήν επίτευξιν του σκοποῦ τούτου, εγώ πρώτος θέλω υποδεχθῆ αυτόν και χαρῆ ἐπί τούτῳ ἐξ ὅλης μου ψυχῆς».

Υπό τοιούτων κατεχόμενος αισθημάτων ο όντως πατήρ εκείνος του έθνους, ο πρώτος των Ελλήνων Έλλην, ως απεκάλει αυτόν, πάνυ δικαίως, ο Ι. Ρίζος Νερουλός, έγραψε τας δε τας διπλωματικωτάτας και πατριωτικωτάτας προς τον εκλεγέντα *ηγεμόνα κυρίαρχον της Ελλάδος Λεοπόλδον* επιστολάς άς οι αντιπολιτευόμενοι παρεξηγήσαντες εθεώρησαν αυτόν ως τον αληθή αίτιον της από του θρόνου της Ελλάδος παραίτησεως Λεοπόλδου.

Τω Υψηλοτάτω Βασιλικώ πρίγκηπι Λεοπόλδω.

Εν Ναυπλίω τη 25 Μαρτίου 1830.

«Πρίγκηψ, η Θεία πρόνοια δεν εγκαταλείπει την Ελλάδα. Μαρτύριον δε νέον η μεγαλοψυχία, μεθ' ής η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης επροστάτευσε τα νόμιμα αυτής συμφέροντα, εν ώ εγένετο η περί αυτών κρίσις. Όθεν και το γράμμα δι' ού η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης μ' ετίμησεν από 16)28 Φεβρουαρίου, παρέχει εις την Ελλάδα τα ασφαλέστατα περί του μέλλοντος εχέγγυα, το μεν, εκ των αγώνων ούς ηγωνίσθητε προς επέκτασιν των ορίων, το δε, διότι ητήσατε και την συμμετοχήν της Ελλάδος εις την εκλογήν του αυτής άνακτος.

«Το πρωτόκολλον της 3 Φεβρουαρίου και αι συμπληρωματικάι αυτού πράξεις εν ποίω τύπω μέλλουσι να διακοινωθώσι προς την Ελληνικήν κυβέρνησιν, αγνοώ. Αλλ' όσον εικάζω εκ των μερικωτέρων εντεύξεών μου μετά των προσέδρων των τριών συμμάχων Αυλών, αυτοί ζητούσι την απαρέγκλιτον εκτέλεσιν των εις αυτούς προστεταγμένων, ουδεμίαν διαπραγματείαν δεχόμενοι ούτε σκέψιν περί των τύπων καθ' ούς τα αποφασισθέντα παρά των Δυνάμεων πρέπει να βαλθώσιν εις πράξιν.

«Εάν όμως η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης κλίνη να ρίψη τους οφθαλμούς επί τα ψηφίσματα της εν Άργει εθνικής συνελεύσεως, των οποίων συνάπτω ενταύθα την συλλογήν, θέλει ιδεί (ψηφίσματι α', άρθρω γ') ότι εις εμέ δεν συγχωρείται να συμφωνήσω εν ονόματι και εκ προσώπου της Ελλάδος ουδέν συμφώνημα αναφερόμενον εις τας περί ών λόγος εκδιαθέσεις (arrangements définitifs) ειμή αφ' ού οι πληρεξούσιοι αυτής αντιπρόσωποι σκεφθώσι και επικυρώσωσι τα πάντα.

«Επειδή λοιπόν ο τρόπος καθ' ὃν ἡ ἐν Ἀργεὶ συνέλευσις ἐθεώρησε τὴν συνθήκην τῆς 6 Ἰουλίου διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς περὶ αὐτῆς κρίσεως τῶν ὑψηλῶν Δυνάμεων, τῆς ἐμφαινομένης εἰς τὰ κατὰ Φεβρουάριον μεταξύ αὐτῶν διομολογούμενα· ἐπειδὴ ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, καίπερ πολλὰ προσλιπαρήσασα, οὐδόλως ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς νεαρὰς διαπραγματείας, πῶς δύναται νὰ δεχθῆ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν, χωρὶς νὰ ζητήσῃ πρότερον τὴν συγκάλεισιν τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὑποκειμένη, ἄλλως, νὰ κατηγορηθῆ ὅτι κατεπάτησε τοὺς ὅρκους, τὸ ἀξίωμα, καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους; Διότι οἱ πληρεξούσιοι καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, συνελθόντες εἰς ἐθνικὴν ὁμήγυριν πρὸς τὸ ἀκούσαι τὰς πράξεις τοῦ Λονδινείου συνεδρίου, ἤθελον εὐρεθῆ ὡς πρὸς τὴν περὶ ὀρίων ἀπόφασιν εἰς δύσκολόν τινα καὶ δεινὴν ἀνάγκην, ἢ νὰ παραβῶσι τὰ ἱερώτατα περὶ τοὺς ἐντολεῖς αὐτῶν καθήκοντα, ἢ νὰ λείψωσιν ἀπὸ τὰ οφειλόμενα λόγῳ δικαιοσύνης εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς σεβαστοὺς τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτας.

«Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁμως τῶν καθηκόντων βαθυτάτης αἰσθήσεως ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἤθελε δεχθῆ μετ' εὐγνωμοσύνης τὰς ἄλλας διατάξεις καὶ κατασφαλίσει ἀγαθῶν πολυτίμων, τὰς παρὰ τῶν εὐεργετῶν ἐρχομένας, καὶ ἡ ὑμετέρα Βασιλικὴ Ὑψηλότης τότε ἤθελεν ὑπερευφρανθῆ καλουμένη παρὰ τῆς ὁμοθυμοῦ καὶ πανεόρτου ψήφου ἐθνικῆς συνελεύσεως εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς ἀνακτίσεως ὑπὸ νόμους, τῶν ὁποίων τὰς βάσεις ἡ ἐν Ἀργεὶ συνέλευσις προέθεσπισεν. Ἐπὶ δὲ τῶν παρόντων, καὶ δι' ὅσα προεξέθεσα, καὶ διὰ τὸν τρόπον ὅλως, καθ' ὃν αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ἐκτελέσωσι τὰ δόξαντα, ἀναγκάζομαι νὰ ἀποκριθῶ ἀμέσως πρὸς τὰς γεννησομένας μοι διακοινώσεις, χωρὶς νὰ συγκαλέσω συνέλευσιν. Ἀναγγελάω λοιπόν πρὸς τε τὴν Γερουσίαν καὶ πρὸς τὸ ἔθνος τὰ ἀναπόδραστα αἰτία τῆς τοιαύτης μου βαρυευθύνου διαγωγῆς, τῆς ὁποίας μέτοχος ἔσται, ἐλπίζω καν, καὶ ἡ Γερουσία, καθὼς μετέχει καὶ τῆς πληρεστάτης μου πίστεως εἰς τὴν ἐλευθέρειον καὶ γενναίαν τῆς ὑμετέρας Βασιλικῆς Ὑψηλότητος προαίρεσιν, σαφέστατα ἐκπεφρασμένην ἐν τῷ τῆς 16 (28) Φεβρουαρίου γράμματι. Εἰς τὸν κόλπον ἄρα ὑμῶν, πρίγκηψ, οἱ Ἕλληνες θέλουσι πλέον καταθέσει τὰς ἐφέσεις αὐτῶν· καὶ ὑμεῖς μετὰ χάριτος αὐτὰς εἰσακούοντες, θέλετε τοὺς δείξει ὄσῃν καὶ οἷαν εὐδαιμονίαν αἱ Δυνάμεις τοῖς παρεσκεύασαν, προβιβάζουσαι αὐτοὺς εἰς βαθμὸν ἐλευθέρου καὶ αὐτονόμου ἔθνους.

»Τοσοῦτον δε περισπούδαστον ἔχω να προῦποβάλω εις την υμετέραν Βασιλικήν Υψηλότητα την αίρεσιν της πολιτείας μου, ὡστε σας δίδω λόγον αὐτῆς και πριν ἀκόμη λάβω τας αξιωματικὰς διακοινώσεις των κυρίων Προσέδρων των συμμάχων Αὐλῶν, και πριν απευθύνω και προς την Γερουσίαν ἐπὶ των περιστώτων πραγμάτων διάγγελμα. Τοῦτο το χρέος εκτελέσω, ἐλπίζω, μετ' ὀλίγας ἡμέρας, και τότε και η Γερουσία θέλει ευλαβῶς αναφέρει προς την υμετέραν Βασιλικήν Υψηλότητα τας ἐφέσεις του ἔθνους· η δε προς αὐτὴν ἀπόκρισις του ἀνακτος, ἀπὸ του νυν πέποιθα, ὅτι θέλει διαλύσει πάσαν ἀμφιβολίαν, και ὅλας τας γνώμας θέλει καθησυχάσει και ὅλας τας καρδίας θέλει ἀνοίξει εις γενναιοτάτην και ειλικρινεστάτην περὶ την υμετέραν Βασιλικήν Υψηλότητα ἀφοσίωσιν.

«Περὶ της εκκενώσεως της Ευβοίας και Αττικής, ὄσῃν σπουδὴν και ἀν καταβάλωσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις των τριῶν Δυνάμεων, ἀμφιβάλλω ὅτι θέλει κατορθωθῆ τόσον ταχέως, ὅσον πιστεύουσιν οἱ παρὰ τη Ἑλληνικὴ κυβερνήσει καθεστῶτες πρόσεδροι των Αὐλῶν. Διότι και ἀν ἐκδώσῃ η Πύλη τα ἀναγκαῖα φερμάνια, πάλιν εἶναι πιθανώτατον να ἀντιτάξωσι προς αὐτὰ ο τε Ομὲρ Πασάς και ο φρούραρχος των Αθηνῶν πολλὰς δυσκολίας και ἀναβολὰς. Ἀλλ' ὅπως και ἀν ἔχη, εἶναι ἀδύνατον να μὴ προέλθωσι πολλὰί ταραχαί και ἀταξίαι και ἐκ της ἀπολείψεως των κατεχομένων σήμερον ὑπὸ των Ἑλλήνων μερῶν, ἐκτὸς ἀν η κένωσις αὐτῶν γείνη παρὰ των Ἑλλήνων κατὰ τους ἐξῆς ὅρους:

«α') Να ἐνεργηθῆ ταυτοχρόνως με την ἀναχώρησιν των Τούρκων ἀπὸ τα δοθέντα εις την νέαν ἑλληνικὴν ἐπικράτειαν μέρη.

»β') Οἱ οροθέται περὶ ὧν μνημονεύει ο 9ος παράγραφος του πρωτοκόλλου της 3 Φεβρουαρίου, να ἀναλάβωσι και την περὶ κενώσεως ἐπιμέλειαν.

»γ') Να δοθῶσιν εις την ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ἱκανὰ χρήματα, ὡστε να δυνηθῆ να παράσχη βοήθειαν ζωῆς εις το πλῆθος των καταφευξομένων ἐνταῦθα οἰκογενειῶν.

«Και μοι συγχωρεῖ βέβαια η υμετέρα Βασιλικὴ Υψηλότης να ἐπιστήσω προς ὀλίγον την προσοχὴν της ἐφ' ἕκαστον των ἀρθρων τούτων.

«Μόνον διά πραγμάτων θέλουσι καταπεισθή οι Έλληνες ότι, απολείποντες τους διά των αιμάτων αυτών αποκτηθέντας τόπους ανταποκτώσιν άλλους, καθ' ών τα όπλα των δεν ητυύχησαν. Αλλ' αι σύμμαχοι Αυλαί μέλλουσιν απαιτήσαι την άμεσον αναχώρησιν των ελληνικών δυνάμεων γης και θαλάσσης όσαι σκεπάζουσι την δυτικήν Ελλάδα· εμπορεί τούτο να εκτελεσθή αταράχως χωρίς να παρευρίσκεται εκείσε μία σεμνοπρόσωπος εξουσία; Περιπτόν κρίνω ν' αποδείξω ότι διά μόνης της παρουσίας των οροθετών, και του ηθικού αυτών αξιώματος, στηριζομένου εις τας ναυτικές δυνάμεις των συμμάχων Αυλών, δύνανται να προληφθώσι πολλαί συμφοραί, αναπόφευκτοι, αν αφεθή η ενέργεια της κενώσεως εις μόνην την ελληνικήν κυβέρνησιν τους υπηρέτας αυτής.

«Τελευταίον οι δυστυχείς κάτοικοι της Δυτικής Ελλάδος, εις τους οποίους μετά την άλωσιν της Ναυπάκτου, του Μεσολογγίου και της Βονίτσης, η κυβέρνηση επροθυμήθη να χορηγήση χρηματικής καταβολάς προς το σπείραι τα χωράφια αυτών και προσμείναι την εσοδείαν του έτους, ενδεχόμενον είναι να παραιτήσωσι τας εστίας αυτών και τότε πώς θέλομεν τους δεχθή, αν δεν δυνάμεθα να τους δώσωμεν νέας βοηθείας; ή θέλουσι τάχα τας ευρεί παρά των αδελφών της ανατολικής Ελλάδος και της Πελοποννήσου, μόλις αρχομένων να ανακύπτωσιν ολίγον από της προτέρας αθλιωτάτης αυτών καταστάσεως;

«Δεν μοι ανήκει να εξετάσω, εάν η γραμμή του Ασπροποτάμου είναι ικανή να ασφαλίση τας μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδος ειρηνικάς και καλογειτονικάς σχέσεις. Λέγω όμως και λέξω πολλάκις, ότι αι οκτώ επαρχίαι αι επιστρέφουσαι υπό την Οθωμανικήν κυριότητα, η Ακαρνανία δηλαδή, η Βόνιτσα, ο Βάλτος, ο Βλοχός, τα Άγραφα, το Καρπενήσι και το Πατρατζίκι, περιλαμβάνουσι λαόν χριστιανικών 80 ή 100,000 ψυχών, εξ ου πηγάζουσι σχεδόν τα δύο τρίτα του ελληνικού στρατού, συγκειμένου κατά την εσχάτην αναρρύθμισιν εξ είκοσι ταγμάτων τετρακοσιάνδρων. Άλλως τε και πασίδηλον υπάρχει, ότι αι επαρχίαι αύται, μόνον υπό Ελλήνων κατοικούμεναι, ουδέποτε ολοτελώς υπετάχθησαν εις την Πύλην, και ότι οι στρατιώται και αρχηγοί αυτών από του 1821 το μέγιστον συνετέλεσαν διά της ανδρίας των εις τον κατά των Τούρκων αγώνα. Τι ποιήσουσι λοιπόν, όταν μάθωσιν ότι η γενέθλιος αυτών γη υποβάλλεται και πάλιν υπό την Οθωμανικήν δυναστείαν; Αν μείνωσι στρατιώται της Ελλάδος, εις αυτούς

πλέον δεν δύναται να εμπιστευθή η φυλακή των ορίων. Αν προτιμήσωσι να μείνωσιν υπό τους Τούρκους ίνα αρχίσωσι πάλιν την παλαιάν αυτών αρματωλικήν τέχνην, θέλουσι τάχα σεβασθή την νέαν οροθεσίαν, συνειθισμένοι όντες εις την προς τους Τούρκους πολεμιότητα; Δεν το πιστεύω· επειδή και άνθρωποι αξιόπιστοι με βεβαιούσιν ότι ο Ασπροπόταμος και ο Σπερχειός εις πολλά μέρη γίνονται βατοί ρύακες, το δε εδώθεν αυτών μέρος είναι πλατεία έρημος, όπου ούτε πόλεις απαντώνται ούτε χωρία, και τέλος όλη η γραμμή η χαραχθείσα υπό του πρωτοκόλλου της 3 Φεβρουαρίου ουδεμία προσφέρει εις τον τόπον εκείνον αυτοφυή και ασφαλή άμυναν την αναγκαιοτάτην προς το στερεώσαι το πολυδάπανον και πολύμοχθον των Δυνάμεων ειρήνευμα τούτο. Αλλά περί του πράγματος τούτου, αχθεινού όντος εις την υμετέραν Βασιλικήν Υψηλότητα, περισσότερο δεν εκτείνομαι προστίθημι δε μόνον ότι, αν αι περί οροθεσίας αποφάσεις των συμμάχων αυλών υπάρχωσιν αμετάθετοι, μόνη η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης ερχομένη ενταύθα δύναται να εξομαλύνη τας εκ της εκτελέσεως προκυπούσας μεγάλας δυσκολίας, και να προλάβη πολλάς συμφοράς.

Ικετεύω λοιπόν αυτήν θερμότατα να σπεύση όσον ένεστι την εις Ελλάδα άφιξιν διότι ουδείς δύναται, πρίγκηψ, να πληρώση τον τόπον της υμετέρας Βασιλικής Υψηλότητος εν τοιαύτη βαρεία περιστάσει, η δε απουσία αυτής ουκ έσται άνευ μεγάλης λυπήσεως και των Ελλήνων και των συμμάχων Δυνάμεων και αυτής της Πύλης.

«Η Ελληνική κυβέρνησις πρέπει, καθώς είπα, να δώση και βοηθείας και ελπίδας, ίνα παρηγορήση τας δυστυχίας και προλάβη αταξίας κατά την μετακίνησιν των ορίων. Αλλά ταύτα δεν δύναται να ευοδώση κυβέρνησις παύουσα. Η αυτή δε ούτε πίστεως ικανής αξιούται προς το πείσαι και τας συμμάχους Δυνάμεις και την Πύλην, ότι τα εκ της εκτελέσεως των αποφασισθέντων προκύψοντα, προκύψουσιν εξ αυτής της φύσεως των αποφάσεων.

«Όταν λοιπόν η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης επιστήση όντως τον νουν επί την προκειμένην υπόθεσιν, τότε αναμφιβόλως θέλει κρίνει δευτέραν πάσαν άλλην, ήτις ενδέχεται να απαιτή και να παρελκύη τον επ' αλλοδαπής χρονισμόν Αυτής.

«Εγώ δε, καίτοι υπό των πόνων και μόχθων κατατρυχόμενος, τας φροντίδας μου όμως και τους αγώνας πάντας θέλω καταβάλει προς το δικαιώσαι την εις εμέ εντιμοτάτην πίστιν και των Ελλήνων και της Υμετέρας Βασιλικής κορυφής, και ευτυχής λογισθήσομαι εκπληρών το διπλούν τούτο καθήκον, εφ' όσον η μεν υγεία μου μοι το συγχωρήση, η δε Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης θέλει ασπάζεσθαι τον ασθενή της υπηρεσίας μου φόρον.

«Υ. Γ. Εν Ναυπλίω τη 26 Μαρτίου (7 Απριλίου). Χθες το εσπέρας μετέδωκα μερικωτέρως εις την Γερουσίαν τὸ τε πρωτόκολλον της 3 Φεβρουαρίου και το γράμμα της Υμετέρας βασιλικής Υψηλότητος, ἄμα σπουδάσας να εξηγήσω εις τα μέλη τούτου του σώματος ὅσα αγαθὰ αι εν Λονδίνω γενόμεναι συνθεσῖαι παρασκευάζουσιν εις την πατρίδα αυτών, και περάνας τον λόγον, τοις ανήγγειλα ὅτι, αφού λάβω τας αξιωματικὰς διακοινώσεις, θέλω σκεφθῆμετ' αυτών περί του τρόπου, καθ' ὄν προτίθεμαι να εκπληρώσω το προς την Ελλάδα χρέος μου και ἄμα να δικαιώσω ὅσον το επ' εμοί την τιμήν της εις εμέ πίστεως τών τε συμμάχων Αυλών και της Υμετέρας Βασιλικής Υψηλότητος.

«Η Γερουσία αφού πρώτον εσιώπησε βαθειάν και κατηφῆ σιωπήν, μοι εζήτησε την ἄδειαν να αποχώρηση ἵνα σκεφθῆμετ' επιστασίας επί των δοθέντων αυτή σπουδαιοτάτων αγγελμάτων. «Σήμερον δε ἦλθε παρ' αυτής προς εμέ επιτροπή συγκειμένη εκ του προέδρου και δύο εισηγητῶν, ἡτις και ἄρτι ἐξήλθεν, αφού μοι προσελάλησε κατά το νόημα τα εξής: «Αγνοούμεν κατά ποῖον τρόπον αι σύμμαχοι Δυνάμεις μέλλουσι να μας διακοινώσωσι τας αποφάσεις των, τας οποίας, οποῖαι και αν ὡσιν αμφιβάλλομεν, καθ' ὅσα μας εἶπατε, αν μας μένη ελευθερία να δεχθῶμεν ἢ ν' απορρίψωμεν. Ημεῖς δεν ἔχομεν κύρος να δεχθῶμεν την πράξιν της 3 Φεβρουαρίου και τα συμπληρούντα αυτήν· και αν δε το ἔθνος μας εἶχε δώσει την τοιαύτην εξουσίαν, πάλιν μας ἦτον αδύνατον να την ενεργήσωμεν χωρίς να παραβῶμεν τα οφειλόμενα και εις εαυτούς και εις ὅλους τους αδελφούς της Στερεάς Ελλάδος, της Κρήτης, της Σάμου, και των ἄλλων νήσων των εις τους Τούρκους επιστραφεισῶν. Η Υμετέρα Εξοχότης ας πράξη ὅ,τι κρίνη συμφερότερον και σωτηριώτερον εις την πατρίδα, αλλ' ημεῖς ουδέποτε συγκατανεύσομεν εις το να αναλάβητε εν ονόματι και εκ προσώπου του ἔθνους τα περί εκτέλεσιν του πρωτοκόλλου της 3 Φεβρουαρίου. Αι συμμαχοῦσαι Δυνάμεις

δύνανται να φέρωσιν εις έργον την αυτών απόφασιν αφισταμένων ημών, και ετοιμών όντων να εκθέσωμεν εν υπομνήματι τους λόγους, δι' ούς αναγκαζόμεθα να μη πράξωμεν άλλως. Και τούτο ημών το υπόμνημα σας παρακαλούμεν να σήσετε προ των ποδών των συμμάχων ανάκτων, ίνα κρίνωσιν κατά την δικαιοσύνην και φιλανθρωπίαν αυτών».

Ας μη αμφιβάλλη η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης ότι πολλά ηγόρευσα, παραστήσας εις την επιτροπήν πληκτικώτατα ηλικους κινδύνους παρασκευάζει η τοιαύτη αντιδιάθεσις και εις τας επαρχίας τας υπό τους Τούρκους μεταβαινούσας και εις τας συστησούσας την νέαν Ελληνικήν επικράτειαν. Τότε έν των μελών της επιτροπής ο από Πατρατζικίου, Κ. Αινιάν, μοι είπεν: «Αλλ' εις τας προσταγάς της υμετέρας εξοχότητος ουδείς θέλει υπακούσει κατά τας επαρχίας. Τι ωφελεί να συγκατατεθώμεν εις πράγματα ανεκτέλεστα;» Εγώ δε τω απεκρίθην «Διά τι ανεκτέλεστα, εάν προσφέρωμεν εις τους ομογενείς μας πατρίδα, την μένουσαν εις ημάς Ελληνικήν γην, και πόρους εξ ών να εγκατασταθώσι και ζήσωσιν ειρηνικώς και τιμίως;

«Δεν θέλω να βαρύνω την υμετέραν Βασιλικήν Υψηλότητα διά της καθ' έκαστα αναγραφής της μακράς ταύτης συνομιλίας. Αλλά το βέβαιον είναι ότι αι γνώμαι ανακινούνται και ζέουσιν, ουδ' εύκολος έσται η αυτών καταπράυνσις. Εγώ παν, ό,τι δύναμαι και σπουδάζω και σπουδάσω προς τούτω· πλην λέγω και πάλιν προς την υμετέραν Υψηλότητα, ότι συμφέρει να έλθη τάχιον ως συνεπιλαβών του έργου, και τότε ελπίζω ότι και το εμού μέρος γενήσεται ως καλλίτερον».

Τοιαύτη τις ήτο η επιστολή του Καποδιστρίου προς τον Λεοπόλδον. Ο έμπιστος δ' ανήρ, όστις έμελλε να κομίση προς τον πρίγκηπα το μήνυμα του κυβερνήτου, ήν ο *πρίγκηψ Γουσταύος Βρέδε* υιός του βαυαρού στρατάρχου. Παράδοξον ήτο βεβαίως, ότι ξένος νεαρός αξιωματικός, εξελέγη όπως πληροφορήση προφορικώς τον μέλλοντα της Ελλάδος ηγεμόνα περί της εν Ελλάδι καταστάσεως των πραγμάτων. Εν παρόδω σχεδόν και μετά πολλής ελαφρότητος εμνημονεύετο, ότι ο *Βρέδε*, καί τοι εκ τυχαίας συστάσεως του *Αιδεκ* γνωστός τω Κυβερνήτη, ηδύνατο να παράσχη επαρκείς πληροφορίας περί των εν Ελλάδι συμβάντων και συμβαινόντων. Προς πλήρωσιν δε των κενών, άτινα ηδύνατο να καταλίπη ως προς

τας θεωρίας η έκθεσις του νέου αξιωματικού του ιππικού, προσέθηκεν ο Καποδίστριας εν δευτέρα συστατική επιστολή αυθημερόν γραφείση, 25)6 Απριλίου 1830, περιγραφήν των θυσιών, αίτινες ήθελον απαιτηθή παρά του μέλλοντος ηγεμόνος της Ελλάδος.

Η δευτέρα αύτη συστατική επιστολή προς τον Λεοπόλδον είχεν ὡδε:

Τῷ Υψηλοτάτῳ καὶ βασιλικῷ πρίγκηπα Λεοπόλδῳ

Ἐν Ναυπλίῳ τῆ 25 Απριλίου 1830.

«Ἡ υμετέρα μεν Βασιλική Υψηλότης ηυδόκησε να μοι ζητήση ἄνθρωπὸν τινα πιστὸν, ἱκανὸν να τῆ εκθέση, ελθὼν αὐτόσε, τα τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Ελλάδος. Εγὼ δε μη δυνάμενος να εκλέξω τον ζητούμενον, ἵνα μη διεγείρω ἀντιζηλίᾳς καὶ δώσω καὶ εἰς τον φατριασμὸν νέαν ἀφορμὴν να ἐπαυξήση διὰ τῆς κακομηχανίας τας υφεστῶσας σήμερον ἐνταύθα δυσχρηστίας ἀνθρώπων καὶ συμφερόντων, ἀπεφάσισα να σας γράψω το μακρὸν γράμμα, εἰς το ὁποῖον παρέπεται το παρὸν.

«Περὶ πολλοῦ δε ποιούμενος να σας το διαβιβάσω τάχιον καὶ χωρὶς να προσμείνω τους ταχυδρόμους των ξένων πρακτόρων, ἀναχωρῶντας βραδύτερον, παραδίδω ἀμφότερα εἰς τον πρίγκηπα Κ. Βρέδε, ὅστις προστάσσεται να ἔλθῃ εἰς Μασσαλίαν ἢ εἰς Τουλῶνα, καὶ ἐκεῖθεν ἀμέσως να δηλοποιήση τον ἱππότην κ. Ἐυναρδὸν ὅτι φέρει γράμματα προς τῆν υμετέραν Βασιλικὴν Υψηλότητα· οὗτος δε θέλει σας το μηνύσει εὐθύς, καὶ τότε στέλλετέ τινα εἰς το καθαρτήριο καὶ τα παραλαμβάνει παρά του κ. Βρέδε ἀσφαλῶς.

«Καὶ ἀν μεν ἡ υμετέρα Βασιλική Υψηλότης θελήση να μοι ἀποκριθῆ διὰ του αὐτοῦ κομιστοῦ, αὐτὸς ἐπιστρέφει καὶ πρὶν τελειώση τῆν κάθαρσιν· εἰδὲ μη, ο κ. Βρέδε θέλει ἔλθῃ να σας προσκυνήση καὶ να λάβῃ τας προσταγὰς σας.

«Ο κ. Βρέδε διέτριψεν ἱκανὸν καιρὸν ἐν Ελλάδι, υπηρετήσας ὡς στρατιωτικὸς, καὶ πάντοτε ἐντίμως πολιτευθείς. Εγὼ ἄλλως δὲν τον γνωρίζω εἰμὴ ἐκ τῆς εὐνοίας, ἣν εἶχε προς αὐτὸν ο συνταγματάρχης κ. Ἐυδεκ. Τον νομίζω ὁμως ἀρκούντως εἰδήμονα των διατρεξάντων καὶ διατρεχόντων ἐν τῆ Ελλάδι, καὶ ἱκανὸν να δώσῃ εἰς τῆν Ὑμετέραν Βασιλικὴν Υψηλότητα,

εάν τη αρέσκη, κεφαλαιώδη έννοιαν του πώς εύρον εγώ τον τόπον, και πώς σήμερον έχει αυτός.

«Αλλ' ας μοι συγχωρήση η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης και αύθις να την παρακαλέσω να αποφασίση να φθάση τάχιον εις Ελλάδα, διότι πάσα αναβολή ενδέχεται να βλάβη πολύ τον τόπον, και πολύ να εμπλέξη τα πράγματα, των οποίων η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης αναλαμβάνει την επιμέλειαν.

«Τα πράγματα ταύτα είναι εκ φύσεως δυσχερέστατα, ως νομίζω ότι το απέδειξα εν τη επιστολή μου. Και αφού η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης δέχεται το μέγιστον αγώνισμα του πληρώσαι τα αποκληρωθέντα εις την Ελλάδα, εν αιταίς ταις χερσίν υμών κείται πλέον και η αισία αρχή του έργου, ουδέ δύνασθε, ω Άναξ, να το επιτρέψητε εις άλλους· ειδέ μη, της ενεργείας η δύναμις απομειούται, ή και παντάπασι καταργείται. Άλλως τε της οροθεσίας μελλούσης αναγκαίως εγείραι ισχυρόν τινα κίνδυνον εν Ελλάδι, διατί η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης να μη αρπάση την πρώτην ταύτην ευκαιρίαν προς το εμφανίσαι τοις Έλλησι την περί αυτούς πατρικήν αυτής διάθεσιν και τον ενθουσιασμόν υπέρ της σωτηρίας αυτών;

Και εγώ, αν εύρον χάριν τινά παρά του λαού τούτου, εάν και σήμερον αυτός διατελή επιδεικνύμενος ειλικρινή και απεριγραπτον προς εμέ πίστιν, τούτο ποιεί, διότι με βλέπει εμμενώς προσωπικώς συμμετέχοντα της αθλιότητος και πολυπαθείας αυτού προς μόνον σκοπόν του αφανίσαι αυτάς. Εις το επαύλισμα του στρατιώτου υπό την πτωχήν καλαμοστέγην του χωρικού, εν πάση ώρα του έτους, οπωσδήποτε έχοντα ηλικίας τε και υγείας πολλάκις με ελάλησαν οι στρατιώται και ο λαός περί των συμφερόντων αυτών, και με εγνώρισαν, και εγώ τους εδίδαξα τι οφείλουσι και εις εαυτούς και εις την κυβέρνησιν των και εις τον πεπολιτευμένον κόσμον. Τολμώ λοιπόν, άναξ, να είπω ότι εις ταύτην την δοκιμασίαν προσμένουσι πρώτον οι Έλληνες την υμετέραν Βασιλικήν Υψηλότητα. Αν επιφανήτε εις τους οφθαλμούς των ως αυθέντης μη δυνάμενος να υποφέρη την πτωχείαν και ένδειάν των, αντί να τοις επιβάλητε σέβας εκών θέλετε χάσει την ασφαλεστάτην επί τας γνώμας αυτών επίδρασιν. Αλλ' η ευκαιρία της πρώτης αθλήσεως ιδού πάρεστιν. Έλθετε να παρευρεθήτε εις το δυσχερές και αλγεινόν της οροθεσίας έργον, και μη αφήνετε άλλους να το επιστατήσωσιν εις τον τόπον σας.

«Οφείλω δε εις την υμετέραν Υψηλότητα εξηγήσεις τινάς ιδιαιτέρας και επί του πρώτου μέρους της επιστολής μου. Να διέλθω αναλυτικώς τας πράξεις του Λονδινείου συνεδρίου, μοι είναι αδύνατον, διά την έλλειψιν του καιρού. Προφανώς όμως βλέπω εξ αυτών τούτο, ότι το συνέδριον αντί να προσφέρη εις την Ελλάδα την παραδοχήν των περί της αυτονομίας αυτής αποφάσεων, κατά τους εννόμους τύπους, έκρινε συμφερότερον και συντομώτερον να τη τας επιβάλη απλώς και απαρασκευάστως. Και διά ποίους μεν λόγους προετίμησε τον τοιούτον τρόπον, δεν μοι ανήκει να εξετάσω· ότι όμως αυτός είναι απροφυέστατος εις τα συμφέροντα και του δυστυχούς τούτου τόπου και της υμετέρας Βασιλικής Υψηλότητος, τούτο κάλλιστα εξεύρω.

«Η πράξις της 3 Φεβρουαρίου και η απονέμουσα τη υμετέρα Υψηλότητι την κυριαρχικήν και διαδοχικήν εξουσίαν ουδέ λόγον αναφέρουσι περί του δημοσίου δικαίου των Ελλήνων· εξ ου εικάζεται έν εκ των δύο, ή ότι αι σύμμαχοι Δυνάμεις φρονούσιν ότι το πρόσωπον του ηγεμόνος απορροφά και εγκατασυνάγει εις εαυτό όλα τα δικαιώματα των Ελλήνων, ή ότι εις τον άνακτα άφησαν το αναγορεύσαι αυτά, καθ' ήν στιγμήν θέλει λάβει την ηνιοχίαν των πραγμάτων. Ταύτην την δευτέραν εξήγησιν έδωκα και εις τα μέλη της Γερουσίας και εις τους άλλους πολίτας τους πολλά κατερωτώντας με, αφ' ότου τα εν Λονδίνω διαβουλευθέντα έγειναν ενταύθα γνωστά, και κατά ταύτην ίσως θέλει συντεθή και η προφώνησις της Γερουσίας.

«Το δε περαιτέρω μένει να πράξη αυτή η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης, της οποίας η απόκρισις και περιμένεται μετά πολλής συνοχής, και έσται τοις πάσι καταθύμιος, εάν διαρρήδην αποφαίνηται περί ών ευπαρρησιάστως τολμώ να σας σημειώσω,

«α') Αν υμετέρα Υψηλότης έχη διάθεσιν να παραδεχθή την θρησκείαν του έθνους, ας νεύση να του το αναγγείλη, και ευθύς αυτό θέλει συναφθή προς τε την υμετέραν Υψηλότητα και προς την γενεάν αυτής διά του ιερωτάτου δεσμού.

«β') Δεν θέλετε βέβαια, άναξ, να κυβερνήσητε άνευ εννόμων τύπων, παραδεδεγμένων παρ' αυτής της Ελλάδος. Αν ευδοκήσητε λοιπόν να επιβλέψητε εις το δεύτερον ψήφισμα της εν Άργει Εθνικής Συνελεύσεως, θέλετε κηρύξει ότι δέχεσθε

τας βάσεις αυτού, αποταμιεύοντες το να δώσετε εις τους Έλληνας (τηρούντες όλα τα δικαιώματα αυτών) θεσμούς έμφρονας, κατά ανεπισφαλείς οδηγίας της πείρας.

»γ') Διά των λοιπών ψηφισμάτων της συνελεύσεως του Άργους ασφαρίζονται τα δίκαια όλων των πολιτών, όσοι μεγάλα κατέβαλον και εθυσίασαν υπέρ του αγώνος. Εάν η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης δι' ενός μόνον λόγου αγγείλη, ότι θέλει θεραπεύσει τα δίκαια ταύτα, επομένη εις τα παρά της συνελεύσεως ψηφισθέντα, τότε πάσαι αι επιθυμιαί πληρούνται, και το έθνος όλον μετά μυρίων ευλογιών θέλει δράμει εις προϋπάντησίν σας.

»Ήθελα, πρίγκηψ, να έχω ολίγας ώρας ίνα σας αναπτύξω τους λόγους, δι' όλους ορμώ να σας υποβάλω τας τρεις ταύτας προτάσεις. Αλλ' η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης και ούτω θέλει μοι αποδώσει, ελπίζω, το δίκαιον, πιστεύουσα ότι εν τω βάθει της συνειδήσεώς μου ευρίσκω τους λόγους τούτους. Και ίσως μεν απατώμαι· δεν τολμώ όμως να σας εγγυηθώ υποδοχήν, οποία οφείλεται παρά του έθνους προς τον ηγεμόνα αυτού, αν έλθητε πρόδρομον ή πάρεδον έχοντες τελείαν σιωπήν περί των προσημειωθέντων τριών κεφαλαίων.

«Και συγγνώμην δότε μοι, παρακαλώ, άναξ διά την παρρησίαν της γλώσσης, τοιαύτης ούσης ανέκαθεν εν εμοί, και διά τούτου προξενησάσης μοι άλλοτε και την υμετέραν εύνοιαν.

«Μεγάλως επεθύμουν να σας λαλήσω, άναξ, και περί των πόρων ημών, και περί του στρατού, και περί του ναυτικού, και όλως περί συμπάσης της διοικήσεως αλλ' αμφιβάλλω αν δυνηθώ διότι τοσοούτον άθροισμα πολυμερών και ασυνηθεστέρων υποθέσεων με καταπιέζει σήμερα, και εις τοσαύτην εργασίαν με καταδικάζει και η διπλωματία, ώστε και αι δυνάμεις μου ήδη εκλείπουσι, και αναγκάζομαι να υπαγορεύσω και τούτο το ιδιαίτερον γράμμα, αιτούμενος συγγνώμην παρά της υμετέρας Υψηλότητος.

«Ο ιππότης Κ. Έυναρδ, ο μεγάλα ωφελήσας εν πολλοίς την Ελλάδα, αυτός θέλει σας παραστήσει την χρηματικήν ημών στενοχωρίαν και το αναγκαιότατον της αποστολής βοηθείας τινός προς το τέλος του Απριλίου. Αλλά την βοήθειαν ας φέρη αυτή η υμετέρα Βασιλική Υψηλότης. Τούτο αξιών και καθικετεύω ου παύσομαι.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Επιστολαί του Καποδιστρίου προς τον πρίγκηπα Λεοπόλδον. — Αποστολή του πρίγκηπος Βρέδε. — Επιστολαί του Κυβερνήτου προς τον Λεοπόλδον, εν αίς πικρώς καταφέρεται κατά των ξένων — Μυστικά αναφορά της αντιπολιτεύσεως προς τον εκλεγέντα ηγεμόνα κυρίαρχον της Ελλάδος. — Οι Μανιάται αρνούνται την πληρωμήν φόρων. — Νικήτας ο τουρκοφάγος. Η εν Παρισίοις διαμονή του Λεοπόλδου. — Ο Λεοπόλδος επανακάμπτει εν τάχει εις Λονδίνον. — Επιστολή αυτού προς την εν Λονδίνω Σύνοδον. — Παραίτησις του πρίγκηπος Λεοπόλδου εκ του ελληνικού θρόνου.

Ο Κυβερνήτης εγίνωσκεν ότι οικογενειακοί λόγοι ηνάγκαζον τον Λεοπόλδον να μη σπεύδη την εις Ελλάδα κάθοδον αυτού και ηνάγκαζεν αυτόν να σπεύση προς το έργον του κανονισμού των ορίων. Και έτι μάλλον δεν ετόλμα να εγγυηθή προς τον πρίγκηπα προσήκουσαν παρά του ελληνικού έθνους υποδοχήν, αν ο Λεοπόλδος δεν καθησύχαζε τους Έλληνας διά κηρύγματος αυτού περί τριών ζητημάτων, και δεν παρείχε τρεις απαντήσεις, μετ' ανυπομονησίας προσδοκώμενας, σαφείς και καταφατικάς:

«α) Είναι διατεθειμένη η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης να ασπασθή το ορθόδοξον ανατολικόν δόγμα, και να συνδέση ούτως εαυτόν και το γένος αυτού δι' ιερού δεσμού μετά του έθνους; β) Θέλει η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης να απίδη εις το Β' ψήφισμα της εν Άργει Εθνοσυνελεύσεως; γ') Θέλει η Υμετέρα Βασιλική Υψηλότης να εκτελέση τας λοιπάς αποφάσεις της εν Άργει συνελεύσεως, αίτινες ασφαλίζουσι τα συμφέροντα πάσης τάξεως του λαού και αποζημίωσιν των εν τω πολέμω θυσιών αυτού;»

Χωρίς προηγουμένης διαβεβαιώσεως περί των τριών τούτων όρων, ενόμιζεν ο Καποδίστριας ότι δεν ηδύνατο να εγγυηθεί περί προσηκούσης και αξίας υποδοχής του πρίγκηπος. Τοιαύται ήσαν αι δύο πρώται επιστολαί του Καποδιστρίου προς τον Λεοπόλδον. Η δε τρίτη επιστολή, εξ Άργους τη 12)24 Απριλίου 1830 γεγραμμένη, είναι κραυγή οδύνης, επικαλουμένη σωτηρίαν εκ της οικονομικής αμηχανίας, οποία ουδέποτε λείπει εν τη απარიθμήσει των εν Ελλάδι κακών. Ο Κυβερνήτης ανεμίμησκεν, ότι ο στρατός ανέμενε την 23

Μαΐου την πληρωμήν των τριμηνιαίων αυτού μισθών. Επειδή δε, έλεγε, σπουδαιότατον ήτο να ευχαριστηθεί ο στρατός μετ' ακριβείας εν τη παρούση κρίσιμω στιγμή, καλόν θα ήτο να ετοιμάση ο πρίγκηψ Λεοπόλδος έν εκατομμύριον φράγκων, και αυτήν τουλάχιστον την ποσότητα να αποστείλη μέχρι των αρχών του Μαΐου. Ως σχόλιον της οικονομικής εκείνης αμηχανίας, υπέβαλε συνάμα ο Καποδίστριας την πρότασιν περί αποστολής δαπανηράς πρεσβείας μιας φρεγάτας προς παραλαβήν του Λεοπόλδου. Αλλ' έπραττε τούτο οκνών και διά φράσεων ήκιστα ενθαρρυντικών. Εφαίνετο σκοπούμενον να διεγερθή και υποτραφή η αντιπάθεια του εις την αγγλικήν ευμάρειαν και πολυτέλειαν ειθισμένου πρίγκηπος κατά της πενίας του μέλλοντος αυτού βασιλείου. Εν αυτή ο Καποδίστριας έλεγε: «Καίτοι η εκλογή πρεσβείας δεν είναι πράγμα ευχερές, καιτοι ο εξοπλισμός φρεγάτας και άλλων πλοίων προξενεί δαπάνας, *άς δεν δύναται να απαντήσει το ταμείον ημών*» θέλω πράξει εν τούτοις παν το δυνατόν, όπως παρασκευάσω την εκτέλεσιν των μέτρων τούτων».

Εν δυσίν επιστολαίς της 12)24 Απριλίου 1830 επανελάμβανεν ο Κυβερνήτης μετά μεγίστης επιμονής τας κατά των όρων του πρωτοκόλλου ενστάσεις της Γερουσίας. Η υπό του Λεοπόλδου παραδοχή του ορθοδόξου θρησκευήματος, έλεγεν, ηδύνατο μόνη να καθησυχάση τα φανατικώς εξηρηθισμένα πνεύματα του ορθοδόξου πλήθους. Πάσαι αι τάξεις του ελληνικού λαού προσεβάλλοντο κατά τα ιερώτατα αυτών συμφέροντα διά των αποφάσεων του Λονδίνου: ναύται, στρατιώται, γεωργοί, υπάλληλοι. Το δωμάτιον του κυβερνήτου, ελέγετο, επλήρουν αδιακόπως άνθρωποι οδυνώμενοι, και μάτην ούτος προσεπάθει να παρηγορήση αυτούς, διότι είχε παρέλθει πλέον ο καιρός της εμπιστοσύνης:

«Υπάρχουσι κακόβουλοι και δολοπλόκοι εν Ελλάδι, ως και αλλαχού, πλείονες μάλιστα ή αλλαχού. Ξένοι, από μακρού ήδη απαύστως διχόνοιαν σπείροντες, εξακολουθούσι μετά μείζονος ζήλου τας εγκληματικάς αυτών σκευωρίας. Διά θράσους κομπουμένου μέχρις αυθεντείας επαναλαμβάνουσι και προς εκείνους έτι οίτινες δεν τους ακούουσιν, ότι, αν η Ελλάς περιωρίσθη μέχρι των ορίων του Ασπροποτάμου, αν η Κρήτη και η Σάμος εγένοντο τουρκικαί, αν αι λοιπαί του πρωτοκόλλου διατάξεις ήκιστα ανταπεκρίθησαν εις τας εθνικάς των Ελλήνων επιθυμίας, ταύτα πάντα εγένοντο, διότι η Ευρώπη ώφειλε να λάβη ασφαλιστικά μέτρα κατά των

τερατωδών και φιλοδόξων σχεδίων της σημερινής προσωρινής κυβερνήσεως. Η προσωρινή αυτή κυβέρνησις ειμί εγώ, τα δε τερατώδη και φιλόδοξα σχέδια εισίν αι μυστικάί μου δήθεν σχέσεις προς την Ρωσίαν.»

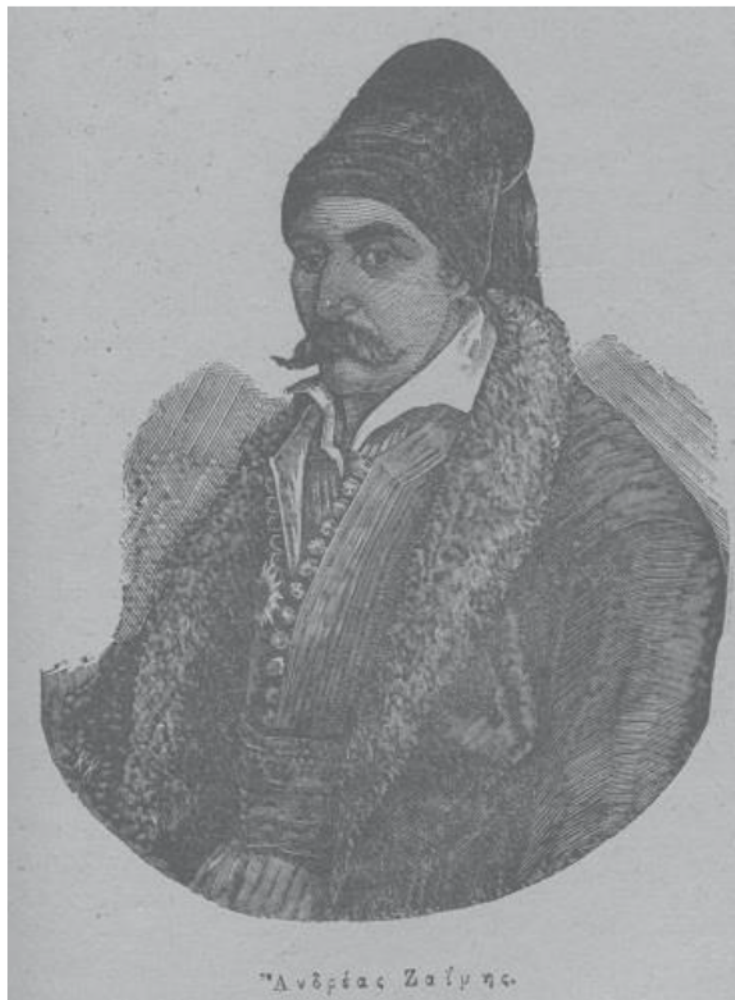
Αι πικραί του Κυβερνήτου μομφαί κατά των ξένων απέβλεπον εις τον Τσουρτς, τον Φαβιέ, και τον Δώκινς. Ο άγγλος στρατηγός είχε προβή μέχρι του εμπαιθούς ισχυρισμού, ότι ο Κυβερνήτης παρώξυνε τους πατριώτας αυτού Ιονίους κατά της αγγλικής διοικήσεως και ενήργει αναφανδόν τας σκευωρίας ταύτας προς μόνον τον σκοπόν του να σμικρύνη την Ελλάδα και να στερήση αυτής την Ακαρνανίαν και Αιτωλίαν. Ο Τσουρτς επίστευεν ό,τι έλεγε και έγγραφε, καθότι ήτο άνθρωπος περιωρισμένου νου και εμπαιθής. Εν υπομνήματι προωρισμένω εις φωτισμόν του πρίγκηπος Λεοπόλδου (74), κατεπολέμησε τα υπό του φεβρουριανού πρωτοκόλλου χαραχθέντα όρια· ανεμίμνησκε δ' εν αυτώ την στρατιωτικήν σημασίαν της Ακαρνανίας, και ιδίως των στενοποριών του Μακρυνόρους. Αλλά η κατά του Κυβερνήτου μορφωθείσα αντιπολίτευσις προέβαινε πολύ περαιτέρω και διά παντός μέσου. Παν όπλον ην αυτή πρόσφορον και εύχρηστον, και θριαμβευτικώς επεκαλείτο τας διαθέσεις των κυβερνήσεων της Αγγλίας και Γαλλίας. Δεν είχεν υποτιμηθή, έλεγον οι αντιπολιτευόμενοι, ο Κυβερνήτης εν Λονδίνω και Παρισίοις; δεν είχε καταδικασθή αυτός και τα έργα αυτού πάντα; δεν είχεν αποκαλυφθή η μυστική ρωσική αυτού φιλοδοξία;

Εδράξαντο ούτω της προφάσεως, ότι ήθελον να σώσωσιν την χώραν παρά ταις Δυναμέσι και τω νέω ηγεμόνι, και απεφάσισαν να εξασθενήσωσι και παραλύσωσιν όλως την ενέργειαν του υπομνήματος της Γερουσίας και της προς τον Λεοπόλδον απαντήσεως του Κυβερνήτου δι' εναντίων αναφορών, δι' αμέσων εγγράφων του λαού. Το έθνος έπρεπε να εικονισθή ως κεχωρισμένον όλως από της κυβερνήσεως, η δε κυβέρνησις αυτού ως κεφαλή μόνον και όργανον μιας μερίδος. Οι πρόκριτοι της Πελοποννήσου και της Ύδρας έσπευσαν να υπογράψωσι το νέον εκείνο είδος των περι' αφοσιώσεως αναφορών, αίτινες ενέφαινον απεριόριστον υποταγήν εις τας αποφάσεις των μεγάλων Δυνάμεων.

Ο Καποδίστριας προσεπάθησεν, εννοείται, να παρεμποδίση τας ενεργείας ταύτας, και ηναγκάσθη εντός ολίγου να προβή από των αυστηρών και αποτρεπτικών λόγων εις σωφρονισμούς και

αστυνομικά μέτρα. Καθότι πάντα εκείνα εφαινοντο ως πολιτική τις διαδήλωσις κατά του κυβερνητικού αυτού συστήματος. Είχον ήδη παρακολουθήσει το παράδειγμα του Μαυροκορδάτου ο Ζαΐμης, ο Μιαούλης, ο Πετρόμπεης, ο μόλις εκ της πολιτικής αυτού καταδιώξενος και της φυλακής απαλλαγείς Φαρμακίδης και ο δικηγόρος Κλωνάρης και αυτός ο της Γερουσίας πρόεδρος Γεώργιος Σισίνης και πολλοί γερουσιασταί, οίπερ αντιφάσκοντες εις εαυτούς, υπέγραψαν. Τη μεσιτεία του άγγλου πρεσβευτού Δώκινς απεστάλησαν πολλαί των αναφορών αυτών, χιλίας περίπου φέρουσαι υπογραφάς, προς τον πρίγκηπα Λεοπόλδον. Τότε ηναγκάσθη ο Καποδίστριας να ανταποδώση τα ίσα διά του Κολοκοκοτρώνη και των διοικητικών αρχών, και δι' οργίλης ανακοινώσεως προς τους εκτάκτους επιτρόπους και τους διοικητάς να κηρύξη εγκληματικάς τας κρύφα και εν παραβύστω ενεργουμένας εκείνας αναφοράς: «Ειπέτε εις τους περί τοιούτου εγγράφου λαλούντας, έγραψεν εις τον Μαυρομμάτην, ότι ικανώς χαρακτηρίζει αυτό ο τύπος αυτού και το μυστήριον, δι' ου προσπαθούσι να το περιβάλωσιν. Αν πρόκριτοι ή άλλοι πολίται νομίζωσιν, ότι οφείλουσι νυν να εκφράσωσιν αμέσως τα αισθήματά των προς τον νέον ηγεμόνα, την επιθυμίαν των αυτήν πρέπει προ παντός να δηλώσωσιν εις την κυβέρνησιν, ήτις αναμφιβόλως θέλει εγκρίνει να επαναλάβωσιν οι πολίται ό,τι εξέφρασεν ήδη αυτή εν ονόματι του έθνους. Εκτός της οδού ταύτης, μένει σκευωρία μόνον και ταπεινώσις». Συγχρόνως δε έδωκεν ο Κυβερνήτης πληρεξουσιότητα εις τας αρχάς να δέχωνται παρ' οιουδήποτε αναφοράς προς τον πρίγκηπα, και να αποστέλλωσιν αυτάς εις την κυβέρνησιν, όπως διαβιβασθώσι προς εκείνον. Ούτω δε αι αρχαί, καθ' ά μεν εφρόνει ο αυστριακός πρόξενος *Γροπ*, εν ταις εκθέσεσιν αυτού «υπεστήριζον τα φιλόδοξα σχέδια του Κυβερνήτου υπέρ εαυτού και της οικογενείας του», καθ' ά δε διεβεβαίου επίσημος κυβερνητική εγκύκλιος της 2 Ιουνίου «επεκύρουν απλώς τας περί επιταχύνσεως της αφίξεως του πρίγκηπος αναφοράς». Πολλαί δ' αληθώς νέαι τοιαύται αναφοραί υπεβλήθησαν. Η αντιπολίτευσις εχλεύαζεν αυτάς ως προδιαγεγραμμένας και κατ' επιταγήν υπογραφομένας δηλώσεις, «ως τύπους διοικητικής κηδεμονίας, εν οίς προσεπάθει η κυβέρνησις να χύση διά της βίας την ελευθέραν έκφρασιν των αισθημάτων του λαού». Η αγανάκτησις δ' αυτής τοσοούτον εκορυφώθη, ώστε προσεκάλεσε τον λαόν να αρνηθή πληρωμήν φόρων. Οι Μανιάται μάλιστα προέβησαν μέχρι

διαρπαγής των δημοσίων ταμείων. «Ουδέποτε, έλεγαν, επλήρωσεν η Μάνη και δεν έπρεπε να καθιερωθή τοιαύτη κακή συνήθεια. Ο κυβερνήτης επέμενε διατηρών εν Μάνη μισητόν τινα κυβερνητικόν επίτροπον, τον Γενοβέλην, εις όν οι Μαυρομιχάλοι απέδιδον την πρόθεσιν της εξολοθρεύσεως πάντων των προυχόντων της Μάνης. Αντί δε να εξαλείψη την πρόφασιν εκείνην της δυσαρρεσκείας, ενόμισεν ο Κυβερνήτης ότι εκινδύνευεν η ίδια αυτού αξιοπρέπεια. Απέστειλε ρωσικά πολεμικά πλοία εις Λιμένι, εξώτρυνε τον γαλλικόν στρατόν εις απειλητικόν τι κίνημα παρά τας Καλάμας, εκάλεσε Ρουμελιώτας εις Πελοπόννησον, και ανέθηκεν εις τον γενναίον μεν αλλά περιορισμένου νου Νικήταν την αστυνομίαν της Χερσονήσου. Κατώρθωσε μεν ούτω να καταπνίξη την επανάστασιν προ της γεννήσεως αυτής· αλλ' ηύξησεν ο αριθμός των εναντίων».

Εν τη δυσχερεί ταύτη θέσει ευρισκόμενος ο Καποδίστριας, «εμποδιζόμενος εν ταις ενεργείαις αυτού υπό εσωτερικών και

ξένων ραδιούργων,» ύποπτος απέναντι των κυβερνήσεων των ναυτικών Δυνάμεων και αβοήθητος υπ' αυτών καταλειπόμενος, πιεζόμενος δε υπό οικονομικών δυσχερειών και κατατρυχόμενος υπό της εις βεβαιότητα μετ' ολίγον ανακλαδουμένης υπονοίας, ότι ο πρίγκηψ Λεοπόλδος ήθελεν αποχωρήσει απέναντι τοιαύτης των πραγμάτων καταστάσεως, και παραιτούμενος ήθελεν απορρίψει την ευθύνην επί τον Κυβερνήτην και την Γερουσίαν, δεν ώκνησε να επιβεβαιώση προς τον Λεοπόλδον διά των από 5 και 11 Ιουνίου επιστολών αυτού τας προτέρας αυτού ανακοινώσεις, και να εκφράση την λύπην αυτού επί τη «*μυσαρά ραδιουργία*» των προσπαθούντων να παραστήσωσι προς τον μέλλοντα της Ελλάδος ηγεμόνα δυσάρεστον την εικόνα της εσωτερικής αυτής καταστάσεως.

Εν τούτοις, ο καιρός παρήρχετο και ο εκλεκτός του εν Λονδίνω πρωτοκόλλου της 22)3 Φεβρουαρίου 1830 δεν εσκόπει να λάβη την εις Ελλάδα άγουσαν. Ο Λεοπόλδος διέμενεν εν τη πρωτεύουση της Γαλλίας. Η εν Παρισίοις διαμονή του Λεοπόλδου σκοπόν βεβαίως είχε, εν πρώτοις, την υπέρ του ελληνικού δανείου ενέργειαν. Πλην τούτου όμως επεθύμει ο Λεοπόλδος και την αποπεράτωσιν οικογενειακής όλως υποθέσεως, την επίτευξιν δηλαδή της χειρός ηγεμονίδος τινός εκ του ορλεανικού της Γαλλίας οίκου. Αλλ' η επιθυμία αυτού αύτη δεν εγένετο δεκτή, και η γαλλική αυλή, κατά την από 28 Μαΐου 1830 διακοίνωσιν του *Λίβεν*, απειποιήθη την αίτησιν του Λεοπόλδου. Αι δυσχέρειαι δε άς απήντησεν ο πρίγκηψ εν Παρισίοις, εψύχραναν αυτόν ικανώς και εμετρίασαν κατά πολύ τον ενθουσιασμόν αυτού, ούτως ώστε παρετηρήθη μετ' εκπλήξεως, ότι ο Λεοπόλδος, κατά την εν Παρισίοις διαμονήν αυτού, ουδόλως ησχολήθη εξωτερικώς προς το *ελληνικόν ζήτημα*. Ούτε προς τους πρέσβεις, των ευεργετίδων Δυνάμεων, τον λόρδον *Στούαρτ* ή τον *Πότσο-Διβόργγο* εσχετίσθη, ούτε προς τον Έλληνα πρίγκηπα *Σούτσον*, ούτε εδέξατο εις ακρόασιν τους ζητήσαντας να εμφανισθώσιν ενώπιον αυτού Έλληνας τους εν Παρισίοις παρεπιδημούντας.

Έκτοτε μετά θετικότητος αι γαλλικαί εφημερίδες διέδιδον ότι σκοπόν είχε να παραιτηθή της ηγεμονείας της Ελλάδος, ήν είχεν ήδη αποδεχθή. Τοιούτον τινα σκοπόν υποσημαίνει επιστολή τις προς τον βαρώννον Στάιν, γραφείσα κατά την εν Παρισίοις διαμονήν του πρίγκηπος. Ο γηραιός βαρώννος Στάιν, φίλος του Καποδιστρίου και της Ελλάδος ακραιφνέστατος,

είχε εκφράσει εν υπομνήματι αυτού της 7)19 Μαρτίου 1830 την ελπίδα, *όπως τεθή εκποδών όσον το δυνατόν η επιρροή της Αγγλίας και Γαλλίας, και μείνη άθικτος όλως η εσωτερική πνευματική της Ελλάδος ανεξαρτησία*. Ο Λεοπόλδος όμως απαντών αυτώ τη 29)10 Απριλίου 1830 έλεγε: «Τοιαύτη τις ανακοίνωσις είναι διπτώς παρήγορος και αληθώς ζωογόνος, όταν τις προ μηνών ήδη τοσούτον σκληρόν υφίσταται αγώνα κατά κακής θελήσεως και της ψευδώς εννοουμένης πολιτικής, ώστε αισθάνεται αποψυχραινομένην όλως την ψυχήν αυτού. Δύνασθε να φαντασθήτε, πόσον δυσχερές ήθελεν είναι εις ανθρώπους ματαιούς και ιδιοτρόπους να χωρισθώσιν από των προτέρων αυτών συστημάτων, να παραιτήσωσιν ιδέας προσφιλείς, και να ευλογήσωσιν ό,τι θα επεθύμουν να καταρασθώσι μάλλον. Θα ενθυμήσθε βεβαίως εκ των συνδιαλέξεων ημών τας ιδέας μου. Ηθέλησα πάντοτε εν τη υποθέσει ταύτη το αγαθόν, και επιθυμώ να συνταχθή το νέον Κράτος καθ' όν τρόπον και εις αυτάς τας μεγάλας Δυνάμεις ήθελεν είναι επιθυμητόν και αναγκαίον. Δυστυχώς θα εμάθετε ήδη εκ των εφημερίδων πόσον οικτρώς ωρίσθησαν τα όρια. Έπραξα ό,τι ηδυνάμην· δεν δύναται τις εν τούτοις να αρνηθή, ότι χωρίς της Κρήτης και μετά των κακών ηπειρωτικών του ορίων το νέον κράτος πρέπει να θεωρηθή ως προσωρινόν μόνον. Τα οικονομικά αυτού αποτελούσι την στιγμήν ταύτην το αντικείμενον της μετά των Δυνάμεων συζητήσεώς μου. Ανάγκη να εγγυηθώσιν αύται δάνειον· ώρισα δε ποσόν τι, ούτινος η λυπηρά της Ελλάδος κατάστασις έχει ανάγκην, αν πρόκηται να γείνη τι άξιον λόγου. Αι Δυνάμεις θέλουσι να εγγυηθώσι το ήμισυ μόλις και ολίγον τι πλέον της προτάσεώς μου. Αλλά τούτο δεν θέλω το δεχθή, και δυνατόν είναι να επέλθη ρήξις. Εγώ δεν ενδίδω· περί τούτου έχω ακράδαντον απόφασιν».

Το δυνατόν τούτο της ρήξεως είχε πάντοτε υπ' όψιν ο πρίγκηψ κατά την εν Παρισίοις διαμονήν αυτού. Επιπολαίως δε έγγραφε τη 10)22 Απριλίου 1830 προς τον Καποδίστριαν: «*Δυνατόν να επέλθη ρήξις, και ίσως επί τέλους σας έλθη άλλος ηγεμών*».

Εν τούτοις, περί τα τέλη Απριλίου 1830, εμηνύθη αυτώ δι' εκτάκτου ταχυδρόμου, ότι ο βασιλεύς της Αγγλίας Γεώργιος ο Δ' είχε σπουδαίως ασθενήσει. Ο Λεοπόλδος καταλιπών εν πάση σπουδή τους Παρισίους επανέκαμψεν εις Λονδίνον. Τη 1η Μαΐου, ότε ο βασιλεύς της Αγγλίας ενομιζετο πλέον ως άπελπισ, ηγγέλθη αυτώ υπό του λόρδου Άβερδην, ότι αι

σύμμαχοι Δυνάμεις συγκατένευσαν να εγγυηθώσιν υπέρ του ζητηθέντος υπό του Λεοπόλδου δανείου των 60,000,000 φράγκων.

Εν Λονδίνω διατριβών έλαβε τον περιεκτικόν φάκελλον του Κυβερνήτου μετά της προσκλήσεως, όπως μεταβή ό,τι τάχιστα εις Ελλάδα και κατασιγάση την εθνικήν δυσαρέσκειαν επί τω πρωτοκόλλω τη 22)3 Φεβρουαρίου 1830.

Κατά τας ημέρας εκείνας ακριβώς, λέγει ο Βαρθόλδους, εδημοσιεύετο διά των αγγλικών και γαλλικών εφημερίδων επιστολή τις εκ Κεφαλληνίας, καθ' υπαγόρευσιν των περί τον Καποδίστρια γεγραμμένη, και ισχυρότατα όζουσα στενού και περιορισμένου ελληνικού πατριωτισμού. Εν Ελλάδι, έλεγεν η επιστολή, δεν λείπουσι πρόσωπα άξια του στέμματος· αντί τούτου όμως πάσα κατεβλήθη προσπάθεια, όπως καταστή αδύνατος πατριώτης έλλην βασιλεύς. Η Γερμανία, εξηκολούθει, είνε νυν η μόνη χώρα, όπου ακμάζουσιν έτι αι περί τιμαριωτικού κράτους και απολύτου μοναρχικού συστήματος θεωρίαι, και τούτου ένεκεν οι βασιλοθήραι έστρεψαν το βλέμμα των προς την ομιχλώδη των Τευτόνων γην, και εξελέξαντο τον πρίγκηπα του Κοβούργου, ίνα επιστέψωσι την άνοιαν αυτών. «Το όνομα του ανδρός τούτου πρώτην φοράν ακούεται εν Ελλάδι· αλλά γνωστόν είναι, ότι τώρα πλέον δεν γίνεται λόγος περί αγάπης και πίστεως μεταξύ ηγεμόνος και των υπηκόων του». Έτι καθαρώτερον ηρώτων γαλλικά φύλλα κατά τας ημέρας εκείνας, διατί εκωλύετο ο κόμης Καποδίστριας να φέρη εις πέρας το πλήρες ευλογίας έργον αυτού; διατί δεν εξελέγετο τουλάχιστον ως βασιλεύς ανήλικός τις, ανατιθεμένης της επιτροπείας αυτού τω Κυβερνήτη;

Πάντα ταύτα ανάγκη ήτο να σταθμισθώσι καλώς απέναντι των πολιτικών πραγμάτων της Αγγλίας, άτινα ηδύναντο ριζηδόν να μεταβληθώσι διά της αλλαγής ηγεμόνος. Ο Λεοπόλδος, ως και άλλοτε είπεν, απεφάσισε να παραιτηθή του θρόνου της Ελλάδος· η επιθυμία της και άλλως αβεβαίας και απιθάνου αγγλικής αντιβασιλείας και η άποψις της αμφιβόλου πάντοτε και εφημέρου επιρροής, ήν ηδύνατο ούτος, ως ξένος, να ασκήση επί της αγγλικής κυβερνήσεως, ήσαν πομφόλυγες, αίτινες αύται μόναι δεν ηδύναντο βεβαίως να παρακινήσωσι τον υπό ρωμαντικού και εμπαθούς ενθουσιασμού υπέρ της

Ελλάδος εμπνεόμενον πρίγκηπα, όπως παραιτηθή του ελληνικού θρόνου.

Η το ελληνικόν μαρτυρικόν στέμμα περιαιγάζουσα λάμπις ωχρία επί μάλλον, οσάκις ο πρίγκηψ παρέβαλλε την ασφαλή και ελευθέραν μομφών και ψόγων θέσιν εν Αγγλία προς την εν Ελλάδι την εκ της κατεσπευσμένης αυτού συναινέσεως πηγάζουσας και διά της ατυχούς αυτού υποχωρήσεως απέναντι της διπλωματίας αγορασθείσας.

Ο Λεοπόλδος δεν ήτο δυνατόν πλέον ν' αμφιταλαντευήται, και ώφειλε να προβή εις οριστικήν τινα απόφασιν ή να δεχθή τον θρόνον της Ελλάδος ή να παραιτηθή επί τη ελπίδι αγγλικής αντιβασιλείας. Έπειτα δε και αυτή της ταραχοποιού και αδιασείστου Πύλης η συναίνεσις εις το πρωτόκολλον της 22)3 Φεβρουαρίου είχε δοθή τέλος τω 12)24 Απριλίου 1830, και φθάσει εις Λονδίνον. Η Πύλη απεδέχετο *«ότι είχεν αποφασισθή ίνα αποκαταστήση την ασφάλειαν και ησυχίαν εν ταις χώρας εκείναις, και ασφαλίση ευτυχίαν και ειρήνην εις τους ανθρώπους.»*

Η προς την εν Λονδίνω σύνοδον επιστολή του Λεοπόλδου της 3)15 Μαΐου προπαρασκεύαζεν ήδη την παραίτησιν αυτού. Απεδέξατο μεν την αποστολήν αυτού μετ' ευγνωμοσύνης επί τη εις αυτόν εμπιστοσύνη, αλλά και μετά της ελπίδος συγχρόνως να συντελέση εις την ειρήνευσιν, την ανεξαρτησίαν και την ευημερίαν της Ελλάδος. Τούτο ωμοίαζε τα μέγιστα προς μομφήν. Η σύγκρουσις, ήν ο Καποδίστριας είχε υποθάψει και αναπτύξει μεταξύ των αποφάσεων των Δυνάμεων και των συμφερόντων της Ελλάδος, είχε καταστή όπλον εις χείρας του Λεοπόλδου, όπερ κατέβαλλε και αυτήν την ασθενεστάτην υπόνοιαν ανειλικρινείας και φιλοδοξίας. Η σύνοδος απήντησεν εις την ενδεχομένην ταύτην παραίτησιν διά διακοινώσεως αυτής αυθημερόν, εν ή εντόνως εμνημονεύοντο αι υποχρεώσεις, άς είχεν ήδη αναλάβει ο πρίγκηψ. Έγγραφον του Άγγλου αντιπρέσβεως Δώκινς, παριστών ως λίαν ευνοϊκήν την εν Ελλάδι εντύπωσιν των λονδινείων αποφάσεων, εχρησίμευσεν ως στήριγμα τοις πληρεξουσίοις, όπως καταδείξωσι προς τον πρίγκηπα, ότι ουδείς πλέον ηδύνατο να γείνη λόγος περί σπουδαίων δυσχερειών και κινδύνων: «Ευσεβάστως, αλλά σπουδαίως τολμώνεν να δηλώσωμεν, ότι η Υ.Β. Υψηλότης οφείλει εις τον ίδιον Αυτής χαρακτήρα, εις τας συμμάχους Δυνάμεις και εις το

Ελληνικόν ἔθνος να μη αναβάλῃ ἐπὶ πλέον τὴν εκπλήρωσιν τῆς σπουδαίας καὶ λίαν ἐντίμου ἀποστολῆς, ἣν ἀνέλαβεν».

Ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ κατηγορικὴ αὕτη πρόσκλησις τῶν πληρεξουσίων ἐπήνεγκεν ὀριστικόν καὶ ἀμετάκλητον τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁ Λεοπόλδος εἶχε βαρυνθῆ τὸν ἀγῶνα, καὶ δὲν ἔλειπον αὐτῷ πλέον ἰσχυροὶ πρὸς υποχώρησιν λόγοι. Ἐν τῷ ὀριστικῷ δὲ περὶ παραιτήσεως αὐτοῦ ἐγγράφῳ τῆς 9)21 Μαΐου 1830 χρησιμοποιοῦνται κάλλιστα ἡ τε ἐκθεσις τῆς Γερουσίας καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Κυβερνήτου.

Ἰδοῦ δὲ ὑπὸ ποῖον πνεῦμα ἐγράφη ἡ ἐπίσημος παρὰίτησις τοῦ Λεοπόλδου ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου:

Παράιτησις τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου ἀπὸ τοῦ θρόνου τῆς Ελλάδος.

Ἐν Λονδίνῳ, τῆ 9)21 Μαΐου 1830.

«Ὁ υπογεγραμμένος δὲν δύναται, μετὰ ὠριμον σκέψιν καὶ πεποιθήσιν, να ἀνακαλέσῃ τὰς ἐν διακοινώσῃ αὐτοῦ ἀπὸ 3)15 τρέχοντος μηνός ἀνακοινωθείσας εἰς τοὺς πληρεξουσίου τῶν συμμάχων Δυνάμεων ἰδέας τοῦ. Δὲν δύναται να παραδεχθῆί, ὅτι ἡ τοὺς ἀντιπρέσβεις ἀπάντησις τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ελλάδος περιέχει πλήρη καὶ ἐντελὴ τοῦ πρωτοκόλλου ἀποδοχὴν. Φρονεῖ δὲ μάλλον, ὅτι ἐμφαίνει αὕτη ἀναγκαστικὴν τινὰ ὑποταγὴν εἰς τὴν θέλησιν τῶν συμμάχων Δυνάμεων· καὶ αὕτη δὲ ἡ ἀναγκαστικὴ ὑποταγὴ συνοδεύεται ὑπὸ ἐπιφυλάξεων μεγίστης σημασίας.

«Ὁ Κυβερνήτης ἀνακοινοῖ σαφῶς εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις, ὅτι ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις, συμφῶνως πρὸς τοὺς ὀρισμοὺς τῆς ἐν Ἄργει συνελεύσεως, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν να ἐκφράσῃ τὴν συναίνεσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Γνωρίζουσι καλῶς οἱ παρόντες τότε ἀντιπρέσβεις, ὅτι, καθ' ἃ κηρύσσει τὸ ἐν λόγῳ ψήφισμα, οὐδεμία τῶν μετὰξὺ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν συμμάχων Δυνάμεων συμφωνιών εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸ ἔθνος, μέχρις οὐ ἀναγνωρισθῆ καὶ κυρωθῆ ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, καὶ ὅτι, ἀν συνεκαλοῦντο οἱ ἀντιπρόσωποι, δὲν ἠθέλον ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ὁδηγίας τῶν ἐντολῶν αὐτῶν, καθ' ἣν περὶπτῶσιν ἀπεδέχοντο τὰς προτάσεις τῶν συμμάχων Δυνάμεων. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς διακοινώσεως τοῦ Κυβερνήτου ἐκφράζεται ἐπὶ ἐντονώτερον ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ἣν κατ' ἀνάγκην ἔχει ὁ

υπογεγραμμένος· καθότι ο Κυβερνήτης λέγει, ότι η κυβέρνησις, έχουσα υπ' όψιν το περιεχόμενον του συμβιβασμού, επιφυλάσσεται να υποβάλη εις τον πρίγκηπα μετά του αντιγράφου της διακοινώσεως τοιαύτας παρατηρήσεις, οποίας δεν δύναται να αποκρύψη εις αυτόν, χωρίς να προδώση το προς την Ελλάδα και αυτόν τον ίδιον καθήκον της».

(Ενταύθα νομίζει ο υπογεγραμμένος, ότι δικαιούται να επανορθώση παρεννόησιν τινα, ήτις ηδύνατο να γεννηθή εκ της εκφράσεως της από 6 Απριλίου επιστολής του Κυβερνήτου. Ο υπογεγραμμένος ουδέποτε έδωκεν εις τον Κυβερνήτην αφορμήν να πιστεύση, ότι ήθελε πιθανώς αποδεχθή το Ελληνικόν θρήσκευμα).

«Ούτω δε η προς τους αντιπρέσβεις απάντησις της προσωρινής κυβερνήσεως συνωδεύθη υπό των παρατηρήσεων εκείνων και των πραγματικών λεπτομερειών, άς διεβίβασεν ο υπογεγραμμένος εις τους πληρεξουσίους την 15 τ. μ. Είνε δε αύται λίαν σπουδαίαι, ως εκφράζουσαι τας περί των ορισμών του πρωτοκόλου ιδέας της ελληνικής Γερουσίας, και ουδ' επί στιγμήν είναι δυνατόν να παρεννοηθή το πνεύμα και η τάσις αυτών, ούτε να παροραθώσιν αι συνέπειαι αυτών. Ο Κυβερνήτης λέγει ρητώς, ότι η κοίνωσις του πρωτοκόλλου ηκούσθη υπό της Γερουσίας εν σκυθρωπή σιγή· ότι μετά ώριμον σκέψιν οι γερουσιασταί εδήλωσαν αυτώ, ότι δεν είχαν το δικαίωμα να αποδεχθώσι το πρωτόκολλον της 3 Φεβρουαρίου, και ότι καθ' ήν έτι περίπτωσιν είχαν λάβει παρά του έθνους το προς τούτο δικαίωμα, δεν ήθελον δυνηθή να εξασκήσωσιν αυτό, χωρίς να παραβώσι τα προς τους αδελφούς αυτών καθήκοντα· ότι ουδέποτε ήθελον συγκατανεύσει να ανατεθή εις τον Κυβερνήτην η εν ονόματι του έθνους εκτέλεσις του πρωτοκόλλου· ότι αι σύμμαχοι Δυνάμεις ηδύναντο να προβώσιν εις εκτέλεσιν των αποφάσεων αυτών, ούτοι όμως ήθελον μείνει ξένοι πάντοτε προς αυτάς· και ότι, αν εξεδίδοντο διαταγαί προς εκτέλεσιν αυτών εν ταις επαρχίαις, ουδείς ήθελεν υπακούσει.

»Εν άλλη διακοινώσει της 10)22 Απριλίου, πλην της προς τους αντιπρέσβεις απαντήσεως αυτού από 4)16 Απριλίου, ήν υπαινίσσονται οι πληρεξούσιοι ως εξαλείφουσαν τας ανησυχίας αυτών, λέγει ο Κυβερνήτης, ότι η Γερουσία εγκρίνει τέλος την προς τους αντιπρέσβεις απάντησιν αυτού, και

παρασκευάζει, συνεπεία των προτέρων αυτής ανακοινώσεων, αναφοράν και υπόμνημα, δι' ὧν εκτίθενται οι λόγοι, δι' οὓς ηρνήθη να αποδεχθῆ τα υπό των συμμάχων συμπεφωνημένα. Η διακοίνωσις αὕτη ου μόνον δεν διαλύει τας εκ της προτέρας ανακοινώσεως γεννηθείσας ανησυχίας, αλλά τουναντίον μάλιστα επιβεβαιοῖ αὐτάς εντελῶς· καθότι ο Κυβερνήτης αναφέρεται πάλιν εις τας παρατηρήσεις, αίτινες συνώδευσαν την επίσημον αὐτοῦ προς τους αντιπρόσβεις απάντησιν, πάντα δε ταῦτα καταδεικνύουσι σαφῶς εις τον υπογεγραμμένον, ὅτι η πραγματικὴ και αψευδὴς γνώμη της ελληνικῆς Γερουσίας και του ελληνικοῦ λαοῦ εἶναι σταθερῶς και αμετακλήτως πολεμία εις τας αποφάσεις των συμμάχων Δυνάμεων.

»Τα αναφερόμενα ἔγγραφα προσαρτῶνται εις την παρούσαν, σημειούμενα διὰ των στοιχείων Α, Β, Γ, (ΝΑ', ΝΒ', ΝΓ').

«Ο υπογεγραμμένος νομίζει ασυμβίβαστον προς τον χαρακτήρα και τα φρονήματά του το να επιβληθῆ εις αντιπαθῆ λαόν και να παραστή προ της διανοίας αὐτοῦ ως η ζῶσα εκπροσώπησις της περικοπῆς της χώρας του, της εγκαταλείψεως των συμμαχητῶν του, και της εκκενώσεως χωρῶν και οίκων, εξ ὧν ουδέποτε τέως, πλην τυχαίων επιδρομῶν, εἶχον διώξει τους Ἕλληνας οι Τούρκοι. Τα αποτελέσματα ταῦτα πάντοτε εφοβήθη ο υπογεγραμμένος. Κατὰ την πρώτην αὐτοῦ συνδιάλεξιν μετὰ του πρώτου λόρδου του θησαυροφυλακίου την 28)9 Φεβρουαρίου εδήλωσεν, ὅτι δεν ἤθελε μεταβῆ εις την Ελλάδα, ὅπως διοικήση τους Ἕλληνας συνεπεία συμβάσεως, ἥτις ηδύνατο να επιφέρῃ αιματοχυσίαν και σφαγὴν των αδελφῶν αὐτῶν· υπέβαλε δε την ἔνστασιν, ὅτι τα ὅρια ἦσαν στρατιωτικῶς λίαν ασθενῆ και επισφαλῆ, και ἀπήτησεν υπέρ των Ελλήνων το δικαίωμα του να αντιστῶσιν εις την εκλογὴν αὐτοῦ. Ο υπογεγραμμένος οφείλει ενταῦθα να παρατηρήσῃ, ὅτι κατ' ουδεμίαν περίοδον των διαπραγματεῦσεων ἐγένοντο διαβήματα προς συνομολόγησιν συμβάσεως, ἥς αφετηρίαν μόνον και βάσιν ἐνόμιζε το πρωτόκολλον πάντοτε ο υπογεγραμμένος, και ἥς την σπουδαιότητα προσεπάθησε να παραστήσῃ διὰ της αὐτῆς διακοινώσεως εις τον δούκα Βέλλιγκτον, ἐλκύων ἐπ' αὐτῆς την προσοχὴν του. Αν δε ανεβλήθη η σύμβασις αὕτη, δεν πταίει βεβαίως εις τούτο ο υπογεγραμμένος. Ουδέποτε ἀπέκρυσεν εις τους πληρεξουσίου, ὅτι, ὅσον διατεθειμένος και αν ἦτο να προσφέρῃ προσωπικὰς θυσίας υπέρ της ευδαιμονίας των Ελλήνων, δεν ἐδικαιοῦντο ὁμως οὔτοι να προσδοκῶσιν, ὅτι

ήθελε μεταβή εις την χώραν αυτών, χωρίς της ασφαλείας εκείνης αυτού τε και των Ελλήνων, ήν δύνανται να παράσχωσι μόνον οι ορισμοί επισήμου και επικεκυρωμένης συνθήκης. Εν επιστολή αυτού της 8 Μαρτίου εξεφράσθη και πάλιν ομοίως ρητώς, ισχυρισθείς, ότι ήθελεν είναι αναγκαίον να κατακτηθώσι παρά των Ελλήνων αι παραχωρούμεναι επαρχίαι, όπως δοθώσιν αύται εις τους Τούρκους, και ότι ο νέος ηγεμών δεν ηδύνατο να εγκαινίση την αρχήν αυτού διά μέτρων πολιτικής αναγκαζούσης τους Έλληνας να καταλίπωσι την πατρίδα αυτών.

«Αν η ελληνική Γερουσία δεν είχε εκφράσει ιδέαν τινά, ή είχε μεν εκφράσει τοιαύτην, αλλά διά γλώσσης τουλάχιστον υποσημαινούσης την πιθανήν ελπίδα της συναινέσεως αυτής εις τοιαύτα μέτρα, ηδύνατο ίσως ο υπογεγραμμένος, καί τοι άκων, να καταστή όργανον εκτελέσεως των αποφάσεων των συμμάχων Δυνάμεων, και να προσπαθήση όπως μετριάση κατά το δυνατόν την σκληρότητά των και παρατρέψη την τάσιν αυτών. Αλλ' η γλώσσα της Γερουσίας είνε τόσω σαφής, όσω φυσικά είνε τα αισθήματά της.

«Ούτω δε η θέσις του υπογεγραμμένου καθίσταται λίαν δυσάρεστος, διότι εν τω αυτώ πρωτοκόλλω συνάπτεται η εκλογή αυτού προς τα καταναγκαστικά εκείνα μέτρα. Πρώτη αυτού πράξις ως ηγεμόνος ήθελεν είναι να εξαναγκάση τους ιδίους αυτού υπηκόους διά ξένης ενόπλου δυνάμεως εις την προς τους εχθρούς αυτών εκχώρησιν της χώρας και των κτημάτων των, ή, ενούμενος μετ' αυτών, να αντιστή εις την εκτέλεσιν μέρους της αυτής εκείνης συνθήκης, ήτις τον ανεβίβαζεν επί τον θρόνον της Ελλάδος ή να ματαιώση αυτήν.

«Είναι δε βέβαιον, ότι έν των δύο τούτων ήθελεν απαιτηθή παρ' αυτού, διότι η μεταξύ των δύο γραμμών χώρα — η Ακαρνανία και μέρος της Αιτωλίας — αίτινες πρόκειται να εκχωρηθώσιν εις τους Τούρκους, διατελούσι μετά των φρουρίων αυτών υπό την ειρηνικήν κατοχήν των Ελλήνων. Εκ της χώρας ταύτης δύνανται η Ελλάς να πορίζηται την καλλίστην προς ναυπήγησιν ξυλείαν· αυτή δ' εχορήγησε διαρκούντος του πολέμου τους καλλίστους στρατιώτας. Οι πρώτοι των Ελλήνων οπλαρχηγοί κατάγονται εξ ακαρνανικών και αιτωλικών οικογενειών. Ότε το πρωτόκολλον της 22 Μαρτίου 1829 έφθασεν εις την Ελλάδα, και εγένετο γνωστή η συναίνεσις των Τούρκων εις την εν τη συνθήκη της Αδριανουπόλεως έκτασιν

της ελληνικής χώρας, επανέκαμψαν αι επιζήσασαι εις τον πόλεμον οικογένειαι, και ήρξαντο ανοικοδομούσαι τους οίκους και τας πόλεις αυτών και καλλιεργούσαι τους αγρούς των. Ο πληθυσμός ούτος δεν θέλει βεβαίως υποταχθή πλέον χωρίς αντιστάσεως εις τον τουρκικόν ζυγόν, οι δε άλλοι Έλληνες δεν δύνανται να εγκαταλείψωσιν αυτούς εις την μοίραν των, ούτε θέλουσι βεβαίως το πράξει.

»Ούτως εχόντων των πραγμάτων, καθαρά και ευθεία είναι η οδός του καθήκοντος, όπερ έχει να εκπληρώση ο υποφαινόμενος προς την Ελλάδα. Καθ' όλην την διάρκειαν των διαπραγματεύσεων τούτων ουδέν άλλο είχεν υπ' όψιν αυτού ή τα συμφέροντα της χώρας εκείνης, και ου μόνον κατά τας εγγράφους αυτού ανακοινώσεις, αλλά και κατά τας προφορικός του συνδιαλέξεις αυτού των υπουργών της Αγγλίας και των πληρεξουσίων των συμμάχων αυλών διεμαρτυρήθη αδιαλείπτως, όπως μη αναγκασθώσιν οι έλληνες εις κατάστασιν πραγμάτων αντιβαίνουσαν κατά πάσαν πιθανότητα εις τας επιθυμίας των, και στερούσαν αυτούς, ως παρατηρεί ο Κυβερνήτης, των αξιώσεων εκείνων, εις άς αι μεγάλοι των θυσίαι δικαιούσιν αυτούς να επιμένωσι.

«Λαβών υπό σκέψιν ο υπογεγραμμένος την υψηλήν τιμήν του να γείνη ηγεμών της Ελλάδος, έπραξε τούτο, επιθυμών να αναγνωρισθεί ελευθέρως και ομοθύμως υπό του ελληνικού έθνους και να προσαγορευθή υπ' αυτού ως φίλος, ούτινος τη μεσιτεία έμελλον να ανταμειφθώσιν οι μακροί και ηρωικοί αυτού αγώνες διαρκώς και αδιασείστως, διά της εξασφαλίσεως των επαρχιών αυτού και της ιδρύσεως της ανεξαρτησίας του.

«Μετά βαθυτάτης αυτού λύπης βλέπει ο υπογεγραμμένος καταστρεφόμενας τας ελπίδας ταύτας, και αναγκάζεται να δηλώση ότι τα υπό των συμμάχων Δυνάμεων ορισθέντα και η αντίστασις των Ελλήνων αφαιρούσιν αυτού την δύναμιν προς εκτέλεσιν του ιερού και ενδόξου αυτού έργου, και επιβάλλουσιν αυτώ τουναντίον έργον πάντη διαφόρου φύσεως, το έργον τουτέστιν επιτρόπου των συμμάχων Δυνάμεων, εκλεχθέντος παρ' αυτών, όπως τηρή υποτεταγμένην την Ελλάδα διά της βίας των όπλων των. Τοιαύτη τις αποστολή και των αισθημάτων αυτού ήθελεν είναι εναντία, και τον χαρακτήρα του συνάμα ήθελε ταπεινώσει, ως αντιβαίνουσα εις τον σκοπόν της από 24)6 Ιουλίου

συμβάσεως, καθ' ἣν συνηνώθησαν αἱ τρεῖς Δυνάμεις πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ανατολῆς.

«Τούτου ἕνεκεν ὁ υπογεγραμμένος ἀποτίθησι σαφῶς καὶ καθαρῶς εἰς χεῖρας τῶν πληρεξουσίων τὸ ἀξίωμα, ὅπερ δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ πλέον αἱ περιστάσεις νὰ ἀναλάβῃ πρὸς τιμὴν ἑαυτοῦ, τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ πρὸς ὄφελος τῶν γενικῶν συμφερόντων τῆς Ἑυρώπης.

ΛΕΟΠΟΛΔΟΣ, Πρίγκηψ του Σαξ-Κόβουργ.»

Τοιαύτη ἦτο ἡ παραίτησις τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 22)3 Φεβρουαρίου 1830. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον ὁ πρίγκηψ παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος· διότι εθεώρησεν ὡς μέγα βᾶρος νὰ κυβερνήσῃ χώραν πτωχοτάτην καὶ στενωτάτην, μεταβληθείσαν, μετὰ ἐπταετείς ἐξολοθρευτικούς ἀγῶνας, εἰς σωρὸν ερειπίων καὶ ἐν ἧ πλείσται ὅσαι ραδιουργαί ἐξυφαίνοντο κατὰ τοῦ Κυβερνήτου καὶ κατὰ τοῦ μέλλοντος ηγεμόνου αὐτῆς· ἀμα δὲ διότι δὲν ηθέλησε νὰ ἀσπασθῇ τὴν ἐλληνικὴν θρησκείαν, ἀρνηθεὶς νὰ δεχθῇ στέμμα τοσοῦτον στενῆς καὶ περιορισμένης χώρας, μὴ ἐχούσης ἀρκετὸν χῶρον, ὅπως ἀναπτυχθῇ καὶ προοδεύσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Αἷτια τῆς παραίτησεως τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου. — Αἱ περὶ αὐτῆς κρίσεις τῆς Ἀγγλίας. — Μεταμέλεια τοῦ Λεοπόλδου ἐπὶ τῷ παραίτησει. — Ἐπιστολὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν Στάιν. — Τα ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς παραίτησεως. — Ἰδρυσις ἐν Σύρῳ ἀσφαλιστικῆς εταιρίας καὶ ἐμποροδικείου. — Ἡ Ἰουλιανὴ ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασις — Ἀντίκτυπος αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι. — Δυσχέρειαι τοῦ Καποδιστρίου. — Τα περὶ ἐκκενώσεως Ἀττικῆς καὶ Ἐυβοίας ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ πρίγκηπος Λεοπόλδου, μετὰ τὴν κατάθεσιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἐγγράφων, ἐγένετο ἀντικείμενον σφοδροτάτων συζητήσεων ἐν τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ. Πολλαχῶς κατεμémφθησαν αὐτοῦ ἐπὶ ἀστασία, καὶ κατηγόρησαν μάλιστα, ὅτι ηθέλησε νὰ ἐμπορευθῇ τὸ ἐλληνικὸν στέμμα. Ἐξ ἐτέρου δὲ παρέσχεν ευκαιρίαν ἡ ἀποχώρησις αὐτοῦ εἰς βίαιας προσβολὰς κατὰ τοῦ τορικοῦ

υπουργείου, ούτινος κατηγορήθη ου μόνον άγνοια αλλά και έλλειψις χρηστότητος. Εν τούτοις η λονδίνειος σύνοδος διά πρωτοκόλλου απεφάσισε 2)14 Ιουνίου, όπως οι εν Κωνσταντινουπόλει και εν Ελλάδαδι αντιπρόσωποι των συμμάχων Δυνάμεων δηλώσωσεν εκεί, ότι «το παρεμπεσόν γεγονός κατ' ουδέν έμελλε να μεταβάλει τας αποφάσεις των τριών αυλών, ή να παραβλάψη την ομοφροσύνην αυτών, και ότι απόφασιν είχαν να εκτελέσωσι τα κατά την 22)3 και 8)20 Φεβρουαρίου 1830 ορισθέντα, άτινα είχαν αποδεχθή η τε Πύλη και η ελληνική κυβέρνησις».

Και ο μιν Μέττερνιχ εθεώρησε την «αξιοθρήνητον διαγωγήν του πρίγκηπος Λεοπόλδου ως συνέπειαν των υπό της συμμαχίας γενομένων απειραρίθμων σφαλμάτων, ήτις, μη αρκεσθείσα ότι εδημιούργησεν αφηρημένην τινά Ελλάδαδα, πριν ή συνεννοηθή ως προς τους όρους της υλικής υπάρξεως του δημιουργήματος αυτής, εδημιούργησε προς τούτοις ηγεμόνα, πριν ή βεβαιωθή περί της αποδοχής αυτού. Ούτω δε η ανοησία του πρίγκηπος Λεοπόλδου υπήρξεν έργον της βρεττανικής αυλής». Η ρωσική όμως διπλωματία ουδεμίαν έχουσα αφορμήν να φεισθή του πρίγκηπος του Κοβούργου, εις όν ησμένιζεν υποβάλλουσα εγωιστικάς αφορμάς και την όρεξιν μάλιστα της αγγλικής αντιβασιλείας, έλεγε:

»Την αντιβασιλείαν αυτήν ουδέποτε θέλει επιτύχει, αφού μάλιστα συνετέλεσεν ούτω την αισχύνην αυτού. Τοιούτος ηγεμών είναι ύβρις της βασιλείας». Εν Ελλάδαδι δ' ελέχθη και επανελήφθη υπό των εχθρών του Κυβερνήτου ότι τα μέγιστα ούτος συνετέλεσε διά της προς τον πρίγκηπα Λεοπόλδον αλληλογραφίας αυτού εις την απόφασιν ταύτην η ανάγνωσις όμως των επιστολών εκείνων, άς εν τη ιστορία υμών ταύτη κατεχωρίσαμεν επίτηδες, πείθει, νομιζομεν, πάντα ότι καθήκον ειχεν ο Κυβερνήτης και τας ανάγκας της χώρας να εκθέση και περί της καταστάσεως αυτής να διαφωτίση τον μέλλοντα άρχοντα αυτής και τα μέσα της εδραιώσεως της δυναστείας αυτού καταλλήλως να υποδείξη. Διότι έπραξε το καθήκον τούτο, δικαιούμεθα άραγε να ενορώμεν κακοβουλίαν, μη αποδεικνυομένην εκ των εγγράφων; Είτε διότι ο πρίγκηψ Λεοπόλδος εφιλοδόχησεν ετέρου θρόνου, είτε διότι όντως επεθύμει να παράσχη ικανοποίησιν των πόθων του λαού αυτού περί των μεθορίων, ο Κυβερνήτης ουδαμώς συνετέλεσαν εις την περί παραιτήσεως απόφασιν αυτού. Τουναντίον εάν τις ηδύνατο να θεωρηθή ως συντελέσας εξ Ελλάδος εις την

παραίτησιν του Λεοπόλδου, βεβαίως εισίν οι του Κυβερνήτου αντιπολιτευόμενοι, οίτινες και αναφοράς λαθραίως και απορρήτως υπογεγραμμένας προς τον πρίγκηπα Λεοπόλδον απέστειλαν, δι' ὧν «εἶχον την οἴησιν του να χαρακτηρίσωσι την κοινήν γνώμην και τας ευχάς της Κυβερνήσεως και της Γερουσίας εις τα περί της τύχης της Ελλάδος εμβριθή ζητήματα ως μίαν γνώμην και ως ευχάς, αι οποίαι δεν εἶχον δήθεν την εθνικήν συγκατάθεσιν», ως ἔλεγεν ο Καποδίστριας εν τη προς τους αντιπρόσβεις των ευεργετίδων Δυνάμεων τη 14)26 Ιουλίου 1830 απαντήσει αυτού.

Ἐπειτα δε, εἴν ο Καποδίστριας ἦτο Ρωσόφρων, ως κατηγοροῦν αυτού οι εχθροί, προς τι να ζητήσει να πείσῃ τον Λεοπόλδον εις το να μη αποδεχθῆ τον θρόνον της Ελλάδος, ἀφ' οὗ ο οἶκος Κόβουργ εἶχε μεγίστην συγγένειαν προς τον εν Ρωσία δυναστικόν οἶκον των Ρωμανώφ;

Ο Λεοπόλδος ἦτο υἱός του δουκός Φραγκίσκου Σαξ-Κόβουργ. Η οικογένεια Κόβουργ συνεδέετο τότε προς τους Ρωμανώφ της Ρωσίας ἔνεκα του γάμου της ἀδελφῆς αυτού *Ιουλιάνας* μετὰ του μεγάλου Δουκός Κωνσταντίνου. Ο Λεοπόλδος κατετάγη εν τῷ στρατῷ της Ρωσίας μετὰ του βαθμοῦ του στρατηγού και συνώδευσε μετὰ ταῦτα τον αυτοκράτορα Ἀλέξανδρον εις το συνέδριον της *Ἐρφουρτ*. Ο Καποδίστριας εἶχε γνωρισθῆ λοιπόν μετὰ του Λεοπόλδου ἀρκούντως, διότι μετὰ ταῦτα συνυπηρέτησε μετ' αυτού εν Ρωσία και ἦτο εν γνώσει ὅλων των ἀρετῶν ἐκείνου, ὅπως ευσυνειδήτως προτείνῃ αὐτόν τοις πρεσβευταῖς των τριῶν Δυνάμεων, υποδείξῃ δε τοις Ἑλλησιν ὅπως ἐκλέξωσιν αὐτόν ἡγεμόνα.

Εἴν ο Καποδίστριας ἦτο Ρωσόφρων και ὄργανον της Ρωσίας, ἐπαναλαμβάνομεν, διατί ν' ἀποτρέψῃ ἓνα συγγενή της αυτοκρατορικής οικογενείας, πρῶην στρατηγόν αὐτῆς, να ἔλθῃ εν Ελλάδι, ἀφού οὗτος δεν ἠδύνατο ν' ἀναβῆ τον θρόνον και θέσῃ στέμμα ἐπὶ της κεφαλῆς αὐτοῦ; Διατί ἀντ' αὐτοῦ να ἐπιθυμῆ να ἔλθῃ ἄλλος βασιλεύς ἀγνώστου ἰκανότητος, ἀγνώστων ἰδεῶν, ἀγνώστων δοξασιῶν και προς αὐτόν ἀγνώστου συμπαθείας;

Το κυριώτερον αἴτιον της παραίτησεως του Λεοπόλδου, καθ' ἡμᾶς, ἦτο, ως εἶπομεν, ἡ σοβαρά ἀσθένεια του βασιλέως της Ἀγγλίας, πάραυτα μετὰ την ἐκλογὴν αὐτοῦ εις τον θρόνον της

Ελλάδος. Διότι ο Λεοπόλδος ήτο ωρισμένος εν περιπτώσει θανάτου του βασιλέως να γίνη αντιβασιλεύς της Αγγλίας, ως νυμφευθείς τη 2 Μαΐου 1816 την πριγκήπισσαν *Αυγούσταν Σαρλότταν*, διάδοχον του θρόνου της Μεγάλης Βρεττανίας. Ο γάμος ούτος εψηφίσθη την 27 Μαρτίου 1816 παρά του Κοινοβουλίου της Αγγλίας, δόντος προς αυτόν τον τίτλον του Άγγλου *Δουκός Κένδαλ* και το προνόμιον του να παρίσταται, ως έφθημεν ειπόντες, εν απάσαις ταις τελεταίς ή συναθροίσεσι των *Δουκών του Στέμματος της Αγγλίας*. Εδόθη προς αυτόν επίσης ο τίτλος του *Στρατάρχου της Μεγάλης Βρεττανίας* και έδρα εν τω *μυστικώ συμβουλίω*. Δυστυχώς η δημοφιλής Πριγκήπισσα Αυγούστα Σαρλόττα απεβίωσε κατά τον τοκετόν, την 5 Νοεμβρίου 1817, αφείσα απαρηγόρητον λύπην εις το αγγλικόν έθνος και γενικήν συμπάθειαν και υπόληψιν προς τον Λεοπόλδον, όστις εξηκολούθει να κατοική εν Αγγλία και λαμβάνει παρά της Βρεττανικής Κυβερνήσεως χορήγησιν ετησίαν 50,000 λιρών στερλινών. Δεν παρήλθεν, ως είδομεν ανωτέρω, χρόνος πολύς μετά την παραδοχήν του Ελληνικού Στέμματος, και τον Μάιον του 1830 ασθενεί βαρέως ο βασιλεύς της Αγγλίας Γεώργιος ο Δ'. Η ανεψιά του Λεοπόλδου *Αλεξανδρίνα Βικτωρία*, ενδεκαέτις κόρη, ήτο άδοξος κληρονόμος του θρόνου, καθό θυγάτηρ μονογενής του *Δουκός της Κεντ*, τετάρτου υιού του Γεωργίου Γ' και της Πριγκηπισσης Λουίζης Βικτωρίας του Σαξ-Κόβουργ. Αλλ' ο θρόνος Αγγλίας ημφισβητείτο τότε και παρά του δουκός της *Κλάρενς* αρχιναυάρχου των στόλων της Μεγάλης Βρεττανίας, τρίτου υιού του Γεωργίου Γ', όστις ουδεμίαν ενέπνεεν εμπιστοσύνην προς τας Αγγλικάς βουλάς, όντως δώσωσι τας ηνίας του Κράτους εις χείρας εκείνου. Αφ' ενός ο ιδιωτικός βίος μετά της δεσποινίδος *Ζουρδαιν*, αφ' ετέρου ο ανεπιτυχής ναυτικός βίος, απέδειξαν τρανώς την αναξιότητα αυτού. Ούτος έζη κυρίως εν Αννόβερ, ο δε θάνατος του Δουκός της Υόρκ τω 1827 εποιεί αυτόν επίσης επίδοξον κληρονόμον του Στέμματος και της Αγγλίας και του Αννόβερ. Ως εκ της μηδαμηνότητος τούτου, οι φίλοι του Λεοπόλδου ενουθέτουν αυτόν να παραιτηθή του θρόνου της Ελλάδος, διότι εθεωρείτο βεβαιότατον ότι ήθελεν εκλεγή αυτού η ενδεκαέτις ανεψιά Βικτωρία, η νυν γηραιά βασίλισσα της Μεγάλης Βρεττανίας, εις τον θρόνον της Αγγλίας, ούτος δε ήτο ο ωρισμένος Αντιβασιλεύς μέχρι της ενηλικιότητος εκείνης.

Ιδού διατί παρητήθη του ελληνικού θρόνου ο Λεοπόλδος, όστις τοσαύτην το κατ' αρχάς εδείκνυεν υπέρ των Ελλήνων συμπάθειαν, ήν δεν επαύσατο τρέφων, ως αυτός ούτος είπε, μετά δύο μήνας μεταμελούμενος διά την παραίτησιν αυτού προς τον λόρδον *Πάλμερστον*. Και δεν μετεμελείτο προσποιητώς· διότι ο Γεώργιος Δ' απεβίωσε την 26 Ιουνίου 1830. Ο δουξ του Κλάρενς αυθημερόν ανελπίστως ανεγνωρίσθη παρά των βουλών της Αγγλίας ως βασιλεύς υπό τον τίτλον *Γουλιέλμος Δ'*. Αι ελπίδες του Λεοπόλδου λοιπόν διά τον θρόνον της Αγγλίας εματαιώθησαν. Η επανάστασις της Γαλλίας ήρξατο κατ' Ιούλιον του 1830, τον δε Αύγουστον του 1830 ο δουξ του Ορλεάν εγένετο βασιλεύς των Γάλλων υπό το όνομα *Λουδοβίκος Φίλιππος*. Ο Λεοπόλδος, εάν δεν είχε παραιτηθή του θρόνου της Ελλάδος, τη 9)21 Μαΐου, ηδύνατο, μετά την αποτυχίαν του θρόνου της Αγγλίας, να νυμφευθή την θυγατέρα του Λουδοβίκου Φιλίππου αδεία της Γαλλικής αυλής και να έλθη εις Ελλάδα ([75](#)). Αλλ' άλλαι ήσαν αι βουλαί της Θείας Προνοίας, και ο Λεοπόλδος μετά έν έτος ακριβώς ανέβη εις τον θρόνον του Βελγίου, εγκαταλιπών τα εν Αγγλία δικαιώματα αυτού καθώς και την χορήγησιν των 50,000 λιρών, νυμφευθείς μετά ταύτα την αγαπητήν πριγκήπισσαν *Λουίζαν του Ορλεάν*, θυγατέρα του Λουδοβίκου Φιλίππου, βασιλέως της Γαλλίας.

Εν τούτοις, ο τοσούτον σκληρώς επιτιμώμενος απανταχού ηγεμονικός μνηστήρ της Ελλάδος ιδού πώς εδικαιολόγησε βαθύτερον προς τον βαρώνον *Στάιν* την περί παραίτησεως αυτού απόφασιν δι' επιστολής αυτού της 29)10 Ιουνίου 1830:

«Τα πάντα κατεστράφησαν, και θα αναγκασθώσι πιθανώς επί τέλους αι Δυνάμεις να μεταβάλωσι τα όρια. Καθότι τις έντιμος ανήρ θα θελήση να αναλάβη την ηγεμονίαν, υποχρεούμενος σύναμα να διώξη τους Έλληνας εκ της Αιτωλίας και Ακαρνανίας, ησύχως και εντελώς κατέχουσιν; Αφ' ής στιγμής ούτοι εθεώρησαν τα περί της Ελλάδος ορισθέντα ως καταστρέφοντα τα πολυτιμότερα των συμφερόντων αυτών, αι δε Δυνάμεις ουδέν ηθέλησαν να μεταβάλωσι, δυσχερής αν μη αδύνατος εγένετο η ελπίς επιτυχίας. Ο της Ελλάδος ηγεμών ήθελεν ευρεθή εις την θλιβεράν θέσιν, μηδεμίαν να ευχαριστή φατριαν, ενώ αμφότεραι ήθελον προσπαθήσει να επιρρίψωσι την ευθύνην επί του ηγεμόνος, να κατηγορήσωσιν αυτόν επί ανικανότητι. Ότε το τελευταίον ελαλήσαμεν περί του αντικειμένου τούτου, ορθώς μοι παρετηρήσατε, ότι δεν ήτο

δυνατόν να αναλάβη τις το έργο αυτό, χωρίς επαρκών προς επιτυχίαν μέσων. Δεν καταδικάζω τους θρόνος στερήσαντάς με τα μέσα ταύτα, καθότι επ' αυτών των ιδίων πίπτει το κακόν».

Όπως ποτ' αν η, η αιφνιδια παραίτησις του πρίγκηπος Λεοπόλδου εβύθισε την Ελλάδα εις αναρχίαν, ής τας φρικώδεις συνεπείας κατέδειξεν η 27 Σεπτεμβρίου του 1831, η ολόκληρον το έθνος εις δύο διαιρέσασα αλληλομαχόμενα στρατόπεδα μέχρι βασιλείας του πρώτου της νεωτέρας Ελλάδος βασιλέως Όθωνος. Η παραίτησις του Λεοπόλδου υπήρξεν ολεθρία διά τον Καποδίστριαν· όν επανέρριψεν εις μεγίστην αμηχανίαν, αλλ' αφ' ετέρου μεγάλας παρέσχε τας ωφελείας τω έθνει, μεθ' όλην την απελθούσαν αναρχίαν διότι εξεβίασε την εν Λονδίνω σύνοδον να αποδεχθή βραδύτερον εκείνο, όπερ ώφειλε να αποδεχθή ενωρίτερον, την κατά το σχέδιον δηλαδή του Καποδιστρίου αύξησιν των ορίων της ανεξαρτήτου κηρυχθείσης Ελλάδος, κατά την επί τη εκλογή του Όθωνος υπογραφήν των πρωτοκόλλων της 1)13 Ιανουαρίου 1832, του της 25)7 Μαρτίου και της 27)9 Ιουλίου 1832.

Τα εν Ελλάδι πράγματα είχαν φθάσει επί ξυρού ακμής. Η αντιπολίτευσις κατήντησεν επιθετικώτατη, τα πάντα ως εκ της κακής πολιτείας του Κυβερνήτου θεωρούσα ως πηγάζοντα. Εν τούτοις, ο Καποδίστριας εξήτει να συμπληρώση ταχέως τα τη διοικήσεως αυτού, και να προαγάγη την υλικήν της χώρας ευημερίαν. Εν Σύρω ιδρύθη η πρώτη ασφαλιστική εταιρία, διά κεφαλαίου 60,000 ταλλήρων· ο δε Κυβερνήτης εκύρωσεν αυτήν και μετέσχεν αυτής μάλιστα, εγγραφείς διά πολλάς μετοχάς. Οι Έλληνες εμποροπλοίαρχοι ηναγκάζοντο τέως, μη αναγνωριζομένης έτι της Ελλάδος υπό της Πύλης ως αυτοτελούς δυνάμεως, να τάσσωνται υπό την προστασίαν μιας των μεσιτριών μεγάλων Δυνάμεων, οσάκις εισέπλεον εις τα Δαρδανέλλια. Ο Κυβερνήτης κατώρθωσε, παρακαλέσας προς τούτο τας συμμάχους, να δοθή η του διάπλου ελευθερία εις την ελληνικήν σημαίαν. Επεμελήθη της εμπορικής δικαιοσύνης, συστήσας εν Σύρω τα προ πολλού ήδη εψηφισμένον *Εμποροδικείον*, εις τοσούτο δε μάλιστα προέβη, ώστε ηθέλησε να διαιρέση τους Έλληνας εμπόρους, κατά τα εν Ρωσία νενομισμένα, εις δύο τάξεις. Εν τούτω όμως απήντησεν αντίστασιν. Η πτωχοτέρα εμπορική τάξις της Ερμουπόλεως και της Σύρου προέβη κατ' Απρίλιον του 1830

εις εκφανή στάσιν κατά της νέας ταύτης βελτιώσεως. Ο Κυβερνήτης ηναγκάσθη τότε αυτοπροσώπως να μεταβή εις Σύρον, όπου διέταξε συνοπτικήν ανάκρισιν και την σύλληψιν των πρωταιτίων της στάσεως, ούς μετήνεγκεν εις Ναύπλιον, και μακρά κατ' αυτών ήρξατο δίκη, διαρκέσασα επί ολόκληρον σχεδόν έτος και καταλήξασα εις λίαν αόριστον αθώωσιν αυτών. Και απέτισαν μεν ούτω την οργήν της κυβερνήσεως, αλλ' η απαίτησις αυτών κατίσχυσε· διότι ο νέος οργανισμός της εμπορικής τάξεως δεν κατωρθώθη να εκτελεσθή. Μικράν επίσης έσχον επιτυχίαν και αι εν τη *Εθνική Χρηματιστική Τραπεζή* μεταρρυθμίσεις, αίτινες προορισμόν είχαν να συμπληρώσωσι και να ελκύσωσιν εις αυτήν την δημοσίαν πίστιν, δι' υποθηκεύσεως εθνικών τινων κτημάτων. Επέβαλε τον ποιμνιακόν φόρον όστις δύναται να θεωρηθή ως ορθόν οικονομικόν μέτρον, επειδή όμως η εν Πελοποννήσω είσπραξις αυτού ανετέθη τω γέροντι Κολοκοτρώνη, ολίγα εισήχθησαν εις το δημόσιον ταμείον. Ούτω δε μεθ' όλην την καλήν θέλησιν του Κυβερνήτου τα εσωτερικά ότε της Ελλάδος πράγματα εσκυθρώπαζον οσημέραι, και μάλιστα ότε επήλθεν η τροπή εκείνη εν τη μεγάλη ευρωπαϊκή πολιτική Γαλλική ιουλιανή επανάστασις, ήτις απεστέρησε τον Κυβερνήτην της εξωτερικής υποστηρίξεως και του ερείσματος επομένως αυτού.

Συνεζήτουν έτι οι Έλληνες μετά της ιδιαζούσης αυτοίς πολιτικής εμπαιθείας τα της παραιτήσεως του Λεοπόλδου, ότε ηγγέλθη το παράτολμον πραξικόπημα του *Πολινιάκ* κατά της εκλογικής ελευθερίας του Γαλλικού έθνους, τα διατάγματα, και η ευθύς μετ' ολίγον πτώσις του *Καρόλου του Ι'*, του αληθούς φιλέλληνος εκείνου βασιλέως. Μόλις μαθών ο Κυβερνήτης διά των αντιπρέσβων τα γενόμενα, συνεκάλεσε την Γερουσίαν, ανεκοίνωσεν αύτη το άγγελμα και προύτεινε να διορισθή έκτακτος απεσταλμένος παρά τη νέα γαλλική κυβερνήσει ο *πρίγκηψ Σούτσος* όστις τέως είχε εκπροσωπήσει τα ελληνικά συμφέροντα εν Παρισίοις. Δεν διέφυγεν όμως την οξυδέρκειαν αυτού ότι καιρίως είχε πληγή, διά της ιουλιανής επαναστάσεως, η επιρροή πάσα, ήν ήσκει επί της γαλλικής πολιτικής η Ρωσία από *παλινορθώσεως* του 1815, και ιδίως από της αναβάσεως τον θρόνον *Καρόλου του Ι'*.

Τούτου ένεκα η Γαλλία προέβη εις σύνδεσμον μετά του νέου υπουργείου της Μεγάλης Βρετανίας, όπερ μετά την παραιτήσιν σιδηρού δουκός Βέλλιγκτον, είχε σχηματισθή εκ

του κομμάτος των Ουίγων υπό την προεδρείαν του λόρδου Γρέυ.

Η ηχώ του μεγάλου πολιτικού τυφώνος μετεδόθη αμέσως εις την Ανατολήν, επιστολή δε τις του Ρικόρδ υπό ημερομηνίαν 15)27 Ιουλίου 1830 βεβαιοί την εντύπωσιν, ήν το σπουδαίον άγγελμα προυξένησεν εις το αναβράζον ελληνικόν έθνος. Ο ρώσος ναύαρχος εκτίθησιν ως εξής προς τον πρίγκηπα Νέσσελροδ την εν Ελλάδι κατάστασιν:

«Προ μικρού έτι εφαινοντο ενταύθα τα πράγματα ειρήνην και ησυχίαν επαγγελόμενα. Αλλ' αίφνης ήλλαξαν πάντα. Τα εν Γαλλία συμβάντα ανεπτέρωσαν εκ νέου τα σκευωρήματα των ξένων, και η ησυχία διεπράχθη πάλιν υπ' ανδρών, ούς δεν εμπνέει αληθής πατριωτισμός, αλλά κινεί μόνον η φιλαρχία, η φιλοχρηματία και άλλαι ατομικαί πυρετικαί ορέξεις. Αι πενιχραί της κυβερνήσεως δυνάμεις πταίουσιν επίσης πολύ, ότι οι κακούργοι μένουσιν ατιμώρητοι. Η αντιπολίτευσις ισχυροποιείται μάλιστα και αναπτερούται υπό της επιεικείας της κυβερνήσεως».

Και ο Κυβερνήτης δ' επίσης δεν απέκρυψεν από του εμπίστου αυτώ Στούρτζα την μεγάλην αυτου ανησυχίαν, και έγγραφεν αυτώ μετά λύπης τη 12)24 Αυγούστου: «Αι εκ Γαλλίας ειδήσεις συνεσκότισαν τον ημέτερον ορίζοντα, και φοβερόν επισείουσι κλύδωνα κατά του σκαφιδίου του ελληνικού Κράτους. Δεν προσωρμίσθη έτι τούτο εις τον λιμένα. Διά τίνος δε πυξίδος θέλει τις δυνηθή να κυβερνήση αυτό του λοιπού;»

Ο Καποδίστριας προσεδόκα βεβαίως, ότι η εν Γαλλία πολιτική μεταβολή ήθελεν ωφελήσει την ιδίαν εαυτου θέσιν διότι, καθιστώσα δευτερεύον διά τας μεγάλας Δυνάμεις παν άλλο ζήτημα και παραγκωνίζουσα όλως εκ της πολιτικής σκηνής τήν τε Πύλην και την Ελλάδα, ήθελεν επιτρέψει αυτώ πάσαν ιδιόβουλον ενέργειαν εν τη εσωτερική διοικήσει. Οι δ' αντιπρέσβεις των Δυνάμεων έλαβον οδηγίας παρά των οικείων κυβερνήσεων, υποσημαινούσας πόσον ολίγον, κατά την γενικήν εκείνην κρίσιν, ήσαν επιθυμηταί περιπλοκαί εν Ελλάδι.

Νυν δε ακριβώς είχεν επιστή η στιγμή, καθ' ήν ο Κυβερνήτης έχρηζεν ισχυράν και από κοινού υπό των τριών Δυνάμεων προσφερομένην υποστήριξιν, χρηματικά δηλαδή βοηθήματα και στρατόν, στιγμή, καθ' ήν αδιαφορία της λονδινείου

συνόδου ήθελεν έχει ολεθρίας τας συνεπείας. Η Αγγλία και η Γαλλία ήσαν ήδη κατά το φθινόπωρον του 1830 εν αγωνιώδει ανησυχία ένεκα της βελγικής επανάστασεως, η δε Ρωσία ησχολείτο περί τα τέλη του έτους τούτου αποκλειστικώς περί την κατάπνιξιν της πολωνικής επανάστασεως. Αν δε η εν Λονδίνω σύνοδος και πρότερον ήδη ευχαρίστως παρέβλεπε στραβίζουσα το ελληνικόν ζήτημα, νυν όμως εξηφανίσθη παντελώς εκ των βλεμμάτων αυτής η τύχη του προστατευομένου αρτισυστάτου κρατιδίου, περί ου άπαξ έτι μόνον, καθ' όλην την χρονικήν περίοδον, από της παραιτήσεως του Λεοπόλδου μέχρι της δολοφονίας του Κυβερνήτου, ωρμήθησαν εις αφανή τινα δραστηριότητα οι πληρεξούσιοι, και κατώρθωσαν μεταβολάς τινας του Φεβρουαριανού πρωτοκόλλου. Διά του εκ πέντε άρθρων πρωτοκόλλου της 19)1 Ιουλίου 1830 ώρισαν ότι τα τοις καθολικοίς παραχωρηθέντα προνόμια ουδεμίαν επέβαλλον τη ελληνική κυβερνήσει υποχρέωσιν προς βλάβην του επικρατούντος εν τη χώρα θρησκευματος, και ότι καθίστατο πλήρης ισότης αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων μεταξύ των οπαδών πάσης χριστιανικής θρησκείας. Προς τούτοις δε, ότι διά της ιδρύσεως ανεξαρτήτου μοναρχίας εν Ελλάδι ουδαμώς παρεβλάπτετο το πολίτευμα και οι θεμελιώδεις νόμοι της χώρας, Η σύνοδος επέμεινεν εις την οροθετικήν γραμμήν του φεβρουαριανού πρωτοκόλλου, και εδήλωσεν ότι οι επί της οροθεσίας επίτροποι ήθελον μεταβή ό,τι τάχιστα επί τόπου προς έναρξιν των εργασιών αυτών, αλλά μεθ' όλα ταύτα μόλις συνήλθον οι επί της οροθεσίας επίτροποι περί τας αρχάς του 1831 επί τόπου. Εν πρώτοις διεπραγματεύθησαν οι αντιπρέσβεις προς τον Τούρκον επίτροπον *Χατζή Ισμαήλ βέην* ως προς την εκκένωσιν της Ευβοίας και Αττικής, και την υπό των Ελλήνων ετέρου εγκατάλειψιν του Αμβρακικού κόλπου και της Βονίτισης. Η κυρία όμως δυσχέρεια ως προς την εκκένωσιν της Αττικής προήρχετο εκ τούτου, ότι ο *Ομέρ πασάς* και πάσαι αι τουρκικαί αρχαί είχαν δηλώσει, ότι δεν ηδύναντο να πληρώσωσι τους καθυστερουμένους μισθούς τοις υπ' αυτόν ανδράσιν, ούτε να πείσωσιν επομένως αυτούς εις αποχώρησιν, πριν ή παρείχοντο αυτοίς τα προς τούτο μέσα διά της πωλήσεως των ιδιωτικών κτημάτων. Προϋτεινε δε ο Τούρκος επίτροπος προς τον Κυβερνήτην, να αγοράση ούτος αντί 200-300,000 ισπανικών ταλλήρων πάντα τα εν ταις χώραις εκείναις ευρισκόμενα τουρκικά κτήματα. Αλλ' ο Καποδίστριας εδήλωσεν, ότι δεν ευρίσκετο εν καταστάσει να

προμηθευθή το τίμημα, ένεκα των από της τελευταίας γαλλικής επανάστασεως επελθόντων συμβάντων. Ηνέχθη δε κατ' ανάγκην βλέπων την Αττικήν και την Εύβοιαν δηουμένας υπό τουρκικών επιδρομικών αποσπασμάτων, και πυρπολούμενον, περί τα τέλη Αυγούστου 1830, το ήμισυ του αττικού ελαιώνος, ού εκάησαν υπέρ τας 50,000 ελαιών. Ενώ δ' εφρόντιζε να εύρη, διά δανείου, τα αναγκαιούντα χρήματα, και υπεβάλλετο σύναμα εν τω μεταξύ εις εκτάκτους δαπάνας, και υπεστήριζε τους εκ Κρήτης πρόσφυγας — διότι την νήσον ταύτην είχαν ήδη προσφέρει εις πώλησιν και παραδώσει μάλιστα τω Μεχμέτ Αλή η Πύλη — βραδέως προέβαινον αι οροθετικάί εργασίαι. Μόλις δε η Αττική είχεν εκκενωθή, και τούτο ουχί εντελώς υπό των Τούρκων, τον δε Ιανουάριον του 1831 μετέβη εις Αθήνας ο Κυβερνήτης, ίνα συσκεφθή μετά των επιτρόπων.

Αλλά και του Καποδιστρίου εις Αττικήν ελθόντος, ουδέν επήλθεν οριστικόν αποτέλεσμα· η εντελής εκκένωσις της Αττικής και Ευβοίας εχρόνιζεν αναβαλλομένη. Κατά την πώλησιν επίσης των ιδιαιτέρων κτημάτων πολλαί ανεφύησαν δυσχέρειαι. Η επιτροπή, ήν είχε διορίσει ο Καποδίστριας προς εξέτασιν των νομικών απαιτήσεων των πωλητών και λύσιν του ζητήματος, αν τα αδέσποτα κτήματα ανήκον πρότερον τω Κράτει ή τοις δζαμίοις, κατηγορείτο επί αμαθεία ή αδικία. Ξένοι δ', ως ο *Σερ Πούλτνεύ Μάλκολμ* και η δούκισσα της *Πλακεντίας*, γνωστή τω Κυβερνήτη εκ Παρισίων και Ρώμης μετά της θυγατρός αυτής, ηγόρασαν σπουδαίας εκτάσεις εν τη πόλει και τοις περιχώροις των Αθηνών. Και της μεν Πλακεντίας σώζονται εισέτι εν μεν Αθήναις τα *Ιλίσσια*, λαμπρόν μέγαρον παρά τον Ιλισσόν, χρησιμεύον σήμερον ως στρατών των Πυροβολικών Συνταγμάτων, παρά δε την Πεντέλην κατά την ωραιάν επαρχιακήν οδόν, δεξιά τω εις την μονήν εξ Αμαρουσίου βαίνοντι, αι αγροικίαι «*Plaisanse*» εγκαταλελειμμένα εις την ιδίαν τύχην (76). Ο στρατηγός *Ιωάννης Ράγκος* ηγόρασε παρά Τούρκου ιδιοκτήτου την *Δεκέλειαν* (Τατόι) το σημερινόν μέγα και ωραίον βασιλικόν κτήμα, αλλ' ηναγκάσθη παρά του δικαιωτάτου εκείνου κυβερνήτου να αποδώση αυτό, επί τη ελπίδι ότι θα εθεωρείτο ως εθνικόν κτήμα. Εν τούτοις οσημέραι ηύξανεν εν Ελλάδι η επίδρασις της ιουλιανής επανάστασεως της Γαλλίας. Το μυστικόν πνευματικόν πυρ, όπερ διαχέει

πάντοτε επί της Ευρώπης πάσα γαλλική επανάστασις,
εισεχώρει ολονέν βαθύτερον εν Ελλάδι.

«Η κατά του Κυβερνήτου δυσαρέσκεια, έγραφε μετά τίνος υπερβολής ο εν Αθήναις πρόξενος της Αυστρίας *Γροπ*, κατέστη ομόφωνος. Κατεμέμφθησαν αυτού, ότι χάριν ατομικών σκοπών παρεβίασε το σύνταγμα και δεν συνεκάλει την Εθνικήν συνέλευσιν, και ότι κατεπολέμει την ελευθερίαν του τόπου. Ούτω δε σπουδαίαι ταραχαί εξερράγησαν εν Μάνη, εν Ύδρα δε και Σπέτσαις έφθασεν ο ερεθισμός εις το έπακρον, και ήθελε βεβαίως εκραγή εις έργα, αν δεν εφοβούντο οι άνθρωποι τας διαθέσεις των συμμάχων Δυνάμεων, και δεν ήλπιζον ότι η προσεχής εκλογή ηγεμόνος ήθελε θέσει τέρμα εις τας αισχράς εκείνας καταχρήσεις της βίας, άς απετόλμα η οικογένεια Καποδιστρίου. Η πώλησις των τουρκικών κτημάτων

παρέσχε προς τοις άλλοις ευάρεστον πόρον εις τους αδελφούς και οικείους του Κυβερνήτου. Οι επαναστάται Μανιάται συνηθροίσθησαν εν Μαραθονησίω, όπως βαδίσωσι κατά του Ναυπλίου και ελευθερώσωσιν εκεί τον οπλαρχηγόν αυτών Πετρόμπεην, φυλακισθέντα τη διαταγή του Κυβερνήτου. Ο Κυβερνήτης μετέβη εις απάντησιν αυτών, αλλά δεν κατώρθωσε την υποταγήν των, καίτοι προσπαθήσας να δελεάση αυτούς διά χρημάτων». Πράγματι η αντιπολίτευσις είχε φθάσει εις το άκρον άωτον των κατά του Κυβερνήτου ραδιουργιών και τεχνασμάτων αυτής, τα πάντα μηχανευομένη ίνα καταρρίψη το εδραίον οικοδόμημα, όπερ ανήγειρεν ο Καποδίστριας.

Νέος τις ταγματάρχης, ο *Τσάμης Καρατάσος*, εξεμεταλλεύθη την παρά τοις συστρατιώταις αυτού επικρατούσαν από της ιουλιανής επαναστάσεως έξαψιν, όπως υψώση την σημαίαν της ανταρσίας κατά του Καποδιστρίου. Ην τότε η εποχή, καθ' ήν η ελληνική νεολαία εθέλγετο και εμέθυεν εκ της αναγνώσεως των αντικαποδιστριακών διαλόγων του *Αδαμαντίου Κοραή*, του σοφού εκείνου χίου γέροντος, όστις από φιλτάτου του Καποδιστρίου ως εμφανίζεται εκ του διαλόγου αυτού: «*Δημοχάρης Πασιχάρης*» δημοσιευθέντος εν τω α' μέρει του Αρριανού των Επικτήτου Διατριβών ([77](#)) και εκ των επιστολών αυτού προς τον Κυβερνήτην αίτινες γραφείσαι εν μέσω του πυρός της γαλλικής επαναστάσεως ανερρίπιζον το μίσος κατά του Καποδιστρίου, εγένετο ασπονδότατος πολέμιος.

Προς τούτους, ότι ο Κοραΐς ην φίλος του Καποδιστρίου εμφανίζεται και εκ των δε των παραινέσεων, ἄς αποτείνει προς τους Ἕλληνας: Ο Καποδίστριας υπάγει εις την Ελλάδα με σκοπόν και τας δημαγωγίας να παύση και την αυτονομίαν της Ελλάδος να σώση, και διά τούτο ο ανήρ είναι ἄξιος πάσης πίστεως, τον Τιμολέοντα του Πλουτάρχου απεφάσισεν ο Καποδίστριας ν' αναστήση, διά να δείξη εις ὅλην την φωτισμένην Ευρώπην, ὅτι η σημερινή Ελλάς γεννά ὄχι μόνον αγωνιστάς ελευθερίας, ἴσους των παλαιῶν αὐτῆς αγωνιστῶν, ἀλλ' ἀκόμη και πολιτικούς ἀνδρας ικανοῦς να την στηρίξωσι με Τιμολεοντικὴν φρόνησιν.» Ἄν μὴ εσκόπει την ευδαιμονίαν της Ελλάδος ο Καποδίστριας, «δεν ἤθελε τολμήσει (λέγει ο Κοραΐς) να δεχθῆ των Ἑλλήνων την πρόσκλησιν». Φοβεῖται δε μόνον μήπως «ο νέος Τιμολέων εμπέση εις τας παγίδας των Φαναριωτῶν, ὧν ο μολυσμὸς εἶναι βαθύς και δυσέκπλυτος».

Ο Κοραΐς εγνώρισε, κατὰ πρῶτον, τον Καποδίστριαν περί τα τέλη Δεκεμβρίου 1815, λέγει ο Διονύσιος Θερεϊανός εν τῷ

πολλού λόγου αξίω διτόμω συγγράμματι αυτού: *Αδαμάντιος Κοραής* «με ευχαρίστησιν πολλήν», ως λέγει. Τη 22 Σεπτεμβρίου 1818 έγραφε προς τον *Παντολέοντα Βλαστόν*, «μη νομίσης κολακείαν το οποίον δίδω επίθετον *καύχημα της Ελλάδος*. Η ολιγοχρόνιος μ' αυτόν συναναστροφή με τον έδειξε τοιούτον, και δεν πιστεύω ότι με ηπάτησεν. Εγώ φεύγω φυσικά τους μεγάλους, διά φόβον μη φανώ απ' ό,τι είμαι πολύ μικρότερος, καθώς το πάσχουσιν οι νάνοι, όταν ανοήτως πλησιάζωσι τους γίγαντας. Αυτός εζήτησε να με γνωρίση και μ' έδειξε φρονήματα όντως ελληνικά. Είθε από τοιαύτα φρονήματα να γεμισθώσιν όλων των νυν Γραικών αι κεφαλαί απ' αυτά μόνα ελπίζεται η σωτηρία της Ελλάδος». Ήδη λοιπόν από του 1818 εκήρυττεν ο Κοραής την αγνήν και θερμήν του Καποδιστρίου φιλοπατρίαν. Αλλ' ολίγω ύστερον, ένεκα της προς τον Κόδριγκτον έριδος, υπώπτειυσεν ο σφόδρα φιλύποπος Χίος, την ομολογουμένην του επιφανούς Κερκυραίου ειλικρίνειαν. «Ο Καποδίστριας (έγραφε τη 7 Σεπτεμβρίου 1819) ήλθεν εις επίσκεψίν μου ευρισκόμενος εδώ· αλλά κατά δυστυχίαν ήλθεν εις καιρόν άλλων πολλών επισκέψεων, συνήθων τας Κυριακάς, και ημποδίσθη να τον λαλήσω τινά αναγκαία παραπονήματα. Ίσως και αυτός προβλέπων αυτά, εδιάλεξεν επίτηδες την Κυριακήν». Και τη 16 Νοεμβρίου: «Ουδ' εγώ δεν είμαι πολύ ευχαριστημένος από τον Καποδίστριαν. Σε είπα την υποψίαν μου, ότι εδιάλεξε την Κυριακήν να έλθη προς εμέ, διά ν' αποφύγη τα παράπονά μου. Περί δε του φρονήματος της δόξης δεν παρετήρησα μεταβολήν ουδεμίαν, παραβάλλων την τελευταίαν με τας προτέρας ομιλίας του. Τι παράδοξον αν έπαθε και τοιαύτην δυστυχίαν; Η δόξα είναι βαρύτατον φαγητόν· ολίγα στομάχια ισχύουν να την χωνεύσωσιν». Ο Καποδίστριας απεδείχθη ουδέν ήττον υπέρτερος των φιλυπόπτων του γέροντος Κοραή υπαινιγμών. Άμα αναγνούς τα προλεγόμενα εις τον πρώτον τόμον των *Επικτήτου Διατριβών*, έσπευσεν αυθορμητώς να εκφράση προς τον Κοραήν ένθερμον ευχαριστίαν, εξ Αγκώνος δε, τη προτεραία του εις Ελλάδα πλου, επέστειλε τη 2 Δεκεμβρίου 1827 προς τον σοφόν αυτού επαινέτην μακρόν γράμμα, επαγγελόμενος να μιμηθή κατά τα ενόντα τον Τιμολέοντα και να επιτελέση επ' αγαθώ της Ελλάδος, όσα ο Κοραής ήλπιζε παρ' αυτού. «Μακαρία η πατρίς, αν πράξη όσα με υπόσχεται εις την επιστολήν του! και μακάριος αυτός αν φιλοτιμηθή να κατασταθή ευδαιμών από την ευδαιμονίαν της πατρίδος!» Αλλά και επί τη υποθέσει ότι ο Καποδίστριας

προσκόπτων εις απροσδόκητα κωλύματα, έμελλε να φανή ήσων των περί αυτού προσδοκιών, μη διά τούτο ήτο άξιος κατακρίσεως; «Ακόμη και αν υποτεθή άλλος παρ' ό,τι ηλπίζετο (έγραφεν ο Κοραής τη 15 Οκτωβρίου 1828), η αχρειεστάτη διαγωγή και κυβέρνησις των προ αυτού, τον έκαμαν αναγκαίον. Χωρίς αυτόν εκινδύνευσε και το σωθέν από τας σφαγάς μέρος των Ελλήνων να εξαλειφθή ολότελα από το πρόσωπον της γης. Έπειτα πρέπει να συλλογισθώμεν και τούτο. Πιθανόν ή μάλλον βέβαιον κρίνω, ότι αυτός δεν έχει εξουσίαν να πράξη τίποτε αφ' εαυτού και η τύχη μας τώρα πλέον κρέμαται από τους θεοπέμπτους ευεργέτας μας». Αποκρινόμενος δε και προς την εξ Αγκώνος επιστολήν του Καποδιστρίου, έγραφε τη 5 Ιανουαρίου 1828 «Η πατρίς όλη σε παρακαλεί δι' εμού να έχης εις πάσαν σου πράξιν και βουλήν ακαταπαύστως προ οφθαλμών τον πρόγονον Τιμολέοντα, και απ' αυτόν να λαμβάνης συμβουλήν. Ο ακαταπαύστως κυλιόμενος ούτος βίος άλλο δεν αφήνει εις την εξουσίαν μας, παρά να δράξωμεν νομίμως το οποίον εις καθένα ήνοιξεν η Πρόνοια στάδιον μικρόν ή μέγα. Το ανοιχθέν εις σε από την Πρόνοιαν στάδιον, υπερβαίνει και το πολύ· επειδή σου εμπιστεύθη ολοκλήρου έθνους ευδαιμονίαν. Είν' απ' εκείνα τα στάδια, τα οποία δεν ανοίγονται πλην μίαν φοράν εις κάθε 500 ή 1000 έτη. Γνωρίζεις εκ της παλαιάς Ιστορίας πώς το έτρεξεν ο Τιμολέων, και εκ της νέας πώς ο Ναπολέων. Ο δυστυχής ούτος μέγας άνθρωπος αλλ' όχι μέγας ανήρ, είχε πολύ πλειότερα του Τιμολέοντος μέσα και βοηθήματα να το τρέξη λαμπρώς, αλλά του έλειπεν ο θειότατος έρως της κοινής ευδαιμονίας, όστις επύρωνε την γενναίαν ψυχήν του Τιμολέοντος. Sapienti satis. Συγχώρησε και τα ολίγα ταύτα εις γέροντα, όστις δεν εκολάκευσεν ουδέ νέος ών ποτε κανένα.»

Δεν ηρκέσθη ο Κοραής παραβαλών τον Καποδίστριαν προς τον Τιμολέοντα, αλλά και εδήλωσεν εκ του προτέρου ότι, αν συνέβαινε να μη αρέση ο Κυβερνήτης προς πάντας τους Έλληνας, ουδέν θαυμαστόν· διότι μήπως και ο Τιμολέων ήρесе προς πάντας τους Συρακοσίους;

Είπε τις των παλαιών αστειευόμενος, ότι δεν είναι δυνατόν να είναι τις τοις πάσιν αρεστός, πλην αν γίνη *ζαχαρόπηττα*, «ει μη πλακούντα γενόμενον». Ταύτα δε αναλογιζόμενος, ποιείται αλλαχού ο Κοραής παντοίους επαίνους περί του Καποδιστρίου, ως «θεραπεύσαντος με το παράδειγμά του την τιπλοτυφίαν, πρώτος αυτός παύσας να ονομάζεται κόμης», ως

εγκαινίσαντος την αλληλοδιδασκτικήν μέθοδον και ιδρύσαντος πολλά στοιχειώδη σχολεία και διδασκαλεία· προς τούτοις απολογείται αυτού, παρ' αξίαν κατηγορηθέντος, ότι δήθεν εθήτευε τη ρωσική αυλή, ούτω δε αυτός ο Κοραής ανακηρύττει τον Καποδίστριαν *πολλής φρονήσεως και μεγάλης αρετής άνδρα*. Νοείται οίκοθεν, ότι ο φρόνιμος και ενάρετος άνθρωπος, δεν πρέπει να νομίζεται και όλως αδιάπτωτος. «Ο Κυβερνήτης δεν είναι αναμάρτητος (έγραφεν ο Κοραής τω 15 Μαρτίου 1829)· πλειοτέρας αφορμάς και πλειοτέρους πειρασμούς αμαρτημάτων έχει παρά κανέν' άλλον πολίτην, έχει παλαιόν παράδειγμα προγονικόν του Τιμολέοντα, όστις υπέφερε των κακών δημαγωγών τας φλυαρίας».

Αλλ' επί τέλους οι εν Αιγίνη και Ύδρα εμμανέστατοι του Κυβερνήτου αντίπαλοι, κατώρθωσαν να σαγηνεύσωσι τον απειρόκακον της ελευθερίας και της ισονομίας εραστήν, Κοραήν. Ο Κοραής εγένετο απηνής του Καποδιστρίου κατήγορος, χωρίς ευλόγου αιτίας, αλλά μόνον εξ ευπιστίας προς βεβουλευμένας διαβολάς, αποθέμενος αίφνης κατά την πρεσβυτικήν αυτού ηλικίαν την θαυμαστήν εκείνην νηφαλιότητα της κρίσεως και την περί την γνώμην εγκράτειαν, ήτις επανθεί εις πάντα αυτού τα φιλολογικά και τα άλλα μελετήματα. Τούτου δ' ένεκα ο μικρόν πρόσθεν δικαίως υποληφθείς εφάμιλλος του Τιμολέοντος ζηλωτής, διεσύρθη μετ' ολίγον ως τύραννος, πονηρότερος και αυτού του Φαλάριδος, και ως προδότης, χείρων και αυτού του παρά τοις αρχαίοις εστηλιτευμένου φιλοπέρσου Αρθμίου του Ζελείτου. Η πρώτη κατά του Κυβερνήτου διατριβή του Κοραή, συνταχθείσα κατά τον Σεπτέμβριον του 1830 εν είδει διαλόγου, επιγράφεται: «*Τι συμφέρει εις την ελευθερωμένην από τους Τούρκους Ελλάδα να πράξη εις τας παρούσας περιστάσεις, διά να μη δουλωθή εις χριστιανούς τουρκίζοντας διάλογος δύο Γραικών (Λασθένους και Χαριλάου), εκδομένος από τον Γ. Πανταζίδην.*»

«Θαλεράν και αγήρων έχων την μνήμην των μεγάλων και εξαισίων της Γαλλικής Επανάστασεως αρχών, λέγει ο Θερειανός καταφέρεται ο ψευδώνυμος Πανταζίδης, χωρίς τινος ανακοπής εναντίον αυτοκρατόρων, βασιλέων και πάντων των «αντιχρίστων ολιγαρχικών», εγκωμιάζων «τον μόνον κυρίαρχον λαόν.» Ως Έλλην άγαν φιλόπατρις, αποστρέφεται την Ιεράν Συμμαχίαν, αλλά δεν παρέρχεται όλως εν σιγή και τας παρεκτροπάς των Ελλήνων. Ουδαμώς αρνούμενος τας

μωράς διχονοίας των προεστώτων, κηρύττει ότι «τα πλείστα έπαθεν η Ελλάς από τον Μετερνίχον, από τον άγγλον αρμοστήν της Επτανήσου, τον άγριον Μαιτλάνδον, από τον αυτόχειρα Καστελρήγον, υπουργόν βασιλικόν της Αγγλίας, και εσχάτως από τον μωρότατον πάντων των διπλωματών, και παρελθόντων και παρόντων Βελλιγκτώνα, όστις απελπισθείς πλέον διά την δούλωσιν της Ελλάδος, επενόησε την συσφίγξην ή μάλλον να την πνίξην εις όρια τόσον στενά, ώστε να ευρίσκεται εις αδιάλειπτον κίνδυνον να δουλωθή και δεύτερον».

Ο Κοραής ελπίζει εισέτι επί την τιμιότητα του Κυβερνήτου της Ελλάδος, αλλά Ο Καποδίστριας είναι τίμιος άνθρωπος, αλλ' είναι περικυκλωμένος από πολλά κολακικά ανδράποδα, οποία ίσχυσαν να μεθύσωσιν αυτόν τον μέγαν Ναπολέοντα και να τον τυφλώσωσιν, ως εμέθυσε κ' ετύφλωσεν ο πολυμήχανος Οδυσσεύς τον τρομερόν Κύκλωπα. Του Κυβερνήτου η τιμιότης εφάνη μάλιστα εις την διοίκησιν των δημοσίων χρημάτων, αλλά μηδέν έδειξεν η πείρα, ότι η καταφρόνησις των χρημάτων, δεν συνοδεύεται πάντοτε με την καταφρόνησιν της δεσποτείας; Μη δεν εφάνησαν χρημάτων αφρόντιστοι πολλοί, και όμως πλεονέκται εξουσίας αχόρταστοι; «Χείρες μεν αγναί, φρην δ' έχει μίασμα τι», όλων δε των μiasμάτων το βρωμερώτατον είναι της δεσποτείας το μίασμα». Αδιστάκτως ομολογεί ο Κοραής ότι ο Κυβερνήτης «εξήπλωσε τα αλληλοδιδακτικά σχολεία· αυτά όμως (προσεπιλέγει) δεν είναι παιδεία, αλλά παιδείας θεμέλια καταγής κρυμμένα, επάνω των οποίων δεν ανεφάνη κανέν άξιον Ελλάδος κτίριον παιδείας Ελληνικής». Επαναλαμβάνει δε ο Κοραής, τα κατά του Καποδιστρίου υπό άλλων συγχρόνων κατηγορών ειρημένα, ότι απηγόρευσε, δήθεν την εις τους μαθητάς των σχολείων παράδοσιν του Γοργίου και άλλων πλατωνικών διαλόγων, προσεπαγόμενος, «ότι μόνη η ελευθερία είναι γεννήτρια της αρετής, επειδή μόνη αυτή γεννά την μητέρα της φιλότητος ισότητα.» Επί πάσιν ελπίζει ευπίστως την σωτηρίαν της Ελλάδος παρά εφημεριδογράφων, δικαίως εγκωμιάζων την πατριαρχικήν χρηστότητα του ελληνικού λαού, όν παρομοιάζει προς γην αγαθήν, «ήτις ήθελε βλαστήσει και καρπούς αγαθούς, αν δεν επνίγετο από ζιζάνια».

Τοιαύτη υπήρξεν η προς τον Καποδίστριαν διαγωγή του εκ Χίου σοφού Έλληνοσ, ήτις ουκ ολίγον επεβάρυνεν εν τη πλάστιγγι των κατά του Κυβερνήτου αντενεργειών της

αντιπολιτεύσεως, ήτις εν τέλει, επέτυχεν ούτινος εφίετο. Πράγματι η τύχη μεγάλων των εθνών αναμορφωτών απανταχού και πάντοτε υπήρξε πολύστονος και κακοτέρμων· το του Κυβερνήτου δόγμα «απόλυτος προ του νόμου ισότης των Ελλήνων» υπελήφθη από τινων εκ των ισχυρών της χώρας ως νεκρικός κώδων του πολιτικού αυτών θανάτου, όθεν και εσχηματίσθη σθεναρά Αντιπολίτευσις, ήτις επικραταιωθείσα υπό των ξένων κατέληξεν εις ανταρσίας και εις τον όλεθρον του αναμορφωτού. Η *αντιπολίτευσις* αυτή απηρτίζετο εκ διαφόρων στοιχείων, ήτοι υπό της διπλωματίας, των εν Ελλάδι ξένων, έκ τινων εκ της αλλοδαπής προσελθόντων ομογενών και υπό τινων εκ των ισχυρών εγχωρίων. Από του 1824 ίδια, ενώ η τάλαινα Ελλάς εσφάδαζεν εν τω αίματι, αι Δυνάμεις ήριζον εν αυτή περί επιρροής, η δ' επί την Αρχήν της χώρας ανάρρησις ενός πρώην υπουργού της Ρωσίας εκρίθη υπό της διπλωματίας ως διατάραξις της εν επιρροή ισορροπίας, ήν επόθησε παντί μέσω να άρη· η Αγγλία είχε και ιδιαίτερους λόγους δυσμενείας κατά του διπλωμάτου Καποδιστρίου, απορρέοντα εκ των εν Παρισίοις και εν Ακυϊσγράνω Συνεδρίων· ετέρωθεν ο αρχιστράτηγος Τσουρτζ έγραφεν εις Αγγλίαν, ότι ο Κυβερνήτης εξερεθίζει τους Επτανησίους κατά των Άγγλων. Η Γαλλία, καί περ έχουσα προς τον άνδρα ευγνωμοσύνης λόγους, δεν ηνείχετο όμως και αυτή την διατάραξιν της εν επιρροή ισορροπίας, προς δε οι Γάλλοι είδον μετά δυσαρεσκείας τον Καποδίστριαν προτείνοντα διά τον θρόνον της Ελλάδος τέσσαρας πρίγκηπας, εξ ών ουδείς ην Γάλλος, ενώ αυτοί από του 1824 είχαν υποδείξει ως ηγεμόνα της Ελλάδος Γάλλον πρίγκηπα, υπέρ του οποίου και θερμώς είχαν εργασθή εν Ελλάδι· πρόσθετος λόγος της Αγγλογαλλικής δυσμενείας ην και το ότι ο Κυβερνήτης δεν απέκρυψε την αγανάκτησιν αυτού επί τω πρωτοκόλλω του Ιουλίου και το ότι βραδύτερον επιμόνως ηξίου την Κρήτην και Σάμον. Πλείστοι επίσης των εν Ελλάδι ξένων προσετέθησαν εις την Αντιπολίτευσιν δι' άλλους τε ιδιοτελείς λόγους και δυσηρεστημένοι, διότι ο Καποδίστριας είχαν εκδώσει εγκύκλιον μη επιτρέπουσαν την εις Ελλάδα διαμονήν των ξένων, αν ούτοι δεν έφερον τακτικά διαβατήρια και συστατικές επιστολάς. Εκ δε των εκ της αλλοδαπής προσελθόντων ομογενών τινές επίσης στηριζόμενοι επί της ευρυτέρας πνευματικής αυτών μορφώσεως ηξίου διακρίσεις εν αξιωμάτεσιν, άς δεν ηδυνήθη να ικανοποιήση ο Κυβερνήτης,

όθεν και οι τοιοῦτοι ἐτάχθησαν ἐν τῇ Ἀντιπολιτεύσει και πρόβουλοι ἐγένοντο αὐτῆς.

Δεν ἠδύναντο να βλέπωσι τον Καποδίστριαν ἐργαζόμενον ἐνδελεχῶς υπέρ τῆς ἀποκαταστάσεως των ἐλληνικῶν πραγμάτων, ἐν τῇ υπέρ τῆς διαρρυθμίσεως αὐτῶν προθυμία του Κυβερνήτου ἐνορώντες ροπήν τινα δῆθεν προς τὴν αὐταρχίαν, προαγωγήν των οἰκείων αὐτοῦ συγγενῶν και φίλων και κατάθλιψιν των ἀγωνιστῶν και των δημοτικῶν ἐλευθεριῶν. Ὡρισμένα δε κύρια τῆς κατὰ του Καποδιστρίου ἀντιπολιτεύσεως αἰτία ἦσαν τὰδε: α') δυσηρέστουν οἱ πλείστοι των εὐνοουμένων τους στρατιωτικούς και προ πάντων ο Βιάρος και Αὐγουστίνος Καποδίστριας γενικός ἐπίτροπος των τε στρατιωτικῶν και πολιτικῶν, περί οὗ ο Κολοκοτρώνης λέγεται ὅτι εἶπε: *«καλλίτερα νάσπαζε το πόδι του, παρά που ἦλθεν ἐδῶ»*. Ο Γεώργιος Δυοβουνιώτης, Νικόλαος Κριεζώτης, Βάσσης Μαυροβουνιώτης, Χριστόδουλος Χατζηπέτρος, Διονύσιος Εὐμορφόπουλος, Μήτσος Λιακόπουλος, Σπύρος Μήλιος, Ἰωάννης Κλίμακας, Βασίλειος Μπούσγος και ἄλλοι οπλιτάρχαι ἐν ταις χιλιαρχίαις ἐγόγγυζον κατὰ του Καποδιστρίου ὡς ἀδικούμενοι, παρορώμενοι και περιφρονούμενοι, ἐγράψαν δε τῇ 15 Μαΐου 1829 ἐκ τῆς παρά τους Δελφούς Ἀραχώβης (Ἀνεμωρείας) προς αὐτὸν τὴν δε τὴν ἀναφορὰν:

«Ἐξοχώτατε Κυβερνήτα,

«Ο ἐκλαμπρότατος πληρεξούσιος τοποτηρητῆς ἀνεφέρθη ἀναμφιβόλως προς τὴν Κυβέρνησιν περί των ἐδῶ διατρεξάντων και με τὴν προσωπικὴν συνέντευξιν του θέλει ἐξηγηθῆ πληρέστερον περί αὐτῶν. Ἡμεῖς οἱ υποφαινόμενοι, στοχαζόμενοι ὅτι ἴσως τινές κακοποιοὶ ἄνθρωποι εἰμποροῦν να κάμουν παρεξηγήσεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν, προθυμοποιούμεθα να ἀναφερθῶμεν και ἀμέσως εἰς τὴν πατρικὴν τῆς πρόνοϊαν διὰ να παραστήσωμεν τὴν κατάστασιν μας και ποῖα τα αἰτία, τα ὁποῖα μας παρεκίνησαν να ζητήσωμεν τα δίκαιά μας. Πρέπει να ἡμεθα συγγνωστέοι ἐὰν μακρηγορήσωμεν, διότι και ἡ ὕλη ἡ ὁποῖα μας παρουσιάζεται εἶναι μεγάλη και ὁ ἀγὼν με τον ὁποῖον ἀντεπαλαίσαμεν, ἀντιπαλαίωμεν και μέλλομεν ν' ἀντιπαλαίωμεν δεν εἶναι μικρός.

Σεβαστὴ Κυβέρνησις,

«Χωρίς να λάβωμεν καθ' όλου εις σκέψιν τα παρελθόντα, ας έλθωμεν να εξετάσωμεν τα της εποχής της παρούσης κυβερνήσεως: οι Έλληνες όλοι, η Ελλάς απηλπισμένη επροσκάλεσε Σε κυβερνήτην· είμεθα πλέον παραβέβαιοι, ότι η εξοχότης σας εχαίρετε και χαίρετε παντού την πλέον λαμπράν υπόληψιν και δεν ήλθετε εις την Ελλάδα παρὰ να την σώσετε· εις τούτο καθείς δεν αμφιβάλλει ή καθ' όσον παρατηρούμεν ότι τα πράγματα διά της θείας προνοίας και συνετής κυβερνήσεώς σας προοδεύουν κατά την επιθυμίαν όλων των καλών πατριωτών. Άμα επατήσατε το έδαφος της Ελλάδος, οποίους νόμους και αν εθέσετε εις το έθνος, όλοι εφάνησαν δεκτοί και οι Έλληνες αφωσιωμένοι προσηλώθησαν να τους φυλάξουν και δι' αυτούς και διά την σωτηρίαν της κοινής πατρίδος να χύσουν και αυτήν την υστέρα ρανίδα του αίματός των. Εθέσατε στρατιωτικόν οργανισμόν, ποίος δεν έστερξεν αμέσως; κανείς βέβαια δεν παρήκουσεν· οι Έλληνες επί τη βάσει αυτού του οργανισμού δεν επλήρωσαν τα ιερά χρέη των; η ανάστασις της Ρούμελης ας το μαρτυρήση· αι σημαίαι της ελευθερίας κυματούμεναι επάνω εις τόσα λαμπρά φρούρια και πόλεις ας δώσουν τους αποχρώντας λόγους. Έπειτα απ' όλα ταύτα τι ακολουθεί; αναμφιβόλως το να μην ενεργήται ο στρατιωτικός διοργανισμός μόνον και μόνον διά τους Έλληνας της Στερεάς Ελλάδος. Οι Έλληνες, Σ. κυβέρνησις, αφού έμειναν το έν δέκατον αφ' όσοι ήσαν, υπέκλιναν εις τον στρατιωτικόν οργανισμόν όχι μόνον διά να φονεύωνται, αλλά και να ζουν. Είναι βέβαιον ότι κανέν εμπόδιον δεν κάμνουν. Όταν λοιπόν δεν τρέφονται από τους αγώνας των, πώς να ζήσουν; μήπως είναι μία ημέρα ή ένας μήνας αφότου στερούνται τα δίκαιά των; είναι, Σ. κυβέρνησις, μήνες έξ και περιπατούμεν εις τους επτά. Ότι λοιπόν ο στρατιωτικός οργανισμός δεν ενεργήθη, δεν μένει καμμία αμφιβολία· ότι πάλιν η Σ. κυβέρνησις δεν εφύλαξεν ισοσταθμίαν δικαιοσύνην εις όλα τα τέκνα της, και εις αυτό δεν μένει καμμία πρόφασις, διότι όλοι οι πολιτικοί όχι μόνον πληρώνονται κατά μήνα, αλλ' ηύξησαν και οι μισθοί των, μολονότι γράφουν με το αίμα των στρατιωτών μετασχηματισμένον εις μελάνην· οι ναύται πληρώνονται, οι τακτικοί παρομοίως και μόνον οι δυστυχείς Ρουμελιώται να μένουν τόσον καταφρονεμένοι, οι οποίοι πάντοτε εφάνησαν πρόθυμοι υπερασπισταί της πατρίδος και της κυβερνήσεως; αυτοί λέγομεν οι οποίοι εθυσίασαν τα πάντα, τα οποία ως προς ειδότας είναι βέβαια περιττά; Έ! Σ. κυβέρνησις! ας

θεωρήσωμεν την Ελλάδα ως μίαν άμπελον· επροσκαλέσαμεν την εξοχότητά σας ως ένα επιστάτην επάνω εις αυτήν· η εξοχότης σας, διά να καλλιεργηθή και δώση ωφελίμους καρπούς, διωρίσατε, π. χ., σαράντα εργάτας να την δουλεύσουν· εξ αυτών είνε δίκαιον να πληρώσετε τους τριάκοντα, τους δε δέκα ναφήσετε όχι μόνον απληρώτους, αλλά και καταφρονημένους, ενώ οι μεν τριάκοντα δεν υποφέρουν τους αγώνας των δέκα, ή να είπωμεν καλλίτερα, οι δέκα είναι η βάση και το υποστήριγμα των τριάκοντα;

Σεβαστή Κυβέρνησις ,

«Οι Έλληνες ζητούντες το δίκαιόν των δεν τρέφουν κανένα άλλον σκοπόν· είναι πάντοτε ευπειθή τέκνα της κυβερνήσεως, οπόταν και η κυβέρνησις φροντίζη μητρικώς δι' αυτά· οι Έλληνες, βεβαιωθήτε, έφθασαν εις την πλέον ελεεινήν και αξιοδάκρυτον κατάστασιν· άλλο δεν έχουν παρά μόνον ένα ψωμί και αυτό αλλοίμονον εις όποιον το φάγη! προσφάγι δεν έχουν, η γυμνότης βασιλεύει, εις τρόπον ώστε επεράσαμεν τους σκλάβους της Αφρικής και τους παλαιούς ειλωτας της Σπάρτης. Τοιαύτη θλιβερά κατάστασις τίνος ψυχήν, αν έχη και πέτρινον, δεν ειμπορεί να την μαλακώση; καθώς νομίζομεν, αλλ' ουαί, ουαί! την βλέπομεν τόσοσν σκληράν, ώστε όσοι εσώθημεν από τον εχθρόν κινδυνεύομεν από τα κακά της στερήσεως. Εις τοιαύτην περίστασιν και εις τοιαύτην οικτράν έκθεσιν των καθ' ημάς ζητούμεν την Σ. κυβέρνησιν τα ακόλουθα: α') Να μας αξιώση της κοινοποιήσεως εκείνων, οι οποίοι αντενεργούσιν εις την πρόοδον των στρατιωτών υπέρ της ανεξαρτησίας του έθνους· β') Διά να ευαρεστηθή να μας αποδώση τα δίκαια κατά τον στρατιωτικόν διοργανισμόν μέχρι της ημέρας, καθ' ήν θέλει γείνει η πληρωμή. γ') Μετά την πληρωμή να μας δώση τας βάσεις του παρόντος και νέου άλλου οργανισμού και κατ' αυτάς και η Σ. κυβέρνησις να βαδίζη και οι Έλληνες νακολουθούν τα ίχνη της· να προκηρύξη ότι οι Έλληνες μέλλουν να δουλεύσουν κατ' αυτάς και να μας διατάξη τέλος πάντων να εκστρατεύσωμεν, όπου είναι η περισσοτέρα ανάγκη της πατρίδος. Εάν και μετά ταύτην την έκθεσιν δεν εισακουσθώμεν, τότε βιασμένοι διαμαρτυρούμεθα· ενώπιον της Αγίας Τριάδος, ενώπιον της πατρίδος και του έθνους και ενώπιον τέλος πάντων του φωτισμένου κόσμου της Ευρώπης· διαμαρτυρούμεθα, λέγομεν, ενώπιον εκείνων δι' όσα μέλλουν νακολουθήσουν, οι οποίοι αντενεργούν δι' ημάς και θέλουν ναδικούμεθα, να καταφρονούμεθα και να

πάσχωμεν ὡσπερ Ἑβραῖοι ἀπὸ τα δεινά της γυμνότητος και της στερήσεως. Ἐάν δε ἡ κυβέρνησις δεν ἀποδείξη τους ἀντενεργούντας, τότε φαίνεται ἀντενεργεῖ φανερά ἡ ἴδια κυβέρνησις και ἀς δώση λόγον δι' ὅσα μέλλουν να κολλουθήσουν. Σ. κυβέρνησις! ἀπ' ὅπου θέλετε εἰμπορεῖτε να πληροφορηθῆτε πόση εὐταξία βασιλεύει εἰς το στρατιωτικόν· ο πολίτης κάμνει ελευθέρως το εμπόριόν του, ο δε Ἕλλην κινδυνεύων εσθίει το ψωμί του με δάκρυα και στεναγμούς. Σ. κυβέρνησις! ὄχι Ἕλληνας να φέρης εἰς παρόμοιον στάδιον, ἀλλ' ὅποιον ἔθνος της Ευρώπης ως και αὐτὸν τον θεόν με τους ἀγγέλους, τολμῶμεν, ἀφοῦ τους ἀφήσης ὄχι ἐπτά μήνας, ἀλλ' ἓνα ἀδικημένους και καταφρονεμένους δεν εἰμποροῦν να υποφέρουν. Αποστέλλομεν εἰς την Σ. κυβέρνησιν τον εκατόνταρχον Βαγγέλην Ἰωάννου και Κώσταν Δαγουμιστήν και δι' αὐτῶν προσμένομεν ἐν τάχει την ἀπάντησιν».

Ἀλλὰ καίπερ πολλοῦ χρόνου παρελθόντος, λέγει ο καθηγητῆς *Γεώργιος Κρέμος*, οὐδαμῶς ἔλαβε προ οφθαλμῶν ο Καποδίστριας τα αἰτήματα του στρατοῦ· ἠγανάκτουν δε, προ πάντων, οἱ της ἀνατολικῆς Ελλάδος, α') διότι οἱ μεν ὑπὸ τον ἀδελφόν του Κυβερνήτου Αυγουστίνον στρατοὶ εἶχον ἀφθονίαν τροφῶν και τακτικῶς ἐλάμβανον τους μισθοὺς, οἱ δε της ἀνατολικῆς Ελλάδος ὑπὸ τον Δημήτριον Ὑψηλάντην ἐστεροῦντο των πάντων. Τούτου ἔνεκα και αὐτός ο τα μάλιστα γινώσκων να υπομένη Ὑψηλάντης ἠναγκάσθη να πέμψη (14 Αυγούστου 1829) ἐκ Στεβενίκου της Βοιωτίας ἐγγραφον προς τον Κυβερνήτην, ἐν ᾧ διαρρήδην λέγει: ὅτι οἱ στρατιῶται ἐξηγριώθησαν, ἠπειλήσαν τους ἀξιωματικούς, περιεφρόνου την κυβέρνησιν, ἤς οὐδὲν πλέον ἐπίστευον των ὅσα αὕτη ὑπισχνεῖτο, ως αείποτε ὑπισχνουμένη και οὐδέποτε πράττουσά τι· ὅτι ἔνεκα του ὑπούλου τρόπου της κυβερνήσεως διελύθησαν τα νικηφόρα στρατόπεδα των Θηβῶν, του Ἀνηφορήτου, του Ὠρωποῦ και του ἀγίου Ἰωάννου· ὅτι ο στρατός δικαίως ἠγανάκτει, διότι πολεμῶν γενναίως παρημελεῖτο, ὅσον οὐδ' ἐπὶ της προτέρας ἀναρχίας· ὅτι «ἔρριψαν καθεὶς πέτραν ἀναθέματος κατὰ των αἰτίων της γενομένης εἰς αὐτοὺς ἀδικίας και *συνώμοσαν ἐπὶ το ἱερόν Ευαγγέλιον* να μη πιστεύωσιν εἰς το ἐξῆς οἰοιανδήποτε ὑπόσχεσιν, να μη ὑπακούωσιν εἰς τους ἀνωτέρους». Αἱ ὑπὸ τον Ὑψηλάντην λοιπὸν χιλιαρχαὶ περιήλθον εἰς την ἀνάγκην να συνομνύωσι κατὰ της κυβερνήσεως ἔχοντες ἐν τη μνήμη

πάντοτε και το διαδιδόμενον από στόματος εις στόμα, ότι ο Καποδίστριας είπε ποτε κατά πρόσωπον προς οπλιτάρχας παραπονουμένους οργίλως: «Σας γνωρίζω· είσθε όλοι λησταιί και ψεύσται!»

β) ότι ει και η εν Τροιζήνι συνέλευσις ρητώς το δικαίωμα του διδόναι πολιτείαν (πολιτογραφίαν) επέτρεψε μόνη τη βουλή και τη κυβερνήσει, απηγόρευσε δε διαρρήδην την κατά τόπους πολιτογραφίαν, αλλ' όμως αι υπέρ του Έιδεκ, Βιάρου, Γιαννετά, Ρίζου και άλλων φίλων του Κυβερνήτου γενόμεναι ου μόνον δεν απεδοκιμάσθησαν υπό του Κυβερνήτου, αλλά και εξελεγχθείσαι υπεστηρίχθησαν υπ' αυτού, όπερ εθεωρήθη ως περιφρόνησις των νόμων υπ' αυτού του νομοφύλακος Καποδιστρίου.

γ) ότι ενσκηψάσης της πανώλους, ο Βιάρος εν τω τμήματι εν ώ ήρχε, συνέστησεν υγειονομείον και επέβαλε κάθαρσιν διατάξας ίνα τα γράμματα αποσφραγίζωνται και καπνίζωνται. Επέτρεψε δ' εμπειστευμένοις ανθρώποις να σημειώσιν ει τι επιλήψιμον εύρισκον εν ταις επιστολαίς και ανακοινώσιν αυτώ. Επειδή δε εφαντάζετο πανταχού συνωμοσίας και συνωμοτικάς αλληλογραφίας ενόμιζεν ότι εύρισκε συνωμοτικάς φράσεις και εν επιστολαίς πάσαν όλως αλλοίαν έννοιαν εχούσαις. Τόσον δ' απέβησαν αυθάδεις αι παράνομοι διαταγαί του Βιάρου, ώστε κατείχε τας επιστολάς των ούς υπώπτευεν ως σφοδρούς αντιπολιτευομένους ή ως συνωμότας. Μεταξύ δε άλλων συλλαβών τους γραμματοφόρους κατέσχεν ο Βιάρος επιστολάς επιφανών ανδρών, οίον του *Τάτση Μαγγίνα*, μέλους του Πανελληνίου, ή εψηλάφων αυτούς τους άνδρας, οίον τον *Δήμον Κανελλόπουλον*.

δ) ότι επειδή τα περί υγειονομίας αυστηρά μέτρα κατέθλιβον τον λαόν, καθ' όσον η κυβέρνησις εποιείτο χρήσιν αυστηροτέραν του δέοντος, μη λαμβάνουσα προ οφθαλμών ότι ο λαός το πρώτον τότε υπεβάλλετο αστυνομικαίς διατάξεσι τέως αγνώστοις, εξήγειρε την οργήν του λαού. Πολιτών δε 150 αναφορά λίαν αναιδώς εκάη παρόντων των εν αυτή υπογεγραμμένων εν τω διοικητηρίω Πόρου υπό την χλεύην των υπαλλήλων διαταγή του Βιάρου.

ε) ότι η αυθάδεια, αναιδεια, προπέτεια και οι τυραννικοί τρόποι του Βιάρου οσημέραι παρεσκεύαζον εχθρούς τω αδελφώ Ιωάννη είτ' εκτελούντος επί το αυθαδέστερον όσα εκείνος επί

το επιεικέστερον διέτασεν είτε και πράπτοντος εναντία των υπ' εκείνου διατεταγμένων. Λέγεται μάλιστα, ότι παραινέσαντός ποτε του Κυβερνήτου τοις δανεισταίς, ίνα μετριώτερον τόκον λαμβάνωσιν, όστις έν τισιν επαρχίαις ην 60 ο)ο, και επιεικέστεροι ώσι τους οφειλέτας, ο Βιάρος διεκήρυξεν εν εγκυκλίω προς τους κατοίκους του τμήματος αυτού: «*Ο Κυβερνήτης παρήνεσε την μετρίασιν του τόκου· εγώ αναγκάζομαι οριστικώς να το αποφασίσω, ίνα παύση πάσα αμφιβολία εις το θεμιτόν και αθέμιτον περί τούτου*». Ο Βιάρος κατά παντός παραβάτου ηπειλεί δήμευσιν του κεφαλαίου αυτού, φυλακάς, τιμωρίας και ου μόνον των εις το μέλλον, αλλά και των εις το παρελθόν δεδανεισμένα έχόντων χρήματα, και ταύτα ούτε νόμου ούτε θεσπίσματος τινος υπάρχοντος. Τοις δε ανθισταμένοις των πολιτών επέτασεν άκραν σιγήν, ότι μόνη η κυβέρνησις γινώσκει το ορθόν και μόνον αυτής οι λόγοι και τα έργα πρέπει να ακούωνται και εκτελώνται, διότι μόνη αύτη κήδετα περί των αληθών συμφερόντων του λαού· πάσα δ' άλλη εισήγησις άλλοθεν πόθεν ερχομένη είνε ψευδής και βλαβερά. Προς τους Υδραίους ποτέ αποδοκιμάζοντας πράξεις της κυβερνήσεως και αυτού και εξετάζοντας αυτάς εκήρυξε: «*Μη εξετάζετε τας πράξεις της κυβερνήσεως, ούτε κρίνετε αυτάς, διότι αύτη η εξέτασις και αύτη η κρίσις δύναται να φέρη εις λάθος, του οποίου το αποτέλεσμα είναι ζημίαι σας*».

ς) ότι ο Βιάρος πάντα μη υπακούοντα κατεδίωκεν ουχί κατά νόμον, αλλά κατά βούλησιν, θεωρών τας εγκυκλίους αυτού ως νόμους του Κράτους, των δε παρακουόντων ταις διαταγαίς αυτού υπαλλήλων διενήργει την παύσιν, καθώς και των δημογερόντων, ανθ' ών διώριζεν άλλους μάλλον ευπειθείς αυτώ. Εν ώ δε καιρώ εγένετο η εκλογή των νέων δημογερόντων, οι τέως υπάρχοντες ήσαν περιωρισμένοι ένεκα τούτου ή εκείνου δήθεν του παραπτώματος. Τοιαύται αθέμιτοι εκλογαί ουδ' επί της των Τούρκων τυραννίας εγένοντο· ει δέ ποτε εγένοντο, σπανιώτατα οι ούτω παρανομούντες διοικηταί διέφευγον την τιμωρίαν της τουρκικής κυβερνήσεως. Τουναντίον απαντώσιν εν τη των χρόνων εκείνων ιστορία καταδίκαι Τούρκων διοικητών, οίτινες ως κατεπεμβάντες τη των δημογερόντων διοικήσει μετετέθησαν ή εφυλακίσθησαν.

ζ') ότι ο αυτός Βιάρος ίδρυσεν εν τω τμήματι αυτού καινοφανή δικαστήρια, επ' ουδενός νόμου στηριζόμενα, ών έκαστον συνίστατο εξ ενός δημογέροντος και ενός ειρηνοδίκου εις

βοήθειαν των ανικάνων περί το δικάζειν δημογερόντων διορισθέντων αυτεξουσίως υπ' αυτού και όλως παρανόμως μετά την παύσιν των νομίμων. Τοσούτο δ' εξετραχηλίσθη, ώστε και εν αύτη τη Αιγίνη ετόλμησε να ιδρύση δικαστήριον πολλώ παρανομώτερον των εν τω τμήματι αυτού, καθ' όσον ο εις και μόνος συγκροτών το δικαστήριον ειρηνοδίκης εδίκαζεν αναρμοδίως υποθέσεις μη αναγομένας εις αυτό. Προς δε τον γραμματέα της Επικρατείας ερωτήσαντα περί του καινοτρόπου τούτου δικαστηρίου, απεκρίνατο αφελώς ο Βιάρος, *ότι έπραξε τούτο δοκιμής ένεκεν προς εξασφάλισιν της δικαιοσύνης και επείσθη ότι επέτυχε του σκοπού.*

η') ότι διαταγή του Βιάρου εξετυπώθησαν *διαμονητήρια* άτινα εχορηγούντο τοις αλλαχόθεν εις Αίγιναν παρεπιδημούσιν αντί φόρου *οκτώ γροσίων*, εφ' ών εγράφετο η λέξις «*υπήκοος*», όπερ τα μάλιστα συνετάραξε τον λαόν δικαίως υποπτεύσαντα ότι οι Καποδίστριαι εσκοπούν την υποδούλωσιν των Ελλήνων.

θ') ότι όπως καταπνίξη ο Κυβερνήτης πάσαν αντιπολίτευσιν και κατ' αυτής αντιτάξη την κοινήν δήθεν γνώμην του λαού επέτρεψεν ή μάλλον επέβαλεν ίνα περιφέρωνται αναφοραί, δι' ών ανωμολόγει ο λαός ότι παρά μόνου του Κυβερνήτου προσεδοκάτο πάσα σωτηρία και ότι παρά μόνου αυτού ώφειλον ωσαύτως να προσδοκώσι την ευδαιμονίαν του έθνους. Αι τοιαύται αναφοραί καλύπτουσαι μάλλον τα παραπτώματα της κυβερνήσεως ή εκφράζουσαι την κοινήν ευγνωμοσύνην προς τον Καποδίστριαν, εκίνουν έτι μάλλον την οργήν του λαού ως περιφερόμεναι υπούλως υπ' ανθρώπων φρονούντων τα της κυβερνήσεως και φίλων προσωπικών και πολιτικών όντων του Καποδιστρίου. Επειδή δε κατακραυγή ηκούετο επί τούτω, ο Καποδίστριας εδείκνυε δήθεν, ότι απεδοκίκαζε τας τοιαύτας αναφοράς και τους ταύτας περιφέροντας. Αλλ' εις των περιφερόντων τοιαύτην αναφοράν ήν και ο υιός του *Πετρόμπεη* Γεωργάκης, όστις αποδοκιμαζόμενος εδήλωσε τους αιτίους ταύτης *Καλογερόπουλον, Γιαννετάν* και *Βιάρον* της επιστολής ταύτης:

Εξοχώτατε,

«Εν ώ διηυθύνθην μετά των συγγενών μου εις έντευξιν Εξοχότητός σας εις Μεσσηνίαν και εν ώ παρουσιάσθημεν έμπροσθέν σας, μας ωμιλήσατε περί του ανά χείρας μας

υπογραφομένου εγγράφου και σας απεκρίθημεν. Γενομένης δε της οδοιπορίας σας και φθάσαντες εις Αίγιναν, απεστείλατε επιστολήν σας προς τον δούλον σας πατέρα μου, εν ή εξελέγχετε το άτακτον περί τούτου κίνημά μου και ότι ποτέ δεν θέλει φανή δεκτόν προς την Εξοχότητά σας. Εξοχώτατε, οποιουδήποτε μεγέθους παράπτωμα το τοιούτον λογίζεται και οποιανδήποτε παιδείαν απαιτεί, ακούσαντες και τους λόγους του δούλου σας ως δικαιοκρίτης, αποφασίσατε. Ο δούλος σας ηγνόουν παντάπασι το έγγραφον τούτο και μόνον καθ' ήν στιγμήν ανεχώρουν εξ Αιγίνης ειδοποιηθήν· τότε ο κ. δοτόρος Σπυρίδων Καλογερόπουλος και μετ' αυτόν ο κ. Γιαννετάς με έκαμον κοινωνόν του τοιούτου, δίδοντές μοι αντίγραφον και παραγγέλλοντές με να ενεργήσω την αποπεράτωσίν του εις τα κάτω μέρη· μετά δύο ημέρας αφίκετο εις Αίγιναν ο αυταδελφός σας κύριος κόντες Βιάρος και διευθυνθείς εις επίσκεψιν της εκλαμπρότητός του μετά κ. Γιαννετά εις την παραθαλασσίαν της Αιγίνης ανεχώρησα μετ' ολίγον, ο δε κ. Γιαννετάς διέμεινε· τη επαύριον ανταμωθέντες μετά του κ. Γιαννετά μοι είπεν ότι ωμίλησε πολλά περί τούτου προς τον κ. κόντε και ότι η εκλαμπρότης του έμεινε καθ' όλην την έκτασιν ευχάριστος και περί τας δύο ώρας της νυκτός μετακαλεσθείς παρά του αυταδέλφου σας εις το παράλιον της Αιγίνης μοι ενεχείρισεν αποτεινομένην επιστολήν σας προς τον δούλον σας πατέρα μου, λέγουσάν μοι ότι δύναμαι να διευθυνθώ εγώ εις Πόρον αντί του πατρός μου, όπου θέλομεν ομιλήσει περί των κατεπειγουσών αναγκών μας προς την εξοχότητά σας, θέτων καί τινα άλλα.

Εκπλεύσας ο κύριος κόντες και κατόπιν ο δούλος σας έφθασα εις Πόρον, όπου και μετεκαλέσθην παρά της εκλαμπρότητός του έξωθεν της οικίας του· εκεί ανέγνωσα εις την εκλαμπρότητά του εκείνο το έγγραφον, προσθέτων εν ταυτώ την άοκνον και μετ' επιμελείας ενέργειάν μας, ήν περ θέλομεν δείξει εις την αποπεράτωσίν του. Αποτεινόμενος η εκλαμπρότης του μοι είπεν ότι ημείς δεν προτρέπομεν την αποπεράτωσιν αυτού του εγγράφου αλλ' όταν σεις το εγκρίνετε, δύνασθε να το ενεργήσετε και ημείς θέλομεν είσθαι ευχάριστοι· ταύτα ειπόντος μοι, διελύθη η συνομιλία. Τι λοιπόν, Εξοχώτατε, έπρεπε να πράξω; ποίος εκίνησε την ενέργειαν τούτου του εγγράφου; εις ποίον δίδεται η δικαία μέμψις της Εξοχότητός σας; Αυτή είναι η διατρέξασα υπόθεσις,

και ως πατήρ όλων των Ελλήνων αποδώσατε το δίκαιον προς τον έχοντα».

Ι') ότι επί μακρόν ανέβαλλε την σύγκλησιν της ευθύς μετά την κάθοδον αυτού προκηρυχθείσης Εθνικής Συνελεύσεως, και ότι τέλος μη δυνάμενος ν' αναβάλλη επ' αόριστον προσεκάλεσε (30 Οκτωβρίου 1828) το *Πανελλήνιον*, όπως προετοιμάση τα της εκλογής των πληρεξουσίων· προς τούτο δε επέβαλεν αυτώ εκλογικόν νόμον όλως απάδοντα προς τα δικαιώματα των εκλογέων, ως συγκεντρούντα τα πάντα εν ταις χερσί της κυβερνήσεως. Επειδή δε το *Πανελλήνιον* δεν ετόλμησε να ψηφίση τοιούτον νόμον, ο Καποδίστριας ετόλμησε να συντάξη και δημοσιεύση αυτός νόμον συνταχθέντα υπ' αυτού μόνου, αλλ' αντιστάντος του *Σπυρίδωνος Τρικούπη* και παραιτησαμένου την αυτού θέσιν ως γραμματέως της Επικρατείας, την μη γενομένην όμως δεκτήν, ο Καποδίστριας ηναγκάσθη δι' άλλης οδοῦ να επιτύχη οὐ επεδίωκε σκοπού. Παύσας δηλαδή τους γραμματεῖς των τμημάτων, διώρισεν ἐπί μεν των οικονομικῶν τον ἀδελφόν αὐτοῦ Βιάρων, ἐπί δε των πολεμικῶν τον Κωλέττην και ἐπί των εσωτερικῶν τον Περρούκαν· συγχρόνως δε προσέθηκεν αυτοβούλως εννέα μέλη εἰς το *Πανελλήνιον*, όπως ἔχη πλειονοψηφίαν. Οὕτω δε μετεσκεύασε παρανόμως το *Πανελλήνιον* οικεία βουλήσει οἷον ἠθέλεν, όπως ἡ αὐτό ὄντως σκεῦος εκλογῆς κατὰ τας επικειμένας εκλογάς των πληρεξουσίων και ψηφίση τον περί εκλογῆς νόμον οἷον αὐτός ἠθέλεν, ὄν ἐπί τέλους εδημοσίευσεν (4)16 Μαρτίου 1829) προσδιορίσας συγχρόνως και την ἡμέραν (15)27 Μαΐου 1829) της ἐνάρξεως των εργασιῶν της Συνελεύσεως. Παρασκευάσας δε τα πάντα όπως ηβούλετο προς ἐπιτυχίαν πλειονοψηφίας ἐν τη συνελεύσει, ἀνέλαβεν ἄλλον ἀμεσον τρόπον προς ἐπηρεασμὸν των εκλογέων, την *περιοδείαν*, καθ' ἣν πολλά πανταχοῦ ἔλεγε περί των φροντίδων αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῷ του ἔθνους και προ πάντων περί σχολείων, γεωργίας και ευδαιμονίας του λαοῦ. Οἱ Ἕλληνες πειθόμενοι τοῖς λόγοις αὐτοῦ εθεώρουν αὐτὸν ως πατέρα. Θερμοὶ δε υπέρ αὐτοῦ υπάλληλοι ἐκήρυττον παρά τω λαῷ περί μοναρχίας αὐτοῦ ως του μόνου δυναμένου να σώσῃ και μεγαλύνῃ την Ελλάδα υπερεξαίροντες τας ἀρετάς αὐτοῦ και την θερμὴν φιλοπατρίαν, ἐφ' ᾧ και πολλαχοῦ προτάσεις ἐγίνοντο ἵνα μόνος αὐτός εκλεγῆ πληρεξούσιος. Τούτου ἔνεκα τριάκοντα και ἕξ εκλογικαὶ περιφέρειαι ἐξελέξαντο αὐτὸν πληρεξούσιον. Αὐτός δε λαμβάνων ἐπισήμως την κοινοποίησιν

της αυτού εκλογής εσιώπα, εξ ου δήλον, και ει μη αλλαχόθεν ην γνωστόν, ότι επεδοκίμαζε τα γενόμενα. Είτα συνεκάλεσε (14)26 Μαΐου 1829) εν τω οίκω αυτού το *Πανελλήνιον* και τους υπουργούς· εν τη συνεδριάσει ταύτη δεν απεδέξατο τας υπέρ αυτού εκλογάς, ανέβαλε δε την ημέραν της ενάρξεως των εργασιών της Συνελεύσεως εις την 25 Ιουνίου 1829 και υπέβαλε, δηλαδή μετέβαλέ τινα του εκλογικού νόμου. Επειδή δε υπήρχον και τινες, ως εικός, αντιπολιτευόμενοι, διενήργησεν ίνα οι εκλογείς εγγράφως ορίσωσι την πορείαν δηλαδή την της κυβερνήσεως, ήν ώφειλον να βαδίσωσιν εν τη συνελεύσει, ήτις, ως είδομεν, αρξαμένη των εργασιών αυτής τη 11)23 Ιουλίου 1829, επεράτωσεν αυτάς τη 6)18 Αυγούστου.

Μετά δε την λήξιν των εργασιών της συνελεύσεως ο Καποδίστριας διώρισεν εν Άργει δικαστάς γερουσιαστάς και προσδιώρισε την ημέραν (1 Οκτωβρίου) ενάρξεως των εργασιών της γερουσίας, ής τα μέλη ωρκίσθησαν (26 Σεπτεμβρίου) τον όρκον της υπηρεσίας και ήρξαντο (27 του αυτού). Ο Κυβερνήτης όπως επεσπάσατο διά παντοίων τρόπων και υποσχέσεων το πλείστον του χύδην προ πάντων όχλου, ούτως ομοίως επείσθη ότι υπέταξε και τους εκλεκτούς αυτού, τους πληρεξουσίους του λαού, συλλήβδην εν τη εν Άργει Εθνοσυνελεύσει. Αλλ' όπως ηπατήθη πιστεύσας, ότι ο λαός απεδέχετο το προς την αυταρχίαν συντείνον πολιτικόν αυτού σύστημα, ούτως ηπατήθη φαντασθείς το έθνος οιονεί ολόκληρον επισήμως επεδοκίμασεν εν τη συνελεύσει τα υπ' αυτού πεπραγμένα. Εξ αυτής της φαινομένης ομοφωνίας προέκυψεν η εσχάτη διαφωνία και ανυπόστατος την ορμήν αντιπολίτευσις και πολλοί τέως φίλοι του Κυβερνήτου εκηρύχθησαν αναφανδόν επικίνδυνοι αυτού εχθροί. Ο Μιαούλης, ο Μαυροκορδάτος, οι Κουντουριώται, ο Μανώλης Τομπάζης, αυτός ο στρατάρχης Τσουρτσ, όστις ου μόνον δεινώς κατέκρινε και ευπαρρησιάστως του πολιτικού και διοικητικού συστήματος του Καποδιστρίου δι' αναφοράς προς την συνέλευσιν του Άργους, ήτις δουλικώς φερομένη απηγόρευσε την μέχρι τέλους ανάγνωσιν αυτής, αλλά και παρητήθη λίαν περιφρονητικώς την αυτού θέσιν· ο Δημήτριος Υψηλάντης, οι πλείστοι και σπουδαιότεροι των οπλιταρχών της τ' εκτός του Ισθμού Ελλάδος και των εν Πελοποννήσω, ο Θεόκλητος Φαρμακίδης, όστις και κατεδικάσθη ως είπομεν, (27 Σεπτεμβρίου 1829) εις φυλακήν, διότι εν επιστολή προς

τον Βενιζέλον Ρούφον απεδοκίμαζε την πολιτικήν του Κυβερνήτου, πολλοί προύχοντες, εν οίς και ο Ζάημης, ο Κλονάρης, ο Μοναρχίδης, ο Λυκούργος Κρεστενίτης και άλλοι πολλοί οίτινες εγένοντο δεινοί πολέμιοι του Καποδιστρίου.

ια') Ότι η υπό των δυνάμεων γενομένη 22)3 Φεβρουαρίου 1830 εκλογή του πρίγκηπος Λεοπόλδου ως βασιλέως της Ελλάδος, ανεξαρτήτου κηρυχθείσης, μεγάλως ηυχαρίστησε τους Έλληνας· αλλ' η υπό παντοίας προφάσεις καταπολέμησις δήθεν αυτής υπό του Κυβερνήτου, ώστε ο αγαθός εκείνος ανήρ ηναγκάσθη επί τέλους να παραιτηθή (9)21 Μαΐου 1830), ηρέθισε κατά του Κυβερνήτου ως μη θέλοντος βασιλέα ού μόνον τους αντιπολιτευομένους, αλλά και τον λαόν ζητούντα «*αφέντην!*»

ιβ') Ότι ο Κυβερνήτης ήν αφοσιωμένος τη Ρωσία και τυφλόν όργανον αυτής.

ιγ') Ότι έμβλημα του Απόλλωνος ήν «*Εθνική Συνέλευσις — Σύνταγμα*». Αλλ' ο Καποδιστριας την μεν σύγκλησιν της Εθνοσυνελεύσεως ανέβαλλεν υπό παντοίας προφάσεις, το δε Σύνταγμα απεδοκίμαζεν ως πρόωρον πολίτευμα τοις Έλλησιν.

ιδ') Ότι ο Κυβερνήτης ανέμιξεν εις τα πράγματα του τόπου ου μόνον τους δύο αδελφούς αυτού αλλά και πληθύν Επτανησίων, προς ούς έδωκε θέσεις.

ιε') Ότι παρεσκεύαζεν εαυτώ τον ελληνικόν θρόνον και τα τοιαύτα.

Τοιαύτα τινα, εν ολίγοις, κατηγορούσα η αντιπολίτευσις του Καποδιστρίου, προσεπάθει να εξεγείρη τον λαόν κατά του ανδρός εκείνου, ούτινος και το όνομα μόνον την σήμερον αναφερόμενον αποσπά δάκρυα και λυγμούς παρά τοις τα εθνικά συμφέροντα υπέρ πάντα άλλα έχουσι. Πάσας τας κατά του Κυβερνήτου αιτιάσεις ταύτας της εγχωρίου Αντιπολιτεύσεως εχρησιμοποίησαν και εξεμεταλλεύθησαν ο ξένος τύπος και βραδύτερον οι ξένοι συγγραφείς, μεταξύ των οποίων όμως πολλοί ηυδόκησαν ν' ανομονολογήσωσιν ότι «*ο κόμης Καποδίστριας ουδέποτε ηθέλησε το κακόν της πατρίδος του εν επιγνώσει*». Η Αντιπολίτευσις, έτυχεν ενθαρρύνσεως και υπό του εν Παρισίοις «*Επαναστατικού συνδέσμου*», κατά τινα Αυστριακήν έκθεσιν, κατ' Ιούλιον του 1831, ίδια όμως παρά των αντιπρέσβων Γαλλίας και Αγγλίας. Η εξωτερική δ'

αὐτὴ ἐνθάρρυνσις ἐξώθησε τὴν Ἀντιπολίτευσιν ἐπὶ τὴν ἀνταρσίαν.

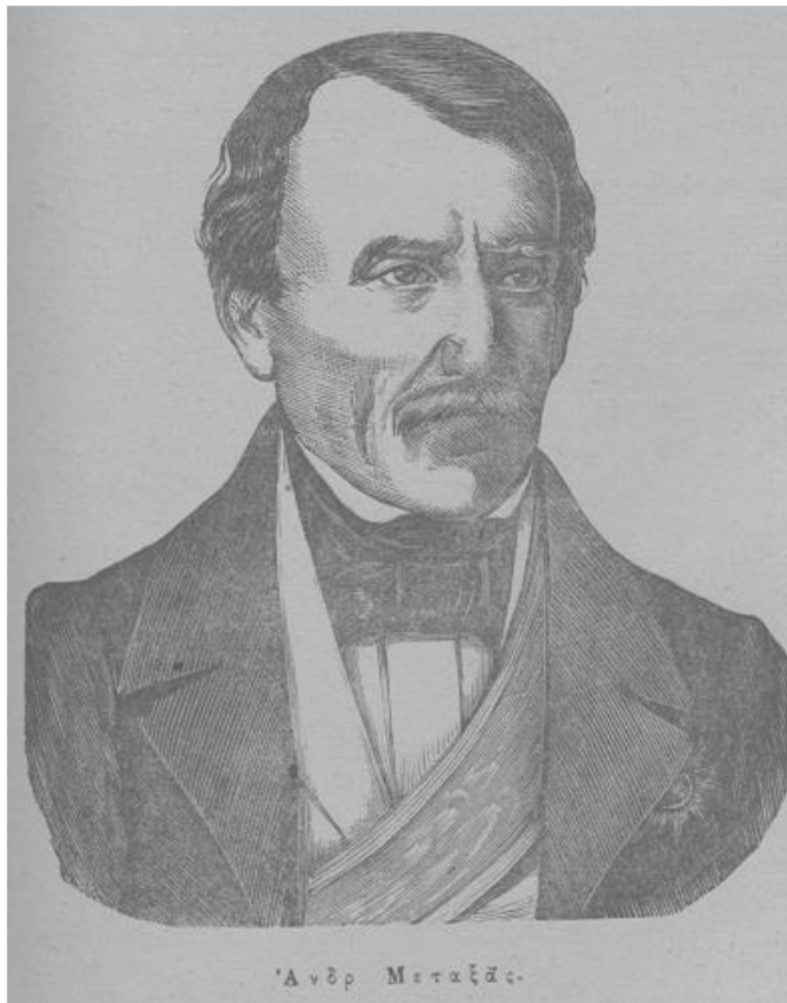
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Ἡ ἀντιπολίτευσις οσημέραι καθίσταται σφοδρότερα. — Ἀνταρσία ἐν Μάνη — Ὁ Τσάμης Καρατάσος καὶ ἡ ἐν Στερεᾷ ἀνταρσία. — Οἱ συλληφθέντες παρεπέμφθησαν εἰς τὸ Στρατοδικεῖον. — Ἀφορμαὶ τῆς ἀνταρσίας ἐν Ὑδρα. — Αἱ ἐφημερίδες «Ἀπόλλων» καὶ «Ἡώς». — Ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σούτσος καὶ αἱ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου σάτυροι. — Ἀφορμαὶ τῆς ἐν Μάνη ἀνταρσίας κατὰ τοῦ Κυβερνήτου. — Ὅποια τις ἦτο ἡ Μάνη πρὸ τοῦ 1821. — Ἡ οἰκογένεια Μαυρομιχαλαίων. — Αἱ περὶ Μάνης ἀξιώσεις αὐτῶν. — Καὶ πάλιν αἱ ἐφημερίδες τῆς ἀντιπολιτεύσεως — Αἱ ἀποζημιώσεις τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων. — Οἰκονομικὰ μέτρα τοῦ Καποδιστρίου. — Τα περὶ συγκλήσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Ἡ σημαία τῆς κατὰ τοῦ καθεστώτος ἀνταρσίας ὑψώθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ *Λιμένι* τῆς Μάνης ὑπὸ τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλαίων καὶ τῶν ὁμοφρονούντων αὐτοῖς. Οἱ κατοικοῦντες ἐν *Λιμένι* καὶ *Καρδαμύλη* Σπαρτιάται περιεφέροντο κρατοῦντες σημαίαν, ἐφ' ἧς ἦσαν ἀπεικονισμένοι οἱ ἀρχαῖοι αὐτῶν ἥρωες: ὁ *Λυκούργος* καὶ ὁ *Λεωνίδας*. ἀντήχει δὲ ἡ κραυγὴ: *Ἐλευθεροτυπία* καὶ *Σύνταγμα*. Πανταχοῦ ἐκυμάτιζεν ἡ τρίχρους γαλλικὴ σημαία, καὶ πάσα καρδία ἐν τῇ εὐπαθείᾳ καὶ εὐκαταφώρῳ Ἑλλάδι ἐπαλλεν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας.

Ἀυστριακαὶ ἐκθέσεις ἰσχυρίζονται, ὅτι τὸ ἔναυσμα εἶχεν ἀληθῶς διαβιβασθῆ ἐκ Παρισίων: «*Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔλαβεν ἐνθαρρύνσεις παρὰ τῆς ἐπαναστατικῆς ἐταιρίας τῶν Παρισίων, ἧς ἡγείτο ὁ στρατηγὸς Λαφαγέτ. Αὐτὸς οὗτος προσηνέχθη νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἰδρῦση ἐν αὐτῇ Σύνταγμα*». Ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐδαμῶς ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐφαίνετο, ἀγρία δ' οὐχ ἦπτον ἐγεννήθη στρατιωτικὴ στάσις κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ἧς ἀφορμὴ ὑπήρξεν, ὡς καὶ ἄλλοτε τοσάκις, ἡ *καθυστέρησις τοῦ μισθοῦ*, καὶ παράπονα τινὰ κατὰ τῶν καταπιέσεων τῶν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι ἐνοικιαστῶν τῶν φόρων.

Ο *Τσάμης Καρατάσος*, αυτός εκείνος, όστις επί Όθωνος εγένετο η πρωτίστη αφορμή της διακοπής των σχέσεων Ελλάδος και Τουρκίας, εξ ής τοσούτον εξημιώθη ο Ελληνισμός, κατέλιπε κατά τον Μάιον του 1831 μεθ' όλου αυτού του τάγματος το εν Ελευσίνοι στρατόπεδον και συνηνώθη παρά την Αταλάντην μετά σώματος του συγγενούς αυτού *Γρίβα Γαρδικιώτου*. Σχέδιον υπήρχε να συνέλθωσιν εν Αμφίση πάντες οι δυσηρεστημένοι Έλληνες οπλαρχηγοί. Επήλθε σύγκρουσις. Ανήγγελλον νίκας τα κυβερνητικά όργανα, και ανεκοίνουν, ότι η στάσις εξερράγη τη 1 Μαΐου. Την 8 Μαΐου ο αρχιστράτηγος του ελληνικού στρατού *Αυγουστίνος Καποδίστριας* μετέβη επί τόπου και την 10 διέβη φεύγων ο Καρατάσος τα Τουρκικά όρια, εξαλειφθέντος παντός ίχνους της στάσεως. Μόλις όμως εβαυκάλισε την κυβέρνησιν η εκ της συνειδήσεως των ηρωικών κατορθωμάτων του Αυγουστίνου γεννηθείσα ασφάλεια και επέδραμε πάλιν ο Τσάμης Καρατάσος, κατά τας αρχάς Ιουνίου, εκ των φαραγγων της Όθρυος. Μόνον δε μετά σφοδρόν αγώνα υπέκυψεν εις τα ηνωμένα σώματα του ηρωικού στρατηγού *Ιωάννου Ράγκου* και του *Α. Μεταξά*. Ούτω δε μέρος μεν των στρατιωτών αυτού παρεκινήθη εις λιποταξίαν διά χρηματικών υποσχέσεων, αυτός δε έφυγε και εκ δευτέρου πέραν των ελληνικών ορίων.

Οι συλληφθέντες εκ των ανταρτών αιχμάλωτοι παρεπέμφθημεν εις το *Στρατοδικεῖον*, αλλ' εδόθη αυτοῖς χάρις. Η παράδοξος αὕτη επιείκεια ην ἴσως υπαγόρευσις αδυναμίας και φόβου. Διότι η κατά του Κυβερνήτου εξέγερσις ἐβαινε δι' ὅλης της χώρας παραλλήλως τη στρατιωτικῇ ανταρσίᾳ, υποκινουμένη υπό των γαλλικῶν ιδεῶν. Εὔρε τα κύρια αὐτῆς ερεῖσματα εν Ὑδρα και εν Μάνη. Αφορμὴ δε της κατά του Καποδιστρίου καταφοράς των τε Ὑδραίων, των Σπετσιωτῶν και των Μανιατῶν ην ἤδε: Ὅτε ο Κυβερνήτης κατέπλευσεν εις Ελλάδα, «εὔρεν εννέα ναυάρχους και εκατόν πλοιάρχους, οἵτινες επιλήσμονες του χυθέντος αἵματος χιλιάδων ηρώων της ξηράς, ἀπὸ της αρματωλικῆς εποχῆς του *Χρήστου Μιλιώνη* μέχρι του θανάτου του *Καραϊσκάκη*, αἵματος σχηματίσαντος την λίμνην εν ἣι αι μεγάλοι Δυνάμεις εβάπτισαν την ελευθερίαν του Ελληνικοῦ γένους, ως λέγει ο *Στέφανος Ξένος*, συνεορτάσασαι αὐτήν διὰ των εκλάμπρων και βομβοφῶνων Ναυαρινείων πυροτεχνημάτων, ὅταν ο

Αιγυπτιακο-τουρκικός στρατός και στόλος είχαν αποσβέσει την επανάστασιν, κατέχοντες ολόκληρον την Πελοπόννησον και την Στερεάν, επιλήσμονες, λέγω, ιστορικών πασιφανών γεγονότων, ως μανιακοί φαντασιοπλήκται, αναιδέστατοι προς περιφρόνησιν ολοκλήρου της Ελληνικής φυλής, εκόμπαζον ότι ούτοι μόνοι ηλευθέρωσαν την Ελλάδα από των Τούρκων, ως άμοτοι λύκοι απαιτούντες παρά του Καποδιστρίου ουχί ολιγώτερον ή να μη ποιή βήμα άνευ της συμβουλής των, ή να τους δώση να ροφήσωσιν ολόκληρον την Ελλάδα. Ενταύθα ηνεώχθη το βάραθρον, εν τω οποίω η αλάστωρ της Ελλάδος Μοίρα απεφάσισε να ρίψη τον Κυβερνήτην, διότι διαφωνήσασαι αι τρεις κυριώτεραι ναυτικάί νήσοι, τα μεν *Ψαρρά* φανατικώς εκηρύχθησαν υπέρ του Καποδιστρίου, η δε *Ύδρα* και αι *Σπέτσαι* φανατικώς συνώμοσαν τον όλεθρον αυτού.

Οι Υδραίοι και Σπετσιώται, ιδιοκτήται μεγάλων πλοίων τα οποία συνεισέφερον ηρωικώς και λυσιτελώς εις τον αγώνα, δεν επεθύμουν η Ελλάς ν' απολαύση στρατιωτικού ευρωπαϊκού ναυτικού, διότι εναύλουν τα πλοία των επωφελώς προς την Κυβέρνησιν. Δεν επεθύμουν οργανισμόν ευρωπαϊκόν και ναυτικήν γλώσσαν σύμφωνον προς τα προστάγματα, τας κινήσεις και τας διεθνείς διατάξεις, αλλ' απήτουν την *αρβανίτικην γλώσσαν των* και ναύτας μόνον εκ της νήσου εξ ής κατήγετο ο κυβερνήτης του πλοίου. Το πλήρωμα της «*Ελλάδος*», ήν εκυβέρνα ο *Μισούλης*, συνεκροτείτο ολόκληρον εξ Υδραίων. Οι ναύται της κορβέττας «*Ύδρας*», ήν εκυβέρνα ο *Σαχίνης*, ήσαν όλοι Υδραίοι. Ο Ιωάννης Καποδίστριας εγκαίρως κατενόησεν ότι τοιουτοτρόπως ο στόλος του Κράτους ευρίσκετο εις χείρας των Υδραίων. Η δυσαρέσκεια των επιλοίπων νησιωτών της ελευθέρας και δούλης Ελλάδος τότε όρια δεν είχε. Του Καποδιστρίου κατορθώσαντος να σχηματίση τον στόλον περί ου ανεφέραμεν, κατηργήθη το σύστημα τούτο αφ' εαυτού, ούτω δ' ικανοποιήθη η ετέρα μερίς του Ελληνικού ναυτικού. Αλλ' η *Ύδρα* και αι *Σπέτσαι*, υποδαυλιζόμεναι παρά του *Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου*, ποιούντος άφθονον χρήσιν του ονόματος της Αγγλίας και διασαλπίζοντος την ψευδή φήμην, ότι η Αγγλία επιθυμεί ν' αποδιωχθή ο Καποδίστριας εκ της Ελλάδος, αντέταξαν, αύται αι πρωταθλήτριάι του επταετούς αγώνος, την αναρχίαν κατά της στερεωθείσης εν τω Κράτει πειθαρχίας.

Εν τη ενάρξει του αγώνος ο Α. Μαυροκορδάτος είχε αντιπάλους ισχυροτάτους τον Δημήτριον Υψηλάντην, τον Θεόδωρον Νέγρη, τον Καρατζάν και τον Καντακουζηνόν. Κατά τον αγώνα ήσαν πάμπτωχοι εκτός του Καρατζά, ουδέν έτερον έχοντες κεφάλαιον εκτός του γραψίματος, το οποίον εν μέσω των αγραμμάτων παλληκαρίων της εποχής εκείνης υπήρξε συχνότατα χείρον της πυρίτιδος των Τούρκων. Ο Καρατζάς και ο Καντακουζηνός ήσαν ειλικρινέστεροι και ικανώτεροι άνδρες· αλλ' απαυδήσαντες των ραδιουργιών του Νέγρη και Μαυροκορδάτου εγκατέλειψαν πρόωρα τον αγώνα. Ο Υψηλάντης και ο Νέγρης απεβίωσαν, έμεινε λοιπόν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ούτινος αι μεγάλοι αναμφισβήτητοι εκδουλεύσεις και το σταθερόν, φλεγματικόν και ανδρείον ύφος δι' ού προσηνέχθη απέναντι των φοβερών κινδύνων του Μεσολογγίου και της Σφακτηρίας επί του «Άρεως», έδιδον δικαιώματα πρωθυπουργού της υπό τον Ιωάννην Καποδίστριαν Δημοκρατίας. Ο εγωισμός και τα πάθη ετύφλωσαν εν τη κρισιμωτέρα της Ελλάδος εποχή τον άγαν πατριωτισμόν του Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου και τον του Λαζάρου Κουντουριώτου, οίτινες συνώμοσαν την καταστροφήν του Κυβερνήτου.

Η Ύδρα λοιπόν ην η εστία της σχηματισθείσης «*συνταγματικής επιτροπής*», ήν συνεκρότουσιν ο Κουντουριώτης, ο Μιαούλης, ο Δ Βούλγαρης, ο Μ. Τομπάζης, ο Β. Βουδούρης, ο Α. Κριεζής, και ο Ν. Οικονόμου. Την Ύδραν εμιμήθησαν και άλλαι νήσοι. Οι στρατιώται αυτών επολλαπλασιάζοντο οσημέραι ερεθιζόμενοι, προ πάντων, υπό τε της *Ηούς*» εκδιδομένης υπό του Εμμ. Αντωνιάδου, και του «*Απόλλωνος*» του Αναστασίου Πολυζωίδου, όστις επολέμησε δεινότατα τον Καποδίστριαν, είπερ τις και άλλος (από 16 Μαρτίου 1831) μέχρι της δολοφονίας αυτού.

Τον Αναστάσιον Πολυζωίδην υπεστήριζον προ πολλού ο τε Α. Κουντουριώτης και ο Ι. Ορλάνδος, ως έκ τινος επιστολής του Ορλάνδου και Λουριώτη γεγραμμένης εκ Λονδίνου προς την Εκτελεστικήν Κυβέρνησιν τη 1)13 Οκτωβρίου 1824, εξαγεται, αναφερούσης ότι εκ του δανείου του 1824 ο Ορλάνδος εμέτρησε 500 *τάλληρα* προς τον Πολυζωίδην διά την εφημερίδα αυτού. Ο Καποδίστριας από της αφίξεως αυτού ενεθάρρυνε μεγάλως την ελευθεροτυπίαν, ίδρυσε δε προς τούτο εν Ναυπλίω και εν Αιγίνη μεγάλα τυπογραφεία, εν οίς επετρέποντο δαπάνη της Κυβερνήσεως η πληρωμή του

εκδότου εκδόσεις συγγραμμάτων οινωδήποτε ελευθέρων ιδεών. Ο *Ε. Αντωνιάδης* είχαν επίσης συστήσει τυπογραφείον, εν ώ εδημοσιεύετο η «*Ηώς*». Της συνωμοσίας εφηβαινούσης, η «*Ηώς*» και ο «*Απόλλων*» ήρξαντο να επιτίθενται κατά του Καποδιστρίου δι' απρεπών ύβρεων. Εκαλείτο προδότης της Ελλάδος και τύραννος. Τον εκτραχαισμόν τούτον των μερίδων ιδών ο Καποδίστριας, ηναγκάσθη διά Διατάγματος (26 Απριλίου 1831) να διαρρυθμίση τα του Τύπου δι' εννέα άρθρων συμφώνως τοις περί Τύπου Νόμοις των μάλλον φιλελευθέρων και πεπολιτισμένων Κρατών της Ευρώπης. Κατά το δεύτερον άρθρον του Διατάγματος τούτου απήτει *πας τυπογράφος να παρακαταθέση τέσσαρας χιλιάδας φοινίκων εις την Εθνικήν Τράπεζαν, ως εγγύησιν ότι δεν θα τυπώση τι κατά της χριστιανικής θρησκείας ή των αρχών της δημοσίου ηθικής, ούτε δημοσιεύση προσωπικότητας ή συκοφαντίας.* Ο Καποδίστριας προέβη εις τούτο, όπως παρακωλύση την σύστασιν μικρών και αφανών, κρυφίως και εν παραβύστω, λειτουργούντων τυπογραφείου, εν οίς ετυπούντο σάτυραι και λίβελλοι, έμπλεω σατανικών συκοφαντιών και αηδεστάτων φληναφημάτων, ών οι συντάκται επηγγέλλοντο τους *φιλελευθέρους*, επωνομάζοντο *συνταγματικοί* και εξήγειρον τον λαόν κατά του, υπ' αυτών *Ρώσου τυράννου της Ελλάδος* αποκαλουμένου, Κυβερνήτου.

Ουχ ήττον δε διά της σατύρας ηγωνίσθη μανιωδώς κατά του Κυβερνήτου και ο έτερος των αδελφών ποιητών ο *Αλέξανδρος Σούτσος*, όστις διά πνεύματος λεπτού και αμειλίκτου πικρώς προσέβαλλε πάσαν την Καποδιστριακήν διοίκησιν· ως παράδειγμα δε της πικρίας των αρχιλοχείων όντως σατυρών αυτού παρατίθεμεν ενταύθα την περί των διατάξεων του τύπου σάτυραν αυτού, γραφείσαν κατά Μάιον του 1831 και έχουσαν ώδε:

Ένας
γερουσιαστής μας
με το στόμα
γελαστό,
Σούτσ' ελεύθερε,
με είπε,
συγχαρίκια σε
ζητώ·
Πρόβαλα υπέρ του
τύπου δεκαπέντε

άρθρα νόμου
κατ' αυτό το
σχέδιόν μου.

Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
βλάβης

Της Αρχής τους
Υπαλλήλους
Τους Κριτάς, τους
Υπουργούς μας και
των Υπουργών
τους φίλους·
Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
γράψης.

Έχω έναν
αδελφόν μου

Έκτακτον
Διοικητήν,
Κ' έναν
πρωτεξάδελφόν
μου 'ς το
Πρωτόκλητο
Κριτήν

Κ' εγώ ένα
κοκκαλάκι σε μιαν
κώχη
γλυκογλύφω·

Πλην τον Τύπο τον
λατρεύω κατ'
αυτού δεν δίδω
ψήφο·

Είν' ελεύθερος ο
Τύπος φθάνει
μόνον να μη
βλάβης

Της Αρχής τους
Υπαλλήλους,
Τους Κριτάς, τους
Υπουργούς μας και

των Υπουργών
τους φίλους·
Είν' ελεύθερος ο
Τύπος φθάνει
μόνον να μη

γράψης.

Ένας μου
συναδελφός,
Όπου έχει κάποιον
λόγον να
συχαίνεται το φως,
Φώναζε κατά του
Τύπου, φώναζε με
στόμα τόσο!
Ίδρωσα τον
Εωσφόρο, ίδρωσα
ν' αποστομώσω . .

Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
βλάβης

Της Αρχής τους
Υπαλλήλους,
Τους Κριτάς, τους
Υπουργούς μας και
των Υπουργών
τους φίλους·
Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
γράψης.

Στο εξής κάθου και
γράφε, κάθου και
κοπάνιζέ μας·
Τραγουδάκια
τύπωνέ μας

Ό,τι πράγμα δεν σ'
αρέσει κι' όποιον
άνθρωπον
θειλήσης,

Ημπορείς να
σατυρίσης.

Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
βλάβης

Της Αρχής τους
Υπαλλήλους,
Τους Κριτάς, τους
Υπουργούς μας και

των Υπουργών
τους φίλους·
Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
γράψης.

Τι λοιπόν
φυλάγεις; Πάρε το
κονδυλομάχαιρό
σου
Κονδυλάκια κόψε .
. . Βάλε το χαρτί 'ς
το γόνατό σου·
Κόκκινη μελάνη
θέλεις; Με την
κόκκινη αρχίνα·
Απ' το κόσκιν'
όλους πέρνα, και
κανένα μη
προσκύνα.

Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
βλάψης

Της Αρχής τους
Υπαλλήλους,
Τους Κριτάς, τους
Υπουργούς μας και
των Υπουργών
τους φίλους·
Είν' ελεύθερος ο
Τύπος, φθάνει
μόνον να μη
γράψης.

Ο Σούτσος το κατ' αρχάς διά του «*Απόλλωνος*» και είτα διά των εν τω «*Πανοράματι της Ελλάδος*» σατυρών επέπιπτε λάβρως κατά του Κυβερνήτου. Εν τη ανωτέρω ποιητική συλλογή εν Ναυπλίω τω 1833 εκδοθείση, ο Καποδίστριας και η κυβέρνησις αυτού αποτελούσι το σταθερόν σημείον των προσβολών αυτού. Παρωδεί τα ψηφίσματα, διακωμωδεί τα σχέδια, τα μέτρα, τους σκοπούς αυτών, προσβάλλει τους φίλους αυτού. Βραδύτερον δε προχωρεί και μέχρι της εξυμνήσεως αυτής των δολοφόνων του Κυβερνήτου. Εν μια των ωραιότερων αυτού ωδών ο Σούτσος, ωσει νέος Τυρταίος, παριστά αυτούς ως νέους Αρμοδίους και Αριστογειτόνας, ως

θέλομεν ιδεί. Η ιστορία δεν επεκύρωσε την κρίσιν του ποιητού και η νυν Ελλάς θλίβεται αναγινώσκουσα τους ωραίους εκείνους στίχους.

Υπήρξε πάντοτε αδιάλλακτος. Ο πατριωτισμός αυτού ουδέποτε έλαβεν υπ' όψιν τας απαιτήσεις των συμφερόντων του Κράτους, ούτε υπέφερε τας βραδύτητας βαθμιαίας κοινωνικής προόδου. Η πλήρης πάθους ιδιοσυγκρασία αυτού καθίστα αυτόν αντίπαλον ανένδοτον, τα δε περιβάλλοντα αυτόν στοιχεία δεν ήσαν τα αρμόδια όπως κατευνάσωσι τας εξάψεις αυτού. Οι αντιπολιτευόμενοι εύρισκον εν αυτώ ισχυρόν σύμμαχον, και επειδή τότε η Ελλάς είχεν ολίγας εφημερίδας και αυτά δε τα βιβλία ήσαν σπάνια, αι σάτυραι του Αλεξάδρου Σούτσου ήσαν ως άλλαι διακηρύξεις, αίτινες αντιγραφόμεναι απεστηθίζοντο και ανέφλεγον έτι μάλλον τα πάθη.

Ιδού και ετέρα σάτυρα γραφείσα κατ' Αύγουστον του 1831, εν ή ο Καποδίστριας εικονίζεται ως δικαιολογών την πολιτείαν αυτού ενώπιον της Εθνικής Συνελεύσεως:

Πληρεξούσιοι του
έθνους, σεβαστόν
κριτήριόν μου,
να σας δώσω ήλθα
λόγον των
νομίμων πράξεών
μου.
Η Ελλάς, χάριτι
θεία, βλέπετε, δεν
εδουλώθη
αν η Σάμος, αν η
Κρήτη 'ς τους
εχθρούς μας
παρεδόθη,
αν τα φρούρια δεν
πήρα της
Ευρώπης, της
Αθήνας,
και αν έπαιξα το
πράγμα δεκαπέντε
σωστούς μήνας,
είχα λόγους
ανωτέρους·
αι Αυλαί . . . Εγώ .
. . . το έθνος . . . εξ
ενός, εξ άλλου
μέρους,

θεωρούντες . . .
Είχα κι' άλλα να
σας 'πώ . . . 'πλην
τι το κάμεις;
σ' εμποδίζουν να
λαλήσης αι
συμμαχικαί
δυνάμεις.

Αν κατώρθωσα να
καύσω τον
πολύτιμόν μας
στόλον

με την βίαν, με
τον δόλον,
και αν έχυσα το
αίμα των Ελλήνων
εις τον Πόρον,
με το μισθωτό
μαχαίρι των
πιστών μου
δορυφόρων,
αν με σκήπτρον
ξένου κράτους
θέλησα να σας
παιδεύσω,
και με όλην την
Ευρώπην την
Ελλάδα να
μπερδεύσω,
είχα λόγους
ανωτέρους·

αι Αυλαί . . . Εγώ .
. . το έθνος. . . εξ
ενός, εξ άλλου
μέρους
θεωρούντες . . .
Είχα κι' άλλα να
σας 'πώ . . . πλην
τι το κάμεις;
σ' εμποδίζουν να
λαλήσης αι
συμμαχικαί
δυνάμεις.

Θερμός είμαι
δημοκράτης . . .
για το σύνταγμα
πεθαίνω

αν με είδετε τρεις
χρόνους τ' άρθρα
του να παραβαίνω
κι' απ' τους όρκους
μου να λείπω,
γράμματα να
κρυφανοίγω και
να κυνηγώ τον
τύπο,
σπίτια να πατώ την
νύκτα, και πολίτας
πριν τους κρίνω,
να 'ξορίζω, να
ξυλίζω και τα
νύχια τους να
χύνω,
είχα λόγους
ανωτέρους· κτλ.

Υπερπλούτισα το
γένος (μάρτυρες οι
αδελφοί μου
και τρεις
τέσσαρες πιστοί
μου,
όπου τρέχουν
πουρνό βράδυ με
τα τάλληρα 'ς την
τσέπη),
πλην τους
πρώτους της
Ελλάδος ο
καθένας πτωχούς
βλέπει
πλην του
Μπότζαρη ταις
κόραις, τα παιδιά
του Καραϊσκου,
άφησα να ζουν μ'
ελέη, με μαζώματα
του δίσκου
είχα λόγους
ανωτέρους κτλ

Ημπορεί να διη ο
πλάστης εις των
σπλάγχων μου το
βάθος
η αγάπη της

πατρίδος, και το
μοναχό μου
πάθος·
πλην κατέτρεξα τα
φώτα πλην
διέφθειρα τα ήθη·
πλην εις πλήθος
κατασκόπων
χρυσός άφθονος
εχύθη
πλην ηθέλησα να
σβύσω και
μεγάλους και
μικρούς,
πλην να δω τους
πρώτους όλους
επεθύμησα
νεκρούς.

Είχα λόγους
ανωτέρους,
αι αυλαί . . . εγώ .
. . το έθνος . . . εξ
ενός, εξ άλλου
μέρους,
θεωρούντες . . .
Είχα κι' άλλα να
σας πω . . . πλην τι
το κάμεις;
σ' εμποδίζουν να
λαλήσης αι
συμμαχικαί
δυνάμεις.

Σας απέδειξα πώς
είμαι άμεμπτος . . .
Δεν τ' αμφιβάλλω.
Σύνταγμά σας εγώ
είμαι . . . μη ζητήτε
σύνταγμ' άλλο.
Δείξατέ με, 'σαν το
Άργος αφοσίωσιν
τελείαν
Δόσετέ με 'σαν
'στο Άργος εντελή
Δικτακτορίαν,
Και ομνύω 'στου
Βιάρου την ζωήν
πως αν 'μπορέσω,
προκομμένους κι'

απροκόπους χέρια
πόδια θα σας
δώσω.

Έχω λόγους
ανωτέρους
Αι αυλαί . . . Εγώ .
. . . το έθνος . . . εξ
ενός, εξ άλλου
μέρους,
Θεωρούντες . . .
Είχα κι' άλλα να
σας πω . . . πλην τι
το κάμεις;
Σ' εμποδίζουν να
λαλήσης αι
συμμαχικαί
Δυνάμεις!

Ούτω γράφων ο ποιητής κατά του Καποδιστρίου εξηρέθιζε τα πλήθη κατ' αυτού ως δήθεν ζητούντος να εκτελέση ιδιοτελείς όλως σκοπούς, και ιδίως τους νησιώτας. Και των μεν Υδραίων και Σπετσιωτών της κατά του Κυβερνήτου καταφοράς αιτία ήτο όσα ανωτέρω ανεγράψαμεν, των δε Μανιατών ήδε:

Η Μάνη προ της μεγάλης Ελληνικής επαναστάσεως της παρασχούσης ημίν την ελευθερίαν, παρουσιάζει ιστορίαν διάφορον της των άνω νήσων και της άλλης ελληνικής φυλής· διότι, εν ώ μετά την κατάλυσιν της Βυζαντιακής Αυτοκρατορίας (29 Μαΐου 1453) και την του Δεσποτάτου της Πελοποννήσου (13 Απριλίου 1460) η πάσα Ελλάς σχεδόν εδούλευσε τοις Τούρκοις, η Μάνη έχαιρεν είδος ανεξαρτησίας εν ταις χερσί των *Μουρζινάκων, Ζαννεντάκηδων, Καπετανάκηδων, Δευτεράκων, Κονμμουνδουράκηδων, Διαβολάκων, Μαυρομιχαλαίων, Πατριαρχέων, Κουκουβαλαίων*, παρουσιάζουσα λαόν μάχιμον, έχοντα πολλάς αρετάς των αρχαίων Σπαρτιατών αναμίκτους μετ' αγρίων παθών και μεγάλης δεισιδαιμονίας. Ο λαός ούτος ομιλεί υπέρ πάντα άλλον γλώσσαν ελληνικήν, απηλλαγμένην τουρκικών και λατινικών λέξεων, αποδεικνυουσών ότι οι διάφοροι κατακτηταί της Ελλάδος δεν εξετάθησαν μέχρι του μέρους τούτου, ή δεν ηδυνήθησαν επί χρόνον πολύν να διαμείνωσιν. Επί της επαναστάσεως του 1769-70 ως και εν τη του 1821, η οικογένεια *Μαυρομιχάλη* διεκρίθη και εθυσίασε και χρήματα και άνδρας, οίτινες προσέφερον μεγάλας και ανεκτιμήτους εκδουλεύσεις εις τον ιερόν της Ελλάδος αγώνα.

Ο διατρέχων την ιστορίαν των χρόνων τούτων θα ἴδῃ ἐν ταῖς σκηναῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοὺς ομήρους *Μαυρομιχάλη* ὡς καὶ τὴν δραπετεύσιν αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ αἷμα τῶν Μαυρομιχαλαίων ἀφθόνως ἐπότισε τὸ δένδρον τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ' ὅτε ὁ Κυβερνήτης ἤρξατο τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ὅπως προσπορισθῆ τα μέσα τῆς ἀναπτύξεως τῆς χώρας, ἡ Μάνη παρουσιάσθη ὡς πρόβλημα ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀπετέλουν ἄρα γὰρ τὰ ἄγρια καὶ ἀδέσποτα ὄρη, αἱ βοσκαὶ καὶ οἱ βᾶτοι τῆς Μάνης μέρος τῶν ἐθνικῶν γαιῶν ἢ οὐ; Τίσιν ἀνήκον; Καὶ διὰ τίνων τίτλων ἡ Μάνη ἐπρεπε νὰ μὲνη ἐξαιρέσιμος τῶν γενικῶν μέτρων τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, σχηματίσῃ δὲ Κράτος ἐν Κράτει; Ὁ βραχίων τῶν νόμων τῆς χώρας δὲν ἐπρεπε νὰ ἐκταθῆ μέχρι τῆς Μάνης; Δὲν ἐπρεπε νὰ ληφθῶσι μέτρα, ὅπως μὴ ἡ Μάνη γίνῃ καταφύγιον τῶν νόμων καὶ τῶν γενικῶν μεταρρυθμίσεων ἀντιστρατευομένων;

Τῆς Μάνης παρουσιαζομένης ὡς τὸ δυσχερέστατον κατὰ τὴν λύσιν πρόβλημα τῷ Καποδίστρια, ὁ *Πετρόμπεης* καὶ ὁ *Ζαννετάκης* ἀπεφάσισαν ἐκ συμφώνου ἰδίαν αὐτῶν λύσιν.

Ὁ *Πετρόμπεης* καὶ ὁ *Ζαννετάκης* ἐψήφισαν, ἵνα ἡ Μάνη διαιρεθῆ εἰς δύο, *ἀνατολικήν* καὶ *δυτικήν*, καὶ τὴν μὲν κυριαρχίαν τῆς ἀνατολικῆς ν' ἀναλάβῃ ὁ *Ζαννετάκης*, τὴν δὲ τῆς δυτικῆς ὁ *Μαυρομιχάλης*.

Ἐκάτερος αὐτῶν, ὅπως υποστηριχθῆ παρὰ τῶν Μανιατῶν, υπεσχέθη πρὸς αὐτοὺς θέσεις, στρατιωτικοὺς βαθμοὺς, ἀποζημιώσεις, συντάξεις, καὶ τὸν σχηματισμὸν ταγμάτων Μανιατῶν, τὰ ὁποῖα θὰ κυβερνῶνται ἐξ ἐνός μέλους τῶν δύο οικογενειῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκυμάτισεν εἰς Λιμένι ἡ σημαία τοῦ *Λυκούργου* καὶ τοῦ *Λεωνίδα*. Ἐνεπιστεύθησαν δὲ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῷ στρατηγῷ *Κατσάκῳ* (Ἡλία) *Μαυρομιχάλη* ἀνεπιώ του *Πετρόμπεη*, μικροῦ ἀποδράσαντι ἐκ τῶν ἐν Ἄργει φυλακῶν, συνεπεία ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου πρὸς ὃ προσήχθη προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ *Νικολάου Πικουλάκη Μαυρομιχάλη*, ὅστις, ὡς πρῶτον συνταγματικὸν κατόρθωμα, ἐπέδραμεν, ὡς ἄλλος *Ἰβραχὶμ πασάς*, κατὰ τῶν *Καλαμών*, ἄς, καίπερ φρουρουμένας ὑπὸ τῶν *Γάλλων*, ἐλεηλάτησεν.

Ἀπέναντι τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων τῆς τε Ἰδρας καὶ τῆς Μάνης, τί ὠφείλε νὰ πράξῃ ὁ Καποδίστριας; Δυοῖν

θάτερον: ή να παραιτηθή αμέσως και επιστρέψη εις Γενεύην, όπως διέλθη το γήρας αυτού μετά του φίλου Έυναρδ, ή η υφισταμένη Κυβέρνησις αυτού εντός των δικαιωμάτων αυτής να αντιτάξη δραστηρίως βίαν κατά της Ύδρας και Μάνης, περιορίζουσα την κατ' αυτής ανταρσίαν της περαιτέρω γενικεύσεως. Κατά μεν την πρώτην περίπτωσιν ώφειλε να δώση την παραίτησιν προς τας τρεις Δυνάμεις, και να εγκαταλείψη χάριν των Μανιατών και Υδραίων την πατρίδα και λαόν ολόκληρον, όστις ευρών πόρους ζωής, εμπόριον, ναυτιλίαν, κατάπαυσιν της πειρατείας και κιβδηλείας και ευτυχίαν εν τη απελπισία ηυλόγει και ηγάπα αυτόν υπερβολικώς. Κατά δε την δευτέραν ώφειλε να αντιτάξη βίαν κατά των ανυποτάκτων, ίνα εξαναγκάση αυτούς εις υποταγήν· δυστυχώς όμως ο μέγας εκείνος διπλωμάτης, ο τας τύχας όλης της Ευρώπης κατά τας δύο πρώτας δεκαετηρίδας του ΙΘ' αιώνος εις χείρας αυτού συγκρατήσας, δεν ηδυνήθη να εννοήση, ως ώφειλε, χάριν της σωτηρίας της πατρίδος, να προσοικειωθή τους ισχυρούς του τόπου και διά μέσων, άπερ αυτός οίδε, να καταστήση αυτούς χειροήθεις, αλλά προσοικειωθείς τον λαόν, εν αυτώ εξήτησεν άπασαν αυτού την δύναμιν, ήν κατέθραυεν η των ισχυρών επιβολή. Και εξήτησε μεν νυν, κατά το Ε' Ψήφισμα της εν Άργει Δ' Εθνοσυνελεύσεως (7 Ιανουαρίου 1830), να παράσχη τας αποζημιώσεις των τριών νήσων Ύδρας, Σπετσών και Ψαρρών, του στρατού του Καραϊσκάκη, των σωμάτων του Μεσολογγίου και της φρουράς της Ακροπόλεως Αθηνών, αλλ' αι νήσοι εξήτουν δύο εκατομμύρια και εννεακοσίας χιλιάδας ταλλήρων Ισπανικών ως αποζημιώσεις και οι της ξηράς στρατιωτικοί πενήτηκοντα τέσσαρα εκατομμύρια τουρκικών γροσίων.

Πάντες ούτοι εζήτουν αυτά άνευ τίτλων, αποδείξεων δαπάνης και βασιμίων μαρτυριών. Τεσσαράκοντα πλοιοκτήται ήσαν Υδραίοι ζητούντες 1,220,000 ταλλήρων, τριάκοντα Σπετσιώται 1,000,000 ταλλήρων και οι Ψαρριανοί 700,000. Προς δε την αποσταλείσαν προς εξέλεγξιν των παραπόνων αυτών πενταμελή επιτροπήν εκ του Μεταξά, Γενοβέλη, Μαυρογένη, Μαγγίνα και Αντωνοπούλου, οι ταραχοποιοί δημοτικοί σύμβουλοι της Ύδρας παρέστησαν και πάλιν κομπορρημονούντες και αξιούντες ούτε ολίγα ούτε πολλά 18,000,000 φοινίκων!

Η Εθνοσυνέλευσις καθώς και ο Καποδίστριας απεφάσισαν να πληρώσωσιν 1,000,000 ταλλήρων ταις νήσοις εις γαίας, χρήματα και γραμμάτια, ή το όλον των 2,900,000 ταλλήρων εις μόνον γαίας. Αλλ' ο μέγας αληθώς πατριώτης Κουντουριώτης εύρε την ευκαιρίαν να θέση την μάχαιραν εις τον τράχηλον της Ελλάδος, ζητών το όλον ποσόν 2,900,000 ταλλήρων εις χρήματα και τόκον μέχρις ού αποπληρωθή το

ποσόν τούτο (τόκον ετήσιον 1,400,000 φοινίκων). Φυσικώς ούτε η Κυβέρνησις ούτε η Γερουσία, απεδέξατο την τοκογλυφικήν ταύτην αίτησιν, ήτις δεν εβασίζετο επί αποδείξεων, αλλ' επί των παραλόγων φωνασκιών των πλοιοκτητών, τινές των οποίων ελαχίστας υπέστησαν ζημίας. Διότι, κατά τινας υπολογισμούς, τα μεγαλείτερα πλοία της εποχής εκείνης των νησιωτών δεν ήσαν μεγαλείτερα των 300 τόννων, έν δε πλοίον των 300 τόννων κατά τας υψηλότερας διατιμήσεις των τότε ναυπηγών της Γαλλίας, δεν ηδύνατο να στοιχίση εν τη ναυπηγία αυτού περισσότερον των 25,000 φράγκων. Άρα πάντα τα πλοία, άπερ δεν ήσαν βεβαίως και πάντα των 300 τόννων, και δεν απωλέσθησαν πάντα κατά τον επταετή αγώνα, δεν ηδύναντο να απαιτήσωσιν αποζημίωσιν ούτε 1,000,000 ταλλήρων.

Εν τούτοις, ο Καποδίστριας, όστις ήλπισεν, ότι ηδύνατο να ευχαριστήση αυτοίς διά πληρωμής μικρού τινος ποσού απέναντι των απαιτήσεων απέστειλεν, επί τη γνωμοδοτήσει της πενταμελούς επιτροπής, προς τας δημοτικάς αρχάς των *τριών νήσων* 50,000 ισπανικών ταλλήρων συγχρόνως δε εκήρυξε (12)24 Μαρτίου 1830) την *Ύδραν ελεύθερον λιμένα επί πενταετίαν*, όπως ανορθώση το καταπεπτωκός εμπόριον. Τα εκ του τελευταίου όμως τούτου μέτρου πλεονεκτήματα ανηρέθησαν όλως διά της αυξήσεως των επί της εισαγωγής και εξαγωγής δασμών, οι δε κεχολωμένοι Ύδραίοι ούτε διά του δώρου της ατελείας κατεπραϋνθησαν, ούτε διά της πληρωμής μέρους τινός των απαιτήσεων αυτών. Ενεκολπώθησαν χωρίς της ελαχίστης ευγνωμοσύνης τας 25,000 ισπανικών ταλλήρων, άτινα εδόθησαν τη Ύδρα — 16,000 εδόθησαν ταις Σπέτσαις και 9,000 τοις Ψαροίς — και εξηκολούθουν έτι μεγαλοφωνότερον απαιτούντες την υπό του Κράτους πληρωμήν ολοκλήρου του χρέους. Τέλος απεφάσισεν ο Κυβερνήτης να προτείνη αυτοίς οριστικήν εξόφλησιν δι' 6 εκατομμυρίων φοινίκων, ών έν τρίτον έμελλε να δοθή εις κτήματα, έτερον εις ομολογίας και το υπολειπόμενον εις μετρητά εκ του ελπιζομένου δανείου, ή και σύμπασα η ποσότης εις εθνικά κτήματα, αλλ' οι νησιώται ουδέν ήθελον να ακούσωσι περί του συμβιβασμού εκείνου, και επέμενον απαιτούντες την υπό του Κράτους αναγνώρισιν ολοκλήρου του χρέους, και την παρά τη εθνική χρηματιστική τραπέζη κατάθεσιν του φανταστικού αυτού κεφαλαίου επί τόκω 8 ο)ο, ού οι ετήσιοι τόκοι ήθελον αναβαίνει, ως είπομεν ανωτέρω, εις

1,440,000 φοινίκων. Την αξίωσιν ταύτην απέκρουσεν εντόνως ο Καποδίστριας διότι εν τη κακή τότε καταστάσει της τραπέζης δικαίως εφοβείτο ο Κυβερνήτης, ότι ήθελε παντελώς καταστραφή η πίστις αυτής, αν επεβαρύνετο διά νέου χρέους. Ούτω το περί αποζημιώσεως ζήτημα έμεινεν άλυτον, η μεταξύ της κυβερνήσεως και των Υδραίων διάστασις παρετεινέτο, και αι ιδέαι της Ιουλιανής επαναστάσεως εύρον στήριγμα εν Ύδρα απτά υλικά συμφέροντα.

Τοιαύται ήσαν αι απαιτήσεις των νησιωτών και η αδιάσειστος αυτών απόφασις, όπως, εάν μη αποζημιωθώσιν αντιστώσι κατά της Κυβερνήσεως. Και δεν εμιμήθησαν οι γεννάδαι τους απαιτητάς αποζημιώσεων των κατά ξηράν στρατευμάτων, οίτινες ήσαν ουκ ολίγοι. Αλλ' αι απαιτήσεις αύται ήσαν δίκαιαι και συγκαταβατικάί. Ο δε στρατηγός *Ιωάννης Ράγκος*, λέγει φιλέλλην ιστοριογράφος της εποχής, έδειξε πρώτος το παράδειγμα της αποδοχής των δοθεισών αποζημιώσεων και τοιοιτοτρόπως εξώφλησαν οι πλείστοι απαιηταί.

Οι Υδραίοι όμως απορρίψαντες τας προτάσεις του Καποδιστρίου εξέφραζον αγανάκτησιν κατ' αυτού, επιλαθόμενοι, ότι κατέστρεφον ου μόνον την πατρίδα, αλλά τα ίδια αυτών ανδραγαθήματα, τας ιδίας αυτών, κατά τον μακρόν αγώνα, θυσίας. Υπάρχουσι χιλιάδες Ελλήνων τού τε εξωτερικού και εσωτερικού και εκατοστύες φιλελλήνων, εκ των ευγενεστέρων της Ευρώπης οικογενειών, δουκών, λόρδων και κομητών, χύσαντες το αίμα αυτών και θυσιάσαντες την ουσίαν υπέρ της Ελλάδος, και όμως τα τέκνα αυτών ουδέποτε εζήτησαν ούτε οβολόν.

Την τοιαύτην κατάστασιν της Ελλάδος καθίστων έτι δεινοτέραν, ως και ανωτέρω είπομεν, αι εφημερίδες της αντιπολιτεύσεως ο εν Σμύρνη εκδιδόμενος υπό του *Βλακ* (78) «*Ταχυδρόμος της Σμύρνης*» η εν Ναυπλίω «*Ηώς*» του Ε. Αντωνιάδου και ο εν Ύδρα «*Απόλλων*» του Αναστασίου Πολυζωίδου, νέου Θεσσαλού άρτι εκ Παρισίων επανακάμψαντος και εμπεφορημένου υπό επαναστατικών ιδεών. Ούτος ζητήσας να εκδώση εν Ναυπλίω την εφημερίδα αυτού κατεδιώχθη και φυγών μετέβη εις Ύδραν, ένθα έτυχε της αναγκαίας υποστηρίξεως και εξέδιδε τον «*Απόλλωνα*». Αι κατά του Κυβερνήτου αδολεσχίαι των εφημερίδων τούτων επί τοσοούτον επιθετικότητος ίκοντο, ώστε ο Αντωνιάδης, συντάκτης της «*Ηούς*» κατεδιώχθη δικαστικώς, ένεκα της

ελευθέρας γλώσσης της εφημερίδος αυτού, κατηγορήθη επί εγκλήματι εσχάτης προδοσίας και προφυλακίσθη· η δε *Ηώς* επαύθη. Μόλις μετά πολύμηνον κάθειρξιν εξεδόθη απόφασίς τις, δι' ἧς ο κατηγορούμενος ηθώθη. Το δικαστήριον εθεώρησε την στέρησιν της προσωπικής ελευθερίας, ἣν υπέστη ο Αντωνιάδης, ως προσήκουσαν ανταπόδοσιν της ελευθέρας πολιτικής κρίσεως, ἣν εἶχε τολμήσει ο συντάκτης της «*Ηούς*». Η προς τον ἄνδρα τούτον συμπεριφορά της Κυβερνήσεως ενέπνευσε μεν τρόμον και αγανάκτησιν τοις δημοσιογραφοῦσιν, ἀλλά δεν εφόβισεν οὔτε ἀπέτρεψε και ἄλλους της οδοῦ, ἣν ἐκεῖνος ἐβάδισεν.

Ο εν Ἵδρα ἐκδιδόμενος «*Απόλλων*» ἐπετίθετο λάβρως κατὰ του Κυβερνήτου ἀποκαλὼν αὐτὸν τύραννον, ρωσόφρονα και παροτρύνων τον λαὸν εἰς ἀνταρσίαν.

Ἀφειδῶς μετεχειρίσθη παρακλήσεις και ἀπειλάς ο Καποδίστριας, ὅπως στερήσῃ τον «*Απόλλωνα*» της προστασίας των νησιωτῶν. Ἐπίτροπος της κυβερνήσεως μετέβη εἰς Σπέτσας και Ἵδραν και υπέβαλε προς τους δημογέροντας τον τύπον ἀναφοράς, δι' ἧς παρεκάλουν οὔτοι την κυβέρνησιν να ἀπομακρύνῃ της νήσου το σκάνδαλον, ὅπερ κατήσχυνε τας κοινότητας αὐτῶν, ἀπαλλάττουσα αὐτάς του «*Απόλλωνος*». Ἀλλ' οἱ νησιῶται ἔμειναν κωφοί προς τας παρακλήσεις του Κυβερνήτου, οἱ Ἵδραῖοι δε μάλιστα διέταξαν την ἡμέρας και νυκτὸς ἔνοπλον φρούρησιν του τυπογραφείου του Α. Πολυζωίδου, ἐν ᾧ ἐξετυπούτο ο «*Απόλλων*», προς ἀποτροπὴν βιαιᾶς τινὸς ἀπὸ της Στερεᾶς ἐπιθέσεως. Η βιαιότης της γλώσσης του «*Απόλλωνος*» ἠύξησε μετὰ του ἀπειλοῦντος αὐτὸν κινδύνου, ἡ χειρίστη δ' αὐτοῦ μομφή κατὰ του Κυβερνήτου ἦν ο φόβος αὐτοῦ προς την κοινὴν γνώμην. «Ο ελεύθερος τύπος, ἐπανελάμβανεν ἀδιακόπως ὑπὸ διαφόρους φράσεις το ἀντιπολιτευόμενον φύλλον, υπήρξε πάντοτε ἡ αἰωνία πέτρα του σκανδάλου διὰ τους αυθαιρέτους δεσπότας.»

Ἀλλὰ πλην των εφημερίδων οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, θρασύτεροι γενόμενοι, ἤρξαντο γράφοντες και ἀναφοράς, ἄς υπερεπλήρουν διὰ πλαστῶν υπογραφῶν, ἐν αἷς ἐξετίθετο ἡ ἀντεθνικὴ δῆθεν πολιτικὴ του Κυβερνήτου. Τούτο δ' ἔχων ὑπ' ὄψει: «*Ἄς κατασκευάζωνται, ἐγράφεν ο Καποδίστριας προς τον πρίγκηπα Σούτσον εἰς Παρισίους, ἀναφοραὶ ἐν Ἵδρα και ἄλλοις δήμοις του Αἰγαίου, ἐκ Πελοποννήσου ἀφ' ἐτέρου και ἐκ της Στερεᾶς δεν παύει ο λαὸς γράφων προς ἐμέ τα ἀντίθετα.*

Επί του παρόντος έχομεν έτι μόνον εμφύλιον πόλεμον διά του καλάμου· αλλοίμονον αν καταντήση ούτος εις πυροβολισμούς!»

Οι φόβοι ούτοι εφάνησαν ταχέως δικαιολογούμενοι υπό των γεγονότων. Η κατά το Αιγαίον στασιαστική κίνησις, ιδίως της Σύρου, ελάμβανεν οσημέραι σοβαρωτέραν μορφήν. Ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, όστις είχε τέως διαμείνει εν τω βάθει της σκηνης και συνεδαύλιζε μόνον εκ Τήνου, ένθα είχε καταφύγει, την φλόγα, ήλθεν εις Ύδραν, ο επιτροπος της κυβερνήσεως έφυγεν εκείθεν, και οι τω Κυβερνήτη αφωσιωμένοι δημοτικοί σύμβουλοι εδιώχθησαν. Επταμελής *συνταγματική επιτροπή*, αποτελουμένη, ως είπομεν, εκ των: Κουντουριώτου, Μιαούλη, Β. Βουδούρη, Μ. Τομπάζη, Δ. Βούλγαρη, Α. Κριεζή και Ν. Οικονόμου, ανέλαβεν, ως ηγγέλλετο την διοίκησιν της νήσου, και διέκοψε πάσαν σχέσιν προς την καθεστηκυίαν κυβέρνησιν. Το παράδειγμα της Ύδρας παρηκολούθησαν, εντός ολίγου, και άλλαι νήσοι του Αιγαίου. Ο σκληρότερος όμως κατά του Κυβερνήτου κτύπος ην η αποστασία της Σύρου, ής η δυσαρέσκεια οσημέραι αύξουσα από των τελευταίων ταραχών, εκορυφώθη νυν μετά το δοθέν παράδειγμα της Ύδρας εις εκφανή στάσιν. Τα τελωνεία Σύρου είχαν τέως αποτελέσει τον κυριώτατον οικονομικόν πόρον της κυβερνήσεως. Διότι επί της Στερεάς δεν εισεπράττοντο οι φόροι τόσον τακτικώς ως επί των νήσων. *«Η δυσάρεστος συνέπεια πάντων των σκευωρημάτων, έγγραφεν ο Κυβερνήτης, είναι η εξής: αι υπό των δήθεν πατριωτών υποκινούμεναι ταραχαί παρέχουσιν εις τους ενοικιαστάς την πρόφασιν να αναβάλωσι την εις το δημόσιον πληρωμήν· οι φορολογούμενοι αφ' ετέρου ουδεμιάς αμελούσιν ευκαιρίας, όπως υστερώσι της καταβολής των οφειλομένων. Εκ τούτου εννοείτε την αξιοθρήνητον θέσιν μου»*.

Κατά την εποχήν ταύτην ο Καποδίστριας, εις απελπισίαν περιελθών ένεκα της καθυστερήσεως των αναγκαιοτάτων χρηματικών πόρων, κατέφυγεν εις το έσχατον μέτρον κυβερνήσεως παλαιούσης προς την χρεωκοπίαν· έπλασε νέους φόρους, μη πληρωνομένων των παλαιών· διέταξε κατ' απομίμησιν του παρά πάσι τοις πεπολιτισμένοις έθνεσιν υπάρχοντος τέλους χαρτοσήμου, την πληρωμήν τοιούτου φόρου παρά παντός τίτλου ιδιοκτησίας, παντός συμβολαίου εκμισθώσεως και πάσης υπό της κυβερνήσεως διδομένης

αδείας· ανεβίβασε τους τελωνειακούς δασμούς, τον μεν της εξαγωγής εις 8, τον δε της εισαγωγής εις 10 ο)ο, επί προφάσει ανακουφίσεως των εκ Κρήτης δυστυχών μεταναστών· εψήφισε δε τέλος την έκδοσιν 3,000,000 φοινίκων απόκου χαρτονομίσματος.

Τω ρώσω ναυάρχω Ρίκορδ τοσοῦτον κρίσιμος εφαινετο η των πραγμάτων κατάστασις, ὥστε ἔγραφε κατ' Ἰούλιον του 1831 τον Νέσσελροδ: «Τα συμβάντα ἐπέρχονται ἐνταῦθα οὐχί της ἰσχύος των πεποιθήσεων, ἀλλά διὰ της δυνάμεως των ταπεινοτάτων ὁρμών. Πας ο μετασχών της υπερασπίσεως της πατρίδος, ζητεῖ νυν ἀποζημιώσεις και δώρα, και ζητεῖ αὐτὰ ἀνώτερα των ἐν τῷ πολέμῳ ζημιῶν αὐτοῦ. Πάντες λησμονοῦσι την πτωχείαν του δημοσίου ταμείου και την ἀρχήν, ὅτι οὐκ ἰκανώτατοι πρέπει να καταλάβωσι τὰς καλλίστας των θέσεων. Τούτου ἔνεκα ἔχει τοσοῦτους ἐχθροὺς η κυβέρνησις. Οὐκ ἀντιπρέσβεις Ἀγγλίας και Γαλλίας κατακρίνουσι μὲν ἐν τῷ φανερῷ την ἀντιπολίτευσιν, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ δὲν παύουσι ν υποστηρίζοντες αὐτήν, και συνδουλίζουσι οὕτω τὸ πυρ, ἐξ οὗ γενικὴ κινδυνεύει να προέλθῃ και καταστρεπτικὴ πυρκαϊά».

Ἡ ἀμηχανία του Κυβερνήτου ταυτοχρόνως τοσοῦτον εἶχε κορυφωθῆ, ὥστε ἠσθάνθη την ἀνάγκην να ἐνδώσῃ, κατὰ τι, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις των πολεμίων, ἀφοῦ μάλιστα η ἀντιπολίτευσις εἶχεν ἰσχυρὸν ἔρεισμα τους ἀντιπρέσβεις των δυτικῶν Δυνάμεων, οἵτινες προβαλλόμενοι ὡς ἀσπίδα τὰς ταπεινοτάτας ὁρμὰς Ἑλλήνων σπουδαρχῶν ὑπὸ τον τύπον εὐλόγων δικαίων, τὰς ἀνάγκας των ἀληθῶς την πατρίδα κατὰ την ἐπανάστασιν εὐεργετησάντων, τους πτωχοὺς τους ὀπωσδήποτε πάσχοντας, τους πολιτικῆς ἐπικουρίας ἐπιδεομένους και πάντα ἐν γένει τους ἔνεκα τούτου ἢ ἐκείνου του λόγου ἀφορμὰς κατὰ της κυβερνήσεως ἔχοντας, κατεπενέβαινον τοῖς των Ἑλλήνων πράγμασιν ἐπὶ ἰδίοις τέλεσιν, οὐ μὲν ὡς συμπολιτευόμενοι, ἐν οἷς πρῶτιστοι οὐκ ἦσαν οὐδὲ οὐκ ὡς ἀντιπολιτευόμενοι, ἐν οἷς οὐκ ἦσαν οὐδὲ οὐκ ὡς ἀντιπροσώπων των εὐεργετῶν Δυνάμεων ἦλθον περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου, πέντε προύχοντες της Ὑδρας εἰς Ναῦπλιον, ὅπως συνεννοηθῶσι μετὰ της Κυβερνήσεως. Ἐπανελάβον την περὶ ἐθνοσυνελεύσεως και συντάγματος ἀπαιτήσιν, ἣν πλείστα πόλεις, ἐν αἷς και αἱ Ἀθήναι, τοσοῦτον ἐνεργῶς εἶχον ἀσπασθῆ. Ἀλλ' ο Κυβερνήτης ἠρνήθη να δεχθῆ αὐτοὺς και να συνομιλήσῃ μετ' αὐτῶν προσωπικῶς, ἐδέησε δὲ να γείνωσι ναι διαπραγματεύσεις τη μεσιτεία των

αντιπρέσβων. Ο Καποδίστριας εθεώρει τους Υδραίους ως απλούς αποστάτας, και μεγάλως εδυσχέραινεν, ότι των Δυνάμεων αντιπρόσωποι συγκατέβαινον εις προσωπικήν προς αυτούς κοινωνίαν. Ούτω δε κατεδείκνυε την αγανάκτησιν αυτού, γράφων προς τον Σούτσον:

»Αι απαιτήσεις, άς οι κύριοι αντιπρέσβεις έσχον την υπομονήν να ακούσωσι παρά των Υδραίων εν τη μετ' αυτών συνεντεύξει, χαρακτηρίζουσιν εντελώς τα τε πρόσωπα και πράγματα. Δεν δύναμαι να ελπίσω, ότι η ημιεπίσημος ανάμιξις των κυρίων αντιπρέσβων εις τα της Ύδρας θέλει φέρει ευχάριστόν τι αποτέλεσμα.» Ουχ ήπτον δεν κατώρθωσεν ο Καποδίστριας να αντιστή εκφανώς εις την γενικήν συνταγματικήν πίεσιν. Απεφάσισε να ορίση κατ' Οκτώβριον 1831 την έναρξιν της Εθνοσυνελεύσεως, υπό τον όρον: *«αν μέχρις Οκτωβρίου δεν μετέβαλλε την κατάστασιν των πραγμάτων η εν Λονδίνω σύνοδος.»*

Συνάμα δ' επέμεινε προφορικός ο έμφρων ηγεμών, απέναντι των συνταγματικών ορέξεων των νησιωτών, εις το αξίωμα, ότι δεν είχε το δικαίωμα να διαθέση το μέλλον της Ελλάδος, και ότι μόνος ο μέλλων Βασιλεύς ηδύνατο να αποφασίση περί της σκοπιμότητος συνταγματικού πολιτεύματος. Οι Υδραίοι επανέκαμψαν άπρακτοι· αλλ' ο Κυβερνήτης διήνοιξε τους οφθαλμούς αυτών, και αι ψευδείς παραχωρήσεις κατέστησαν οξείαν την κρίσιν. Η μερίς της αντιπολιτεύσεως ήρξατο παρασκευαζομένη εις συγκρότησιν ίδιας εθνικής συνελεύσεως εν Ύδρα. Και απειράθησαν μεν νυν οι αντιπρέσβεις να συνδράμωσι την κυβέρνησιν δι' επισήμων αγαθών συμβουλών, αλλ' η ατελής όλως αρμονία, ήτις επεκράτει μεταξύ αυτών, κατεφαίνετο προδηλότατα εκ των διακοινώσεων αυτών.

Ούτως ο μεν Ρώσος *Ρούκμαν* απήτει έντονα και γενναία μέτρα ισχυριζόμενος, ότι έπρεπε να κατασυντριβή η κεφαλή του επαναστατικού δράκοντος, ο δε βαρώνος *Ρουάν* της Γαλλίας διεβίβασε την λακωνικήν ταύτην αλλά μεγάλην σημασίαν έχουσαν πρότασιν, του να διατάξη την υπό γαλλικών στρατευμάτων κατάληψιν του Ναυπλίου, ψυχροί δε και εχθρικοί υπήρξαν οι λόγοι του Άγγλου *Δώκινς*, παρατηρούντος ότι δεν ηδύνατο να αναμιχθή εις εμφυλίους ελληνικάς διενέξεις, και ότι ήκιστα ενόμιζε πρόωρον την συγκρότησιν εθνικής συνελεύσεως και κινδυνώδη διά την

Ελλάδα την εις αυτήν παροχήν συντάγματος. Ο Καποδίστριας όμως ηρκέσθη επαναλαμβάνων την τυπικήν υπεκφυγήν, ότι δεν ηδύνατο να δώση σύνταγμα, αφού η εν Λονδίνω σύνοδος δεν είχεν έτι εκλέξει ηγεμόνα, δεν επεθύμει δε αυτός να προδράμη της μεγαλοδωρίας του μέλλοντος βασιλέως της Ελλάδος.

Ο Κυβερνήτης ηδυνήθη να πεισθή εν τω εν Ελλάδι γαλλικώ στρατοπέδω, εν ώ παρευρέθη κατά τας επί τη Ιουλιανή επανάστασει γενομένας εορτάς, πόσον βαθέως ήσαν εν αυτώ ερριζωμένα αι δημοκρατικάί ιδέαι, και πόσον ευμαθείς είχαν καταστή αι γαλλικάί λόγχοι. Ούτω εφοβείτο ευλόγως, ότι οι μέλλοντες να φρουρήσωσι το Ναύπλιον Γάλλοι στρατιώται ήθελον συναδελφωθή προς τους επαναστάτας, και καλόν ενόμισε να υποδείξη μετ' αξιοπρεπείας, «ότι η ημέρα, καθ' ήν ξένος στρατός ήθελε καταλάβει την πρωτεύουσαν της Ελλάδος και εις τας λόγχας αυτού μόνας ήθελεν οφείλει την ασφάλειάν της η κυβέρνησις, ήθελεν είναι η τελευταία ημέρα του προσωρινού Κυβερνήτου! και ότι, αν αι σκευωρία αναπτυχθώσιν επί τοσούτον, ώστε η ελληνική κυβέρνησις μόνον διά ξένων επικουρικών στρατευμάτων να δύνηται να επιβάλη υπακοήν εν Ναυπλίω και Άργει, εστέ πεπεισμένος — είπε προς τον Ρουάν — ότι εγώ δεν θα είμαι πλέον κυβέρνησις!» Ούτω δε ο Καποδίστριας απεφάσισε να ακούση. Ίνα επιφέρη δ' οριστικόν τινα και κρίσιμον κτύπον κατά της Ύδρας, ηρνήθη τοις νησιώταις τα ναυτιλιακά έγγραφα, ισχυριζόμενος, ότι δεν υπήκουον πλέον τοις παλαίσις αυτών δημογέρουσιν, αλλά τη αυτοκλήτω συνταγματική δημοτική επιτροπή. Παρεκάλεσε δε συνάμα τους κυβερνήτας των τριών συμμάχων στόλων να παρακωλύσωσιν εκπλέοντα τα πλοία των επαναστατών. Αλλά δυστυχώς ήκουσεν ως προς τούτο τον *Λαλάνδ* και τον *Λάιονς* προφασιζομένους έλλειψιν οδηγιών εκ μέρους των οικείων κυβερνήσεων. Η διαγωγή αύτη των κυβερνητών Αγγλίας και Γαλλίας, καθ' ά έγγραφεν ο Ρίκορδ τη 30 Ιουλίου προς τον Νέσσελροδ: «*κατέδειξεν, ότι οι ναύαρχοι της Γαλλίας και Αγγλίας υπήρξαν οι κύριοι αίτιοι των ταραχών και της καταστροφής εν Πόρω*». Ο Κυβερνήτης δεν εταράχθη βεβαίως εκ της «*δειλίας των Άγγλων και Γάλλων*», ως απεκάλει το πράγμα. Το σπουδαίον νυν ήτο να κατασταλή δι' ενός μόνου κτύπου η επανάστασις. Ούτω δε εν τω ναυστάθμω του Πόρου διετάχθη εν κρυπτώ ζωηροτάτη δραστηριότης. Ο Καποδίστριας διέταξε τον εξοπλισμόν και την

πλήρωσιν του ελληνικού στόλου· ήθελε δε να προσβάλη την Σύρον, ίνα τιμωρήση αυτήν ότι συμμετέσχε της επανάστασεως, και επαναγάγη ούτως υπό το κράτος αυτού την εμπορικώς και πολιτικώς σπουδαιοτάτην νήσον του Αιγαίου.

Κατά την σπουδαιοτάτην εκείνην διά την Ελλάδα στιγμήν, η κοινότης της Ύδρας προέβη εις αξιόμεμπον απόφασιν. Επεφόρτισε τον δαφνοστεφή ναύαρχον Α. Μιαούλην να ματαιώση διά πραξικοπήματος τα σχέδια του Κυβερνήτου, και μεταβαίνων κατεσπευσμένως εις Πόρον μετά 200 νησιωτών να καταλάβη τον ελληνικόν στόλον και τον ναύσταθμον. Ο Μιαούλης κατά την νύκτα της 14 προς την 15 Ιουλίου 1831 ηγούμενος πενήκοντα μόνον ανδρών και συνοδευόμενος υπό του σημαιοφόρου αυτού Α. Κριεζή και του Α. Μαυροκορδάτου ως πολιτικού συμβούλου, μετέβη εις Πόρον και κατώρθωσε, διαρκούσης έτι της νυκτός, να καταλάβη αιφνιδίως, τη βοήθεια των κατοίκων, τον ναύσταθμον τον στόλον, και να αναπετάση την σημαίαν αυτού επί της φρεγάτας «*Ελλάδος*».

Ο εν Πόρω ευρισκόμενος στόλος απετέλει τότε το μέγιστον μέρος της ελληνικής ναυτικής δυνάμεως· συνέκειτο δε εκ της φρεγάτας: «*Ελλάδος*», 64 τηλεβόλων, των κορβετών «*Σπετσών*» και άλλης τινός, δύο ατμοπλοίων, του «*Άστιξ*» και της «*Καλαυρίας*», πολλών πυρπολικών και άλλων μικροτέρων πλοίων, Ο Μιαούλης διέταξε την εξόπλισιν των πλοίων τούτων, ίνα απαγάγη αυτά εις Ύδραν, μετεχειρίσθη δε πάσαν δυνατήν πειστικήν τέχνην, όπως προσηλυτίση υπέρ της «*συνταγματικής μερίδος*» τον έτερον δαφνοστεφή ήρωα Κ. Κανάρην, κυβερνήτην της κορβέττας αι «*Σπέτσαι*». Εις μάτην όμως· ο γενναίος ψαριανός ην φανατικός οπαδός του ρωσικού κόμματος, εις ό παρέμεινε πιστός καθ' όλον αυτού τον βίον, και προσέκειτο τω Κυβερνήτη μεθ' όλης της αφοσιώσεως εντίμου ψυχής. Ούτος αρνηθείς να παραδώση το πλοίον αυτού εις την κοινότητα της Ύδρας, απεχώρησεν, ότε ο Μιαούλης έτεινεν αυτώ την χείρα. Δακρύων ούτος επί τη πεισμοσύνη του παλαιού συμμαχητού, διέταξε προς το θεαθήναι την φυλάκισιν αυτού, και την εξ Ύδραίων πλήρωσιν των «*Σπετσών*», αλλ' απέλυσε πάλιν εντός ολίγου τον γενναίον πυρπολητήν.

Το παράβολον τούτο πραξικόπημα του Μιαούλη ενεποίησε βαθείαν εντύπωσιν τω Κυβερνήτη. Εσωτερική δε τις άλλη επανάστασις εφαινετο γινομένη εν αυτώ. Αι εκφράσεις και η

συμπεριφορά αυτού ενέφαινον τον άγριον πόθον προσωπικής εκδικήσεως· επεκαλέσατο δε νόμους και δικαιοσύνην, όπως καταδικασθώσιν εις θάνατον οι ηγήτορες της αντιπολιτεύσεως. Τους Υδραίους εθεώρει ως στίφος βαρβάρων και πειρατών, οίτινες προσέβαλλον την αρχήν αυτού, διότι είχε κλείσει εις αυτούς την οδόν του κακουργήματος και της ληστεύσεως. Τούτου δ' ένεκα εδήλωσεν, ότι σκοπόν είχε να πλύνη διά του αίματος των εχθρών την εστίαν εκείνην της αποστασίας.

Εν Ναυπλίω επεκράτει μεγίστη κατάπληξις επί τοις εν Πόρω γινομένοις. Ουδέν εφαινέτο σαφέστερον, ή ότι δυσκόλως θα κατώρθου ο Κυβερνήτης να καταστείλη την στάσιν δι' Ελληνικών δυνάμεων. Ούτω δε ετράπη ούτος προς τους τρεις αντιπρέσβεις, και δι' επισήμου εγγράφου της 16)28 Ιουλίου, εν ώ καταφαίνεται αμηχανία, παρέστησε την πράξιν του αρχηγού των Υδραίων. Απήτησε δε παρ' αυτών να λάβωσι πάραυτα παν δυνατόν μέτρον, όπως πείσωσι τους Υδραίους, ότι αι σύμμαχοι Δυνάμεις δεν ήθελον ανεχθή, αλλά παραδειγματικώς τιμωρήσει τοιαύτας άφρονας και εγκληματικές πράξεις. Εκ τυχαίας συμπτώσεως, ήτις παρέχει ημίν ύποπτον λαβήν, ο τε γάλλος αντιπρεσβευτής και οι κυβερνήται *Λαλάνδ* και *Λάιονς* ευρέθησαν απόντες του Ναυπλίου κατά την κρίσιμον εκείνην ώραν. «*Λυπούμαι πολύ, έγραφεν ένεκα τούτου ο Κυβερνήτης προς τον βαρώνον Ρούκμαν, «ότι ο βαρώνος Ρουάν είνε απών, ότι ο κύριος Λαλάνδ ευρίσκεται εν Ναβαρίνω, και ότι ο κύριος Λάιονς απέπλευσε χθες εντεύθεν. Ελπίζω όμως ότι υμείς, απέναντι της σοβαρότητος των πραγμάτων, θέλετε παρακινήσει τον ναύαρχον Ρίκορδ να μεταβή εις Πόρον, όπως κωλύση τους πειρατάς της Ύδρας από της εκτελέσεως των σχεδίων αυτών.»*

Ο ρώσος ναύαρχος Ρίκορδ, άμα αγγελθέντων των εν Πόρω γενομένων, είχε μεταβή εις Ναύπλιον, και εξέφρασε το κατ' αρχάς, δισταγμούς τινας και ενστάσεις κατά της μονομερούς επεμβάσεως των Ρώσων εις την ελληνικήν εμφύλιον έριδα, αλλ' ο Κυβερνήτης εγνώριζε τον άνθρωπον. Ανέλαβεν ενώπιον αυτού το ήθος του πρώην υπουργού του αυτοκράτορος Αλεξάνδρου και ο ρώσος ναύαρχος ηναγκάσθη να υπακούση. Ο Ρίκορδ απέπλευσε, συγχρόνως δ' ο Καποδίστριας απέστειλεν εις Πόρον διά ξηράς έν τάγμα πεζικού, 200 άνδρας τακτικού ιππικού υπό τον Δημήτριον Καλλέργην και ισχυρόν σώμα ατάκτων. Ο ρώσος ναύαρχος ηγκυροβόλησε μετά της φρεγάτας και του βρικίου αυτού, προ

μεγάλου στομίου του λιμένος του Πόρου. Μικρόν δε μετ' αυτόν επεφάνη έξωθεν του Πόρου και η αγγλική φρεγάτα «*Μαδαγασκάρ,*» ήτις εξηκολούθησεν όμως, μετά μικράν διαμονήν, πλεύουσα προς την Σαλαμίνα, όπερ ηύξησε μεν τας ελπίδας των επαναστατών, προουκάλεσε δε πικρότατα του Κυβερνήτου παράπονα. Ο Καποδίστριας υπέμνησε δριμέως προς τον αντιπρεσβευτήν *Δώκινς*, ότι αι οδηγίαι του Λόρδου Πάλμερστον υπηγόρευον αυτώ να παράσχη ηθικήν συνδρομήν τη προσωρινή κυβερνήσει και αφήκεν αυτόν να κρίνη, οποίαν εντύπωσιν ήθελε προξενήσει τοις Έλλησιν η στιγμιαία εμφάνισις και η παραχρήμα αναχώρησις της «*Μαδαγασκάρ*».

Επειδή δε ο Κυβερνήτης ουδ' επί στιγμήν καν ηδύνατο να αμφιβάλλη περί των διαθέσεων του λαού, παρεδέξατο ανενδοιάστως, ότι δυνατόν ήτο να εκραγή εμφύλιος πόλεμος. Το Ναύπλιον ετέθη εις κατάστασιν πολιορκίας, η αστυνομία ανέπτυξε σωτήριοι αυτής ενέργειαν, έρευναι κατ' οίκον και φυλακίσεις εξετελούντο, και πας ύποπτος ηναγκάζετο να καταλίπη ανυπερθέτως την πόλιν. Ούτως ηρπάγησαν νυκτός εκ των οίκων αυτών οι ιατροί *Αλεξόπουλος* και *Σπηλιόπουλος*, εσύρθησαν χωρίς τινος ανακρίσεως ή εξετάσεως έξω των πυλών των τειχών και εξηναγκάσθησαν να φύγωσιν εις Ύδραν.

Ο γενναίος του Κολοκοτρώνη συναγωνιστής ο *Τουρκοφάγος* Νικήτας επετράπη και ανέλαβε την διοίκησιν παντός του εις Πόρον αποσταλέντος σώματος εκ χιλίων περίπου ανδρών, όπερ αποστολήν είχε να υποστηρίξη εκ της Στερεάς τας κινήσεις των Ρώσων. Οι προφυλακές αυτού προχώρησαν αντίπεραν μέχρι της νήσου, αυτός δε εστρατοπέδευσεν εν τω προαστείω *Γαλατά*, κειμένω επί της Στερεάς απέναντι του Πόρου.

Ότε αφίκετο εις Πόρον ο ναύαρχος Ρίκορδ, ο Μιαούλης κατεγίνετο εις εξοπλισμόν των πλοίων, άτινα είχε καταλάβει, όπως απαγάγη αυτά κατόπιν εις Ύδραν. Προσκληθείς δε να παραιτηθή του σκοπού αυτού, εδήλωσεν ότι ενήργει τη διαταγή της *συνταγματικής επιτροπής*. Μάτην ηπειλήσε βίαν ο Ρίκορδ. Ο Μιαούλης, διαβεβαιών την ευπείθειαν αυτού εις τας προστάτιδας Δυνάμεις, υπεδήλωσεν, ότι δεν ηδύνατο να λάβη διαταγάς παρά του Ρώσου ναυάρχου ατομικώς, και ότι ήθελεν υπερασπισθή εναντίον αυτού. Παρέπεμψε δε τον ναύαρχον

Ρίκορδ εις τας δημοτικές της Ύδρας αρχάς, όπερ εθεωρήθη φυσικώς υπό των Ρώσων ως ειρωνεία. Αι διαπραγματεύσεις ετραχύνθησαν, και βίαιαι επήλθον σκηναί· Ρώσος δε τις κήρυξ, σχίσας επιστολή του Μιαούλη και καταπατήσας αυτήν ενώπιον του ελληνικού πληρώματος, ολίγου δειν εφονεύετο υπό των αγανακτησάντων Ελλήνων, αν δεν προυστάτευεν αυτόν ο Μιαούλης. Κατά την κρίσιμον εκείνην στιγμήν επεφάνησαν οι της Αγγλίας και Γαλλίας κυβερνήται *Λάιονς* και *Λαλάνδ*, τυχαίως ελθόντες και έτοιμοι να επανακάμψωσιν εις Ναύπλιον. Ίνα διατηρήσωσι δε το κύρος της τριπλής συμμαχίας, συνετάχθησαν ταις ενεργείας του πρεσβυτέρου αυτών συναδέλφου, του Ρίκορδ. Προσεκάλεσαν τους επαναστάτας να αποχωρήσωσι και να αποδώσωσι τη κυβερνήσει τα τε πλοία και τον ναύσταθμον. Αλλ' ο Μιαούλης ησθάνετο έτι και νυν ότι ήτο πολίτης της Ύδρας· αντέταξε τας ρητάς διαταγάς της δημογεροντίας και επιτροπή, σταλείσα εις Ύδραν όπως ερωτήση περί τούτου, επεβεβαίωσεν αυτάς. Ο Λάιονς και ο Λαλάνδ ούτ' εξουσίαν ούτε διάθεσιν είχαν να ασκήσωσι βίαν τούτου δ' ένεκα απήλθον εις Ναύπλιον, όπως μάθωσι την γνώμην των αντιπρέσβειων.

Αναντιρρήτως ο ένθεν κακείθεν πλους της «*Μαδαγασκάρ*», η αιφνίδιος εμφάνισις, η ατελής απειλή και η παραχρήμα αναχώρησις αμφοτέρων των κυβερνητών του αγγλικού και γαλλικού στόλου, ήσαν πρόσφορα μόνον όπως αναζωογονήσωσι τας ελπίδας των επαναστατών.

Πριν ή αποπλεύσωσιν όμως συνεφώνησαν προς αμφοτέρους τους αντιπάλους να γείνη αποφυγή πάσης αιματοχυσίας, έλαβον δε παρά του Μιαούλη και του ναυάρχου Ρίκορδ την υπόσχεσιν, ότι δεν θα επιχειρήσωσι τι κατ' αλλήλων ιδιοβούλως, μέχρις ού επιστρέψωσιν εκ Ναυπλίου ο Λαλάνδ και ο Λάιονς κομίζοντες την απόφασιν των συμμάχων. Αλλά και διάθεσιν αν είχαν ο ρώσος ναύαρχος να υπομείνη μέχρι της προθεσμίας ταύτης, τα πράγματα έμελλον να κατισχύσωσι της υποσχέσεως αυτού. Ο Ρίκορδ έγγραψε προς τους δύο συναδέλφους επιστολήν, αγγέλλουσαν ότι σκοπόν είχε να περιζώση τον Μιαούλην, να κλείση αυτώ το μεσημβρινόν στόμιον του πορθμού, και να εξαναγκάση αυτόν εις παράδοσιν· εις τοσούτον δε μάλιστα προυχώρει ο προς επέμβασιν ζήλος αυτού, ώστε ηξίωσε παρά των κυβερνητών των δυτικών Δυνάμεων να υποστηρίξωσιν αυτόν εν ταις κατά του Μιαούλη και των Υδραίων ενεργείαις αυτού. Ούτω δε

ευθύς αμέσως μετά τον απόπλου των κυβερνητών του γαλλικού και αγγλικού στόλου, ανακοίνωσεν ο Ρίκορδ προς τον Έλληνα ναύαρχον, ότι έμελλε να αποστείλη δύο πλοία εις το μεσημβρινόν στόμιον του στενού, άπερ και απέστειλε και κατέλαβον εν τω μέσω αυτών την κορβέταν «*Σπέτσαι*», απεκώλυσαν τον είσπλου και έκπλου των πλοιαρίων, άτινα μετέφερον ύδωρ και τροφάς εις το αντίπεραν κείμενον Μοναστήριον. Πρόδηλος σκοπός αυτών ήτο να διακοπή εντελώς η προς την Ύδραν συγκοινωνία, να αποκλεισθή δε και λιμοκτονήση ο Μιαούλης εν τω στενώ εκείνω πόρω. Τούτου δ' ένεκα κατά την νύκτα της 24 προς την 25 Ιουλίου επήλθε μάχη μεταξύ των ρώσων και των επαναστατών. Μικρά τις κορβέτα, φορτίον τροφίμων εξ Ύδρας κομίζουσα, απειραράθη να εισχωρήση διά της μικράς εισόδου εις τον λιμένα. Ο κυβερνήτης του ρωσικού πλοίου ο «*Τηλέμαχος*» εξέπεμψεν ευθύς λέμβον, προσκαλών αυτήν να οπισθοχωρήση· αποκρουσθείσης δε της λέμβου διά πυροβολισμών, ήρξατο πυροβολών και αυτός κατά των επαναστατών. Το φρούριον του Πόρου, και η κορβέτα «*Σπέτσαι*» μετέσχον του επακολουθήσαντος κατά των Ρώσων αγώνος. Κατίσχυσαν όμως τα κάλλιον ωπλισμένα και πεπληρωμένα πλοία, και μετά δώωρον μάχην, η μεν κορβέτα «*Σπέτσαι*» είχεν απολέσει τους ιστούς αυτής, η δε άλλη ηναγκάσθη να επιστρέψη εις Ύδραν. Επέτυχον δε ούτως οι Ρώσοι να αναγκάσωσιν εις υποστροφήν και τους τρόφιμα κομίζον υδραϊκόν πλοίον. Το γεγονός τούτο βαθείαν ενεποίησεν εντύπωσιν τω Έλληνι ναυάρχω. Απέστειλε δε τον υπασπιστήν αυτού *Αργυρόπουλον* εις την ρωσικήν ναυαρχίδα, όπως εκφράση παράπονα κατά των παρακεκινδυνευμένων κινημάτων του ρωσικού στόλου. Αλλ' ο Ρίκορδ, ένθερμος ρώσος πατριώτης, θεωρών πάσαν την κατά του Κυβερνήτου επανάστασιν ως ειδικήν κατά του Τσάρου προσβολήν, απήντησε διά τινων τραχειών ναυτικών εκφράσεων, ότι «*οι επαναστάται δεν ήξιζον τίποτε καλλίτερον*». Επειδή δε ο Μιαούλης, και μετά τούτο δεν απετρέπετο του παραλόγου σκοπού αυτού, αλλά διέταξε την νέαν πλήρωσιν των «*Σπετσών*», και εζήτησεν επικουρίας παρά της κοινότητος της Ύδρας, αναγκαίον ενόμισεν ο Ρώσος ναύαρχος να προβή εις οριστικόν τινα κατ' αυτού κτύπον, και να συλλάβη αμφοτέρας τας κατά το μικρόν στόμιον του πορθμού ευρισκομένας ελληνικάς κορβέτας.

Η 29 Ιουλίου είχε ορισθή υπό του Ρίκορδ προς εκτέλεσιν οριστικής τινος επιθέσεως. Ενώ το πυρ των ρωσικών πλοίων ήθελεν απασχολεί τους επαναστάτας, έμελλον να εξορμήσωσι τα κυβερνητικά στρατεύματα εκ των υψωμάτων του Γαλατά, να διαβώσι το αβαθές στενόν και να κυριεύσωσιν εξ εφόδου το φρούριον του Πόρου, όπερ τοσοúτον ζωηρώς είχε μετάσχει του κατά του «*Τηλεμάχου*» αγώνος. Το σχέδιον όμως τούτο απέτυχε. Καθότι ο του των επιλέκτων τάγματος διοικητής *Διαμαντινός*, όστις είχε προτείνει να οδηγήση το σώμα της εφόδου, ελπίζων ότι δεν ήθελε γείνει δεκτή η πρότασις αυτού, απώλεσε το θάρρος κατά την κρίσιμον στιγμήν· τα δε στρατεύματα της Κυβερνήσεως δεν εκινήθησαν εκ της θέσεως αυτών.

Εν τούτοις όμως η από της θαλάσσης προσβολή επέτυχε πληρέστατα. Δύο ρωσικά βρίκια προσέβαλον το φρούριον του Πόρου, δύο δε άλλα επετέθησαν κατά των ασθενώς πεπληρωμένων και κακώς ωπλισμένων ελληνικών κορβετών, ών ιδίως την άλωσιν εσκόπει ο Ρίκορδ. Μετά μιας ώρας μάχην ετινάχθησαν αι «*Σπέτσαι*» εις τον αέρα, ετέρα δε τις κορβέτα περιήλθεν εις τοσοúτον οικτράν κατάστασιν, ώστε το πλήρωμα αυτής ηναγκάσθη να καταλίπη αυτήν και να καταφύγη εις Πόρον.

Το άγγελμα της πρώτης ταύτης σπουδαίας συγκρούσεως μεταξύ Ελλήνων και Ρώσων διέπτη ταχέως εις Ναύπλιον

Ο δε αντιπρεσβευτής της Ρωσίας Ρούκμαν έγγραψε·

«Μετά τοσαύτας ευεργεσίας, ἃς επεδαψίλευσεν ἡ Ρωσία εἰς τὴν χώραν ταύτην, μετὰ τὴν πιστὴν προστασίαν, ἣν παρέσχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, μεθ' ὅλας τὰς ἐκδουλεύσεις, ἃς ῥώσοι πράκτορα παρέχουσιν ἔτι καὶ νυν εἰς τοὺς Ὑδραίους καθ' ἐκάστην, ἠδύνατο βεβαίως νὰ φρονῆ ἡ Ρωσία, ὅτι ἦτο ἀσφαλὴς κατὰ τοιαύτης προσβολῆς καὶ τοσοῦτον μελανῆς ἀχαριστίας. Εὐρίσκομαι ἐν λυπηρᾷ ἀνάγκῃ νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὴν αὐλὴν μου τὰς λεπτομερείας τοῦ ἀξιοθρηνήτου αὐτοῦ γεγονότος. Θέλω δ' ἐπίσης ἐκθέσει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αυτοκρατορικὴν πρεσβείαν, ὅπως λάβῃ αὐτὴ πάραυτα ὅσα νομίση πρόσφορα μέτρα κατὰ τῶν ἐν τοῖς λιμέσι τοῦ Εὐξείνου εὐρισκομένων σήμερον ὑδραϊκῶν πλοίων».

Πρὸς ταῦτα δ' ἀπήντησεν ὁ Κυβερνήτης:

«Η Ελλάς εκ του προτέρου ήδη εστηλίτευσε τους εργάτας του κατά της αυτοκρατορικής ρωσικής σημαίας εγκλήματος, και καθιστά επομένως αυτούς μόνους υπευθύνους επί τη ζημία, ήν δύνανται να υποστώσι τα σπουδαιότατα Ελληνικά συμφέροντα, όταν η υμετέρα έκθεσις και η του ναυάρχου Ρίκορδ φθάσωσιν εις Ρωσίαν. Η Ελλάς και η κυβέρνησις αυτής ευελπιστούσιν, ότι ο Τσάρος εν τη δικαιοσύνη και τη αγαθότητι αυτού δεν θέλει συγχύσει την μεγάλην του έθνους ομάδα, ήν εμπνέει ευγνωμοσύνη προς τον αυτοκρατορικόν της ευεργέτην, τους ολίγους εκείνους ανθρώπους, οίτινες σκληροτραχήλως επιδιώκουσι παράφρονα και εγκληματικά σχέδια, καταδηλούντες ούτως ικανώς την τύφλωσιν αυτών.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τα εν Πόρω. — Η ανατίναξις της φρεγάτας «Ελλάδος» και της κορβέτας «Ύδρας». — Η λεηλασία του Πόρου. — Τα μετά τα εν Πόρω — Αναβολή της Εθνοσυνελεύσεως. — Η αντιπολίτευσις μαινεται — Μελετάται η του Καποδιστρίου δολοφονία. — Σύλληψις του Πετρόμπεη υπό του ναυάρχου Κανάρη και φυλάκισις αυτού εν τω Ιτς-Καλέ — Αποτυχία της συνεντεύξεως Πετρόμπεη προς τον Κυβερνήτην — Διάλογος Πετρόμπεη Γεωργίου και Κωνσταντίνου Μαυρομιχαλών. — Απόφασις της δολοφονίας. — Η δολοφονία. — Φόνος του δολοφόνου Κωνσταντίνου. — Καταφυγή του Γεωργίου Μαυρομιχαλή εις το μέγαρον της Γαλλικής πρεσβείας. — Παράδοσις αυτού. — Καταδίκη εις θάνατον. — Η Γερουσία εκλέγει τριμελή επιτροπήν εκ των Αυγουστίνου Καποδιστρίου, Θεοδώρου Κολοκοτρώνη και Ιωάννου Κωλέττη. — Τα μετά την δολοφονίαν — Κρίσεις

Εν τω μεταξύ οι των δυτικών Δυνάμεων διπλωμάται υπέβαλον τω Κυβερνήτη εγγράφους διαβεβαιώσεις των εντολοδόχων αυτών, καθ' άς αι αυλαί θερμώς επεθύμουν να αποκατασταθή εν Ελλάδι η ησυχία υπό την κρατούσαν των πραγμάτων τάξιν. Συνεβούλευσαν δε τούτου ένεκα μέτρα συνδιαλλακτικά και σύγκλησιν Εθνοσυνελεύσεως, και ηρνήθησαν οριστικώς να διατάξωσι την σύμπραξιν των στόλων αυτών μετά του ρωσικού και την από κοινού μετά του Ρίκορδ επίθεσιν κατά του Μιαούλη. Ο Δώκινς ελάλει επιμονώτερον εί περ ποτε περί εθνικής συνελεύσεως και συντάγματος, και ο Ρουάν δ' αυτός

συνίστα παραχωρήσεις υπέρ της συνταγματικής μερίδος. Ούτω δε ο Κυβερνήτης, δυσχεραίνων προφανώς και ενδόμυχον έχων πρόθεσιν να διακωλύση την εκτέλεσιν του αποφασισθέντος, συγκατένευσε τέλος εις συμβιβασμόν τινά: Ο Μιαούλης έμελλε να προσκληθή, εν ονόματι της τριπλής συμμαχίας, εις απόδοσιν της εθνικής ιδιοκτησίας· υπεσχέθη δ' αφ' ετέρου ο Καποδίστριας να παράσχη αμνηστίαν τοις μετασχούσι των εν Πόρω συμβάντων και να συγκαλέση ό,τι τάχιον εθνικήν συνέλευσιν.

Οι κυβερνήται Λαλάνδ και Λάιονς έμελλον να ανακοινώσωσι τοις *επαναστάταις* τας σπουδαίας ταύτας αποφάσεις, και ανεχώρησαν προς τούτο εκ Ναυπλίου την 31 Ιουλίου, αλλά πριν ή φθάσωσιν εις Πόρον, είχαν ήδη επέλθει εκεί η απαίσιος και από μακρού επικρεμαμένη καταστροφή.

Η μάχη της 29 Ιουλίου είχε προξενήσει βαθυτάτην εντύπωσιν εις τους περί τον Μιαούλην. Την εσπέραν της 31 Ιουλίου απεφάσισαν οι εν Πόρω *πατριώται*, οίτινες τέως είχαν υποστηρίξει πιστώς τον Έλληνα ναύαρχον, να προβώσιν εις διαπραγματεύσεις προς τον Ρίκορδ, ως στερούμενοι τροφών και πολεμεφοδίων. Συγκατένευσαν δε να καταληφθή η πόλις αυτών την επαύριον πρωίαν υπό του στρατού του Κυβερνήτου. Συνήνουν δ' αφ' ετέρου οι Ρώσοι να κλείσωσι τους οφθαλμούς αυτών, αν, διαρκούσης της νυκτός, μετεφέροντο εις Ύδραν οι εκτεθειμένοι εκ των κατοίκων και οι φοβούμενοι κρίσιν τινά Υδραίοι. Επί της φρεγάτας «*Ελλάδος*» απελείφθησαν τριάκοντα περίπου πρόσωπα μετά του Μιαούλη. Η γενική εν τούτοις αποθάρρυνσις δεν έκαμψε τον ατρόμητον ναύαρχον. Η αμηχανία εφαινετο εκκρούσασα τον σπινθήρα εκ του λίθου και προκαλούσα πάσαν την πείσμονα αποφαστικότητα του Υδραίου ναυάρχου, όστις ανεκοίνωσε τω Ρώσω ναυάρχω διά του Σαχίνη, ότι εσκόπει να αναμείνη την άφιξιν των κυβερνητών του αγγλικού και γαλλικού στόλου, ίνα διαπραγματευθή προς αυτούς, συνάμα δ' ότι προς το ελάχιστον εχθρικών κίνημα ήθελε πυρπολήσει τα υπ' αυτού κατεχόμενα πλοία. Επειδή δ' ευλόγως υπέθετεν, ότι ξέναι παραστάσεις ήθελον κάλλιον επιδράσει, διεβίβασε την αυτήν ταύτην δήλωσιν προς τους Ρώσους διά του κυβερνήτου του γαλλικού βρικίου «*Le Grénadier*». Η φοβερά εκείνη απειλή εφάνη το κατ' αρχάς προξενήσασα εντύπωσιν τινά τω Ρίκορδ, όστις απήντησε δι' αγαθών λόγων και διεβεβαίωσεν ότι ήθελεν αναμείνει την άφιξιν των συναδέλφων αυτού. Μετ' ολίγον

ὁμως ἔλαβε διὰ ταχυδρόμου, σταλέντος διὰ ξηράς, την εἶδησιν των μεταξὺ Καποδιστρίου και των αντιπρέσβων των δυτικῶν Δυνάμεων εκκρεμῶν διαπραγματεύσεων, δι' ὧν ἐπηγγέλλετο τοις ἐπαναστάταις ἀμνηστία και ἡ ποθητὴ ἐθνικὴ συνέλευσις.

Ἐν τούτοις ἐν τῷ μεταξὺ λαμβάνει ἐπιστολὴν του Κυβερνήτου λέγουσαν τάδε: «Φρονῶ, ὅτι ἡ υμετέρα ἐνεργητικότης θέλει ἔχει σωτήρια αποτελέσματα, καθότι οἱ Ὑδραῖοι ναῦται θέλουσι καταλείψει τα πάντα, ἅμα ὡς αἰσθανθῶσιν ἔλλειψιν τροφῶν και χρημάτων, στενοχωρούμενοι μάλιστα ὑπὸ του κατέχοντος την πόλιν στρατοῦ. Ὁ Μιαούλης μένει τότε μόνος μετ' ὀλίγων ἀξιωματικῶν. Τι μένει πλέον εἰς αὐτούς να πράξωσι; Δυνατὸν να εὐρίσκωνται ἤδη νυν εἰς τοιαύτην θέσιν. Δὲν ἔχω λόγους, κύριε ναύαρχε, ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν τι θέλει σας οφείλει ἡ Ἑλλάς. Μὴ συγχύσητε, προς Θεοῦ, την χώραν ταύτην και την σπεῖραν ἐκείνην των ουτιδανῶν και ἀφρόνων, οἵτινες ουδεμίαν ἔχουσιν ἰδέαν περὶ ἐκπληρώσεως καθήκοντος». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἤρκεσε να ἐξεγείρη τον Ρίκορδ, ὅστις ἀπεφάσισε να δοθῆ ὀριστικὸς τις κτύπος, προ της ἀφίξεως των κυβερνητῶν των δυτικῶν Δυνάμεων. Μετὰ πολλῆς δε περισκέψεως διέθεσεν οὗτος τα της προσβολῆς: Τα τηλεβόλα ἐδέσποζον της πόλεως και της εἰσόδου του στενοῦ, ἐπομένως και του ἐγγυτάτου συνδέσμου προς την Ὑδραν. Το φρούριον *Αἰδεκ*, ἐκκενωθὲν ὑπὸ της ἀσθενοῦς ὑδραϊκῆς φρουράς, κατελήφθη ὑπὸ των στρατευμάτων του Κυβερνήτου. Ἡ κορβέττα «*Σπέτσαι*» και ὑδραϊκὸν τι βρῖκιον ἠγκυροβολημένον ἐν τῷ προ του Μοναστηρίου ὄρμῳ εἶχον ὑποκύψει, ὡς εἶδομεν, εἰς την υπέροχον ρωσικὴν δύναμιν (79). ἀπόσπασμά τι δε τακτικὸν στρατοῦ προχώρησε την πρῶϊαν της 1 Αὐγούστου προς τον Πόρον, ὅπως προστατεύσει συνάμα την πόλιν κατὰ της λύσεως των ἀτάκτων, διότι οἱ κάτοικοι του Πόρου εἶχον λίαν χαλαρωθῆ και προὔτειναν συνθηκολογίαν. Του Ρίκορδ οὕτω παρεσκευασμένου, ὁ Μιαούλης εἶχε μόνον περὶ τους τριάκοντα μόλις ναύτας ἐπὶ της «*Ἑλλάδος*», τάδε λοιπὰ αὐτοῦ πλοῖα ἀσθενέστατα πληρώματα. Ἀνεμένετο ὁμως ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἡ ἀφίξις των κυβερνητῶν των δυτικῶν Δυνάμεων και των στόλων αὐτῶν. Ἐν τούτοις, οὕτως ἔχων ὁ Μιαούλης, ἀνεκοίνωσε προς τον Ρῶσον ναύαρχον και προς τον προ μικροῦ ἀφικόμενον εἰς τον λιμένα μετὰ του πολεμικοῦ βρικίου Γάλλον πλοίαρχον *Λεβαγιάν*, ὅτι ἀπόφασιν εἶχε να ἐπιχειρήσει τα ἔσχατα.

Είχεν ελπίσει πεποιθότως, ότι ο Ρίκορδ ήθελεν αναμείνει την επάνοδον του Λαλάνδ και του Λάιονς, ότε η επίθεσις των ρώσων κατά του όρμου της Μονής εξήγειρεν αυτόν από της ησυχίας. Διά της ησκημένης οξυδερκείας του εν ναυμαχίαις πεπειραμένου ανδρός κατανόησε πάραυτα, ότι τα πλοία του Ρίκορδ εκινούντο προς κατάληψιν καιρίων θέσεων, όθεν να δύνανται, αβλαβή αυτά, να προσβάλωσι διά του πυρός τον Ελληνικόν στόλον. Ήτο 9 1)2 ώρα, ο δε Ρίκορδ είχε δώσει ακριβώς την διαταγήν εις προχώρησιν, και προσεπάθει να καταλάβη διά των πλοίων αυτού νέαν εγγυτέραν θέσιν, ότε φοβερά έκρηξις ανήγγειλεν, ότι ο Μισούλης εξετέλεσε την απειλήν αυτού. Δευτέρα έκρηξις επηκολούθησε, σχεδόν αμέσως. Η φρεγάτα «Ελλάς» και η κορβέττα «Ύδρα» είχαν ανατιναχθή εις τον αέρα. Ότε δε τα πυκνά νέφη του καπνού, άτινα είχαν περιβάλει τον Ελληνικόν στόλον, διελύθησαν, εφάνησαν επιπλέοντα των υδάτων τα συντρίμματα της λαμπράς «Ελλάδος» και της πρώην λείας αυτής «Ύδρας.» Ο Έλλην ναύαρχος είχε ριφθή, αμέσως προ του γεγονότος, εντός λέμβου τινός μετά των περί αυτόν, και διαφυγών ως εκ θαύματος την από των ρώσων βροχήν σφαιρών, εσώθη εις Ύδραν. Μόλις μετά πολλού κόπου κατωρθώθη να διασωθή εκ των καταστρεπτικών φλογών ο μέχρι τούδε σωζόμενος ναύσταθμος και μέρος τι των επιλοίπων πλοίων καθότι πανταχού είχαν θέσει πυρ οι επιδέξιοι της Ύδρας πυρποληταί. Εν κινδύνω δε ζωής κατωρθώθη να αποκοπώσι και σβεσθώσιν εγκαίρως τα καίοντα εναύσματα.

«Το γεγονός τούτο, ην λιπηρότατον διά την Ελλάδα, ηδύνατο δε να θεωρηθή ως αντίρροπον της εν Ναβαρίνω καταστροφής,» λέγει έκθεσις τις εκ Κωνσταντινουπόλεως, της 14)26 Αυγούστου 1831. Δι' αυτού κατεστράφησαν δύο λαμπρά πλοία διά πολλών κόπων αγορασθέντα εν Αμερική και τοσούτον χρησιμεύσαντα κατά τον αγώνα.

Προσέβαλεν αληθώς καιριώτατα η πυρπόλησις του στόλου το νέον Ελληνικόν Κράτος, και κατέστρεψε διά μιας την βαρυτίμως εξαγορασθείσαν ανάπτυξιν του πολεμικού ναυτικού· και είνε βεβαίως αξιοθρήνητος η τύφλωσις εκείνη, ήτις οπλίζει το φατριαστικόν πάθος εις ζημίαν του κοινού καλού, και εγχειρίζει αυτή προς τούτο τον δαυλόν της καταστροφής. Ευτυχώς εσχάτως ο εν Πόρω μοίραρχος της εκπαιδευτικής ναυτικής μοίρας ανήγγειλε προς το υπουργείον των Ναυτικών, ότι ο δύτης *Γεώργιος Τρασάνης* αιτείται την

άδειαν να ανελκύση άνευ αποζημιώσεως από μέρους του δημοσίου ταμείου την ιστορικήν φρεγάταν «Ελλάδα», ήτις κατασκευασθείσα, ως είπομεν, εν Αμερική εκ των χρημάτων του εθνικού δανείου του 1824 και μέγα κατά τον αγώνα διαδραματίσασα πρόσωπον, τοιούτον επέπρωτο να έχη τέλος. Ο ρηθείς δύτης κατελθών εις το βάθος της θαλάσσης ανεύρε την φρεγάταν, εξ ής υπολείπεται το κάτω μέρος του σκάφους φαίνεται δε εν αυτώ το έρμα και το σκάφος κεκλιμένον προς αριστερά, βεβυθισμένον δε εν τη ιλύι. Ευχής έργον θα ήτο αν ανειλκύετο η φρεγάτα αυτή, ής τα εσκωριασμένα λείψανα εν τω μουσείω της *Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας της Ελλάδος* κατατιθέμενα να εγείρωσι τον ενθουσιασμόν άμα και την λύπην επί τη επελθούση συμφορά και χρησιμεύωσιν ούτως ως παράδειγμα τοις επιγιγνομένοις.

Την 2)14 Αυγούστου επήλθε ζωηρά ανταπόκρισις μεταξύ των *συναδέλφων*. Ο Λαλάνδ και ο Λάιονς προσεπάθησαν να αποτρέψωσι τον ναύαρχον Ρίκορδ της χρήσεως βίας κατά των Υδραίων, και απήτησαν ανακοίνωσιν των προς αυτόν διαταγών αφού, παρά την δήλωσιν του Κυβερνήτου, είχε προβή εις εχθροπραξίας προς στασιώτας και απεμονώθη από της συμμαχίας. Ο Ρίκορδ εδικαιολογήθη, λέγων ότι απέτρεψε μόνον την προσβολήν ελληνικών πλοίων, αλλ' οι δύο κυβερνήται απήντησαν, ότι η διά του πλοίου αυτού μεταφορά ελληνικών στρατευμάτων υπήρξεν αφορμή της επελθούσας καταστροφής, και παρετήρησαν ότι αι πρώται εχθροπραξίαι εγένοντο υπό των Ρώσων. Ο Κυβερνήτης όμως ενόμισεν αναγκαίον να ανακοινώση προς τον Ρίκορδ προς καθησύχασιν αυτού τα εξής: «*Δύναμαι να σας αποδείξω δι' επισήμων εγγράφων το εναντίον εκείνον, όπερ δυσηρέστησεν υμάς εν ταις επιστολαίς των υμετέρων συναδέλφων*».

Εν τούτοις, τα μετά την εν Πόρω κρίσιν επελθόντα κατά την ξηράν συμβεβηκότα κατέδειξαν, ότι ουδέν πλέον εδυσώπει ή περιέστελλε τον Κυβερνήτην. Το υπό τον Νικήταν και Καλλέργην σώμα της κατοχής, όπερ συνεπεία συνθηκολογίας της 31 Ιουλίου είχεν εισέλθει εις την πόλιν του Πόρου, εφέρετο προς αυτήν ως κατακτηθείσαν πόλιν. Οι ατυχείς του Πόρου κάτοικοι απέτινον αναγκαίως την οργήν των Καποδιστριακών επί τω εγκλήματι του Μιαούλη. Αι αρχαί ουδέν έπραττον προς περιστολήν των ακολασιών, αίτινες διεπράττοντο κατά τε των πραγμάτων και προσώπων. Πυρ και σίδηρος ελυμαίνοντο την πόλιν εκείνην, ήτις προ 24 ωρών

είχεν υποταγή εκουσίως, και ής οι πράγματι ένοχοι κάτοικοι είχαν προ καιρού καταφύγει εις Ύδραν. Μετά την αποκατάστασιν των πραγμάτων αξιωματικοί και στρατιώται επανέκαμψαν εις Άργος και Ναύπλιον.

Οι ξένοι μόνοι, όσοι διετέλουν έτι εν ελληνική υπηρεσία, δεν συνεμερίσθησαν τας διαθέσεις ταύτας. Οι Γάλλοι ειθισμένοι ανέκαθεν να συγκιρνώνσι, δι' ελευθέρας εκφράσεως του πολιτικού αυτών φρονήματος, τον ζυγόν όν είτε υφίστανται ή και επιβάλλουσι πολλάκις έν τε τη πατρίδι αυτών και επί ξένης, εξέφραζον απροκαλύπτως την αγανάκτησιν αυτών, ο δε στρατηγός Ζεράρ εξέδωκεν ημερησίαν διαταγήν, εν ή δριμύτατα κατεμέμφετο τοις μετασχούσι της λεηλασίας στρατιώταις. Ούτω μετά της εν Πόρω κρίσεως εξερράγη εις εκφανή εχθρότητα η επικρατούσα τέως ψυχρότης μεταξύ του Κυβερνήτου και των Γάλλων. Η θέσις αυτών είχεν ήδη καταστή δυσχερής και δυσφόρητος, έμενον δε εισέτι, όπως αποτρέψωσι την εντελή διάλυσιν του τακτικού σώματος, ήτις ην άφευκτος μετά την αναχωρήσιν αυτών. Ο Καποδίστριας θεωρείτο πλέον υπό των αντιπρέσβειων Αγγλίας και Γαλλίας ως φατριαστής μόνον και ως ρωσίζων.

Διά τούτο αντέστησαν ούτοι ζωηρότατα, ότε ο ναύαρχος Ρίκορδ, συμμορφούμενος προς την επιθυμίαν του Καποδιστρίου, παρεσκευάσθη να αποκλείση την στασιάσασαν Ύδραν. Επειδή δε τα ρωσικά πολεμικά βρίκια ήρξαντο περιπλέοντα προ της νήσου, και ηπειλούν να βυθίσωσι παν πλοίον αποπειρώμενον να εξέλθη του λιμένος, απέστειλαν εκείσε πολεμικά πλοία ο τε Λαλάνδ και ο Λάιονς, όπως παρακωλύσωσι την έκρηξιν εχθροπραξιών. Ούτως η συγκεκαλυμμένη διάστασις μεταξύ των τριών προστατίδων Δυνάμεων απεκαλύφθη εντελώς, οι δε επαναστάται ηδύναντο πλέον απροκαλύπτως του λοιπού να επικαλεσθώσι την Γαλλίαν και την Αγγλίαν. Δεν προύκειτο πλέον περί στάσεως κατά της καθεστηκυίας αρχής, αλλά περί απαλλαγής από ξένης επιδράσεως, ως έλεγον.

Μεταξύ Ρίκορδ και των Υδραίων είχε συμβή προ μικρού εν Σύρω όμοιόν τι προς τα του Πόρου, τούτο δε εξηρέθισε το αίμα του Κυβερνήτου. Ο Ρώσος κυβερνήτης ηθέλησε να συλλάβη διά της βίας εν τω λιμένι της νήσου εκείνης ιδιόκτητόν τι βρίκιον του Μιαούλη. Αλλ' ο πλοίαρχος εδήλωσεν αυτώ, ότι συμφώνως προς τας οδηγίας του Μιαούλη ήθελε καύσει

μάλλον ή παραδώσει το πλοίον. Εμεσίτευσε τότε ο Αυστριακός πρόξενος παρά τω Ρίκορδ, όπως αποτρέψη της Σύρου τας συνεπείας εμπρησμού, δυναμένου να εκταθή επί την πόλιν και τας αποθήκας, και κατώρθωσε να ακουσθεί η παράκλησις αυτού, εγγυηθείσης της κοινότητος της Σύρου, ότι το βρίκιον δεν ήθελεν επιχειρήσει τι κατά της ρωσικής σημαίας. Από της στιγμής εκείνης παράτησαν τα ελληνικά πλοία την ρωσικήν σημαίαν και ανέλαβον την τρίχρουν γαλλικήν. «Οι Ρώσοι μετέλαβον του μίσους, όπερ ησθάνθη ολόκληρον το ελληνικόν έθνος κατά του Κυβερνήτου Καποδιστρίου· μετέσχον δ' αυτού επίσης και τα περί αυτόν πρόσωπα, άτινα χωρίς τινος λόγου προσωπικού συμφέροντος διέμενον έτι εν υπηρεσία της κυβερνήσεως», κατά τινα έκθεσιν εξ Αθηνών και εκ Σύρου. Ο Καποδίστριας ως δεινός διπλωμάτης ιδών την διάστασιν των κυβερνητών των ευεργετίδων Δυνάμεων και επιθυμών να λυθή υπό ανωτέρου κριτηρίου η προς μεγίστην αυτού δυσαρέσκειαν αναφυσείσα διάστασις αύτη απηύθυνε, κατά τας αρχάς Σεπτεμβρίου 1831, *υπόμνημά τι* προς την εν Λονδίνω σύνοδον, παραπονούμενος ότι οι κυβερνήται Λαλάνδ και Λάιονς δεν είχαν ενεργήσει εκ συμφώνου μετά του ναυάρχου Ρίκορδ, *καίτοι πάντες κατέκριναν την διαγωγήν αυτού*. «Ο Κυβερνήτης — κατά τινα έκθεσιν εκ Κωνσταντινουπόλεως — διέγραψεν επί τη ευκαιρία ταύτη φρικτήν της Ελλάδος την εικόνα· απήτησε δε να δοθή πέρας εις την περί του μέλλοντος της χώρας επικρατούσαν αοριστίαν, να ορισθώσιν ό,τι τάχιον τα όρια και ο ηγεμών αυτής, να σταλώσι δε όμοιοι οδηγίαι προς τους αντιπρέσβεις και τους κυβερνήτας των στόλων, και να χορηγηθή, απέναντι του υπό των Δυνάμεων εγγυηθέντος δανείου, χρηματική τις συνδρομή προς την προσωρινήν κυβέρνησιν, ής είχαν εντελώς εξαντληθή τα ταμεία». Αλλά και τα παράπονα και η αίτησις βοήθειας απήχησαν άνευ τινός αποτελέσματος παρά τη εν Λονδίνω Συνόδω. Ούτω δε εν Ελλάδι, άμα ως το ελληνικόν ναυτικόν εκοσμήθη διά της γαλλικής σημαίας, οι δε αντιπρόσωποι των δυτικών Δυνάμεων ουδόλως απέκρυπτον πλέον την αποκάλυπτον αυτών συμπάθειαν υπέρ της αντιπολιτεύσεως, επήλθεν άμεσος η διαλυτική κρίσις της πολιτικής αποσυνθέσεως. Ο Καποδίστριας, κάλλιστα τα επερχόμενα οσφραινόμενος, κατενόησεν ότι ευρίσκετο ενώπιον καταστροφής, και την στιγμήν ταύτην εξέλεξε προς εκτέλεσιν προφυλακτικού τινος πραξικοπήματος.

Μέχρι τούδε είχαν αναβάλει την σύγκλησιν της εθνικής συνελεύσεως προφασιζόμενος ότι ήτο ανάγκη να επέλθη πρότερον η απόφασις της εν Λονδίνω συνόδου, και να ανατεθή η περί πάντων κρίσις προς τον μέλλοντα ηγεμόνα, αλλά η παράτολμος του Μιαούλη πράξις διέλυσε πάσαν περιοριστικήν αυτού σκέψιν, και την δευτέραν ημέραν μετά την πυρπόλησιν του ελληνικού στόλου (2 Αυγούστου) εξέδωκε διάταγμα, δι' ού καθίστα γνωστόν, ότι αι περιστάσεις υπηγόρευον αυτώ να συγκαλέση ταχύτερον την συνέλευσιν, και ότι οι πληρεξούσιοι έπρεπε να συνέλθωσιν εν Άργει την 1)13 Σεπτεμβρίου. Η δ' εθνική συνέλευσις είχεν, ως είδομεν, αναβληθή τη 6 Αυγούστου 1829, υφίστατο δ' έτι νομίμως, και ο πρόεδρος Γ. Σισίνης υπέγραφε πάντοτε ως πρόεδρος της Εθνοσυνελεύσεως. Επειδή όμως ο Καποδίστριας προέβλεπεν, ότι αυτοί εκείνοι οι πληρεξούσιοι, μεταβαλλομένων νυν των πραγμάτων, δεν θα ήσαν πλέον τοσοούτον ευάγωγοι όσον πρότερον, απεφάσισε να ασκήση το κινδυνώδες εκείνο προνόμιον, όπερ επιτρέπει εις τον ηγεμόνα να διαλύη βουλήν δυσαρεστούσαν αυτώ, όπως η βέβαιος, ότι εν τη νέα συνόδω θέλει απαντήσει ολιγωτέραν ιδιότροπον αντίστασιν. Απεφάσισε δε να διαλύση σιωπηρώς την υφισταμένην συνέλευσιν διατάσσων νέας εκλογάς. «Οι εκλογικοί σύλλογοι, δύνανται ή να επικυρώσωσι τους πληρεξουσίους, οίτινες μετέσχον της εν Άργει συνελεύσεως του 1829, ή να εκλέξωσι νέους, όσους και όπως ο νόμος διατάσσει.»

Διέταξε δε συγχρόνως τον πρόσκαιρον επί της δικαιοσύνης γραμματέα *Μ. Σικελιανόν*, όπως εξαιτηθή, δήθεν οικεία βουλήσει υπέρ του Μιαούλη και των οπαδών αυτού επιείκειαν· αλλά συγχρόνως εν τη αυτή εκθέσει απήτει εξαιρετικόν δικαστήριον εκ πέντε γερουσιαστών και ενός εισαγγελέως των Εφετών όπως δικάση τους πρωταιτίους πάσης στάσεως, ταραχής και συνωμοσίας, τους την «*συνταγματικήν επιτροπήαν*» της Ύδρας αποτελούντας: *Γεώργιον Κουντουριώτην, Ανδρέαν Μιαούλην, Σαχίνην, Αλέξανδρον Μαυροκορδάτον* και *Αναστάσιον Πολυζωίδην*. Επειδή δε η κατακραυγή πάντοτ' εξηκολούθει κατά του κυρίου αιτίου της καταστροφής, του *Βιάρου*, και του υπερβολικόν υπέρ της κυβερνήσεως ζήλον επιδεικνυμένου *Γιαννετά*, ο Καποδίστριας, όπως καταπραΰνη την κοινήν γνώμην έπαυσεν αυτούς των θέσεων και διέταξε να καταλίπωσι το Ελληνικόν έδαφος. Αλλά ταύτα πάντα εγένοντο λίαν αργά· ο αγών έμελλε

να διακριθῆ δι' αἵματος· οἱ Ὑδραῖοι εξωπλίσθησαν πρὸς διάδοσιν τῆς στάσεως· ὁ Τσάμης Καρατάσος ὁ ἀποτυχῶν, ὡς εἴρηται, ἐν τῇ ἐκτῷ τοῦ Ἰσθμοῦ Ἑλλάδι, ἐπιβάς νυν ὑδραϊκοῦ πλοίου ἐπλεεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπως ἐξεγείρη ἐκεῖ τὰ πνεύματα κατὰ τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις στεροῦμενος στόλου ἑλληνικοῦ, ἀνέβηκε τῷ Ῥώσῳ ναυάρχῳ Ρίκορδ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐπιτεινομένης ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ρίκορδ περιπλέων τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Κορώνης ἠνάγκασεν Ὑδραῖους ἐπιβαίνοντας τριῶν πλοίων πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Μανιατῶν, ἵνα, πυρπολήσαντες τὰ εαυτῶν πλοία, ἀποβῶσιν εἰς Ἀλμυρόν.

Πανταχόθεν ἀπειλούμενος ὁ Καποδίστριας οὔτε μὲν μετεχειρίζετο βίαν, οὔτε δὲ τὴν ἀλωπεκὴν. Ἐπήλθεν ἡ κυρία ἡμέρα συγκλήσεως τῶν πληρεξουσίων, ἡ 1 Σεπτεμβρίου, καὶ παρήλθεν· ἀλλ' ὁ Καποδίστριας ὑπὸ παντοίας προφάσεις ἀνέβαλλε τὴν ἐναρξίν τῶν ἐργασιῶν· ἡ ἀναβολὴ ἐξηρέθιζε τὸν λαόν. Καθήρεσε *Βασίλῃν* τινὰ ἀξιωματικόν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ὅστις ὁμνύων δεῦτερον ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐπιβαλλόμενον ὄρκον ἐξείπε φράσεις προσβλητικὰς κατ' ἐκείνου· ἀλλ' ὁ καθαιρεθεὶς μεταβάς εἰς Ὑδραν ἐξήγειρε, καθ' ἐκάστην, θύελλαν κατὰ τοῦ Κυβερνήτου· ἡμέρα τῇ ἡμέρα οἱ ὑπάλληλοι ἐκ μωρίας ἢ υπερβολικοῦ ἐνεκα ζήλου ἐκίνουν τὴν χολὴν κατὰ τοῦ Καποδιστρίου, ὃν ἠθέλον καταστήσωσιν ἀγαπητὸν παρά τῷ λαῷ. Τὰ πνεύματα ἦσαν εἰς ἄκρον ἐξεγερμένα κατὰ τοῦ Κυβερνήτου· παντοίαι διαδόσεις ἀληθεῖς καὶ ψευδεῖς υπέθαλπον παρά τῷ λαῷ κρυφίαν τινὰ ταραχὴν καὶ φόβον περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πατρίδος· ὅτε μὲν παρίστατο ὑπὸ τῶν ἀντιπολιτευομένων ὁ Καποδίστριας ὡς *Ῥώσος τοποτηρητῆς*, ὅστις ἠτοιμάζε τὴν Ῥωσίαν τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος, ὅτε δὲ διεδίδετο τῇ ἐνεργείᾳ, ὡς εἰκός, τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων, ὅτι ὁ Καποδίστριας ὡς κωλύων τὴν ἀνάρρησιν Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἐκώλυε συγχρόνως καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἔθνους.

Εἶχεν ἤδη μάλιστα συλληφθῆ ἡ ἰδέα τοῦ «*φόνου τοῦ τυράννου*». Ὁ *Πρόκες* — ὅσπεν μάλιστα γράφει, ὅτι «ἐρανος πρὸς μίσθωσιν δολοφόνων περιεφέρετο σχεδὸν ἀναφανδόν, καὶ ὅτι ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἠνείχετο, ὁ δὲ Ζωγράφος καὶ ὑπεστήριζεν αὐτόν Ὁ δὲ ἀνίκανος Ὑψηλάντης εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς Ἄργος, καὶ τοιοῦτον ὑπεδύθη ἦθος, ὥστε οἱ συνωμόται ἀπήτησαν παρ' αὐτοῦ συνδρομὴν πρὸς ἐκτέλεσιν

αποτροπαιίου σχεδίου. — Ουχί! απήντησεν ούτος τότε. *Ο Καποδίστριας δεν είναι τύραννος και η τυραννοκτονία δεν είναι αρετή. Αν δε ήτο τοιαύτη, δεν θα εμίσθουν δολοφόνους, αλλά θα εξετέλουν μόνος την πράξιν»* (80).

Ο εν Παρισίοις μάλιστα Έλλην λόγιος Μηνάς Μινωίδης (81), εκήρυξεν ήδη ότι, ότε εξελέγη ο Καποδίστριας κυβερνήτης, κατ' Απρίλιον του 1828, επί εις Παρισίους αφίξει του Νικολάου Υψηλάντου, εσχηματίσθη *μυστική τις εταιρία του Ηρακλέους*, ής ο Κυβερνήτης μόλις ημέρας τινάς προ της δολοφονίας έσχε γνώσιν, ής ο σκοπός ην η διά παντός μέσου δολοφονία του Καποδιστρίου. Ημείς όμως εις ταύτα ουδαμώς πιστεύοντες καθώς και εις το άλλο το υπό του μέλους της αυτής εταιρίας (του Ηρακλέους) *Παναγιώτη Καλεβρά* αναφερόμενον εν τω βιβλίω αυτού: «*Πολιτικός Βίος του σσιδίου Ιωάννου Καποδιστρίου κυβερνήτου της Ελλάδος*». Αθήναι 1873, ότι αντί 25,000 γροσίων, υποσχεθέντων τω υπηρέτη του Κυβερνήτου *Νικολέτω* να δηλητηριάση αυτόν διά του καφέ, θεωρούμεν την δολοφονίαν έργον κατ' εξοχήν ιδιωτικόν και προΐόν εκδικήσεως της γενναίας μεν, αλλά τοσαύτας προσβολάς υποστάσης παρά του Κυβερνήτου οικογενείας των Μαυρομιχαλαίων, ζητούντων διά του Κωνσταντίνου και Γεωργίου Μαυρομιχάλη να εκπλύνωσι, κατά τα έθιμα της πατρίδος αυτών ανυποτάκτου Μάνης, ιδιωτικώς όλως προσβολάς, ως λέγει και έκθεσίς τις εκ Κωνσταντινουπόλεως της 13)25 Οκτωβρίου 1831: «Καίτοι, ο φόνος υπήρξεν αποτέλεσμα ιδιωτικής εκδικήσεως της εχθρικώς πάντοτε κατά του Κυβερνήτου διακειμένης οικογενείας των Μαυρομιχαλών, δεν δύναται τις όμως να μη καταλογίση επίσης το έγκλημα τούτο εις την αγρίαν των πνευμάτων έξαψιν, ήτις είχεν έτι μάλλον κορυφωθή διά της επεμβάσεως ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων εν Πόρω και Μεσσηνία. Μέρος όμως του αξιοθρηνήτου τέλους του Κυβερνήτου πρέπει να αποδοθή εις την από μακρού παντελή αυτού εγκατάλειψιν υπό της Αγγλίας και Γαλλίας, όπως επίσης και εις τας εμψυχώσεις, άς παρείχεν εις τους αντιπάλους του Κυβερνήτου η την επανάστασιν διευθύνουσα παρισινή επιτροπή».

Και όντως ο Καποδίστριας είχε βαθμηδόν περιέλθει εις εχθρικές σχέσεις προς την οικογένειαν των Μαυρομιχαλών, ής ό αρχηγός Πετρόμπεης κατείχε σπουδαίαν μοναρχικήν σχεδόν θέσιν, παρά τοις πολεμικοίς Μανιάταις και ωνομάζετο υπό του λαού «*βασιλεύς της Μάνης*». Ωραιοίς και μεγαλοπρεπής ανήρ

πράος το φρόνημα, είχε παραγκωνισθή εντελώς ο Μανιάτης μπέης κατά την διάρκεια του υπέρ ανεξαρτησίας πολέμου, απέναντι των άλλων οπλαρχηγών, οίτινες, ως ο Κολοκοτρώνης, διευτυμπάνιζον και επέβαλλον ούτω διά της μεγαλαυχίας την αξίαν αυτών. Εννοείται όμως, ότι δεν ελησμόνησε τούτου ένεκεν ο *Πετρόμπεης* τας παραδόσεις της φυλής αυτού και την κλέφτικην αυτού φύσιν, ούτε της χρηματικής ωφελείας ημέλησεν, ούτε υστέρησε των άλλων, αρπαγής προκειμένης και λείας.

Αδιακόπως είχεν ανάγκην χρημάτων· ηγάπα δε το χρήμα διότι κατεσπατάλα αυτό και ήτο, ως επεκάλει αυτόν ο Καποδίστριας, *αιώνιος απαιτητής*. Μετρητά διέρρεον εν μια στιγμή εκ των χειρών αυτού, διότι κατ' ανάγκην, επιβαλλομένην υπό της πατρογονικής αυτού αλαζονείας, λέγει ο Μένδελσον Βαρθόλδους, διένεμεν ηγεμονικά δώρα προς πάντας τους οπαδούς αυτού, εξεπροσώπει αυτούς διά λαμπράς εξωτερικής επιδείξεως, και επεθύμει να εξαλείψη πάσαν ει δυνατόν της Μάνης την πτωχείαν. Πλην τούτου εκόμπαζεν επί τη μικρότητι και τη καλλονή της χειρός αυτού, άτινα εθεώρει ως σημεία αρχαίου γένους. Σπάνιοι μόνον εκ των κορυφαίων του Ελληνικού αγώνος, οίος ο Μάρκος Βότσαρης και ο Καραϊσκάκης, είχαν προθύμως και μετά χαράς θυσιάσει πάντα τα ίδια εαυτών συμφέροντα υπέρ του κοινού καλού. Είχον μεν αληθώς οι στρατιωτικοί αρχηγοί της Πελοποννήσου διακινδυνεύσει γενναίως την περιουσίαν αυτών, αλλ' εμφύτως όμως πάντοτε υπολογίζοντες, ότι η θυσία αυτών δεν ήθελεν απομείνει άνευ αμοιβής, και ότι το κράτος των τούρκων πασάδων ήθελε διαδεχθή μικρά και συνεχής διοικήσεις πασάδων Ελλήνων. Και αν δε τις αποδεχθή, ότι μανιάτης Μπέης ηδύνατο να παραιτήση το ίδιον εαυτού αξίωμα, απέναντι μεγάλου και καθαρώς εγνωσμένου σκοπού, ουδεμία όμως ήτο δεκτή προσδοκία, ότι ήθελεν αποβάλει τον βαθέως ερριζωμένον αυτού εγωισμόν χάριν του Κυβερνήτου, και προς όφελος κυβερνήσεως, ής καθ' εκάστην ετίθετο εν αμφιβόλω η εθνική ενέργεια, ήτις εθεωρείτο ως ηγορασμένη υπό της Ρωσίας, και ήν επολέμουν τοιούτοι ακριβώς άνδρες, οποίοι είχαν θεωρηθή πάντοτε υπό των παιδευτών παλληκαρίων ως τα πρότυπα ευρωπαϊκής μορφώσεως και σοφίας. Εις ταύτα δε προσετέθη και η φυσική αποστροφή του εν μάχαις δεδοκιμασμένου και ήκιστα την εν ειρήνη ικανότητα εννοούντος πολεμιστού, προς άρχοντα ουδέποτε εν πυρίτιδι

δοκιμασθέντα. Οι Μαυρομιχάλοι είχαν χύσει το αίμα αυτών υπέρ της πατρίδος, εννέα δε και τεσσαράκοντα του γένους αυτού είχαν ίδει πίπτοντας ο *Μπέης* εν τω προς τους Τούρκους πολέμω. Τα ηρωικά ανδραγαθήματα του Κυριακούλη και του Ηλία Μαυρομιχάλη απολαύουσιν έτι εντίμου μνήμης παρά τω ελληνικώ λαώ.

Τότε, μόλις απηχίσαντος του κρότου των όπλων, ήλθεν ο Κυβερνήτης Καποδίστριας, όστις, ουδέποτε αυτός πολεμήσας διά του ξίφους υπέρ της πατρίδος, ηθέλησε να δρέψη τους καρπούς του αγώνος, στηριζόμενος επί των χαρτίνων αυτού κατορθωμάτων, και να δεσπόση μόνος αυτός και απεριόριστος της Ελλάδος.

Εν Νησίω είπε ποτε προς τους Μανιάτας: *«Εγώ είμαι ο θυρωρός, ο ιστάμενος εις την θύραν και φυλάττων την παρθένον Ελλάδα»*.

Ούτω δε το κράτος των πολυαρίθμων μικρών τυράννων έμελλε να θραυσθή βιαίως διά της αυθεντίας ενός μεγάλου τυράννου, αι δε τοπικαί επιρροαί να καταβληθώσι και εξαλειφθώσι. Τούτο απεκαλείτο επισήμως: ισοπέδωσις των ταραχοποιών στοιχείων, νίκη της τάξεως και της συγκεντρώσεως, τρυφερά μέριμνα υπέρ της παρθένου Ελλάδος. Τοιαύται όμως ιδέαι δεν συνέφερον βεβαίως ούτε εις τους Μαυρομιχάλας ίδια, ούτε εις τους Μανιάτας εν γένει.

Ότε το πρώτον συνηντήθησαν ο Κυβερνήτης και ο τοσοούτον δι' αυτόν ολέθριος Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ο σφριγών νεανίας παρέστη προ του άρχοντος της Ελλάδος λαμπράν περιβεβλημένος στολήν, ως τις των κομψοπρεπών νέων. Ο Καποδίστριας απηύθυνεν αυτώ, ένεκα της εντελώς απόπου εκείνης παραστάσεως εν καιρώ μεγάλης της πατρίδος πτωχείας, αυστηράν και μακράν παραίνεσιν, κατώρθωσε δε τοιαύτην να εμποιήση εις τον νεανίαν εντύπωσιν, ώστε το αίμα του Γεωργίου ανέβη εξ αιδούς εις τας παρειάς αυτού. Ουδένα όμως απέφερε διαρκή καρπόν η νουθεσία εκείνη ([82](#)).

Αφ' ετέρου δε ο Πετρόμπεης είχεν ήδη την 3)15 Οκτωβρίου 1827 προσαγορεύσει τον Κυβερνήτην διά πεφυσημένης επιστολής ως δώρον του ουρανού, επικαλούμενος επ' αυτόν μεν τας ευλογίας, επί τους εχθρούς δε την αράν του Θεού.

Αλλ' αφ' ενός μεν, αι εκ μέρους του γηραιού Μπέη οχληραί βοηθείας αιτήσεις, εν ονόματι του πατριωτισμού, κατόπιν αδιαφορία, υποψία και τέλος έχθρα, ήν ουδ' αυτό το θέλγητρον γερουσιαστικής θέσεως κατώρθωσε να πραΰνη· αφ' ετέρου δε, εκ μέρους του Καποδιστρίου, η παροχή μετ' αηδίας, σμικρύνουσα το δωρούμενον διά της σμικρότητος της δωρούσης ευμενείας, δυσπιστία και προσωπική ζηλοτυπία, ήτις ου μόνον εξήρει των κυβερνητικών χαρίτων την παντοδύναμον εν Μάνη οικογένειαν και τον αρχηγόν αυτής, αλλ' απεμάκρυνεν αυτήν μάλιστα των δημοσίων υπουργημάτων, και κατεδίωκεν αυτήν, και καθίστα αληθή αποδιοπομπαίον τράγον δι' όσα εν Μάνη συνέβαινον κακουργήματα, εγέννησαν την μεταξύ των Μαυρομιχαλών και του Καποδιστρίου έχθραν.

Τα ήθη και έθιμα των Μανιατών δεν ηδύναντο να συμβιβασθώσι, καθ' ολοκληρίαν, προς τας περί απολύτου υποταγής απαιτήσεις του Καποδιστρίου, ως και προς το καθόλου συγκεντρωτικόν αυτού σύστημα, όστις εφαντάσθη ότι ως εν τη λοιπή Ελλάδι ούτω ταχέως έμελλε να δεσπόση και της Μάνης, εν ή η υπεροχή των Μαυρομιχαλών ηνώχλει αυτόν· διό εκ παντός τρόπου εσπούδασε να καταβάλη αυτήν και προς τούτο αντέταξε την φιλοδοξίαν και αντιζηλίαν άλλων οίκων, οίον του Κουτούφαρη, Τζανετάκη, Μουρζίνου και είτινος ετέρου. Εντεύθεν πάσα αίτησις των οίκων τούτων τάχιστα εξετελείτο υπό της κυβερνήσεως, απερρίπτετο δε πάσα των Μαυρομιχαλών. Οσάκις ο Πετρόμπεης αφήτει χρηματικάς αποζημιώσεις ανθ' όσων απώλεσε κατά τον αγώνα, ο Καποδίστριας ή ουδόλως ή γλισχρότατα ήμειβε τον υπέροχον οίκον όστις και χρήμα και αίμα πολύτιμον εθυσίασεν υπέρ του ιερού αγώνος. Ενώ ούτω προσεφέρετο ο Καποδίστριας προς τον Πετρόμπεην, οι υπάλληλοι αυτού προσεφέροντο λίαν ιταμώς εν αυτή τη χώρα κατά τε του οίκου των Μαυρομιχαλών και των φίλα αυτοίς φρονούντων· ο νομάρχης μάλιστα *Γενοβέλης* ούτω παρώργισε τους Μαυρομιχάλας, ώστε κατά το Πάσχα του 1830 εξερράγη εν *Τζίμοβα* στάσις κατ' αυτού, ής ηγείτο ο αδελφός του Πετρόμπεη *Τζανής*, όν δι' απάτης συλλαβών ο Κυβερνήτης καθείρξεν εν Ναυπλίω ως φονεύσαντα, προ ετών, άνθρωπόν τινα· καθείρξε δε και τον υιόν του Τζανή *Κατζάκον* επί αποπείρα φόνου κατά του εξαδέλφου αυτού *Πιεράκου*. Πάντες δε οι Μαυρομιχάλοι επετηρούντο υπό της αστυνομίας ως

επικίνδυνοι τη κυβερνήσει. Τούτο εξήγειρε τους Μανιάτας σύμπαντας φίλους τε και εχθρούς των Μαυρομιχαλών, διότι πάσα προσβολή παρά ξένου κατά Μανιάτου αντανakλά, κατά τα έθιμα των Μανιατών, κατά πάντων αυτών. Εντεύθεν ήρξατο απειλητική στάσις· πάντες ωπλίσθησαν ως επί επαναστάσεως κατά των Τούρκων ουδ' αυτών των γυναικών και των παιδων εξαιρουμένων· ενθουσιασμός φλογερός επύρωσε τους πάντας· πεντακισχίλιοι υπό τον *Κωνσταντίνον Μαυρομιχάλην* μαχηταί ωρκίσθησαν να εκστρατεύσωσι κατά του τυράννου, ει μη εντός μιας εβδομάδος απεφυλακίζοντο οι συλληφθέντες Μαυρομιχάλοι· συνέστη πρόσκαιρος επιτροπεία εκ δώδεκα ανδρών προς διοίκησιν της χώρας, καταργουμένης της εξουσίας του Καποδιστρίου· ο διοικητής των Καλαμών *Κορνήλιος* ο επιχειρήσας να καταπολεμήση τα λείψανα της υπό τον Τζανήν στάσεως, μόλις ηδυνήθη μετημφιεσμένος να δραπετεύση ως απλούς ναύτης επί πλοίου. Τούτων γινομένων, ο Πετρόμπεης διέτριβεν ως γερουσιαστής εν Ναυπλίω. Εις μάτην εζήτησε παρά του Καποδιστρίου ν' απέλθη εις την εαυτού πατρίδα, όπως, ως έλεγε, καθησυχάση τα πράγματα· ο Καποδίστριας δεν έδιδεν αυτώ άδειαν. Τότε εδραπέτευσε κατά Φεβρουάριον 1831 εις Ζάκυνθον επί αγγλικού πλοίου, του Γόρδωνος, αλλ' αποβιβάσθεις εις Κατάκωλον της Ηλείας, οπόθεν εσκόπει να μεταβή εις Λιμένι, συνελήφθη υπό του *Κωνσταντίνου Κανάρη*, εις καταδίωξιν αυτού σταλέντος, και απήχθη εις Ναύπλιον. Ουδαμώς δε λαβών ο Καποδίστριας προ οφθαλμών επιστολήν του Πετρόμπεη, εν ή διεμαρτύρετο διά την προσγενομένην αυτώ βίαν, απλώς βουλευθέντι ίνα μεταβή εις την ιδίαν αυτού πατρίδα προς υπεράσπισιν των οικείων και κατάπαυσιν των ταραχών, εκήρυξε διά διατάγματος αυτών τε και τον Κωνσταντίνον ως λιποτάκτας· επιτροπεία δ' εκ γερουσιαστών προεδρευομένη υπό του Βιάρου εκήρυξε τον πολιόν *Πετρόμπεην* ένοχον εσχάτης προδοσίας, ού ένεκα καθείρχθη εν τω *Ιτζ — Καλέ* τω ετέρω φρουρίω του Ναυπλίου επί εννέα όλους μήνας ως κακούργος. Άμα ο αδελφός του Πετρόμπεη Κωνσταντίνος έμαθεν ότι ούτος καθείρχθη, αφίκετο εις Ναύπλιον επί τη υποσχέσει του Καποδιστρίου ότι θα έμενεν ελεύθερος· αλλ' άμ' αφικόμενος και ετέθη υπό αστυνομικήν επιτήρησιν. Μάτην δε ο Ρώσος Ρίκορδ, παρακληθείς υπό της έξ και ογδοηκοντούτιδος μητρός του Πετρόμπεη και υπό του Κατζάκου Μαυρομιχάλη, παρεκάλεσε Κυβερνήτην όπως δέξηται τον Πετρόμπεην εις συνδιαλέξιν

κατ' οίκον προς συνδιαλλαγήν. Τέλος επείσθη ο Καποδίστριας. Προς τούτο δ' ωρίσθη η συνδιάλεξις να γίνη κατά την 5ην μετά μεσημβρίαν της 26ης Σεπτεμβρίου εν τω οίκω του Κυβερνήτου παρόντος και του ναυάρχου Ρίκορδ. Κατ' απαίσιον σύμπτωσιν ο Καποδίστριας παραβάς την εαυτού υπόσχεσιν ένεκα ταραχής έκ τινος άρθρου του «*Ταχυδρόμου του Λονδίνου*» κατακρίνοντος την πολιτικήν αυτού, δεν εδέξατο (26 Σεπτεμβρίου 1831) αυτόν εις ακρόασιν. Ούτω δ' ο γέρων *Πετρόμπεης* νομίσας ότι σκοπίμως προς εμπαιγμόν εξήχθη υπό φρουράν εκ του *Ιτζ-Καλέ* και υπό φρουράν ως κακούργος περιήχθη, εξεμάνη. Απαγόμενος δ' αύθις εκ της οικίας Καποδιστρίου εις τας φυλακάς παρεκάλεσε τους φρουρούς αυτού, ίνα ει δυνατόν επιτρέψωσιν αυτώ να διέλθη έμπροσθεν της οικίας, εν ή κατώκουν ο υιός αυτού Γεώργιος και ο αδελφός Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλοι. Αφικόμενος δ' εκεί υπό τα παράθυρα εκραύγασεν ο γέρων φωνή τρεμούση εξ οργής; «*Για σας παιδιά*»· πρώτος ο Γεώργιος αναγνωρίσας την φωνήν του πατρός προς το παράθυρον ορμά· και ιδών είπε προς τον Κωνσταντίνον: «*ο γέρος*». «*Τι κάνεις;*» ερωτώσιν αμφοτέροι. «*Τα βλέπετε*», απαντά εν μανία και απέρχεται ο πολίός Μπέης. Αι λακωνικαί αύται λέξεις εδήλουν μυρίους όσους διαλογισμούς και σκοπούς κρυφίους, οίτινες συλλήβδην εγένοντο τω Κωνσταντίνω και Γεωργίω το σύνθημα της ταχίστης δολοφονίας του Καποδιστρίου, ήν και εξετέλεσαν πράγματι την επαύριον 27 Σεπτεμβρίου. Ο Κωνσταντίνος και ο Γεώργιος διετέλουν υπό αστυνομικήν επιτήρησιν, αλλά διά προσπεποιημένης υποταγής είχον κατορθώσει να καταστήσωσιν, από μακρού, λίαν ελαφράν την φρούρησιν αυτών· επρομηθεύθησαν δε και όπλα υπό τους οφθαλμούς αυτους του επόπτου αυτών *Καραγιάννη*. Πολλάκις δε ήδη είχον ενεδρεύσει εν τη οδώ τον Κυβερνήτην· αλλά δεν ετόλμησαν το τόλμημα. Νυν όμως απήτουν τα εν Μάνη νόμιμα να μη αναβληθή επί πλέον η εκδίκησις.

Τα κατά την δολοφονίαν του Κυβερνήτου ουτωςὶν ἐκτίθησιν ἐπακριβῶς ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Κάρολος Μένδελσον Βαλθόλδους, οὐ πολλαχού ἤδη ἐμνημονεύσαμεν:

«Ἡ 27 Σεπτεμβρίου ἦν Κυριακή· ἡ πρωία ἦν λαμπρά καὶ αἶθριος. Τῆ 6ῃ ὥρᾳ καταλιπὼν τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ ἀπὸ μίας ἤδη ὥρας εἰργάζετο, ἀπήλθεν εἰς τὸν μικρὸν τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος ναόν, ὅπως ἀκούσῃ τὴν λειτουργίαν. Συνώδευον δ' αὐτὸν ὁ εἰς μόνον πιστὸς μονόχειρ ἀπόμαχος ὁ *Κοκῶνης* καὶ ὁ στρατιώτης *Λέοντας*. Καθ' ὁδὸν συνήντησαν αὐτῷ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλοι, ἐχαιρέτισαν αὐτὸν καὶ σπεύσαντες προεπορεύθησαν αὐτοῦ εἰς τὸν ναόν. Ἔστησαν δ' οὕτως ἐνθεν καὶ ἐνθεν τῆς στενῆς θύρας, ὥστε οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν ναόν ὠφείλον νὰ διέρχωνται μεταξὺ αὐτῶν. Εἶχον ἐνδυθῆ λαμπρῶς, ὡς οἱ ἐπὶ εορτῇ κοσμοῦμενοι. Ἀντικρὺ δ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου τῆς οδοῦ μέρους ἴσαντο

οι αστυνομικοί υπάλληλοι οι την τήρησιν των υπόπτων επιτετραμμένοι, ο *Ιωάννης Καραγιάννης* και ο *Α. Γεώργης*.

Και τούτο δηλοί την απελπιστικήν της κυβερνήσεως θέσιν: ότι ηναγκάσθη να εμπιστευθή την εκτέλεσιν των αυτής μέτρων υπαλλήλοις, οίτινες διαπραπτομένου εγκλήματος κατά του αρχηγού του Κράτους, παρίσταντο αδρανείς εν αδιαφορία και μάλιστα συμπράπτοντες. Αμφότεροι ήσαν μεμυημένοι τα των δολοφόνων σχέδια. Ο Καραγιάννης, ο ασυγγνώστω των αρχών αμελεία διατελών από τεσσαράκοντα ημερών επιτηρητής των Μαυρομιχαλών, γενόμενος επί τέλους συνωμότης αυτών, απεφάσισε να συντείνη όση δύναμις εις τον «φόνον του τυράννου». Έξ μόλις ημέρας προ της απαισίου εκείνης Κυριακής είχε μάθει η αστυνομία την προ μηνός γενομένην αγοράν των πιστολίων. Τοιαύτην αμέλειαν υπό την αυστηράν του Γιαννετά διοίκησιν ηδύνατό τις να φαντασθή. Προς τον Καποδίστριαν είχαν ανακοινώσει ο αστυνόμος Ναυπλίου (83) και ο Άγγλος Δώκινς, ότι η ζωή αυτού εκινδύνευεν. Αλλ' εκείνος απέκρουσε τας θετικάς και ευλόγους αυτών παραστάσεις, απαντήσας αυτοίς διά θρησκευτικού αξιώματος: «*Η Θεία Πρόνοια αγρυπνεί επί του Κυβερνήτου της Ελλάδος. Θα σεβασθώσι τας λευκάς μου τρίχας*» (84). Οποία δαιμόνιος πεποίθησις. Έγκλημα σχεδόν φαίνεται ενώπιον των αιματηρών της Μάνης εκδικητών η της θείας Προνοίας επίκλησις. Ο Καποδίστριας εγίνωσκε τους Μανιάτας και της Μάνης τα έθιμα. Τούτου δ' ένεκα είπε βραδύτερον ο λαός: «*Ηθελε ν' αποθάνη*.

Συνεκλονήθη πως ο κόμης, ότε είδε τους Μαυρομιχαλέους ισταμένους προ της θύρας του ναού και η της προτεραιάς νουθεσία επήλθεν αυτώ φοβερά. Επί βραχύ edίστασεν· ανέβλεψε δε προς την οικίαν του επί των στρατιωτικών υπουργού Ροδίου και η της σωτηρίας ελπίς διέλαμψεν εν τη ψυχή αυτού· αλλ' αποβαλών αθύμως τον δειλόν στοχασμόν μετά μικράν ανάπαυλαν προεχώρησε και ανέβη τας προ της θύρας του ναού ολίγας βαθμίδας (85). Τότ' εξαγουσιν οι φονείς τας διπλάς σφαίρας εχούσας αυτών πιστόλας, σκοπεύουσι κατά του κυβερνήτου και πυροβολούσιν. Η σφαίρα του προδότου Καραγιάννη αποτυχούσα του σκοπού εισδύεται εις την αριστεράν της θύρας παραστάδα (86)· αλλ' ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης επιτυγχάνει τον κόμιτα όπισθεν κατά κεφαλήν· κλονούμενον δε τον Καποδίστριαν δις διά μαχαίρας πλήττει κατά την κοιλίαν ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης

και αμέσως το θύμα κλίνει νεκρόν, άφωνον. Ο Κοκώνης υπεδέξατο τον πίπτοντα Κυβερνήτην επί του αποκεκομμένου αυτού βραχίονος, όν είχεν αποβάλει πολεμών προς τους Αιγυπτίους και αποθείς τον νεκρόν χαμαί ετράπη προς καταδίωξιν των φονέων. Και επυροβόλησε μεν κατά του Κωνσταντίνου, αλλ' ακροθιγώς μόνον ήψατο αυτού η σφαίρα, ο δε φονεύς ανορθωθείς ηγωνίσθη να διεκφύγη. Αλλά νυν επέρχεται αγρία σκηνή προ του ναού, όστις ην έτι πλήρης προσευχομένων. Περί το πτώμα του Κυβερνήτου συναγείρονται φίλοι και γυναίκες παροτρύνοντες εις εκδίκησιν. Ο τραυματισθείς Κωνσταντίνος εν πολλή αγωνία συρόμενος περαιτέρω καταδιώκεται υπό του καταρωμένου πλήθους, μέχρις ού ο στρατηγός Φωτομάρας πυροβολήσας από του παραθύρου της αυτού οικίας ρίπτει αυτόν χαμαί. — Υβρίζων και καταρώμενος ο εκμανής λαός σύρει κατά γης τήδε κακείσε τον θανασίμως τετρωμένον· λακτίζει αυτόν και προπηλακίζει· πείσμων δ' εκείνος και θρασύς μέχρι τέλους ικετεύει μόνον τους συναγηγεμένους να φονεύσωσιν αυτόν ταχέως: *«Μη με λερώνετε βρε παιδιά. Μωρέ δεν ευρίσκεται κανένα παλληκάρι να με φονέψη με μια πιστολιά;»* Ο άγριος φονεύς ουδόλως έχρηζε να ικετεύση μακρότερον περί της αυτού απαλλαγής· η ιλαστήριος σφαίρα εύρεν αυτόν και επέρανε το μαρτύριον αυτού. Αλλά και κατ' αυτού του αφύχου πτώματος αυτού ετράπη η λύσσα του λαού, όστις σύρας αυτόν εις την πλατείαν της πλατάνου κατέρριψε βλασφημών και υβρίζων εις την θάλασσαν από των τειχών του κάτω φρουρίου. Ούτω δε η αμερικανική δικαιοσύνη του ελληνικού λαού (Λύντσιος νόμος) ετιμώρησε τον έτερον των φονέων του Καποδιστρίου.

Κατά τον πρώτον νωπόν της πράξεως θόρυβον, κατά την πρώτην προ του ναού φοβεράν σκηνήν, ηδύνατο ίσως ο άλλος της πράξεως αυτουργός Γεώργιος Μαυρομιχάλης να διεκφύγη ευκόλως μετά του Καραγιάννη διά της εγγύς πύλης του Ναυπλίου.

Εν Μάνη ην ελεύθερος. Τουναντίον όμως κατέφυγε διά της μεγάλης αγοράς εις την οικίαν του Έλληνος αξιωματικού Βαλλιάνου, εν ή εφάνη διατεθειμένος να πωλήση την ζωήν αυτού όσον το δυνατόν ακριβώτερον. Ότε όμως προσώρμησε το θορυβώδες πλήθος μετέβαλε σχέδιον και αναρριχηθείς εις χθαμαλόν τινα τοίχον κατεπήδησεν εις τον κήπον του κυρίου Ρουάν και μόλις αναπνέων εφώνησεν: *«Ο τύραννος δεν ζη*

πλέον. Ἐπεσεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τὰς ἰδικὰς μου καὶ τὸν θείου μου. *Να με ἀσφαλίσετε*» Παρέδωκε τὸ αὐτοῦ ὄπλον πρὸς τὸν συνταγματάρχην Πελλιὸν καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἐξησφαλίσθη. Περὶ τὴν ἐσπέραν ὅμως αὐτόπαι ἐμαρτύρησαν ὅτι ὁ φονεὺς Γεώργιος Μαυρομιχάλης εἶχε κρυβῆ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ· εὐθύς δὲ πλῆθος λαοῦ λυσσῶν περιεκύκλωσε τὸ μέγαρον τῆς πρεσβείας ἀπαιτοῦν διὰ κραυγῶν ἐκδίκησιν. Ἐν τῷ θορύβῳ ἐπεφάνη ὁ φρούραρχος *Αλμείδης* καὶ ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ κακούργου, ἐν ὀνόματι τῆς προσκαίρου τριανδρίας, ἣν περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας εἶχε συστήσει ἡ Γερουσία ἐκ τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Κωλέττη πρὸς διοίκησιν τῶν κοινῶν. Ἐδειξε πρὸς τὸν Ρουάν τὸ ὑπὸ τὰ παράθυρα αὐτοῦ συνηθροισμένον πλῆθος καὶ παρετήρησεν αὐτῷ ὅτι, εἰ ἀρνηθῆ, ἐμέλλε ν' ἀποβῆ ἀδύνατος ἡ χαλίνωσις τῆς μανίας τοῦ λαοῦ (87). Παρέστησε τότε πρὸς τὸν *Μπετζαδέν* (88) Γεώργιον, ὅτι προὔκειτο περὶ τακτικῆς αὐτοῦ δίκης, ἣτις ἐμέλλε νὰ γείνη ὑπὸ τὰ ὄμματα πάσης τῆς Ευρώπης, καὶ ὅτι ἠθέλεν εἶναι πολὺ ἀσφαλέστερος ἐν ταῖς χερσὶ τῶν δημοσίων ἀρχῶν ἢ ἐντὸς οἰκίας πολιορκουμένης ὑπὸ λυσσῶδους πλῆθους. Καὶ διεμαρτυρήθη μὲν ἐκεῖνος ζωηρότατα· ἀλλ' ἀπεφάσισε τέλος ν' ἀπέλθῃ, κατιδὼν ὅτι αὐτὴ ἡ πρὸς προστασίαν αὐτοῦ καλὴ διάθεσις οὐδόλως εἶχε τὴν πρὸς τοῦτο δύναμιν. Παρεκάλεσεν ὅμως ὅπως συνοδεύσῃ αὐτὸν Γάλλος τις ἀξιωματικὸς· ὁ δὲ Ζεράρ καὶ ὁ Ρουάν ἐπεισαν τὸν συνταγματάρχην Πελλιὸν ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸ φιλάνθρωπον ἐκεῖνο καθήκον. Οὕτω δὲ στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ Πελλιὸν διήλθεν ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης τὸν ἀπειλητικὸν καὶ ἐνοπλὸν ὄμιλον.

Ἡ συκοφαντία κατηγόρησε βραδύτερον τοὺς Γάλλους ὡς συνενόχους τοῦ κακούργηματος, πρόφασιν ἰσως λαβούσα τὴν πράξιν τοῦ Πελλιὸν· τουναντίον ὅμως, εὐκαιρὸν εἶναι νὰ ἀναμνήσωμεν ὅποσον συμφέρον εἶχεν ἡ Γαλλία νὰ παραδοθῆ ὁ *Μπετζαδέν* εἰς τακτικὰς δικαστικὰς ἀρχὰς καὶ νὰ κριθῆ δικαστικῶς. Νέα τις πράξις ἀμερικανικῆς δικαιοσύνης (*Λύντσιο*ς νόμος)» πρὸ τῆς φιλίας τοῦ ἀντιπρεσβευτοῦ γενομένη ἠθέλε παράσχει εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς μάλλον παρακεκινδυνευμένας υποθέσεις ἐπὶ τῆς τοσοῦτον συγκεχυμένης ταύτης υποθέσεως καὶ ἠθέλε γείνει ἀφορμὴ σχολίων λίαν δυσαρέστων τῇ Γαλλίᾳ. Καθότι ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ εἶχε τοσοῦτον κορυφωθῆ, ὥστε οὗτος υλάκτει κατὰ

γράμμα ζητών εκδίκησιν (89). «*Ἡ σκοτώνετε τον γονέα και πιάνετε τους συμβούλους, ει δε μη θα κάνωμεν εκδίκησιν μοναχοί μας!*» Ο Κολοκοτρώνης αναφέρει, ότι η κυβέρνηση ηναγκάσθη εκ των διαθέσεων τούτων του πλήθους να συστήση στρατοδικεῖον.

Ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης μετηνέχθη κατ' αρχάς εις το φρούριον *Μπούρτζι*, εἶτα δε εις την ειρκτήν του *Ιτζ-Καλέ*. Ὅτε ηγγέλη αὐτῷ ὅτι ἐμελλε να παραπεμφθῆ ἐνώπιον στρατοδικεῖου, ἀντέστη ἀρνούμενος ναναγνωρίση την ἀρμοδιότητα τοιοῦτου ἐξαιρετικοῦ δικαστηρίου. Εἶχεν, εἶπε, βαθμὸν στρατηγού των ἀτάκτων του ἐλληνικοῦ στρατοῦ και ἦν μέλος της ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἥτις υφίστατο ἐτι νομίμως. Ὑπεδείκνυε δε οὕτως ὅτι μόνη ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις εἶχε δικαίωμα να δικάσῃ αὐτόν. Σαθρὰ βεβαίως ἦν ἡ βᾶσις της εκ της γερουσίας πηγασάσης ἐκείνης διαδικασίας. Κατὰ την στιγμὴν ὅμως ἐκείνην ἐμπαθοῦς ἐρεθισμοῦ, καθ' ἣν ἤρχιζεν ἡ δίκη και «*ἡ Ἑλλάς ολόκληρος πενθηφορούσα ἐζήτει δικαιοσύνην*», κατὰ την ἐκφρασιν του Στούρτζα, οὐδόλως ἦν δυνατόν να προσδοκᾷ τις ὅτι ἠθέλε κατισχύσει ἡρεμὸς τις και ἀμερόληπτος των πραγμάτων ἐκτίμησις. Μετὰ βιαίαν προανάκρισιν, καθ' ἣν δεν ἐπετράπη τῷ κατηγορουμένῳ μηδὲ να συγκοινωνήσῃ καν ἀνευ μαρτύρων προς τον δικηγόρον αὐτοῦ, τον Ἄγγλον φιλέλληνα Μάσσον, ἐκήρυξεν αὐτό ἀρμόδιον το ὑπὸ της γερουσίας συσταθὲν στρατοδικεῖον, καίτοι ο Μάσσον σφοδρότατα και ευφυῶς προσέβαλε την ἀρμοδιότητα ταύτην, και κατεδίκασε τους κατηγορουμένους Γεώργιον Μαυρομιχάλην και Ι. Καραγιάννην εις τον διὰ τουφεκισμοῦ θάνατον, τον δε συνένοχον Α. Γεώργην εις δεκαετὴ δεσμὰ. Ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης μάλιστα κατεδικάσθη και εις την των πατροκτόνων ποινήν, την ἀποκοπὴν δηλαδὴ της χειρός, ἣν ἐχάρισεν ὅμως αὐτῷ ο ἀδελφός «*του υψηλοτάτου θύματος*». Ο υπερασπιστὴς Μάσσον ἐπεκαλέσατο ὑπὲρ του πελάτου αὐτοῦ την δικαιοδοσίαν της ἐθνικῆς συνελεύσεως και ἐκήρυξεν ευπαρρησιάστως ὅτι πᾶσα καταδίκη του Γεωργίου υφ' οιοῦδήποτε ἄλλου δικαστηρίου ἠθέλεν εἶναι πολιτικὴ δολοφονία. Ἐχρησε δε τούτο τόσω προσβλητικῶς εις τα ὦτα των ευαισθητῶν δικαστῶν, ὥστε ο γέρων Φωτομάρας ο πυροβολήσας κατὰ του Κωνσταντίνου και παριστάμενος νυν ὡς πρόεδρος του δικαστηρίου ἀνεκάλεσε τον Ἄγγλον εις την τάξιν. Ἴδιον ἀναθεωρητικὸν δικαστήριον προς τον σκοπὸν

τούτον κατασταθέν επεκύρωσεν απλώς την πρωτόδικον απόφασιν· απεκρούσθη δε η περί ακυρότητος ένστασις, ήν υπέβαλεν ο Μάσσον κατά της επικυρωτέας αποφάσεως. Η εκτέλεσις της ποινής του Καραγιάννη προτειναντος νανακαλύψη σπουδαία ανεστάλη· μετά δ' έξ μήνας επέτυχεν ούτος ναπολυθή εντελώς.

Η καταδίκη έμελλε να εκτελεσθή τη πρωία της 10 Οκτωβρίου επί των οχυρωμάτων του φρουρίου. Ο γηραιός Πετρόμπεης έβλεπεν από της ειρκτής αυτού το θλιβερόν θέαμα. Ο υιός αυτού απέτεινε προς αυτόν τρις τον έσχατον αποχαιρετισμόν, είτα δε προυχώρησεν ο εξημμένος νέος σφριγών και πλήρης ακμής. Η χάρις αυτού και η ανθούσα σωματική δύναμις είχαν ανέκαθεν προσελκύσει προς αυτόν τας καρδίας των συμπολιτών αυτού. Ουδείς οφθαλμός έμεινεν άδακρυς, ότε προβάς στερρώ τω βήματι έστη προ των επιτετραμμένων την εκτέλεσιν στρατιωτών και απέσπασε το περί τους οφθαλμούς αυτού δέμα, όπως θεωρήση έτι την πόλιν, την θάλασσαν, τα πάτρια βουνά και αναπνεύση τον καθαρόν της πατρίδος αέρα. Ανέκραξε τότε προς τους παρισταμένους οιονεί κληροδοσίαν καταλείπων αυτοίς τους εξής σημαντικούς λόγους: — «*Αδέλφια! ομόνοια, αγάπη*»· και διέταξεν ο ίδιος: «*πυρ!*» δι' εντόνου φωνής. Αι πρώται βολαί επέτυχον και ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης έπεσε χαμαί νεκρός.

Θα ημάρτανε βεβαίως ο ιστορικός κατά του ηθικού νόμου, ει επεζήτηι μεγαλορρήμονας φράσεις, όπως περικαλλύνη την πολιτικήν δολοφονίαν αναμιμνησκόμενος τον *Αρμόδιον και Αριστογείτονα*. Η δολοφονία είναι πάντοτε αποτρόπαιος, καίτοι ενίοτε η ηθική κατάστασις του φονέως δικαιολογεί επιεικεστέραν τινά κρίσιν. Οι εν ταις επαρχίαις οπαδοί του Κυβερνήτου απέμειναν ενεοί εκ της φρίκης. Ο Κολοκοτρώνης, όστις εφ' ολόκληρον εσπέραν ετήρησε μυστικήν την φοβεράν είδησιν εν Τριπόλει, λέγει: «*Την αυγήν, όπου το έμαθαν οι πολίται της Τριπολιτζάς, έμειναν νεκροί· άφησαν τα εργαστήριά των, ταις δουλαιίς τους και επερπατούσαν εις τους δρόμους ωςάν τρελλοί*», και ότι παρακληθείς υπό των προυχόντων της Τριπόλεως ηναγκάσθη να λαλήση μίαν όλην ώραν εις τους κατοίκους συνιστών αυτοίς ησυχίαν και τάξιν εν τη κρισίμω ώρα. Και εν Ναυπλίω ωσαύτως, όπου οδυνώμενος, προϋπήντησεν αυτώ ο λαός, λέγει ο *Γέρος* ότι παρήγγειλεν: «*ησυχίαν!*» Εκεί δεν έλειπαν βεβαίως μεταξύ των εκθύμων οπαδών του Κυβερνήτου και φανατικοί, οίτινες ευχαρίστως

εξεμεταλλεύοντο το γενόμενον έγκλημα υπέρ των φατριαστικών αυτών σκοπών και οσφαινόμενοι τακτικήν και αποτελεσματικήν συνωμοσίαν επέρριπτον τας σκοτεινοτάτας των υπονοιών κατ' ανδρών, οίοι ο Μαυροκορδάτος και ο Κωλέττης, και κατ' αυτών έτι των αντιπρέσβειων των δυτικών Δυνάμεων. Η αγρία δολοφονία του Μαυρομιχάλη πρέπει εν πρώτοις, να θεωρηθή ως έργον της αιματηράς εκείνης εκδικήσεως, ήτις εν Μάνη στενώτατα συνδέεται προς την φύσιν της χώρας και των ανθρώπων. Όπου η ζωή ομοιάζει προς διαρκή πόλεμον, άτοποι βεβαίως είναι αι ήρεμοι έννοιαι περί αγαθής αστικής συμπεριφοράς και αστυνομικής καλής διαγωγής. Το μέτρον του ευρωπαϊκού πολιτισμού δεν εφαρμόζεται εν τη Μάνη. Δυνατόν ίσως εν τη αρχαία Ελληνική ιστορία να ευρεθή ανάλογόν τι προς τον φόνον του Κυβερνήτου συμβάν· δυνατόν ν' αναμνησθή τις του Νάβιδος και του Ιππάρχου.

Απαιτείται όμως μεγίστη κοσμοπολιτική σύγχυσις κρίσεως, όπως προβή τις εις παραλληλισμόν του Μαυρομιχάλη προς τον Σανδ (90) και παραβάλη την γοργήν εκείνου πράξιν προς την βραδείαν ενέργειαν του αγαθού τούτου, αλλά νοσηρού και εξημμένου Γερμανού, όν είχεν υποτάξει η γόησσα πνευματική δύναμις του *Καρόλου Φολλενίου* (91). Ο Γεώργιος και ο Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλοι απείδον εις το όνειδος και την πτώσιν της οικογενείας αυτών, εις τα δεσμά του αυτών γενάρχου και απηλλάγησαν του οικογενειακού αυτών εχθρού άνευ πολλής σκέψεως διά τολμήματος, ούτινος το νόμιμον ήκιστα πρότερον ανελογίσαντο, ως γνήσια της φύσεως τέκνα. Δεν πρέπει τις όμως ένεκα τούτου ν' απογυμνώση την πράξιν του πολιτικού αυτής χαρακτήρος, όστις πρόδηλος κατεφάνη εν τη δίκη και κατά τας τελευταίας στιγμάς του Γεωργίου Μαυρομιχάλη.

Διπλωματικά εκθέσεις μικρόν προ του φόνου του Κυβερνήτου γραφείσαι βεβαιούσι ρητώς ότι το πάθος, όπερ εκ της κτηνώδους επεμβάσεως της Ρωσίας εις τας εσωτερικάς της Ελλάδος έριδας και της εν Πόρω καταστροφής και της αναγκαίας πατριωτικής πράξεως του Μιαούλη εξηκολούθει έτι βιαίως συνταράσσον τας ψυχάς των Ελλήνων, επλήρου και έτρεφεν αυτάς δι' απαισιών σχεδίων. Το πάθος δι' ού ο Βέρνε (92) υποδεικνύει το πολιτικόν εμπύρευμα κατά την περίστασιν ταύτην, είναι αναντιρρήτως ζωηροτάτη απήχησις του ληκυθείου κόμπου της Νέας Γερμανίας. «Οι Έλληνες, λέγει, ηλευθερώθησαν του τυράννου αυτών Καποδιστρίου κατά γνησίως αρχαίον τρόπον ουχί δι' ημερίδων και ανάνδρου περί ελευθεριών φλυαρίας, αλλά διά ξίφους. Αυτή είναι αληθής, πλαστική ελευθερία· ουχί η ημετέρα, η εν εικόνι μόνον, η ρωμαντική· ουχί δολοφονία, αλλ' έντιμος μάχη. Βαθυτάτην πάντοτε ησθανόμην εν τη ψυχή μου αντιπάθειαν βλέπων τον πανούργον εκείνον διαπεπονηρευμένον και εν τη σχολή του δεσποτισμού γεγηρακότα πολιτικόν ηγούμενον λαού ζήσαντος και θανόντος υπέρ ελευθερίας μόνον και πίστεως. Ούτω δε και εκυβέρνησεν· ουδέν άλλο ην η

κυβέρνησις αυτού ή αδιάκοπος παιδοκτονία, διαρκής απόπειρα δηλητηριασμού της ελευθερίας. Απηγόρευσε τανώτερα διδασκλήρια τα υπερβαίνοντα τον κύκλον της αριθμήσεως και γραφής· την ελευθεροτυπίαν εξέσπασε πρόρριζον και επέβαλε λαώ παιδων και αυτήν της αρθρώσεως την λογοκρισίαν. Αναμφίβολος βεβαίως είνε η επίδρασις πολιτικού εμπορεύματος υπό την προ της εκκλησίας του αγίου Σπυρίδωνος καταστροφήν. Συνέπεσεν ίνα ο του οίκου των Μαυμιχαλών εχθρός φανή αυτοίς συγχρόνως και ως τύραννος της πατρίδος. Ην δε δυνατόν ίνα ούτοι παρίδωσιν ότι ο Κυβερνήτης εν τω εκρωσιαστικώ αυτού ζήλω έθηκε Ρώσους αξιωματικούς εφ' εκάστου πλοίου, ότι εταπείνωσε τον ελεύθερον της Ελλάδος στόλον εις όργανον των ανατολικών του Τσάρου σχεδίων, αυτά δηλαδή εκείνα τα αγανάκτησιν προξενούντα γεγονότα, άτινα παρώρμησαν τον ατρόμητον του Μιαούλη πατριωτισμόν εις το εν Πόρω ολοκαύτωμα; Ούτω δε συνεπλέχθησαν εις άλυτον δεσμόν το ψυχολογικόν αίτιον της αιματηράς εκδικήσεως και ο πολιτικός παράγων. Και αν δ' έτι σπινθήρ τις μόνος ευγνωμοσύνης παρέμενεν εν ταις καρδίαις αυτών από των χρόνων εκείνων, ούς ο Καποδίστριας παρέσχεν ευεργεσίας εις τινα μέλη της μαυρομιχαλικής οικογενείας, ήθελεν αναγκαιώς σβεσθή, άμα προκειμένης εκλογής μεταξύ του προσωπικού φίλου και του εχθρού της Ελλάδος.

*Και μείζον, όστις
αντί της αυτού
πάτρας
φίλον νομίζει,
τούτον ουδαμού
λέγω.*

Καθότι αναντίρρητον ήτο, ότι εν τη αγρία και αχαλινώτω φύσει των Μανιατών έβοσκεν ο μέγας και σφοδρός υπέρ της ελληνικής πατρίδος ενθουσιασμός, όστις είνε τοσοούτον περιφανές και πλήρες ελπίδων χαρακτηριστικόν των σημερινών Ελλήνων. Ενώ δε ουδείς υπήρχε μεταξύ των ευγενεστέρων και μεμορφωμένων Ελλήνων ο μη καταδικάζων το μέσον, ουδείς υπήρχεν επίσης ο μη ελπίζων, ότι η *κακή* και απόβλητος πράξις ήθελεν αποφέρει *κρείττονας* καρπούς. Παρά τη αντιπολιτεύσει υπεχώρησε προς στιγμήν ενώπιον σοβαρών και γενικών πατριωτικών σκέψεων το μίσος, όπερ είχεν ομόσει αύτη κατά του Κυβερνήτου. Και αυτή η

φατριαστική εφημερίς «ο Απόλλων», ώκτειρε την πράξιν εκ γενικής ανθρωπίνης επόψεως, δηλώσασα όμως, ότι πολύ απείχε του να καταδικάση αυτήν εκ πολιτικών λόγων. «Ως άνθρωποι, έγγραψε, πενθούμεν μόνον και θρηνούμεν επί τοιαύτη τραγική καταστροφή· ως πολίται όμως σκεπτόμεθα άλλως». Τοιαύται υπήρξαν και αι διαθέσεις των χηρών του Μεσολογγίου αίτινες, πενθούσαι τέως, απέβαλον τα μελανά ενδύματα, ως παρελθόντος του επί τη πατρίδι πένθους. Οι μαθηταί του εν Αιγίνη Γυμνασίου εώρτασαν την πράξιν των Μανιατών, και έψαλαν το παλαιόν άσμα του Αρμοδίου και Αριστογείτονος. Και ο ποιητής δε Αλέξανδρος Σούτσος ανέμνησε τους χρόνους των Πεισιστρατιδών, και επανηγύρισεν ένθους τον νέον φονέα:

«Μιμητής του
Αρμοδίου, και
Αριστογείτων
νέος,
Σκέπασε,
Μαυρομιχάλη το
σπαθί σου, με
μυρσίνη.
Τον προδότην της
πατρίδος χτύπα, . .
κτύπα και
γενναίως
Πέθανε καθώς
εκείνοι.»

Προς την τοιαύτην, άμετρον πολλάκις εκδήλωσιν της επί τω «τέλει του τυράννου» αγαλλιάσεως συνεδέοντο χιμαιρικάί περί του μέλλοντος ελπίδες. Ενομίσθη εν γοητευτική πλάνη, ότι διά του αίματος του Κυβερνήτου είχε διαλυθή και εξαλειφθή πάσα έχθρα, και ότι μόνον το πρόσωπον του Κόμητος παρεκώλυσε την συνδιαλλαγήν των κομμάτων. Πρώτον όμως έπρεπε να χαρώσιν οι άνθρωποι, αν επήρχετο απλώς και μόνον ασφάλεια προσώπων και κτήσεων. Οι αντιπρέσβεις διετήρησαν εν Ναυπλίω την δημόσιον τάξιν και ησυχίαν, διατάξαντες να καταληφθώσι τα Φρούρια υπό ναυτικού στρατού των συμμάχων στόλων. Εν τω μεταξύ δε η Γερουσία, συγκειμένη εξ 27 Γερουσιαστών οπαδών του Κυβερνήτου, αντέγραψε και εξετέλεσε τολμηρώς και ταχέως τάδε: Διά κήρυκος απηγορεύθη τοις πολίταις να εξέλθωσιν εντός τριών ωρών των οικιών αυτών. Πριν ή δε παρέλθη η προθεσμία, συνήλθεν η Γερουσία και διώρισε περί την

μεσημβριαν τη 27 Σεπτεμβρίου προσωρινήν κυβερνητικήν επιτροπήν, συγκειμένην εκ του κόμητος *Αυγουστίνου Καποδιστρίου*, ως προέδρου, του *Θεοδ. Κολοκοτρώνη* και του *Ιωάννου Κωλέττη* κατά το υπ' αριθ. 258 (27 Σεπτεμβρίου 1831) έγγραφον αυτής έχον ὡδε:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Ἡ Γερουσία της Ελλάδος.

Επειδή, κατά δυστυχίαν της πατρίδος, ο Κυβερνήτης της Ελλάδος *Ιωάννης Α. Καποδίστριας* δεν υπάρχει ἤδη.

Επειδή η Γερουσία, ως σῶμα κυβερνητικόν, χρεωστέι να λάβη πρόνοιαν χωρίς μικράς αναβολῆς περί της κοινῆς ασφαλείας και ησυχίας και περί της αντικαταστάσεως κυβερνητικῆς αρχῆς.

Ἐχουσα υπ' ὄψιν τον παρ. § ΙΓ' του υπ' αριθ. Β' ψηφίσματος της εν Ἄργει Δ' εθνικῆς συνελεύσεως, εἰς ἑκτακτον συνεδρίασιν παρόντων και των Γραμματέων της Κυβερνήσεως.

Ψηφίζει

Α'. Μία τριμελής επιτροπή θέλει αναλάβει τα χρέη της κυβερνήσεως προσωρινῶς υπό το ὄνομα Διοικητικῆ επιτροπῆς.

Β'. Μέλη αὐτῆς της επιτροπῆς διορίζονται οἱ κύριοι *Αυγουστίνος Α. Καποδίστριας*, *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης* και *Ιωάννης Κωλέττης*.

Γ'. Ο κύριος *Αυγουστίνος Α. Καποδίστριας* ονομάζεται πρόεδρος αὐτῆς της επιτροπῆς.

Δ'. Ἡ Γερουσία δι' ἐπίτηδες διορισθείσης επιτροπῆς θέλει καταγίνει εἰς την ταχείαν σύνταξιν των καθηκόντων αὐτῆς. Εν τοσοῦτω η διοικητικῆ επιτροπῆ αναλαμβάνει εὐθύς τα υψηλά χρέη της, και καταγίνεται εἰς την ησυχίαν και ασφάλειαν της Επικρατείας, και εἰς την ταχείαν συγκάλεισιν της Εθνικῆς συνελεύσεως.

Εν Ναυπλίῳ, 27 Σεπτεμβρίου 1831.

Ο Πρόεδρος Ο Γραμματεὺς

Δημ. Τζαμαδός Γ. Αναγνωστάκης.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἀνέλαβε τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίου ἡσυχίας καὶ τὴν περὶ προσεχοῦς συγκλήσεως Ἐθνικῆς συνελεύσεως μέριμναν. Ἡ Γερουσία τῆ αὐτῆς ἡμέρας ἐξέδωκε πρὸς τοὺς Ἕλληνας προκήρυξιν, ἐν ἣ ἔνθεν μὲν ἐδήλου ἐν *βαθυτάτῃ λύπῃ καὶ μετὰ δακρύων τὸ φοβερόν καὶ ἀπροσδόκητον γεγονός: τὸν φόνον τοῦ Κυβερνήτου*, ἐνθεν δὲ ἠγγεῖλε τὸν διορισμὸν τῆς τριμελοῦς διοικητικῆς ἐπιτροπείας. Ομοίαν δὲ σχεδὸν προκήρυξιν ἐξέδωκεν ἡ Γερουσία πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους καὶ διοικητὰς καὶ νομάρχας καὶ τὴν επαύριον (28 Σεπτεμβρίου) πρὸς τὰ δικαστήρια· μετὰ δὲ δύο ἡμέρας (30 Σεπτεμβρίου) ἐξέδωκεν ἄλλην ἢ τριανδρία πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπεφυλάξατο δὲ ἡ Γερουσία νὰ ὀρίσῃ ἄνευ ἀναβολῆς τὰ λοιπὰ ἔργα καὶ καθήκοντα τῆς τριανδρίας ταύτης.

Τὸν Καποδίστριαν δολοφονηθέντα πρὸ τῆς θύρας τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος μετήγαγον εἰς τὸ κυβερνητικὸν μέγαρον, ἐνθα ταριχεύσαντες (93) τὸν νεκρὸν ἐτέλεσαν τὴν νεκρώσιμον αὐτοῦ ἀκολουθίαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ὁ ἐπίσκοπος Ἀνδρούσης *Ἰωσήφ* ἐξεφώνησε τὸν δὲ τὸν λόγον:

«Τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ ἐτάφη, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζῆ εἰς γενεάς» [Σειράχ, Κεφ. μδ'].

«Καὶ ἦτον ἄρα γε τῆς θείας προνοίας ἐξυμνητὸν ἀποτέλεσμα, ὑπόθεσιν τῆς ομιλίας μου νὰ ἔχω σήμερον τὸν αἰμνηστον Κυβερνήτην μας; Ἦτον ἄρα προωρισμένον, ἐγὼ οὐδὲν πέρυσιν εἰς τὴν πάμφωτον εορτὴν τοῦ ἐγκωμίαςσα τὰ υψηλά του προτερήματα, νὰ γένω σήμερον νεκρολόγος τῆς φρικτῆς δολοφονίας του; Νεκρολόγος εἰς ἓνα πλῆθος ἀκροατῶν, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ βλέπω τὴν κατῆφειαν τῶν προσώπων, τὴν συστολὴν τῶν καρδιῶν, τὴν ἀθυμίαν τῶν ψυχῶν, καὶ τὰ καρδιοστάλακτα δάκρυα χεόμενα κρουνηδὸν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν διὰ τὴν υστέρησιν τοῦ πατρὸς τῆς πατρίδος καὶ τοῦ θερμουργοῦ Κυβερνήτου μας;

«Ἀχ! ποῖος βάσκανος ὀφθαλμὸς μας ἐφθόνησε; Ποῖος ολύμπιος κεραυνὸς ἐπεβουλεύθη τὴν υψίκομόν μας

κυπάρισσον; Ποία λαίλαψ; Ποία ακατάσχετος καταιγίς; Ποία τρομερά κύματα κατερρόφησαν την σωτήριον ολκάδα μας;

«Άγγελοι ουράνιοι, οίτινες παρίστασθε αοράτως εις όλας τας κοινωφελείς πράξεις του, και χειροκροτούσατε υπό της χαράς βλέποντες τον μεγαλοφυέστατον τούτον άνδρα χύνοντα νύκτα και ημέραν αμφιλαφείς ιδρώτας, μη φειδόμενον κόπων, αποδιώκοντα τον ύπνον, λησμονούντα την τράπεζαν, διά να πραγματοποιήση όλα εκείνα τα αναγκαία εις το να φέρη την Ελλάδα μας εις τον αρχαίον βαθμόν της δόξης της, να την ανυψώση εις τον κολοφώνα της ευτυχίας της, και ν' αποκαταστήση όλους τους Έλληνας να συγκαταλεγώσι με τας μεγάλας οικογένειας των φωτισμένων εθνών! Σεις, Σεις άυλα πνεύματα, ζωγραφίσατε εις την φαντασίαν μας, και ανυψώσατέ μας εις την θεωρίαν του μεγάλου τούτου ανδρός.

«Ευαγέστατοι οίκοι, άγιοι εκκλησίαι, φρικτά και σεπτά θυσιαστήρια του Τρισυποστάτου Θεού. Σεις, Σεις αφ' ού μελανοφορέσητε, κηρύξατε τον διακαέστατον ζήλον οπού είχεν εις την ευσέβειαν ο αοίδιμος ούτος· κηρύξατε την βαθυτάτην του ευλάβειαν, την μετά φόβου και τρόμου εις τας ιεράς ακολουθίας παράστασιν του, την παντελή υποταγήν του εις τας αναλλοιώτους αρχάς της αμωμήτου ημών πίστεως οπού εφύλαττε, και κηρύξαντες, κλαύσατε, επειδή και εχάσατε τον Κοσμήτορά σας.

«Εμφρονέστατοι, και μεγαλεπήβολοι υπουργοί των Ευρωπαϊκών δυνάμεων, φανερώσατε τους μεγάλους στοχασμούς του ανδρός τούτου, τας κοινωφελείς και εμβριθείς ιδέας του, της πολιτικής του την μεγαλοφυά μεγαλοπρέπειαν, της οικονομίας του την στάθμην, και κλαύσατε διά την παράωρον υστέρησιν του συναδελφού σας. Κραταιότατοι, και θεοστήρικτοι βασιλείς της Ευρώπης! δεν θέλετε ιδεί πλέον εις τα σοφά και μεγαλονοήμονα συμβούλιά σας τον Καποδίστριαν παριστάμενον, δεν υπάρχει πλέον εις την γην· χείρες χριστιανικοί, χείρες ελληνικαί έχυσαν το αίμα του το πολύτιμον.

«Αχ φθόνε, φθόνε! Αχ πάθη μιανρά και αλλόκοτα! εκείνο οπού εμελετούσατε, κατωρθώσατε· εκείνο οπού επιθυμούσατε, είδατε· εκείνο όπου εδιψούσατε, απηλαύσατε· εσβύσατε το φως πολλών τυφλών, συνετρίψατε την βακτηρίαν πολλών χωλών, εξερριζώσατε το πολύφυλλον δένδρον, υπό την σκιάν

του οποίου επαρηγορούντο τόσοι και τόσοι τετραυματισμένοι και δυστυχείς· ω ματαιότης του κόσμου! ω απιστία της εποχής μας! αλλ' εκείνος ο μακαρίτης διά τον χριστιανισμόν του, διά τας αρετάς του, διά τον ειλικρινή πατριωτισμόν του, διά την άδικον χύσιν του αίματός του, ανταλλαζάμενος τα επίγεια, ανέβη εις τους ουρανούς, και ίσταται έμπροσθεν του θρόνου του αρνίου ενδεδυμένος την στολήν οπού την ελεύκανε με το αίμα του μαρτυρίου του.

«Αλλ', ω καλέ και χριστιανικώτατε άνερ! ω καύχημα του γένους! άφες, άφες κατά την εντολήν του θεανθρώπου Σωτήρος σου, τοις φονευταίς σου την συγχώρησιν. Έμπνευσον εις τους Έλληνας την ομόνοιαν και αγάπην·δος αυτοίς και τας ολοϋστερινάς συμβουλάς σου· ακούσατε, ω τέκνα μου Έλληνες! μη λυπήσθε πλέον δι' εμέ· εγώ αν έπαθον, έπαθον δι' υμάς· έπαθον καθώς και οι περισσότεροι ευεργέται της πατρίδος έπαθον· σεις λοιπόν αγαπάτε αλλήλους, μακράν από το μέσον σας ο φθόνος, η μισαδελφία, η δοξομανία, μακράν όλα τα άγρια πάθη όσα διακόπτουσι της προς αλλήλους αγάπης τον σύνδεσμον· μη φέρεσθε αναίσθητοι εις τας συμφοράς του έθνους, έχετε υπακοήν εις τους νόμους, αφοσιωθήτε ολοκλήρως εις την Κυβέρνησιν σας, ενθυμηθήτε ότι η διχόνοια και τα τυφλά πάθη απέδειξαν πτώματα ελεεινά τους προπάτορας ημών, και έπεσαν εις την τρομεράν αιχμαλωσίαν· ω Παντάναξ βασιλεύ! ω Θεέ του ελέους και των οικτιρμών! ελέησον το πλάσμα σου· κήδου της Ελλάδος, και διατήρησον αυτήν ασινή και αλώβητον.

«Ηκούσατε, εν Χριστώ αδελφοί μου, και τέκνα, τας συμβουλάς του πατρός σας; ηκούσατε τας ευχάς οπού προσφέρει εις τον ουράνιον θρόνον της Τρισηλίου θεότητος υπέρ ημών; όθεν ποτέ ποτέ μη λησμονήσητε τας λαοσώστους συμβουλάς του, ποτέ ποτέ αι αρεταί του ας μη φύγωσιν από την ενθύμησιν σας, και επομένως φωνάξατε και τώρα, και πάντοτε· αιωνία σου η μνήμη αιμνημόνευτε Κυβερνήτα· αιωνία σου η μνήμη Ιωάννη Αντωνίου Καποδίστρια. . .

«Γαίαν έχοις ελαφράν. Αμήν».

Περατωθέντος του λόγου, οι πάντες συνωθούντο περί τον νεκρόν όπως ασπασθώσιν αυτόν· είτα δε, *απολύσεως* γενομένης, ο νεκρός εξετέθη επί πολλάς ημέρας εν τω ναώ προς προσκύνησιν και είτα μετεκομίσθη εις

το *Αρχεῖον* (94), ἔνθα κατετέθη, μέχρι της εκ Ναυπλίου φυγῆς του Αυγουστίνου, ὅστις και παρέλαβεν, ως θέλομεν ιδεῖ, αὐτόν εις Κέρκυραν.

Δεν ἔγραψα το εγκώμιον τανδρός· επειδὴ ὅμως το τέλος του μεγάλου Ἑλληνοσ παρακολουθεῖ δράμα φοβερόν και η ανεπανόρθωτος δυστυχία της Ελλάδος, οφείλω να προσθέσω ὅτι σπανίως ἔθνη ηξιώθησαν εν τη ιστορία αὐτῶν κυβερνητῶν τοιαύτης πείρας, ικανότητος και πατριωτισμοῦ και σπανιώτερον ἔπεσον υπό την μάχαιραν ουχὶ απλῶν δολοφόνων, ἀλλ' ἐνός ολοκλήρου κόμματος συγκροτουμένου εκ των ενδοξοτέρων οικογενειῶν της χώρας, υπέρ ἧς τοσαῦτα εθυσίασαν.

Ὅτε ο Καποδίστριας κατήλθεν εις Ελλάδα, ως εκλεκτός του λαοῦ, ο Ελληνισμός ἦτο σχεδόν ολόκληρος υποτεταγμένος τῷ Σουλτάνῳ· διότι οἱ καταφυγόντες εις Αἴγινα, Πόρον και Σαλαμίνα Ἑλληνοσ δεν ἦσαν βέβαια ο Ελληνισμός. Το Ναύπλιον εὐρίσκετο εις τὰς χεῖρας του Γρίβα, του Στράτου και Φωτομάρα μη αναγνωριζόντων Κυβέρνησιν. Η Κορινθία εις χεῖρας Τριανδρίας νεμομένης αὐτήν. Η Ὑδρα και αἱ Σπέτσαι εὐρίσκοντο εις ἀναρχίαν, η Σύρος ἦτο ουδετέρα υπό την προστασίαν της Γαλλίας. Η Σάμος ἀνήκε τῇ Σάμῳ, η Γραβούσα ἦτο φωλεὰ πειρατῶν, ο Ἰβραχὴμ κατεῖχε την Πελοπόννησον, οἱ Τούρκοι κατεῖχον την Στερεάν, η Ἀττικὴ κατεῖχετο ἀπὸ της πτώσεως της Ἀκροπόλεως υπό Τούρκων, ἐκτός της Ελευσίνος και Μεγάρων, ο δε Καραϊσκάκης δεν ἔζη, θύμα των ἀνοησιῶν του Κόχραν και Τζουρτζ, πεσῶν εν τῷ Φαληρικῷ ἀλιπέδῳ. Η χώρα ἦτο σωρός ερειπίων, ο Κυβερνήτης της Ελλάδος μετέβαινεν ἀπὸ Αἰγίνης εις Πόρον, και ἀπὸ Πόρου εις Ναύπλιον, μόλις εὐρίσκων κατάλυμα δι' εαυτόν και την κυβέρνησιν αὐτοῦ· οἱ ἀντιπρόσωποι των ξένων δυνάμεων, αἱ ἐλληνικαὶ οικογένειαι αἱ τέως εν εὐπραγία ζῶσαι, διήγον εν πτωχικαῖς καλύβαις, στερούμεναι παντός ὅ,τι ἀποτελεῖ τον βίον ευχάριστον. Δεν ἔβλεπέ τις εν μέσω των ερειπίων, εἰμὴ πλήθος ἐνδεῶν και *παλληκάρια* φέροντα τὰ ὄπλα μετὰ δικαίας υπερηφανείας. Αὐτοὶ ἀναδείξαντες την Ελλάδα ἐλευθέραν, εἶχον το δικαίωμα να σεμνύνωνται ἐπὶ τῷ ἡρωισμῷ αὐτῶν, ἀλλ' ἐνίστε ἐλησμόνουν ὅτι η ἀποστολὴ αὐτῶν ἔπαυεν ἐκεῖ, ἔνθα ἤρχιζεν η εἰρηνικὴ ὀργάνωσις της Ελλάδος και ἀντεπεξήρχοντο κατὰ των νόμων.

Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο πλήρης εἰσέτι τῆς οσμῆς τῆς πυρίτιδος. Τραχύτης τις καὶ ἀγριότης ἐπλήρουν εἰσέτι τὰς ψυχὰς τῶν πολεμιστῶν τῆς χθες, πάντες δὲ οἱ περιηγηταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀναφέρουσι τὴν ἐντύπωσιν, ἣν συνησθάνθησαν ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσης εἰσέτι ταραχῆς τῶν πνευμάτων. Μετὰ τὴν γενομένην ἐκρηξίν το ἠφαιστειοῦ βραδέως σβέννυται, τὸ δὲ ἔδαφος εἰσέτι εσειέτο. Οἱ πλείστοι τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν Ἑλλάδα ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, εἶδον ἐν τῇ τότε δυσπραγίᾳ τὴν ἐνδείξιν τοῦ ἠρωισμοῦ, μεθ' οὗ οἱ Ἕλληνες διεξήγαγον ἄνευ μέσων καὶ πόρων τὸν μακρὸν ἐκείνον ἀγῶνα.

Οὕτως ἐχόντων τῶν ἐν Ἑλλάδι ὁ σωκρατικὸς τὴν ἀρετὴν καὶ στωικὸς τὴν λιτότητα Καποδίστριας νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐμόχθει καὶ ἠγωνία, ὅπως κτίσῃ τὰ θεμέλια τῆς εὐνομουμένης πολιτείας. Ὅτε κατέπλευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ πρόχειροι αὐτοῦ πόροι, οἱ κατὰ μέγα μέρος παρὰ τῶν ἐν Ῥωσίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ φιλελλήνων κεχορηγημένοι, δὲν υπερέβαινον τὰς τριακοσίας χιλιάδας φράγκων. Διὰ τοῦ γλίσχρου δὲ τούτου ποσοῦ καὶ τῶν οὐδὲν ἥττον γλίσχρων προσόδων, τί πρῶτον, τί δ' ὕστατον νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν χώρᾳ, ἄρδην κατεστραμμένη καὶ ἠρημωμένη; Ἀλλ' ὁμως ὁ Καποδίστριας ἐθαυματούργησεν, ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου, καταλύσας τὴν πειρατείαν, ἐδραιώσας τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, δημιουργήσας Ἐθνικὴν Χρηματιστικὴν Τράπεζαν, Γεωργικὴν καὶ Στρατιωτικὴν Σχολὴν, ἐπιμεληθεὶς τοῦ φορολογικοῦ καὶ δασμολογικοῦ συστήματος, συστήσας δικαστήρια καὶ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα, σπείρας ἀραβόσιτον καὶ γεώμηλα, τέως ἐν Ἑλλάδι ἀγνωστα, ἰδρύσας τὸ ἐν Αἰγίνῃ Ὀρφανοτροφεῖον, συγκροτήσας ἀξιόλογον ἐθνικὸν στόλον, προστατεύσας τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν, χορηγήσας 3,000 διπλωμάτων ἐμποροπλοιαρχῶν (95), συντάξας καὶ διελὼν τὸν στρατὸν εἰς χιλιαρχίας, πεντακοσιαρχίας, καὶ ἑκατονταρχίας, συγκροτήσας δύο στρατόπεδα, τὸ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐκδούς δὲ νομισματικὴν ἐθνικὴν διατίμησιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος *Φοίνικος* καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ωφέλιμα νομοθετήματα. «Κυριώτατον τοῦ Καποδιστρίου μέλημα, λέγει ὁ Θερεϊανός, ἦτο τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ αἰμίμηστος ἀνὴρ, οὐ μόνον δὲν ἐδέξατο μισθόν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίων εἰσῆνεγκε πρὸς ἰδρυσίν Τραπεζῆς, ἔδωκε δὲ τὰ ἐν Κερκύρᾳ ἴδια κτήματα εἰς υποθήκην δανείου πρὸς ἀγορὰν σίτου χάριν τῶν πεινῶντων.» Ὅσοι νυν πρεσβεύουσιν ὅτι οὐδαμῶς ἀδικεῖ τὴν πατρίδα ὁ εὐφυῶς οικονομῶν καὶ

προβιβάζων τα ίδια συμφέροντα αναλώμασι των δημοσίων, ίσως υπολάβωσι την εθελουσίαν του Κυβερνήτου παρά πολύ πατριαρχικήν, ίσως δε και παρά πολύ ευήθη, επομένως αναξίαν μιμήσεως. Αλλ' είναι άρα γε αληθές ότι, ούτω πολιτευθείς ο Καποδίστριας εσκόπει πρώτιστα και μάλιστα να εξασφαλίση εαυτώ διά παντός του βίου την προεδρίαν και, όπερ χείρον, να κυβερνήση την Ελλάδα επ' ωφελεία των Ρώσων; Περί του φιλορωσισμού του Κυβερνήτου ο ιστοριογράφος της Ελληνικής Επανάστασεως και πολιτικός εκείνου αντίπαλος, Σπυρίδων Τρικούπης, λέγει: «Ουδενός Έλληнос καρδία ήτο ελληνικωτέρα της του Καποδιστρίου· υπέρ της Ελλάδος μετεχειρίσθη την ρωσικήν επιρροήν του και όχι υπέρ της Ρωσίας την Ελληνικήν αρχήν του». Αυτόχρημα μύθος είναι και η ετέρα κατηγορία, καθ' ήν ο Καποδίστριας εμελέτα να κατασταθή της Ελλάδος ηγεμών. Πλέον ή άπαξ καταληφθείς υπό αθυμίας και απελπισμού, εν μέσω των φοβερών και ακαταπαύστων προσκομμάτων και αντιπράξεων διενοήθη να επανέλθη εις το εν Ελβετία αναπαυτήριόν του, αλλ' η συνείδησις του προς την Ελλάδα καθήκοντος ανέστελλεν εκάστοτε της αδημονούσης αυτού ψυχής τα κεντήματα. Προς τον φιλέλληνα βαυαρών συνταγματάρχη (και είτα στρατηγόν εν Ελλάδι) Έιδεκ, επιθυμούντα να επανέλθη οίκαδε, έγγραφεν ο Καποδίστριας κατά τον Ιανουάριον του 1829: «Περιμείνατε ολίγον· αμφοτέροι θα απέλθωμεν, αλλά πρέπει ν' απέλθωμεν ως τίμιοι άνθρωποι». Και προς τον Εϋνάρδον έγγραφε τον Δεκέμβριον: «Θα συναποχωρήσωμεν και θα διέλθωμεν ομού τας τελευταίας της ζωής ημών ημέρας εν τη παρά την λίμνην της Γενεύης μικρά και ερατεινή ημών επαύλει». Κατά δε τον Ιούνιον του 1831 επέστειλε προς τον κόμητα Μοσενίγον: «Άδηλον πότε θα με λυτρώση ο Θεός, εκ των δημοσίων υποθέσεων· θα επωφεληθώ την θείαν χάριν, προς αποκατάστασιν της υγείας μου». Ούτω πως δεν θα έγγραφεν ανήρ γλιχόμενος της διά βίου ηγεμονίας της Ελλάδος.

Ο Καποδίστριας διεκαίετο βεβαίως υπό δεινού πόθου ν' αποβή ανορθωτής της πολυπαθούς πατρίδος, αλλ' ούτος ο πόθος ήτο φυσικόν ακολούθημα ευγενούς φιλοδοξίας, ής μόνον ορμητήριον, μόνον υπομόχλιον υπήρξεν η διάθερμος και γνησία του ανδρός φιλοπατρία. Ως οξυδερκέστατος πολιτικός ενόησεν, ότι οι από του ζυγού ελευθερωθέντες Έλληνες έχρηζον επί πάσι χρηστής αγωγής και όχι γραμμάτων

πολυτελείας και ότι η ίδρυσις δημοτικών σχολείων, έδει να προηγηθή της ιδρύσεως Πανεπιστημίων και ακαδημιών· ήρξατο δε του ανακαινισμού της Ελληνικής πολιτείας, κατά τας προτέρας παραινέσεις του Κοραή, κάτωθεν και ουχί άνωθεν, από της κρηπίδος και ουχί από της κορυφής. Ο διαβληθείς ότι εξήλασεν εκ των σχολείων τον Πλάτωνα, έσχεν οδηγόν και πνευματικόν σύμβουλον αυτόν τον θείον φιλόσοφον, διδάσκοντα εν τη «Πολιτεία» ότι μόνη η χρηστή ανατροφή είναι πάσης πολιτείας το θεμέλιον:

«Και μην πολιτεία, εάν περ άπαξ ορμήση ευ, έρχεται ώσπερ κύκλος αυξανόμενη· τροφή γαρ και παιδείσις χρηστή σωζομένη φύσει αγαθάς εμποιεί, και αυ φύσει χρησταί, τοιαύτης παιδείας αντιλαμβάνομεναι, έτι βελτίους των προτέρων φύονται, εις τε τάλλα και εις το γεννάν, ώσπερ και εν τοις άλλοις ζώοις». Ως διπλωμάτης δε και πολιτικός, υπερεπόνθησεν επ' αγαθώ της πολιτικής της Ελλάδος ανεξαρτησίας, καταπολεμήσας τελεσφόρως το περιβόητον πρωτόκολλον της 22)3 Φεβρουαρίου 1830, καταλιπών δε αθάνατα υπομνήματα της μεγάλης και θαυμασίας αυτού τριβής, περί την διεξαγωγήν των πολιτικών υποθέσεων. Οι νεόπεπτοι εν Αθήναις διπλωμάται, οι κατά την σύνταξιν και αυτών των στοιχειωδεστάτων εγγράφων παραβαίνοντες τους κανόνας του μετρίου και του πρέποντος, και χωρίς της ελαχίστης διαγνώσεως υπεροπτικόν και θρασύδειλον λόγου υφήν επιτηδεύοντες, ασκέπτως δε και κενώς απειλούντες, και είτα μικροψύχως υφιστάμενοι των ισχυρών τα ραπίσματα, πολλά θα εμάνθανον επερχόμενοι ενίοτε τας απαραμίλλους του Καποδιστρίου ανακοινώσεις και πολιτικάς επιστολάς. Οποίον βρίθος νοημάτων, οποία φράσεων λεπτότης, οποία χάρις και ευπρέπεια, οποία λόγου συμμετρία και φιλοκαλία, επιλάμπουσιν εις πάντα τα αριστουργήματα της αγαθής και βαθείας του Κυβερνήτου διανοίας.

Πάντες γινώσκομεν μεθ' οπόσου ζήλου εσπούδασαν οι περι την αντιβασιλείαν να μειώσωσι την αξίαν των της προτέρας κυβερνήσεως έργων, αλλ' όμως ο πολυμαθέστατος και κριτικώτατος των αντιβασιλέων, ο Λ. Μάουρερ, ο και ίδιον σύγγραμμα περί της Ελλάδος γράψας υπό τον τίτλον: «ο Ελληνικός λαός υπό δημοσίαν, εκκλησιαστικήν και ιδιωτικήν έποψιν προ και μετά τον υπέρ ελευθερίας αγώνα μέχρι της 31 Ιουλίου 1831» εν τρισί τόμοις μετ' εγκωμίων θερμών αναφέρει τα διπλωματικά εκείνα έγγραφα, ιδίως δε μεταγράφει την περι

ελληνικής εκκλησίας επιστολήν του Κυβερνήτου προς τον Πατριάρχην και την Σύνοδον της Κωνσταντινουπόλεως. Τω 1842 ὁ ἔξοχος Ελβετός πολιτικός ἔγραφε περί του Κυβερνήτου: «Ἄν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ελλάδος ἐν τῇ ἐπιλύσει τῆς χαλεπῆς αὐτοῦ ἐντολῆς, περιέπεσεν εἰς ἀμαρτήματα καὶ πλάνας, ἐτέλεσε τὸν κοινὸν φόρον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· ἀλλ' ἡ ἀγνότης τῶν σκοπῶν του καὶ τῶν πράξεων, καὶ ἡ μεγαλογνωμοσύνη αὐτοῦ, οὐδεμίαν, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπιδέχονται ἀμφιβολίαν. Ὁ Καποδίστριας θὰ τύχῃ θαυμασμὸν παρὰ τοῖς ἐπιγενομένοις· ἐντὸς τῶν χριστιανικῶν αὐτοῦ στέρνων ἐνεφώλευε μεγάλη καὶ ἀρχαϊκὴ ψυχὴ». Καὶ ὁ Γάλλος δε στρατηγὸς *Πελλιόν* ἀντιπολιτευόμενος τοῦ Καποδιστρίου, ὡς Γάλλος καὶ ὁπαδὸς τῆς Γαλλικῆς Πολιτικῆς ἐν τῷ ἐν ἔτει 1855 ἐκδοθέντι ἔργῳ αὐτοῦ: «*ἡ Ελλάς καὶ οἱ Καποδίστριαι*» περί τοῦ Καποδιστρίου ἐπιλέγει: «Οὕτως ἔληξε τὸ πολιτικὸν στάδιον τοῦ Καποδιστρίου ἐν Ελλάδι· ἐπὶ κρισίμων περιστάσεων ὁ κόμης Ἰωάννης παρέσχε πρὸς τὴν πατρίδα ἐξόχους ὑπουργίας, αἰτίνας δὲν πρέπει νὰ ἐξαλειφθῶσι διὰ τῶν ἐλλειμμάτων, ἀτινα ἐγκεῖνται ἐν τῇ φύσει παντὸς ἀνθρώπου». Ὁ δὲ μέγας Γάλλος πολιτειολόγος *Καπεφίγος*: «Ὁ Καποδίστριας οὐδέποτε ἐπελάθετο τῆς καταγωγῆς του. Δι' αὐτὸν ἡ πατρίς ἦτο προσφιλεστέρα τῶν ἀξιωμάτων. Ἦτο δὲ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας· διότι εθεώρει τὸ μυστικοσυμβούλιον τῆς Πετροπόλεως ὡς ὄργανον ὑπὸ τῆς Προνοίας ἐπιφυλασσόμενον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ελλάδος . . . Προσεπάθησε δὲ νὰ πείσῃ τὸν αυτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὅτι εἰς αὐτὸν ἀπέκειτο νὰ φιλήσῃ τὸ ἔνδοξον μέτωπον τῆς χριστιανικῆς παρθένου ἀποτινάσσωσιν τὰς δουλικὰς αὐτῆς ἀλύσεις καὶ τὸ νεκρικὸν σάβανον».

«Ὁ Καποδίστριας συνήνου ἐν ἑαυτῷ πάντας τοὺς ἀναγκαίους ὅρους πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς δυσχερεστάτης αὐτοῦ ἀποστολῆς, γράφει ὁ βαρῶνος *Ζιουσερῶ Δεσαινδενύ*, ὁ κατὰ τὸ 1828 ἀντιπρέσβυς τῆς Γαλλίας ἐν Ελλάδι, ὁ ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσας καὶ ἐκτιμήσας τὸν ἄνδρα, καίτοι ἡ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ δὲν ἦτο λίαν εὐνοϊκὴ πρὸς αὐτὸν ἦτο ἀνὴρ μεγάλων προσόντων, δεξιὸς πολιτικός καὶ πεπειραμένος κυβερνήτης· αἱ νομοθετικαὶ αὐτοῦ γνώσεις ἦσαν ευρύταται, ἐπιτρέπουσαι αὐτῷ ὀρθῶς νὰ ἐκτιμήσῃ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους αὐτοῦ· χάριν τῆς εὐδαιμονίας τῆς χώρας ὁ Καποδίστριας ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν μετὰ ζήλου ἀκαταπονήτου· εἰργάζετο νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἄνευ

αναπαύσεως, συνεβούλευεν, έγγραφε διαρκώς και εφέρετο πάντοτε συνετώς και αμερολήπτως. Οι γενικοί νόμοι αυτού, αι ιδιαίτεροι αποφάσεις, αι διαταγαί και αι οδηγίαι αυτού, αίτινες δημοσιευόμεναι ήθελον πληρώσει ολοκλήρους τόμους, αποτελούσιν ένδοξον δι' αυτόν μνημείον αποκαλύπτον την ευρείαν διάνοιαν και την έξοχον δραστηριότητα αυτού. Άμα όμως ήρξατο του έργου της μεταρρυθμίσεως και διοργανώσεως, πολλαί δυσχέρειαι ήρξαντο αυτώ παρεμβαλλόμεναι. Διδαχθείς ότι αι εθνικαί συνελεύσεις, τα βουλευτικά και τα εκτελεστικά, διά των αιωνίων διενέξεων αυτών, έφερον την Ελλάδα εις την τελευταίαν της αγωνίας περίοδον, διεκήρυξεν ότι δεν θέλει προσκαλέσει την Εθνοσυνέλευσιν μέχρις ότου περατώση και εγκαταστήση ασφαλώς τα νομοθετήματα, ών η πατρίς επείγουσαν είχε ανάγκην· από της στιγμής εκείνης κατηγόρησαν αυτού φιλοδοξίαν και τυραννίαν».

Ου μόνον δ' ομογενείς, αλλά και αλλογενείς ιστορικοί, απεχθώς έχοντες προς την Ρωσίαν: ο *Κ. Μένδελσον Βαρθόλδους*, ο *Γ. Φίνλαϋ*, ο *Γ. Γερβίνος* και άλλοι, επέκριναν κατά το μάλλον ή ήττον σφοδρώς την διοίκησιν του Κυβερνήτου, εκ προκαταλήψεως, αφορώντες εις το προγενέστερον διπλωματικόν αυτού εν Ρωσία στάδιον. Το πρώτιστον δε του Καποδιστρίου αμάρτημα είναι, κατ' αυτούς, ότι διετέλεσεν επί πολύν χρόνον υπουργός εν Ρωσία, επομένως και προαιρούμενος και θέλων, δεν ήτο δυνατόν να πολιτευθή κατά τα παραγγέλματα της ελευθερίας. «Άμα αποβάς εις Ναύπλιον τη 6)18 Ιανουαρίου 1828, λέγει ο Γερβίνος, εχαιρετίσθη ο Καποδίστριας ως σωτήρ και άγγελος ειρήνης. Εφάνη προς καιρόν, ότι εξέλιπον τα μίση των πολιτικών μερίδων, η αλαζονεία των προεστώτων και η αγριότης των αγωνιστών. Η πρώτη αυτού προκήρυξις ενέπνευσεν εις την δεδηωμένην και ησυχίας και τάξεως διψώσαν Ελλάδα, φαιδράς ελπίδας. Το χάος είχε προβή εις το κατακόρυφον· όλη σχεδόν η Στερεά κατείχετο υπό των Τούρκων, οι Αιγύπτιοι ελεηλάτουν την Πελοπόννησον, χιλιάδες δε φυγάδων και επαιτών διέτριβον εν ταις επαρχίαις ταις από του εχθρού απελευθερωθείσαις.

Η Κυβέρνησις δεν είχε άλλας προσόδους ή τας των νήσων· το δημόσιον ταμείον ωμοίαζε προς πίθον Δαναϊδων, περί όν γοερώς εκραύγαζον οι απορούντες άρτου και αργυρίου· το δε ναυτικόν ήτο επιδεδομένον εις πειρατείαν. Ο Καποδίστριας

επεδείξατο, κατ' αρχάς, φιλοπατρίαν, αφιερωθείς εις το έργον αυτού ψυχή τε και καρδία, μετά συντόνου δραστηριότητας. Αλλά στερούμενος ειδικών γνώσεων περί ενός εκάστου της διοικήσεως κλάδου, κατέτριψε τον ζήλον αυτού, εις υπέρμετρον τινα και λεπτολόγον πολυπραγμοσύνην, κατηνάλωσε δε την πρώτην ακμήν της δυνάμεώς του εις αμφίβολα και πρόσκαιρα πειράματα. Όπως δε το ανεπαρκές της πολιτικής του ικανότητας έβλαψεν ανέκαθεν την ενέργειαν αυτού, ούτω και ύστερον πολλώ ολεθριώτεροι απέβησαν αι προς την Ρωσίαν σχέσεις αυτού. Κατά τον Γερβίνον, ο Καποδίστριας απέβλεπεν εις τρία τινά· 1) να εξασφαλίση εαυτώ διά βίου την Κυβέρνησιν της Ελλάδος· 2) να φανή ευχάριστος προς την Ρωσίαν· 3) να προαγάγη την ευημερίαν της Ελλάδος, εφ' όσον αύτη συνηρμόζετο προς τους δύο τούτους σκοπούς.

Κατ' εξοχήν δε ψέγεται λέγει ο Θερειανός, ότι δεν μετεφύτευσε (διά μαγικής ράβδου) εις την Ελλάδα, την βιοτεχνικήν δεινότητα και τα εκπαιδευτικά σχολεία των Ελβετών· ότι δεν διένειμε γην εις τους πένητας και ακτήμονας αγρότας· ότι δεν μετεποίησε παραχρήμα τους «κλέφτας» εις ωφελίμους και ειρηνικούς εργάτας· ότι εφύτευσε μόνον δένδρα και γεώμηλα, ουδαμώς επιμεληθείς, όπως μεταρρυθμίση επί το Ευρωπαϊκώτερον τα γεωπονικά εργαλεία· ότι ηρνήθη την υφ' Ολλανδών αιτηθείσαν άδειαν περί συστάσεως τραπέζης· ότι περιεφρόνησε «μέχρι βανδαλισμού» της Ελληνικής αρχαιότητος τα λείψανα· ότι έβλαψε την πνευματικήν διάπλασιν της νέας γενεάς, κολοβώσας την εκπαίδευσιν, περιορίσας την διδασκαλίαν, δεσμεύσας την φιλολογίαν και τη συμβουλή του Στούρζα αποδοκιμάσας την σύστασιν πανεπιστημίου· ότι την εν Ελλάδι Εκκλησίαν ανεκήρυξεν ανεξάρτητον διά της εγκαθιδρύσεως Ιεράς Συνόδου· ότι, αντί της διαλυθείσης βουλής, συνέστησε το λεγόμενον *Πανελλήνιον*· ότι ενεκαίνισε πολύπλοκον γραφειοκρατίαν· ότι απέτυχε να συνομολογήση δάνειον, παρά πάσαν του Εϋνάρδου την μεσιτείαν· ότι η κακώς νοουμένη φιλοπατρία περιήγαγεν αυτόν εις ξενοφοβίαν και ξενηλασίαν, η δε φιλαυτία του εις μίσος και αποστροφήν του συνταγματικού πολιτεύματος και των δημοτικών θεσμών· ότι άμα αναλαβών την κυβέρνησιν, επεχείρησε να αποπέμψη τους αντιπροσώπους του έθνους και να καταλύση τας δημοκρατικάς αρχάς· ότι επειράθη να εξευτελίση τους οπλαρχηγούς και να

περιστείλη την ολιγαρχικήν των προεστώτων δύναμιν· ότι εβδελύσσετο τους ναυτικούς, και μάλιστα τους Υδραίους, διά τας χρηματικάς αυτών αξιώσεις· ότι ήθελε να καταστρέψη την νόμιμον υπεροχήν και πατροπαράδοτον ηγεμονίαν οίκων τινών και μάλιστα των Μαυρομιχαλών, περί πλείστου δ' εποιείτο τους συγγενείς φίλους του, γενόμενος νευρόσπαστον των δύο αυτού αδελφών, και κατ' εξοχήν του Βιάρου, οίτινες εισήγαγον την κατασκοπίαν· ότι, επί τέλους, κατεδίωξεν αμειλίκτως την αντιπολίτευσιν, κατεφίμωσε την δημοσιογραφίαν, υπεξείλεν ιδιαίτερα γράμματα κτλ.

Ο Γερμανός *Κάρολος Μένδελσον Βαρθόλδους*, ο ιστοριογράφος της νεωτέρας Ελλάδος, αφιεροί σπουδαίον μέρος του β' τόμου της Ιστορίας αυτού περί του *Ιωάννου Καποδιστρίου*, περί ου και ιδίαν, ως είπωμεν, μονογραφίαν εξέδωκεν υπό τον τίτλον: *ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας*, αλλ' εκ ταύτης εξαγεται εκφανώς, ότι παν άλλο είναι ή αμερόληπτος ιστοριογράφος, ως δυστυχώς μέχρι τούδε υπήρξαν και οι πλείστοι των γραψάντων τον βίον του Καποδιστρίου.

Αι περί του Καποδιστρίου κρίσεις του Μένδελσον είναι επιπόλαιοι επί των βαθυτάτων ζητημάτων, άμοιροι δε ψηλαφητών αποδείξεων και αναμφισβητήτων επιχειρημάτων· άπασαι αι περί Καποδιστρίου δοξασίαι του Γερμανού ιστορικού περί των πολιτικών αυτού κρίσεων περιορίζονται εις τα δυο ταύτα: *Ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας επλάσθη παρά της φύσεως δεσποτικού χαρακτήρος, αν ουχί τύραννος, και ότι ήτο τυφλόν όργανον της Ρωσίας, αφ' ής επάτησεν εις την Ελλάδα υπό τας εμπνεύσεις τον Τσάρου οργανίσας και διοικήσας αυτήν.*

Ο Μένδελσον είναι ου μόνον ανακριβής εις τούτο, αλλά και εκ προμελέτης μεροληπτικός. Διαστροφεύς δε πολλών φράσεων των αυθεντικών εγγράφων εις ά καταφεύγει, όπως υποστηρίξη τας κρίσεις αυτού, εκτός εάν η κριτική αυτού ήτο ελαφροτάτη και δεν ηδύνατο να καταβυθισθεί μέχρι του επικρατούντος πηλού εν τω πυθμένι των τότε συμβάντων και παθών, όπως αναζητήση και ανεύρη την αλήθειαν. Ο άλλως φιλέλλην Γερμανός εκ του όλου συγγράμματος αυτού καταφαίνεται ου μόνον ότι είχε προσωπικά συμπαθείας και αντιπαθείας εν Ελλάδι, αλλ' ότι απετέλει μέρος κόμματος, προ πάντων δε, ότι παρακολουθεί τας συγγραφάς των γραψάντων προηγουμένως Ελλήνων και φιλελλήνων κατά του

Καποδιστρίου, οίτινες και χρωματισθέντες διά το κομματικόν αυτών μένουσιν εν τη ιστορία αναξιόπιστοι. Ουχ ήπτον όμως, μεθ' όλα ταύτα, έχων υπ' όψει το αρχαίον: «οίδε και πολέμιος αρετήν ανδρός θαυμάζειν» δεν ηδυνήθη να παρασιωπήση και τας αρετάς αυτού, περί ών λέγει τάδε:

Το εξωτερικόν του κόμητος ην επίχαρι και αξιοπρεπές. Ην μέτριος την αναβολήν και εύσωμος· εκυρτώθη δε, του γήρως επελθόντος και των φροντίδων. Αι ρυτίδες του ευρέος, αψιδωτού και αλαζόνος μετώπου του, και η ωχρότης της μορφής αυτού κατήλεγχον πνευματικούς κόπους και βαρείς εσωτερικούς αγώνας, ών το μάταιον είχεν εξαντλήσει την προτέραν αυτού σφριγηλότητα και υγείαν. Οι ωραίοι όμως μελανοί οφθαλμοί του ενέφαινον πάντοτε δεξιότητα και πανουργίαν· το μακρόν και αυστηρόν αυτού στόμα διέστελλε πάντοτε το υπέροχον και ειρωνικόν του εκείνο μειδίαμα· η δε ομιλία του είχεν έτι το θέλγητρον της θωπευτικής εκείνης πραότητος και ευμενείας, όπερ διέλυε και αυτών των πολιτικών αντιπάλων αυτού τας προλήψεις. Ο Καποδίστριας, διά των κανονικών χαρακτηριστικών της μορφής αυτού, διά της γλυκύτητος του βλέμματος και του δελεαστικού του στόματος και του κάτω χείλους του ανεμίμησκε μάλλον το λεπτόν έμφυτον της φυσιογνωμίας της αλώπεκος.

Η λελογισμένη επιφύλαξις και η διπλωματική ηρεμία, αίτινες εφάινοντο περιβάλλουσαι τον Κυβερνήτην εν πολυαρίθμω ομίλω, διελύοντο συνήθως, οσάκις ελάλει μεταξύ οικείων περί των μεγάλων ζητημάτων της Ανατολής και του μέλλοντος της πατρίδος αυτού. Αποβάλλων τότε την ψυχρότητα, και λαλών μεθ' ελκυστικής, πλήρους πεποιθήσεως, πολλάκις όμως και μονοτόνου φωνής περί του «σταυρού», όν είχεν αναλάβει επί των ώμων αυτού, παρίστατο ως χαρίεις και σοβαρός ομιλητής, όν περιέβαλλον συγκινητικήν πένθους χροιάν η ατυχία της πατρίδος αυτού και των ανθρώπων η αχαριστία. Ησθάνετό τις τότε συμπαθή τινα προς αυτόν έλεον και οίκτον· διότι εστεφάνου αυτόν και ανύψου η προαίσθησις του μαρτυρικού του υπέρ της Ελλάδος θανάτου.

Την έμπυρον ευγλωπτίαν, ήν ανέπτυσσε, συνήθως, ο ιόνιος πολιτικός εν ταις περί πολιτικών πραγμάτων συζητήσεσι, δεν έπρεπέ τις βεβαίως τυφλώς να πιστεύη. Διότι και άν ποτε απροκατάληπτος, κατ' επιφάνειαν, επραγματεύετο περί σπουδαίων ζητημάτων της στιγμής, εις τον πολιτικόν όμως

παρατηρητήν εγέννα έμφυτόν τινα φόβον η παρρησία εκείνη ακριβώς, ήτις αδιακόπως ούτως ειπείν εμαρτύρει περί της ειλικρίνειας της. Ούτως ο *Βορύ Δεσαίν Βενσάν* εφρόνει, ότι ο Καποδίστριας ήνοιγεν αυτώ την καρδίαν αυτού εκείθεν μόνον, όθεν επεθύμει να ανακοινωθώσι τα κατ' αυτήν εις τον Γάλλον υπουργόν Μαρτινιάκ, και ήκουε μετά προσποιητής ευπιστίας, πως ο κόμης ελάλει περί των δύο φυσικών της Ελλάδος εχθρών, των Τούρκων και των Άγγλων, του ναυτικού εκείνου έθνους, όπερ προσεπάθει να οικειοποιηθή την δύναμιν της Ενετίας εν Ανατολή· πώς κατεμέμφετο τον αφόρητον Άγγλον αντιπρεσβευτήν Δώκινς, και κατηγορεί αυτού, ότι εματαίωσε τα στρατιωτικά σχέδια του Μαιζόν, ών η σύλληψις μόνη κατεδείκνυεν, ότι ο στρατάρχης ην άξιος «μαθητής του μεγάλου σχολείου». Ότε δε ο Γάλλος ηθέλησε να αναγράψη εις πρωτόκολλον τους εγκαρδίους τούτους λόγους, χαρακτηριστικώτατον υπήρξεν, ότι ο προμηθεύς Κυβερνήτης συνήνεσε μεν, αλλά παρετήρησεν όμως, ότι καλόν ήτο να μη μνημονευθεί η συναίνεσις του αύτη, ίνα μη υποληφθή τυχόν, ότι συνεφώνησαν αμφότεροι, όπως απατήσωσι τους Γάλλους υπουργούς διά προσπεποιημένης ειλικρινείας.

Η ειλικρίνεια αύτη, η αδιακόπως άγρυπνος, και φοβουμένη πάντοτε μη εκληφθή ως υπόκρισις, είνε χαρακτηριστικώτατον του διπλωμάτου γνώρισμα, και συνδέεται προς την τέχνην της αποφυγής αμέσων ερωτήσεων και την δεξιότητα περί τας αιφνιδίους μεταλλαγάς θέματος ομιλίας, ήν τα μέγιστα κατείχεν ο Κυβερνήτης. Συνέβαινεν όμως, εννοείται, πολλάκις, η θερμή φύσις του ανδρός της μεσημβρίας να θραύη τα δεσμά της υποκρίσεως, και να αισθάνηται ο Καποδίστριας, κατά τους τελευταίους ιδίως καιρούς βαρείας μερίμνης και πάλης, την ανάγκην της ανυποκρίτου εκχύσεως των αισθημάτων αυτού, έστω και κινδυνεύων να παράσχη λαβήν εις τους εναντίους. Η αγανάκτησις του επί τη «καταχρήσει του ονόματος της πατρίδος υπό των εχθρών αυτού» ην τοσοούτον ισχυρά, ώστε περιήγαγεν αυτόν να αναφωνήση μετ' εμπαθούς αγανακτήσεως: «Αν συρφετός τις δοξομανών καταστρέφη υπό την σημαίαν ταύτην την ευημερίαν εκατοντάδων χιλιάδων, και αφήνη αυτούς λιμοκτονούντας δίκην επαιτών, Πατρίς είνε τούτο; Υπάρχει πατρίς, ναι! και υπέρ αυτής προσήνεγκον αι ευγενέσταται καρδίαι τας μεγίστας των θυσιών αλλ' η πατρίς αύτη πρέπει να είναι αλήθεια και όχι ψεύδος!»

Η φύσις είχε προικίσει αφθόνως τον κόμητα Καποδίστριαν διά της πνευματικής εκείνης ευκινησίας και γοργότητος, ήτις ιδιάζει εις πάντας τους νεωτέρους Έλληνας, και ουδείς ποτε δύναται ν' αρνηθή, ότι έπραξε παν το κατ' αυτόν, όπως αναπτύξη τα δώρα ταύτα. Την έλλειψιν μεγάλης παιδεύσεως κατώρθου να αναπληροί δι' ενδελεχούς αναγνώσεως και ασυνήθους μνήμης, ήτις είχε πρόχειρον πάντοτε λόγιόν τι εκ τε των αρχαίων και νεωτέρων χρόνων. Έγραφε μεν δυσκόλως την Ελληνικήν, αλλ' ελάλει αυτήν όμως ευχερώς και ταχέως. Οσάκις εστερείτο επιχειρημάτων, κατέφευγεν εις αξιώματα, πολλάκις δε του αισθήματος η θερμότης συνεκάλυπτε την έλλειψιν πεποιθήσεως τουναντίον όμως κατείχε την υπέροχον εκείνην κοινωνικήν ευστοχίαν και σύνεσιν, ήν παρέχει η εν αυλαίς αναστροφή, το πανταχού σπάνιον προτέρημα του εν δέοντι σιγάν και ακούειν, και προ παντός απίστευτον δεξιότητα να προσαρμόζη την ομιλίαν αυτού προς τους ανθρώπους, λαλών μεν προς χωρικών περί του ποιμνίου του, προς ιερέα δε περί του λόγου του Θεού, προς πεπαιδευμένον περί της κλασικής αρχαιότητος, και προς κυρίας περί ποιήσεως.

Εν γένει εγνώριζεν ο Καποδίστριας να κολακεύη λεπτότατα την κοινήν γνώμην. Εννοών δε, πόσον σπουδαίον είναι το εξωτερικόν του άρχοντος, και ότι πολλάκις εν ευκαίρῳ σεβαστότερον είναι κοινόν τι φόρεμα ή στολαί και παράσημα, εφάινετο εν απλουστάτη ενδυμασία περιπατών εν ταις οδοίς του Ναυπλίου, και μόνον αυτού κόσμημα φέρων το κυανούν περιλαίμιον όπερ είχε κεντήσει αυτώ η κυρία *Eύνάρ*. Μόνον δε κατά την εν Πελοποννήσω οδοιπορίαν απεφάσισε να φορέση στολήν, αφού συνεβούλευσε τούτο ο Κολοκοτρώνης, παρατηρών αυτώ, ότι ο λαός εγονυπέτει ενώπιον του προηγούμενου ιππέως, όν εξελάμβανεν ως Κυβερνήτην ένεκα της λαμπράς αυτού αναβολής. Εν Ναυπλίῳ κατώκει πενιχρόν οικίσκον, σκοτεινήν έχοντα την αυλήν και ξυλίνην την κλίμακα· ουδεμία δε ίστατο προ αυτού φρουρά ως αν η αγάπη του λαού ην η καλλίστη προστασία του Κυβερνήτου. Το κύριον κόσμημα της προς υποδοχήν αιθούσης του απετέλει ο ήλιος· κυκλικόν τι δε ανάκλιντρον και έν γραφείον ήσαν τα μόνα της έπιπλα. Ευχαρίστως ελάλει ο πρώην υπουργός του Αλεξάνδρου περί του λιτού αυτού βίου. Πώς είναι δυνατόν έλεγε, να τραπώ εις την πολυτέλειαν, όταν η Ελλάς καταστρέφεται σχεδόν εκ της παντελούς της πενίας; Ούτω δε και η δίαιτα αυτού ην απλουστάτη. Ό,τι απαύστως εφώνει

προς τους Έλληνας: «*ταν σκάφαν σκάφαν, και ταν μάζαν μάζαν*» εφαινετο θέλων εις εαυτὸν πρῶτον να εφαρμόση. Εν μέσω λαοῦ ολιγαρκούς ἐζή και αὐτὸς ολιγαρκέστατος, διὰ πολλῆς ἔχων φροντίδος, πῶς ν' αναπληρώση διὰ νηφαλιότητος και τακτικῆς βίου τας αδυναμίας της κράσεως αὐτοῦ. Οἱ αναταμόντες το πτώμα αὐτοῦ ἰατροὶ εὖρον εν αὐτῷ πάντα τα προς βαθύ γήρας απαιτούμενα. Ἡδύνατο δε να εἶπη καυχώμενος ο Κυβερνήτης:

«Ουδέποτ' εν
νεότητ' εις το αἷμα
μου
ἐμιξα πίνων
πυρετοῦ
ερεθισμούς·
ουδέποτε μ'
αναίσχυντον το
μέτωπον
εδίωξα την νόσον
κ' εξασθένωσιν.
Οὕτω το γήρας
εἶναι δι' ἐμέ χειμῶν
δροσώδης,
αναψύχων, ὄχι
παγερός».

Και αὐτοὶ οἱ ἀδιαλλακτότατοι των πολεμίων αὐτοῦ δεν ἐτόλμων να προσβάλωσι την καθαρότητα ταύτην του ἰδιωτικῆς βίου. Μετὰ της ἀπλότητος δε και νηφαλιότητος του ἀνδρὸς συνεδέετο το φειδωλὸν ἐκεῖνο και οἰκονόμον πνεῦμα, ὅπερ πρωιμώτατα ἤδη διεβόησαν ως φιλαργυρίαν οἱ ἐχθροὶ του. Ἀλλ' ἡ φειδωλία του κόμητος δεν ἦτο κενή μόνον και ἐγωιστική. Ἐδείκνυτο πάντοτε συμπαθῆς προς τους χρεῖαν ἔχοντας, οἰκτίρμων δε πολλάκις μέχρις αδυναμίας, ὥστε να βοηθῆ και τους ἀναξίους συνδρομῆς. Τουναντίον δε μετὰ πολλῆς ευστοχίας ἐπεχείρει την ἐκπλήρωσιν των δημοσίων και πατριωτικῶν σκοπῶν. Χαρμόσυνον προϋξένησεν ἐκπληξιν, ὅτι ἀπεποιήθη την ψηφισθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ της ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀντιμισθίαν, ὅτι δεν ἐφείσθη της ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, προκειμένου περί ἀγαθῶν και πατριωτικῶν σκοπῶν, ὅτι ἀνέλαβε την ἰδία δαπάνη ἐκπαίδευσιν νέων ἀπόρων Ἑλλήνων, και μετέσχεν ἐκ του γλίσχρου βαλαντίου του της ἐλληνικῆς ἐθνικῆς τραπέζης και της εν Σύρῳ ασφαλιστικῆς εταιρίας. Ὡς ποτε ο μέγιστος της ἀρχαιότητος πολιτικός, ἡδύνατο εὐθαρσῶς να προκαλέση τους ἐναντίους

αυτού, αν ετόλμων να επιρρίψωσιν αὐτὸ το εθνικώτατον πάντων των ελαττωμάτων, την του χρήματος κατάχρησιν. Επιμελῶς δ' απέφευγε να παράσχη τροφήν εις την υπόνοιαν, ὅτι εκαρπούτο δῆθεν την υψηλὴν αὐτοῦ θέσιν, ὅπως εκμεταλλεύηται το κράτος, και βαθύτατα ελύπει αὐτὸν η ιδιοτέλεια των επισήμων Ελλήνων.

Απὸ πρωίας μέχρις εσπέρας παρὰ το γραφεῖον αὐτοῦ καθήμενος, αναισθητος ὅλως εφαινετο ο κόμης προς τας διασκεδάσεις, δι' ὧν ἄλλος τις ἀρχων ἠθελεν αρτύσει τους κόπους της αρχῆς. Αι σοβαραὶ δημόσιαι ασχολήσεις του εἶχον αληθῶς καταπνίξει το αἷμα του και τα πάθη του, ξένος δε και απρόσιτος ἦτο προς πάσαν ἡδονὴν και παρεκτροπὴν.

Ενὼ δε η απλότης και το ἄμωμον του ιδιωτικοῦ αὐτοῦ βίου ἦσαν πρόσφοροι να γεννήσωσι τον προς τον Κυβερνήτην θαυμασμόν εν τε τη Ελλάδι και τη αλλοδαπή, ἠύξανεν ἐτι οὗτος την αὐτῶν εντύπωσιν, συμμορφούμενος πιστῶς προς τους τύπους της καθεστῶσης θρησκείας, ευλαβῶς τα θρησκευτικὰ νόμιμα επιτελών και ενδελεχῶς τούτο επιδεικνύμενος. Και εν αὐτῇ τη πολιτικῇ ανεμίγνυε τύπους θρησκευτικούς, η δε της θείας προνοίας ἐπὶ κλησις εἶνε στερεότυπος εν ταις επισήμοις αὐτοῦ ἐπιστολαῖς και ομιλίαις. Κατ' αὐτὰ ἤδη της νεότητός του τα ἔτη συνέδεσαν λεπτοί, ἀλλ' ισχυροὶ δεσμοὶ τον ευσεβῆ ἄνδρα και τον πολιτικόν. Η προς την γαλλικὴν ἐπανάστασιν διάστασις, ἦν πανταχοῦ ἐκήρυσσεν ο Κυβερνήτης, ἦν προ παντός διάστασις προς τας αντιθρησκευτικὰς ιδέας του 1789. Οὕτω δε ο Καποδίστριας εἶνε εἰς των εξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες εν πάσῃ σχεδόν Ευρωπαϊκῇ αὐλῇ διεκρίθησαν ἀπὸ της παλινορθώσεως διὰ της ἐκκλησιαστικῆς τάσεως του πνεύματός των. Εἰς την ἐκκλησιαστικοπολιτικὴν ταύτην διάθεσιν περιέβαλεν αἴγλην ἐπιχάριτος ἀλλὰ σκοτεινῆς και ασαφούς θρησκομανίας η αναστροφή του κόμητος προς την κυρίαν *Κρύδενερ*, περί ἧς εἶπομεν, τον *Βάδερ* γερμανόν θεόσοφον και τον αυτοκράτορα *Αλέξανδρον*. Βραδύτερον δε προσετέθη και η ἐπίδρασις της αυστηρᾶς ἀλλὰ ψευδευλαβούς κοινωνίας εν Γενεύῃ. Οὕτω παραδοξότατα συνεφύρθησαν εις ἓν τα διάφορα στοιχεῖα: πολιτικῆ, μυστικισμός, καλβινιστικῆ και ανατολικῆ προς τους τύπους ευλάβεια. Ὅπως δῆποτε ὅμως και αν κρίνη τις περί του κράματος τούτου, αναντίρρητον εἶνε, ὅτι η ευλάβεια, ἢ τουλάχιστον η αυστηρὰ εκπλήρωσις των θρησκευτικῶν καθηκόντων, ἦν σπουδαιότατον απαιτούμενον

δι' άνδρα θέλοντα να κυβερνήση το ελληνικόν έθνος. Καθότι, πλην της γλώσσης και των δημοτικών θεσμών των Ελλήνων, ο κλήρος υπήρξεν η συντηρητική δύναμις, ήτις επί μακραίωνα δουλείαν προφύλαξε τους Έλληνας από της διασπάσεως και του ολέθρου.

Ο Καποδίστριας ην βεβαίως κοινωνικός ανήρ ευαρεστότατος ` τους τρόπους, πνευματώδης και προσηνής, προσωπικώς άμωμος, απλούς δε και νηφάλιος την δίαιταν, και άφογος τον βίον· ην δε, προς τούτοις, ακάματος εργάτης και διπλωμάτης τέλειος. Εκ των δύο δε κατηγοριών, εις άς διακρίνει τον διπλωματικόν κόσμον ο αρχιγραμματεύς της γερμανικής αυτοκρατορίας, ήτοι της μεγάλης ομάδος των «*θηρευόντων ύδνα και μεγαλοσταύρους*» και των ολίγων διπλωματών, οίτινες διάθεσιν έχουσι να εργασθώσιν αληθώς υπέρ της πολιτείας, και πιστώς τα εαυτών καθήκοντα εκπληρούντες «*τιμήν αυτών λογίζονται να είναι τα μισητότατα πάντων πρόσωπα*», ο Καποδίστριας δεν ανήκε βεβαίως εις τους πρώτους. Ειργάζετο ακαμάτως, και ουδόλως εις υλικήν αμοιβήν αποβλέπων, ουδενός δε υπελείπετο κατά την δεξιότητα και την γραφικήν ευχέρειαν. Αλαζών τις φιλοδοξία, ήν ουδέποτε δύναται να εννοήση ο όχλος, κατείχε και εζωογόνοι αυτόν. Ηγάπα την πατρίδα αυτού· αν δ' εσφάλη κατά την εκλογήν των μέσων, μομφής αξία είναι η κρίσις αυτού, ουχί δε το φρόνημα.

Τοιαύτη τις είναι η του *Μένδελσον Βαλθόλδου*, προς όν ο εν Αθήναις διατρίβων κατά την μεταπολίτευσιν του 1862 Άγγλος ιστορικός, αλλά μισέλλην Γεώργιος Φίνλαϋ ειπε να μη γράψη πολλά καλά περί Καποδιστρίου, κρίσις περί του Κυβερνήτου ως ατόμου.

Ο Κυβερνήτης έν, καθ' ημάς, διεπράξατο μέγιστον πάντων σφάλμα: δεν είχεν άδικον να ερείδηται επί του λαού, αλλά δεν έπρεπε να αφήση και τους διαπαιδαγωγήσαντας και ελευθερώσαντας αυτόν, ούτε τους δυναμένους να παρεμβάλωσιν αυτώ προσκόμματα· διά της γεννηθείσης αντιπολιτεύσεως, των φυγόντων εξ Ελλάδος φιλελλήνων και των εν αυτή διπλωματικών πρακτόρων, ο Καποδίστριας απώλεσε τας εν Ευρώπη συμπαθείας. Ως καλός διπλωμάτης ώφειλε να επωφεληθεί μάλλον των ελαττωμάτων του ρωσικού κράτους, εν ώ υπηρέτησεν ή να εξάψη και επαυξήση αυτά· διότι ουδέν είναι ευκολώτερον του να αφοπλίζη τις τους

αντιπάλους αυτού ενδίδων και πείθων αυτούς διά των πραγμάτων, διεγείρων δε την φιλοτιμίαν αυτών εις το ορθώς πράττειν, αν δε αποδειχθή εκ των πραγμάτων ότι ούτοι έχουσι δίκαιον να ασπασθή την γνώμην αυτών.

Αλλ' ούτε ο Καποδίστριας ούτε ο Όθων ηθέλησαν να μεταχειρισθώσι το όπλον τούτο, και αν ο Καποδίστριας συνεκάλει τον Απρίλιον του 1828 την Εθνοσυνέλευσιν, αν ο Όθων παρείχε Σύνταγμα ευθύς ως υπεσχέθη, ούτε ο εις θα εδολοφονείτο, ούτε ο Όθων θα εξεθρονίζετο.

Ο Καποδίστριας, άτε Κερκυραίος, οι δε Κερκυραίοι μόλις είχαν απαλλαχθή των Βενετών, ότε αυτός εσπούδαζεν εν Ιταλία, δεν εγίνωσκε καλώς την Ελληνικήν: «*Ελάλει αλλά δεν έγγραφεν Ελληνιστί*», ως λέγει ο Σ. Τρικούπης εν τη *Ιστορία της Επαναστάσεως* και ως επιβεβαιοί και ο Νικόλαος Δραγούμης εν ταις *Ιστορिकाίς Αναμνήσεσι*: «Κατά τους γραμματικούς κανόνας δεν ήτο πάντη άμεμπτος· ό,τι δε επεθύμει να γράψη έγγραφεν αυτό γαλλιστί και οι περί αυτόν μετέφραζον αυτό εις την ελληνικήν· και όμως τοιούτος ων περί την ελληνικήν διέτριβε και περί τους αρχαίους Έλληνας συγγραφείς και περί το αναφανέν τότε πρώτον, νυν δε τοιαύτας λαβόν φάσεις *γλωσσικόν λεγόμενον ζήτημα* εν Παρισίοις, ένθα πρωτηγωνίστουν ο Κοραής, ο Κοδρικάς, ο Οικονόμος, ο Ρίζος Νερουλός, ο Νεόφυτος Βάμβας, ο Νεόφυτος Δούκας, ών ο μεν Κοραής, ως γνωστόν υπερεμάχει της *καθομιλουμένης*, ο Κοδρικάς της καθαρευούσης, ής χρήσις εγένετο εν τοις Πατριαρχικοίς γραφείοις της Κωνσταντινουπόλεως και τοις ηγεμονικοίς γραφείοις των ηγεμόνων Βλαχίας και Μολδαβίας, ο δε Δούκας της αρχαίας ελληνικής γλώσσης, ήν αυτός έγγραφεν απταίστως, ως έστιν ιδείν εν ταις εκδόσεσι των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων. Πάντες ούτοι έσχον και τους υπέρ και τους κατ' αυτών, εντεύθεν δ' εγεννήθησαν οι λεγόμενοι Κοραϊσταί, αντικοραϊσταί και υπερκοραϊσταί. Κατά πάσαν πιθανότητα, ως αναφέρει ο Θερειανός, εν τω *Αδαμαντίω Κοραή*, ο Καποδίστριας έκλινε μάλλον προς τας θεωρίας του Παναγιώτου Κοδρικά, μεθ' ού εν Παρισίοις διατρίβων έλαβε και συνέντευξιν, καθ' ήν περί της γλώσσης ωμίλησαν, τούθ' όπερ βεβαίως πολύ ελύπησε τον Κοραήν. Ο Καποδίστριας και ως ιατρός και ως διπλωμάτης έγγραψε διάφορα επί των θεμάτων τούτων έργα, ών τινα μεν εξεδόθησαν, τινά δε ουχί. Εκ των έργων αυτού αναγράφομεν όσα ηδυνήθημεν να περισυλλέξωμεν:

α') Αι Επιστολαί αυτού γαλλιστί το πρώτον εκδοθείσαι εν Γενεύη τω 1839 υπό Ε. Α. Betant και είτα ελληνιστί εν Αθήνας εν τέσσαρσι τόμοις τω 1841 υπό Μιχαήλ Γ. Σχινά.

β') Λόγος Επικήδειος εις τον ηγεμόνα Σπυρίδωνα Γεώργιον Θεοτόκην, εν Κερκύρα 1883.

γ') Observations sur l' Etat actuel des îles Ioniennes.

δ') Saggi — sullo Stato de la medicina, chirurgia e farmacia del Jonio (ιδέ Κατάλογον των Υπομνημάτων εις την Ιόνιον Ακαδημίαν από του 1808 — 1812 υπό Ανδρέου Μουστοξύδου εν Πανδώρα τόμω Ζ' (1856) σελ. 297.

ε') Mémoire sur Ali Pacha de Janina (ιδέ Vretos, Notice Bibliographique Τόμ. Α', σελ. 18).

ς') Aperçu de ma carrière publique depuis 1798 jusqu' à 1822, St. Pétersbourg 1868.

ζ') Περί της αρχής των ατομικών διαφορών του οργανισμού (ιταλιστί).

η') Επί τη περιπτώσει του τοκετού Ισραηλίτιδος γεννησάσης ομού 5 επταμηνιαία τέκνα (ιταλιστί).

θ') Rapport présenté à S. M. L' Empereur Alexandre par S. E. Mr le Comte de Capodistrias sur les Etablissements de Mr de Fellengerg à Hofwill en Octobre 1814 Paris και πλήθος άλλο υπομνημάτων και εκθέσεων διπλωματικών, ών συλλογή επί ταυτώ δεν εγένετο δυστυχώς μέχρι σήμερον.

Τοιαύτη ήτο, εν ολίγοις η βραχυχρόνιος διοίκησις της Ελλάδος υπό του μεγίστου των του ΙΘ' αιώνος Ελλήνων ανδρών Ιωάννου Α. Καποδιστρίου και τοιαύται αι αρεταί και τα μειονεκτήματα αυτού. Νυν δ' ειπόντες και βραχέα τινά περί των πόρων, ούς ως κυβερνήτης της Ελλάδος διέθηκεν υπέρ της αναπτύξεως και βελτιώσεως των κακώς κειμένων, μετά τον οκταετή εκείνον και δεινόν αγώνα, σπεύδομεν να συνεχίσωμεν την μετ' αυτόν ιστορίαν, την ιστορίαν της ελεεινής αναρχίας, ήν άνδρες σπουδαρχίδαι παρεσκεύασαν, ως μη ώφελε, τη μητρί Ελλάδι:

Το όλον των επί της τετραετούς σχεδόν διοικήσεως του Κυβερνήτου σταλέντων αυτώ υπό των συμμάχων Δυνάμεων ποσών συνέκειτο:

Εκ της Γαλλίας	3,500,000
» Ρωσίας	3,500,000
» Αγγλίας	500,000

	7,500,000

Το όλον δε των εισπραχθέντων υπό του Κυβερνήτου χρημάτων έχει ούτως:

Εκ της Εθνικής τραπέζης κεφάλαιον1,100,000
» χαρτονομισμάτων	500,000
» του κέρδους των αργυρών και χρυσών κοσμημάτων	100,000
» διαφόρων κληροδοτημάτων και προσφορών	600,000
» δανεισθέντων τω έθνει παρά του Κυβερνήτ	.800,000
» των προσόδων της χώρας14,000,000

	24,600,000

(96)

Διά του σχετικώς ελαχίστου τούτου χρηματικού ποσού διετήρησεν ο Κυβερνήτης στρατόν εν καλή καταστάσει, ανερχόμενον εις 11,300 άνδρας και είκοσι δύο πλοία καλώς εξηρτισμένα και αξιωματικούς καλώς μισθουμένους. Εάν δ' εις τα υπ' αυτού τελεσθέντα ανά την Ελλάδα έργα απίδωμεν, τότε δικαίως θέλομεν αναφωνήσει ότι περί Καποδιστρίου ήρμοζεν ό,τι έλεγε περί της αρχαίας Ελλάδος ο διασημότατος Γερμανός καθηγητής *Κάρολος Φρειδερίκος Χέρμανν*: «ότι ουδεμία πώποτε πολιτεία κατώρθωσε διά σμικρών πόρων μείζονα ή όσα η αρχαία Ελλάς» (97).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Τα μετά την δολοφονίαν. — Ενέργειαι των αντιπρέσβειων περί της τηρήσεως της ησυχίας. — Άφιξις εκ Τριπόλεως του Κολοκοτρώνη. — Άφιξις των αντιπροσώπων της εν Ύδρα αντιπολιτεύσεως αιτουμένης αμνηστίαν. — Απόρριψις των προτάσεων των αντιπολιτευομένων υπό της τριανδρίας. — Ο Γάλλος και εν μέρει ο Άγγλος αντιπρέσβυς υποστηρίζουσι

τους εν Ὑδρα. — Παύσις του Γάλλου στρατηγού Ζεράρ. — Αποστολή πλοίων προς υποταγήν των αντιπολιτευομένων νησιωτών. — Επιστολή μετριόφρων του Ζαΐμη προς τον Κολοκοτρώνην περί συνενώσεως του έθνους. — Αποτυχία της αποστολής. — Αμοιβαίαι συκοφαντίαι Καποδιστριακών και αντιπολιτευομένων. — Οι πληρεξούσιοι. — Έναρξις της εν Ἀργει Εθνοσυνελεύσεως συνεχιζούσης την προηγουμένην — Παραίτησις Αυγουστίνου και Κολοκοτρώνη — Ο Κωλέττης αρνείται να παραιτηθή. — Συνέλευσις αντεπολιτευομένων. — Ταραχαί εν Ἀργει. — Φυγή των περί τον Κωλέττην εις Στερεάν Ελλάδα. — Κυβέρνησις της Περαχώρας. — Προκήρυξις Κωλέττη προς τους Έλληνας καλών αυτούς κατά των Καποδιστριακών. — Απειλή εισβολής εις Πελοπόννησον. — Ο Κολοκοτρώνης ετοιμάζει στρατόν κατ' αυτών. — Ματαιώσις της μεσιτείας προς συνδιαλλαγήν. — Εισβολή των Ρουμελιωτών εις Πελοπόννησον. — Κατάληψις Ἀργους και Ναυπλίου. — Τέλος της εν Ελλάδι διοικήσεως της οικογενείας Καποδιστρίου.

Δυστυχώς μετά τον οικτρόν θάνατον του Καποδιστρίου επήλθε χάος· ουδείς εγίνωσκε τι τέξεται η επιούσα· και αυτοί δ' οι τέως αντιπολιτευόμενοι του Καποδιστρίου κατελήφθησαν υπό τρόμου, καθ' όσον ο λαός φοβούμενος περί της εαυτού σωτηρίας ηγανάκτει κατά των σφόδρα αντιπολιτευομένων των γενομένων κατά το μάλλον ή ήττον αιτίων της δολοφονίας του Καποδιστρίου. Εδείχθησαν μεν και τινες επιχαίροντες τω θανάτω του Κυβερνήτου είτε πάθους ένεκα πολιτικού, είτε προσωπικού, επί βραχύ ελπίσαντες επί την μέλλουσαν του έθνους και εαυτών ευδαιμονίαν, αλλά τάχιστα απεδείχθη χίμαιρα η ελπίς αυτών. Παρ' άπασι λοιπόν τοις Έλλησιν επεκράτησε το αίσθημα του φόβου, της καταπλήξεως και της αβεβαιότητος του μέλλοντος. Διά του διορισμού της τριανδρίας ικανοποιούνται οι μεν Επτανήσιοι και προ πάντων οι την μνήμην του Καποδιστρίου έχοντες ιεράν οπαδοί της πολιτικής εκείνου επί τω διορισμώ του Αυγουστίνου, όστις, κατά τα φαινόμενα, ηρνείτο να μετάσχη της διοικήσεως, αλλ' εδέξατο μόνον *«ίνα μη ματαιωθώσιν, ως είπε, διά μιας οι τοσούτοι αγώνες τον αδελφού μου»*. οι δε Πελοποννήσιοι, διότι ο Κολοκοτρώνης είχε μεν εχθρούς, αλλ' ήν ο επισημότατος οπλιτάρχης της Πελοποννήσου· οι δε της εκτός του Ισθμού Ελλάδος, διότι ο Κωλέττης εθεωρείτο ως ευφυέστερος των άλλων. Και οι Υδραίοι αυτοί εφάνησαν

διατεθειμένοι να αναγνωρίσωσι την προσωρινήν κυβέρνησιν. Ἐλεγον δε οἱ ἄνθρωποι, αυταρέσκως εαυτοὺς πείθοντες, ὅτι ἡ σύνθεσις τῆς τριανδρίας *κατήλεγχεν ἕξοχον πολιτικὴν περίνοιαν.*

Μετά την δολοφονίαν, ὡς ἦν εἰκός, ὁ υπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Π. Γ. Ρόδιος φοβούμενος στάσιν στρατιωτικὴν ἔγραψε πρὸς πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς σωμάτων να φροντίσωσι περὶ τῆς εὐταξίας τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν. Ἰδοὺ δε πῶς αναγγέλλει τὸν φόνον καὶ τὴν περὶ τοῦ στρατοῦ ἐπιμέλειαν ἐν τινὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Ράγκον ἐπιστολή:

«Φίλε καὶ ἀδελφέ!

«Ἐχασεν ἡ πατρίς τὸν σωτήρα! ἔχασεν ἡ Ἑλλὰς τὸν πατέρα! Ἐδολοφονήθη μετὰ πιστολῶν κατὰ κεφαλῆς καὶ μαχαιρῶν ἐπὶ κοιλίας ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνον καὶ Γεώργιον Μαυρομιχαλαίους χθες Κυριακὴν, μόλις ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, ὅτε ἐπάτει τὸ κατώφλιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Σπυρίδωνος.

«Ἐπεσε πάραυτα κατὰ γῆς ἀλαλος καὶ ἀφωνος. Ποία θλιβερά Κυριακὴ! ποῖον τάχα τέλος περιμένει τὴν πατρίδα εἰς τοιαύτας τρικυμίας πολιτικὰς τῆς Ἑυρώπης καὶ εἰς τοιαύτας ραδιουργίας ολεθρίας τινῶν Ἑλλήνων.

«Ἄλλην θεραπείαν ὀπωσοῦν δὲν βλέπω παρὰ τὴν φρόνησιν τῶν στρατιωτικῶν.

«Προσπαθήσατε, φίλε καὶ ἀδελφέ, εἰς τὴν εὐταξίαν τῶν στρατιωτικῶν διότι ἄλλως χανόμεθα. «Ζητοῦν να θολώσωσι τὸ νερόν διὰ να μας καταφάγωσιν οἱ περὶ ἡμᾶς λύκοι», ὡς ἔλεγεν ὁ μακαρίτης.

«Σας ἀσπάζομαι.

Ναύπλιον τὴν 28 Σεπτεμβρίου 1831.

Π. Γ. Ρόδιος».

Καὶ οἱ ἐν Ναυπλίῳ δ' ἀντιπρόσβειοι Ρωσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας φροντίζοντες περὶ τῆς τάξεως κατέλαβον τὰ φρούρια διὰ ναυτῶν. Ὁ δε Κολοκοτρώνης ἐν Τριπόλει μαθὼν τὸν διορισμὸν αὐτοῦ δι' ἰδιαιτέρου ἀγγέλματος τοῦ κόμητος Αὐγουστίνου Καποδιστρίου καὶ διὰ δύο ταχυδρόμων τῆς κυβερνήσεως

αφίκετο (29 Σεπτεμβρίου) μετά σύντονον πορείαν εις Ναύπλιον ηγούμενος 150 ιππέων. Εκ των μελών της τριανδρίας ο μιν Αυγουστίνος, ως εικός, έπνεεν εκδίκησιν κατά των δολοφόνων του αδελφού και των οπαδών εκείνων, ο δε Κολοκοτρώνης συνετός ων συνέστελλε τας ορμάς εκείνου, ο δε Κωλέττης εγίνωσκε ν' αναμένη κρείσσονας περιστάσεις προς εκδήλωσιν των εαυτού πολιτικών φρονημάτων, άτινα ήσαν όλως αντίθετα προς τα των δύο συναρχόντων. Πριν ή συνέλθη η διοικητική επιτροπεία και ρυθμίση τα κατά την διοίκησιν, τάχιστα ήρξατο η κατ' αυτής αντιπολίτευσις. Αφίκοντο (30 Σεπτεμβρίου) εις Ναύπλιον εξ Ύδρας οι απεσταλμένοι της εκεί αντιπολιτεύσεως *Μιαούλης, Ζαΐμης και Τρικούπης*, φέροντες επιστολήν προς την Γερουσίαν υπογεγραμμένην (29 Σεπτεμβρίου) υπό τριάκοντα πληρεξουσίων, εν ή συν άλλοις υπήρχον και τάδε: «*Θέλετε αναγνωρίσει, κύριοι, ότι μόνον οι νομίμως εκλεγμένοι και απαραβιάστως συζητούντες πληρεξούσιοι του έθνους δύνανται ν' αντικαταστήσωσι κατά νομίμους τύπους και δι' εθνικής δυνάμεως την προ μικρού λήξασαν εξουσίαν. Ελπίζομεν δε όχι η Γερουσία οργανισθείσα υπό εκλιπούσης αρχής ως συμβουλευτικόν μόνον σώμα δεν θέλει τολμήσει να υπερβή τον κύκλον των καθηκόντων αυτής, ούτε περιαγάγει ημάς εις την δυσάρεστον ανάγκην να διαμαρτυρηθώμεν κατά τοιαύτης ενεργείας*».

Αλλ' η Γερουσία απέκρουσε την πρότασιν των Ύδραιών, οίτινες νομίσαντες ότι ο Μιαούλης ην μισητόν πρόσωπον, ως δεινός γενόμενος πολέμιος του Κυβερνήτου, έπεμψαν αντ' αυτού άλλον πληρεξούσιον και απήτησαν παρά της τριανδρίας, ίνα προστεθώσι δύο έτι μέλη εκ της υδραϊκής αντιπολιτεύσεως, δοθή δε πλήρης αμνηστία διά τα πολιτικά εγκλήματα και συγκληθή τάχιστα η εθνοσυνέλευσις εν τόπω ασφαλεί, ής μέλη έμελλον να ώσι και οι εν Ύδρα εβδομήκοντα αντιπρόσωποι, διαταχθώσι δ' ελεύθεραι εκλογαί. Αλλ' αι προτάσεις των Ύδραιών απεκρούσθησαν. Οι τριανδροι δεν ηρκούντο τούτοις μόνοις, αλλ' υπέθαλπον παρά τω λαώ, εκ παντός τρόπου και διά χορηγίας χρημάτων την οργήν κατά των οπωσδήποτε συντεινάντων εις την κατά του Κυβερνήτου αντιπολίτευσιν και εις τον φόνον, εν οίς περιλαμβάνοντο και οι Ύδραίοι και μάλιστα ο Μιαούλης και τάλλα μέλη της εν Ύδρα «*συνταγματικής επιτροπής*». Ταύτα εκίνουν την χολήν Ύδραιών και των συνταγματικών των αντιπολιτευσασμένων εν

γένει τη τε κυβερνήσει του Καποδιστρίου και νυν τη της τριανδρίας. Την των Ελλήνων διαμάχην των τε συμπολιτευομένων υπέθαλπον και οι εξωτερικοί, εξ ών οι μεν Ρώσοι συνετάσσοντο τη τριανδρία, οι δε Γάλλοι και εν μέρει οι Άγγλοι τη αντιπολιτεύσει, εφ' ώ τόσον εξωργίσθη ο κούφος και ευόργητος Αυγουστίνος· ώστε έπαυσε της αρχηγίας του ελληνικού στρατού τον Γάλλον στρατηγόν Ζεράρ επί τη προφάσει ελλείψεως χρημάτων, ην προέβαλε τω στρατηγώ Γκεενέκ προς αιτιολογίαν της παύσεως· αλλ' ο γινώσκων το αληθές αίτιον στρατηγός αμέσως ανεκάλεσε πάντας τους Γάλλους αξιωματικούς εκ του ελληνικού στρατού. Η δε τριανδρία ένθεν μεν εκ παντός τρόπου ησχολείτο να διατηρή ακμαίαν παρά τω λαώ την λύπην επί τη απωλεία του φιλοστόργου πατρός, του σωτήρος, του ευεργέτου του ελληνικού έθνους και προς τούτο διέταξεν έξ εβδομάδων πένθος παρά πάσαις ταις πολιτικαίς και στρατιωτικαίς αρχαίς, εξοπλίσασας δε τα ολίγα της κυβερνήσεως πλοία εξαπέστειλε (3 Οκτωβρίου) υπό την οδηγίαν των Μεταξά, Τσαμαδού, Χρυσογέλου και Παξιμάδη προς υποταγήν των αντιπολιτευομένων νησιωτών. Μάτην οι μετριοφρονέστεροι των αντιπολιτευομένων απετάθησαν προς άλλους φίλους της τριανδρίας και προς τον συνετόν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην συμβουλευόντες αυτώ μετριότητα, και μάλιστα ο Ανδρέας Ζαΐμης, όστις έγγραφε τη 5 Οκτωβρίου προς τον Κολοκοτρώνην τάδε:

Κύριε,

«Ανάρμοστον εις την περίστασιν ταύτην το να επέμβω εις την ανάπτυξιν παρελθόντων πραγμάτων, όλοι γνωρίζομεν πώς αυτά διέτρεξαν· περιορίζομαι λοιπόν, κινούμενος από πατριωτισμόν και από ιδιαιτέραν υπόληψιν, την οποίαν πάντοτε εφύλαττον προς τον εαυτόν σας, να σας ειπώ μόνον περί των τωρινών.

«Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος δεν είναι πλέον εις τον κόσμον (αξιοθρήνητος κατ' αλήθειαν η στέρησίς του). Έχων αξιότητα έξοχον και αυτός ήτον εκείνος, όστις ηδύνατο να ανακαλέση την ησυχίαν, αλλ' ως είπον, εξέλειπεν. Αν επιμείνωμεν να διατηρήσωμεν την επικρατούσαν διαίρεσιν, κατ' εμήν ιδέαν, αλλοίμονον και εις ημάς και εις την πατρίδα.

«Πολύ εξαρτάται από τον εαυτόν σας, κύριε Κολοκοτρώνη, το να ενεργήσητε να ενωθή το έθνος δι' ενός εντίμου συμβιβασμού, διά να διαφυλάττη την αυτονομίαν του, και να στερεωθή, υπό πατρικὴν κυβέρνησιν.

«Καιρός δεν είναι ούτε να μας φοβερήσητε, ούτε να σας φοβερίσωμεν· καιρός είναι να προλάβωμεν τον εμφύλιον πόλεμον, ο οποίος θα ετοιμάση την καταστροφὴν μας. Συγχωρήσατέ μου το θάρρος και δεχθήτε την βεβαίωσιν της υπολήψεώς μου, μεθ' ἧς υποσημειούμαι.

1831 Οκτωβρίου 5 ἐξ Ὑδρας.

Εἰς τὰς προσταγὰς σας
Ἀνδρέας Ζαΐμης.

Ἀλλὰ και τοῦ Ζαΐμη ἡ μετριότης ἀπέβη ματαίᾳ. Τα κόμματα εμαίνοντο κατ' ἀλλήλων. Ἐπικειμένης δὲ τῆς συνόδου τῆς ἐθνοσυνελεύσεως ἑκατέρᾳ τῶν πολιτικῶν φατριῶν ἠγωνίζετο ὅπως ἔχη τὴν πλειονοψηφίαν· πολὺν χρόνον κατέτριψαν ἐρίζοντες περὶ ἀποδοχῆς ἢ μὴ ἐν τῇ συνελεύσει τῶν ἐν Ὑδρᾷ συνελθόντων πληρεξουσίων.

Ἀμοιβαίαι συκοφανταίαι διεδίδοντο περὶ τῶν ἀθεμίτων σκοπῶν ἑκατέρας τῶν φατριῶν. Καὶ ἡ μὲν τριανδρία ἠθέλε το Ἄργος ὡς τόπον τῆς συνόδου τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, οἱ δ' ἀντιπολιτευόμενοι ἀπέκρουον αὐτὸ ὡς ὄν υποχείριον τῇ κυβερνήσει· ἀγὼν μέγας ἤρξατο περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν, ἄλλων ἄλλα βουλομένων καὶ προτεινόντων. Ἐπὶ τέλους υπερίσχυσεν ἡ τριανδρία καὶ συνέστη ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπεία ἐκ Γερουσιαστῶν, ἣτις ἀπέκλεισε τοὺς Ὑδραίους πληρεξουσίους, οἷς οὐδὲ τὴν ἐμφάνισιν καν ἐπέτρεψεν ἐν τῇ συνελεύσει· ἀποπειραθέντας δὲ ναποβιβασθῶσιν εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου ἠνάγκασε, διὰ τῆς βίας, νὰ ἐπιβιβασθῶσιν αὐθις εἰς τὰ πλοία· οἱ δὲ Μανιάται πληρεξούσιοι οἱ μὴ ἔχοντες διαβατήρια συνελήφθησαν καὶ ἀπεκλείσθησαν. Οὕτως οἱ συμπολιτευόμενοι ἐφαίνοντο κατὰ πάντα ἰσχυρότεροι καὶ ἡ τριανδρία παντοδύναμος. Ἀλλὰ τὴν φαινομενικὴν ταύτην παντοδυναμίαν ἐπέπρωτο νὰ διαλύσῃ ἐντὸς μικροῦ ο ἕτερος αὐτῆς παράγων, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὅστις καθ' ὄν χρόνον ὁ Αὐγουστίνος κατεδίωκε πάντα ἀντιπολιτευόμενον, συμπράττοντος καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, αὐτὸς ἀπεδοκίμαζε μὲν

τας πράξεις ταύτας, αλλ' υπείκεν εξ ανάγκης τη πλειονοψηφία των δύο άλλων της τριανδρίας μελών. Ούτω πράττων ο Κωλέττης, έτυχε της επιδοκίμασίας των αντιπρέσβειων Γαλλίας και Αγγλίας, έπειτα δε κατώρθωσε να συναθροίση περί εαυτόν πολλούς πληρεξουσίους επιδοκιμάζοντας τα πολιτικά αυτού φρονήματα και αποδοκιμάζοντας τα του Αυγουστίνου και Κολοκοτρώνη. Εκ των συνελθόντων 236 πληρεξουσίων, 146 ήσαν Καποδιστριακοί και 90 αντιπολιτευόμενοι, εξ ών οι της δυτικής Ελλάδος ήθελον την ανατροπήν της τριανδρίας πολεμούντες, προ πάντων, τον Αυγουστίνον και τους υπερμάχους εν γένει του πολιτικού συστήματος του Καποδιστρίου. Πρώτη δ' αφορμή εγένοντο οι ένοπλοι ακόλουθοι των της δυτικής Ελλάδος πληρεξουσίων, ών έκαστος ητήσατο υπέρ των εαυτού παρά της κυβερνήσεως τα της συντηρήσεως· προς δε τούτοις απήτουν οι οπλιτάρχαι ούτοι πληρεξούσιοι τους καθυστερουμένους αυτών μισθούς και άλλοι άλλας αποζημιώσεις, οι μεν δικαίας, οι δε παραλόγους.

Και ο μεν Αυγουστίνος μετά του Κολοκοτρώνη διαρρήδην απέκρουον πάντα τα αιτήματα αυτών, ο δε Κωλέττης ενεφανίσθη θερμότατος υπερασπιστής αυτών. Ούτω δε ενεργών επεσπάσατο πάντας τους οπλιτάρχας πληρεξουσίους της δυτικής Ελλάδος και τους οπλίτας αυτών ανερχομένους σύμπαντας περί τους 800, και εσχημάτισε ισχυράν και επικίνδυνον αντιπολίτευσιν κατά των Καποδιστριακών. Η αντιπολίτευσις αύτη επιτηδείως ανέλαβεν υπό την προστασίαν αυτής πάντα οπωσδήποτε αντιπολιτευόμενον τη τριανδρία μεν κατά το φαινόμενον, πράγματι δε τοις περί τον Αυγουστίνον και Κολοκοτρώνην, μάλιστα δε τους καταδιωκομένους Υδραίους πληρεξουσίους· εκ τούτου δ' ωνομάσθησαν ούτοι ως υπερασπισταί των «*συνταγματικών*», «*συνταγματικοί πληρεξούσιοι*». Επειδή δε η εξελεγκτική επιτροπεία της συνελεύσεως απέρριψε την αίτησιν αυτών υπέρ των Υδραίων, ούτοι συνήλθον τη 18 Νοεμβρίου 1831 και συνυπέγραψαν δήλωσιν, εν ή υποσχνούντο «*την νόμιμον και πατριωτικήν κατά της κυβερνήσεως αντίστασιν*», ειλικρινή σύμπραξιν, συγκρότησιν εξελεγκτικής επιτροπείας εξ αυτής της συνελεύσεως ειλημμένης και φρουράς εκ τε των εκτός του Ισθμού και εντός αυτού Ελλήνων ως και επί της εν Τροιζήνι συνελεύσεως και συνταγματικόν πολίτευμα, καθ' ό έμέλλον να ρυθμισθώσι τα της πολιτείας, εκλογών, δικαιωμάτων των

αγωνισαμένων και των πολιτών εν γένει, κλήρου, εκκλησίας, αποζημιώσεων, αμοιβών, διανομής εθνικών γαιών, εκλογής ηγεμόνος, ιδρύσεως προσκαίρου κυβερνήσεως μέχρι της αναρρήσεως του εκλεχθησομένου ηγεμόνος. Εν τέλει δ' εδηλούτο, ότι πας ός αν μεταβάλει γνώμην, έσται άτιμος και στηλιτευμού άξιος.

Τούτων γενομένων προ της ενάρξεως της συνελεύσεως υπό του Κωλέττη, ο Αυγουστίνος και ο Κολοκοτρώνης κατενόησαν οποία τις έμελλε να η η αντιπολίτευσις αύτη εν τη Εθνοσυνελεύσει· διό και πριν ή αύτη καταστή φοβερωτέρα, επέσπευδον την, ως τάχιστα, έναρξιν αυτής, ήν προκήρυξαν διά την 5 Δεκεμβρίου 1831 διά τοιχοκολλήσεων.

Οι αντιπολιτευόμενοι όμως απέσπασαν την προκήρυξιν και παντοίας ύβρεις εξετόξευσαν κατά του Αυγουστίνου, ως θέλοντος να υποδυθή πρόσωπον τυράννου, και ότι καλόν θα ήτο να ανεχώρει εγκαίρως διά την Κέρκυραν. Αλλ' η προσωρινή κατοχή της υπάτης αρχής, το παράδειγμα του αδελφού αυτού και αι εισηγήσεις των Ρώσων είχαν τοσοούτον ήδη μεθύσει τον κόμητα Αυγουστίνον, ώστε σπουδαίως εσκέπτετο να καταστήση διά πραξικοπήματος διαρκή την αρχήν αυτού, και να κατορθώση όπως εκλεγή ισόβιος Κυβερνήτης της Ελλάδος. Ότε δε φανερόν αυτώ εγένετο, ότι οι Ρουμελιώται ούτε δι' απειλών, ούτε διά σαγηνευτικών υποσχέσεων, ούτε διά χρημάτων επείθοντο να συνταχώσιν αυτώ, αλλ' ότι ητοιμάζοντο τουναντίον εις ένοπλον αντίστασιν, ήνοιγον *πολεμίστρας* εις τους τοίχους των οικιών, και παρεσκεύαζον αντισυνέλευσιν, διέταξε να στηθώσι τηλεβόλα, να κατασκευασθώσιν οχυρώματα, περί το κατάστημα της Συνελεύσεως και να γείνη έναρξις αυτής. Επί τούτω δε οι Καποδιστριακοί πληρεξούσιοι κατά την ορισθείσαν (5 Δεκεμβρίου) ημέραν, 146 τον αριθμόν, τη πρωία μετέβησαν εις τον ναόν της Παναγίας, έδωκαν τον νενομισμένον όρκον· περί δε την μεσημβρίαν υπό συνοδίαν πεζών τε και λογχοφόρων ιππέων, ών ηγείτο ένοπλος ο *Κολοκοτρώνης* επ' ώμου φέρων το πυροβόλον και πάνοπλος και περιστοιχιζόμενος υπό εκατοντάδος οπλιτών, ως ουραγός δ' είπετο ο στρατηγός *Τσαβέλλας* πολλών και αυτός ηγούμενος στρατιωτών, μετέβησαν εις το σχολειόν του Άργους, εν ώ έμελλε να συνεδριάξη η Εθνοσυνέλευσις, ού τα πέριξ κατέλαβον, εξέλεξαν πρόεδρον τον Δ. *Τσαμαδόν*, αντιπρόεδρον δε τον *Λάμπρον Νάκον* (98).

Μετά δύο ημέρας (7 Δεκεμβρίου) ο Αυγουστίνος εκήρυξε την έναρξιν της Εθνοσυλεύσεως και ανέγνω επίσημον λόγον προς τους πληρεξουσίουσ ειπών: «Τα πένθιμα σημεία, τα οποία φορείτε όλοι, τα κατηφή πρόσωπά σας και οι ατενίζοντες εις το ιερόν τούτο της Πατρίδος βήμα οφθαλμοί σας αποδεικνύουν, ότι επιθυμείτε να ίδητε το πρόσωπον και να ακούσητε την φωνήν εκείνου, όστις σας συνεκάλεσεν εις συνέλευσιν, του Κυβερνήτου λέγομεν, της Ελλάδος. Δεν είνε πλέον εις τον κόσμον. Αντ' αυτού δε τι βλέπετε; Τρία άτομα, την σκιάν μόλις παρασταίνοντα του αιμνήστου εκείνου. Αλλά θαρσείτε· επί της σκιάς ταύτης ίσταται η πάνσεπτος εικών του Σωτήρος Χριστού. Εις αυτόν αναβλέψατε». Είτα δε ωμίλησε περί του εαυτού διορισμού: της «*κυβερνητικής εκείνης σκιάς*», περί των νομίμως υπό της νομίμου γερουσίας πεπραγμένων, περί των ευχαριστηρίων αναφορών του λαού, δι' ών επεδοκιμάζοντο τα γεγεννημένα υπό τε της Γερουσίας και αυτού, περί προόδου της χώρας και ησυχίας, περί δικαιοσύνης, γεωργίας, περί αυξήσεως των αιγών και προβάτων και βοών, περί διανομής γαιών, περί δημοσίας πίστεως, περί ομονοίας και ευημερίας, περί ευαρέστου καταστάσεως του στρατού, περί σχολείων κτλ.

Είτα κατέκρινε τους μη ακολουθούντας τη πολιτική της Ρωσίας, ήτις εκθύμως υπεστήριζε την πολιτικήν των οπαδών του Καποδιστρίου, ειπών: «Το σέβας και η ευγνωμοσύνη, τα οποία χρεωστεί η Ελλάς προς την Ρωσίαν, παραλόγως παρεγνωρίσθησαν. Τούτο μαθών ο αυτοκράτωρ ελυπήθη· δικαίως. Αλλ' όμως η μεγαλειότης του διεκήρυξεν ότι δεν αναγνωρίζει ως Έλληνας τους όσοι δεν ευλαβήθησαν να χύσουν ρωσικόν αίμα. Το τόλμημα, εις το οποίον οι εν Ύδρα υπέπεσαν, ουδαμώς πορεί του λοιπού να μεταβάλει την μέριμναν, την οποίαν η Α. Μ. ευαρεστείται να αφιεροί εις σωτηρίαν της Ελλάδος». Ταύτα ειπών κατέθεσεν αμέσως δι' εαυτόν και διά τον Κολοκοτρώνην εξουσίαν, ήν έδωκεν αυτοίς η Γερουσία.

Η Εθνοσυνέλευση αποδεξαμένη την παραίτησιν αυτών εξέφρασε τη 15 Δεκεμβρίου, δι' εγγράφου του προέδρου αυτής Τσαμαδού προς τον Κολοκοτρώνην την ευγνωμοσύνην αυτής επί τη φιλοπατρία, ήν επεδείξατο διά της αποχωρήσεως και επί τω νοήμονι ζήλω και δεξιότητι, ήν ανέπτυξεν ως μέλος της τριανδρίας. Αλλ' επειδή ο Κωλέττης ηρνείτο να παραιτηθή την εξουσίαν, η συνέλευσις έπαυσεν αυτόν τε και τον

Κολοκοτρώνην και διώρισε τον Αυγουστίνον *Προεστώτα* της Ελλάδος.

Εκατόν τεσσαράκοντα και ἕξ πληρεξούσιοι υπέγραψαν δήλωσιν, δι' ἧς ανετίθετο τῷ Αυγουστίνῳ ἡ κυβέρνησις τῆς Ελλάδος, μέχρις οὐ το σύνταγμα ἠθέλε καθορίσει τὰ ὅρια τῆς εκτελεστικῆς ἐξουσίας. Τὴν τοιαύτην δε δήλωσιν ετοιχοκόλλησαν ἀνά τὴν πόλιν. Οἱ αντιπολιτευόμενοι ὁμως ἀπεκώλυσαν τὴν τοιχοκόλλησιν τῶν κυβερνητικῶν προκηρύξεων, δι' ὧν ἠγγέλλετο ὁ διορισμὸς τοῦ Αυγουστίνου. Οἱ συμπολιτευόμενοι ἐπέμενον. Τότε ἐπῆλθε συμπλοκὴ Ρουμελιωτῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν τοῦ Τσαβέλλα. Οἱ κάτοικοι διεσκορπίσθησαν εἰς Ναύπλιον, Κόρινθον καὶ Τρίπολιν· ἡ ἔθνοσυνέλευσις ἀπέδρα εἰς Ναύπλιον, ἐνθα συμβούλιον ἐγένετο παρὰ τῷ Αυγουστίνῳ τοῦ Κολοκοτρώνη, Τσαβέλλα, Ροδίου καὶ Ρίκορδ, ἐν ᾧ ἀπεφασίσθη νὰ προσβληθῶσιν οἱ ἐν Ἄργει αντιπολιτευόμενοι πρὶν ἢ ἔλθωσι καὶ οἱ Ὑδραῖοι καὶ οἱ Μανιάται. Καὶ πράγματι τῆ ἐπαύριον, 9 Δεκεμβρίου, οἱ κυβερνητικοὶ στρατοὶ προσέβαλον ὑπὸ τὸν Ρῶσον *Ρογκῶφ* ἄγοντα τέσσαρα τηλεβόλα τοὺς Ρουμελιώτας· οὐδὲν δ' ὁμως δυνηθέντες νὰ πράξωσι κατ' αὐτῶν ἐλαφυραγῶγησαν τὴν ἀγορὰν τῆς πόλεως καὶ οἰκίας. Εὐτυχῶς ὁ *Στράτφορδ Κάννινγκ* πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας παρὰ τὴ Πύλη διερχόμενος διὰ Ναυπλίου εἰς Κωνσταντινούπολιν, προκειμένου περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ελλάδος, παρενέβη. Ἀλλὰ καὶ ἡ παρέμβασις αὐτοῦ οὕτως οὐδόλως ωφέλησε· διότι ὁ Αυγουστίνος πιστεύων ὅτι ἡ κυβέρνησις αὐτοῦ ἦν ἰσχυρὰ συνέστησε Στρατοδικεῖον ὑπὸ τὸν ὀπλιτάρχην *Ἰωάννην Ράγκον*, ὅπως τουφεκίσωσιν ὅσους ἀν Ρουμελιώτας αἰχμαλωτίσωσι τὰ κυβερνητικὰ στρατεύματα· περιεκύκλωσαν οἱ κυβερνητικοὶ στρατοὶ τοὺς Ρουμελιώτας ἐν ταῖς σκηναῖς αὐτῶν ὅπως ἀναγκάσωσιν εἰς παράδοσιν· προσέβαλον αἰφνης αὐτοὺς, ἐνῶ ὁ Τσουρτς διεπραγματεύετο ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ Κάννινγγος περὶ συνδιαλλαγῆς μετὰ τοῦ Κωλέττη.

Οἱ Ρουμελιῶται, γενομένης ἀνακωχῆς, ἀπεχώρησαν εἰς Κόρινθον καὶ Μέγαρα συμπαρακολουθούντων καὶ 60 ἀντιπολιτευομένων πληρεξουσίων· ἐστρατοπέδευσαν δ' ἐν *Περαχώρᾳ* (ἀρχαία Περαιά) ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου καὶ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον εἰσεχούσης χερσονήσου τῆς καταληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον ὁ Ἅγιος *Νικόλαος* διώρισαν *κυβερνητικὴν ἐπιτροπεῖαν* ἐκ τοῦ Κωλέττη καὶ τῶν ἀπόντων *Ζαΐμη* καὶ *Κουντουριώτου* καὶ ἤρξαντο

στρατολογούντες ίνα εκστρατεύσωσι κατά της κυβερνήσεως του Αυγουστίνου Καποδιστρίου. Ούτος δε, εν τούτω, διά προκηρύξεως της 10 Ιανουαρίου 1832 εκήρυξε τους γερουσιαστές *Ι. Κωλέττην, Τάτην Μαγγίναν, Ζ. Γρηγοράκη*ν και *Πανούτσον Νοταράν* ενόχους εσχάτης προδοσίας, οίτινες, ει μη προσήρχοντο εντός 12 ημερών, όπως δικασθώσιν υπό τακτικού δικαστηρίου έμελλον να στερηθώσιν των πολιτικών αυτών δικαιωμάτων και αποκηρυχθώσιν ως άτιμοι και λησταί. Αλλ' οι αντιπολιτευόμενοι αντεκήρυξαν ότι συνέστη αντικυβέρνησις, ως πολιτικόν πρόγραμμα έχουσα το *σύνταγμα*, ούτινος θερμοί οπαδοί ήσαν συν τοις άλλοις ο *Κώστας* και *Νότης Μπότσαρης*, ο *Τσόγχας*, *Κριεζώτης*, *Θεόδωρος Γρίβας*, οι *Υδραίοι* και άλλοι νησιώται και οι *Μανιάται*. Οι τε συμπολιτευόμενοι και αντιπολιτευόμενοι ήσαν λίαν εξημμένοι· μάτην εγένετο απόπειρά τις συμβιβασμού ενεργεία του *Στράτφορντ Κάννιγγ*, προς ό συνήλθον εν Λουτρακίω, αρχομένου Ιανουαρίου 1832 εκ μεν των συμπολιτευομένων ο *Πλαπούτας*, *Νικήτας*, *Παπαδόπουλος* και οι δύο *Γιατράκ*αι, εκ δε των αντιπολιτευομένων ο *Κ. Μπότσαρης*, ο *Δυοβουνιώτης*, ο *Μαγγίνας*, ο *Ζέρβας* και ο *Βαλτινός*. Οι της αντιπολιτεύσεως πληρεξούσιοι δι' εγγράφου υπογεγραμμένου υπό του προέδρου αυτών *Κ. Νοταρά*, δυσπιστούντες εκ των προτέρων, είχαν μεμφθή τοις εκ Ναυπλίου απεσταλμένοις επί ελλείψει συνδιαλλακτικού πνεύματος, κατηγορούντες αυτών ότι ήθελον να γεννήσωσι διχόνοιαν και διάστασιν. Απήτησαν δε, όπως οι πληρεξούσιοι πάντες, φιλονεικούμενοι και μη, εκλέξωσιν ευθύς μετά την συνέλευσιν αυτών πενταμελή ή επταμελή εξ αυτοχθόνων διοικητικήν επιτροπήν, ήτις να κυβερνήση μέχρι της αποφάσεως νομίμως συγκροτηθείσης Εθνοσυνελεύσεως. Εν τη απαιτήσει ταύτη περιείχετο σιωπηρώς η υπό του κόμητος Αυγουστίνου παραίτησις της εξουσίας. Ούτω δε οι συνελθόντες απεσταλμένοι διελύθησαν άπρακτοι, εξ ού εγεννήθη κατ' ολίγον ο εμφύλιος πόλεμος. Επειδή δε οι Ρουμελιώται ητοιμάζοντο να εισβάλωσιν εις Πελοπόννησον, η Κυβέρνησις ανέθηκε τω *Κολοκοτρώνη* (4 Ιανουαρίου 1832) ίνα στρατολογήση 4.000 ευζώνων εν Πελοποννήσω και αποτελέση δέκα τάγματα, ορίσασα μηνιαίον μισθόν 1000 φοινίκων τω αρχιστρατήγω *Κολοκοτρώνη* και αναλόγους χορηγίας τοις υπασπισταίς αυτού και γραμματεύσιν. Ο *Κωλέττης* διεμαρτυρήθη επισήμως δι' εγγράφου απευθυνομένου προς τους διοικητάς των στόλων κατά της

εκλογής του κόμητος Αυγουστίνου ως Κυβερνήτου· ο δε ναύαρχος Ρίκορδ έκρινεν, ότι το κάλλιστον ήτο να επιστραφή το έγγραφον εκείνο, ένεκα της θρασύτητος του περιεχομένου αυτού, προς τους αντάρτας, *«οίτινες κατεδείκνυον και κατά το νέον έτος οποίαν και κατά το παλαιόν ιταμότητα»*. Οι αντικυβερνητικοί, ουδαμώς απελπίσαντες, συνελθόντες εν Μεγάροις ανεκοίνωσαν τη 12 Ιανουαρίου 1832 προς τους αντιπρέσβεις των Δυνάμεων και τους ναυάρχους την σύστασιν της *αντικυβερνήσεως* και της *αντισυνελεύσεως*. Ενώ δ' εκατέρα των κυβερνήσεων της Ελλάδος ητοιμάζετο προς καταστροφήν της άλλης και ο εμφύλιος πόλεμος ην επί θύραις, κατέφθασε, Φεβρουαρίου λήγοντος, το της εν Αγγλία συνόδου πρωτόκολλον (26]7 Ιανουαρίου 1832), δι' ου οι αντιπρέσβεις των τριών Δυνάμεων ηναγκάσθησαν να υποστηρίξωσι τον *Αυγουστίνον*. Συνεβούλευσαν όμως συγχρόνως αυτόν να κηρύξη αμνηστίαν υπέρ των αντιπολιτευομένων, πλην των συνενόχων *«του φόνου του Κυβερνήτου»*.

Ο Αυγουστίνος υπακούσας εξήρесе της αμνηστίας τους συνενόχους του φόνου του αδελφού Καποδιστρίου και πάντας τους οπωσδήποτε κατηγορηθέντας ενώπιον των δικαστηρίων ή καταδικασθέντας, εξέδωκε διαταγάς προς τους υπαλλήλους του Κράτους ίνα μη δέχωνται υδραϊκά πλοία, μηδέ χορηγώσιν αυτοίς ναυτιλιακά έγγραφα, τα δε υπάρχοντα ν' αφαιρώσιν. Εντεύθεν ου μόνον ειρήνη δεν επήλθε μεταξύ των Ελλήνων και προ πάντων των αντιπολιτευομένων Υδραίων και της αντικυβερνήσεως και των οπαδών αυτής και του Αυγουστίνου, αλλά τουναντίον χάσμα μέγα διηνεώγη. Και οι μεν δημογέροντες της Ύδρας Κουντουριώτης, Βουδούρης, Βούλγαρης και Κριεζής απέστειλαν (21 Φεβρουαρίου 1832) προς τους ναυάρχους έγγραφον, εν ώ ελέγοντο τάδε:

«Μετά βαθυτάτης λύπης ανακοινούμεν υμίν έγγραφον, ότι η υμετέρα απόφασις ου μόνον δεν επέτυχε του παρ' υμών σκοπούμένου, αλλά και παρήγαγε δυστυχώς αντίθετα όλως αποτελέσματα. Η εν Ναυπλίω παράνομος εξουσία ερμηνεύσασα την απόφασιν υμών κατά τας επιθυμίας της, απεθρασύνθη και μη βλέπουσα ενεργόν τινα δύναμιν δυναμένην να χαλινώση τας ολεθρίας αυτής προθέσεις εξέδωκε διαταγάς προς τους υπαλλήλους αυτής, όπως μη δέχωνται πλέον υδραϊκά πλοία, αφαιρώσι δ' αυτών τα έγγραφα, ώστε να καταστραφή το εμπόριον της ημετέρας νήσου. Αι οσημέραι αύξουσαι ανάγκαι κατοίκων πεινώντων και

στερουμένων των ειρηνικών αυτών πόρων επιβάλλουσιν ημίν το καθήκον, κύριοι ναύαρχοι, να ανακοινώσωμεν υμίν, ότι, αν δεν επιτρέψητε εις την ημετέραν νήσον να εκπέμψη τα πολεμικά της πλοία, όπως περιστείλη τας εχθρικές ενεργείας της εν Ναυπλίω εξουσίας και προστατεύση το εμπόριον του Υδραϊκού λαού ή δεν ενεργήσητε εν τη υμετέρα φρονήσει, όπως καταστώσι σεβαστά τα παρά της ημετέρας κοινότητος εκδιδόμενα ναυτιλιακά έγγραφα, ουδεμίαν παρέχομεν ασφάλειαν, ότι δεν θέλουσι συμβή δυστυχήματα, άτινα ούτε να παρακλώσωμεν, ούτε να προλάβωμεν δυνάμεθα. Ελπίζομεν ότι ημείς, ναύαρχοι της υψηλής συμμαχίας, οίτινες απαύστως μεριμνάτε περί του αγαθού της Ελλάδος, δεν θέλετε ανεχθή επί πλέον την διαγωγήν της εν Ναυπλίω εξουσίας, διαγωγήν στερούσαν τον Υδραϊκόν λαόν των μέσων της υπάρξεώς του και συνταράπτουσαν το εμπόριον και την ναυτιλίαν και ότι η υμετέρα φρόνησις θέλει εξαλείψει πάσαν αφορμήν μελλόντων δυσαρέστων αποτελεσμάτων».

Ο δε Κωλέττης εκ Μεγάρων ως επίμετρον της αγανακτήσεως των αντιπρέσβειων εδημοσίευσε την προκλητικήν τήν δε προκήρυξιν προς τους Έλληνας:

Έλληνες!

«Έξ χιλιάδας επιλέκτους στρατιώτας μετρεί σήμερον η εθνική σας κυβέρνησις· εντός ολίγων ημερών θέλει μετρεί δέκα, και όλοι με μίαν ψυχήν και με έν φρόνημα κινούνται διά να καταργήσουν την βίαν και να ενθρονίσουν τους νόμους.

«Ο Αυγουστίνος Καποδίστριας, ως παραβιαστής των νόμων, άρπαξ της υπερτάτης αρχής και πρωταίτιος του εκραγέντος εμφυλίου πολέμου, κατέστη μόνος του υπόδικος. Οι νόμιμοι πληρεξούσιοι του έθνους μετά το υπ' αριθ. 19 β' ψήφισμα τον παραδίδουν εις τα ανήκοντα δικαστήρια, και την ηρπαγμένην του αρχήν προσκαλούν τους Έλληνας παντού να την αποκρούσουν.

«Όστις των υπαλλήλων του Κράτους μετά την δημοσίευσιν της παρούσης εξακολουθεί οποιανδήποτε σχέσιν μετά της εν Ναυπλίω καταχθονίου φατρίας, και δεν φροντίση να αντικρούση την ηρπαγμένην αρχήν του Αυγουστίνου, υπόκειται εις ευθύνην.

Έλληνες!

«Το φρόνημά σας μη το πνίγετε πλέον· οι αστυνόμοι της παρανομίας και οι κατάσκοποι του σκότους δεν έχουν πλέον ύπαρξιν. -Εν ολίγοις μας έχετε εις το μέσον σας. Το οικοδόμημα της πατρίδας του Ναυπλίου εδανείσθη την ύλην από τον δόλον, από το ψεύδος και από την πλάνην. Ο γλήγορα πίπτει και συντριβεται. Το ψεύδος έμπροσθεν της αληθείας διαλύεται ως η χιών έμπροσθεν του ηλίου»!

Την μέλλουσαν εμφύλιον στάσιν λαβόντες προ οφθαλμών οι αντιπρέσβεις τη 16 Φεβρουαρίου, συνεβούλευσαν τω Αυγουστίνω διά κοινής διακοινώσεως επιείκειαν, μετριοπάθειαν και αμεροληψίαν.

Ούτως έχουσών των πατριών εν Ελλάδι, το εν Λονδίνω συνέδριον των διπλωματών έσπευσε να ρυθμίση ως τάχιστα τα των Ελλήνων, όπως μη ο εμφύλιος πόλεμος κατερημώση την μόλις αναγεννηθείσαν Ελλάδα, ήν η δολοφονία του Καποδιστρίου ενέρριψεν εις την αναρχίαν, εξ ής προήλθεν η διετής εκείνη περίπου χαώδης της Ελλάδος κατάστασις. Σύμφωνος προς την διπλωματίαν ήτο και η γνώμη των Ελλήνων, οίτινες μη ιδόντες τους πόθους αυτών πληρουμένους μετά τον του Κυβερνήτου φόνον, ησθάνθησαν την ανάγκην συνεκτικού τινος βραχίονος, στιβαράς τινος χειρός, την ανάγκην *Βασιλέως*, όστις, εκ ξένου έθνους λαμβανόμενος και ουδεμίαν διαφοράν ή εύνοιαν προς τούτον ή εκείνον έχων, να διοικήση την αποκαταστάσαν ελευθέραν Ελλάδα, και να προαγάγη αυτήν εις την σταδιοδρομίαν του πολιτισμού και της ευημερίας, κατά τας αρχάς της μεγάλης εκείνης κοινωνικής μεταβολής, ήτις καλείται Γαλλική Επανάστασις. Ο ήδη και πρότερον, ως είπομεν, κληθείς Πρίγκηψ Λεοπόλδος του Σαξ-Κοβούργου (διάγγελμα της 23 Ιουλίου 1830 προς τας προστάτιδας Δυνάμεις διά της Γερουσίας, και πρωτόκολλον της 22)3 Φεβρουαρίου 1830), ως «*ηγεμών κυρίαρχος της Ελλάδος*», επεθυμών, ως είπομεν, όσον το δυνατόν, μεγαλειτέρας εδαφικάς υπέρ της Ελλάδος παραχωρήσεις και μεγαλειτέρας εγγυήσεις, υποβαλών εκ Κλαρμοντίου πέντε αιτήσεις προς τας προστάτιδας Δυνάμεις και μη γενομένας δεκτάς, ηναγκάσθη εκ *Μάλβουργ-Χάους* να γράψη εις απάντησιν του Πρωτοκόλλου της 8 Φεβρουαρίου, τη 3)15 Μαΐου 1830, ότι άνευ των υποδεικνυομένων τροποποιήσεων ηδυνάται να λάβη το στέμμα της Ελλάδος· επειδή δε αι ευεργέτιδες Δυνάμεις προς το έγγραφον τούτο του πρίγκηπος αντέταξαν, ότι ή τε Τουρκία και η Ελλάς

απεδέξαντο τους όρους του Πρωτοκόλλου της 22)3 Φεβρουαρίου 1830, ο Λεοπόλδος ηναγκάσθη πλέον να απευθύνη αυτοίς εν μακρώ εγγράφω χρονολογούμενω από 9)21 Μαΐου του αυτού έτους την από του θρόνου της Ελλάδος παραίτησιν αυτού. Εντεύθεν δε αποτυχόντος του σχεδίου της βασιλείας του Λεοπόλδου, αι Δυνάμεις εσκέποντο περί νέου μνηστήρος του Στέμματος της Ελλάδος. Περί πολλών ηγεμόνων εγένετο λόγος, ών οι μεν ερωτηθέντες απέκρουσαν το Ελληνικόν στέμμα, οι δε εδίσταζον: ο *Αιμίλιος της Έσσης-Δαρμστάτης*, ο *Γουλιέλμος και Φρειδερίκος της Πρωσσίας*, οίτινες ηρνήθησαν· ως και ο δουξ της *Ρείχστατης*· ο δε *Παύλος της Βυρτεμβέργης* και ο *Φρειδερίκος της Ολλανδίας* ηβούλοντο μεν, δεν είχαν δε πλειονοψηφίαν υπέρ εαυτών. Επίσης υποψήφιοι ήσαν και οι Γάλλοι *Ορλεανίδαι*. Τέλος μετά πολλάς διαπραγματεύσεις εξελέγη διά Πρωτοκόλλου των τριών ευεργετίδων Δυνάμεων *προτάσει* της Γαλλίας ο *Όθων*, δευτερότοκος υιός του βασιλέως της Βαυαρίας *Λουδοβίκου*. Το Πρωτόκολλον τούτο υπεγράφη εν Λονδίνω τη 1)13 Φεβρουαρίου 1832 μεταξύ των ευεργετίδων Δυνάμεων εν ώ ελέγετο ότι υποδεικνύουσι: «*την Α. Β. Υ. τον πρίγκηπα της Βαυαρίας Όθωνα, δευτερότοκον υιόν της Α. Μ. του βασιλέως της Βαυαρίας, πρίγκηπα όστις εν ταις παρούσαις περιστάσεσι φαίνεται συνενών τας επιθυμητάς ιδιότητας υπέρ πάντα άλλον υποψήφιον*». Η εκλογή αύτη επεκυρώθη υπό των αντιπροσώπων του Ελληνικού έθνους, διά συνθήκης δε μεταξύ Βαυαρίας και των τριών προστατίδων Δυνάμεων συναφθείσα υπό ημερομηνίαν 25)7 Μαΐου του 1832, ήτις δύναται να θεωρηθή ως το θεμέλιον της εν Ευρώπη διεθνούς θέσεως της Ελλάδος, εκανόνισε λεπτομερώς τα του Ελληνικού στέμματος. Η συνθήκη αύτη είχε ως εξής:

ΣΥΝΘΗΚΗ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ

*μεταξύ Γαλλίας, Αγγλίας, Ρωσίας και Βαυαρίας,
συνομολογηθείσα εν Λονδίνω τη 25 Απριλίου
(7 Μαΐου) 1832.*

Αι αυλαί της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας ενεργούσαι δυνάμει της υπό του Ελληνικού έθνους ανατεθείσης Αυταίς εξουσίας να εκλέξωσι τον ηγεμόνα της Ελλάδος, κράτους ήδη ανεξαρτήτου, και επιθυμούσαι να χορηγήσωσιν εις τον τόπον τούτον νέον δείγμα των ευνοϊκών αυτών διαθέσεων, διά της εκλογής πρίγκηπος εκ βασιλείου οίκου, ού η συμμαχία θέλει ουσιωδώς ωφελήσει την Ελλάδα, και όστις εκτήσατο ήδη δικαιώματα εις την αγάπην και ευγνωμοσύνην αυτής, απεφάσισαν να προσφέρωσι το στέμμα του νέου Ελληνικού Κράτους εις τον πρίγκηπα Φρειδερίκον Όθωνα της Βαυαρίας, δευτερότοκον υιόν της Α. Μ. του βασιλέως της Βαυαρίας.

Αφ' ετέρου, η Α. Μ. ο βασιλεύς της Βαυαρίας, ενεργών υπό ιδιότητα επιτρόπου του ρηθέντος πρίγκηπος Όθωνος, διαρκούσης της ανηλικιότητος αυτού, συμμεριζόμενος την πρόθεσιν των τριών Αυλών, και εκτιμών τους λόγους, δι' ούς αι ψήφοι αυτών έπεσαν επί Πρίγκηπα του οίκου αυτού, απεφάσισε να δεχθή το Ελληνικόν στέμμα υπέρ του δευτεροτόκου υιού αυτού, του πρίγκηπος Φρειδερίκου Όθωνος της Βαυαρίας.

Τούτου ένεκα, και διά να συμφωνήσωσι περί των υπό ταύτης της αποδοχής υπαγορευομένων μέτρων, η Α. Μ. ο βασιλεύς της Βαυαρίας, αφ' ενός, και αι ΑΑ. ΜΜ. ο βασιλεύς της Γαλλίας, ο βασιλεύς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρεττανίας και Ιρλανδίας, και ο αυτοκράτωρ πασών των Ρωσιών αφ' ετέρου διώρισαν πληρεξουσίους αυτών.

Η Α. Μ. ο βασιλεύς της Βαυαρίας τον κ. Αύγουστον Βαρώνον Κεττ, έκτακτον απεσταλμένον και πληρεξούσιον υπουργόν παρά τη Α. Β. Μ.

Η Α. Μ. ο βασιλεύς των Γάλλων, τον κ. Κάρολον Μαυρίκιον Ταλλεϋράνδ Περιγόρδ, πρίγκηπα, δούκα Ταλλεϋράνδ, ισότιμον της Γαλλίας, έκτακτον απεσταλμένον και πληρεξούσιον υπουργόν της Α. Μ. παρά τη Α. Β. Μ. κτλ.

Η Α. Μ. ο βασιλεύς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και Ιρλανδίας τον εντιμότατον Ερρίκον Ιωάννην υποκόμητα Παλμερστώνα, Βαρόνον Ρεμπλ ισότιμον της Ιρλανδίας, σύμβουλον της Α. Β. Μ. εν τω ιδιαιτέρω αυτής συμβουλίω, μέλος του κοινοβουλίου, και πρώτιστον αυτής γραμματέα της επικρατείας επί των εξωτερικών υποθέσεων.

Η Α. Μ. ο αυτοκράτωρ πασών των Ρωσιών, τον κ. Χριστόφορον πρίγκηπα Λήβεν, στρατηγόν της γραμμής των στρατών αυτού, γενικόν αυτού υπασπιστήν και πληρεξούσιον παρά τη Α. Β. Μ. έκτακτον πρέσβυν κτλ.

Οίτινες, ανταλλάξαντες τα πληρεξούσια αυτών έγγραφα, ευρεθέντα εν τάξει, απεφάσισαν και υπέγραψαν τα επόμενα άρθρα:

1) Αι Αυλαί της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας, δυνάμει της προς αυτάς προσηκόντως δοθείσης

πληρεξουσιότητα υπό του Ελληνικού έθνους, προσφέρουσι την διαδοχικήν κυριαρχίαν της Ελλάδος προς τον πρίγκηπα Φρειδερίκον Όθωνα της Βαυαρίας, δευτερότοκον υιόν της Α. Μ. του βασιλέως της Βαυαρίας.

2) Η Α. Μ. ο βασιλεύς της Βαυαρίας, ενεργών επ' ονόματι του μνησθέντος υιού αυτού, ανηλίκου εισέτι, αποδέχεται αντ' αυτού την διαδοχικήν κυριαρχίαν της Ελλάδος, υπό τους εφεξής προσδιοριζομένους όρους.

3) Ο πρίγκηψ Όθων της Βαυαρίας θέλει φέρει το όνομα *Βασιλεύς της Ελλάδος*.

4) Η Ελλάς, υπό την κυριαρχίαν του πρίγκηπος Όθωνος της Βαυαρίας και την εγγύησιν των τριών Αυλών, θέλει αποτελεί Κράτος μοναρχικόν ανεξάρτητον, ως τούτο ορίζεται υπό του κατά την 3 Φεβρουαρίου 1830, υπό των ρηθισών τριών Αυλών, υπογραφέντος πρωτοκόλλου, και υπό της Ελλάδος και της Οθωμανικής Πύλης δεκτού γενομένου.

5) Τα όρια της Ελληνικής χώρας θέλουσιν είσθαι οριστικώς οία προσδιορισθώσιν υπό των, δυνάμει του πρωτοκόλλου της 26 Σεπτεμβρίου 1831, μεταξύ των Αυλών της Γαλλίας της Μεγάλης Βρεττανίας και της Ρωσίας προς την Οθωμανικήν Πύλην υφίσταμένων ήδη διαπραγματεύσεων.

6) Συμφώνως προς την υπό των τριών Αυλών γενομένην επιφύλαξιν να τρέψωσιν εις Συνθήκην οριστικήν το πρωτόκολλον της 3 Φεβρουαρίου 1830, αμέσως μετά την αποπεράτωσιν των περί των ορίων της Ελλάδος διαπραγματεύσεων, και να γνωστοποιήσωσιν αυτήν προς απάσας τας επικρατείας, μεθ' ών ευρίσκονται εις σχέσεις, συνομολογείται ότι, αι τρεις Αυλαί θέλουσιν εκπληρώσει την συμφωνίαν ταύτην, και ότι η Α. Μ. ο Βασιλεύς της Ελλάδος θέλει είσθαι μέρος συνομολογούν εν τη διαληφθείση Συνθήκη.

7) Αι τρεις Αυλαί θέλουσι μεσολαβήσει από τούδε, ώστε ν' αναγνωρισθή ο πρίγκηψ Όθων της Βαυαρίας ως Βασιλεύς της Ελλάδος παρ' απάντων των κυριαρχών και επικρατειών, μεθ' ών διατελούν εις σχέσεις.

8) Το στέμμα και το βασιλικόν αξίωμα, τα οποία θέλουσιν είσθαι διαδοχικά εν Ελλάδι, θέλουσι περιέλθει εις τους κατιόντας και κατ' ευθείαν γραμμήν γνησίους κληρονόμους

του πρίγκηπος Όθωνος της Βαυαρίας κατά τάξιν πρωτοτοκίας. Αν ο πρίγκηψ Όθων της Βαυαρίας αποβιώση, άνευ γνησίων και κατ' ευθείαν γραμμήν απογόνων, το Ελληνικόν στέμμα θέλει περιέλθει εις τον νεώτερον αυτού αδελφόν και τους, κατ' ευθείαν γραμμήν, γνησίους αυτού κατιόντας κληρονόμους, κατά τάξιν πρωτοτοκίας. Αν ο τελευταίος ούτος αποβιώση ωσαύτως άνευ γνησίων και κατ' ευθείαν γραμμήν απογόνων, το Ελληνικόν στέμμα θέλει περιέλθει εις τον νεώτερον τούτου αδελφόν, και τους κατ' ευθείαν γραμμήν γνησίους αυτού κατιόντας κληρονόμους, κατά τάξιν πρωτοτοκίας.

Κατ' ουδεμίαν περίπτωσιν, το Ελληνικόν στέμμα και το Βαυαρικόν δύνανται να ενωθώσιν επί της αυτής κεφαλής.

9) Ο πρίγκηψ Όθων της Βαυαρίας, ως Βασιλεύς της Ελλάδος, θέλει είσθαι ενήλικος, άμα συμπληρωθέντος του εικοστού αυτού έτους, ήτοι την 1 Ιουνίου (20 Μαΐου) 1835.

10) Διαρκούσης της ανηλικιότητος του πρίγκηπος Όθωνος της Βαυαρίας, Βασιλέως της Ελλάδος, τα κυριαρχικά αυτού δικαιώματα θέλουσιν ενεργείσθαι εν Ελλάδι, καθ' όλην αυτών την έκτασιν, υπό Αντιβασιλείας, συγκειμένης εκ τριών συμβούλων, δοθησομένων αυτώ υπό της Α. Μ. του Βασιλέως της Βαυαρίας.

11) Ο πρίγκηψ Όθων της Βαυαρίας διατηρεί απαραμείωτον το επί της εν Βαυαρία ηγεμονικής αυτού χορηγήσεως δικαίωμα. Η Α. Μ. ο Βασιλεύς της Βαυαρίας υποχρεούται ωσαύτως να παράσχη πάσαν δυνατήν συνδρομήν, διευκολύνουσαν την εν Ελλάδι αποκατάστασιν του πρίγκηπος Όθωνος μέχρι της οριστικής προικοδοτήσεως του στέμματος.

12) Προς εκτέλεσιν των διά του από 3 Φεβρουαρίου 1830 πρωτοκόλλου συνομολογηθέντων, η Α. Μ. ο αυτοκράτωρ πασών των Ρωσιών υποχρεούται να εγγυηθή, αι δε ΑΑ. ΜΜ. ο βασιλεύς της Γαλλίας, και ο βασιλεύς του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρεττανίας και Ιρλανδίας αναδέχονται να συστήσουν, ο μεν προς το κοινοβούλιον, ο δε προς τα βουλευτικά σώματα, να τους θέσωσιν εις κατάστασιν ν' αναδεχθώσι την υπό τους ακολούθους όρους εγγύησιν δανείου, συνομολογηθησομένου υπό του πρίγκηπος Όθωνος υπό την ιδιότητα του βασιλέως της Ελλάδος.

Α'. Το κεφάλαιον του υπό την εγγύησιν των τριών Δυνάμεων συνομολογηθησομένου δανείου δύναται ν' αναβή μέχρις εξήκοντα εκατομμυρίων.

Β'. Το δάνειον τούτο θέλει πραγματοποιηθή κατά τρεις σειράς, εξ είκοσιν εκατομμυρίων φράγκων εκάστης.

Γ'. Επί του παρόντος θέλει πραγματοποιηθή μόνον η πρώτη σειρά, αι δε τρεις Αυλαί θέλουσιν εγγυάσθαι εκάστη διά το τριτημόριον της πληρωμής των τόκων και του ετησίου χρεωλυσίου της ρηθείσης σειράς.

Δ'. Η δευτέρα και τρίτη σειρά του ρηθέντος δανείου δύνανται να πραγματοποιηθώσιν αναλόγως των αναγκών του Ελληνικού Κράτους, μετά προηγουμένην συνεννόησιν μεταξύ των τριών Αυλών και της Α. Μ. του Βασιλέως της Ελλάδος.

Ε'. Εάν, συνεπεία τοιαύτης συνεννοήσεως, πραγματοποιηθώσιν η δευτέρα και τρίτη σειρά του ρηθέντος δανείου, αι τρεις Αυλαί θέλουσιν εγγυάσθαι, εκάστη κατά το τριτημόριον, περί της πληρωμής των τόκων και του ετησίου χρεωλυσίου των δύο τούτων σειρών, ως και περί της πρώτης.

Ο κυριάρχης της Ελλάδος και το Ελληνικόν Κράτος υποχρεούνται να προσδιορίσωσιν εις την πληρωμήν των τόκων και του ετησίου χρεωλυσίου των υπό την εγγύησιν των τριών Αυλών πραγματοποιηθησομένων σειρών τας πρώτας της επικρατείας προσόδους, ώστε αι πραγματικάί εισπράξεις του δημοσίου ταμείου θέλουσι προ πάντων αφιερούσθαι εις την πληρωμήν των ρηθέντων τόκων και του χρεωλυσίου, χωρίς να δύναται να γίνη αυτών χρήσις προς οποιονδήποτε σκοπόν, ενόσω η υπηρεσία των πραγματοποιηθεισών σειρών του υπό την εγγύησιν των τριών Αυλών δανείου δεν ήθελεν εξασφαλισθή ολοσχερώς διά το τρέχον έτος.

Οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι των τριών Αυλών θέλουσιν ειδικώς επιφορτισθή να επαγρυπνώσι προς εκτέλεσιν του τελευταίου τούτου όρου.

13) Εάν τυχόν αι προς οριστικήν ρύθμισιν των ορίων της Ελλάδος αρξάμεναι ήδη υπό των τριών Αυλών εν Κωνσταντινουπόλει διαπραγματεύσεις προκαλέσωσι χρηματικήν τινα αποζημίωσιν προς όφελος της Οθωμανικής Πύλης, συνομολογείται, ότι το προς την αποζημίωσιν ταύτην

απαιτούμενον ποσόν θέλει προαφαιρεθή εκ του προϊόντος του εν τω προηγούμενω άρθρω μνησθέντος δανείου.

14) Η Α. Μ. ο βασιλεύς της Βαυαρίας θέλει διευκολύνει προς τον πρίγκηπα Όθωνα τα μέσα να στρατολογήση εν Βαυαρία και να παραλάβη εις την υπηρεσίαν αυτού, ως βασιλέως της Ελλάδος, σώμα στρατιωτικόν, μέχρι τρισχιλίων πεντακοσίων ανδρών, ού τον οπλισμόν, την αποσκευήν και μισθοδοσίαν θέλει χορηγήσει το Ελληνικόν κράτος· το σώμα τούτο θέλει αποσταλή αυτόσε όσον τάχιστα διά ν' αντικαταστήση τα μέχρι τούδε εν Ελλάδι διατελούντα συμμαχικά στρατεύματα, αλλ' ο τελευταίος ούτος στρατός θέλει διαμείνει εις την διάθεσιν της Α. Μ. του βασιλέως της Ελλάδος, μέχρι της αφίξεως του ανωτέρω ρηθέντος σώματος. Άμα αφιχθέντος του σώματος τούτου εν Ελλάδι, ο περί ού ο λόγος συμμαχικός στρατός θέλει αποσυρθή, και εκκενώσει ολοσχερώς την Ελληνικήν χώραν.

15) Η Α. Μ. ο Βασιλεύς της Βαυαρίας θέλει ωσαύτως διευκολύνει προς τον Πρίγκηπα Όθωνα τα μέσα του να συμπαραλάβη αριθμόν τινα αξιωματικών Βαυαρών διά να συντρέξωσιν εις τον διοργανισμόν εθνικής στρατιωτικής δυνάμεως.

16) Άμα καταστή δυνατόν, μετά την υπογραφήν της παρούσης συμβάσεως, οι υπό της Α. Μ. του Βασιλέως της Βαυαρίας προς την Α. Β. Υ. τον Πρίγκηπα Όθωνα παραχωρηθησόμενοι τρεις σύμβουλοι προς συγκρότησιν της Αντιβασιλείας της Ελλάδος, θέλουσιν αναλάβει αυτόθι τα καθήκοντα της ρηθείσης Αντιβασιλείας, και θέλουσι παρασκευάσει όλα τα προς υποδοχήν του κυριάρχου απαιτούμενα μέτρα, όστις θέλει ωσαύτως μεταβή εις την Ελλάδα εντός βραχυτάτης προθεσμίας.

17) Αι τρεις Αυλαί θέλουσι διά κοινής δηλώσεως αναγγείλει προς το Ελληνικόν έθνος την παρ' αυτών γενομένην εκλογήν της Α. Β. Υ. του πρίγκηπος Όθωνος της Βαυαρίας, ως Βασιλέως της Ελλάδος, και θέλουσι χορηγήσει προς την Αντιβασιλείαν πάσαν την υπ' αυτών εξαρτωμένην υποστήριξιν.

18) Η παρούσα σύμβασις θέλει επικυρωθή, αι δε επικυρώσεις θέλουσιν ανταλλαχθή εν Λονδίνω εντός έξ εβδομάδων, ή πρότερον, εάν η δυνατόν.

Εἰς πίστωσιν τούτου οἱ πληρεξούσιοι υπέγραψαν αὐτήν, ἐπιθέσαντες καὶ τὴν σφραγίδα των.

(υπογρ) **Ταλλεϋράν, Πάλμεστρων, Λήβεν,**

Ματουστζεβίκ, Δεσέτ.

Τοιαύτη ἦτο ἡ συνθήκη, ἣν, επικυρώσαντος τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου τῆ 15)27 Μαΐου 1832, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν ἐν Προνοία τῆ 14ῆ Ἰουλίου 1832 συγκροτηθεῖσαν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ἐμελλον νὰ ἐγκρίνωσι καὶ νὰ ἀποδεχθῶσιν.

Ἐπὶ τῆ ἐκλογῆ Βασιλέως ἐγεννήθη μὲν ἀληθῶς ἐν Ναυπλίῳ σπιγμιαία τὴς ἐλπίς συνδιαλλαγῆς καὶ ὁμονοίας, καὶ οἱ ἀντιπρέσβεις αὐτοὶ ἐνεθάρρουναν σπουδαίως τὴν ἐλπίδα ταύτην, ὅτε τὴν 27 Φεβρουαρίου ἔλαβον ἐκ Λονδίνου τὸ σπουδαῖον ἀγγέλμα, ὅτι ὁ ἀπὸ μακροῦ ἤδη ποθοῦμενος ἡγεμῶν ἐξελέγη τέλος, καὶ ἦν ὁ πρίγκηψ Ὅθων τῆς Βαυαρίας, προσέθηκεν ὁμῶς οὕτω νέαν πλάνην εἰς τὰς πολλὰς ἄλλας, ἃς ἐγέννησε παρὰ τοῖς διπλωμάταις τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα. Καθότι, ὅτε ἀφίκετο ἡ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκηπος εἶδησις, τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀπεῖχον πολὺ μᾶλλον ἢ ἄλλοτε τῆς συγχωνεύσεως καὶ συνδιαλλαγῆς των κομμάτων. Δὲν ἔλειπον ὁμῶς, ἐκ των περὶ τὸν Θήρσιον ἰδίως, οἱ ἔξαλλοι ἐκ χαρᾶς ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, καὶ ὁ ἀγαθὸς Βαυαρὸς οὐδαμῶς ἀμφέβαλλε περὶ τῆς εἰλικρινείας των Ἑλληνικῶν ἐκείνων διαχύσεων.

Υπήρξε δὲ μάρτυς ὁ Θήρσιος τῆς ἐν Σύρῳ ἀγαλλιάσεως, ὅτε τὴν 7)19 Μαρτίου 1832 ἐγνώσθη, ὅτι ὁ πρίγκηψ Ὅθων εἶχεν ἐκλεγῆ ἡγεμῶν τῆς Ἑλλάδος. «Παρήλθον αἱ μέριμναι, ἔγραφεν, ἐλησμονήθησαν αἱ διαιρέσεις, καὶ ἀπεσβέσθησαν σχεδὸν τὰ μῖση. Τὴν ἐσπέραν ἡ πόλις δὲν ἀναγνωρίζεται πάντες ἀναπνέουσιν, ἐκφράζονται ἐλευθέρως, καὶ ὅ,τι ἰδίως τιμᾶ τὸν ἀγαθόν, παρεγνωρισμένον καὶ κατασυκοφαντούμενον λαόν, εἶνε ὅτι οὐδαμοῦ ἤκουσα ἔκφρασιν ἐκδικήσεως, πόθον καταδιώξεως, πανταχοῦ δὲ τουναντίον κατείδον προθυμίαν εἰς λήθην των γενομένων καὶ διάθεσιν εἰς ἐγκαίνισιν νέας ἐν Ἑλλάδι ζωῆς μετὰ των νέων ἐλπίδων. «Ἡ χαρμόσυτος κίνησις διαρκεῖ, γενικὴ καὶ ὁμοία παρὰ τε τοῖς κυβερνητικοῖς καὶ τοῖς συνταγματικοῖς. Οἱ ἀτυχεῖς καταδιωκόμενοι περιφέρονται ἀνωρθωμένην ἔχοντες τὴν κεφαλὴν καὶ ἐλαφρὰν τὴν καρδίαν, οἱ πολέμιοι αὐτῶν

συμμερίζονται τας φαιδράς προσδοκίας, και το εμπόριον ανέζησεν αίφνης ως διά μαγείας. Πλοία ναυλούνται, συμβόλαια συνάπτονται, παραγγελίαί δίδονται και ενεργούνται αγοραί. Ενώ δε χθες έτι οι πλουσιώτατοι των οίκων δυσκόλως εύρισκον εκατόν τάλληρα εν περιπτώσει ανάγκης αυτών, σήμεραν εύρισκονται χιλιάδες κυκλοφορούσαι. Ουδείς ενθυμείται τοιαύτην τινά γενικήν αιφνίδιον μεταβολήν. Είνε δε αύτη εντελής και πλήρης, ως πλήρης είνε η μετατροπή της προ τριών μόλις ημερών μαινομένης εν τω πελάγει τρικυμίας εις το εκτάκτως θερμόν και σφριγηλόν έαρ, όπερ επεφάνη έκτοτε, συμπίπτον θαυμασίως, κατά τε τον χρόνον και το είδος, προς το επελθόν πολιτικόν έαρ».

Εάν τους κυβερνητικούς ευχαρίστησεν η εκλογή του Όθωνος, την εναντίαν μερίδα των συνταγματικών ολίγον ηυχαρίσσει η εκλογή του πρίγκηπος τούτου. Δυσηρεστήθη δε αύτη, διότι το πρωτόκολλον της 1) 13 Φεβρουαρίου ανεκοινώθη επισήμως προς την κυβέρνησιν του Αυγουστίνου και ουχί προς αυτήν, και ότι εκ προοιμίου, ούτως ειπείν, εχαρακτηρίσθησαν τα μέλη αυτής παρά τω νέω ηγεμόνι ως αντάρται. Εν τούτοις, αμφότεροι αι φατρίαί απόφασιν είχαν να εκμεταλλευθώσι τουλάχιστον υπέρ εαυτών, όσον ηδύναντο κάλλιον· την ανάγκην του ξένου ηγεμόνος, ήν δεν ηδύναντο να αποφύγωσι. Σπουδαιότατον λοιπόν παρίστατο μέλημα, τοις μεν εν Άργει να μη παραιτήσωσιν, ανεγνωρισμένην ήδη τυπικώς κυβερνητικήν αρχήν, τοις δε εν Μεγάροις να καταλάβωσιν αυτήν, όπως δημιουργήσωσιν ούτω ούτε *τετελεσμένον τι γεγονός*.

Όθεν οι υπό τον Π. Νοταράν εν Μεγάροις συνηθροισμένοι πληρεξούσιοι, ως και η εν Περαχώρα κυβερνητική επιτροπή των συνταγματικών ανήγγειλαν εκφανώς, ότι δεν ήθελον καταθέσει τα όπλα, ενόσω ο κόμης Αυγουστίνος εύρισκετο επί Ελληνικού εδάφους. Είχον δε προβή και μετ' επιτυχίας εις έναρξιν των εχθροπραξιών. Ενώ η κυβέρνησις του Άργους έβλεπεν, ότι ουδέν άλλο είχεν εις διάθεσιν αυτής, ή τα επιπόνως συναθροισθέντα άτακτα στίφη του Θ. Κολοκοτρώνη, την ασθενή εισφοράν του τακτικού πεζικού και την ιππικήν ίλην του Δημητρίου Καλλέργη, δαπανωμένην εις ανωφελείς περιπολίας μεταξύ Ναυπλίου και Άργους, οι Ρουμελιώται κατώρθωσαν να υποτάξωσιν ολόκληρον την Στερεάν Ελλάδα. Κατέλαβον την Ναύπακτον, επολιόρκησαν τον Μαμούρην εν τω φρουρίω της Αμφίσσης, προσέβαλον τον Κ. Μεταξάν εν

Δελφοί, ελαφυραγώγησαν την Αράχωβαν, απέκρυσαν τα κυβερνητικά στρατεύματα εν τη κοιλάδι του Κηφισσού και κατά τα στενά της Αττικής και παρεσκευάσθησαν να εισβάλλωσι και εις αυτήν την Πελοπόννησον! Τούτων προς Β. γινομένων επέκειτο εκ μεσημβρίας προσβολή των Μανιατών, οίτινες είχαν ήδη καταλάβει την Μονεμβασίαν. Τι δε ηδύνατο ο Κυβερνήτης να αντιτάξη κατά των 6,000 ανδρών του Κωλέπτη; Δισχιλίους κακώς τρεφομένους, απληρώτους και δυσηρεστημένους στρατιώτας· στερούμενος δε χρηματικών μέσων δεν κατώρθωσε να εμποδίση τας λιποταξίας πολλών οπλαρχηγών της Στερεάς, οίτινες υπηρέτουν έτι αυτώ και είχαν γενικώς ανεγνωρισμένην γενναιότητα, ως και την απόστασιν του Τζαβέλλα. Και επ' αυτών έτι των Πελοποννησίων την πίστιν επί τοσοῦτο μόνον υπήρχε δυνατή πεποίθησις, εφ' όσον εξηκολούθει η μισθοδοσία αυτών. Η ανάγκη εις ήν ευρέθη ο Αυγουστίνος, όπως επεκτείνη την διάδοσιν του χαρτονομίσματος, η κατασπατάλησις της δεκάτης, δι' ήν ουδείς, πλην των ισχυρών, οίος ο Κολοκοτρώνης, ετόλμα να πλειοδοτήση, και ήτις εδαπανάτο εξ ολοκλήρου εις ανωφελείς ενόπλους επιδείξεις κατά ξηράν και θάλασσαν, εξηυτέλισαν επί μάλλον και μάλλον την κυβέρνησιν.

Εν Άργει επεκράτει πανικός. Έτρεμον οι άνθρωποι μη επαναληφθώσι τα *Δεκεμβριανά*, και εφοβούντο την εκδίκησιν των Ρουμελιωτών απειλησάντων, ως ελέγετο, *ότι ήθελον αροτριώσει την τέφραν των πόλεων, αίτινες ήθελον αντιστή αυτοίς ενόπλως*. Και αυτοί οι των δυτικών Δυνάμεων αντιπρόσωποι εν Ναυπλίω ήσαν ανήσυχοι, οι δε Άγγλοι και Γάλλοι ήρξαντο μετανοούντες, ότι τοσοῦτον είχαν συγκαταβή προς την κυβέρνησιν του Αυγουστίνου, παραμελήσαντες *«να αποκαλύψωσι την αντίφασιν μεταξύ του γράμματος και τον πνεύματος των λονδινείων αποφάσεων της ατομικής διπλωματικής αυτών εκτελέσεως εν Ελλάδι»!*

Εν τη κρισίμω ταύτη στιγμή εύκαιρος υπήρξε τοις αντιπρεσβευταίς η εμφάνισις του Θηρσίου, επιστρέφοντος εις Ναύπλιον εξ εκδρομής τινός αυτού ανά τας νήσους του Αιγαίου. Ούτος δεν είχε μεν εντολήν τινα ειδικήν, ούτε χρηματικά μέσα, και απεδίδετο αυτώ, εκ της μέχρι τούδε ενεργείας αυτού, η πρόθεσις όπως καταστεί, δήθεν, αντιβασιλεύς μέχρι της αφίξεως του ηγεμόνος και διαρκούσης της ανηλικιότητος αυτού. Είχε δ' επομένως εναντίας

αμφοτέρας τας μερίδας, και άτομά τινα μόνον υπέρ αυτού. Οι αντιπρέσβεις όμως εθεώρησαν άξιον του κόπου να χρησιμοποιήσωσι τας ενεργείας του Θηρσίου, τας συμβουλάς αυτού, και την επίσημον βαυαρικήν αίγλην, ήτις περιέβαλλεν αυτόν, καίπερ αρνούμενον. Ούτω δε προσεκάλεσαν αυτόν ως έμπιστον εν ταις συνδιασκέψεσιν αυτών.

Ο Θήρσιος ησθάνετο ήδη εαυτόν προς την αντιπολίτευσιν μάλλον κλίνοντα ή προς την κυβέρνησιν. Συνέστησε μέτρα συνδιαλλακτικά και προύτεινε να αποφυλακισθή ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, να συναφθώσι διαπραγματεύσεις μετά του Ζαΐμη εν Πάτραις, και να διαταχθή η κατάληψις του Ισθμού υπό Γάλλων, ών η εμφάνισις ήθελε καταστήσει αδύνατον την βιαίαν διάβασιν των Ρουμελιωτών.

Ο Αυγουστίνος συνήνεσεν εις την απόλυσιν του Μπέη και ο γερμανός φιλέλλην έσχε την ευχαρίστησιν να ανοίξη τη 13)25 Μαρτίου 1832 την ειρκτήν του Πετρόμπεη, και να προσφέρη αυτώ την ελευθερίαν ως χάριν του μέλλοντος βασιλέως. Αντί τούτου υπεσχέθη ο οπλαρχηγός, ως και τα λοιπά απολυθέντα μέλη της οικογενείας αυτού, *ότι ήθελον καθησυχάσει την Μάνην, και υπήρχεν ελπίς, ότι ήθελον νυν εκτελέσει την δεκάκις ήδη δεδομένην υπόσχεσιν ταύτην.* Ούτω τα εν Μάνη εφαινότο ότι προυλήφθησαν, αλλ' η κυρία δυσχέρεια ην προς βορράν απειλητική. Πριν δ' ή επέλθωσιν εκ μεσημβρίας οι Γάλλοι εις φρούρησιν του Ισθμού, ηδύνατο να επέλθη η κάθοδος των Ρουμελιωτών αι διαθέσεις δε του Γάλλου αντιπρέσβεως καθίστων πιθανόν, ότι η πορεία των Γάλλων δεν ήθελε επιταχυνθή. Ουδέν επίσης σπουδαιόν αποτέλεσμα ηδύνατο να ελπίζη η κυβέρνησις εκ διαπραγματεύσεων προς τον Ζαΐμην ή άλλον τινά των ρουμελιωτών ηγέτην. Πλην δε τούτου έσχε και την τύφλωσιν να αποτείνη, εν εσχάτη ώρα, πρόκλησιν τινα προς τον Κωλέττην, ήτις εξώθησεν αυτόν εις επίθεσιν. Κυρία δε έρις μεταξύ των δύο φατριών υπήρξε: *τις ήθελον έχει την διεύθυνσιν των δημοσίων υπό τον ανήλικον ηγεμόνα.* Ο σχηματισμός προσωρινής πολυμελούς κυβερνήσεως, εξ αμφοτέρων, ήν και οι αντιπρέσβεις αυτοί επεθύμουν, ηδύνατο να παράσχη μέσον τι συνδιαλλαγής.

Αλλ' η εξ Άργους εις Ναύπλιον καταφυγούσα συνέλευσις τυφλώς αφωσιωμένη τη κυβερνήσει έσπευσε να ασφαλίση την διεύθυνσιν εις την ιδίαν αυτής φατρίαν. Μικρόν δε προ της διαλύσεως αυτής διώρισε τον Αυγουστίνον *αντιβασιλέα* μέχρι

της αφίξεως του Όθωνος. Ταύτα μαθών ο Κωλέπτης, απεφάσισε να προβή εις επίθεσιν, εισβάλλων εις την Πελοπόννησον.

Τότε, κατά τας κρίσιμους ημέρας, περί τα τέλη Μαρτίου, απεφάσισεν ο Θήρσιος, κατ' εντολήν των αντιπρέσβειων, να σπεύση εις το εν Περαχώρα στρατόπεδον των Ρουμελιωτών, όπως μεσιτεύση και προλάβη την εις την Πελοπόννησον εισβολήν. Αλλά τόσον κατεγοήτευσεν αυτόν ο Κωλέπτης, τόσον μετέτρεψε τας φρένας αυτού ο αιμύλος εκείνος ανήρ και η παρουσία και η λαμπρότης των οπλαρχόντων και στρατιωτών, ώστε από μεσίτου κατέστη φίλος των Ρουμελιωτών. Επανήλθεν εις Ναύπλιον μάλλον υπερασπιστής των Ρουμελιωτών ή μεσίτης, των διαμαχομένων. Αποτυχούσης της πρεσβείας του Θηρσίου, εγένετο συμβούλιον επί του αγγλικού τρικρότου, όπερ συνέκειτο εκ των τριών ναυάρχων, των αντιπρέσβειων, του Αυγουστίνου και του Θηρσίου, και απεφασίσθη ίνα αντιτάξωσι βίαν κατά των Ρουμελιωτών. Αλλ' ούτοι πριν ή προς τούτο ετοιμασθεί ο Αυγουστίνος εξεστράτευσαν τη 25 Μαρτίου 1832, ενίκησαν τους υπό τον Νικήταν και Καλλέργην κυβερνητικούς στρατούς παρά το Λουτράκι· διεσκόρπισαν το ιππικόν του Καλλέργη, και έτρεψαν το πεζικόν του Νικήτα· τη δ' υστεραία (26 Μαρτίου) εισήρχοντο εις το Άργος έχοντες κλάδους ελαίους επί των όπλων και επί των φεσίων ως σωτήρες του έθνους και ελευθερωταί εκ του ζυγού του Αυγουστίνου· το πλήθος υπεδέχετο αυτούς εν αγαλλιάσει· και τη επαύριον, 27 Μαρτίου, αφίκοντο προ των πυλών του Ναυπλίου και εστρατοπέδευσαν εν τη Προνοία, ένθα πολλοί δυσηρεστημένοι εκ Ναυπλίου ηνώθησαν αυτοίς.

Οσημέραι αξιωματικοί και στρατιώται εγκαταλείποντες τας τάξεις των κυβερνητικών στρατευμάτων, ηγούντο μετά των Ρουμελιωτών, εφ' ώ και ο Αυγουστίνος εξέστη των φρενών βλέπων εαυτόν απογυμνούμενον τής τε των πολιτών και των στρατιωτών υπερασπίσεως. Τέλος δε τη επιούση (28 Μαρτίου 1832) ιδών ότι και οι αντιπρέσβεις και οι ναύαρχοι ώκνουν όπως υπερασπίσωσιν αυτού διά των όπλων, καίτοι ο Ρίκορδ ηβούλετο τούτο, αλλά δεν ετόλμα μόνος, παρητήθη την αρχήν.

Παραιτηθέντος του Αυγουστίνου Καποδιστρίου, η Γερουσία πιστεύουσα ότι μικτή τις κυβέρνησις εκ τε των

συμπολιτευομένων και αντιπολιτευομένων ηδύνατο να συγκρατήση τα διεστώτα μέχρι της καθόδου του εκλεχθέντος βασιλέως Όθωνος, εξελέξατο πενταμελή διοικητικήν επιτροπήν συγκειμένων εκ των: Κολοκοτρώνη, Μεταξά, Ζαΐμη, Κωλέττη και Βουδούρη. Αλλ' ήτο πρόδηλον ότι και διά της εκλογής ταύτης συνεκροτείτο κυβέρνησις. ενέχουσα εν εαυτή τα σπέρματα της διαιρέσεως, διότι οι συνταγματικοί, αντιπροσωπευόμενοι υπό του Κωλέττη, είχαν και πάλιν την μειονοψηφίαν. Ουχ ήπτον όμως επήλθε ποιά τις ειρήνη, τα στρατεύματα συνεφιλιώθησαν τη παρεμβάσει του Θηρσίου εν Προνοία, τα τε κυβερνητικά και συνταγματικά και περιήρχοντο ανά τας οδούς του προαστείου του Ναυπλίου κραυγάζοντα υπέρ του Βασιλέως, του Συντάγματος και του Κωλέττη, όστις τη επαύριον (29 Μαρτίου), προτροπή και εγγυήσει του Θηρσίου, εισήλθεν εις Ναύπλιον. Η είσοδος του Κωλέττη εις την πρωτεύουσαν της κυβερνήσεως ην θριαμβευτική· ο λαός εν ευφημίαις ηκολούθει αυτόν περιστοιχιζόμενον υπό είκοσι και πέντε λαμπρώς ενδεδυμένων οπλιταρχών· κατεφίλουν αυτόν ως σωτήρα· άπειρον πλήθος λαού ανευφήμουν αυτόν εν ταις οδοίς, εκ των στεγών των οικιών, εκ των παραθύρων. Η πομπή ην βασιλέως, στρατηγού νικητού, ανδρός μεγάλως ευεργετήσαντος την πατρίδα. Ο Αυγουστίνος Καποδίστριας ιδών κρυφίως έκ τινος παραθύρου του μεγάρου, εν ώ κατώκει πρότερον και ο φονευθείς Κυβερνήτης την λαμπράν υποδοχήν του αντιπάλου αυτού και απελπίσας περί της αρχής αυτού τε και του Καποδιστριακού εν γένει οίκου παρεσκευάσθη εις φυγήν, και τη αυτή νυκτί περί την 10ην ώραν επεβιβάσθη επί της φρεγάτας του ναυάρχου Ρίκορδ μετά πάντων των οικείων και φίλων, αποκομίζων και τα κειμήλια και έπιπλα αυτού, κατευθυνόμενος εις Κέρκυραν· ούτω δε εξέλιπεν εκ της Ελλάδος, ήν καθίδρυσεν εις Κράτος, η οικογένεια Καποδιστρίου, προς ήν η νεωτέρα Ελλάς οφείλει μεγάλην την εθνικήν ευγνωμοσύνην. Ο Αυγουστίνος φεύγων έξ μήνας μετά την δολοφονίαν του αδελφού εκ Ναυπλίου εκόμισε το λείψανον του πρώτου της Ελλάδος Κυβερνήτου εις Κέρκυραν (99). Ο τότε Άγγλος των Ιονίων νήσων αρμοστής Αδάμ, ίνα μη το λείψανον του αιιδίμου Κυβερνήτου προκαλέση τας συγκινήσεις του Κερκυραϊκού λαού, παρεκάλεσε τους αδελφούς του τεθνεώτος, ίνα η αποβίβασις του λειψάνου εκ της ρωσικής φρεγάτας γίνη νύκτωρ. Τώντι μεσονυκτίαις ώραις της ημέρας καθ' ήν έφθασε το πλοίον (αρχαί Απριλίου 1832), αποβιβάσαντες οι αδελφοί τον νεκρόν, συνώδευσαν

άνευ νεκρικής ακολουθίας εις την εν τω προαστείω Μανδουκίω *Εκκλησίαν της Πλατυτέρας*, εν τω περιβόλω της οποίας και ετάφη, παρά τον τάφον του γονέως αυτού και του επιστηθίου φίλου Μουστοξύδου. Επί του ψυχρού και απλού τάφου του καλύψαντος τα οστά αυτού, εισί γεγλυμμένα αι εξής λέξεις πολλών δηλωτικάι

ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οπόσον ο Ιωάννης Καποδίστριας εμερίμνησεν υπέρ του έθνους, αφ' ής στιγμής εξελέγη Κυβερνήτης και προ της εκλογής ότε διετέλει υπουργός εν Ρωσία και βραδύτερον ιδιωτεύων, μαρτυρεί η δημοσιευθείσα αλληλογραφία αυτού, ήτις καταδεικνύει τον μέγαν υπέρ της Ελλάδος ενθουσιασμόν του ανδρός.

Εφ' ώ και η ιδιαίτερα αυτού πατρίς, η Κέρκυρα, ευγνωμονούσα ένεκα της δι' αυτού προσαφθείσης αυτή δόξης, ανήγειρεν ανδριάντα εν τη πλατεία της πόλεως, ού τα αποκαλυπτήρια μεγαλοπρεπώς επανηγύρισε τη 12 Απριλίου 1887 σύμπαρ ο ελληνισμός δι' αντιπροσώπων. Και η Εθνική μεν Βουλή είχε πέμψει τον πρόεδρον αυτής *Ανδρέαν Αυγερινόν*, η Κυβέρνησις τον υπουργόν των Ναυτικών και εκ Κερκύρας βουλευτήν *Γεώργιον Θεοτόκην*, το Πανεπιστήμιον τον Πρύτανιν αυτού *Γεώργιον Καραμήτσαν* και ο δήμος Αθηναίων τον *Μιχαήλ Π. Λάμπρον*, οίτινες και λόγους εξεφώνησαν καταλλήλους τη περιστάσει, καθώς και ο πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου του δήμου Κερκυραίων και διευθυντής του εν Κερκύρα Λυκείου «Καποδιστρίου» *Λεωνίδα Βλάχος*, ός και προ τούτου ίδρυσεν εν τω ιδίω λυκείω μαρμαρίνην προτομήν του μεγάλου της νήσου των Φαιάκων πολίτου ([100](#)). Ο τη 12 Απριλίου 1887 αποκαλυφθείς εν Κερκύρα ανδριάς του πρώτου της Ελλάδος κυβερνήτου Ιωάννου Α. Καποδιστρίου είναι λευκού μαρμάρου και έχει ύψος τριών μέτρων περίπου. Εικονίζει δε τον Καποδίστριαν σκεπτικόν και κρατούντα εν τη αριστερά εκτεταμένη χειρί κύλινδρον χάρτου, την δε δεξιάν έχοντα εν αναπαύσει κεκαμμένην προ του στήθους και ανοικτόν τον δείκτην. Ο Καποδίστριας φέρει ευρωπαϊκήν σύγχρονον στολήν, αλλ' επί το αρχαιοπρεπέστερον περιβάλλεται και υπό πολυπτύχου μανδύου εμπειοποιημένου κάτωθι της αριστεράς χειρός παρά την οσφύν. Ο ανδριάς

βλέπει την αντικρύ της νήσου δούλην εισέτι Ελλάδα, την Ἠπειρον, ἣν τοσοῦτον αὐτὸς ἐζήτησε να ελευθερώσῃ, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε καὶ ἴσταται ἐπὶ βάρθρου, οὐ τὸ ἀνώτατον μέρος, κατὰ τὰς τέσσαρας πλευράς, κοσμεῖται ὑπὸ τοῦ οἰκοσῆμου τῆς οἰκογενείας τοῦ Καποδίστρια, ἥτοι ὑπὸ θυρεῶν, ἐστεμμένων ἐντὸς κλάδων φοῖνικος καὶ φερόντων τρεῖς διαγωνίως ἀστέρας καὶ ἓνα σταυρὸν πρὸς τὴν ἀνω δεξιάν γωνίαν ἐν τῇ κυρίᾳ δ' ὄψει τοῦ βάρθρου τῆν ἐπιγραφὴν:

Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ
ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ
ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ

Εν δε τη δεξιὰ τω θεατῇ: «Τον περίδοξον πολίτην και της Ελλάδος μέγαν ευεργέτην, ανδριάντι τώ δε Ιωάννης Τουρλινός εγένηρε συμπροθυμησαμένου του Κερκυραίων δήμου, τη φιλοτίμω του μεγάλου ανδρός προαιρέσει» εν δε τη αριστερά: «Λεωνίδας Δρόσης έργου ήρχε, Γεώργιος Βενάκης επί πέρας ήγαγεν έτει ΑΩΠΕ'.»

Ευχής έργον θα ήτο, εάν το έθνος ίδρυε τω μεγάλω της Ελλάδος πολίτη και πρώτω Κυβερνήτη αυτής και έτερον ανδριάντα (101) είτε εν Ναυπλίω είτε εν Αιγίνη ή και εν

Αθήναις, καταδεικνύον ούτω πόσον γινώσκει να τιμά τους μεγάλους αυτού άνδρας, ως έπραττον οι πατέρες ημών.

Επί τη ευκαιρία των αποκαλυπτηρίων του ανδριάντος του ημετέρου Καποδιστρίου του τόσο οικτρώς τον βίον καταστρέψαντος, οι μεν εκάλουν αυτόν *Τιμολέοντα*, οι δε *Φωκίωνα*, οι δε *Βασιγκτώνα*, ο δε ιστορικός *Ούρκβαρδ*, ήπτον κολακευτικός, παρέβαλεν αυτόν προς τον *Νάβιν*, αλλά, ως μοι φαίνεται, πάντες ούτοι οι ιστορικοί παραλληλισμοί εισίν άστοχοι κατά πολύ, και μάλλον αρμόζει η υπό του λαού είτα αποδοθείσα αυτό προσωνυμία *Καβούρ* ως διοργανώσαντος την ελευθερωθείσαν Ελλάδα ως εκείνος την Ιταλίαν, προ τη Ελληνική μούση και η Ιταλική συνέθηκε δύο ύμνους ών ο μεν έχει: *Giovanni Capodistriu inno patriotico del cav. An Giuseppe Ramelli, Corfu 1886*, ο δε: «*Τω μεγάλω διπλωμάτη κόμητι Ιωάννη Καποδιστρία, γραμματεί της Επικρατείας της Επτανήσου Πολιτείας, υπουργώ και καγκελαρίω του αυτοκράτορος Αλεξάνδρου, πληρεξουσίω λειτουργώ παρά τη Ελβετική ομοσπονδία, πολίτη της Γενεύης, ιππότη μεγαλοσταύρω των κυριωτάτων ταγμάτων της Ευρώπης, κυβερνήτη της Ελλάδος, όν η Ευρώπη εκήρυξε τον περινούστατον των Ελλήνων*» nel giorno che Corcira sua patria innalzava gli publico monumento il Canonico Dr Darmanin questo umile omaggio consacrava. Corfù 1886.

Αλλά καίπερ φυγόντος του Αυγουστίνου, η ειρήνη εν τη επιτροπή ουδαμώς αποκατέστη. Ο Κωλέπτης απεστρέφετο τα δύο αυτό εχθρά μέλη, τον Μεταξάν και τον Κολοκοτρώνην· διό τα της πενταμελούς διοικητικής επιτροπής μέλη πριν άρξωνται των διοικητικών έργων εφίλονείκουν προς άλληλα· το κόμμα των Καποδιστριακών ηγωνίζετο, εκ παντός τρόπου, να υποσκελίση τον Κωλέπτην· αλλ' ούτος είχε δύναμιν κραταιάν εν τω περί το Ναύπλιον στρατώ και υπεστηρίζετο υπό του Θηρσίου, οι δε αντίπαλοι ηρείδοντο επί μόνον τον Ρίκορδ. Τέλος μετά μακράς συζητήσεις, παραιτηθέντος τη 30 Μαρτίου 1832 του Κολοκοτρώνη, συνεφώνησαν προφορικώς ο τε Μεταξάς και Κωλλέπτης, όπως ιδρυθή *επταμελής* επιτροπή εκ του *Κωλέπτη, Μεταξά, Ζαΐμη, Κουντουριώτη, Κολιοπούλου, Δημητρίου Υψηλάντου* και *Ζωγράφου*. Αλλ' ό,τι συνέβη εν τη καταρτίσει της πενταμελούς επιτροπής, τούτ' αυτό συνέβη και εν τη της επταμελούς. Όπως η συγκρότησις εκείνης γενομένη υπό της Γερουσίας απήρесе τω Κωλέπτη, ούτω και η της

πρώτης επταμελούς γενομένη υπό του Κωλέττη απήρесе τη Γερουσία. Τοιαύτη ήτο η αναρχία. Και λοιπόν εσηματίζοντο επιτροπαί και υποεπιτροπαί και διελύοντο προς ζημίαν του έθνους!

Η Γερουσία γινώσκουσα ότι ο Ζωγράφος και ο Υψηλάντης ήσαν υποχείριοι τω Κωλέττη, και ότι επομένως ο πολυμήχανος εκείνος ανήρ έμελλε να έχη την πλειονοψηφίαν, αντί των δύο εκείνων εξελέξατο τη 2 Απριλίου 1832, δύο ομόφρονas αυτή και τοις Καποδιστριακοίς: τον *Πλαπούταν* και τον *Τρικούπη*ν μενόντων των άλλων και αυτού του εχθίστου αυτή Κωλέττη, άτε μη τολμώση ν' αποκλείση αυτόν ως ισχυρότατον. Αλλ' η εκλογή της Γερουσίας απεδοκιμάζετο, ως εικός, υπό των περί τον Κωλέττην συνταγματικών· απεδοκίμαζον τον Τρικούπην ως μεταστάντα από της αντιπολιτεύσεως και εργασθέντα υπέρ της διατηρήσεως των Καποδιστριακών, οι δε Ρουμελιώται στρατιώται ηπειλούν ότι, εάν μη η Γερουσία ανεκάλει τον διορισμόν του Τρικούπη, έμελλον να ανατρέψωσι τα πάντα και κατακρεουργήσωσι τους γερουσιαστάς και άλλα τοιαύτα διαπράξωσι. Προς δε τούτοις, οι Ρουμελιώται απήτουν ίνα η εν Άργει συνέλευσις εξακολουθήση· αλλ' η Γερουσία αντέλεγε. Μάτην ο Θήρσιος συνεβούλευε, παρεκάλει, εξώρκιζε τους Γερουσιαστάς ίνα χάριν της πατρίδος πληρωθώσιν αι απαιτήσεις των επικινδύνων Ρουμελιωτών, οι Γερουσιασταί έμενον άκαμποι. Αποτυχών παρά τη Γερουσία ο Θήρσιος εστράφη προς τους δημογέροντας του Ναυπλίου παρ' οίς και επέτυχεν· ούτοι συναγείραντες τα πλήθη, περιεκύκλωσαν την Γερουσίαν, ηπειλήσαν τους γερουσιαστάς και μάλιστα αναφανδόν ο Γάλλος αντιπρέσβυς *Ρουάν* είπε προς τον Γερουσιαστήν *Γ. Αινιάνα* ότι, *εάν μη υπακούσωσι, θα διασυρθώσιν αι κεφαλαί αυτών διά των οδών*, και ούτως ηνάγκασαν την Γερουσίαν να συνέλθη μετά της Κυβερνήσεως εις κοινήν συνεδρίαν, καθ' ήν τη 13 Απριλίου 1832 απεφασίσθη ίνα προσληφθή εν τη επιτροπή αντί του Τρικούπη ο *Λιδωρίκης*, ανθ' ού όμως προσελήφθη ο αγγλόφρων *Κώστας Μπότσαρης*, και συγκληθή τη 19 Απριλίου η Εθνική Συνέλευσις εν Άργει. Ούτω διά της βιαίας συμπράξεως της Γερουσίας προς την Κυβέρνησιν, ηττήθη η Καποδιστριακή μερίς· η δε Κυβέρνησις εξέδωκε προκήρυξιν τη 18 Απριλίου ότι τάχιστα συγκληθήσεται η συνέλευσις εν Άργει. Ωρίσθη δε ίνα έκαστον μέλος της Κυβερνήσεως προεδρεύη αυτής κατά μήνα, ως και παρά τη

αρχαία Ελληνική Βουλή· πρώτος δε πρόεδρος εγένετο ο *Κουντουριώτης*. Αλλά τι ηδύνατο να πράξη επιτροπή, μεθ' ἧς βία συνέπραττεν η Γερουσία, τα δε μέλη αὐτῆς δίσταντο προς ἄλληλα;

Το ταμείον μόλις περιείχεν 155 τάληρα! Ο Κωλέπτης κηδόμενος του στρατοῦ, δι' οὐ εμεγαλύνθη, ἀλλά και φοβούμενος στάσιν, ως εκ της μη πληρωμῆς των μισθῶν, ηβουλήθη να διανείμη αὐτὸν ἀνά την Πελοπόννησον προς διατροφήν· ἀλλ' ο Ζαΐμης, ο Πλαπούτας και ο Μεταξὰς ἀνθίσταντο θέλοντες να ταπεινώσωσι τον Κωλέπτην και καταβάλωσι τους Ρουμελιώτας, ὅπερ προΐδῶν ο Κωλέπτης υπεχώρησε φρονίμως. Αλλά πλην τούτου δίστατο πάντοτε η Γερουσία προς την επταμελή κυβέρνησιν, ἀπαιτούσα ἵνα συνέρχωνται κοινή εἰς ἐκτάκτους συνεδρίας, συμπράττη τη κυβερνήσει εν τη ἐκλογῇ των πληρεξουσίων, ἐλέγχει το δημόσιον ταμείον· προς δε τούτοις, ἵνα ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ὁμοση η κυβέρνησις ὄρκον πιστῆς ἐκτελέσεως των εαυτῆς καθηκόντων ἐνώπιον αὐτῆς, τα δε διατάγματα φέρωσι την υπογραφὴν τουλάχιστον πέντε μελῶν της κυβερνήσεως. Αἱ διαφωνίαι αὐταὶ των τε μελῶν της κυβερνήσεως και προς ἄλληλα και προς την Γερουσίαν μετεδίδοντο, ως δῆλον, και εἰς τον λαόν· η διχόνοια των φατριῶν υπεξεκαίετο και ο λαός ἐκλυδωνίζετο εν τῷ πολυκυμάντῳ των παθῶν πελάγει. Ὅπως ποτ' ἀν ἦ, ἐνίκησαν, ἐπὶ τέλους, οἱ συνταγματικοὶ και εν τῷ καταρτισμῷ του υπουργείου ἐγένοντο ὑπουργοί: Ο μὲν *Μαυροκορδάτος* ἐπὶ των Οικονομικῶν, ο δε *Τρικούπης* ἐπὶ των Ἐξωτερικῶν, ο *Ζωγράφος* ἐπὶ των Στρατιωτικῶν, ο *Κλωνάρης* ἐπὶ της Δικαιοσύνης, ο *Βούλγαρης* ἐπὶ των Ναυτικῶν, ο *Χρηστίδης* ἐπὶ των Ἐσωτερικῶν, και ο *Ρίζος Νερουλός* ἐπὶ των Ἐκκλησιαστικῶν. Το υπουργεῖον τούτο καίπερ συνταγματικὸν καλούμενον οὐδὲν σχεδὸν συνταγματικὸν ἐπραξεν· οὐδ' αὐτὴν την προκηρυχθεῖσαν Ἐθνοσυνέλευσιν συνεκάλεσεν. Αλλά το μᾶλλον κατεπεῖγον ἦν η ἀπειλητικὴ κατάστασις του στρατοῦ, ὅστις πολλαχῶς ἐρραδιουργεῖτο ὑπὸ των Καποδιστριακῶν και μάλιστα ὑπὸ του Κολοκοτρώνη διαδίδοντος, μεταξύ ἄλλων, ὅτι ο Κωλέπτης εἶχεν ὑποσχεθῆ τοῖς Ρουμελιώταις ως ἀμοιβὴν την λεηλασίαν της Πελοποννήσου.

Και ὄντως πρώτος ο *Θεόδωρος Γρίβας* ηγούμενος ἄλλων τε και Ἀλβανῶν ηργυρολόγησεν εν Ἄργει, εἶτα ἐτράπη προς την Τρίπολιν· ο δε Τουρκαλβανός *Ταφίλ Πούζης* ἐλεηλάτει την

Κόρινθον. Κατά των υπό τον Γρίβαν επήλθε προσκληθείς υπό των πολιτών ο Κολοκοτρώνης, όστις και κατέλαβε το Βαλτέτσι· ο δε Γενναίος Κολοκοτρώνης απαλλάξας τον *Ευαγγέλην Κοντογιάννην* περικυκλωθέντα περί τον Άγιον Πέτρον υπό των αντιπάλων και των εγχωρίων εστρατοπέδευσε παρά την Τρίπολιν· ο δε Νικήτας εισβαλών εις Μεσσηνίαν απέκρουσε τους εισβαλόντας Μανιάτας αιχμαλωτίσας και τον αρχηγόν αυτών τον *Κατζάκον Μαυρομιχάλην*. Μετά μικράς δ' αψιμαχίας παρά το Ζέλι και τα Τσιπιανά, ο Γενναίος Κολοκοτρώνης προσβαλών τον Γρίβαν και Χατζηχρήστον παρά τον Μαντζαγράν ηνάγκασεν αυτούς ναπέλθωσιν εις Άργος, εξ ου εγένοντο σφοδρότεροι αι έριδες μεταξύ των μελών της κυβερνήσεως· διότι ο μεν Ζαΐμης, ο Μεταξάς και ο Πλαπούτας κρυφίως υπέθαλπον τας ενεργείας του Κολοκοτρώνη, ο δε Κωλέττης, Κουντουριώτης και Μπότσαρης ήθελον ναποκηρύξωσιν αυτόν ως στασιώτην, όπερ και 48 πρόκριτοι και οπλιτάρχαι διά προκηρύξεως (18 Ιουνίου 1832) αυτών προύτειναν· αλλ' αρνηθέντος του Υψηλάντου, ουδέν κατά του δαφνοστεφούς στρατάρχου της Πελοποννήσου εγένετο, ούτως ώστε εν Πελοποννήσω ελάμβανον την υπεροχήν οι καποδιστριακοί. Αλλ' η κορύφωσις της αναρχίας εν Ελλάδι επήλθεν, ότε η επιτροπεία φοβουμένη μη τυχόν οι αυτοί αντιπολιτευόμενοι καταλάβωσι τα φρούρια επέτρεψε την φρουράν αυτών τοις Γάλλοις, ών 1200 υπό τον στρατηγόν *Κορβέ* κατέλαβον τη 7 Μαΐου 1832 το Ναύπλιον και τα φρούρια.

Αλλά τας Πάτρας πριν ή καταλάβωσιν αυτάς οι Γάλλοι προκατέλαβεν ο Κίτσος Τσαβέλλας ηγούμενος 500, όστις ην αντίθετος τη επιτροπεία. Αντίθετοι δε ταύτη ήσαν και τα πολλά της Αχαΐας, Αρκαδίας, Μεσσηνίας, Ήλιδος και μόνον εν Κορίνθω και Λακωνία υπερίσχυσεν αύτη. Εν δε τη εκτός του Ισθμού Ελλάδι τα μεν άλλα ήσαν αδιάφορα, τα δε της Φωκίδος εφρόνουν τα των Καποδιστριακών.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων, εγένοντο εν μυρίαις παρανομίαις και βία αι εκλογαί των πληρεξουσίων της Εθνικής συνελεύσεως, εφ' ώ και η Γερουσία και αι επαρχίαι Καρυταίνης, Αμφίσσης και Σπετσών διεμαρτυρήθησαν επισήμως κατά των τελουμένων εκλογικών οργίων διά την εν Προνοία Εθνοσυνέλευσιν. Η συνέλευσις αύτη δύναται να θεωρηθή κυρίως *έκτη*, άτε νέων εκλογών γενομένων· αλλ' ως συνέχεια της *πέμπτης* εν Άργει συνελεύσεως της επί

Καποδιστρίου συγκληθείσης θεωρηθείσα αριθμείται ως *πέμπτη*, ούτως ώστε ενέχει ποιάν τινα σχέσιν προς την *πενθέκτην* λεγομένην Οικουμενικήν Σύνοδον. Την συνέλευσιν ταύτην υπέβλεπον οι Καποδιστριακοί, διότι οι πλείστοι των πληρεξουσίων αυτής ήσαν συνταγματικοί. Τούτου ένεκα, ενώ οι πληρεξούσιοι συνήρχοντο εν Άργει, ο Δ. Καλλέργης επήρχετο αναφανδόν προς διάλυσιν αυτής, αλλ' απεστάλη κατ' αυτού ο Ν. Κριεζώτης και οι ως επικουρία αυτού πεμφθέντες πυροβοληταί και έν πολεμικόν πλοίον. Ο Καλλέργης ηττηθείς υπεχώρησε τη 8 Ιουνίου 1832 εις τα ενδότερα της Πελοποννήσου, οι δ' εν Άργει συνελθόντες 180 πληρεξούσιοι, επειδή ηπειλούντο υπό των Καποδιστριακών, ψυχρώς δε υπεστηρίζοντο υπ' αυτής της επιτροπείας, απεδοκιμάζοντο δε συγχρόνως υπό τε του Ρώσου και Άγγλου αντιπρέσβεως, ως συνερχόμενοι καθ' όν χρόνον επέκειτο η κάθοδος του βασιλέως, απήλθον εις το προάστειον του Ναυπλίου, την Πρόνοιαν, ασφαλείας ένεκεν ([102](#)).

Μετά τινας ημέρας ελύετο αισίως, οπωσδήποτε, και το ζήτημα των Ελληνικών μεθορίων. Η Πύλη υπεχώρησε προς τας αιτήσεις των εν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτών των Δυνάμεων, παρεδέξατο την τροποποίησιν των μεθορίων και υπέγραψε την 27)9 Ιουλίου 1832 την οριστικήν περί Ελλάδος συνθήκην. Πλην όμως η Πύλη υπογράφουσα την συνθήκην ταύτην εποιήσατο νέας τινάς προτάσεις, ήτοι να ορισθή διά πρωτοκόλλου ο αριθμός των στρατιωτικών και ναυτικών δυνάμεων της Ελλάδος, να υποχρεωθή η Ελλάς να μη παρέχη υπηρεσίαν τινά ή βοήθειαν προς τας δυνάμεις, κυβερνήσεις, λαούς και έθνη, μεθ' ών η Υ. Πύλη ήθελε περιέλθει εις πόλεμον, αλλά να τηρή αυστηρώς την αρχήν της ουδετερότητος, επί πλέον δε και να εκδίδη τους εις Ελληνικόν έδαφος καταφεύγοντας υπηκόους Οθωμανούς και τέλος να αποδώση τας *Δαιμονονήσους* και τα *Ηλιοδρόμια*, άπερ, ως εκ της προσφόρου θέσεως αυτών, η Τουρκική Κυβέρνησις έκρινεν αναγκαίας προς εξασφάλισιν των παρακειμένων οθωμανικών επαρχιών. Αλλ' ευτυχώς πάσας τας αιτήσεις ταύτας, η εν Λονδίνω συνδιάσκεψις απέρριψε διά του πρωτοκόλλου της 18)30 Αυγούστου, 1832, επισπεύδουσα εις τον οριστικόν καθορισμόν των Ελληνοτουρκικών μεθορίων· εφ' ώ και προσεκάλεσε τα δύο ενδιαφερόμενα Κράτη να ορίσωσιν επιτροπάς· αυταί δε απέστειλαν κατά το 3 άρθρον της συνθήκης της 27)9 Ιουλίου 1832 τους

συνταγματάρχας: *Βάκερ, Βαρτελεμύ και Σκαλόν*, οίτινες μετά του Έλληнос επιτρόπου στρατηγού *Σταΐκου* και του Τούρκου τοιούτου *Χουσεΐν βέη* ήρξαντο του έργου αυτών εν Πρεβέζη τη 31 Αυγούστου 1832 και επεράτωσαν αυτό τη 13)25 Νοεμβρίου. Κατά την διαχάραξιν ταύτην των ορίων εγένοντο μεταβολαί τινες μάλλον υπέρ της Ελλάδος, ένεκα τεχνικών λόγων. Το έργον όμως της οροθετικής επιτροπής υπήρξε δυσχερέστατον, ένεκα της ιδιοτροπίας του Τούρκου επιτρόπου *Χουσεΐν Βέη*, όστις, κατά την ομόφωνον δήλωσιν των οροθετών των τριών δυνάμεων, «*μετεχειρίσθη παν μέσον παρ' αυτόν εξαρτώμενον, προς παρεμπόδισιν των εργασιών, απαγορεύων τοις κατοίκοις να παρέχωσι πληροφορίας και να οδηγώσιν, απαγορεύων την προμήθειαν των αναγκαίων τροφίμων, διατάσσων τους αγωγιάτας ν' αποποιώνται όπως προχωρήσωσι κτλ., εις επίμετρον δε και εξέφρασε, κατά την τελευταίαν συνεδρίασιν, λόγους αναρμόστους και απειλάς.*»

Ούτω διεκανονίσθησαν τα όρια του νέου Ελληνικού Βασιλείου, ανεπιτήδεια κατά πάντα και στενά, ουδαμώς αντάξια των μεγάλων θυσιών του ελληνικού έθνους, αγωνισθέντος υπερανθρώπως επί οκταετίαν όλην, ένεκα της γλισχρότητος των ευεργετίδων δυνάμεων, αίτινες πολύ μάλλον ήθελον εξυηρηθήσει και τον πολιτισμόν και την ειρήνην, εάν ανίδρυον Κράτος Ελληνικόν περιλαμβάνον, τουλάχιστον, την Ήπειρον μετά της Θεσσαλίας και των νήσων Κρήτης και Σάμου και παρείχον αυτώ τα μέσα της ευημερίας και της απροσκόπτου προόδου εν τη σταδιοδρομία του πολιτισμού. Και ούτως έδει να γίνη, αφ' ού και αυτός ο Αυστριακός αρχικαγκελάριος Μέττερνιχ, όστις υπήρξεν αληθώς αμείλικτος πολέμιος του Ελληνικού αγώνος, πρώτος προύτεινε την ανίδρυσιν ανεξαρτήτου βασιλείου και ουχί υποτελους ηγεμονίας, ότε δε βραδύτερον το Οθωμανικόν κράτος διέτρεξε κίνδυνον άλλοθεν, απεφάνθη προς τον Πρόκες, ότι, εν Κωνσταντινουπόλει εκλιπόντων των Τούρκων, *έπρεπε ν' ανιδρυθή Κράτος Ελληνικόν.*

Εν τούτοις, ως είπομεν, τη 14η Ιουλίου 1832, υπό την προεδρίαν του *Πανούτσου Νοταρά* συνελθούσα η εν Προνοία Εθνική Συνέλευσις εψήφισε τάδε: «να κηρυχθή γενική αμνηστία χάριν της ειρηνοποιήσεως των διαφόρων κομμάτων· εκφρασθή ευγνωμοσύνη προς τε τας τρεις προστάτιδας δυνάμεις και τον βασιλέα Λουδοβίκον επί τη αποδοχή του ελληνικού στέμματος διά τον υιόν αυτού Όθωνα·

αναθεωρηθώσιν οι συνταγματικοί νόμοι· συνταχθή νέον σύνταγμα προς ασφάλειαν του τε λαού και του θρόνου· διανεμηθή η εθνική γη· αμειφθώσιν οι αγωνισταί και οι απόγονοι των φονευθέντων υπέρ της πατρίδος· συγκροτηθή πρόσκαιρος κυβέρνησις μέχρι της καθόδου του βασιλέως» κτλ. Εκ τούτων εψηφίσθη τη 19 Ιουλίου το Α' ψήφισμα περί γενικής αμνηστίας, εν ώ: «παρεδίδοντο εις παντελή λήθην τα απ' αρχής του εθνικού αγώνος εγκλήματα, τα πηγάσαντα εκ πολιτικών δοξασιών και αι από έργων πολέμου εις τους ιδιώτας προκύψασαι υλικαί και αποδεδειγμέναι ζημίαι ήθελον αποδοθή υπό του δημοσίου». Αλλά πριν ή προβεί περαιτέρω η συνέλευσις, οι τρεις των δυνάμεων αντιπρέσβεις διεμαρτυρήθησαν αμέσως αντιπροτείναντες α') ότι η πρόσκαιρος κυβέρνησις έδει να μείνη η αυτή μέχρι της καθόδου του βασιλέως και ιδρύσεως της αντιβασιλείας· β') ότι απηγορεύετο η πώλησις των εθνικών γαιών μέχρι της ελεύσεως του βασιλέως· γ') ότι άνευ του βασιλέως ουδέν σύνταγμα ηδύνατο να ψηφισθή.

Η συνέλευσις απέστειλε δριμείαν απάντησιν προς τους αντιπρέσβεις αναιρούσαν τας αξιώσεις αυτών ταύτας ως παρανόμους· αλλ' ο Σ. Τρικούπης δεν επέδωκεν αυτήν παρά την θέλησιν της Εθνοσυνελεύσεως. Εάν το Σύνταγμα εψηφίζετο τότε, ίσως δεν θα εγίνοντο αι πολιτικά εκείναι κομματικά έριδες, αι πολλαχώς παραβλάψασαι τας σχέσεις του Βασιλέως Όθωνος προς το έθνος και επενεγκούσαι τω 1843 την στάσιν, εξ ής ο Όθων ηναγκάσθη άκων και μη βουλόμενος να επικυρώση Σύνταγμα, όπερ τελείως απεστρέφετο. Είτα δε τη 26 Ιουλίου 1832 εψηφίσθη το β' υπό της Συνελεύσεως ψήφισμα, δι' ου εγένετο η επικύρωσις της εκλογής του Όθωνος ως Βασιλέως, ήν εψηφισεν ήδη η Γερουσία και ειχεν αποστείλει τη 26 Απριλίου προς τον Βασιλέα της Βαυαρίας Λουδοβίκον η διοικητική επιτροπή (προσωρινή Κυβέρνησις). «Μετά την επίσημον επικύρωσιν οι πληρεξούσιοι αναστάντες πάντες ανεβόησαν ομοθύμως και επανειλημμένως: Ζήτω ο Βασιλεύς της Ελλάδος Όθων ο Α'. Και το πλήθος δε των Ελλήνων περικύκλωσαν το παράπηγμα της Εθνοσυνελεύσεως, ών πολλοί εισώρμησαν εις αυτό, και μετά χαράς δακρύων, επεβόων επί πολύ έξαλλοι εκ χαράς: Ζήτω ο Βασιλεύς και πανταχού εν τε τω προαστείω και τω Ναυπλίω φαιδροί περιήρχοντο καθ' ομάδας οι Έλληνες, αποβαλόντες τον φόβον εκ της αβεβαίου πολιτικής του έθνους

καταστάσεως, άτε ελπίζοντες τα βέλτιστα παρά του Βασιλέως Όθωνος. Διωρίσθησαν δε (19 Αυγούστου) υπό της διοικητικής επιτροπείας, ήτοι της προσωρινής Κυβερνήσεως, μετά ψήφισμα της Συνελεύσεως, ο ναύαρχος *Ανδρέας Μιαούλης*, ο στρατηγός *Κώστας Μπότσαρης* και ο συνταγματάρχης *Γενναίος Κολοκοτρώνης*, όπως συνελθόντες εις επιτροπήν απέλθωσιν εις την βασιλεύουσαν της Βαυαρίας Μόναχον και προσενέγκωσι την αφοσίωσιν και υποταγήν τον έθνους προς τον Βασιλέα αυτού Όθωνα· αντί δε του Γενναίου μη δυνηθέντος να μεταβή, απήλθεν ο *Δ. Πλαπούτας*. Εκόμισαν δ' εις Μόναχον το τε ψήφισμα της επικυρώσεως της εκλογής εν πρωτοτύπω και τας αναφοράς της Συνελεύσεως περί ταχείας καθόδου του Βασιλέως εις Ελλάδα.

Μετά τινα δε χρόνον (τη 19 Αυγούστου), οι περί τον *Φ. Θήρσιον*, φιλέλληνα Βαυαρόν, αναλώμασι του Λουδοβίκου την Ελλάδα περιηγούμενον, αλλ' επί τοσούτον χρόνον μετά των Ελλήνων συγκρωτισθέντα, ως είδομεν, ώστε να

αναμιγνύηται εις τα της Ελλάδος (103), διέλυσαν την εν Προνοία Εθνοσυνέλευσιν, ής ο σκοπός είχεν ήδη εκτελεσθή, μετά την επιπήφισιν των ανωτέρω.

Μετά την διάλυσιν της εν Προνοία Εθνοσυνελεύσεως, επήλθε μεγίστη και αύθις εν Ελλάδι αναρχία· διότι η μεν *Εθνοσυνέλευσις*, ήτις εν ομονοία ήρξε των εργασιών αυτής και ήτο η μόνη άγκυρα της τεταραγμένης ελληνικής πολιτείας, δεν υφίστατο πλέον· η δε *Γερουσία*, καίπερ καθ' ολοκληρίαν Καποδιστριακή, και δυναμένη ουχ ήττον να είναι σκιά αρχής ως τοσάκις πρότερον, είχε προδιαλυθή υπό της Εθνοσυνελεύσεως· η δε διοικητική επιτροπεία η συνισταμένη εκ του *Κουντουριώτου*, *Υψηλάντου*, *Ζαΐμη*, *Κωλέττη*, *Πλαπούτα*, *Μεταξά*, *Τρικούπη*, και αντ' αυτού του *Αναγνώστου Λιδωρίκη* και αντ' αυτού του *Κώστα Μπότσαρη*, ήτις, ει μη τι έτερον, ηδύνατο τουλάχιστον να συνέχη και συγκρατή τα ταραχώδη στρατιωτικά, προ πάντων, στοιχεία, ως κεκολοβωμένη και κατεσπαραγμένη, — διότι ο μεν *Κουντουριώτης* χολωθείς απήλθεν εις Ύδραν, ο *Υψηλάντης* απέθανεν, ο *Κώστας Μπότσαρης* και ο *Πλαπούτας* ή *Κολιόπουλος* απήλθον εις Μόναχον — ουδ' αύτη πλέον υφίστατο· η δε γραμματεία, το *υπουργείον* τουτέστι, συγκείμενον εκ του *Τρικούπη*, *Μαυροκορδάτου*, *Ζωγράφου*, *Βούλγαρη*, *Ρίζου*, *Κλωνάρη* και *Χρηστίδου* διίσταντο προς αλλήλους. Προς δε τούτοις, ως ειρήται, η Εθνοσυνέλευσις αντί του Υψηλάντου και του Μεταξά διώρισε τον Α. Μαυρομιχάλην και Μ. Μηλαΐτην. Εντεύθεν δε προήλθε μέγας κυκεών, επαυξηθείς διά των ραδιουργιών των αντιπρέσβειων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας ών έκαστος επεζήτει να τρέψη τα της Ελλάδος προς εαυτόν. Ο *γέρων* του *Μωριά* όμως, διαλυθείσης ήδη της Εθνοσυνελεύσεως, ανεκτήσατο το κράτος αυτού εν Πελοποννήσω. Συνεκάλεσε λοιπόν τους οπαδούς αυτού εις *Αχλαδόκαμπον* και είτα τους Ρουμελιώτας εις *Τζιβέρι*, ένθα απεφάσισαν ότι έπρεπε να εξέλθη της Πελοποννήσου ο πολλάς καταχρήσεις εν αυτή ποιήσας *Θεόδωρος Γρίβας*, όστις και απήλθεν εις την δυτικήν Ελλάδα, εν ή ο αδελφός αυτού *Γαρδικιώτης* είχε κυριεύσει το Μεσολόγγιον. Η απόφασις αύτη ήτο αναγκαία· διότι οι διάφοροι λησταιί και λωποδύται και λιποτάκται στρατιώται, ών πολλοί ήσαν Ρουμελιώται, πολλάς καταχρήσεις διέπραττον εν Πελοποννήσω. Ούτοι, κατ' εκθέσεις των χρόνων εκείνων, «ελεηλάτησαν πόλεις και

χωρία, απλώς δ' ειπείν, η χώρα ολόκληρος υπήρξεν έρμαιον τοιαύτης φοβεράς αναρχίας και παραλυσίας των αρχών, ώστε επί 20 όλας ημέρας ουδεμία απολύτως υπήρχε κυβέρνησις. Εκτός του Ναυπλίου, όπερ χάρις εις τας λόγχας των Γάλλων υπήκουε προς τους τρεις αντιπρέσβεις, πάσα η λοιπή χώρα ήτο παραδεδομένη εις την διάκρισιν του Κολοκοτρώνη και των λοιπών συμμοριαρχών, οίτινες, συμφώνως προς την εν Τζιβέρι συνομολογηθείσαν ανακωχήν, προσεπάθουν να εκμυζήσωσι, κατά γράμμα, την χώραν προς όφελος των ιδίων στρατιωτών και ίδιον εαυτών πλουτισμόν διαρκούσης της μεσοβασιλείας εκείνης και μέχρι της αφίξεως της βαυαρικής αντιβασιλείας».

«Ύστερον δε ο Κολοκοτρώνης, διαλυθείσης της Γερουσίας, ελθών εις Ναύπλιον επί της φρεγάτας του Ρώσου ναυάρχου *Ρίκορδ* συνδιελέχθη μετά των Ρουμελιωτών

οπλιταρχών *Φωτομάρα, Μπότσαρη, Κριεζώτη* και αυτού του εχθρού αυτού *Θεοδώρου Γρίβα* περί ιδρύσεως κυβερνήσεως και της ανασυστάσεως πάλιν της διαλυθείσης Γερουσίας.

Εκ της συνεννοήσεως ταύτης του Κολοκοτρώνη, προέκυψεν η ανίδρυσις αύθις της Γερουσίας· υπό δε ταύτης επεκυρώθη η τριμελής επιτροπεία συνισταμένη εκ του *Κωλέττη, Ζαΐμη* και *Μεταξά*, ήτις έμελλε να κυβερνά μέχρι της καθόδου του βασιλέως τηρούσα τα αυτά δικαιώματα, άπερ είχε και η επταμελής επιτροπεία. Αλλ' οι οπαδοί του Κωλέττη βλέποντες ότι εν τη τριμελεί επιτροπεία ο προϊστάμενος αυτών, ο Κωλέττης, έμελλε να είναι πάντη ανίσχυρος ως μειονοψηφών, *ανεκήρυξαν τον συμβιβασμόν τούτον και την ανασύστασιν και τας πράξεις της Γερουσίας ως παρανόμους*. Γάλλοι δε στρατιώται οπαδοί των συνταγματικών απέσπασαν (18 Οκτωβρίου 1832) την προκήρυξιν της Γερουσίας, δι' ής ερρυθμίζοντο τα της τριμελούς επιτροπείας, άπερ απεδοκίμαζον, τους δε αντιστάντας τακτικούς στρατιώτας απέκρουσαν και επέτυχον διά των αντιπρέσβεων να εκβάλωσιν αυτούς του φρουρίου. Η γαλλική λοιπόν φατρία υπερίσχυσε και εκ παντός τρόπου, απεδοκίμαζε τας πράξεις της Γερουσίας. Τω γαλλικώ κόμματι συνέπραττε, συμφέροντος ιδίου ένεκεν, και η τριανδρία, ήτις κατέλυσε (8 Οκτωβρίου) πάντα τα ελληνικά δικαστήρια. Τέλος δε και αυτός ο πρόεδρος της Γερουσίας *Τσαμαδός* συνελήφθη (19 Οκτωβρίου) υπό του Γάλλου διοικητού.

Οι Ρωσόφρονες προς καταπολέμησιν των συνταγματικών προσείλκυσαν την Γερουσίαν, ής τα μέλη είχαν διαφθαρή διά χρημάτων Ρωσικών, ίνα εκλέξωσι *κυβερνήτην* της Ελλάδος τον Ρίκορδ, προς τούτο δε ουδέν ήτο το κωλύον· διότι «η εν Ναυπλίω Εθνοσυνέλευσις είχεν απονείμει τω Ρώσω ναυάρχω τα δικαιώματα του πολίτου Έλληνας, ένεκεν των προς την Ελλάδα αγώνων αυτού και του υπέρ της ευδαιμονίας αυτής φιλογενούς αυτού ζήλου»·

Αλλ' όπως τούτο γένηται, κατεβλήθησαν πολλά χρήματα υπό του γενικού της Ρωσίας προξένου Βλασσοπούλου, όπως οι Γερουσιασταί, ίνα ώσιν ασφαλείς και αι πράξεις αυτών έγκυροι, απέλθωσιν εις Άστρος διά της μεγάλης λέμβου της φρεγάτας «*Πριγκηπίσσης Λουίζας*». Οι γερουσιασταί έλαβον μεθ' εαυτών τα αρχεία, το πιεστήριον και την εφημερίδα αυτών τον «*Ελληνικόν καθρέπτην*», και εκεί εξέδωκαν (9 Νοεμβρίου), ως

η μόνη, δήθεν νόμιμος εξουσία, διάταγμα, δι' οὐ ηκυρούντο πάνθ' ὅσα, ἀκόντων αὐτῶν, ἐγένοντο ὑπὸ τῆς ἐν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως. Τῆ αὐτῆ ἡμέρα παραπλεύσασα καὶ ἡ Ρωσικὴ ναυαρχίς παρέλαβε τοὺς Γερουσιαστὰς Αἰνιάνα καὶ Περούκαν, τὸν Καλλέργην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ὅπως συνδιασκέψωνται μετὰ τοῦ Ρίκορδ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀνακηρύξεως αὐτοῦ ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος· Ἀλλ' ἐπειδὴ ὅμως ἐκτὸς τῶν δαπανηθέντων χρημάτων, ὁ Περούκας ἐζήτησεν ἐτι 200,000 φράγκων, ὁ Ρίκορδ ἠρνήθη. Τότε ἡ Γερουσία φοβηθεῖσα ἐξ Ἄστρους ἀπέπλευσεν εἰς Σπέτσας· ἐδημοσίευσεν δὲ πρότερον ὁ «*Ἑλληνικὸς καθρέπτης*», ὅτι ἡ Γερουσία κατέλιπε τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ τοῦτο ἐπραξεν ἵνα ἐλευθέρως ἐνεργῆ τα ὑψηλά αὐτῆς καθήκοντα. Πλὴν τὸ μυστικὸν ἐγνώσθη, οἱ δὲ ναύαρχοι συνέχαιρον τῷ Ρίκορδ ἐπανελθόντι εἰς Ναύπλιον, ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ αὐτοῦ, ὡς κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος· ὁ Ρώσος ὅμως ἀντιπρεσβευτὴς ἐπέπληξεν αὐτὸν σφοδρῶς ἐπὶ τῇ πράξει· οὗτος δὲ ἐπέρριψε πᾶσαν τὴν εὐθύνην ἐπὶ τοῦ κόμητος Πάλμα καὶ Βούκοτις, ὡς δήθεν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ διενεργησάντων τα περὶ ὑπόψηφιότητος αὐτοῦ ὡς κυβερνήτου. Ἀλλ' εἰ καὶ ἀπέτυχεν ἡ ὑπόψηφιότης τοῦ Ρίκορδ ἐν Ἄστρει, ἐν Σπέτσαις ὅμως ἐπέτυχεν, διορισθέντος ὑπὸ τῆς φυγάδος Γερουσίας *Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος*. Καὶ τὸ μὲν ἀξίωμα οὔτε ἀπεδέξατο, οὔτε ἐνήσκησεν ὁ Ρίκορδ, τὸ ἐπίσημον ὅμως ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ἀπέστειλεν ὁ φιλόδοξος ναύαρχος εἰς Πετρούπολιν.

Ἐντεῦθεν ὅσω προσήγγιζεν ἡ κάθοδος τοῦ βασιλέως Ὁθωνος, τόσω ἀγῶν μέγας κατεβάλλετο, ὅπως, πᾶση δυνάμει, ἕκαστος τῶν δυναμένων ληστεύῃ τὸ τε δημόσιον καὶ ἰδιώτας, σκεπτόμενος ὅτι, μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ βασιλέως, ἐμελλε πλέον νὰ ἰσχύσῃ ὁ νόμος· ἐξ ἄλλου δὲ μέρους καὶ οἱ σκιάν ἀρχῆς ἔχοντες συνεκράτουν αὐτήν, ἵνα παραστώσι κατόπιν πρὸς τὸν βασιλέα ὡς περιβεβλημένοι ἀρχὴν τοῦ Κράτους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατιωτικοὶ ἦσαν οἱ ἔχοντες τὰ ἰσχυρότερα ὄπλα ὡς μᾶλλον ἠσκημένοι τῶν χωρικῶν περὶ τὸ λαφυραγωγεῖν, αὐτοὶ μάλιστα διέπρεψαν ἐπὶ τούτῳ.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφαίνετο, κατ' ἀρχάς, ὅτι υπερήσπιζε τοὺς παλαιούς δημοτικούς θεσμοὺς τῶν δημογεροντιῶν τῶν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου, ἰσχυσασῶν, αἰτινες ἐν χαλεποῖς χρόνοις διέσωζον τὴν κατὰ τόπους ἐξουσίαν καὶ εὐταξίαν. Τὰς δημογεροντίας δὲ ταύτας προβαλλόμενος ὡς

ασπίδα ο Κολοκοτρώνης την τε τάξιν, ὅσον το δυνατόν, συνεκράτει και φόρους ὁμως εισέπραττε, παρά την θέλησιν της εν Ναυπλίῳ κυβερνήσεως, και παρά πάντα νόμον· οὕτω δε ο ἄλλως ευεργέτης του ἔθνους, στρατάρχης οὗτος καθίστατο αἴτιος πάσης αυταρχίας και παρανομίας. Τας πράξεις δε ταύτας του Κολοκοτρώνη μιμήθη και ο Κριεζώτης, εν τη βορείῳ Πελοποννήσῳ· αὐτός δε ου μόνον εισέπραττε φόρους, ἀλλά και ἐδίκαζε και κατεδίκαζε και προυβίβαζεν αξιωματικούς εν τῷ στρατῷ και ἴδρυν αρχάς και ετιμῶρει και ἤρχε, τρόπον τινά, ως ηγεμονίσκος ανεξάρτητος. Εἰς τοσοῦτον δ' αυταρχίας προέβησαν οι στρατιωτικοί, ὥστε ἤθελον μόνον αὐτοί να φαίνωνται παρά τῷ λαῷ ως ἄρχοντες και νομοθέται, ως ανώτατοι δημόσιοι λειτουργοί του Κράτους και στρατιωτικοί ανεξέλεγκτοι, ἔχοντες ἀπεριόριστον ἐξουσίαν. Πάντα δ' ἀντίπαλον αὐτῶν πολιτικόν τε και στρατιωτικόν εθεώρουν ως ἐχθρόν της πατρίδος και παντί τρόπῳ κατερραδιούργουν αὐτούς. Οὕτω δε, παν ὅ,τι οι Γάλλοι εν Μεσσηνίᾳ ἐποίουν υπέρ της συγκοινωνίας, τούτο κατέστρεφον οι ημέτεροι στρατιωτικοί διαδιδόντες παντοία ἄλλα ψεύδη και ὅτι οι Γάλλοι παρέμενον εν Ελλάδι ἐπί σκοπῷ δήθεν να καταλάβωσιν αὐτήν. Εντεύθεν δ' εν Νησίῳ, Καλάμαις, Κορώνῃ και ἀλλαχού ἀενάως ἤριζον οι ημέτεροι στρατιῶται προς τους Γάλλους και οσημέραι ἐξήπτετο το μῖσος μεταξὺ αὐτῶν και των φιλελλήνων ἐκείνων. Επειδή δε οι ημέτεροι ἤθελον να παραστώσιν ἰσχυροί και ἄρχοντες, κατὰ την κάθοδον του βασιλέως, πανταχού συνεννοοῦντο ἵνα ὁμοφώνως ἐνεργώσιν ὅ,τι προς τούτο ἀπέβλεπε· συνεννοεῖτο δ' αὐτοῖς και ο πολλῶν τοῖς Ἑλλησι κακῶν αἴτιος γενόμενος Ρίκορδ. Εντεύθεν δ' ἐξηγούνται και αι θερμαί ἐκείναι ἐνέργειαι του Κολοκοτρώνη, του Ρίκορδ, του Τσώκρη, των γερουσιαστών και εν γένει των οπαδῶν του Καποδιστριακοῦ κόμματος. Εντεύθεν ἐξηγείται, προς τούτοις, και το οσημέραι αυξανόμενον μῖσος τούτων προς τε τους Γάλλους και τους συνταγματικούς, ὅπερ ἐπετείνετο, ἡμέρα τη ἡμέρα, ἐφ' ὅσον προσήγγιζεν ἡ κάθοδος του βασιλέως, πανταχού ὅπου υπήρχον ἀντισυνταγματικοί. Ως κέντρον δε συναθροίσεως των ἀντισυνταγματικῶν ὠρίσθη το Ἄργος, ἐξ οὗ, κατὰ την ἀπόβασιν του βασιλέως, ἐμέλλον να πορευθῶσιν εἰς Ναύπλιον προς υποδοχὴν αὐτοῦ ἐπιδεικνύμενοι ως οι μόνοι κραταιοί, προς οὓς ο βασιλεύς ὠφείλε να στραφῆ και ερεισθῆ ἐπί τη αὐτῶν δυνάμει. Ταῦτα κατανοοῦντες οι συνταγματικοί ([104](#)), ἠτοιμάζοντο προς ἀπόκρουσιν των ἀντισυνταγματικῶν.

Εν ὧ λοιπόν ἔσπευδον πανταχόθεν εἰς Ἄργος οἱ αντισυνταγματικοί, ἔσπευδον καὶ οἱ συνταγματικοί. Ἡ πόλις τοῦ Ἄργους ἦτο πεπληρωμένη στρατιωτῶν τοῦ Τσῶκρη, τοῦ Κριεζῶτη καὶ ανεμένοντο, ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, καὶ ἐκ τῶν οπαδῶν τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τοῦ Νικήτα, ὅτε ἡ τριανδρία: Κωλέττης, Ζαΐμης καὶ Μεταξάς, γινώσκοντες τὸν σκοπὸν τῆς συναθροίσεως προσεκάλεσαν διὰ τῶν αντιπρέσβειων τὸν στρατηγὸν Κορβέ, ὅπως τάχιστα εξαποστείλῃ στρατὸν εἰς Ναύπλιον. Ὁ στρατηγὸς Γκεενέκ μαθὼν τοῦτο παρὰ τοῦ Κορβέ ἐπέμψεν ἐκ Κορώνης ἀμέσως ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Νωδ τέσσαρας λόχους ἐκ τοῦ 21οῦ συντάγματος τοῦ ελαφροῦ Πεζικοῦ μετὰ δύο ορεινῶν πυροβόλων, οἵτινες κατέλυσαν ἐν τῷ στρατῶνι τοῦ ἰππικοῦ. Εἰς Ἄργος ἐμέλλον οὗτοι ναμείνωσι τέσσαρας ἐτι λόχους μετὰ πυροβολικοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Στόφφελ. Ὅτε τὸ Γαλλικὸν τοῦτο σῶμα οδεύον εἰς Ἄργος, ἀφίκετο τῇ 2 Ἰανουαρίου 1833 εἰς Τρίπολιν ὁ Κολοκοτρῶνης ἐφάνη φίλα φρονῶν αὐτῷ· ἀλλὰ πράγματι ὁμως, εἰάν δὲν ἀπετρέπετο ὑπὸ τοῦ Χατσηχρήστου, ἐσκόπει νὰ προσβάλλῃ αὐτοὺς αἰφνης, ὅπερ οἱ Γάλλοι διέγνωσαν ἐκ τοῦ ἀγρίου τρόπου τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν πρὸς αὐτοὺς.

Τοῦτου ἔνεκα οἱ Γάλλοι ἐρχόμενοι ἐκ Τριπόλεως πρὸς τὸ Ἄργος ἐβάδιζον λίαν προφυλακτικοί. Φθάσαντες δ' αὐτόσε (3 Ἰανουαρίου) εὔρον μὲν τοὺς Ἕλληνας ἐχθρικῶς διακειμένους, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπίστευον, ὅτι θα συνεπλέκοντο ἄνευ σπουδαίας ἀνάγκης. Τοῦτου ἔνεκα οἱ Γάλλοι στρατιῶται περιήρχοντο ἀφρόντιδες καὶ ἀοπλοὶ. Ἀλλ' ὁμως ἡμέραν τινα, 13 Ἰανουαρίου 1833, ὅτε ὑπασπιστὴς τις μετέβη εἰς Ναύπλιον ὡς ἀγγελιοφόρος, τινὲς δὲ στρατιῶται περιήρχοντο ἀνά τὴν πόλιν ἀγοράζοντες ζωοτροφίας, διὰ τὸν στρατὸν, Ἕλληνες στρατιῶται ἔνοπλοι ἐπέπεσον λιθοβολοῦντες καὶ πυροβολοῦντες ἐν χλεύῃ κατ' αὐτῶν, ὧν καὶ τινὰς ἐφόνευσαν. Οὕτω δὲ οἱ Γάλλοι καταδιωκόμενοι κατέφυγον εἰς τὰ καταλύματα αὐτῶν, ἐνθα εὔρον ἓνα σχεδὸν λόχον ἑτοιμὸν εἰς μάχην, ὃν εἶχεν ἐτοιμὰ ἐν τῷ μεταξύ ὁ διοικητὴς Νωδ μαθὼν τὴν κατὰ τὴν πόλιν, ἐπίθεσιν. Μετ' οὐ πολὺ ἐφάνησαν καὶ Ἕλληνες στρατιῶται, ἀθρόοι ἐπιτιθέμενοι κατὰ τοῦ στρατῶνος τῶν Γάλλων καὶ διαρκῶς ἄλλοι προσερχόμενοι πυροβολοῦντες καὶ ἀπειλοῦντες. Τότε ἐξώρμησαν οἱ Γάλλοι ἐκ τοῦ στρατῶνος, ἐξεδίωξαν ἐν ἀκαρεί τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν πέριξ αὐτοῦ, κατέλαβον τὰς πέριξ οἰκίας, ἐφόνευσαν πολλοὺς καὶ τοὺς ἄλλους διὰ τῆς λόγχης, ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Ὑπὸ πανικοῦ

καταληφθέντες οι Έλληνες διεσπάρησαν ανά τους οδούς της πόλεως ζητούντες σωτηρίαν· αλλά τέσσαρες λόχοι Γάλλων καταδιώκοντες εξέβαλον αυτούς και εξ αυτής της πόλεως πλην των κρυβέντων εν ταις οικίαις, εν οίς και ο Τσώκρης, όστις μόλις εν αχυρώνι εσώθη εκ της λόγχης των Γάλλων. Ούτω δ' εντός τριών ή τεσσάρων ωρών διεσκορπίσθησαν οι Έλληνες οπλίται εις τα εκτός της πόλεως· ουδ' εκεί όμως επί της πεδιάδος και των λόφων ευρίσκοντες ασφάλειαν ετράπησαν εις άτακτον φυγήν. Ουδέποτε Έλληνες οπλίται κατησχύνθησαν τοσούτον, όσον κατά την συμπλοκήν ταύτην, ής αιτία εγένοντο αυτοί ούτοι προσβαλόντες αδίκως και ανάνδρως και φονεύσαντες, κατ' αρχάς, εκ παρασκευής, ένοπλοι αυτοί αόπλους. Έπεσον δ' εκ μεν των Ελλήνων περί τους 160, επληγώθησαν πολλοί και συνηλήφθησαν αιχμάλωτοι άλλοι τε και ο έτερος αρχηγός, ο ατιμίαν τοις Έλλησι περιάψας και αχαρίστους καταστήσας ένεκα της πράξεως ταύτης Κριεζώτης. Και τούτου όμως μεγαθύμως φερόμενος ο διοικητής Νωδ, εφείσθη, παρά την κοινήν απαίτησιν των Γάλλων στρατιωτών, εκ δε των άλλων αιχμαλώτων διέταξε να τουφεκίσωσι δύο. Εκ δε των Γάλλων, εφονεύθησαν μόνον 18 και τινες ετραυματίσθησαν. Η πράξις αύτη εσωφρόνισε μεν τους αντισυνταγματικούς και τους κακοποιούς, εν γένει, στρατιωτικούς, εχαροποίησε δε, υπό κομματικήν έποψιν, τους συνταγματικούς και πρώτιστα τους οπαδούς της τριανδρίας, ήτις διά προκηρύξεως απεδοκίμασε την κακήν εκείνην πράξιν του εν Άργει στρατιωτικού συρφετού προσβαλόντος στρατόν ευεργέτιδος δυνάμεως. Επί τούτω δε ωμολόγησαν πολλάς χάριτας η τε Ελληνική Κυβέρνησις και οι δημογέροντες Ναυπλίου τω στρατηγώ Γκεενέκ. Η δ' εν Άργει αύτη άδοξος χύσις ελληνικού αίματος ήτο η τελευταία σκηνή του βδελυρού δράματος της απαισίου αναρχίας, ήτις εμάστισε το πολυπαθές ελληνικόν έθνος, από του θανάτου του Καποδιστρίου μέχρι της καθόδου του βασιλέως Όθωνος ([105](#)).

ΤΕΛΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Εν τη ιστορία του Καποδιστρίου, προς ταις κατωτέρω αναφερομέναις πηγαίς εχρησάμεθα και επισήμοις της εποχής εκείνης εγγράφοις πολλών επιφανών οικογενειών·

τελευταίον δε ενετύχομεν και εγγράφοις της οικογενείας Ράδου, αλλ' επειδή η έκδοσις είχε προχωρήσει, δεν ηδυνήθημεν, μετά λύπης, να επωφεληθώμεν αυτών.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Άφιξις Κυβερνήτου εις Ναύπλιον — Ελεεινή του Ναυπλίου ιδίως και εν γένει της Ελλάδος κατάστασις. Εισβολή Στερεοελλαδιτών εις Πελοπόννησον. — Απαιτήσεις του Θ. Γρίβα και φόβος των Ναυπλιέων. — Έγκαιρος άφιξις Καποδιστρίου προς πρόληψιν των εμφυλίων σπαραγμών. — Ανακούφισις Ναυπλιέων επί τη άφιξει του Κυβερνήτου — Αποβίβασις Καποδιστρίου εις Ναύπλιον. — Χαρά του λαού. — Επίσκεψις των κατεχόντων τα φρούρια Ναυπλίου Γρίβα και Στράτου και των άλλων προυχόντων. — Συμφιλίωσις αυτών. Επιστολαί Καποδιστρίου προς τε τον Γρίβαν, τον Στράτον και τον Κωλέπτην. — Αναχώρησις Καποδιστρίου διά την έδραν της αντικυβερνητικής επιτροπής, την Αίγιναν. — Η εν Αίγινη υποδοχή του Κυβερνήτου. — Πανηγυρικός λόγος Θεοφίλου Καϊρη. — Υποδοχή των Γραμματέων. Σελ. 120-151

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Πρώται κυβερνητικάί πράξεις του Καποδιστρίου: — Ύδρυσις του Πανελληνίου. — Δημιουργία του Γραμματέως της Επικρατείας. — Διορισμός των μελών του Πανελληνίου. — Υπουργικόν Συμβούλιον — Όρκος Κυβερνήτου. — Μέτρα κατά της πειρατείας της τε Γραμβούσης και των βορείων Σποράδων. — Εξάλειψις της πειρατείας διά του ναυάρχου Α. Μιαούλη. — Πρόσκλησις των αδελφών του Κυβερνήτου Βιάρου και Αυγουστίνου Καποδιστρίου — Ιωάννης Γεννατάς. — Οικονομικά νομοθετήματα του Κυβερνήτου. — Αποστολή βοηθημάτων Ρωσίας και Γαλλίας. — Γενική Γραμματεία. — Ίδρυσις Εθνικής Χρηματιστικής Τραπέζης. — Φορολογικά. — Νομισματικά. Σελ 152-168

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Αστυνομικά. — Στρατιωτικός διοργανισμός. — Διαιρέσεις του στρατού εις χιλιαρχίας. — Παραλαβή των φρουρίων Ναυπλίου. — Προσωρινή διοικητική της χώρας διαιρέσεις — Έκτακτοι επίτροποι — Δημογεροντίαι. — Πληθυσμός Πελοποννήσου και νήσων — Σύστασις στρατοδικείων. — Σχολή των Ευελπίδων — Ναυτικά. Γεωργικά — Δημόσια καταστήματα — Δικαστικά. — Εκπαιδευτικά. Σελ. 168- 236.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Τα προ της Δ' εν Άργει Εθνοσυνελεύσεως — Εκλογαί πληρεξουσίων. — Αναβολή της συγκλήσεως της Εθνοσυνελεύσεως. — Εκλογή του Κυβερνήτου εν τριάκοντα και έξ εκλογικαίς περιφερείαις. — Ανανέωσις του Πανελληνίου. — Σύγκλησις της Εθνοσυνελεύσεως διά την 11ην Ιουλίου 1829. — Το αρχαίον του Άργους θέατρον διασκευασθέν εχρησίμευσεν ως τόπος συνεδριάσεως της Εθνοσυνελεύσεως.— Τελετή επίσημος επί τη ενάρξει των εργασιών αυτής. — Αι συζητήσεις. — Τα πρακτικά και τα ψηφίσματα — Κατάργησις του Πανελληνίου και ίδρυσις της Γερουσίας. — Αι αποφάσεις αυτής — Η 6η Αυγούστου 1829. — Λήξις των εργασιών της εν Άργει Δ' Εθνικής Συνελεύσεως. Σελ. 236-275.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Το εν Λονδίνω περί ανεξαρτησίας της Ελλάδος πρωτόκολλον της 22)3 Φεβρουαρίου 1830. — Πρωτόκολλον αυθημερόν εν Λονδίνω υπογραφέν περί αναγορεύσεως του πρίγκηπος Λεοπόλδου του Σαξ-Κόβουργ «ως ηγεμόνος κυριάρχου της Ελλάδος» — Κοινοποιήσις των Πρωτοκόλλων τη τε Υψηλή Πύλη και τη Ελληνική Κυβερνήσει. — Εντύπωσις των πρωτοκόλλων εν Ελλάδι. — Απάντησις του Καποδιστρίου προς τους αντιπρέσβεις των Δυνάμεων. — Υπόμνημα της Γερουσίας προς τους αυτούς αντιπρέσβεις. — Λόγος περί εκχωρήσεως των υπό την Αγγλικήν προστασίαν Ιονίων νήσων τη Ελλάδι. — Εγκατάλειψις της Κρήτης και της Σάμου. — Επιστολή του εκλεγέντος ηγεμόνος κυριάρχου της Ελλάδος προς τον Κυβερνήτην εκ Μαλβούρ-χάους. Σελ. 275-315.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Επιστολαί του Καποδιστρίου προς τον πρίγκηπα Λεοπόλδον. — Αποστολή του πρίγκηπος Βρέδε. — Επιστολαί του Κυβερνήτου

προς τον Λεοπόλδον, εν αἰς πικρῶς καταφέρεται κατὰ των ξένων. — Μυστικαὶ αναφοραὶ τῆς αντιπολιτεύσεως προς τον εκλεγέντα ηγεμόνα κυρίαρχον τῆς Ελλάδος. — Οἱ Μανιάται αρνοῦνται τὴν πληρωμὴν φόρων. — Νικήτας ο τουρκοφάγος. — Ἡ ἐν Παρισίοις διαμονὴ του Λεοπόλδου. — Ὁ Λεοπόλδος επανακάμπει ἐν τάχει εἰς Λονδίνον. — Ἐπιστολὴ αὐτοῦ προς τὴν ἐν Λονδίνῳ Σύνοδον. — Παραίτησις του πρίγκηπος Λεοπόλδου ἐκ του ἐλληνικοῦ θρόνου. Σελ. 315-334.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Αἷτια τῆς παραιτήσεως του πρίγκηπος Λεοπόλδου του ἐλληνικοῦ θρόνου — Αἱ περὶ αὐτῆς κρίσεις τῆς Αγγλίας. — Μεταμέλεια του Λεοπόλδου ἐπὶ τῆ παραιτήσει. — Ἐπιστολὴ αὐτοῦ προς τον Στάιν. — Τα ἐν Ελλάδι ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς παραιτήσεως. — Ὑδροσις ἐν Σύρῳ ασφαλιστικῆς εταιρίας καὶ ἐμποροδικείου. — Ἡ Ἰουλιανὴ ἐν Γαλλία ἐπανάστασις. — Ἀντίκτυπος αὐτῆς ἐν Ελλάδι. — Δυσχέρειαι του Καποδιστρίου. — Τα περὶ ἐκκενώσεως Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας ὑπὸ των Τούρκων. Σελ. 334-372

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἡ Ἀντιπολίτευσις οσημέραι καθίσταται σφοδροτέρα. — Ἀνταρσία ἐν Μάνη. — Ὁ Τσάμης Καρατάσος καὶ ἡ ἐν Στερεᾷ ἀνταρσία. — Οἱ συλληφθέντες παρεπέμφθησαν εἰς το Στρατοδικεῖον. — Ἀφορμαὶ τῆς ἀνταρσίας ἐν Ὑδρα. — Αἱ ἐφημερίδες «Ἀπόλλων» καὶ «Ἠώς». — Ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σούτσος καὶ αἱ κατὰ του Καποδιστρίου σάτυραι. — Ἀφορμαὶ τῆς ἐν Μάνη ἀνταρσίας κατὰ του Κυβερνήτου. — Ὅποια τῆς ἦτο ἡ Μάνη προ του 1821. — Ἡ οἰκογένεια Μαυρομιχαλαίων. — Αἱ περὶ Μάνης ἀξιώσεις αὐτῶν. — Καὶ πάλιν αἱ ἐφημερίδες τῆς ἀντιπολιτεύσεως. — Αἱ ἀποζημιώσεις των τριῶν ναυτικῶν νήσων. — Οἰκονομικὰ μέτρα του Καποδιστρίου. — Τα περὶ συγκλήσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. Σελ. 372-404

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Τα ἐν Πόρῳ. — Ἡ ἀνατίναξις τῆς φρεγάτας «Ἑλλάδος» καὶ τῆς κορβέττας «Ὑδρας». — Ἡ λεηλασία του Πόρου. — Τα μετὰ τα ἐν Πόρῳ. — Ἀναβολὴ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως. — Ἡ ἀντιπολίτευσις μαινεται. — Μελετᾶται ἡ του Καποδιστρίου δολοφονία. — Σύλληψις του Πετρόμπεη ὑπὸ του ναυάρχου Κανάρη καὶ φυλάκισις αὐτοῦ ἐν τῷ Ἴτς- Καλέ. — Ἀποτυχία τῆς

συνεντεύξεως Πετρόμπεη προς τον Κυβερνήτην. — Διάλογος Πετρόμπεη Γεωργίου και Κωνσταντίνου Μαυρομιχαλών. — Απόφασις της δολοφονίας. — Η δολοφονία. — Φόνος του δολοφόνου Κωνσταντίνου. — Καταφυγή του Γεωργίου Μαυρομιχάλη εις το μέγαρον της Γαλλικής πρεσβείας. — Παράδοσις αυτού. — Καταδίκη εις θάνατον. — Η Γερουσία εκλέγει τριμελή επιτροπήν εκ των Αυγουστίνου Καποδιστρίου, Θεοδώρου Κολοκοτρώνη και Ιωάννου Κωλέττη. — Τα μετά την δολοφονίαν. — Κρίσεις. Σελ 404-464.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Τα μετά την δολοφονίαν. — Ενέργειαι των αντιπρέσβειων περί της τηρήσεως της ησυχίας. — Άφιξις εκ Τριπόλεως του Κολοκοτρώνη. — Άφιξις των αντιπροσώπων της εν Ύδρα αντιπολιτεύσεως αιτουμένης αμνησίαν. — Απόρριψις των προτάσεων των αντιπολιτευομένων υπό της τριανδρίας — Ο Γάλλος και εν μέρει ο Άγγλος αντιπρέσβυς υποστηρίζουσι τους εν Ύδρα. — Παύσις του Γάλλου στρατηγού Ζεράρ. — Αποστολή πλοίων προς υποταγήν των αντιπολιτευομένων νησιωτών. — Επιστολή μετριόφρων του Ζαΐμη προς τον Κολοκοτρώνην περί συνενώσεως του έθνους. — Αποτυχία της αποστολής. — Αμοιβαίαι συκοφαντίαι Καποδιστριακών και αντιπολιτευομένων. — Οι πληρεξούσιοι. — Έναρξις της εν Άργει Εθνοσυνελεύσεως συνεχιζούσης την προηγουμένην. — Παραίτησις Αυγουστίνου και Κολοκοτρώνη. — Ο Κωλέττης αρνείται να παραιτηθή. — Συνέλευσις αντιπολιτευομένων. — Ταραχαί εν Άργει. — Φυγή των περί τον Κωλέττην εις Στερεάν Ελλάδα. — Κυβέρνησις της Περαχώρας. — Προκήρυξις Κωλέττη προς τους Έλληνας καλούντος αυτούς κατά των Καποδιστριακών. — Απειλή εισβολής εις Πελοπόννησον. — Ο Κολοκοτρώνης ετοιμάζει στρατόν κατ' αυτών. — Ματαίωσις της μεσιτείας προς συνδιαλλαγήν. — Εισβολή των Ρουμελιωτών εις Πελοπόννησον. — Κατάληψις Άργους και Ναυπλίου. — Τέλος της εν Ελλάδι διοικήσεως της οικογενείας Καποδιστρίου. Σελ.464-528.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Κέρκυρα	Σελ.	8
Το φρούριον	της Κερκύρας	» 9
Ιωάννης Α.	Καποδιστριας	» 16

Η οδός Νικηφόρου εν Κερκύρα	»	17
Αλέξανδρος ο Α'.	»	25
Το Συνέδριον της Βιέννης του 1814	»	33
Μέπτερνιχ	»	41
Ναπολέον ο Α'	»	49
Λουδοβίκος ο ΙΗ'	»	57
Ταλλεϋράν	»	65
Φρειδερίκος Γουλιέλμος της Πρωσίας	»	73
Φραγκίσκος Β' της Αυστρίας	»	81
Βαρόνος Στάιν	»	89
Αλή Πασάς	»	97
Η ναυμαχία του Ναυαρίνου	»	113
Το Ναύπλιον	»	129
Το παλάτιον του Κυβερνήτου εν Ναυπλίω	»	137
Α. Κοντόσταυλος	»	145
Νομίσματα κοπέντα επί Καποδιστρίου	»	153
Ι. Γ. Εϋνάρδος	»	161
Ιβραχήμ Πασάς	»	169
Γεώργιος Κάνιγγ	»	177
Ιουλία Κρύδενερ	»	185
Η Πρόνοια	»	193
Το Παλαμήδι	»	201
Κανάρης	»	209
Μαυροκορδάτος	»	217
Κόδριγκτον	»	225
Δερινύ	»	225
Άιδεν	»	225
Κολοκοτρώνης	»	241
Μιαούλης	»	249
Κωλέπτης	»	257
Λεοπόλδος	»	265
Κανέλλος Δεληγιάννης	»	273
Άστιγξ	»	281
Σισσίνης	»	289
Ανδρέας Μεταξάς	»	297
Σπυρίδων Τρικούπης	»	305
Πετρόμπεης	»	313
Ιωάννης Ράγκος	»	321
Ε. Τομπάζης	»	329
Νικόλαος Κριεζώτης	»	337
Μνημείον των Γάλλων εν Ναυαρίνω	»	345
Σαλαμής	»	353

Γ.	Τομπάζης	»	361
Κόρινθος και	πέραν αυτής ο	Παρνασσός »	369
Π.	Μπότσης	»	377
Σαχτούρης		»	385
Ν.	Πετμεζάς	»	401
Ανδρέας	Ζαΐμης	»	409
Δ.	Πλαπούτας	»	417
Κοραής		»	425
Β.	Μπουντούρης	»	433
Δ.	Υψηλάντης	»	449
Το μνημείον του	Δ. Υψηλάντου	εν	
	Ναυπλίου	»	465
Η πλατεία Γεωργίου	εν Κερκύρα	»	481
Ο εν Κερκύρα ανδριάς	του Κυβερνήτου		
	Καποδιστρίου	»	497

[Οι εικόνες έχουν τοποθετηθεί στο κείμενο ανεξαρτήτως σελίδας, κατά το δοκούν]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

K. Mendelson Bartholdy, Graf Johann Kapodistrias, Berlin 1864.

Του αυτού: Geschichte Griechelands, Leipzig 1870-72. (Μετεφράσθη και παρ' ημίν ο μεν Α' τόμος υπό του Μ. Ι. Παπαρρηγοπούλου, Αθήναι 1872, αμφότεροι δε υπό Αγγέλου Βλάχου, Αθήναι 1873).

Ν. Δραγούμη, Ιστορικαί Αναμνήσεις, Αθήναι 1878, τόμ. Α'.

W. F. Schmeidler, Geschichte des Königsreichs Griechenland, Heidelberg 1877.

Γενναίου Κολοκοτρώνη, Διάφορα Έγγραφα και Επιστολαί εκ της εκλογής του υποστρατήγου Γ. Κολοκοτρώνη αφορώντας κατά το 1832 μετά τον θάνατον του Κυβερνήτου Ι. Καποδίστρια συμβάσας κατά την Ελλάδα ανωμαλίας και αναρχίας, Αθήναι 1855.

E.A. Betant, *Correspondance du Conte J. Capodistrias president de la Grèce*, Geneve 1839, τόμ. 4. (Μετεφράσθησαν και ελληνιστί και εξεδόθησαν εν Αθήναις υπό Μιχαήλ Γ. Σχινά τω 1841 εν τέσσαρσι τόμοις).

Παναγιώτου Καλεβρά, Πολιτικός βίος του αοιδίμου Ιωάννου Καποδίστρια κυβερνήτου της Ελλάδος, Αθήναι 1873.

Μηνά Μηνωίδου, Έλεγχος προδοτών· ή λόγος πραγματικός προς τους Έλληνας περί του φόνου του Κυβερνήτου, Paris 1831.

Renseignements sur la Grèce et sur l'administration du Comte Capodistrias, par un Grec, Paris 1831

Le Comte J. Capodistrias president de la Grèce jugé par lui même, Paris 1842.

Μάρκου Θεοτόκη, ο Ιωάννης Καποδίστριας εν Κεφαλληνία κτλ. Κέρκυρα 1889.

A. P. Ραγκαβή, Απομνημονεύματα, Αθήναι 1894, τόμ. Α'.

Ιωάννου Μαθαρίκου, Θρηνωδία του Κυβερνήτου της Ελλάδος Ι. Α. Καποδιστρίου, Αθήναι 1857.

Οι εκφωνηθέντες λόγοι κατά τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντος του αιμνήστου Κυβερνήτου της Ελλάδος Ι. Καποδίστρια, Κέρκυρα 1887.

Ιωάννου Σάββα Αννίνου, Προς τους αξιοτίμους κ. κ. συνδαιτημόνας της 12 Απριλίου 1887 ημέρας των αποκαλυπτηρίων του ανδριάντος του Καποδιστρίου, Κεφαλληνία 1887.

A. Γούδα, Παράλληλοι Βίοι, τόμ. Ζ', Αθήναι 1875, σελ. 1-48.

H. Thiersch, *Griechenlands Schicksale von Anfang des Befreiungsskriege bis auf die Gegenwärtige Krisis*, Frankfurt, 1863.

G. Gerwinus, *Das Schicksal Griechenlands in den Händen der Diplomatie*, Leipsig 1862, τόμ. VI, σελ. 279 — 580.

G. F. Herzberg, Geschichte Griechenlands im 19 Jahrhundert (87 τόμος της Εγκυκλοπαιδείας Ersch-Gruber σελ. 108-236.

Prokesch-Osten, Geschichte des Abfalls der Griechen u. s. w. Wien 1862.

Γ. Κρέμος, Νεωτάτη Γενική Ιστορία, Αθήναι 1890, τόμ. Δ', Μέρος Β'.

Detrio Arliotti, La Vita di G. A. Capodistrias, Corfù 1859.

M. Capefigue, Les Hommes d' Etat de l' Europe, Paris 1843.

François Lenormant, La question Ionienne devant l' Europe Paris 1859.

André Papadopoulo-Vretos, Memoires Biographiques — Historiques, Paris 1837-1838, τόμ. 2.

Revue Encyclopédique de Paris 1819, τόμ. Γ', σελ. 373.

Ι. Φιλήμονος. Δοκίμιον ιστορικών Φιλικής Εταιρίας εν Ναυπλίω 1834.

Nouvelle Minerve, Τόμ. II (σελ. 480).

Situation politique de la Grèce, Athènes 1837.

Σ. Τρικούπη, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, Τόμ. Δ'.

Ιωάννου Ζαμπελίου, Ιωάννης Καποδίστριας τραγωδία εις πράξεις πέντε, Ζάκυνθος 1860, Τόμ. Α'. σελ. 369-436.

J. von Bernhardi, Geschichte Russlands und der Europäischen Politik in den Jahren 1814-1831, Leipzig 1863.

Λόγοι, εκφωνηθέντες μετά την υπέρ της μνήμης του αοιδίμου Ιωάννου Καποδιστρίου τελεσθείσαν ιερουργίαν. Κέρκυρα 1861.

G. Finlay, History of the Greek revolution, London 1861.

«Πατρίς», εφημερίς εν Κερκύρα του 1849.

G. Regaldi, *Cenni Storici, il Conte Giovanni Capodistria*, Torino 1862.

Στεφάνου Θ. Ξένου, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας εν τη «Ποικίλη Στοά» του 1886* σελ. 377-446.

Π. Χαλκιοπούλου, *Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος, εν τω αυτώ Ημερολογίω του 1885* σελ. 434-469.

Αθ. Γ. Δουρούτη, *Ο Κυβερνήτης της Ελλάδος εν Αγκώνι τω 1827 εν «Αττικώ Ημερολογίω» του 1887* σελ. 411-422.

Φρ. Αλβάνα, *Ιωάννου Καποδιστρίου Βιογραφικόν Ιχνογράφημα εν τω αυτώ Ημερολογίω του 1888* σελ. 273-287.

Όθωνος Πυλαρινού, *άρθρον εν τω Εγκυκλοπαιδικώ Λεξικώ Μπαρτ και Χιρστ εν λέξει.*

S. Bulgari *Notice sur le compte Jean Capodistrias president de la Grèce, Paris 1832.*

A. Σούτσου, *Ο εξόριστος του 1831, Αθήναι 1835.*

Π. Χιώτου, *Ιστορία της Επτανήσου εν Κερκύρα 1863.*

Γ. Μαυρογιάννη, *Ιστορία της Επτανήσου, Αθήναι 1892, Τόμος Β'.*

Portfolio paper relative to the affair of Greece London 1828-32, τόμ. 2.

Lesur, Annuaire Historique 1821-31.

Details de la Correspondence de M. Dutrône avec le President de la Grèce, Paris 1831.

Metternich, Memoires, documents et écrits divers, τόμ. 1-5.

Lettres et documents sur les derniers événements de la Grèce qui ont precedé la mort du Comte Capodistrias, Paris 1831.

Général Fabrier. Correspondence et papiers inédits.

N. Metaxas, Souvenirs de la guerre de l' independance, Paris 1888.

M. Debidour, Άρθρον εν τη Grande Encyclopédie, εν λέξει.

Απομνημονεύματα Ρώσου διπλωμάτου, του κόμητος Ι. Ριμποπιέρ εκ του ρωσικού υπό Κ. Α. Παλαιολόγου (Παρνασσός Τόμ. ΣΤ'. 1883 σελ. 686) και τόμ. Ε' σελ. 1016.

A. de Gobineau, Le Comte Capodistrias εν τη Revue de deux mondes του 1841 (της 5 Απριλίου)

Mangeart, Souvenirs de la Morée pendant le séjour des Français dans le Peloponnèse, Paris 1830.

Lagard, Lettres et Documents relatifs à la Grèce.

H. Parish, the diplomatic history of the Monarchy of Greece, London 1838.

Ιακώβου Ρώτα, Απάνθισμα επιστολών Αδαμαντίου Κοραή. Αθήναι 1839.

Λ. Σ. Βροκίνη, Σύντομος αφήγησις του βίου του Ιωάννου Καποδιστρίου, Κέρκυρα 1886.

Αλεξάνδρου Τόμπρου, Νύξεις περί του βίου Ιωάννου Καποδιστρίου Κυβερνήτου της Ελλάδος αφιερούμεναι εις τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντος αυτού, Κέρκυρα 1886.

«Εστία», (1887) σελ. 225 και 265.

A. Βαλαωρίτου Δοκίμιον περί πατριωτισμού προς τους κατοίκους των Ιονικών επτά νήσων. Έκδ. β'. εν Φιλαδελφία 1817.

A. de Stourtza, Notice Biographique sur le Comte J. Capodistrias president de la Grèce, εν τοις Προλεγόμενοις των Επιστολών αυτού, Geneve 1839, τόμ. Α'. σελ. 1-119.

Pellion, La Grèce et les Capodistrias, Paris 1855.

Dora d' Istria, Excursions en Morée et en Roumelie, Zurich 1863, τόμ. Β'.

Zinkeisen, Geschichte der Griechischen Revolutions, τόμ. IV.

Διονυσίου Θερειανού, Αδαμάντιος Κοραής, Τεργέστη 1890, τόμ. Β' και Γ'.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ο εραστής μέσ' στο βαρέλι, κωμωδία· Κωνσταντινούπολις 1884, εις 8ον, σελ. 1- 76 (πρωτότυπον).

Η τυφλή του Σορρέντου, μυθιστορία του Φραγκίσκου Μαστριάννη (εκ του Ιταλικού). Αθήναι, 1887, εις 8ον, σελ. 1-336.

Η τελευταία ημέρα του καταδίκου, μυθιστορία Βίκτωρος Ουγγώ· Αθήναι 1888, εις 8ον, σελ. 1-125.

Ο Καμπούρης των Παρισίων, μυθιστορία του Πωλ-δε-Κοκ· Αθήναι 1888, εις 8ον, σελ. 124.

Κιανών Πολιτεία, ήτοι ιστορία της Βιθυνιακής πόλεως Κίου Αθήναι 1892, εις 8ον, σελ. 1-74 (αρχαϊστί).

Ιστορία του Μεγάλου Ναπολέοντος, του Ρογήρου Παϋρ (μετάφρασις). Αθήναι 1892, εις 8ον, σελ. 1-752.

Ιστορία του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Αθήναι 1893, εις 8ον, σελ. η'.-280 (πρωτότυπον).

Ιστορία του Όθωνος· Αθήναι 1893, α'. έκδοσις εις 8ον, σελ. δ'-848, (πρωτότυπον).-1894 β'. έκδοσις.

Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, (πρωτότυπος) Αθήναι 1894 εις 8ον, Τόμ. 2, σελ. δ'-672.

Ιστορία του Κυβερνήτου της Ελλάδος Ι. Α. Καποδιστρίου (πρωτότυπος), Αθήναι 1894 εις 8ον, σελ. δ'-528.

Αβδηρίται αρχαϊκόν μυθιστόρημα του γερμανού Χ. Μ. Βείλανδ (μεταφρασθέν υπό το ψευδώνυμον Χρυσοσθένης Χρυσοσπάθης) Αθήναι 1893 εις 8ον, σελ.-135.

Η Κυρία με τας Καμελίας δράμα του Αλεξάνδρου Δουμά εις πράξεις πέντε Αθήναι 1893, εις 8ον, (μετάφρασις).

Ο Ρακοσυλλέκτης των Παρισίων, μυθιστορία λαϊκή του Φήλικος-Πια (μετάφρασις ανώνυμος) Αθήναι 1893 εις 8ον, σελ. 832.

Ελάσσονες δ' αυτού άλλαι συγγραφαί αι δε: *Ιστορία του Βρυλλίου* (Τριγλείας εν «Πλάτωνι» (έτος 1888, τόμ. Ι' σελ. 274-286), εν «Σωτήρι» (1889, τόμ. ΙΒ', σελ. 93 και εφεξής επί πολλά φυλλάδια) και εν «Εβδομάδι» (1890, φύλ. 23, σελ. 11). *Ιστορία Δασκυλλείου* εν «Πλάτωνι» ένθ' ανωτέρω, σελ. 156-171. *Ιστορία της Βισβύκου νήσου* (νυν Καλωνύμου) εν «Πλάτωνι» ένθ' ανωτέρω, σελ. 83-89 και 246-249. *Επίσκοποι τινες Απαμείας* (της Βιθυνίας) εν τω *Δελτίω της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρίας της Ελλάδος* (Τόμ. Γ'. Τεύχος 9ον (1890) σελ. 219-225). *Επίσκοποι τινες Κίου* εν «Νεολόγω» (Κων]πόλεως) της 19 Δεκεμβρίου του 1891. *Περί του εν Κωνσταντινουπόλει Πορφυρού Κίονος* εν «Πλάτωνι» σελ. 178-185 Η μυθιστογραφία παρά τοις αρχαίοις Έλλησιν» εν «Αττικώ Ημερολογίω» του 1889, σελ. 124-142· και πολλαί φιλολογικαί, επιγραφικαί και κριτικαί μελέται εν τοις περιοδικοίς «Εβδομάδι» και «Θελξινόη» και εν ταις εφημερίσιν «Εφημερίδι», «Νέα Εφημερίδι» «Συλλόγω» και «Εθνική»

1) Πολλοί των βιογραφησάντων αυτόν έτος γεννήσεως του Καποδιστρίου ώρισαν το 1779, ένιοι δε το 1780, ως ο Κρέμος, ο Γούδας και ο Κούμας, αλλ' ο Μάρκος Θεοτόκης εν τω εν έτει 1889 εκδοθέντι έργω αυτού: Ο Ιωάννης Καποδίστριας εν Κεφαλληνία κτλ. σελ. 195 και άλλοι αποδέχεται το 1776, ώτινι και ημείς ηκολουθήσαμεν. Σημειωτέον δ' ότι ο Η. Thiersch, *Griechenlands Schicksale, Frankfurt à] M. 1863* σελ. 49 λέγει ότι εγεννήθη τω 1772. ☞

2) Κατά τα βιβλία βαπτίσεως του εν Κερκύρα ναού της «Αντιβουνιωτίσσης», ο Ιωάννης Α. Καποδίστριας εβαπτίσθη τη 11 Φεβρουαρ. 1776. Σημειούσθω δ' ότι το όνομα Καποδίστρια ή Καβοδίστρια φέρουσι μέχρι σήμερα πολλαί εν Κερκύρα οικογένειαι πάσης τάξεως. Ο δε ιστοριογράφος της Κερκύρας [Ανδρέας Μαρμωράς (*Della Historia di Corfù* σελ. 312) απ αριθμών 112 κερκυραϊκάς οικογενείας συγκαταλέγει μεταξύ αυτών και την των Καβοδιστριών (Cavodistria). ☞

3) Η Ιστρία είναι επαρχία της Αυστρίας κειμένη προς τα ΝΑ αυτής, ήτις σχηματίζει μίαν των τριών περιφερειών του Κυβερνείου των Μεθορίων και αποτελείται εκ χερσονήσου κειμένης εν τω μυχώ της Αδριατικής θαλάσσης. Ο πληθυσμός αυτής ανέρχεται εις 240,000 ψυχών πλην δε του Πισίνου πρωτευούσης αυτής έχει και τας εξής σημαντικὰς πόλεις: την Πόλαν, το Ροβίνον, την Καποδίστριαν (Ιουστινούπολιν) και το Πίρανον. Κατά τας μαρτυρίας των αρχαίων συγγραφέων (Στράβων, 5,209. — Δίων Κάσσιος 54, 20. — Πτολεμαίος, 3, 1, 27, 28. — Πausanias 10, 32, 19. — Στέφανος Βυζάντιος εν λέξει), φαίνεται ότι η Ιστρία κατωκήθη, ως και η γείτων αυτή Ιλλυρία, υπό Πελασγικού τινος φύλου, εξ εκείνων, άπερ κατώκησαν και εν τη κυρίως Ελλάδα. ☐

4) Η πόλις Καποδίστρια πρότερον καλουμένη Αίγις, κατά τον Μελέτιον, κατεστράφη, ανοικοδομηθείσα δε υπό του αυτοκράτορος Ιουστίνου απεκλήθη από του ονόματος αυτού Ιουστινούπολις : «Ιουστινούπολις, η οποία τανύν Καποδίστρια καλείται, την ονομασίαν λαβούσα από Ιουστίνου του αυτοκράτορος, όστις ανωκοδόμησε καλουμένην Αιγίδα». Ιδὲ Μελετίου Γεωγραφίαν Τόμ. Β'. 137-138 έκδ. Βενετίας 1807. — Κατ' άλλους όμως Ιουστινιανούπολις καλείται (Παρβλ. Ν. Σπηλιάδην, Απομνημονεύματα κτλ. Τομ. γ', σελ. 477 και άλλους). Η Καποδίστρια είναι λίαν οχυρά πόλις, έχει δε και λιμένα ομώνυμον εν τω κόλπω της Τεργέστης. Είναι επισκοπή υπό την δικαιοδοσίαν του Ουδίνου και έχει ωραίαν μητρόπολιν, δημαρχείον και μεγάλας αλυκάς. Άλλοτε υπό τους Βενετούς υπαγομένη ην πρωτεύουσα της Ιστρίας (Capo d' Istria). ☐

5) Τινές επί τη ευκαιρία των αποκαλυπτηρίων του εν Κερκύρα ανδριάντος του Καποδιστρίου (12 Απριλίου 1887) εκ των δημοσιογραφούντων εν Αθήναις (Βασίλειος Ζώτος ο Μολοσσός, εν τη «Νέα Εφημερίδι» της 10 Μαΐου 1887 και εφεξής, ο Θ. Μπόβος αυτόθι, της 12 Μαΐου και εντεύθεν και Αθ. Πετρίδης εν τη «Εφημερίδι» του αυτού μηνός), έγγραφαν ότι ο κυβερνήτης κατήγετο εξ Αργυροκάστρου της Ηπείρου, αλλ' οι τοιοῦτοι, ως παρατηρεί ο κ. Φρ. Αλβάνας (Αττικόν Ημερολόγιον 1888 σελ. 273) φαίνεται, ότι ηπατήθησαν εκ τούδε: Οι Κερκυραίοι Γονέμη, εξ ών και η μήτηρ του Ιωάννου Καποδιστρίου Αδαμαντίνη, ένεκεν της προς τους Βενετούς υπηρεσίας αυτών έλαβον εις ανταμοιβήν μεγάλην έκτασιν

γαιών μετ' επαύλεως και παροικίας σωζομένης μέχρι του 1798 εν τω Ηπειρωτικῷ Εξαμιλίῳ, εν Βρύσει και εν Βουθρωτῷ. Εκ τούτου λοιπόν υπέλαβον ὅτι ο Καποδίστριας ἦτο ηπειρώτης εκ θηλυγονίας. Αλλ' ουδέν παράδοξον, αφ' οὐ και η Biographies Générale του Michaud εν λέξει λέγει, ὅτι ο πατήρ του κυβερνήτου ἦτο κρεωπώλης! ☞

6) Ο τίτλος οὗτος ανεγνωρίσθη υπό της Βενετικῆς κυβερνήσεως ως αληθῆς (vera titola). ἰδέ Αρχεῖον της Γερουσίας Κερκύρας Decreti del Conti 1796. Εκείνο δ' ὄπερ ο καθηγητής Κάρολος Χοφ εν τη Εγκυκλοπαιδείᾳ του Ersch-Gruber, εν ἄρθρῳ Goth, ανέγραψεν ὅτι ο Ιωάννης Καποδίστριας κατήγετο ἀπό των ὁμωνύμων τιμαριωτικῶν βαρῶνων, φαίνεται, κατὰ τας εν Κερκύρα χειρογράφους σημειώσεις της γενεαλογίας του Καποδιστρίου και κατὰ τον Κάρολον Μένδελσον Βαρθόλδυν, ὅστις συνέγραψεν ἱστορίαν του Καποδιστρίου: Graf Johann Kapodistrias, Berlin 1864 ἐπὶ τη βάσει χειρογράφων πολλῶν, ουχὶ αληθῆς. Το Οικόσημον του γένους των Καποδιστρίων ἀποτελεῖται ἐξ ἀργυρᾶς ἀσπίδος τεμνομένης διαγωνίως υπό ταινίας ἐρυθρᾶς, εκ τριῶν χρυσῶν ἀστέρων και εκ σταυροῦ γεγραμμένου εν δεξιᾷ προς τα ἄνω της ἀσπίδος. Ο σταυρὸς οὗτος εἶναι των ἰπποτῶν του Αγίου Ιωάννου της Ἱερουσαλήμ. ☞

7) Παρά Κ. Ν. Σάθα, εν Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ, Αθήναι 1868 σελ. 343 αναφέρεται Ἄγγελος τις Καποδίστριας ως μέλος της Κερκυραϊκῆς συγκλήτου (1681) εν σελίδι δε 419 και 421 αναφέρονται ως μαθητεύσαντες εν τῷ εν Παταβίῳ Γυμνασίῳ, ο Λαυρέντιος Καποδίστριας Κερκυραῖος και ο Ἰερώνυμος Καποδίστριας Κερκυραῖος. Αναφέρονται δε προσέτι και ο Αντώνιος Καποδίστριας προπάππος του Ιωάννου, ὅστις τῷ 1700 ἐστάλη ἐκτάκτως παρά της πόλεως Κερκύρας, ἵνα συγχαρῆ τῷ Πελοποννησιακῷ Μοροζίνῃ, ἐπὶ ταις κατὰ των Τούρκων νίκαις αὐτοῦ. ☞

8) Μῆνας τινὰς μετὰ την συγκινητικὴν διὰ πάντα Ἑλληνα τελετὴν ταύτην κατέπλευσεν εις Κωνσταντινούπολιν και το πρῶτον ἐμπορικὸν πλοῖον φέρον την ἰονικὴν σημαίαν, ὄπερ προῦπήντησαν, κατὰ διαταγὴν του Σουλτάν Σελίμ του Γ', ο πατριάρχης, ο μέγας διερμηνεύς, οά υπουργοὶ και ο ἀρχηγός των σωματοφυλάκων αὐτοῦ δωρησαμένου προς το νέον

κρατίδιον και τον ετήσιον φόρον, λόγω της επικυριαρχίας, εξ 75,000 γροσίων. [2]

9) Τα κατά την αποστολήν αυτού ταύτην ιδέ εν εκτάσει εν τω υπό Μάρκου Θεοτόκη εκδοθέντι εν Κερκύρα τω 1889 έργω, ένθ' ανωτέρω. [2]

10) Ο λόγος ούτος εδημοσιεύθη εν Κερκύρα εκ του δημοσίου Τυπογραφείου τω 1883. [2]

11) Περί αυτών ιδέ την ημετέραν Ιστορίαν της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας», Αθήναι 1894, τόμ. Β', σελ. 383-389. [2]

12) Ιδέ την κατά μετάφρασιν ημών «Ιστορίαν του Μεγάλου Ναπολέοντος», Αθήναι 1893, σελ. 452-454. [2]

13) Αρχαία Μονή των καθολικών Καπουτσίνων εν Κερκύρα μεταβληθείσα τότε εις Εκπαιδευτήριον. [2]

14) Τον Καποδίστριαν ηκολούθουν και οι αξιωματικοί Τιμόθ Απέργης, Ούγγαρος κόμης Βούλγαρις, Βατάλιας και Ριζακάρης, ως και τινες υπαξιωματικοί και στρατιώται. Γραμματεύς αυτού είχε διορισθή ο Παύλος Πεδεμόντης, προγυμναστής δε των πολιτοφυλάκων πυροβολητών ο λοχαγός του πυροβολικού Πιέρρης [2]

15) Του Καποδιστρίου υπήρχον και άλλοι αδελφοί: ο Βίκτωρ και ο Αυγουστίνος· τούτων ο μεν μετά του Γεωργίου είχε σπουδάσει την αγρονομίαν και την φιλολογίαν, ο δε Βίκτωρ την ιατρικήν, αλλ' απέθανε προώρως παθών διανοητικήν διατάραξιν, ο δε Βιάρος εγένετο διάσημος νομικός, ως και τέσσαρες αδελφαί, ών αι μεν δύο εκάρησαν μοναχαί, αι δε άλλαι ενυμφεύθησαν η μεν τον Σπυριδωνα Πολυλάν, η δε τον Νικόλαου Ροδόσταμον. Ως βλέπει ο αναγνώστης, εκ των πέντε υιών του Αντωνίου Μαρία Καποδιστρίου ουδείς υπήρξε στρατιωτικός· διότι η μακκιαβελική πολιτική της Βενετίας, εξ ής κατεστράφη, δεν επέτρεπε τοις Έλλησιν, ούς διά τίτλων ευγενείας και άλλων προνομίων καθίστα χειροήθεις, να σπουδάζωσι τα στρατιωτικά, ίνα μη ούτω καθίστανται επικίνδυνοι αυτή. Ίνα δε σαγηνεύη τους ευγενείς, επέτρεψεν αυτοίς να σπουδάζωσιν εν τω Βενετικώ Πανεπιστημίω της Παδούης την ιατρικήν και νομικήν, λαμβάνωσι δε τα διπλώματα του διδάκτορος μετά μεγάλης ευκολίας και σχεδόν

ανεξετάστως. Ούτω λοιπόν οι Έλληνες εσπούδαζον θεολογίαν, ιατρικήν φιλολογίαν ή νομικήν και αγρονομίαν. Η αισχρά αύτη πολιτική της Βενετικής δημοκρατίας εζήτει, προς τοις άνω, να διαφθείρη, ως και κατώρθωσε μέχρι τινός, την γλώσσαν και τα ήθη των Επτανησίων, ίνα επιτύχη τον εις τον καθολικισμόν προσηλυτισμόν των ορθοδόξων διά της ιδρύσεως καθολικών ναών και άλλων καθολικών εκπαιδευτηρίων, εις ά προσείλκυον πολλούς. ☐

16) Ο Ιωάννης Δομπόλης απέθανεν εν Πετρούπολει τη 28 Οκτωβρίου του 1850 αφήσας διά διαθήκης εις την Αυτοκρατορικήν Τράπεζαν της Ρωσίας ρούβλια αργυρά 285,744, ήτοι φράγκα 1252,274, όπως τη 1 Ιανουαρίου του 1906 το κεφάλαιον και οι τόκοι αυτού αποσταλώσιν εις την Ελλάδα και οικοδομηθή εν τη πρωτεύουση αυτής πανεπιστήμιον φέρον την επωνυμίαν «Καποδιστριακόν». Τα χρήματα ταύτα κατετέθησαν την 17 και 28 Ιουλίου 1851 παρά των εκτελεστών της διαθήκης αυτού εν τη Αυτοκρατορική Τραπεζή της Ρωσίας, δι' αυτών δε και των τόκων ηγοράσθησαν ομολογίαι του εν Ρωσία παγίου δανείου των 4 0)0 . Το κεφάλαιον μετά των τόκων και του κληροδοτήματος ήτο εν συνόλω κατά την 15 Ιανουαρίου του 1893 φρ. χρυσά 3,777,155,37. Ώστε το άνω ποσόν ανατοκιζόμενον επί 4 ο)ο μέχρι του 1906, ότε θα αποσταλή ενταύθα, θα συμποσώται εις 6,000,000 περίπου φράγκων χρυσών. Περί τούτου ιδέ εν εκτάσει την ημετέραν πραγματείαν εν τη «Νέα Εφημερίδι» της 20 Μαΐου 1894, δι' ής συμπληρούμεν τ' εν τη «Ακροπόλει» της 11ης του αυτού μηνός, γραφέντα. Πρβλ. και «Ακρόπολιν» της 19 Μαΐου και της 30ής, εν ή έγγραψε συμπληρωτικά τινα ο ανεψιός του Δομπόλη. ☐

17) Ο Γερμανός διπλωμάτης Στάκκελβεργ το κατ' αρχάς εδέξατο ψυχρώς τον Καποδίστριαν, ως υπεράριθμον ακόλουθον της πρεσβείας μη ζητηθέντα και εφέρετο προς αυτόν καχυπόπτως, νομίζων ότι αφίκετο εις Βιέννην έχων μυστικήν τινα αποστολήν, αλλά βραδύτερον συνειδώς το λάθος και την διπλωματικήν επιτηδειότητα του Έλληνοσ διπλωμάτου αναγνωρίσας, ηγάπησε και εξετίμησεν αυτόν μεγάλως και διώρισεν αυτόν εν τη διεξαγωγή των την Τουρκίαν και τους Χριστιανούς της Ανατολής αφορώντων ζητημάτων, άπερ διεκπεραιούμενα απεστέλλοντο εις

Πετρούπολιν υπό του Στάκκελβεργ κατονομάζοντος εν τοις εγγράφοις τον Καποδίστριαν ως συγγραφέα αυτών. [☞](#)

18) Αναλυτικώτερον τα κατά την διάλεξιν του αυτοκράτορος, Βαρκλαί Δετολλύ και Καποδιστρίου ιδέ παρά τω Demetrio Adriotti, *La Vita di Giovanni Conte Capodistria*, Corfù 1859, σελ. 21-24. [☞](#)

19) Το δίπλωμα τούτο απεστάλη τω κόμητι Καποδιστρία εντός χρυσής πυξίδος απλουστάτης μεν αλλά φερούσης γεγλυμμένην την θέσιν της Γενεύης μετά της λίμνης και των πέριξ. Τα δ' άνω γράμματα ήσαν γεγλυμμένα εν τω βυθώ της πυξίδος ελληνιστί. Επειδή όμως δεν ηδυνήθημεν να εύρωμεν την πρωτότυπον επιγραφήν, μεταφράσαντες εδημοσιεύσαμεν αυτήν ανωτέρω εκ της «Εφημερίδος των Συζητήσεων» των Παρισίων της 16 Ιανουαρίου 1817. Σημειούσθω δ' ότι την τιμήν ταύτην εθεώρησε μεγίστην του βίου αυτού ο Καποδίστριας και αείποτε υπογραφόμενος εν ταις συνθήκαις και συμβάσεσιν, άς εν ονόματι του Τσάρου συνήπτε μετά των διαφόρων ευρωπαϊκών χωρών, μεταξύ των πολλών τίτλων προσετίθει και ότι ήτο πολίτης της Γενεύης κτλ. [☞](#)

20) Κατά Φεβρουάριον του 1809 ο εν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτής της Αγγλίας εκήρυττεν επισήμως ότι: «εις τα όμματα της Βρεττανικής κυβερνήσεως, αποποιηθείσης ν' αναγνωρίση την εν Τίλσιτ συνθήκην, η σύμβασις της 21 Μαρτίου 1800, επομένως η ανεξαρτησία της Επτανήσου, ουδέποτε έπαυσεν ισχύουσα». Όρα *Revue des deux Mondes*, 1 Avril: *Les Iles Ionniennes*, par Saint-Marc Girardin. [☞](#)

21) Ιδέ Ch. Eynard, *La vie de Madame de Krüdener*, Paris 1849. Πρβλ. Αικατερίνης Ζάρκου, Η μυθιστορία εν Αττικώ Ημερολογίω του 1884 σελ. 357- 368. [☞](#)

22) Ιδέ Δοκίμιον Ελλ. Ιστορίας Τόμ. Α' σελ. 395. [☞](#)

23) Ιδέ το ιταλιστί γεγραμμένον έργον: *Carte Secrete atti ufficiali della Polizia Austriaca in Italia*, Capolago, 1851, τόμ. Α', σελ. 186 και εφεξής. [☞](#)

24) Ιδέ την εφημερίδα: *Gazetta degli Stati Uniti delle Isole Ionie* της)13 Μαρτίου 1819. [☞](#)

25) Ιδέ *La Nouvelle Minerve*, τόμ. XI σελ. 480. [☞](#)

26) Ήδη από του 1824 εκλήθη επισήμως ο Καποδίστριας υπό του προέδρου του Εκτελεστικού Π. Μαυρομιχάλη εις Ελλάδα όπως συντελέση εις την κοινήν σωτηρίαν, αλλ' απειποιήθη ειπών ότι δεν επετρέπετο αυτώ να λάβη μέρος εν τοις πράγμασι της Ελλάδος, εν όσω ο αυτοκράτωρ της Ρωσίας δεν απεδέχεται την από του υπουργού παραίτησιν αυτού· (Ιδέ το από 1 Ιανουαρίου 1824 έγγραφον του Π. Μαυρομιχάλη και την από 12 Δεκεμβρίου 1825 απάντησιν του Καποδιστρίου εν τω Δ' τόμω των Επιστολών αυτού σελ. 427). [☞](#)

27) Η λέξις αντικυβερνητική δεν εσήμαινεν εναντίον του Κυβερνήτου, αλλά αντί του Κυβερνήτου αι λέξεις αντιβασιλεύς, αντιβασιλεία κτλ. Επίσης βραδύτερον (Δεκέμβριος του 1831) ο Κωλέττης ίδρυσεν εν Περαχώρα την αντισυνταγματικήν (= αντί της συνταγματικής). [☞](#)

28) Ιδέ Ανδρέου Ζ. Μάμουκα, Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος, τόμ. Θ', σελ. 97-98. Ο Βρετός εν τη Notice Biographique, τόμ. Α', σελ. 77, αναγράφει ότι πάντες οι πληρεξούσιοι υπέγραψαν πλην των της Ύδρας και των Σπετσών. Πρβλ. και το έργον του ανωνύμου: Renseignements sur la Grèce, Paris 1833, Κεφ. IV. [☞](#)

29) Τα δύο άλλα ήσαν το του 1824 και το του 1825. [☞](#)

30) Ιδέ Πρόλογον του Α' τόμου των Επιστολών του Καποδιστρίου, Γενεύη 1839. [☞](#)

31) Ιδέ Επιστολάς Καποδιστρίου, ελληνικήν έκδοσιν, Αθήναι 1841, τόμ. Α', σελ, 112-115. [☞](#)

32) Ιδέ G. Gervinus, *Insurrection et regeneration de la Grèce*. Traduction française, τόμ. Β', σελ. 681. Τα αυτά επαναλαμβάνει και ο μονογραφίαν ιδίαν περί αυτού γράψας Μένδελσον Βαλθόλδυσ. [☞](#)

33) Ιδέ το φύλλον της 6 Αύγουστου 1827. The arrival of Cont Kapodistrias led to some inquiry after Greek loans which rose about)4 per cent, leaving of at 15)4. [☞](#)

34) Ιδέ Ιστορίαν Ελληνικής επαναστάσεως Σ. Τρικούπη, τόμ. δ' σελ. 534. [☞](#)

35) Ο Καποδίστριας εν Λονδίνω μένων είδε και τον ψυχορραγούντα, είτα αποθανόντα, τη 14 Σεπτεμβρίου, επιστήθιον φίλον και ποιητή Ούγον Φώσκολον περί τούτου Ugo Foscolo, Epistolario Firenze. Le Momier τόμ. Β' σελ. 401 και Γ' σελ. 270. [☞](#)

36) Ούτος είναι ο κατόπιν γυμνασιάρχης Πατρών, ο εν έτει 1836 εν Αθήναις εκδούς τον Ηρόδοτον. Πρβλ R. Nicolai, Geschichte der neugriechischen Literatur, Leipzig 1876 σελ. 116, 139, 201. [☞](#)

37) Ιδέ την ημετέραν πραγματείαν εν τη «Νέα Εφημερίδι» της 20 Μαΐου 1894, δι' ής συμπληρούμεν τα εν τη «Ακροπόλει» της 11 του αυτού μηνός εκ Κερκύρας δημοσιευθέντα. Πρβλ. και τα εν τη «Ακροπόλει» της 19 και 30 του αυτού μηνός υπό του ανεψιού του Δομπόλη Νικολάου Πάρκα γραφέντα. [☞](#)

38) Ιδέ Εθν. Ημερολόγιον Μ. Π. Βρετού του 1866 σελ. 260-261. [☞](#)

39) Κατ' άλλους Λέοντος. [☞](#)

40) Τούτο ο μεν Στέφανος Ξένος μετέφρασε; «Πολεμοπεισμων», άλλοι δε «Πολεμοπτύων» Ημείς αφίεμεν την αγγλικήν ονομασίαν. [☞](#)

41) Τούτο εγένετο κατ' απαίτησιν αυτού του Κυβερνήτου, όστις προς τους γράψαντας εκ τε Κερκύρας και αλλαχόθεν να λάβη πρόνοιαν περί της προσωπικής ασφαλείας απήντησε: «Δεν φρονώ ότι η νέα Ελληνική κυβέρνησις πρέπει να έλθη εις την Ελλάδα επί κεφαλής λόχων και πυροβόλων· τούτο είναι έξω των δυνάμεών μου αλλά και αν ηδυνάμην, δεν θα ηρχόμην τοιουτοτρόπως» και άλλοτε: «Όλα τα γραφόμενα είναι καλά εις γνώσιν, αλλά καθώς και προ ολίγου το είπον (εννοεί τα ανωτέρω γραφέντα τη 27 Νοεμβρίου 1827) δεν είναι επ' εμοί να φθάσω εις την Ελλάδα παραπεμπόμενος από Πραιτοριανήν φρουράν και επ' εμοί δ' αν ήτο, πάλιν θα το απέφευγον και ίσως απατώμαι, όμως δεν πταίω εγώ.» Ταύτα έγγραψε κατά την 7 Δεκεμβρίου 1827. [☞](#)

42) Ιδέ Γενικήν Εφημερίδα της Ελλάδος 1828 αριθμός 7 και 8 Ημερολόγιον Βρετού του 1871 σελ. 497-506 και Α. Γούδα. Παραλλήλους βίους. Τόμ. β' σελ 175-182. [☞](#)

43) Ιδέ Renseignement sur la Grèce et sur l' administration du Compté Capodistrias par un Grec. [☞](#)

44) Αοίδημος: Αείμνιστος, αλησμόνητος [☞](#)

45) Έπονται τα άλλα άρθρα από του 3 μέχρι του 10, διαγράφοντα τα καθήκοντα και τον οργανισμόν του Πανελληνίου, άπερ χάριν συντομίας παραλείπομεν παραπέμποντες τον αναγνώστην εις του Α. Μίμουκα τα κατά την αναγέννησιν της Ελλάδος τόμ. Ι' σελ. 39-42. [☞](#)

46) Ιδού οποίος τις ήτο ο υπό της εν Τροιζήνι εθνοσυνελεύσεως συνταγείς όρκος του Κυβερνήτου, όν όμως δεν απεδέξατο ο Καποδίστριας.

«Ορκίζομαι εις το όνομα του Υψίστου να διατηρήσω απαρασαλεύτως τους θεμελιώδεις Νόμους της Ελληνικής Πολιτείας, και εις καμμίαν περίστασιν ή διά καμμίαν πρόφασιν να μη τους αθετήσω, μηδέ να συγχωρήσω ν' αθετηθώσιν.

«Ορκίζομαι προσέτι να υπερασπίσω και να διατηρήσω με όλας μου τας δυνάμεις την ανεξαρτησίαν του Ελληνικού Έθνους, και την κοινήν και ατομικήν ελευθερίαν· να σέβωμαι τα δικαιώματα όλων υμών και ενός εκάστου των πολιτών, και προς διατήρησιν και αύξησιν της γενικής και μερικής ευδαιμονίας, να μη παραμελήσω κανέν από τα μέσα, όσα οι νόμοι ενεπιστεύθησαν εις την εξουσίαν μου.» [☞](#)

47) Αύτη ήτο φυσική συνέπεια της καταμαστιζούσης τον τόπον πενίας, ως εκ του μακρού πολέμου και εκ της απροθυμίας, ήν επεδείκνυεν ο διοικών τον αγγλικόν στολίσκον ναύαρχος Άμιλτον, ακολουθών ταις συμβουλαίς του φιλέλληνος πατρός αυτού. [☞](#)

48) Ούτος κατέλιπεν ημίν και Απομνημονεύματα λαμπρώς γεγραμμένα περί της εποχής εκείνης και της μετά ταύτα υπό τον τίτλον «Ιστορικά Αναμνήσεις», Αθήναι 1878. τόμοι 2 έκδοσις β'. [☞](#)

49) Ο Α. Κοντόσταυλος εν τω περί των εν Αμερική ναυπηγηθεισών φρεγατών και του εν Αιγίνη Νομισματοκοπέιου βιβλίω, Αθήναι 1855, σελ. 260, σημ. α', αναφέρει ότι, ότε παρεδόθη αυτώ υπό του γραμματέως της οικονομίας το εθνικόν ταμείον, περιείχεν έν μόνον, και εκείνο κίβδηλον νόμισμα! ☞

50) Της 2 και 3 Ιανουαρίου 1894. ☞

51) Τα κατά την ίδρυσιν του Νομισματοκοπέιου ιδέ εν τω έργω του Α Κοντοσταύλου «Τα περί των εν Αμερική ναυπηγηθεισών φρεγατών και του εν Αιγίνη Νομισματοκοπέιου», Αθήναι 1855, σελ. 259 και εφεξής. ☞

52) Ιδέ Γ. Κρέμου «Γενικής Ιστορίας» τόμ Δ'. Μέρος Β', σελ. 955. ☞

53) Ιδέ την εμήν Ιστορίαν του Όθωνος, Αθήναι 1893. ☞

54) Ιδέ περί αυτού την υπό Σπυρ. Π. Λάμπρου μονογραφίαν, εν τη «Εστία», του 1887, σελ. 225. ☞

55) Περί των Προνομίων ιδέ την υπό ανωνύμου τινός εν Αθήναις της «Εφημερίδος» εκδοθείσαν μονογραφίαν υπό τον τίτλον: Τα Προνόμια των εν Τουρκία Χριστιανικών κοινοτήτων, ιστορική και πολιτική μελέτη, Αθήναι 1890, σελ. 1-96 (ατελής). Πρβλ. και την ημετέραν Ιστορίαν της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, Αθήναι 1894, τόμ. Α', σελ. 250-65 ☞

56) Ιδέ L. Maurer, Das Griechische Volk, in. offentlicher, Kirchlicher und Privat-Rechtlicher Pezichung κτλ. Heidelberg 1835 Τόμ. 3 ☞

57) Ταύτα εφήμιζον οι από Κωνσταντινουπόλεως πεμφθέντες Αρχιερείς, διότι άλλως δεν εσύμφερεν εις αυτούς. ☞

58) Η πρώτη μοίρα, η διοικουμένη παρά του στρατοπεδάρχου Τιβουρτίου Σεβαστιανού, περιείχε το 8ον τακτικόν σύνταγμα, διοικούμενον παρά του χιλιάρχου Σαλ Περβίκκου· το 11ον παρά του χιλιάρχου Βοργαλλέρη Ίππωνος το 27ον παρά του χιλιάρχου Κουβιέρου· το 3ον συντάγμα των ευζώνων ιππέων παρά του χιλιάρχου Φωδέκ.

Δευτέρα μοίρα, η διοικουμένη παρά του στρατοπεδάρχου Χυγονέ μέλους της των αντιπροσώπων Βουλής το 29ον τακτικόν σύνταγμα παρά του χιλιάρχου Δελασιώ· το 3ον παρά του χιλιάρχου Ρισλιέρου· το 24ον παρά του χιλιάρχου Λασσέρου.

Τρίτη μοίρα, η διοικουμένη παρά του στρατοπεδάρχου Σνείδερ· το 58ον τακτικόν σύνταγμα παρά του χιλιάρχου Δεκεσνέου· το 51ον παρά του χιλιάρχου Λαυρεγκνίκου· και το 46ον πεζικόν τακτικόν σύνταγμα παρά του χιλιάρχου Μιλίου.

Πυροβολικού δε 4 τάγματα, εκ των πεζικών συνταγμάτων το 5ον, και 8ον, και δύο ορεινά πυροβόλα, διοικούμενα επί κεφαλής παρά του αρχιστρατήγου. [☞](#)

59) Ούτος ελθών κατά Ιούνιον (1828) προσήνεγκε τω Καποδιστρία εκ μέρους του φιλέλληνοσ βασιλέωσ της Γαλλίας Καρόλου του Ι' 500,000 φράγκων. [☞](#)

60) Κατά το πρωτόκολλον τούτο της 7)19 Ιουλίου 1828, οι εν Λονδίνω πληρεξούσιοι των ευεργετίδων δυνάμεων συνεφώνησαν να αποσταλή όσον τάχος Γαλλικός στρατός εις Πελοπόννησον διά να πολιορκήση αυστηρώσ τα στρατεύματα του Ιβραχήμ. [☞](#)

61) Ιδού το 10 άρθρον της συνθήκης της Αδριανουπόλεωσ το αφορών τα της Ελλάδοσ: [☞](#)

62) Η διά την παράδοσιν του Μεσολογγίου γενομένη συνθήκη είχεν ούτωσ ισχύουσα και διά την του Αιτωλικού:

«Συνθήκη γενομένη μεταξύ του Μουσταφά Κρητικού πληρεξουσίου του φρουρίου Μεσολογγίου και Ανατολικού, και λοιπών πρωτίστων Οθωμανών, και του Γ. Βαρνακιώτου και Ι. Παπαρρηγοπούλου, κατ' επιτροπήν του εκλαμπροτάτου πληρεξουσίου Τοποτηρητού του Κυβερνήτου της Ελλάδοσ.

»Αφ' ού οι εν Μεσολογγίω και Ανατολικώ Οθωμανοί επολιορκήθησαν διά ξηράσ και διά θαλάσσης διά πολύν καιρόν, βλέποντες ότι δεν ημπορούν να αντιτείνουσι περισσότερον, απεφάσισαν, ως ακολουθεί.

α'. «Να υπάγουν διά θαλάσσης αι φαμηλίοι των εις Μεσολόγγιον και Αιτωλικόν Οθωμανών, συντροφευμένοι με τους άνδρας των, συμποσούμενοι όλαι ψυχαί σχεδόν 600, και να πληρωθή ο ναύλος έως εις Αγιάδα ή Πρέβεζαν, από την Ελληνικήν Κυβέρνησιν· τα άνω πλοία θέλουν είναι συντροφευμένα από δύο πολεμικά δι' ασφάλειαν.

β'. «Αι άνω φαμηλίοι θέλουν embarcaρισθή ευθύς οπού ειδοποιηθούν ότι τα πλοία είναι έτοιμα, πέρνοντες μαζή των όσα από τα κινητά είδη των, ή πράγματα θέλουσιν, εκτός των ζώων.

γ'. «Ευθύς οπού αι φαμηλίοι έμβουν εις τα πλοία, όλα τα λοιπά στρατεύματα με τα ζώα των θέλουν αναχωρήσει διά ξηράς, πέρνοντες ενέχυρα αμοιβαίως κατά την θέλησιν του καπετάν Γεωργίου Νικολάου, όστις θέλει τους συντροφεύσει έως εις την Πούντα Πρεβέζης, διά να μην ενοχληθούν καθ' οδόν.

δ'. «Όλοι τόσον οι διά ξηράς καθώς και οι διά θαλάσσης θέλουν αναχωρήσει με τα άρματα και την λοιπήν κινητήν περιουσίαν.

έ'. «Αφ' ού έμβουν εις τα πλοία αι φαμηλίοι των, θέλουν διορισθή εκ μέρους του πληρεξουσίου Τοποτηρητού δύο γυναίκες να εξετάσουν με ακρίβειαν· και όσαι γυναίκες θέλουν να μείνουν με τους οθωμανούς, μένουν με αυτούς, όσαι δε θελήσουν να μείνουν με τους Χριστιανούς, να μείνουν με αυτούς· εάν καμμία από εκείνας όπου μείνουν με τους Έλληνας έχη παιδί ομολογούμενον από την ίδιαν μητέρα ότι είναι από Οθωμανόν, να το κρατή ο πατήρ του.

ς'. «Τα ανήλικα, είτε θηλυκά, είτε αρσενικά παιδιά, όντα ολιγώτερα των δεκατεσσάρων χρόνων, εάν είναι και Τουρκευμένα, να κρατώνται από τους Έλληνας χωρίς να εξετάζεται η θέλησίς των, τα οποία υπόσχονται οι Οθωμανοί να φανερώσουν όλα, και αν ευρεθή κανένα χωρίς να παραστήσουν, ή θέλοντες να το περάσουν διά Τούρκον, θέλουν είναι παραβάται της συνθήκης.

«Όσα πράγματα έχουν κινητά, τα οποία θέλουν να πωλήσουν, ημπορούν να τα δώσουν εις όποιον θέλουν, όμως χωρίς άργητα.

αποφασίσει να αποδεχθή την εις Ελλάδα κλήσιν. Ἴνα παρασκευάσῃ δε την κλήσιν ταύτην, πρόσκλησιν δηλαδή εκ μέρους του Ελληνικού ἔθνους, απέστειλε κατά τας αρχάς Μαΐου προς τον Κυβερνήτην τον αδελφόν του εμπίστου αυτού Κάρολον Στόκμαρ. Παρεκάλει δε διά φιλοφρονεστάτης επιστολής να διαφωτισθῇ περί του μέλλοντος της Ελλάδος, και εξέφραζε τρυφεράν μέριμναν περί της πολυτίμου υγείας του Κυβερνήτου, ἣν ηύχετο «να διαφυλάττῃ ο Θεός, ὅπως μη πάθῃ υπό το βάρος των κυβερνητικῶν ασχολιῶν.» [☞](#)

66) Βλ. Διήγησιν της Ελληνικῆς Φυλῆς, σελ. 231. [☞](#)

67) Ο Μένδελσον Βαρθόλδους εν τη περί Καποδιστρίου μονογραφία καλεῖ αὐτόν Ρισάγγον, ἀλλά τοιοῦτον ὄνομα δεν ἀπαντᾷ εν τῷ καταλόγῳ των πληρεξουσίων, ο μεταφραστής του Μένδελσον (Ἱστορία της Ελλάδος τόμ. Β', Αθήναι 1876 σελ. 204) Ἄγγελος Βλάχος υποθέτει ὅτι εἶναι ὄνομα παρεφθαρμένον πληρεξουσίου τινός. [☞](#)

68) Βλέπε Διήγησιν Συμβάντων της ελληνικῆς φυλῆς. σελ. 131. [☞](#)

69) Τα κατά την Εθνοσυνέλευσιν ταύτην ιδέ εν εκτάσει παρὰ Α. Ζ. Μάμουκα, Τα κατά την Αναγέννησιν της Ελλάδος, τόμ. 11. [☞](#)

70) Μνημείον η Ελληνική Κυβέρνησις δεν ἀνήγειρε μέχρι τούδε, ως μη ὠφείλεν, ἀλλ' η Γαλλία ἰδρυσε τοιοῦτον προ τριετίας, νυν δε σκοπεῖ, ως εν τῷ «Ἄστει» ἀνέγνωμεν, ἰδρύσῃ και η Ρωσική Κυβέρνησις. [☞](#)

71) Εκθέσεις ἐξ Αθηνῶν της 4 και 12 Δεκεμβρίου 1829, και του Πρόκες, της 17 και 20 Ἰανουαρίου 1830. Παράρτημα. [☞](#)

72) Τα κατά την κοινοποίησιν του πρωτοκόλλου της 22)3 Φεβρουαρίου των αντιπρέσβων και την ἀπάντησιν του Καποδιστρίου προς αὐτούς ως και το υπόμνημα της Γερουσίας ιδέ εν Δ' τόμῳ σελ 92-129 των Ελληνικῶν Κωδῆκων, ἐκδ. Γ. Δ. Ράλλη, Αθήναι 1875. [☞](#)

73) Ἰδέ Γενικὴν Εφημερίδα του 1830, σελ. 146. [☞](#)

74) Observations of an eligible line of frontier of Greece, by Leut. Gen. Sir R. Church, London, 1830. [☞](#)

75) Ο Λεοπόλδος ήτο θαυμαστής της ωραίας πριγκηπίσσης Λουίζης του Ορλεάν, πρωτοτόκου θυγατρός του Λουδοβίκου Φιλίππου, όστις πεσόντος του Καρόλου Γ' κατά την Ιουλιανήν επανάστασιν, εγένετο βασιλεύς της Γαλλίας. [☞](#)

76) Περί αυτών ιδέ τα εν τη «Εστία» του 1892 άρθρα του Θεοδώρου Βελλιανίτου. [☞](#)

77) Παρίσιοι 1827 σελ. ιζ-ξδ'. — Υπερμεσούντος του 1827, εφρόνει ο Κοραής ειλικρινώς και νομίμως ότι ο Καποδίστριας έμελλε να σώση την Ελλάδα, όπως άλλοτε ο Τιμολέων την Σικελίαν. [☞](#)

78) Τούτου η κατά του Κυβερνήτου αντιπολίτευσις προήρχετο εκ της μη αποδοχής του Καποδιστρίου των όρων αυτού προς έκδοσιν εν Αιγίνη Γαλλικής Εφημερίδος. [☞](#)

79) Κατά τινα επιστολήν του υπουργού των Στρατιωτικών Π. Γ. Ροδίου υπό ημερομηνίαν 29 Ιουλίου 1831 προς τον στρατηγόν Ιωάννην Ράγκον, εκ μεν των Υδραίων εφονεύθησαν 30, εκ δε των Ρώσων 5. [☞](#)

80) Geshichte des Abfalls der Griechen, τόμ, Β', σελ. 456. Πρβλ. και Leben des Friedrich Thiersch, υπό H.W.J. Thiersch, Leipsig 1866, εν ώ δημοσιεύεται επιστολή του Θηρσίου προς τον πρίγκηπα Βρέδε λέγουσα· «Ουδείς εφοβείτο μάλλον τοιαύτην τινά καταστροφήν, ή η μερίς των πολιτικών αντιπάλων του Κυβερνήτου. Η δολοφονία είναι ξένη εις τον ελληνικόν χαρακτήρα». [☞](#)

81) Μ. Μηνά, Έλεγχος Προδοτών, σελ. 10 και εφεξής. Πρβλ. του αυτού τον «Μενέδημον», διάλογον γραφέντα κατά των Ελλήνων εκείνων των κηρυξάντων, ότι ο Καποδίστριας θα επώλει την Ελλάδα τοις Ρώσοις. [☞](#)

82) Ιδέ Τερτζέτη, Διήγησις κλ. σελ. 299. [☞](#)

83) Ο Καποδίστριας, κατά τα δύο τελευταία της κυβερνήσεως αυτού έτη ήδρευεν εν Ναυπλίω, πόλει καθορισθείση δια του ΙΗ' Ψηφίσματος της εν Τροιζήνι Εθνοσυνελεύσεως, ως πρωτευούση της Επικρατείας, ήν όμως, ως εκ της αναρχίας,

είχεν εγκαταλίπη η αντικυβερνητική Επιτροπή και μετέφερε την έδραν της κυβερνήσεως εις Αίγιναν. Των πραγμάτων αποκατασταθέντων, το Ναύπλιον ωρίσθη διαρκής έδρα του Κυβερνήτου και διετέλεσε τοιαύτη μέχρι του 1834 (18 Σεπτεμβρίου), ότε, πολλών πόλεων της Πελοποννήσου προταθεισών, οίον του Άστρους και της Κορίνθου, η πρωτεύουσα του Κράτους μετηνέχθη, λόγω τιμής προς την πόλιν της Παλλάδος, εις Αθήνας (1 Δεκεμβρίου (1835)). ☐

84) Ο Γεώργιος Μαυρομιχάλης μάλιστα, εις τοσοούτον ωργίσθη κατά του Κυβερνήτου διά την προς τον πατέρα του προσβολήν, ώστε ώμοσε την πράξιν ως αυτός ούτος είπε προς τον Πάνον Ράγκον, φίλον αυτού τε και του Καποδιστρίου, όν παρεκάλεσε να είπη τω Κυβερνήτη την απόφασιν αυτού. Ο Ράγκος ανεκοίνωσεν αυτήν τω Καποδιστρία, αλλ' ο αγαθός γέρων απήντησεν: «Αυτά είναι παράδοξα και αδύνατα· ειπέ εις τους φίλους σου ότι δεν πιστεύω να τολμήσωσί τι τοιούτον· διότι μετ' εμού θα φονεύσωσι την πατρίδα». Ο μεσιτεύσας εξώρκισε τον Κυβερνήτην να δειχθή επιεικής προς τους Μαυρομιχάλας, αλλ' εκείνος έμεινεν άκαμπτος. ☐

85) Εντεύθεν προήλθεν η παροιμιώδης φράσις: « το φιλότιμο έφαγε τον Κυβερνήτην » ☐

86) Η οπή αύτη σώζεται μέχρι σήμερα. Ουδείς δ' ο μεταβαίνων εις Ναύπλιον και μη επισκεπτόμενος τον ναόν του αγίου Σπυριδωνος. ☐

87) Η διαπρεπής διαγωγή του εκ Πορτογαλλίας συνταγματάρχου Α λ μ έ ι δ α παρώξυνε τους αντιπρέσβεις Δώκινς και Ρουάν, προσωπικώς δ' ελέγξαντες ούτοι τον Αλμείδαν ηπειλήσαν ότι θα διακόψωσι τας διπλωματικάς σχέσεις και θα επιβώσιν εις τα πλοία αυτών· ο Αλμείδα απήντησε προς αυτούς: «εν τη περιπτώσει ταύτη, κύριοι, καλόν ταξειίδι, εγώ δε εις τα χρέη μου» και έστρεψε τα νώτα. ☐

88) Ούτως καλείτο ως υιός του Μπέη (Πετρόμπεη). ☐

89) Εζήτει μάλιστα και την κεφαλήν του πρίγκηπος Κ. Καρατζά, ούτινος η κατά του Καποδιστρίου έχθρα ην γνωστοτάτη. ☐

90) Ο Μένδελσον Βαρθόλδους εννοεί τον περιβόητον εν Γερμανία καταστάντα φονέα του Γερμανού κωμωδοποιού Κοτζεβού. Ο εξημμένος ούτος νεανίας, υπολαβών, ως και πολλοί τότε των ομηλικών αυτού, Κοτζεβού ως όργανον της κατά των εθνικών πόθων των γερμανών αντιδράσεως, και εκ τοιούτων ιδεών ερμηνεύσας τον εν ταις κωμωδίαις αυτού σατυρισμόν της ακαδημαϊκής ελευθερίας, υπέρ ής εμάχετο τότε έκθυμος η γερμανική νεότης, μετέβη εξ Ιέννης εις Μάγχαϊμ, όπου διέμενεν ο ποιητής, και εφόνευσεν αυτόν δι' εγχειριδίου εν τω δωματίω του την 11 Μαρτίου 1818, ανακράζων: «Λάβε, προδότα της πατρίδος». ☐

91) Ο Φολλένιος ην φίλος του Σανδ, υποστάς μάλιστα και καταδιώξεις ένεκα της δολοφονίας του Κοτζεβού. ☐

92) Διάσημος Γερμανός Πεζογράφος μετά του Ερρίκου Χάινε αρχηγός «της Νέας Γερμανίας» ομάδος ποιητών και λογογράφων, αγωνισθέντων μετά την Ιουλιανήν του 1830 εν Γαλλία επανάστασιν υπέρ της κοινωνικής, επιστημονικής και φιλολογικής ανακαινίσεως της Γερμανίας. ☐

93) Την ταριχείαν εξετέλεσεν ο εκ Ζακύνθου ιατρός Σπυρίδων Καρβελλάς, προς όν ο Αυγουστίνος εχάρισε το ωρολόγιον του Κυβερνήτου και τα χειρόκτια, άπερ έφερεν ο Καποδίστριας κατά την ημέραν της δολοφονίας αυτού. Ταύτα καθημαγμένα διατηρεί εν θήκη η οικογένεια Καρβελλά. Καλόν θα ήτο, εάν απεστέλλοντο εις το Μουσείον της ιστορικής και εθνολογικής εταιρίας της Ελλάδος, εν ώ κατάκεινται προς τω γραφείω μετά χαρτοθηκών του σοιδίμου Καποδιστρίου (αριθ. 70?) και σφραγίδες αυτού τε και της αντικυβερνητικής επιτροπής. ☐

94) Οι αντιπολιτευόμενοι ου μόνον δεν προσήλθον εις προσκύνησιν του νεκρού του Κυβερνήτου, αλλά και περιφρονητικώς εκάλουν αυτόν μ π α κ α λ ά ο ν. ☐

95) Τω 1829 μόνον εις τον λιμένα της Κωνσταντινουπόλεως είχαν καταπλεύσει 800 πλοία, εφ' ών εκυμάτιζεν η κυανόλευκος Ελληνική σημαία, τω δε 1830 1027 πάσης χωρητικότητος, εκτός των άλλων λιμένων της τε ανατολής και της δύσεως. ☐

96) Πλην τούτων, η Γαλλία τω 1829 εχορήγησεν αὐτῷ 1,500,000 φράγκων πρὸς συντήρησιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ Εὐνάρδος 200,000 φράγκων, ὥστε πάνθ' ὅσα κατὰ τοὺς τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας μῆνας τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ ἐδαπάνησεν ὁ Καποδίστριας ἀνέρχονται εἰς 26,300,000 φράγκων. Αποθανῶν ὁμῶς, πλην τῶν ἔργων, ἀπερ ἐν τῷ οικείῳ τόπῳ ἀνεφέραμεν ἀφήκε καὶ τέσσαρας κανονοστοιχίας πεδινὰς πλήρεις καὶ 2,000 τυφεκίων καὶ πλέον ἢ 300,000 λιτρῶν πυρίτιδος. ☐

97) Τοσαύτην ὁ Καποδίστριας περὶ τῆς πατρίδος ἐπεδείξατο ἀγάπην, ὥστε, τῷ 1829, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Εὐβοίας εἰσέτι δουλευούσης, αὐτὸς μεταπεμψάμενος τὸν μηχανικὸν Βιρλὲ Δαοῦστ ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν ἐκπόνησιν σχεδίου διωρυχῆς τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ὃν ἐθεώρει ὅτι παρεκώλυε τὰ ναυτικὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὡς εἰκὸς, ἐν τούτῳ ὁ Καποδίστριας ἀπέτυχεν, ὡς ἀπέτυχε προαυτοῦ ὁ Περίανδρος καὶ ὁ Νέρων καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι προ καὶ μετ' αὐτὸν· διότι ἐπέπρωτο μόνις πέρυσι νὰ συντελεσθῇ τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τῶν αἰῶνων, ὃπερ ἔδωκεν εἰς τὸ πρὸς νότον ἡμισυ μέρος τῆς Ἑλλάδος τὸ ἀληθές αὐτοῦ ὄνομα: «νῆσος τοῦ Πέλοπος» ☐

98) Συγχρόνως τῆ εἰσηγήσει τοῦ Κωλέττη συνήλθεν ἀλλαχοῦ καὶ ἡ συνέλευσις τῶν 90 ἀντιπολιτευομένων, οἵτινες ἐξέλεξαν πρόεδρον τὸν Πανοῦτσον Νοταρὰν ☐

99) Ὁ Στέφανος Ξένος λέγει ὅτι ἐκόμισεν εἰς Πετροῦπολιν. ☐

100) Προτομὴν τοῦ Καποδιστρίου ἀνήγειραν καὶ ἐν Πόρῳ τῆ κατ' ἐξοχὴν πεφιλημένη αὐτῷ νήσῳ. ☐

101) Ὡς γνωστὸν, καὶ αὐτοὶ οἱ πρόσθεν τοῦ Καποδιστρίου πολέμιοι, ψηφίσαντες ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν τῇ ἐθνικῇ συνέλευσει τοῦ 1843 τὴν ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τῷ Κυβερνήτῃ, διηρμήνευσαν ἐν πανηγυρικῇ μεταγνώσει τὴν οφειλομένην πρὸς τὸν μεγαλόφρονα Κερκυραῖον εὐχαριστίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐκτοτε οὐδὲν ἠκούσθη περὶ ἀνδριάντος, ὡς οὐδὲ περὶ Ὁθωνος, καίπερ πολλάκις λόγου γενομένου ἐν τῇ Βουλῇ καὶ πολλάκις ὑπὸ ἰδιωτῶν προφορικῶς τε ἐν λόγοις πανηγυρικοῖς καὶ ἐγγράφως. ☐

102) Τα κατ' αὐτὴν ἰδέ παρά Λουδοβίκῳ Ρος. ☐

103) Ούτος συνέγραψε το υπό τον τίτλον: De l' Etat actuel de la Grèce et des moyens d' arriver à sa restauration, Leipzig 1833 [☞](#)

104) Ως γνωστόν τα κόμματα κατά την εποχήν εκείνην εν Ελλάδι ήσαν τρία, αναλόγως των αισθημάτων του λαού προς ταύτην ή εκείνην των τριών προστατίδων δυνάμεων. Και οι μεν Ρωσόφρονες, οι και οπαδοί του Καποδιστρίου, εκαλούντο Ναπαίοι έκ τινος Νάπα καποδιστριακού φανατικού, οι Αγγλόφρονες Μπαρλαίοι έκ τινος Μάρλα φανατικού οπαδού του Αγγλικού κόμματος, οι δε Γαλλόφρονες, οι του Κωλέττη, δηλαδή οπαδοί Μοσχομαγγίται έκτinos Μόσχου οπαδού του Κωλέττη ενθέρμου και της Μάγκας = δεκαρχίας. Ούτοι εκαλούντο και συνταγματικοί. Αντισυνταγματικοί δε πάντες οι κατά τούτων. [☞](#)

105) Την τουντεύθεν συνέχειαν της ελληνικής ιστορίας μέχρι του 1862 ιδέ εν τη ημετέρα Ιστορία του Όθωνος, Αθήναι 1893. [☞](#)